

שבוע פרשת מטות - באה"ק

(24 - 30 July 16)

י"ח - כ"ד תמוז תשע"ו

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אַתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָּגָנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל בְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמּוֹךְ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

בראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה'") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר וביט של צדקה".

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמֹךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמֻתְךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אֵי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֱלֹהֵינוּ בִּשְׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עֲשֵׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינִים לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: ו אֲזִנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵף לָהֶם
וְלֹא יִרְחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יַמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִתְלַכּוּ לֹא־יִהְיֶה בְּגִרוֹנָם: ח כַּמּוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר־כָּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל כָּטַח בִּיהוָה עֶזְרֶם וּמִגִּנָּם הוּא: י בֵּית אֱהֲרֹן כָּטַחוּ
בִּיהוָה עֶזְרֶם וּמִגִּנָּם הוּא: יא יִרְאִי יְהוָה כָּטַחוּ בִּיהוָה עֶזְרֶם וּמִגִּנָּם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יִכְרֹךְ
יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית אֱהֲרֹן: יג יִכְרֹךְ יִרְאִי יְהוָה הַקְטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו כְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לִיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי־אָדָם: יז לֹא הִמְתִּים יְהַלְלוּיָהּ וְלֹא כָל־יִרְדֵּי רוּמָה:
יח וְאַנְחֵנוּ | נִכְרֹךְ יְהִי מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קמו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדיון הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶתְהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנֵי: ב כִּי־הִטָּה אֲזִנּוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי |
חֲבַל־מָוֶת וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְוֶן אִמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִי יְהוָה מִלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חָנוּן יְהוָה וְצָדִיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי
מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת חַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אִמַּרְתִּי בַּחֲפוּי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה כָּל־תְּגִמּוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה
לְחַסְדִּיו: טז אֲנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בֶּן־אֲמֻתְךָ פִּתַּחַת לְמוֹסְרִי: יז לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

[ר"ח מנ"א תשכ"א]

... ובהכנסנו לחודש אב, הידוע במסורתנו בתור "מנחם אבי", אשר תחלתו אבל ורובו ניחומים,
יהי רצון שאבינו שבשמים, אב הרחמן, ינחמנו בכפליים, בקיום היעוד אשר בימים אלו יהפכו לששון
ולשמחה ולמועדים טובים, בביאת גואל צדק בקרוב ממש.

והרי פעולות הנ"ל מבטלות הסיבות שגרמו לחורבן, והן פעולות של בנין המקרבות את הגאולה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	כ) מסכת בבא קמא עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קטו, קטז.....ג	מדף נד עד דף ס.....קנד
ג) מאמר ד"ה וידבר משה אל ראשי המטות	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
שבת פרשת מטות-מסעי, מבה"ח מנחם-אב ה'תשכ"ו ה	כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
ד) שיחת שבת פרשת מטות-מסעי,	אדמו"ר הזקןקפג
מברכים החודש מנחם-אב, ה'תשכ"ו.....יג	כב) שולחן ערוך הלכות שבת
ה) משיחות שבת פרשת מטות-מסעי,	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקןקפג
מבה"ח מנחם-אב, ה'תש"נ.....יט	כג) לקוטי תורה
ו) לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יח.....כו	אדמו"ר הזקןקפה
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	כד) שערי תשובה
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....לב	אדמו"ר האמצעיקפז
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות.....לג	כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מטות.....לד	אדמו"ר ה"צמח צדק"קפח
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטות.....נה	כו) תורת שמואל תרל"ב
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר מוהר"שקפח
לשבוע פרשת מטות.....נו	כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מטות.....סו	אדמו"ר מוהרש"ב.....קפט
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....סח	כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
	אדמו"ר מוהרי"צ.....קצא
	כט) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
	אדמו"ר מוהרי"צ.....קצב
שיעורי רמב"ם	
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת מטות.....עא	ל) אגרות קודש
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מטות.....קכז	אדמו"ר מוהרי"צ.....קצג
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת מטות.....קמא	לא) רמב"ם הלכות בית הבחירה.....קצד
יז) נביאים וכתובים	לב) פרקי אבות פרק א.....קצו
ישעיה פרק כח, איוב פרק ה.....קמד	לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת מטות.....קצז
יח) משניות – מסכת כלאים	לד) קריאת התורה למנחת שבת קודש.....רה
ביאור קהתי.....קמו	לה) לוח זמנים לשבוע פרשת מטות.....רו
יט) עין יעקב מסכת סוכה.....קנג	לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.....רז
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי	

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפסוק הפותח את פרשת מטות:

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמָּטוֹת נְשֵׁי הַשִּׁבְטִים לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', אִישׁ כִּי יְדוּר נָדָר וְגו'¹
והתורה הולכת ומפרשת את פרטי דיני הנדרים.

וַצִּירִף לְהִבִּין² מֵהוּ כָּלְלוֹת
עֲנִיָּן הַנְּדָרִים שֶׁאֵדָם נִדְרָה וְאוֹסֵר
עַל עֲצֻמוֹ לִיהֲנוֹת מִדְּבָרִים כֹּאֵלָה
וְאַחֲרֵיהֶם, וְהָרִי אֵיתָא מִבֹּא
בִּירוּשָׁלַיִם³ בְּתַלְמוּד יְרוּשְׁלַמִּי
בְּמִסְכַּת נְדָרִים לֹא דִינָה בְּמָה
שֶׁאֲסָרָה תוֹרָה כו' (בְּתַמִּימָה)
וְכִי לֹא דִי לָךְ בְּמָה שֶׁהַתּוֹרָה אִסְרָה
עֲלֶיךָ שֶׁאַתָּה מוֹסִיף עַל עֲצֻמְךָ עוֹד
אִיסוּרִים, וְלָמָּה לְאַדָּם לְאַסוּר
עַל עֲצֻמוֹ דָּבָר הַמּוֹתֵר? וְאִם
כֵּן כָּל עֲנִיָּן הַנְּדָרִים הוּא תַּמּוּה וְלֹא
מִבּוֹן.

גַּם צִירִף לְהִבִּין עוֹד דְּבַר תַּמּוּה
לָמָּה נִאֲמָרָה פֶּרֶשָׁה זוֹ פֶּרֶשַׁת
הַנְּדָרִים לְרָאשֵׁי הַמָּטוֹת נְשֵׁי
הַשִּׁבְטִים דְּוָקָא, דְּלֹא כָּל שְׁאָר
הַפִּרְשִׁיּוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ עַל-יְדֵי ה'
לְמַשֵּׁה רַבְנוּ עַל-מִנְתַּל לְמִסּוּר אֵת
הַדְּבָרִים לְכָל יִשְׂרָאֵל. וְרַשִּׁי
פֶּרֶשׁ וְנָתַן טַעַם לְכָךְ שֶׁהַפֶּרֶשָׁה
נִאֲמָרָה לְרָאשֵׁי הַמָּטוֹת, חֵלֶק כְּבוֹד
לְנִשְׂיָאִים לְלַמְּדָם תַּחֲלִילָה,
וְאַחֲרֵיכֵן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
וּמוֹסִיף רַשִּׁי וּמִפְרֵשׁ עוֹד, וּמִנִּין
מִהֵיכָן אֲנוּ לְמִדִּים שְׁאָף שְׁאָר
הַדְּבָרוֹת כֵּן, שֶׁלְמַעֲשֵׂה גַם שָׂר
הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ מֵה' אֵל מֹשֶׁה נִמְסְרוּ
כֵּךְ שֶׁתַּחֲלִילָה נִאֲמָרוּ לְרָאשֵׁי הַמָּטוֹת
וְרַק אַחֵר כֵּךְ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּלְמוּד
לִזְמַר בְּמִקּוֹם אַחֵר (בְּפֶרֶשַׁת כִּי
תִשָּׂא) וַיִּשְׁכְּבוּ אֵלָיו אֵל מֹשֶׁה,
אֶהְרֹן הַכֹּהֵן וְכָל הַנְּשִׂאִים
בְּעֵדָה, וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם,
וְאַחֲרֵיכֵן נִגְשׁוּ כָּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל⁴ וּפְסוּקִים אֵלֶּה מִדְּבָרִים עַל
הַסֵּדֶר הַקְּבֹעַ שֶׁבּוּ מִסֵּר מֹשֶׁה לַעַם אֵת
דְּבָרֵי ה', הִרִי שֶׁתִּמִּיד הַנְּשִׂאִים שִׁמְעוּ

לפני שאר העם. ולפי זה אין להתפלא על כך שהכתוב אומר למסור את

ביאור בדרך אפשר

הַאֲמֹר בְּפֶרֶשָׁה זוֹ לְנִשְׂיָאִים תַּחֲלִילָה. אַךְ עֲדִין צִירִף לְהִבִּין אִם אֵכָן
הַדְּבַר נִכּוֹן לְגַבִּי כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה מִדּוּעַ מִשְׁמִיעַ הַכְּתוּב עֲנִיָּן זֶה
(שֶׁחֵלֶק כְּבוֹד לְנִשְׂיָאִים לְלַמְּדָם תַּחֲלִילָה) בְּפֶרֶשַׁת נְדָרִים
דְּוָקָא? וּבְפִירוּשׁ רַשִּׁי יֵשׁ תַּחֲלִיטוֹת לְשִׁאלָה הַזֹּאת, וְמָה רָאָה
לְאַמְרָה כֵּן, לְמַד שֶׁהַפֶּרֶשָׁה
נְדָרִים בְּיָחִיד מוֹמַחָה וְכו'.

כְּלֹמֶר, הַכְּתוּב מִפְרֵשׁ שֶׁהַדְּבָרִים נִמְסְרוּ
תַּחֲלִילָה לְרָאשֵׁי הַמָּטוֹת דּוּוּקָא בְּפֶרֶשַׁת
נְדָרִים כִּדִּי לְלַמְדֵּי שְׂדִיין מוֹמַחָה יִכּוֹל
לְהַפֵּר (לְבַטֵּל, לְהַתִּיר) נְדָרִים גַּם כִּדִּין
יָחִיד (וְאִם אֵין מוֹמַחָה, יֵשׁ צוּרֵךְ
בְּשִׁלּוּשָׁה שֶׁאֵינֶם מוֹמַחִים). וְצִירִף
לְהִבִּין מֵהוּ הָעֲנִיָּן בְּזָה לְפִי
הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הַדְּבָרִים?
גַּם צִירִף לְהִבִּין מֵה שֶׁכְּתֹב
הַבְּחִי⁵ בְּפִירוּשׁוֹ לְפֶרֶשָׁה זוֹ
שֶׁנֶּאֱמָרָה פֶּרֶשַׁת נְדָרִים כֵּן
פּוֹתַחַת פֶּרֶשַׁת מָטוֹת לְפֶרֶשַׁת
מוֹעֲדוֹת שֶׁבָּה מְדוּבָר בְּפֶרֶשַׁת פִּינַח
הַסְּמוּכָה לְפֶרֶשַׁת מָטוֹת, לְפִי
שֶׁבְּסִיּוּם פֶּרֶשַׁת מוֹעֲדוֹת אַחֲרֵי
פִּירוּשׁ הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ לְהִבָּא בְּכָל חֵג
וּמוֹעֵד נֶאֱמָר⁶ בְּתוֹרָה אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ
לֵה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד
מִנְּדָרֵיכֶם וּנְדָבוֹתֵיכֶם וְגו'.
כְּלֹמֶר, אֵלֶּה הֵם קִרְבָּנוֹת הַחֹבֶה
שֶׁצִּירִף לְהַקְרִיב בְּחִגִּים בְּנוֹסֵף לְקִרְבָּנוֹת
הַבָּאִים בְּגִלָּל נִדָּר אוֹ נִדְבָּה.
וְלִכְאוּרָה אֵינִי מוֹכֵן, מְדוּעַ
הַדְּבַר הוּא נִתְּנָה טַעַם לְסִמְכּוּת בֵּין
פֶּרֶשַׁת הַקִּרְבָּנוֹת לְפֶרֶשַׁת הַנְּדָרִים
שֶׁהֵרִי כָּלְלוֹת עֲנִיָּן הַמּוֹעֲדִים
אֵינִי נִעֲשֶׂה עַל-יְדֵי נִדָּר שֶׁל
הָאָדָם אֵלֶּה זֶה מִצְוָה מֵאֵת הַקֹּדֶשׁ
בְּרוּךְ הוּא. וְאַדְרָבָּה, בְּסִיּוּם עֲנִיָּן
הַמּוֹעֲדִים נֶאֱמָר "לְבַד
מִנְּדָרֵיכֶם" גו' וְהַפְסֹק עֲצֻמוֹ מִדְּגִישׁ
שֶׁכָּל הָאֲמֹר בְּעִנִּין קִרְבָּנוֹת הַחֹגִים
הוּא דְּבַר נִבְדָּל וְנִפְרָד מִהַנְּדָרִים
וְהַנְּדָבוֹת, וְאִם-כֵּן מֵהוּ הַקָּשֶׁר
וְהַשִּׁיכּוֹת שֶׁבֵּין נְדָרִים
לְמוֹעֲדוֹת וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל דְּבָרֵי

רבינו בחיי על סמיכות הפרשיות זו לזו?

בס"ד. שבת פרשת מטות-מסעי, מברכים החודש מנחם-אב, ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמָּטוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', אִישׁ כִּי
יְדוּר נָדָר וְגו'¹. וַצִּירִף לְהִבִּין² מֵהוּ כָּלְלוֹת עֲנִיָּן
הַנְּדָרִים, וְהָרִי אֵיתָא בִּירוּשָׁלַיִם³ לֹא דִינָה בְּמָה
שֶׁאֲסָרָה תוֹרָה כו' (בְּתַמִּימָה), וְלָמָּה לְאַדָּם
לְאַסוּר עַל עֲצֻמוֹ דָּבָר הַמּוֹתֵר. גַּם צִירִף לְהִבִּין
לָמָּה נִאֲמָרָה פֶּרֶשָׁה זוֹ לְרָאשֵׁי הַמָּטוֹת דְּוָקָא,
דְּלֹא כָּל שְׁאָר הַפִּרְשִׁיּוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל.
וְרַשִּׁי פֶּרֶשׁ, חֵלֶק כְּבוֹד לְנִשְׂיָאִים לְלַמְּדָם
תַּחֲלִילָה, וְאַחֲרֵיכֵן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמוֹסִיף,
וּמִנִּין שְׁאָף שְׁאָר הַדְּבָרוֹת כֵּן, תַּלְמוּד לִזְמַר
וַיִּשְׁכְּבוּ אֵלָיו אֶהְרֹן וְכָל הַנְּשִׂאִים בְּעֵדָה, וַיְדַבֵּר
מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם, וְאַחֲרֵיכֵן נִגְשׁוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
אֵךְ עֲדִין צִירִף לְהִבִּין מִדּוּעַ מִשְׁמִיעַ הַכְּתוּב עֲנִיָּן
זֶה (שֶׁחֵלֶק כְּבוֹד לְנִשְׂיָאִים לְלַמְּדָם תַּחֲלִילָה)
בְּפֶרֶשַׁת נְדָרִים דְּוָקָא. וּבְפִירוּשׁ רַשִּׁי, וְמָה רָאָה
לְאַמְרָה כֵּן, לְמַד שֶׁהַפֶּרֶשָׁה נְדָרִים בְּיָחִיד מוֹמַחָה
וְכו'. וַצִּירִף לְהִבִּין מֵהוּ הָעֲנִיָּן בְּזָה. גַּם צִירִף
לְהִבִּין מֵה שֶׁכְּתֹב הַבְּחִי⁵ שֶׁנֶּאֱמָרָה פֶּרֶשַׁת נְדָרִים
לְפֶרֶשַׁת מוֹעֲדוֹת, לְפִי שֶׁבְּסִיּוּם פֶּרֶשַׁת מוֹעֲדוֹת
נֶאֱמָר⁶ אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לֵה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְּדָרֵיכֶם
וּנְדָבוֹתֵיכֶם וְגו'. וְלִכְאוּרָה אֵינִי מוֹכֵן, שֶׁהֵרִי
כָּלְלוֹת עֲנִיָּן הַמּוֹעֲדִים אֵינִי נִעֲשֶׂה עַל-יְדֵי נִדָּר.
וְאַדְרָבָּה, בְּסִיּוּם עֲנִיָּן הַמּוֹעֲדִים נֶאֱמָר "לְבַד
מִנְּדָרֵיכֶם" גו', וְאִם-כֵּן מֵהוּ הַקָּשֶׁר וְהַשִּׁיכּוֹת
שֶׁבֵּין נְדָרִים לְמוֹעֲדוֹת.

(1) ריש פרשתנו (מטות ל, ב-ג). (2) בהבא לקמן - ראה רד"ה וידבר גו' המטות העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א' סט).
(3) נדרים פ"ט ה"א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 107 ואילך (מהתוועדות זו). (4) תשא לד, לא-לב. (5) פרשתנו (מטות ל, ב). (6) ס"פ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) וְהֶעֱנִין לִפִּי הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַדְּבָרִים הוּא, דְּהֵנָּה יָדוּעַ מֵאִמֵּר
2 חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ שֶׁנִּתְאַוָּה הַקֶּבֶ"ה לְהִיטִל לוֹ דִּירָה
3 בְּתַחְתּוֹנִים⁷, וְהֵינֵנו, שֶׁהַכֹּהֵנָה וְהַמִּטְרָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא
4 שְׁתֵּהִיָּה הַדִּירָה מִקּוֹם מִשְׁכָּן לְאַלְקוּת שֶׁבוֹ תִּהְיֶה גִלְיָו וְהַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה
5 לְמִטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן דְּוָקָא,
6 שְׁלֹכָן צְרִיכִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
7 לְעִסּוֹק בְּעִנְיֵי הַמִּטָּה וּלְבֹא
8 בְּמַגַּע עִם דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים וְחֹמְרִים
9 פְּדִי לְכַרְרָם לְהַפְרִיד בֵּין הַטוֹב
10 וְהָרָע הַמַּעֲוֹרָבִים בְּהֵם יָחַד וְלַהֲעֵלוֹת
11 אֶת הַטוֹב וּלְזַכְּכֵם לַעֲשׂוֹת אֶת
12 הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים מִזֹּכֶכִּים וּמַעֲוֹדִים
13 יוֹתֵר. וּמִזֶּה מוֹכֵן, מֵאַחֵר שֶׁעַל
14 הָאָדָם לְהִתְעַסֵּק עִם דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים כְּדִי
15 לְזַכְּכֵם וְלַהֲעֵלוֹת אוֹתָם, מוֹכֵן שֶׁלֹּא
16 צָרִיךְ לְהִיטִל עֲנָן הַגְּדִירִים
17 שֶׁאֵדָם אוֹסֵר עַל עֲצֻמוֹ דְּבָרִים שׁוֹנִים
18 בְּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהוּא עֲנָן
19 הַפְּרִישׁוֹת וְהַתַּרְחֻקוֹת מִגִּשְׁמִיּוֹת
20 הָעוֹלָם, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁸
21 גְּדִירִים סִיג לְפָרִישׁוֹת, כִּי
22 כָּאֲשֶׁר פּוֹרֵשׁ מִדְּבָרִים
23 הַמִּתְוַתְּרִים וְלֹא מִתְעַסֵּק בָּהֶם וְנִהְיָה
24 מֵהֶם, הָרִי אֵינוֹ מְכַרְרָם
25 וּמִזְכָּכֵם וְזֹאת בְּנִיגוּד לְמִטְרָה
26 הַבְּרִיאָה שֶׁהָאָדָם כֵּן יִבֹּא בְּמַגַּע עִם
27 הַגִּשְׁמִיּוֹת וְיִהְיוּ אֶת הַתַּחְתּוֹנִים
28 דְּוָקָא לְהִיטִל 'יִירָה' וּמִשְׁכָּן לֵה'.
29 וְכִידּוּעַ תּוֹרַת הַבְּעַל-שֵׁם
30 טוֹב⁹ עַל הַפֶּסֶסוֹק¹⁰ כִּי תִרְאֶה
31 חֲמֹר שׁוֹנָאָךְ וְגו' רֹבֵץ תַּחַת
32 מִשְׁאוֹ וְחֹדֶלֶת מַעֲזוֹב לוֹ וְיַעֲלֶה בְּדַעְתָּךְ
33 שֶׁלֹּא לְסִייעַ לוֹ בְּפִרְיַת הַמִּשְׁאֵל מֵעַל
34 הַחֲמֹר, אוֹמֵר לָךְ הַתּוֹרָה תַּעֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ וְכֵן תְּסִייעַ לוֹ, וּפִירֵשׁ
35 הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב (לְהֵלֵךְ, מִתּוֹךְ "הַיּוֹם יוֹם...", כ"ח שְׁבַט: כִּי תִרְאֶה חֲמֹר -
36 כֹּאשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעֵינֶיךָ טוֹב בַּחֲמוֹר שֶׁלָּךְ שֶׁהוּא הַגּוֹף, תִּרְאֶה - שׁוֹנָאךְ - שֶׁהוּא
37 שׁוֹנָא אֶת הַנִּשְׁמָה הַמִּתְעַנְּגָה לְאַלְקוּת וְרוּחָנִיּוֹת, וְעוֹד תִּרְאֶה שֶׁהוּא - רֹבֵץ
38 תַּחַת מִשְׁאֵל - שֶׁנֶּתַן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַגִּיף שִׂדּוּךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת
39 וְהַגּוֹף מִתְעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוֹלֵי יַעֲלֶה בַּלְבָּב - וְחֹדֶלֶת מַעֲזוֹב לוֹ - שִׂיכּוֹל לְקִיּוּם
40 שְׁלִיחוֹתוֹ, כִּי אִם תִּתְחַלל בְּסִיגוּפִים לְשַׁבּוֹר אֶת הַחֲמוֹמִיּוֹת, הֵנָּה לֹא כּוֹז הַדֶּרֶךְ
41 יִשְׁכּוֹן אוֹר הַתּוֹרָה, כִּי אִם - עֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ - לְבַר אֶת הַגּוֹף וּלְזַכְּכֵהוּ וְלֹא
42 לְשַׁבְּרוֹ בְּסִיגוּפִים. וּמִדְּבָרֵי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב מוֹכֵן שֶׁסֹּדֶר הָעֲבוּדָה שֶׁהִסְדֵּר

פינחס (כט, לט). (7) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. (ובכ"מ. 8) אבות פ"ג מי"ג. (9) אגרות-קודש אדמו"ר מהררי"צ ח"ג ע' שכה. הועתק ב"היום יום" כח שבט. כתר שם טוב בהוספות סימן כא. וש"נ. (10) משפטים כג, ה. (11) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1076 ואילך. (12) ע"פ לשון הכתוב - קהלת ז, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הספירות העליונות מתגלות ומאירות בדרך של התלבשות "אורות" ב"כלים" 42
ובעולם האצילות לא רק ה"אורות" (חיה) מאוחדים לחלוטין באלוקות ואין 43
להם מציאות נפרדת אלא גם ה"כלים" (גרמוה) שבעצם נועדו לגרום לאור 44
הגדרה מסוימת וציור מסוים, גם הם בטלים לאלוקות לגמרי (ראה תניא, 45
אגרת הקודש סימן כ: "איהו וחיהו 46
חד איהו וגרמוהי חד בהון (פירוש: 47
עשר ספירות דאצילות חיהו הן 48
האורות וגרמוהי הן הכלים שכולן 49
אלוקות מהשאינן כן בבריאה-יצירה- 50
עשיה"), זאת למרות שהכלים "הן 51
בבחינת גבול" – עיין שם באריכות). 52
מה-שאינן בן בעולמות 53
בריאה-יצירה-עשיה, שם אין 54
ביטול לאלוקות באותה דרגה כמו 55
בעולם האצילות ששעל-זה על 56
מעדם של הספירות והנבראים 57
הרוחניים (כמלאכים עליונים) בעולמות 58
אלו נאמר¹⁷ ומשם יפרד, 59
ששם מתחיל ענן הפרוד, כי 60
הביטול לאלוקות אינו מוחלט כמו 61
באצילות ועד שבדרגות יותר נמוכות 62
יש נתינת מקום למציאות של רע 63
כו', היפך הקדושה, שהרי אפילו 64
בעולם הבריאה שהוא עולם 65
רוחני נעלה מאד יש על-כל-פנים 66
מיעוט רע¹⁸ על ארבעת העולמות 67
אצילות-בריאה-יצירה-עשיה נאמר 68
בכתבי האריז"ל שבעולם האצילות 69
כולו טוב ("לא יגורף רע"), בעולם 70
הבריאה רובו טוב ומיעוטו רע, בעולם 71
היצירה חציו טוב וחציו רע ובעולם העשיה רובו רע (ולכן נאמר בספר 72
התניא, פרק ו, שהעולם הזה, עולם העשיה הגשמי, נקרא "עולם הקליפות", 73
"כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרעים גוברים בו"). 74
ומזה מובן, שענן הנדרים שנועדו למנוע מהאדם להיות שקוע 75
בגשמיות יתר על המידה שיף רק במדריגת עולמות בריאה- 76
יצירה-עשיה, שהם, כאמור, עולמות שבהם יש מציאות של פיורוד 77
מהקדושה ואי ביטול לאלוקות ויש צורך בהתרחקות ופרישות מדברים מסוג 78
זה מה-שאינן בן מצד מדריגת עולם האצילות שבו אין כל 79
נתינת מקום לדברים בלתי רצויים אין צורך כלל בענן הנדרים. 80
ובענן הספירות כפי ששני האופנים האמורים משתקפים בספירות 81
העליונות הרי זה החילוק ההבדל בין ספירת הבינה שבה יש 82

חתונה של הרבי) שישנו הפתגם הידוע בין חסידים: וואס מ'טאר 1
ניט, טאר מען ניט, און וואס מ'מעג, דארף מען ניט¹³, 2
מה שאסור – אסור, ומה שמותר – מותר, והינה הפרישות מענייני העולם 3
וההימנעות גם מדברים המותרים היא התנהגות נכונה וראויה באנשים 4
מסוימים לפי שנמצא אותו אדם 5
שסטה מהדרך הישרה ו"עבר את 6
הדרך" נמצא במעמד ומצב 7
שיכול להיות שלא זו בלבד 8
שהוא לא יכר את המאכל 9
ועלה אותו לקדושה, אלא 10
אדרבה, שהמאכל ימשיך 11
ויוריד אותו למטה כו' ולמרות 12
שהמאכל מותר באכילה מן הדין, כיוון 13
שמדובר באדם ששקוע בגשמיות 14
וחומריות, האכילה תגרום לו 15
הידרדרות נוספת (וזה לשון רבנו הזקן 16
בתניא פרק ז: "אך מי שהוא בווילי 17
בשר וסובאי יין למלאת תאוות גופו 18
ונפשו הבהמית... על-ידי זה יורד חיות 19
הבשר והיין שבקרב ונכלל לפי שעה 20
ברע גמור שבשלוש קליפות הטמאות 21
וגופו נעשה הן לבוש ומרכבה לפי 22
שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור 23
לעבודת ה' ולתורתו..."), ולכן צריך 24
אדם זה לפרש ממנו ולאסור 25
על עצמו גם דברים המותרים מצד 26
עצמם. 27
(ג) וענן ב' אופנים הנ"ל 28
בעבודת האדם, האחד – שהאדם כן 29
עוסק בענייני העולם ומבזבז אותם 30
ומעלה אותם לקדושה, והשני שהאדם נודר נדרים ופורש מענייני העולם, כפי 31
שהוא משתקף ובא לידי ביטוי בכללות העולמות הוא החילוק 32
ההבדל שבין עולם האצילות הראשון והנעלה מבין ארבעת העולמות 33
הרוחניים הכללית ועולמות בריאה-יצירה-עשיה הרוחניים שלמטה 34
מעולם האצילות. דהנה, עולם האצילות הוא עולם מבורר 35
ומזוכך שמלכתחילה אין בו רע והיפך הקדושה, דכתיב ביה¹⁴ שכתוב בו 36
לא יגורף רע, ונקרא עולם האחדות¹⁵ העולם שבו הכול בטל 37
לאלוקות בצורה מוחלטת ואין שום מציאות שנראית כדבר נפרד מאלוקות, 38
לפי ששם בעולם האצילות הרי כלשון הווה לא רק איהו וחיהו 39
חד, הוא והאורות שלו אחד, אלא גם איהו וגרמוהי חד הוא 40
וה"כלים" שלו, כביכול, אחד¹⁶. וכמבואר בחסידות הכוונה היא שעשר 41

(13) ספר השיחות תש"ה ע' 72. אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' עד (הועתק ב"היום יום" כה אדר שני). (14) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג ואילך. (15) ראה עבודת הקודש ח"א פ"ב. לקוטי הש"ס להאריז"ל מסכת שבת. ובכ"מ. (16) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). (17) בראשית ב, י. וראה תו"א בראשית ג, א. וארא נז, א. ובכ"מ. (18) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. (19) ראה לקו"ת פרשתנו פה, סע"א. אוה"ת שם ע' אש"ט ואילך. ד"ה וידבר ג' המטות עטר"ת

וידבר משה אל ראשי המטות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מקום ליישנות ומציאות עצמית ולכן יש מקום לגדרים ופרישות **לְסִפִּירַת**
2 **הַחֲכֵמָה**¹⁹ עניינה הוא ביטול מוחלט ובה אין צורך בגדרים ופרישות, כפי
3 שהולך ומבאר, **דִּהְיֶה סִפִּירַת הַבִּינָה** שעניינה הוא התפשטות הרעיון
4 השכלי שבחכמה הוא כנקודה בלבד **הָיָא מְקוֹר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת**, האור
5 האלוקי היורד להוות ולקיים את
6 העולמות בא מלמעלה למטה בצורה
7 הדרגתית ויורד מדרגה לדרגה לפי
8 'סדר השתלשלות' כך שכל דרגה
9 קשורה בחברתה כמו חוליות של
10 שרשרת האחוזה זו בזו, והמקור
11 שממנו מתחילה ירידת והמשכת האור
12 בדרך זו הוא ספירת הבינה (כי ספירת
13 החכמה היא אמנם הראשונה מבין
14 עשר הספירות שדרכן בא האור והגילוי
15 אבל היא כנקודה בלבד שאין לה
16 התפשטות וגילוי) **וְהִינּוּ שְׁעֵם**
17 **הַיְוִתָּה לְמַעַלָּה מִשְׁבַּעַת יְמֵי**
18 **הַבְּנִינָן**, ספירת הבינה היא חלק
19 מהמוחין (הנחלקים לחכמה בינה
20 ודעה) שלמעלה משבע המידות
21 הנקראות "שבעת ימי הבניין" כי בהן
22 נבדא העולם (כמו שכתוב "עולם חסד
23 יבנה") **מְכַלֵּי מְקוֹם** למרות שהבינה
24 היא למעלה מהמידות (כמו שבאדם
25 המידות הן האופן שהוא מתגלה
26 ומשפיע חוץ ממנו אל זולתו, ואילו
27 המוחין הם בעיקר לעצמו) בכל זאת
28 **יֵשׁ לָהּ שְׂיִכוּת אֲלֵיהֶם, שְׁהִיא**
29 **מְקוֹרָם כו'**, ויש קשר ויחס בין
30 המוחין למידות כך הבינה היא המקור למידות (ועל שום כך היא נקראת "אם
31 הבנים") **וְלִכֵּן שִׁיף שָׁם** בספירת הבינה **עֲנִין הַנְּדָרִים** כי למרות
32 מעלתה, ספירת הבינה קשורה ל'סדר השתלשלות' שבו האור האלוקי יורד
33 מדרגה לדרגה עד לעולמות ונבראים תחתונים שזקוקים לבירור.
34 **מֵה־שְׂאִינ־בֵּן בְּחִינַת הַחֲכֵמָה** העליונה, ספירת החכמה היא
35 **לְמַעַלָּה מִהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת**, ואין לה ערך ויחס ל'השתלשלות' של ירידת
36 האור האלוקי למטה **וְכִידוּעַ שְׁבַחֲכָמָה** העליונה **מְאִיר אור אֵין־**
37 **סוּף** האור האלוקי הבלתיגבול שלמעלה מהתלבשות בעולמות מוגבלים,
38 **וְהִינּוּ לְפִי שְׁנַרְגָּשׁ** בספירת החכמה **הָעֲנִין שְׁהִיא לְבָדוּ הוּא**
39 **וְאֵין זולָתוּ כו'**²⁰ שמלבד הקדוֹש־בְּרוּךְ־הוא בעצמו לא קיימת שום
40 מציאות אמיתית, **וּמִבְּחִינַת הַחֲכֵמָה לֹא שִׁיף** לא ייתכן שִׁתְּהִיָּה
- 1 **דִּהְיֶה סִפִּירַת הַבִּינָה** היא מְקוֹר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת,
2 **וְהִינּוּ שְׁעֵם הַיְוִתָּה לְמַעַלָּה מִשְׁבַּעַת יְמֵי הַבְּנִינָן**,
3 **מְכַלֵּי מְקוֹם יֵשׁ לָהּ שְׂיִכוּת אֲלֵיהֶם, שְׁהִיא מְקוֹרָם**
4 **כו', וְלִכֵּן שִׁיף שָׁם עֲנִין הַנְּדָרִים. מֵה־שְׂאִינ־בֵּן**
5 **בְּחִינַת הַחֲכֵמָה** היא לְמַעַלָּה מִהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת,
6 **וְכִידוּעַ שְׁבַחֲכָמָה מְאִיר אור אֵין־סוּף, וְהִינּוּ לְפִי**
7 **שְׁנַרְגָּשׁ הָעֲנִין שְׁהִיא לְבָדוּ הוּא וְאֵין זולָתוּ**
8 **כו'**²⁰, **וּמִבְּחִינַת הַחֲכֵמָה לֹא שִׁיף שִׁתְּהִיָּה** יְנִיקַת
9 **הַחֲצִיזוּנִים, וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב²¹ יְמוּתוֹ וְלֹא בַּחֲכָמָה,**
10 **וְלִכֵּן לֹא שִׁיף שָׁם עֲנִין הַנְּדָרִים.**
11 **(ד) וְהִנֵּה כָּשֵׁם שִׁישְׁנוּ חִילוּק הַנַּ"ל בְּמְקוֹם**
12 **(בְּעוֹלָמוֹת וּבְסִפִּירוֹת), כִּמּוֹ כֵּן יִשְׁנֹו**
13 **חִילוּק זֶה גַּם בְּזִמָּן, שְׁזֵהוּ כְּלָלוֹת הַחִילוּק שְׁבִין**
14 **יְמוֹת הַחוּל²², יָמִים־טוֹבִים יוֹם הַשַּׁבָּת. וְהָעֲנִין**
15 **בְּזֵה, דִּהְיֶה נִתְבָּאֵר לְעִיל²³ בְּעֲנִין הַבִּירוּרִים,**
16 **שִׁישׁ בִּירוּר בְּשִׂיכוּת לְפָסְלוֹת, אִם בְּאֹפֶן דְּבִירוּר**
17 **הַפְּסוּלָת מִתּוֹךְ הָאוֹכֵל, אוֹ בְּאֹפֶן דְּבִירוּר הָאוֹכֵל**
18 **מִתּוֹךְ הַפְּסוּלָת²⁴. וּבְעֲנִין זֶה הִיא כְּלָלוֹת הָעֵבֶבְדָּה**
19 **דִּימוֹת הַחוּל. אֲמָנָם, גַּם בְּיָמִים־טוֹבִים יִשְׁנֹו עֲנִין**
20 **הַבִּירוּר בְּשִׂיכוּת לְפָסְלוֹת, וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב²⁵ פָּרָשׁ**
21 **שֶׁל הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים, הֵינּוּ הַהִבְדָּלָה בֵּין הַטּוֹב וְהָרַע הַמְעוֹרְבִים בָּהֶם**
22 **וְהַעֲלָתָם לְקֹדֶשׁ, שִׁישׁ בִּירוּר בְּשִׂיכוּת לְפָסְלוֹת, בִּירוּר שְׁנוּעַ**
23 **מִלְּכַתְחִילָה לְכוֹר וְלַהֲעֹלוֹת דְּבָרִים שְׁמוּעֵרֵב בָּהֶם רַע (קְלִיפוֹת וּסְטָרָא אַחֲרָא)**
24 **שְׂבִיחָם לְטוֹב (קְדוּשָׁה, אֱלוּקוֹת) הוּא כְּפִסּוּלָת בִּיחָס לְאוֹכֵל וְזֶה עֲצֻמוֹ הַבִּירוּר**
25 **הוּא בִּשְׁנֵי אֹפְנִים אִם בְּאֹפֶן דְּבִירוּר הַפְּרָדָה וְהוֹצָאָה שֶׁל הַפְּסוּלָת**
26 **מִתּוֹךְ הָאוֹכֵל, אוֹ בְּאֹפֶן דְּבִירוּר הַפְּרָדָה וְהוֹצָאָה שֶׁל הָאוֹכֵל**
27 **מִתּוֹךְ הַפְּסוּלָת²⁴. וּבְעֲנִין זֶה שֶׁל בִּירוּר הַפְּסוּלָת הִיא כְּלָלוֹת**
28 **הָעֵבֶבְדָּה שֶׁל "עֲבוֹדַת הַבִּירוּרִים" דִּימוֹת הַחוּל. אֲמָנָם, גַּם**
29 **בְּיָמִים־טוֹבִים אֵף שֶׁהֵם בְּמַעַלָּה וּמְדִירָגָה יוֹתֵר גְּבוּהָה וְנִעְלִית מִיְמוֹת הַחוּל**
30 **בְּכָל זֹאת יִשְׁנֹו בִּימֵים טוֹבִים עֲנִין הַבִּירוּר בְּשִׂיכוּת לְפָסְלוֹת,**
31 **וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב²⁵ לְגַבֵּי הַמְעוֹרְבִים פָּרָשׁ פְּסוּלָת חֲגִיגָתָם, וְלִכֵּן גַּם בִּימֵים**

(סה"מ עטר"ת ע' תקמג ואילך). סד"ה הנ"ל העת"ר (המשך תער"ב שם ע' א'עו). (20) ראה תניא פל"ה בהגהה. (21) איוב ד, כא. וראה תו"א לך יב, ר. ובכ"מ. (22) ראה אוה"ת שם ע' א'שח ואילך. ד"ה הנ"ל תר"ל. עטר"ת (סה"מ תר"ל ע' רכ. עטר"ת ע' תקמד ואילך). (23) ד"ה מי מנה די"ב תמוז פ"ד ואילך (סה"מ תשכ"ו ע' רנט ואילך). (24) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע א'מה ואילך. ע' א'נח ואילך. (25) מלאכי ב, ג. וראה זח"ב פח, ב. תו"א ר"פ חיי שרה. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 (שבהיותה המקור למידות נקראת "אם הבנים") לענין השמחה **שְׂזוּהִי**
 43 בחינת בינה **מְדִרְיַגַת עוֹלָם הַבְּרִיאָה, כְּמֵאמֶר**³² הוזהר **אִימָא**
 44 **עִילָאָה מְקַנְנָא בְּכוּרְסִינָא** האם העליונה (שהיא ספירת הבינה, בשונה
 45 מ"אימא תתאה", האם התחתונה, ספירת המלכות) 'מקננת' (היינו שם נמצא
 46 המדור והקן שלה) בכורסה, עולם
 47 הבריאה הנקרא עולם הכסא (כמו
 48 שכתוב בישעיה "ואראה את ה' יושב
 49 על כסא"). **וְכִין שְׂבִינָה הִיא**
 50 **מְקוֹר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת (כנ"ל**
 51 **סְעִיף ג), לְכֵן שִׁיף שָׁם עֲנִין**
 52 **שֶׁל יְנִיקָה כו'** ומאחר שתיכון
 53 אפשרות של יניקה לחיצונים שהם
 54 היפך הקדושה, יש צורך בזהירות
 55 מיוחדת כדי שהדבר לא יקרה, ונמצא
 56 שגם בימים טובים יש צורך בזהירות
 57 מעין ימות החול, וממילא יש מקום
 58 לפרישות ונדרים כמבואר לעיל.
 59 **וּלְמַעַלָּה מְזָה** למעלה לא רק
 60 מימות החול אלא גם מהתנים **הוא**
 61 **יוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת**
 62 **מוֹחִין דְּאֶבְרָא**²⁹, כאמור חכמה
 63 ובינה נמשלו ל'אב' ו'אם' בגלל
 64 פעולתן ב'הולדת' המידות (כך
 65 שהחכמה היא נקודת הרעיון, והבינה
 66 היא ההרחבה וההתפתחות שלו)
 67 **בְּחִינָה שְׁלֻמְעֵלָה**
 68 **מֵהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת,** כמבואר לעיל
 69 שבספירת החכמה מאיר האור האלוקי
 70 האין-סוף ובלי גבול שלמעלה מ'סדר
 71 השתלשלות' שבו האור האלוקי מאיר
 72 בגבול וצמצום **שְׁבֻזָּה** בספירת
 73 החכמה שלמעלה מהעולמות **לֹא**
 74 **שִׁיף עֲנִין הַפְּסוּלָת מַלְכַּתְחִילָה,**
 75 **שְׂזוּהִי מַה שְׁפָתוֹב בַּפְּסוֹק הַנּוֹכַח לְעִיל פֶּרֶשׁ**
 76 **וְלֹא פֶּרֶשׁ שְׁפָתוֹב**³³ כי לשבת בהיותה למעלה מהעולמות ומהגבול אין
 77 'פרש' ו'פסולת', **וְלָכֵן שְׁבָת** אינו זמן לפרישות מענייני העולם אלא להיפך
 78 **מְצוּה לְעַנְגּוּ בְּאִכִּילָה וּשְׁתִּינָה**³⁴, **וְעַד שְׁאִפִּילוּ שְׁנִינָה** היא
 79 דבר יותר גשמי וחומרי אפילו מאכילה ושתייה שהרי בעת השינה החיות של
 80 האדם מסתלקת במידה מסוימת **בְּשֶׁבֶת תַּעֲנוּגָא**³⁵, **כִּין שְׁאִי-אֶפְשָׁר**
 81 **שְׁתִּינָה יְנִיקָה כו'** כיוון שהשבת היא למעלה מהעולמות המוגבלים אין
 82 חשש שמהאור והשפע המאיר בה תהיה 'יניקה' לחיצונים שאינם ראויים

1 טובים **יֵשׁ צוּרָף, בְּדוּגְמַת יָמוֹת הַחוֹל, בְּזִהְיוּת שְׁלֹא תִהְיֶה יְנִיקָה**
 2 **לְחִיצוֹנִים כו',** על דרך האמור לעיל לגבי ספירת הבינה שכאשר ישנה
 3 התפשטות והתגלות, יש צורך בזהירות מיוחדת שהשפע יגיע למקום הראוי
 4 ולא תהיה כבדרך אגב גם יניקה והשפעה 'לחיצונים' שלא בצד הקדושה, וכך
 5 גם בימים טובים שישנה בהם הארה
 6 והתגלות מלמעלה ויש צורך בזהירות
 7 שהשפע לא יירד למקום לא רצוי
 8 **וּכְפִשְׁטוּת הַדִּין** כמו שמצינו
 9 בהלכה כפשוטה **שְׁשֻׁמַּחַת יוֹם-**
 10 **טוֹב** שבעיקרה נובעת מתוקף הגילוי
 11 האלוקי שמאיר בימים אלה דורשת
 12 זהירות מיוחדת, ולכן היא **צְרִיכָה**
 13 **לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן שְׁחִיב לְהֶאֱכִיל**
 14 **לְסַפֵּק אוֹכֵל לְגַר לִיתוֹם**
 15 **וְלֶאֱלָמְנָה עִם שְׂאֵר הָעֲנָנִים**
 16 **כו', כְּמֹו שְׁפָתוֹב**²⁶ בתורה לגבי
 17 מצות השמחה בימים טובים **וְשֻׁמַּחַת**
 18 **בְּחֶגְד, אֶתָּה וְגו'** **וְהִגֵּר**
 19 **וְהִיתוֹם וְהֶאֱלָמְנָה אֲשֶׁר**
 20 **בְּשִׁעְרֶיךָ, וְלֹאִי זֹאת,** כאשר
 21 האדם שמח בחג רק לעצמו ולהנאתו
 22 ואינו משתף בשמחה גם נזקקים **הִנֵּה**
 23 **עַל-זֶה נֶאֱמַר** ששמחה זו אינה
 24 רצויה ומקובלת לפני ה' אלא ה' אומר
 25 בעקבות שמחה שכזו **וְזִרְיָתִי, אֶפּוֹר**
 26 **פֶּרֶשׁ עַל פְּגִיבָם פֶּרֶשׁ**
 27 **חֲגִיבָם**²⁷. ועוד מצינו שביום טוב
 28 נחוצה זהירות מיוחדת שהשמחה תהיה
 29 כדבעי ולא בצורה לא ראויה **וְעַד**
 30 **כִּי כֵן שְׁחִיבִין בֵּית-דִּין**
 31 **לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בְּרָגְלִים**
 32 **חֲגִים יוֹמִים טוֹבִים שְׁיִהְיוּ מְסַבִּבִּין**
 33 **וּמְחַפְּשִׁין כו'** בגנות ובפרדסין
 34 שהעם נוהגים כראוי לקדושת החג ובצניעות, **כְּדִי שְׁשֻׁמַּחַת יוֹם-טוֹב**
 35 **תִּהְיֶה כְּהוֹגֵן**²⁸. **וְכָל זֶה** הדברים המוכיחים על הצורך בזהירות ושמירה
 36 וסיגים בשמחת יום טוב **הוא לפי שיום-טוב הוא בְּחִינַת מוֹחִין**
 37 **דְּאִימָא**²⁹, המוחין שהם המקור ל'הולדת' המידות נמשלו לאב ואם 'מוחין
 38 דאבא' – חכמה ו'מוחין דאימא' – בינה. וכמו שנתבאר לעיל כל עניין הזהירות
 39 והפרישות (נדרים) נדרש במדריגת הבינה ולא במדריגת החכמה **כִּי**
 40 **יָמִים-טוֹבִים הֵם מוֹעֲדִים לְשֻׁמַּחָה**³⁰, **וְכִתִּיב**³¹ **אִם הַבָּנִים**
 41 **שְׁמַחָה, בְּחִינַת בִּינָה,** הרי שיש קשר מיוחד בין ספירת הבינה

(26) פ' ראה טז, יד. (27) רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. (28) שם הכ"א. שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט סי"ג. (29) ראה פרי עץ חיים שער מקראי קדש פ"א. לקו"ת צו יא, ד. ד"ה הנ"ל העת"ר (ע' א'עג). (30) נוסח תפלת (וקידוש) דיו"ט. (31) תהלים קיג, ט. זהר ח"א ריט, א. ח"ב פד, א. פה, ב. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך אם הבנים. לקו"ת שמע"צ פח, ד. ובכ"מ. (32) תקוני זהר ת"ו (כג, א). (33) ראה זח"ב ותו"א שבהערה 25. (34) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב. (35) ראה ילקוט

וידבר משה אל ראשי המטות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לקבל את השפע, וּכְלָלוֹת הָעֲבוּדָה של האדם את ה' דְּשִׁבְתָּ אִינָה
- 2 בְּעֵנֶיךָ הַבִּירוֹרִים שְׂשִׁיךְ בָּהֶם פְּסוּלָת אֶלֶא שֶׁבִירוֹר עֲצֻמוֹ יֵשׁ בּוֹרֵר
- 3 אוכל מתוך פסולת ויש בוור אוכל מתוך פסולת, שְׁהָרִי בְּשִׁבְתָּ בּוֹרֵר
- 4 אָסוֹר וְהוֹבֵר בִּפְשֻׁטוֹת (של החיטה מהמוץ) הוא אחת מל"ט המלאכות
- 5 האסורות בשבת וגם ה'בירור'
- 6 ברוחניות במובנו הרגיל והפשוט של
- 7 הפרדה והבדלה בין טוב לרע אין לו
- 8 מקום בשבת, אֶלֶא הָעֲבוּדָה
- 9 דְּשִׁבְתָּ הִיא עַל-דֶּרֶךְ מֵה
- 10 שְׁכָתוֹב³⁶ וְאֶכְלָתֶם אָכּוֹל גּוֹ,
- 11 וכפל הלשון מלמד שהאדם עוסק
- 12 באוכל בלבד שהוא עֵנֶן בִּירוֹר
- 13 אוֹכֵל מִתּוֹךְ הָאוֹכֵל, לֵאמֹר כֹּל
- 14 מגע וללא כל שייכות עם פסולת
- 15 כְּנִ"ל בַּמֶּאֱמָר דִּיבּוּר-הַמִּתְחִיל "מִי"
- 16 מנה עפר יעקב' בְּאֶרְבֶּהָ.
- 17 וּבָזָה יוֹכֵן גַּם שְׂכִיחוֹת עֵנֶן
- 18 הַמוֹעֲדוֹת לְעֵנֶן הַנְּדָרִים¹⁹,
- 19 כפירוש רבנו בחיי הנזכר לעיל לעניין
- 20 הסמיכות של פרשת פנחס בה מדובר
- 21 על המועדים לפרשת מטות בה מדובר
- 22 על הנדרים כִּי בְּחִינַת בִּינָה
- 23 (שִׁשִּׁים) הִיא מְדֻרְגָּת
- 24 הַמוֹעֲדוֹת שִׁיךְ גַּם עֵנֶן
- 25 הַנְּדָרִים (כְּנִ"ל סְעִיף ג) וּרְק
- 26 בשבת, בחינת החכמה, אין כל צורך
- 27 בזה, כמבואר לעיל בהרחבה.
- 28 (ה) אֵךְ עַל-פִּיזָה לְאוֹר הַמְּבֹאֵר
- 29 שעניין הנדרים והצורך בפרישות
- 30 מענייני העולם שייך בדרגות נמוכות
- 31 ולא בדרגות גבוהות שבהם 'עבודת
- 32 ה'בירורים' היא באופן אחר צָרִיךְ
- 33 לְהִבִּין מֵה שְׁכָתוֹב בַּפְּסוּק
- 34 הפותח את המאמר וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
- 35 אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת גּוֹ אִישׁ
- 36 כִּי יְדוֹר גִּדֵּר וְגוֹ, הֵינּוּ שְׁפָרְשֵׁת
- 37 הנדרים נאמרה לראשי המטות,
- 38 דְּלִכְאוּרָה, עַל-פִּי הַמְּבֹאֵר
- 39 לְעִיל הָרִי עֵנֶן הַנְּדָרִים שִׁיךְ בְּמִדְרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּוָקָא,
- 40 והולך ומפרט לאיזו 'מדרגות תחתונות' הכוונה, כפי שנתבאר לאורך
- 41 המאמר, בְּבִחִינַת בִּינָה דְּוָקָא שֶׁהִיא מְקוֹר לְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת,
- 42 שהיא דרגה נמוכה לעומת החכמה שבה מאיר אור-אין-סוף, וּבְעוֹלָמוֹת

ראובני ואתחנן ד, יט. סידור האריז"ל (קול יעקב) אחרי סעודת שבת. של"ה מסכת שבת קלד, ב. שו"ע אדה"ז או"ח
סרפ"א. סרצ"ב ס"ב. (36) יואל ב, כו. וראה המשך תער"ב שם (ע' א'נח ואילך). (37) בהעלותך יא, יז.

שבת פרשת מטות-מסעי, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשכ"ו

יא

ביאור בדרך אפשר

וְזוּהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לַכֹּחַ שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמָרָה לְרֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת, כְּדִי
שֶׁהֵם יַפְעִלוּ הַתֵּרֶת נְדָרִים, כִּי עֲנִין הַתֵּרֶת נְדָרִים נַעֲשֶׂה
עַל-יְדֵי חֶכֶם דּוֹקָא, בְּגִלּוֹל מַעֲלָתוֹ (בַּשּׁוּנָה מַעֲנִין הַנְּדָרִים בְּתוֹר פְּרִישׁוֹת
וְאִסּוּר שְׂשִׁיךְ דּוּקָא לְמִי שֶׁנִּמְצָא בְּדִרְגָּה נִמּוּכָה, כַּמְבֹאֵר לַעֲלִיל) וּבִאֲוֹפֶן
שְׁעוֹקֵר אֶת הַנֶּדֶר מֵעֵיקוֹר³⁸,

כַּמְבֹאֵר לִגְבִי דִּינֵי נְדָרִים שְׁכֹאשֵׁר חֶכֶם
מִפֶּר אֶת הַנֶּדֶר הָרִי זֶה עֵקֶרָה מִוַּחֲלֻט
כִּי אֵלּוּ לֹא הִיָּה נֶדֶר מִלְּכַתְחִילָה (וּבִלְשׁוֹן
הַגְּמָרָא: "מָה בֵּין חֶכֶם לְרֹפֵא, חֶכֶם
עֹקֵר אֶת הַנֶּדֶר מֵעֵיקוֹר, וְרֹפֵא אֵינוֹ
מִרְפָּא אֲלֵא מִכָּאן (וְלִהָבֵא") וְהִיָּינוּ
שֶׁיַּפְעִלוּ רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת אֶצֶל כָּל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ בְּמַעֲמָד
וּמַצֵּב נַעֲלָה יוֹתֵר שְׁלֹא
יִצְטָרְכוּ לַעֲנִין הַנְּדָרִים.
וּבְכָלֹת הָעֲנִין שֶׁחֶכֶם מַתִּיר
אֶת הַנֶּדֶר, דִּהְיֵנוּ שֶׁהִדְּכָר
הָאִסּוּר כָּל זֶמַן שֶׁהִנֵּדֶר הִיָּה בְּתוֹקָה,
נִתְהַפֵּךְ נַעֲשֶׂה מוֹתֵר, הוּא מַצֵּד
בְּחִינַת אֹרֹךְ אֵין-סוֹף
שֶׁבְּחֶכְמָה, וְהוּא בְּחִינַת
גְּבוּרָה דְּעֵתִיק, מְבֹאֵר בְּבִלְה
וְחִסְדוֹת שְׁבַבְחִינַת 'כֹּתֵר עֲלִיּוֹן'
24 (שְׁלֵמַעֲלָה מַעֲשֵׂר הַסְּפִירוֹת, כֶּשֶׁם
שֶׁהַכֹּתֵר הוּא מַעַל הָרָאשׁ) יֵשׁ בְּחִינַת
'עֵתִיק יוֹמִין' (שְׁנַעֲתָק וְנִבְדַּל מִיּוֹמִין'¹⁸
וְגִילּוֹי) וְגַם לְבַחֲנֵינָה 'עֵתִיק יוֹמִין' (אֵף)
28 שֶׁמַּצֵּד עֲצֻמָּה הִיא לְמַעֲלָה מִהַסְּפִירוֹת)
29 יֵשׁ 'פְּרֻצוֹף' (דְּמוּת, מִבְּנָה) שֶׁל עֶשֶׂר
30 סְפִירוֹת אֲלֵא שְׁבִיחוֹתָן בְּעֵתִיק' יֵשׁ
31 לְסְפִירוֹת מִשְׁמַעוֹת שׁוֹנָה מֵאִשֵּׁר לְאַחֵר

הַגִּילּוֹי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וּבְעוֹר שְׁבַעֲלֻמוֹת אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה
33 הַגְּבוּרָה הִיא מִידַת הָרִין, הָרִי 'גְּבוּרָה דְּעֵתִיק' הִיא 'גְּבוּרָה מִמוֹתְקוֹת' (רֵאָה)
34 לְקוּטֵי תוֹרָה לְרַבְּנוּ הַזֶּקֶן, שְׁמִינִי עֲצַרְתָּ: "... הַמִּשְׁכָּת י"ג מִיּוֹדֹת הָרַחֲמִים נִקְרָא
35 וְזוֹקֵתִי עֲלֵיכֶם מִים טְהוּרִים ... גְּבוּרָה דְּעֵתִיק יוֹמִין הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּמוֹחַא סְתִימָא
36 [עַל-דֶּרֶךְ הָאִמּוֹר כֵּאֵן שְׁגוּבָה דְּעֵתִיק הִיא אֹרֶךְ-אֵין-סוֹף שְׁבַחֲכֶמָּה] ... וְנִקְרָא
37 מִים טְהוּרִים לְפִי שְׁבַחֵם וְעַל יָדָם נִמְשָׁךְ הַטְּהָרָה כְּדֹכֵתִיב מִי יֵת טְהוֹר מִטְמָא
38 כִּי... הִרִי שֶׁהַמִּשְׁכָּה עֲלִיוֹנָה זֶה נִקְרָא גַם כֵּן לְשׁוֹן טְהָרָה [עַל דֶּרֶךְ הָאִמּוֹר כֵּאֵן
39 שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינָה זֶה מִהַפְּכִים אִסּוּר לְמוֹתָר] ... הַטְּהָרָה הִיא הָעֵיקֵר בְּסוֹד
40 הַגְּבוּרָה. אֵךְ אֵין זֶה בְּגְבוּרָה סֹתֵם דְּאֲצִילוֹת כִּי אִם הַמִּשְׁכָּת גְּבוּרָה דְּעֵתִיק כְּנִיל
41 מִקּוֹר הַטְּהָרָה... גְּבוּרָה דְּעֵתִיק שֶׁהֵם גְּבוּרָה הַמְּמוֹתְקוֹת בְּתַכְלִית (...) שְׁלֹכָן
42 בִּיכְלָתוֹ שֶׁל הַחֶכֶם לְהִתִּיר כִּיּוֹן שְׁמֵאִיר בּוֹ אֹרֶךְ-אֵין-סוֹף.
43 וְיֵשׁ גַּם אֲוֶפֶן הַתֵּרֶת נְדָרִים בְּשִׁלְשָׁה הִדְּיוּטוֹת כַּמְבֹאֵר גַּם בְּהַמְשָׁךְ

ביאור בדרך אפשר

פִּירוּשׁ רִשִׁי עַל כְּתוּב זֶה שְׁבַנוּסָף לְאַפְשָׁרוֹת לְהַתִּיר נֶדֶר עַל יְדֵי מוֹמַחָה יַחִיד
("רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת") אֲפֹשֶׁר לְהַתִּיר נֶדֶר גַּם עַל יְדֵי שְׁלוּשָׁה 'הִדְּיוּטוֹת', הֵינּוּ
46 אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים שְׁאִינִם מוֹמַחִים. וְהָעֲנִין בְּזָה, לְפִי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים,
47 דִּהְיָה מְבֹאֵר בְּסִידוֹר³⁹ "סִידוֹר עִם דֹּא"ח (דְּבָרִי אֲלוּקִים חִיִּים)" וְכוּ
48 מֵאִמְרֵי חֲסִידוֹת מְתוֹרֶת רַבְּנוּ הַזֶּקֶן

שֶׁנִּכְתְּבוּ עַל יְדֵי אֲדַמּוֹר'ר הָאֲמַצְעִי
49 הָעֲנִין שֶׁבְּשִׁלְשָׁה אֲוֶמֶר נִבְרָךְ,
50 כֹּאשֶׁר שְׁלוּשָׁה שְׁאֲכָלוּ כֹּאחֵד (יַחֵד)
51 מְבָרְכִים בְּרַכַּת הַמְּזוֹן בְּזִימּוֹן, הַמְּבָרֵךְ
52 אֹמֵר "נִבְרָךְ" שֶׁהֵן לְפִי פְּנִימִיּוֹת
53 הָעֲנִינִים הַמוֹשָׁג "שְׁלוּשָׁה שְׁאֲכָלוּ
54 כֹּאחֵד" הָאִמּוֹר כֵּאֵן, הֵינּוּ בְּחִינַת
55 שְׁלוּשַׁת הַסְּפִירוֹת שֶׁל הַמִּיּוֹדֹת
56 הַעֲלִיּוֹנוֹת חֶסֶד-גְּבוּרָה-תְּפָאֶרֶת
57 כְּשֶׁמִּתְפַּלְלִים יַחֵד, כֹּאשֶׁר לֹא זֶה
58 בְּלִבּוֹ שִׁישׁ הַתְּכַלּוֹת (הַתְּחַבְּרוּת
59 וְהַתְּאָחֲדוּת) שֶׁל הַסְּפִירוֹת זֶה כּוּז' חֶסֶד
60 שְׁבַגְבוּרָה, גְּבוּרָה שְׁבַחֲסֵד (וְכוּ') אֲלֵא
61 יֵשׁ הַתְּכַלּוֹת שֶׁל שְׁלוֹשׁ סְפִירוֹת יַחֵד
62 (זֶה כּוּז' וְשִׁתִּיָּהן יַחֵד בְּשִׁלְשִׁית) וְאֵז
63 הִיא הַשְּׁפַעָה שֶׁל הַבְּרָכָה לְרַבִּים
64 וְהַדְּבָר נִרְמָז בְּהַלְכָּה שְׁדוּקָא שְׁלוּשָׁה
65 שְׁאֲכָלוּ כֹּאחֵד מְבָרְכִים בְּרַכַּת הַמְּזוֹן
66 בְּאֲוֶפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר מֵאִשֵּׁר אֶחָד שְׁאֲכָל
67 לְבַד אוֹ אִפִּילוּ שְׁנִיִּים שְׁאֲכָלוּ יַחֵד
68 שְׁנִמְשָׁכָת הַבְּרָכָה לְרַבִּים מְבַחֲנִית
69 כְּתֵר-חֶכְמָה-בִּינָה שְׁגַם זֶה
70 הַתְּכַלּוֹת שֶׁל שְׁלוֹשׁ בְּחִינּוֹת שׁוֹנוֹת
71 בִּיחָד, דְּבַר שְׁמִבְּאִי בְּרַכָּה וְהַשְּׁפַעָה
72 מִיּוֹחֵד.
73

וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה יֵשׁ לּוֹמֵר בְּעֲנִין
74 ג' הִדְּיוּטוֹת, שְׁאִמְנֵם הֵם "הִדְּיוּטוֹת" פְּשׁוּטִים וְלֹא "רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת" אֲבָל
75 כִּכּוּחַ הִיּוֹתָם שְׁלוּשָׁה יֵשׁ לָהֶם כּוּחַ מִיּוֹחֵד שְׁנִמְשָׁכִים מְבַחֲנִית הַכְּתֵר,
76 כִּכּוּ "רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת" שְׁמֵאִיר בָּהֶם אֹרֶךְ מְבַחֲנִית הַכְּתֵר ("גְּבוּרָה דְּעֵתִיק"),
77 כַּמְבֹאֵר לַעֲלִיל וְלֹכֵן בִּיכְלָתָם לְהַתִּיר אֶת הַנֶּדֶר כִּכּוּ כִּמּוֹ הַנְּשִׂאִים
78 הַנַּעֲלִים.
79

וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבִיאוֹר הַסְּמִיכוֹת דְּפִרְשַׁת מוֹעֲדוֹת
80 שְׁבַפְּרֶשֶׁת פִּנְחָס לְפִרְשַׁת נְדָרִים שְׁבַפְּרֶשֶׁתנו פִּרְשַׁת מַטּוֹת, שְׁבַפְּסוֹק
81 אֲלֵה תַעֲשׂוּ לָהּ בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מְנַדְּרִיכֶם וְנִבְדּוּתֵיכֶם גו',
82 אֵין הַכּוּנָה לְהַבְדִּיל וְלַהֲפִיר בֵּין עֲנִינֵי הַחֻבּוּה שְׁבַמוֹעֲדִים לְעֲנִינֵי הַנְּדָרִים
83 וְהַנְּדָבוֹת (כִּפִּי שֶׁהִיָּיתָה סְכָרָה בְּשִׁאֲלוֹת שְׁבַתְחִילַת הַמֵּאִמֵּר) אֲלֵא כְּפִירוּשׁ רַבְּנוּ
84 בְּחִי שֶׁהַפְּסוֹק מְלַמֵּד עַל הַקֶּשֶׁר בִּינֵיהֶם וְכֹה מְרִימָז הַקֶּשֶׁר וְהַשְּׁמִיכוֹת
85 שְׁבִין מוֹעֲדוֹת לְנְדָרִים, וְלִפִּי הָאִמּוֹר מוֹכֵן מִהַמְּשׁוֹתָף בִּינֵיהֶם
86

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בפנימיות הדברים שָׁזָהוּ לְפִי שְׁשִׁנְיָהֶם הֵם מִבְּחִינַת בִּינָה, שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה ובה, בבחינת החכמה, אין צורך ואין
2 שְׁמֶשֶׁם יְכוּלָה לְהִיּוֹת יְנִיקָה
3 כו', כמבואר לעיל באריכות וְלִכְנָן 1 שְׁשִׁנְיָהֶם הֵם מִבְּחִינַת בִּינָה, שְׁמֶשֶׁם יְכוּלָה
4 יֵשׁ צוּרָךְ בְּעֵנִין הַפְּרִישוֹת 2 לְהִיּוֹת יְנִיקָה כו', וְלִכְנָן יֵשׁ צוּרָךְ בְּעֵנִין הַפְּרִישוֹת
5 כו'. וְלֹא־תִרְיָזָה 3 לְאַחֲרֵי־זֶה בָּאָה פְּרִשְׁת נְדָרִים, שְׁעִיקָרָה
6 הנזכר בפרשת פנחס שבו המועדות 4 הוּא עֵנִין הַתָּרַת נְדָרִים, שְׁזָהוּ מִצַּד בְּחִינַת
7 והנדרים הם בדוגה שמחייבת זהירות 5 הַחֲכָמָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה. וְכִמּוֹ עֵנִין
8 ופרישות, כמבואר לעיל, בָּאָה 6 הַשֵּׁבֶת שְׁלֹמֶעֱלָה מִיּוֹם־טוֹב⁴⁰, וְעַד שְׁבָאִים
9 פְּרִשְׁת נְדָרִים, שְׁעִיקָרָה הוּא 7 לְתַכְלִית הָעִילוּי דְיוֹם הַשֵּׁבֶת, לְיוֹם שְׁכּוּלוֹ שֶׁבֶת
10 עֵנִין הַתָּרַת והפרת נְדָרִים, 8 וְכִמּוֹ עֵנִין
11 שְׁזָהוּ מִצַּד בְּחִינַת הַחֲכָמָה 9 וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים⁴¹.

(40) חסר קצת (המו"ל). (41) תמיד בסופה.

אגרות קודש

ב"ה, כ' תמוז, ה'תשכ"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר משה מאיר שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתב כת"ר מיום ט"ז בתמוז בצירוף התרומה מהאשה רות געשי שתחי' לשיבת תומכי תמימים ליובאוויטש אשר בלוד, באה"ק ת"ו.

למותר להאריך לדכותי בגודל זכות המעשה, ובפרט בעת הצורך הזאת אשר לולא חסרון אמצעי כסף כמה אפשר הי' להרחיב פעולות הפצת התורה וחיוזוק היהדות על טהרת הקדש. וישר כוחו וחילו לעשות כהנה וכהנה.

מוסג"פ מכתב אישור וברכה להאשה הנדיבה הנ"ל שתחי', ובודאי אם ימצא כת"ר לנכון להוסיף ביאור על הכתוב בטח ימצא גם האותיות המתאימות לזה...

נ. ב. ולקשר עובדא טבא הנ"ל עם ענינא דיומא דבין המצרים, הנה אמרו רז"ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תנוקות של בית רבן (שבת קיט, ב). והרי החיוב דזכרון המאורעות והימים האלו בודאי כוונתו הוא התיקון על ידי שלילת הסבות שהביאו להחורבן - חיוזוק החנוך על טהרת הקדש, ובפרט בארצנו הקדושה ת"ו, היושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה כו', להרבות ולהוסיף שם תשב"ר וגדיים נעשים תישישים תלמידי ישיבות כהנה וכהנה בכפליים, עדי יקויים היעוד הקטון יהי' לאלף והצער לגוי גדול.

בס"ד. שיחת ש"פ מטות-מסעי, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. הפרשיות מטות ומסעי הן לעולם בג' השבועות ד"בין המצרים"¹.

- פרשת פינחס, יש שנים שהיא לפני ג' השבועות, וגם בשנים שהיא בתוך ג' השבועות, הרי זה רק בהתחלת ג' השבועות. ולעומת זאת, פרשת דברים היא לעולם בתשעת הימים. ואילו הפרשיות מטות ומסעי הן לעולם בתוך ג' השבועות, ויתירה מזה בנוגע לפרשת מסעי - שלפעמים היא בתשעת הימים. ויש לבאר השייכות דפרשת מטות לג' השבועות:

בהתחלת פרשת מטות מדובר אודות ענין הנדרים. ומבואר בזה², שמי שנמצא במדריגת צדיק, והולך בדרך התורה כו' - עליו אמרו חז"ל³ "דייך מה שאסרה לך התורה"; ורק כיון ש"אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"⁴, אזי יש צורך בענין הנדרים שהם "סייג לפרישות"⁵, כדי שלא יבוא לידי חטא כו'.

וזוהי גם השייכות דפרשת נדרים לג' השבועות ד"בין המצרים" - כי כללות הענין ד"בין המצרים" שקאי על מיצר הגלות הוא מצד החסרון בהנהגה על-פי התורה, שהרי כאשר ההנהגה היא על-פי התורה אזי לא שייך ענין הגלות, כמאמר רז"ל⁶ "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", ונמצא, שמיצר הגלות ("בין המצרים") הוא רק כאשר חסר בהנהגה על-פי התורה; ובמצב כזה יש צורך גם בענין הנדרים, כנזכר לעיל.

ומזה מובן גם בנוגע לפרשת פינחס, שכיון שלפעמים היא לפני ג' השבועות (אף שלפעמים היא בתוך ג' השבועות), הרי היא הכנה והקדמה לג' השבועות.

[ובדוגמת פרשת נצבים ש"קורין לעולם קודם ראש השנה, ומרומז במלת היום דקאי על ראש השנה⁷, "שהוא יום הדין, וכמו שכתוב⁸ ויהי היום גר', ותרגם והוה יום דינא רבא"⁹, והיינו, שאף שיש בה כבר הענין דראש השנה, שהרי נאמר בה "היום" דקאי על ראש השנה, מכל-מקום, קורין אותה קודם ראש השנה, בתור הכנה והקדמה לראש השנה].

ב. והענין בזה:

אמרו רז"ל¹⁰ "פינחס זה אליהו".

ובנוגע לאליהו - הרי אף שהיו אצלו כמה וכמה ענינים, הנה ענינו העיקרי הוא "מבשר טוב"¹¹, שבא לבשר על הגאולה¹² (בכדי שיתכוננו לזה, ככל עניני קדושה שצריכים לבוא על-ידי עבודה ויגיעה, ולא באופן של "נהמא דכיסופא"¹³).

ולהעיר, שכיון שענינו של אליהו הוא ענין הגאולה, לכן מצינו שאמר לבני-ישראל "עז מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים אם ה' האלקים לכו אחרינו ואם הבעל לכו אחרינו"¹⁴ (דבר שלא מצינו בשאר נביאים) - דלכאורה אינו מובן¹⁵: היתכן לומר "אם הבעל לכו אחרינו", שזהו טוב יותר מאשר "פוסחים

(10) תיב"ע וארא ו, יח. פדרר"א פמ"ז. זהר ח"ב קצ, סע"א. ח"ג (רע"מ פינחס) רטו, א. יל"ש ר"פ פינחס. פרש"י ב"מ קיד, ב (ד"ה לאו מר כהן). רלב"ג מלכים-א יז, א.

(11) ישע"י נב, ז.

(12) ראה עירובין מג, ב ובתורה דלא אתא. תיב"ע ויל"ש שבעה עשר 10. רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב. פרש"י בחוקותי כו, מב.

(13) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, רע"ד.

ובכ"מ.

(14) מלכים-א יח, כא.

(15) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חי"ט ע' 101 ואילך. וש"נ.

(1) ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ, ב' מנ"א תשכ"א בתחלת (תורת מנחם - התוועדויות חל"א ע' 161 ואילך). וש"נ.

(2) ראה שיחת ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנ"א תשכ"ב בתחלת (תורת מנחם - התוועדויות חל"א ע' 196 ואילך). וש"נ.

(3) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א.

(4) קהלת ז, כ.

(5) אבות פ"ג מ"ג.

(6) שם פ"ו מ"ב.

(7) לקו"ת ר"פ נצבים.

(8) איוב ב, א.

(9) ראה כתר שם טוב בהוספות סמ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כה אלול).

- 1 על שתי הסעיפים"?! - אלא כי ענין הגאולה בא דוקא על-ידי עבודת הבירורים, שמבררים הפסולת
2 מתוך האוכל כו', כך, שכל דבר עומד בפני עצמו כו', ולכן אמר "עד מתי אתם פוסחים על שתי
3 הסעיפים", כיון שיש צורך בבירור וליבון המעמד ומצב כו'.
- 4 וכיון ש"פינחס זה אליהו", הרי מובן, שגם ענינו העיקרי של פינחס הוא ענין הגאולה.
- 5 וכמובן גם מדברי הגמרא¹⁶ "הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו", וכמו שנתבאר לעיל¹⁷ שאין זה
6 בגלל שהשם פינחס מתחיל באות פ', אלא כפירוש רש"י "כמו שנעשה לפינחס, כדאמרינן בסנהדרין"¹⁸,
7 שמזה מובן, שאף שהיו אצלו כמה וכמה ענינים (כמו ענין השלום - "הנני נותן לו את בריתי שלום"¹⁹,
8 וכיוצא בזה), הנה ענינו העיקרי הוא ש"פלא נעשה לו". והרי גם כללות ענין הגאולה הוא ענין של
9 "פלא".
- 10 ועל-פי-זה מובן ענינה של פרשת פינחס בתור הכנה והקדמה לג' השבועות ד"בין המצרים" - שלפני
11 שמתחיל "בין המצרים" שקשור עם מיצר הגלות, מקדים הקדוש-ברוך-הוא רפואה למכה (כמובא בפירוש
12 רש"י²⁰ מדברי הגמרא²¹) על-ידי "פינחס זה אליהו", מבשר הגאולה.
- 13 ג. ויש להוסיף בזה:
14 בנוגע לפינחס ואליהו - הרי כיון שאליהו היה לאחר פינחס, מתאים יותר לומר "אליהו זה פינחס",
15 ואף-על-פי-כן, אומרים "פינחס זה אליהו", שזהו בודאי בדיוק, כידוע שגם הסדר בתורה הוא תורה²².
16 ומבואר בזה²³ - על-פי מה שכתוב בזהר²⁴ שאליהו היה כבר "מקדמת דנא", קודם בריאת העולם,
17 ולכן אומרים ש"פינחס (שהיה לאחריו כן) זה אליהו" (שהיה עוד מקודם לכן).
- 18 וכן הוא בנוגע לענין הגאולה - ענינם של אליהו ופינחס - כדאייתא במדרש²⁵ על הפסוק²⁶ "ורוח
19 אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח", והיינו, שעוד קודם בריאת העולם, ואפילו
20 קודם המאמר "יהי אור"²⁷, היה כבר ענין הגאולה - "רוחו של מלך המשיח".
- 21 והענין בזה:
- 22 תכלית כוונת הבריאה היא שעל-ידי-זה יגיעו למדרגה נעלית יותר מכמו שהיה קודם בריאת העולם
23 (שזהו כללות הענין דירידה צורך עליה, היינו, שתהיה עליה לדרגה נעלית יותר מכמו שהיה קודם
24 הירידה, דאם לא כן, הרי זה ללא תועלת, ובודאי שהקדוש-ברוך-הוא אינו עושה דבר בחנם), כי קודם
25 הבריאה היו נשמות ישראל במדרגת צדיקים, כמאמר רז"ל²⁸ "במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים", ואילו
26 על-ידי בריאת העולם ניתוסף העילוי דעבודת התשובה²⁹, שלמעלה מעבודת הצדיקים³⁰.
- 27 וזהו שקודם בריאת העולם היתה כבר "רוחו של מלך המשיח" - בבחינת הקדמת רפואה למכה -
28 שהרי ענינו של משיח הוא ענין התשובה, כמאמר³¹ "משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא".
- 29 כלומר: נוסף לכך שבסופו של דבר "לא ידח ממנו נדח"³², הנה כבר מלכתחילה ישנו ענין התשובה
30 מצד "רוחו של מלך המשיח".
- 31 ובזה מודגש יותר שענין של אליהו - ענין הגאולה - הוא מקדמת דנא (שלכן אתי שפיר הלשון
32 "פינחס זה אליהו"), שזהו ענין "רוחו של מלך המשיח" שהיתה כבר קודם הבריאה.

(24) ח"א מו, ב.

(25) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.

(26) בראשית א, ב.

(27) שם, ג.

(28) שם פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(29) ראה לקו"ת בלק עג, א. ובכ"מ.

(30) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(31) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

(32) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.

תניא ספ"ט.

(16) ברכות נו, סע"ב.

(17) שיחת ש"פ פינחס, כ"א תמוז ס"ב (תורת מנחם -

התוועדות חמ"ז ע' 227). וש"נ.

(18) פב, ב.

(19) פינחס כה, יב.

(20) אסתר ג, א. וראה גם ואתחנן ד, כה.

(21) מגילה יג, ב.

(22) ראה פסחים ו, ב. של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות

בתחלתו (תב, ב).

(23) ראה תורת מנחם - התוועדות חכ"ז ע' 79. וש"נ.

ד. וענין זה נוגע גם לעבודת האדם:

כיון שענין הגאולה ישנו כבר מקדמת דנא, והיינו, שעוד לפני התחלת הגלות היה כבר ענין הגאולה, כאמור שהקדוש-ברוך-הוא מקדים רפואה למכה, "אקדימא טעניתא"³³ - הרי מובן, שכללות ענין הגלות והמניעות והעיכובים שבו כו', אינם מציאות אמיתית.

כלומר: לא זו בלבד שכללות ענין הגלות הוא בדוגמת "נהרות המכזבין", שכיון שפוסקת נביעתם, הרי זו הוכחה שגם מלכתחילה אינם בבחינת "מים חיים"³⁴ - שענין זה נעשה רק לאחר שפוסקת נביעתם, אלא יתירה מזה - שכבר מלכתחילה ישנו ענין הגאולה שמבטל את ענין הגלות, וכיון שכן, הרי כל מציאות הגלות אינה אלא כדי שיבטלו אותה (ועל-דרך שמצינו בנגלה דתורה לגבי נדרים, שיש נדרים שכל קיום מציאותם אינו אלא כדי שיבטלו אותם³⁵).

וכאשר יודעים שכל ענין הגלות והמניעות והעיכובים כו' אינם מציאות אמיתית, וכל מציאותם אינה אלא כדי שיבטלו אותם על-ידי העבודה (כך, שבידו ה"מפתח" לפעול זאת) - אזי נעשית העבודה שבזמן הגלות בנקל יותר ומתוך שמחה וטוב לבב.

ועד שעל-ידי-זה פועלים את ענין הגאולה, החל מהגאולה הפרטית של כל אחד מישראל, ומזה באים לגאולה הכללית של כל בני-ישראל, באופן ש"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם"³⁶, בביאת משיח צדקנו, בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

* * *

ה. על-פי האמור לעיל שפרשת פינחס באה כהכנה והקדמה לג' השבועות בבחינת הקדמת רפואה למכה, מובן, שענין זה צריך להתבטא גם בעבודת האדם, שבזמן זה צריכה להיות עבודה כל אחד ואחד מישראל באופן העבודה של פינחס.

ובהקדמה - שענין זה שגם עכשיו ישנה הפעולה של פינחס, מצינו גם בנגלה דתורה (ככל הענינים שישנם גם בנגלה, בגלוי או על-כל-פנים ברמז)³⁷, כדאיתא בספרי³⁸ על הפסוק³⁹ "ויכפר על בני ישראל", "לכפר על בני-ישראל לא נאמר כאן, אלא ויכפר על בני-ישראל, שעד עכשיו לא זו, אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים".

ו. והענין בזה:

בנוגע לפינחס נאמר בכתוב⁴⁰ ש"השיב את חמתי מעל בני ישראל .. לכן .. הנני נותן לו את בריתי שלום".

ולכאורה אינו מובן⁴¹: הרי גם בנוגע למשה רבינו מצינו כמה פעמים שהשיב את חמתו של הקדוש-ברוך-הוא מעל בני-ישראל⁴², ולמה דוקא בנוגע לפינחס נאמר "הנני נותן לו את בריתי שלום"? והביאור בזה:

בנוגע למשה רבינו - כיון שכל ענינו הוא היותו רועה ישראל, הרי חובתו היא להתעניין ולעשות כל התלוי בו לטובתם של ישראל, ובנדון דידן, להשיב את חמת הקדוש-ברוך-הוא מעליהם; מה-שאינ-כן פינחס, שלא היה מחוייב לקנא כו' (שזוהי הפעולה שעל ידה השיב את חמת הקדוש-ברוך-הוא מעל בני-ישראל), ואילו היה בא לשאול על זה, לא היו מורין לו לעשות זאת (שהרי על-פי תורה "אין מורין כן"⁴³), ואף-על-פי-כן עשה זאת מתוך מסירות נפש בפועל שלמעלה מהבנה והשגה (כדאיתא במדרשי רז"ל⁴⁴ ששבט שמעון רצו להרגו, ואף-על-פי-כן לא התפעל מזה, אף שאין סומכין על הנס כו').

(39) פינחס כה, יג.

(40) שם, יא-יב.

(41) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 344 ואילך. וש"נ.

(42) ראה פרש"י קרח טז, ד.

(43) סנהדרין פב, א.

(44) ראה תנחומא ובמדב"ר ס"פ בלק.

(33) לשון חז"ל - זח"א קעט, א-ב.

(34) פרה פ"ח מ"ט.

(35) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"י ע' 202. חכ"ט

ע' 7. ע' 35.

(36) ברכות ח, רע"א.

(37) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ז ע' 183. וש"נ.

(38) ס"פ בלק.

- 1 ונקודת הענין - שפעולתו של פינחס היתה בכח עצמו, ואפילו לא מצד בחינת משה שבנפשו,
- 2 - כמבואר בתניא⁴⁵ בפירושו "מה שכתוב בגמרא⁴⁶ על פסוק⁴⁷ ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך
- 3 כי אם ליראה את ה' אלקיך, אטו יראה מילתא זוטרתא היא, אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא וכו',
- 4 דלכאורה אינו מובן התירוץ, דהא שואל מעמך כתיב, אלא הענין הוא, כי כל נפש ונפש מבית ישראל
- 5 יש בה מבחינת משה רבינו עליו-השלום וכו' -
- 6 שהרי בנוגע למשה רבינו עצמו - "נתעלמה ממנו הלכה"⁴⁸, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לניצוץ משה.
- 7 ואף שפינחס "אמר לו למשה מקובלני מן"⁴⁹ - הרי זה רק ענין של נתינת כח, ואילו עצם הענין
- 8 היה באופן ש"ראה מעשה ונזכר הלכה"⁴⁹, בכח עצמו דוקא.
- 9 וכיון שפעולתו של פינחס היתה בכח עצמו, לכן זכה לענין ד"הנני נותן לו את בריתי שלום".
- 10 ז. ובפרטיות יותר:
- 11 החילוק שבין משה לפינחס הוא⁵⁰ - שענינו של משה הוא מלמעלה למטה, שזהו ענין התורה, עליה
- 12 נאמר⁵¹ "דברי אשר שמתי בפין", "דברי" (דהקב"ה), שלכן אמרו רז"ל⁵² "מה להלן באימה וביראה
- 13 וברתת ובזיע אף כאן כו'", "כי גם עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה
- 14 מסיני"⁵³; ואילו ענינו של פינחס הוא מלמטה למעלה, שזהו ענין התפלה, שהיא "סולם מוצב ארצה
- 15 וראשו מגיע השמימה"⁵⁴.
- 16 וזהו מה שכתוב⁵⁵ "ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה", "ויפלל" מלשון תפלה⁵⁶ - דלכאורה: מצינו
- 17 שאהרן עצר המגפה על-ידי הקטורת, כמו שכתוב⁵⁷ "ויתן את הקטורת גו' ויעמוד בין המתים ובין החיים
- 18 ותעצר המגפה"; אבל היכן מצינו שפינחס עצר המגפה על-ידי תפלה? - אך הענין הוא, שכללות ענינו
- 19 של פינחס הוא מלמטה למעלה, שזהו ענין התפלה.
- 20 ועל-פי-זה יובן גם בנוגע לענין הנבואה של פינחס⁵⁸, שאף שהאריך ימים הרבה מאד (כמו שכתב
- 21 הרלב"ג⁵⁹ בנוגע לענינים שבהם משתווים פינחס ואליהו) - שהרי מצינו שכבר בימי המילואים היה ראוי
- 22 לשמש בכהונה⁶⁰, ומצינו שחי בימי יהושע, וגם בימי יפתח כו' - מכל-מקום, לא נמצאו נבואות שלו
- 23 אלא במקומות ספורים בלבד, וטעם הדבר⁶¹, לפי שעיקר ענינו היה ענין התפלה (מלמטה למעלה), ולא
- 24 ענין הנבואה.
- 25 אמנם, אף שענינו של פינחס הוא העלאה מלמטה למעלה, מכל-מקום, לא היה זה באופן של 'רצוא'
- 26 ללא 'שוב' (כפי שהיה אצל נדב ואביהוא), אלא היה אצלו גם ענין ה'שוב' (ועד שעל ידו נתכפר החטא
- 27 של נדב ואביהוא⁶²) - כמודגש בכך שעל ידו נעצרה המגפה, היינו, שישארו בחיים למטה דוקא, היפך
- 28 הענין ד'רצוא' ללא 'שוב', וכן מצינו שהיה משוח מלחמה⁶³ (וגם להדעות שלא היה משוח מלחמה⁶⁴,
- 29 הרי מפורש להדיא בקרא שהשתתף בעצמו במלחמה⁶⁵), והרי כללות ענין המלחמה הוא תנועה של 'שוב',
- 30 שהוא ענין ההמשכה למטה דוקא.

-
<p>(57) קרח יז, יב-יג.
 (58) ראה ויק"ר בתחלתו ובפי' מהרז"ו.
 (59) ס' שופטים ה, לא, ו, ח. מלכים-א יז, א. וראה רד"ק דברי הימים-א ט, כ. וראה גם תורת מנחם מנחם ציון ח"ב ע' 384. ויש"נ.
 (60) ראה זבחים קא, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה הי"ג.
 (61) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' א'סח.
 (62) ראה זח"ג ריז, א. הובא ונת' בסה"מ תרכ"ט ע' עדר. המשך תער"ב ח"א ע' שי. ח"ב שם.
 (63) סוטה מג, רע"א. פרש"י פרשתנו (מטות) לא, ו.
 (64) ראה מהרש"א סוטה שם. משל"מ לרמב"ם הל' איסור"ב פי"ז הט"ז. ועוד.
 (65) פרשתנו שם.</p> | <p>(45) רפמ"ב.
 (46) ברכות לג, ב.
 (47) עקב יו"ד, יב.
 (48) פרש"י בלק כה, ו - מסנהדרין שם.
 (49) ראה גם שיחת ש"פ פינחס, מבה"ח מנ"א תשכ"א בתחלתה (תורת מנחם - התועדויות חל"א ע' 150). ויש"נ.
 (50) פרש"י שם, ז - מסנהדרין שם.
 (51) ישעי' נט, כא.
 (52) ברכות כב, א. ויש"נ.
 (53) תו"א יתרו סז, ב.
 (54) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).
 (55) תהלים קו, ל.
 (56) ראה ברכות ו, ב. כו, ב.</p> |
|--|--|

ח. וההוראה מזה - בנוגע למעלת העבודה בכח עצמו:

ידוע⁶⁶ שכל החידוש ("אויפטו") של חסידות חב"ד הוא - שצריכה להיות עבודה בכח עצמו דוקא, ולא לסמוך על משהו אחר כו', כמו השיטה שהעיקר היא עבודתו של הצדיק, ו"צדיק באמונתו יחיה"⁶⁷, "אל תקרי יחיה אלא יחיה", כך, שיכולים לסמוך על הרבי... אלא בהכרח שתהיה העבודה בכח עצמו, מלמטה למעלה.

בודאי יש צורך וישנה הנתינת כח של רבותינו נשיאינו בנוגע לכל הענינים, אבל יחד עם זה, צריכה להיות העבודה בכח עצמו דוקא, "אללין טאָן", "אללין האָרעווען", אלא, שכדי לידע שאכן הולכים בדרך הנכונה, צריכים לילך בדרכיו ואורחותיו אשר הורנו כו'.

ועל-ידי העבודה בכח עצמו דוקא, בדוגמת עבודתו של פינחס, פועלים הענין דתחיית המתים (היפך ענין המגיפה רחמנא-ליצלן), החל מענין התחיה בנוגע ל"מאן דנפיל מדרגיה (ד)איכרי מית"⁶⁸, ועד לענין דתחיית המתים כפשוטו, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו כו', בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

* * *

ט. מאמר דיבור-המתחיל וידבר משה אל ראשי המטות גו'.

* * *

י. הביאור במה שכתוב בסיום פרשת נדרים⁶⁹: "אלה החוקים גו' בין איש לאשתו בין אב לבתו", ורש"י אינו מבאר למה לא נזכר עיקר הענין, שחובת הנודר לקיים נדרו - כיון שזהו דבר שהשכל הפשוט מחייבו, וכפי שמצינו גם לפני מתן תורה; ואילו החידוש שבפרשה הוא בנוגע להפרת נדרי בת ואשה על-ידי האב והבעל. ומזה מובן שגם הרמז באמירת הפרשה "אל ראשי המטות" הוא בנוגע לדין הפרת נדרים על-ידי יחיד מומחה; הפרת נדרים על-ידי ראשי המטות בפנימיות הענינים - שפועלים עליו אצל בני-ישראל, שלא יצטרכו לפרוש מהדברים הגשמיים, אלא יוכלו לבררם. ולכן נאמרה פרשה זו סמוך לכניסה לארץ⁷⁰, להתעסק בדברים גשמיים. ועבודה זו צריכה להיות באופן ד"לא יחל דברו", "שלא יעשה דבריו חולין"⁷¹, אלא להמשיך בהם קדושה. וענין זה הוא ביכולת כל אחד ואחד מישראל⁷², להיותו בת ואשה להקדוש-ברוך-הוא - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק יג עמוד 105 ואילך. לקמן עמוד יט ואילך.

* * *

יא. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁷³ "זאת הארץ אשר תפול לכם וגו'", "לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ, הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותי סביב, לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות", "תפול לכם", "על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה. ומדרש אגדה אומר, על-ידי שהפיל הקדוש-ברוך-הוא שריהם של שבעה⁷⁴ אומות מן השמים וכפתן לפני משה,

66 ראה לקו"ד ח"א קמא, ב. סה"ש תש"ד ע' 133. ועוד.

67 חבוקק ב, ד. וראה מכות בסופה. תניא פל"ג.

68 ראה זח"ג קלה, ב. הנסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד.

69 פרשתנו (מטות) ל, יז.

70 וע"ד מ"ש רבינו הזקן בתניא (ספכ"ה) בביאור הטעם ש"צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש", אף ש"הבטיח להם פחדם ומוראם יתן ה' וגו'".

ואף שהכניסה לארץ היתה ע"י יהושע, הרי הנתינת-כח על זה היתה צריכה להיות ע"י משה, ולכן גם פרטי הענינים דחלוקת הארץ נאמרו ע"י משה, כיון שכל הענינים צריכים להיות ע"י משה דוקא. וזהו הטעם שאלדד ומידד נתחייבו מיתה בגלל שאמרו "משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ" (פרש"י בהעלותך יא, כח), כי אע"פ שמשו לא נכנס לארץ, מ"מ נעשו

כל הענינים על ידו כו'.

71 פרשתנו שם, ג ובפרש"י.

72 אף שלכאורה יכול לטעון: בשלמא בנוגע להקב"ה מובן שאין מקום לענין של חולין - "חלילה לך", "חולין הוא לך" (וירא יח, כה ובפרש"י); אבל בנוגע לאיש ישראל - מה החסרון בענין של חולין (שהרי אין זה ענין של טומאה וכיו"ב).

73 פרשתנו (מסעי) לד, ב.

74 ויש ליישב גם גירסת הדפוסים: "ע" (שבעים) - כיון שכיבוש ארץ ישראל (ארץ שבעה עמים) נוגע גם לכל שבעים אומות העולם, שהביורו שלהם נעשה ע"י שבאים לא"י כו', כפי שמצינו בזמן שלמה המלך - כאשר "קיימא סיהרא באשלמותא", והביורו ה" בדרך מנוחה - שמלכת שבא באה אליו מעצמה כו' (ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 96. וש"נ).

1 אמר לו, ראה אין בהם עוד כח" - שמשמעות הכתוב "זאת הארץ אשר תפול לכם" (שלכאורה מיותר)
 2 שנעשה שינוי בארץ עצמה, וע"כ צריך לומר שהמדובר הוא בנוגע ל"מצוות (ש)נוהגות בה"⁷⁵. אך
 3 על-פי-זה אינו מובן מדוע נאמר הלשון "תפול", ולא בלשון קימה ועליה? ולכן מפרש שהלשון "תפול"
 4 הוא בגלל החלוקה בגורל. אבל, על-פי-זה הוה-ליה-למימר הלשון "תפול" בפסוק⁷⁶ "אך בגורל יחלק",
 5 ולא כאן? ולכן מביא הפירוש ש"הפיל הקדוש-ברוך-הוא שריהם כו'", אבל רק מ"מדרש אגדה", שרחוק
 6 יותר מפשוטו-של-מקרא, שמדובר אודות הארץ, ולא אודות השרים. והביאור בפנימיות הענינים - בנוגע
 7 לירידת הנשמה למטה, שהאהבה ויראה היא בבחינת נפילה לגבי קודם הירידה, אבל דוקא על-ידי-זה
 8 מגיעה לעבודה שלמעלה מטעם ודעת שמצד בחינת הגורל. ועוד זאת, שהקדוש-ברוך-הוא מפיל וכופת⁷⁷
 9 לפני בחינת משה שבו את כל המונעים והמעכבים כו' - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א,
 10 ונדפס⁷⁸ ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 122 ואילך.

11 יב. ויש לקשר זה גם עם פרשת דברים שמתחילים לקרוא בתפלת מנחה:
 12 כיון שספר דברים, משנה תורה, אמרו משה מפי עצמו⁷⁹ - הרי זה ירידה לכאורה לגבי ד' הספרים
 13 שלפני זה.

14 אבל לאידך גיסא, הרי זה נקרא "משנה תורה", שיש בזה העילוי ד"כפלים לתושיה"⁸⁰, ועל-דרך
 15 מעלת דברי סופרים שעריבים וכו' יותר מדברי תורה⁸¹.

16 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א סיים בברכה שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה, בביאת משיח צדקנו.

ומדבר), אף שעדיין קיימת מציאותם ולא נתבטלה (שאו אין מה
 לברר כו'). וענין זה הוא מצד בחינתו של משה, שמעלתו היא
 מעלת הראי' (ראה לקו"ת ואתחנן ב, סע"ד ואילך. ובכ"מ), וזהו
 הדיוק "ראה כו'" (משא"כ מצד יהושע כו').
 (78) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ תש"ל.

(79) מגילה לא, ב.

(80) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

(81) ראה סנהדרין פח, ב (במשנה). ע"ז לה, א ובפרש"י.

(75) וע"ד מ"ש בנוגע לבנ"י: "ונפלינו אני ועמך מכל העם
 אשר על פני האדמה" (תשא לג, טז), והיינו, שגדלה מעלת בנ"י
 בגלל המצוות שנצטוו בהם, כמ"ש "צו את בני ישראל", "דבר
 אל בני ישראל".
 (76) פינחס כו, נה.

(77) ורש"י מוסיף: "אמר לו, ראה אין בהם עוד כח" - כי גם
 עבר כפות יש לו עדיין כח, ויכול להשתחרר מהכפיתה כו', ולכן
 מוסיף ש"אין בהם עוד כח", שהם כמו דומם (ולא כמו צומח חי

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז, תשכ"א

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נוי"נ כו' מו"ה נחום שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיי"ג תמוז עם הפ"נ שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח
 אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ולפלא גדול שאינו מציין (עיין לקו"ת במדבר ו, ב בפ"י מרז"ל: ולא מצינו כו' אלא זה כו') יום
 תאריך כתיבת מכתבו והרי הימים י"ב ויי"ג תמוז ימי סגולה לתקון בכל הענינים עליהם מסר נפשו בעל
 השמחה ועשיית הנ"ל ה"ז כלי למילוי משאלות לבב לטובה לא רק בענינים הרוחנים אלא גם בענינים
 גשמיים, וק"ל.

בברכה לבשו"ט.

בס"ד. משיחות ש"פ מטות מסעי, מבה"ח מנחם-אב ה'תש"נ.

— תרגום מאידית —

29 (לפני הירידה), עד להעלי' דגאולה האמיתית
30 והשלימה, גאולה שאין אחרי' גלות⁹, והבית
31 המקדש השלישי, בית נצחי (שנעלה יותר מהמצב
32 קודם הירידה) בבית ראשון ושני שנחרבו והי'
33 אחריהם גלות)¹⁰.

34 ועפ"ז לכאורה אפשר לומר, ש"שלשה
35 שבועות" אלו מרמזים על העלי' דשלשה (ובפרט
36 — ביהמ"ק השלישי) שנעשה על-ידי הירידה בזמן
37 ד"בין המצרים".

38 אמנם כשמעינים בדבר, רואים שביאור זה
39 (דירידה צורך עלי') מחזק את הקושיא הנ"ל מדוע
40 זה נקבע במספר שלשה: ירידה צורך עלי' פירושו,
41 שאין הירידה תכלית לעצמה ח"ו, אלא היא צורך
42 (דבר נוסף —) להעלי' שנעשית ע"י הירידה. ז.א.
43 שהכוונה היא שהירידה תתבטל ותהי' רק העלי'
44 שבאה מזה.

45 לפי"ז מתחזקת הקושיא — איך יתכן שהירידה
46 ד"בין המצרים" נקבעה לזמן של שלשה (שבועות)
47 המורה על קביעות וחזקה, כשכל התכלית דהירידה
48 (פורענותא) בשלושת השבועות אינה בה ח"ו, אלא
49 בשביל (הביטול שבהירידה ובשביל) העלי' שבאה
50 לאחר זה¹¹?

51 ג. ואדרבה: בסדר הבריאה (וכמו"כ — בסדר
52 דקדושה) מתבטאת מעלת השלשה דוקא לאחר
53 (ועל-ידי) הירידה, שמרומזת במספר אחר (מספר
54 שנים).

(9) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתור"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

(10) זח"א כח, א. ח"ג רכא, א.

(11) וגם לפי הביאור שהירידה היא לא רק צורך ובשביל עלי' (ע"ד כל דעביד רחמנא לטב עביד — ברכות ס, ב), אלא שהירידה עצמה היא בפנימיות טוב, ובלשון חז"ל (תענית כא, א. וש"נ) "גם זו (גופא) לטובה" (ראה לקו"ש ח"ב ע' 393 ואילך. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 540. ועוד) — הרי זה בפועל בהעלם, ובפנימיות (לעת עתה), ובגלוי נראה רק תלתא דפורענותא, הירידה והחורבן שבג' שבועות אלה, כפי שנראה בהגבלות שצ"ל ע"פ הלכה בימים אלו (שמזה מובן שהירידה היא ירידה ולא דמיון בלבד), ואיך יתכן ענין של שלשה (המורה על קיום וקביעות הדבר) על מצב של ירידה וחורבן, ככפנים?!

1 א. בנוגע לזה שימי "בין המצרים"¹ צויינו
2 ונקבעו בשם "שלושת השבועות"², "תלתא
3 דפורענותא"³ (משבעה עשר בתמוז שאז "הובקעה
4 העיר"⁴ עד תשעה באב כש"חרב הבית"⁴) —
5 דבוראי ה"ז בהשגחה פרטית (ככל הענינים —
6 ובפרט ענין הכי חשוב ונעלה כזה) — צריך ביאור:

7 "שלשה" זה מספר שמציין ומורה על שלימות
8 ומעלה — שלשה אבות⁵, שלש רגלים, וכיו"ב. וכפי
9 שמצינו בסוגיא דמתן תורה⁶, "ברוך רחמנא דיהב
10 אוריין תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי ביום
11 תליתאי בירחא תליתאי" (ומפרשים על אתר
12 מביאים עוד ענינים דשלשה בקשר עם מתן תורה).

13 יתירה מזה: שלשה מורה על ענין הקביעות
14 והנצחיות (שקיים דוקא בדבר שבקדושה) —
15 כמ"ש⁷ "והחוט המשולש לא במהרה ינתק",
16 וכהכלל בהלכה⁸ — בתלתא זימני הוה חזקה.

17 ועפ"ז אינו מובן כלל: איך יתכן שהזמן ד"בין
18 המצרים", של חורבן (פורענותא) ופורעניות,
19 ההיפך לגמרי מקדושה וקביעות, דבר שקשור עם
20 הפסק וניתוק (ולעתיד-לבוא ה"ז יבטל לגמרי) —
21 יקבע דוקא במספר שלשה (שלשה שבועות),
22 שמורה על קביעות וחזקה?!

23 ב. בהשקפה ראשונה ניתן הי' לכאורה לבאר
24 זאת ע"פ הידוע והמדובר כמ"פ בנוגע ל"בין
25 המצרים", דהגם שימים אלו ה"ה קשורים בגלוי
26 עם ירידה הכי גדולה, הרי, כוונת הירידה היא —
27 צורך עלי', בכדי להתעלות ולהגיע למקום ודרגא
28 נעלית יותר ביחס למעמד ומצב שהי' לכתחילה

(1) לשון הכתוב — איכה א, ג. וראה איכ"ר עה"פ פ"א, כט. פרש"י שם.

(2) וכן נקרא בהלכה — "שלשה שבועות" (ראה ט"ז או"ח סתכ"ח סק"ז. ועוד).

(3) ראה תור"ה ראש — ר"ה לא, ב. טואו"ח סו"ס תכח.

(4) משנה תענית כו, סע"א ואילך. גמרא שם כח, ב ואילך.

(5) ולהעיר ממרז"ל אין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז,

ב).

(6) שבת פח, א.

(7) קהלת ד, יב.

(8) ב"מ קו, ריש ע"ב.

קשורה היא עם ירידה (ירידת הדורות), כמובן
מכמה מאחז"ל בנוגע לזה, התוצאות ממחלוקת
שמאי והלל, אשר אצלם התחילה המחלוקת בתורה
שבאה בגלל הירידה בגילוי חכמת התורה²⁰, אלא
כדי שע"י השקו"ט דסברות לכאן (קו החסד)
ולכאן (קו הגבורה) יסיקו (ענין השלישי –) את
בירור האמת, בירור ההלכה, ועי"ז נעשה שלום
ואחדות²¹ בין שתי²² הדעות²³,

(20) ראה סוטה מז, א. וראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שעג ואילך.

(21) ויש לומר שזהו הרמז בחיבת "משה" ("משה קיבל תורה מסיני כו" בתחלת פרקי אבות, וכיו"ב) – משה ר"ת "מחלוקת שמאי הלל" (מגלה עמוקות אופן עד), דלכאורה מהי השייכות דמחלוקת שמאי והלל למשה שה"י איש אחד (שלא שייך בו מחלוקת)? אלא הכוונה דמחלוקת שמאי הלל (מחלוקת לשם שמים) היא (לא מחלוקת ופירוד ח"ו, אלא) – האחדות והשלום ביניהם הבאה ע"י הכרעת ההלכה, נוסף על זה שגם קודם ההלכה דברי שניהם אמת (אלו ואלו דא"ח) בהיותם שני קיום דחסד וגבורה. ואחדות זו (במחלוקת שמאי והלל) נרמזת בחיבת "משה", קו האמצעי (המאחד שמאי והלל*), שמאל וימין, שה"י יחיד ומיוחד שקיבל תורה מסיני (הכולל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, הן דברי שמאי והן דברי הלל ששניהם אמת), וכהמשך במג"ע שם בר"ת "משה" – "מחלוקת שמאי הלל הכל שמעו מסיני".

(22) ע"ד מאחז"ל (כרייתא ד"ג מדות – תו"כ בתחלתה) "שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם": החידוש ב"כתוב השלישי" המכריע הוא, לא שמכריע כפי כתוב אחד ושולל כתוב השני, אלא ששני הכתובים (המכחישים זה את זה) מתאימים זל"ז (ביניהם) ע"פ ה"הכרעה" של כתוב השלישי. וזהו הטעם ש"ההלכה כדברי המכריע" (שבת לט, סע"ב), כי ההכרעה דדיעה השלישית אינו עי"ז ש"מסכים לאחת מב' הדיעות", אלא עי"ז שהיא "כולל ב' הדיעות ושניהם מסכימים לדעת המכריע" (סה"מ תרכ"ז ע' רפב-ג. המשך תרס"ו ע' תלד-ה. סה"מ עת"ר ע' קכ ואילך). ועד"ז הוא בנוגע לכל פסק הלכה בתורה (אפילו במקום שבגלוי אי"ז באופן של הכרעה, אלא באופן ששולל סברא אחת), ובכללות – הפסק הלכה במחלוקת הלל ושמאי שהלכה כבית הלל (ולא כב"ש) – שלאחרי שנפסקה ההלכה גם הדיעות חלוקות מסכימים להלכה (לא רק במעשה אלא גם בשכל), ונעשה שלום אמיתי בין כל הדיעות (לקו"ש חכ"א ע' 112. וש"נ). ועצ"ע.

(23) וזהו הטעם שכל מחלוקת לשם שמים "סופה להתקיים", דלכאורה: (א) מחלוקת אינו דבר רצוי, היפך ענין הקיום? (ב) לאחר שנפסקה ההלכה כבית הלל, איך אפ"ל שדברי ב"ש סופן להתקיים?

(* ואולי י"ל באופן אחר ע"משה" ר"ת משה שמאי הלל. ועפ"י יומתק, ששמאי והלל הם הב' קוין דשמאל וימין, ומשה הוא קו האמצעי המאחד ימין ושמאל.

(**) ומקדימים (בחיבת "משה") שמאי (ש') לפני הלל (ה'). כפי הסדר ברוב המקומות בש"ס שמקדימים ב"ש לב"ה – כי בית הלל היו מקדימין דברי ב"ש לדבריהם, ולכן ההלכה כב"ה (עירובין יג, ב). וי"א טעם – כי בית מדרשו של שמאי נתייסדה שנים הרבה קודם ב"ה (ספר תולדות תנאים ואמוראים ערך הלל). אבל בב"מ (אבות פ"א מ"ב. ועוד) מקדימין (בית) הלל (בית) שמאי – כי הלכה כבית הלל.

וכפי שנקבע בששת ימי בראשית: תחילה הי' יום ראשון שנק' (בתורה) "יום אחד"¹², כי אז הי' "הקב"ה יחיד בעולמו"¹³. אח"כ בא יום שני, "שבו נבראת מחלוקת" (ההבדלה בין מים עליונים ומים תחתונים), ולכן לא כתוב בו "כי טוב", כי על מחלוקת (אפילו מחלוקת "לתקונו של עולם") לא שייך לומר "טוב"¹⁴.

ואח"כ ביום השלישי "הוכפל בו כי טוב", כי הוא מתקן המחלוקת דיום שני, עי"ז שעושה שלום ומאחד את ה"שנים". ע"ד שבספירות מדת התפארת (כנגד יום השלישי) מאחדת חסד (יום ראשון) וגבורה (יום שני)¹⁵. ולכן "הוכפל בו כי טוב", כולל – הוכפל באיכות, ולא רק פעמיים ככה, אלא – עד שלא בערך (ע"ד – כפליים לתושי"י¹⁶), מצד העילוי דשלישי שעושה שלום במקום ההתחלקות, אשר עי"ז נעשה עילוי באחדות, אפילו לגבי האחדות ד"יום אחד" (ולכן הוכפל בו כי טוב): מצד "יום אחד" לבד, הגם שאז הי' אחדות, ה"ז אחדות שקיימת עוד לפני שישנה מציאות נוספת, במילא אין זה עדיין אחדות בשלימות, כיון שלא ידוע עדיין תמונת המצב שתהי' לאחר שתיווצר מציאות; שלישי פועל, שגם במקום של התחלקות – (שנבראה ביום שני) – נעשה אחדות, שאז רואים שזו אחדות אמיתית.

ועד"ז גם בסדר דקדושה – כפי שרואים במחלוקת בתורה, מחלוקת לשם שמים, מחלוקת הלל ושמאי¹⁷ (שהשרש לזה הוא ויבדל בין מים למים ביום שני דמעשה בראשית)¹⁸ – שמחלוקתם מבטאת את כללות ענין המחלוקת בתורה, שנוצרת מצד ההבדלה בין ימין ושמאל (הלל ושמאי)¹⁹:

הכוונה של מחלוקת (לשם שמים) בתורה (בחי' שני, התחלקות דשתי דעות) אינה מחלוקת ח"ו [מחלוקת מצ"ע, אפילו לשם שמים דשמאי והלל,

(12) בראשית א, ה.

(13) ב"ר פ"ג, ח.

(14) ב"ר פ"ד, ו. וזח"א יז, א ואילך.

(15) זח"א שם. וראה ביאורי הזהר להצ"צ ע' תשמב ואילך.

ס' הליקוטים-דא"ח להצ"צ ערך יום סל"ו-ז (ע' שפו ואילך), וש"נ.

(16) שמו"ר פמ"ו, א.

(17) אבות פ"ה מ"ז.

(18) זח"א שם, ב. תקו"ז תי"ט.

(19) ראה זח"ג רמה, א. אגה"ק סי"ג. וראה הקדמה לס'

התנאי.

15 ידיך, כנגד קו האמצעי (תפארת), שהוא יכלול
16 בתוכו את ב' המעלות דבית ראשון ושני.

17 עפ"ז מתחזקת יותר הקושיא הנ"ל, מדוע זמן
18 האבילות שמציין את הירידה דחורבן ביהמ"ק
19 והגלות, נקבע בשלושה (שבועות) – מספר שמורה
20 על חזקה וקביעות?!

21 ד. ויש לומר הביאור בזה: בירידה צורך עלי' ²⁴
22 ישנם שני אופנים: (א) כפי שזה (נקבע מלכתחילה)
23 בסדר הבריאה, שהירידה דשני (התחלוקת) מביאה
24 להעלי' דשלישי (שלום ואחדות), (ב) כפי שזה
25 למעלה – והיפך – מסדר הבריאה, שאפילו ירידה
26 בדרגת שלשה (שלשה שבועות), שזהו כאילו
27 כקביעות וחזקה, מביאה לעלי' שלא בערך לגמרי.
28 ויובן זה בהקדים הביאור בכללות הענין דירידה
29 צורך עלי':

30 סדר העבודה ע"ד הרגיל בכל עניני קדושה הוא
31 – "מעלין בקודש"²⁶, וכמ"ס²⁷ "ילכו מחיל אל
32 חיל יראה אל אלקים בציון".

33 עפ"ז מובן, שהפירוש בהכלל ד"ירידה צורך
34 עלי'" הוא, שהירידה מביא לעלי' (בקדושה) שלא
35 ע"ד הרגיל, למעלה מהעלי' שנעשה ע"י "מעלין
36 בקודש" בכלל. דאם לא כן, אינו מובן – לשם מה
37 צריכים להירידה, בה"בשעה שהקדושה מצ"ע
38 (אפילו בלי ירידה) ה"ה "מעלין"? אלא, בכדי
39 שתהי' עלי' באופן נעלה יותר, שלא ע"ד הרגיל,
40 עשה הקב"ה שיהי' ענין חדש – ענין של ירידה
41 (לפי שעה), שתכליתה בודאי (במכל"ש) מסתם
42 ענינים) – טוב, כדי שע"ז תהי' התעלות למעלה
43 מהרגיל.

44 וכמובן בפשטות: כאשר עולים בקודש (מעלין
45 בקודש) ע"ד הרגיל, ה"ז כסדר והדרגה; אך
46 כשישנה ירידה (לפי שעה) – מניעה ועיכוב, העלם
47 והסתור, שמונע את העלי', אזי מתגלים כחות יותר
48 גדולים המביאים לעלי' – עד קפיצה²⁸ – למעלה
49 מהעלי' ע"ד הרגיל.

50 ה. ויש לומר, ע"ד שישנה מעלה בהעלי' שבאה
51 על-ידי הירידה לגבי העלי' ד"מעלין בקודש", הנה

1 נמצא, שסדר הדברים הוא, הן בבריאה והן
2 בתורה, שענין הירידה (התחלוקת, מחלוקת) קשור
3 עם מספר שנים. העלי' שבאה על-ידי ואחרי הירידה
4 (התאחדות והתכללות שע"י ולאחרי ההתחלוקת)
5 קשורה עם מספר שלשה. אבל הירידה עצמה אינה
6 ענין של שלשה.

7 ועד"ז הוא גם בסדר של בתי המקדשות²⁴:
8 בזמן בית ראשון (כנגד אברהם אבינו) ה' בעיקר
9 זמן של חסד (בדוגמת יום אחד), אז ה' מציאות
10 של וישב שלמה על כסא ה', שלום ושלום בארץ;
11 בזמן בית שני (כנגד יצחק) ה' ענין הגבורה –
12 חסדו בו ה' דברים וכו'²⁵; הבית השלישי (כנגד
13 יעקב) – שבא אחרי ירידת הגלות השני' – יהי'
14 בתכלית השלימות, בית נצחי, מקדש אדני' כוננו

והביאור בזה (ראה עוד ביאורים בזה – במדרש שמואל
במקומו): מכיון שזוהי מחלוקת לשם שמים, כלומר שהכוונה בזה
אינה מחלוקת ופירוד ח"ו (שני דיעות), אלא האחדות וההתכללות
הבאה ע"י (שלישי), לכן "סופה להתקיים": (א) נוסף שהסברא
בשכל (של ב' הדיעות) "סופה להתקיים", כי שניהם אמת, אלו
ואלו דברי אלקים חיים, כי כוונתם לשם שמים ואחדות (דברי
ב"ש – בעולם הגבורה, ודברי ב"ה – בעולם החסד)*, וכן הוא
לאחרי שנפסקה ההלכה** (ובפרט שההלכה מכריעה בין שתי
הדיעות כנ"ל בהערה הקודמת),

הרי (ב) ב' הדיעות "סופה להתקיים" גם במסקנא והלכה
בפועל, כי בזמן הזה הלכה כבית הלל, ולעתיד לבוא הלכה כבית
שמאי (ראה במדרש שמואל אבות. ובנדר"ד – לקו"ת קרח נד,
רע"ג. אה"ת שם ע' תשה). וי"ל: כיון שלימוד התורה לע"ל הוא
בכח "תלמודו בידו" בזמן הזה (ראה פסחים נ, א. וש"נ. וראה
לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 19), הרי גם בהלכה כב"ש לע"ל כלול
ובאה ע"י לימוד התורה והלכה כבית הלל בזמן הזה, ולכן נמצא,
ש"סופה להתקיים" (לע"ל) ב' הדיעות*** (אלא שבמעשה
בפועל לעת"ל תהי' ההנהגה כדעת ב"ש).

(24) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.
(25) יומא כא, ב.

(*) ראה סד"ה כל מחלוקת אע"ת, תער"ב ובכ"מ. שמחלוקת לש"ש
דשמאי והלל היא התחלוקת שהיא סיבת ההתכללות דעולם התיקון
כו', היינו שבכל ספירה (חסד דהלל, וגבורה דשמאי) מאירה אחדותו
ית', שהיא שלימותא דכולא כו'.

ועפ"ז מובן, במחלוקת (סברת) שמאי והלל (לפני האחדות ביניהם
שנעשה ע"י הכרעת ההלכה) הכוונה היא לא בענין המחלוקת ופירוד
ח"ו עצמו (בחי' שני), אלא בענין האחדות (בחי' שלשה).

(**) ראה מדרש שמואל שם (הובא באוה"ת קרח ע' תרחצ), שע"י ב'
הדיעות במחלוקת לש"ש נתברר האמת, ולכן אף שהלכה כב"ה מ"מ ע"י
שב"ש חולקים עליו גורמים להוסיף חכמה בב"ה בכדי לטתור דברי
ב"ש, ולכן גם היא סופה להתקיים (אבל באוה"ת שם מסיים "זוהו
דוחק").

(***) ראה אוה"ת שם ומקומות שבשוה"ג הא', ש"סופה להתקיים"
בשניהם הוא ע"ד שלע"ל יהי' "ושמתי כדכד", להוי כדיו וכדיו. עיי"ש.

(26) ברכות כח, א. וש"נ.

(27) תהלים פד, ח.

(28) קפיצה בשני רגלים, בבת אחת (אהלות פ"ח מ"ה.
ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב. וראה לקו"ת שה"ש טו, סע"ב).

ע"ז שהרב יורד והוא מלביש את שכלו לפי ערך
שכל התלמיד, נעשה עילוי³² בשכל הרב³³. ועוד
כיו"ב.

והיות שכ"ז ירידה צורך עלי' כפי שהוקבעה
בסדר הבריאה, מובן א"כ, דכשם שהירידה
בהגבלה, כך גם העלי' הבאה לאח"ז שאף היא
בהגבלה.

כדי להגיע לעלי' שלא בערך – ה"ז דוקא ע"י
ירידה שלא בערך שהיא אינה בסדר הבריאה – כמו
הירידה שנפעלת ע"י חטא האדם (למטה מהירידה
בסדר הבריאה – יום שני), שבחטא עצמו לא
מורגשת העלי' דתשובה הבאה לאח"ז.

ועד"ז מובן גם בירידה שע"י החטא גופא,
שכאשר הירידה שע"י החטא קשורה עם מספר של
שלשה³⁴, שיש בו תוקף וקביעות (ואינו רק כסתם
ירידה (שע"י החטא) בדרך עראי) – הרי העלי'
שנפעלת ע"י נעלית יותר, עד שלא בערך לגמרי.

ובסגנון אחר: מהאי טעמא גופא שירידה צורך
עלי' ה"ז בסדר הבריאה, כיון שע"י הירידה במקום
ההתחלקות (שני) באים לשלימות ואחדות, שנעשה
שלום גם במקום (בסברא) שלכאורה הוא בסתירה
לאחדות – הרי מובן, שכל זמן שבה"סתירה",
הסברא שני', נרגש בה איך שתכליתה היא (לא
לעצמה, אלא) להביא לידי הכרעה ואחדות
(שלישי), הנה כיון שכך זה נקבע ע"י הקב"ה, אין
זה עדיין שלימות האחדות; בכדי שתהי' עלי' הכי
גדולה והכי נעלית בהאחדות, צ"ל מציאות של
ירידה, "סברא", שיש לה תוקף וקביעות (דשלשה),
שלא נרגש בה כלל (בגלוי) שמביאה לידי עלי',

עד"ז גם בהעלי' (שע"י הירידה) גופא, דכאשר
הירידה היא בהגבלה, כפי שנקבע בסדר הבריאה
(ע"י הקב"ה) אזי גם העלי' בהגבלה – היא לפי
ערך הירידה שגורמת את העלי'). דוקא כשהירידה
היא שלא בהדרגה, לא כפי שנקבע בהבריאה,
נפעלת ע"י עלי' שאף היא שלא בהדרגה. דוגמא
לדבר – החילוק שבין העלי' הבאה ע"י הירידה
בבריאת המחלוקת ביום השני, לעומת העלי'
שנפעלת כתוצאה מהירידה שע"י חטא האדם²⁹:

הירידה דבריאת המחלוקת (הבדלה בין מים
למים) ביום השני (ירידה בערך להמצב ביום אחד)
קבעה הקב"ה מלכתחילה בסדר הבריאה, כדי
שאח"ז תהי' העלי' ביום השלישי שהוכפל בו כי
טוב, שלום ואחדות גם במקום התחלקות, שאז ה"ז
אחדות עמוקה יותר (כנ"ל). ועד"ז הוא הסדר
ב(טבע) שכל בכלל, ובלימוד התורה במיוחד –
שע"י שקו"ט של סברות לכאן ולכאן, עד
למחלוקת לשם שמים (בחי' שני), נעשה הדבר
ברור יותר, עד כדי הכרעה אמיתית – הפס"ד
להלכה (בחי' שלשה)³⁰. ועד"ז גם בהשפעת השכל
מרב לתלמיד – ש"מתלמידי יותר מכולם"³¹, דוקא

(29) שלכן במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם, דפירוש הפשוט בבעלי תשובה הוא – תשובה על החטא.

(30) ועוד ענין בהשייכות דפס"ד הלכה לשלשה: קודם הפס"ד למעשה צ"ל הפסק והתבוננות מיוחדת, וכנרמז בזה שענין המעשה, כנגד קו השלישי (קו השמאלי) באות ה', צ"ל נפסק ממחשבה ודיבור ועיון עוה"פ. ודוקא ע"י הפסק זה נעשה העילוי של פס"ד הלכה לפועל במעשה.

וכמור"כ הוא בנוגע למעלת פס"ד הלכה בכלל – שזה שייך דוקא למטה בעולם העשי', עולם השלישי, שהוא ירידה מעולמות עליונים, ושם שייך ויש מקום לספיקות ומחלוקת כו' (משא"כ בגן עדן ובעולמות עליונים), אבל דוקא שם ניתן כח הפס"ד להלכה (לא בשמים היא (נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב), עד שהקב"ה אמר למלאכי השרת אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו' (דב"ר פ"ב, יד. ועוד)).

ויש לומר שענין זה נרמז במאחז"ל "בה" נברא העולם הזה", וכמבואר בכ"מ שאות ה' יש בו ג' קוין, כנגד מחשבה דיבור ומעשה, ומעשה צ"ל נפסק ממחשבה ודיבור, "אף עשיתיו", וכח הפס"ד הלכה הוא דוקא בעולם השלישי, עולם העשי', ודוקא לאחר הפסק (כדי שלא יטעה בהפס"ד ע"פ סברא עקומה כו' השייכת דוקא בעוה"ז), משא"כ ב"י נברא העולם הבא", שאות י' היא נקודה אחת* (לא כמו הג' קוין דאות ה'), ולא שייך בו ענין של ירידה ומחלוקת.

(31) תענית ז, א.

(32) ועפ"ז יש לבאר הדיוק שלרבי יוחנן בן זכאי היו חמשה תלמידים (אבות פ"ב – הפרק דשבת זה), כי תלמיד הוא בחי' מקבל, והוא ירידה מדרגת הרב (וגם הענין ד"מתלמידי יותר מכולם" העילוי הוא בהרב ולא בהתלמיד), שזה מורה על הירידה מעולמות עליונים בעולם הזה (עולם העשי'), בחי' מקבל מעולמות עליונים. ודרגת המקבל (עולם הזה) נרמז בחמשה, כמאחז"ל בה' נברא העולם הזה, שיש בו ג' קוין, כנ"ל הערה 30. (33) וראה סידור (עם דא"ח) צז, ג, הטעם שבסדר השתלשלות הטבע דנעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, כדי שהמשפיע ירד להמקבל להשפיע אליו.

(34) ולהעיר שהמדרגה התחתונה בקליפות היא שלש קליפות הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל (תניא ספ"ו). וראה מכתב כ' כסלו תש"ח (נדפס בליקוט פירושים כו' לתניא שם), ש"ל שהם כנגד הג' קוין, קו הימין שבכחות הנפש – מים, השמאל – אש, והאמצעי – רוח.

* וב' ענינים בנקודה זו: (א) נקודה הכוללת וחודרת כל המציאות כולה (של אורך רוחב ועומק). (ב) נקודה מפני הרגשת הביטול והעדר תפיסת מקום (שלילה דאורך רוחב ועומק) לגבי מקורו.

עלי⁴¹, מובן, שפנימיות הירידה ד"תלתא³⁴
דפורענותא" היא – העלי' הכי גדולה במספר³⁵
שלשה שתתגלה לעתיד לבוא – הגילוי⁴² דג'³⁶
מוחין, באופן של "פורענותא" מלשון "אתפריעו³⁷
ואתגלין מיני' כל נהורין"⁴³. ובפשטות – הגילוי³⁸
דבית המקדש השלישי.³⁹

עפ"ז יובן גם העילוי שיהי' בביהמ"ק השלישי:
נוסף על העילוי בתור ביהמ"ק השלישי שבא לאחר⁴⁰
בית ראשון ובית שני, ע"ד העילוי דיום שלישי⁴¹
בסדר הבריאה שבא אחרי יום ראשון ויום שני⁴²
(כנ"ל סו"ס ג), יהי' בו עוד עילוי ושלל בערך,⁴³
בבואו לאחר הירידה דשלשה (שבועות), גלות⁴⁴
אחרונה זו, שהיא כאילו כקבוע ח"ו, שזה פועל⁴⁵
עילוי שלא בערך בהשלימות דביהמ"ק השלישי⁴⁶,
כולל – שלימות הנצחיות⁴⁷ דביהמ"ק השלישי.⁴⁸

ז. ע"פ הנ"ל אפשר לבאר גם השייכות⁴⁹
ד"שלושת השבועות" עם שבת זה – שבת חזק⁵⁰
דספר במדבר, שקביעותו חל תמיד בשבוע⁵¹
האמצעי דשלושת השבועות.⁵²

שלכאורה הם ב' ענינים הפכיים: שבת חזק⁵³
מורה על חיזוק בעניני התורה, שלכן מכריזים בני"י⁵⁴
"חזק חזק ונתחזק"⁵⁵. ובפרט שבת חזק דספר⁵⁶
הרביעי מחמשה חומשי תורה, שבכמה ענינים ה"ז

1 וזה יביא לעלי' – שאז ה"ז עלי' ואחדות
2 בתכלית השלימות.

3 ו. עפ"ז מובנת קביעות "בין המצרים" בשלשה
4 שבועות:

5 שלושת השבועות ד"תלתא דפורענותא",
6 שבאים "מפני חטאינו", מורים על ירידה הכי גדולה
7 (למטה מהירידה בסדר הבריאה מצ"ע), ירידה שיש
8 בה מעין ענין של קביעות וחזקה (שלשה), נחותה
9 שלא בערך מהירידה (דשני –) בסדר הבריאה.

10 כפי שרואים זאת בגלות זה האחרון,
11 שמלכתחילה לא נקבע לזמן מסויים (שלא כגלות
12 כבל אשר נקבעה לכתחלה לשבעים שנה), כדאיתא
13 בגמרא³⁵, "ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם,
14 אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם".
15 ויתירה מזו – בלשון המדרש³⁶: "הראה הקב"ה
16 ליעקב שרה של בבל עולה ע' עווים ושל מדי נ"ב
17 ושל יון ק"פ ושל אדום עולה ולא יודע כמה,
18 באותה שעה נתיירא יעקב, אמר אפשר שאין לזה
19 ירידה כו'".

20 ויתירה מזה: גם לאחר שהגיע קץ הגלות, וכבר
21 "כלו כל הקצין"³⁷, נמשכת הגלות יותר ויותר –
22 עד יותר מ-1900 שנה), ובגלות עצמה לא רואים
23 בגלוי איך היא מביאה לידי הגאולה³⁸, כמו דבר
24 קבוע ח"ו³⁹.

25 אבל הכוונה בהירידה גדולה (דשלשה) היא –
26 שעי"ז תהי' עלי' הכי גדולה, עד שלא בערך לגמרי
27 להעליות שלפני זה, גם עליות בבחי' שלשה
28 דקדושה, כהמשך דברי המדרש הנ"ל³⁶: "א"ל
29 הקב"ה (ליעקב) אל תירא עבדי יעקב אפילו הוא
30 עולה אצלי אני מורידו⁴⁰ שנאמר אם תגביהי כנשר
31 כו' משם אורידך נאום ה'".

32 יתירה מזו: היות שהפנימיות דכל הירידה היא
33 העלי' שנפעלת מזה (נוסף לכך שירידה צורך

(41) כנ"ל הערה 11.

(42) ראה קונטרס משיחות י"ז תמוז וש"פ פינחס סו"ס ד.
וש"פ.

(43) זח"א רי, א.

(44) ויתגלו בו החמשה דברים שנגזזו בזמן בית שני, שמוה
גופא שנגזזו ע"פ תורה (ולא רק חסרים) מובן, שלא הי' ביכולת
האדם לגלותם, מפני ההעלם והסתור בזמן בית שני (ועאכו"כ
לאחרי חורבן בית שני); ודוקא ע"י הירידה גדולה בבחי' שלשה
(המורה על קביעות וחזקה), נעשה העלי' גדולה שיתגלו גם
החמשה דברים גנוזים, שהם למעלה מגדר גילוי מצ"ע.

וע"ד החידוש דמתן תורה (הקשור עם ענין תליאתי, כנ"ל בפנים):
איתא בגמרא שהמלאכים טענו שהקב"ה לא יתן ה"חמדה גנוזה"
שלו למטה (ומכיון שטענה זו נעשית חלק מתושבע"פ, מובן,
שיש מקום להטענה), וי"ל הפירוש בטענתם, שבחי' "חמדה
גנוזה" שבתורה לא שייך לגלות למטה (משא"כ התורה שנתגלתה
לפני מ"ת (אצל אדה"ר והאבות כו') לא הי' בחי' "חמדה גנוזה",
ולכן לא הי' בזה טענת המלאכים). והחידוש דמתן תורה הוא –
שאז נתגלה למטה ה"חמדה גנוזה" שבתורה.

(45) כי דוקא ע"י העלי' הבאה לאחר הירידה בבחי' שלשה
(שיש בה קביעות), נעשה שלימות ענין הנצחיות, שגם (ירידה)
קבוע בבחי' שלשה כו' "מסכים" לזה.

(46) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 474. וש"פ.

(35) יומא ט, ב.

(36) ויק"ר פכ"ט, ב.

(37) סנהדרין צז, ב.

(38) ולכן נאמר שמישיח בא "בהיסח הדעת" (שם, סע"א).

(39) ולהעיר מהלשון – "למה אלקים נזחת לנצח גוי' עד מתי
גוי' לנצח" (תהלים עד, א; י). "עד מה ה' תסתור לנצח" (שם פט,
מו). ועוד.

(40) הדיוק בלשון זה ("אני מורידו") אולי י"ל ע"פ המבואר
בפנים, שירידת גלות זו יש בה ענין של קביעות כו', ודוקא בכחו
של הקב"ה עצמו ("אני") להביא קץ הגלות.

בנ"י⁵¹ מצויינין בפרשתנו בשם "מטות", כי זה
מורה על מקל שהוא קשה וחזק, שאי-אפשר
לכופפו, כיון שזה ענף שכבר נכרת מהעץ והתייבש
ולא נשאר בו לחלוחית מיניקת האילן (שלא
כ"שבת" שכולל גם ענף רך, כי יש בו עדיין משהו
מיניקת האילן).

בעבודת האדם ה"ז מורה על הירידה דנשמה
בגוף, עד להירידה בגלות, כאשר לא ניכר בגלוי
הקשר של ה"מטה" עם מקורו ב"אילנא דלעילא",
עד שזה מביא למצב של "מטות" לגריעותא, תוקף
בההעלם והסתר דהגלות (שבהירידה לא ניכרת
העלי' שתהי' מזה אח"כ); אמנם על-ידי-זה נפעל
בבני ענין ה"מטות" למעליותא – חיזוק ותוקף
דחש בעבודת האדם בכל עניני תומ"צ, ולא
מתפעלים מכל ההעלמות והסתרים בזמן הגלות,
בדוגמת "מטה" שהוא חזק וקשה ואין בו שינויים.

"מסעי" רומז על הירידה בגלות, (מ"ב)
המסעות במדבר רומזים על המסעות ב"מדבר
העמים" במשך זמן הגלות⁵²; אבל הכוונה בכל
המסעות – "אלה מסעי" לשון רבים – היא:
"לצאת ממצרים", מלשון מיצר וגבול. ולכן
נקראים כולם "אשר יצאו מארץ מצרים", כי
היציאה מכל המיצרים וגבולים מסתיימת דוקא עם
החני' בירדן יריחו, שמרמזת על הגאולה שע"י
משיח (יריחו – מורח⁵³ ודאין)⁵⁴.

ולכן ה"ז פועל בבני' תוקף וחיזוק בקיום
התורה והמצוות – כסיום פ' מסעי וספר במדבר
וכל הד' ספרים הראשונים – "אלה המצוות
והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל
בערבות מואב על ירדן יריחו", שעוד בעמדנו בסוף
זמן הגלות (ערבות מלשון ערב וחושך הגלות),
"על ירדן יריחו", מוכנים תיכף להיכנס לארץ
ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, מתחזקים
ב"אלה המצוות גו'".

ט. הוראה שכאו"א יכול ללמוד מזה:
שלושת השבועות מחזקים ומעוררים כל יהודי,
שאריות הגלות צריכה להביא, לא לידי יאוש ח"ו,
כי-אם אדרבה – להכרה בעלי' הנפלאה

הסיום דכל התורה (כי ספר חמישי הוא "משנה
תורה" שאמרו משה מפי עצמו⁴⁷). משא"כ שלושת
השבועות ה"ה קשורים עם חלישות ר"ל בבני',
הזמן שבו נחרב בית המקדש והתחילה הגלות
המרה. ובפרט שבשלושת השבועות גופא תמיד חל
שבת חזק בשבוע האמצעי – בעיצומו של "בין
המצרים", כידוע שענין האמצעי בכמה ענינים הוא
עיקר ענין שלפניו וענין שלאחריו⁴⁸, כולל את כל
הדבר.

אמנם ע"פ הנ"ל מובן: דוקא ע"י הירידה
גדולה דשלושת השבועות (ירידה במספר שלשה,
שמורה על קביעות) – שזה מודגש בתוקף הכי
גדול בשבוע האמצעי של שלושת השבועות –
נעשה החיזוק הכי גדול בתורה, עד לחיזוק משולש,
"חזק חזק ונתחזק" – כפי שבני' מכריזים בקול רם,
קול שלא ע"ד הרגיל, למעלה אפילו מהקול גדול
בלימוד תורה וקריאת התורה (שהוא גם באופן
ד"מעלין בקודש"), ועאכו"כ למעלה מקול הרגיל
בדיבור רגיל.

ולכן דוקא בשבוע האמצעי – בעיצומם של
שלושת השבועות – מסיימים ספר רביעי, שהוא
כולל הסיום של כל ארבעת הספרים – כל התורה
(כנ"ל), עם חיזוק גדול ד"חזק חזק ונתחזק",
בתלתא זימני הוי חזקה (חזקה בחזק גופא).

ולהוסיף, שבקביעות שנה זו באה ההכרזה
ד"חזק חזק ונתחזק" לאחר קריאה של פרשה
ארוכה (יותר מע"ד הרגיל) – פ' מטות מסעי
מחוברות בתור סדרה אחת (– שבעה קרואים),
ארוכה בכמות, וארוכה באיכות (ובמיוחד הרי
בתורה כמות קשורה עם איכות, ובפרט תושב"כ
שכוללת כל תושבע"פ כולה (ה"ה פירושה
דתושב"כ⁴⁹), וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא⁵⁰).
שזה מדגיש עוד יותר את העלי' גדולה ביותר
(שלא ע"ד הרגיל) שנפעלת ע"י שלושת השבועות.

ח. ענין הנ"ל – הירידה גדולה בגלות והעלי'
גדולה שבאה מזה – מרומז גם בתוכן השמות דפ'
מטות-מסעי:

(51) בהבא לקמן – ראה לקו"ש חכ"ח ע' 281 ואילך. וש"נ.

(52) ראה לקו"ש פרשתנו ד"ה אלה מסעי וביאורם.

(53) סנהדרין צג, ב.

(54) לקו"ת שם.

(47) מגילה לא, ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 9 ואילך. וש"נ.

(48) עירובין מה, ב. רמב"ם הל' עירובין פ"ד הכ"ג.

(49) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

(50) ראה תענית ט, א.

35]ולהוסיף, שענין זה מרומז בתחלת וסיום
36 הש"ס: "מאימתי קורין את שמע בערבין",
37 שבה"עריבין" דגלות ישנה (הקריאה) הגילוי
38 דקריאת שמע, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, וזה
39 נפעל ע"י "מאימתי" מלשון אימה ויראה (כפירוש
40 רב אברהם המלאך⁶⁰). ומזה באים לסיום הש"ס –
41 "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן
42 עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו, א"ת הליכות
43 אלא הלכות", שע"י לימוד התורה (הלכות) נעשים
44 בעה"ב על העולם, עד שמביאים – בהיותו לומד
45 הלכות כפשוטו, יהודי בריא בגשמיות – עולמן
46 תראה בחייד⁶¹ דוקא "עולם הבא" בפועל (כולל –
47 גילוי עולם התחי), בגאולה האמיתית והשלימה.
48 ולהוסיף: תוס' על אתר מפרש "אית ספרים
49 דלא גרסינן ל', מיהו בפירוש רש"י איתא, ור"ת
50 הגיה⁶² בספרו וכן נראה דאידי דאיירי לעיל
51 בהלכתא, מייתי לה לסיים בדבר טוב כו', שכן
52 מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהן בדברי
53 שבח ותנחומין". שמזה רואים את ענין השלום
54 בתורה בין רש"י ותוספות (הגם שברוב המקומות
55 יש חילוק ביניהם עד שבכמה מקומות מחלוקת
56 ביניהם)⁶³, ז.א. שנעשה שלום במקום של מחלוקת.
57 וזה גם מתאים ומרומז בסיום דברי התוס' –
58 "לסיים בדבר טוב כו' בדברי שבח ותנחומין",
59 שנחמה מורה על המעלה דאתהפכא.
60 י. ועוד והוא העיקר: לאחר כל הדיבורים
61 והסברים וכו' – בני מוכנים לה"רכוש גדול" שבא
62 על-ידי אריכות הגלות⁶⁴, למעלה מ-1900 שנה, הרי
63 בודאי כבר הגיע הזמן, שמתקיים בפשטות – שזהו
64 תוכן כל הלכה – הפס"ד הלכה העיקרית (של "כל
65 השונה הלכות") – שהגאולה באה תיכף ומיד ממש,
66 ולפני זה מתגלה איך שמטרת ענין הגלות הוא
67 רק בכדי להוסיף שלימות בבני", ע"ד הפס"ד של

1 ("געוואלדיקער (געוואלד למעליותא) עלי")
2 שתהי' כתוצאה מהגלות⁵⁵.
3 וההכרה בזה צריכה להתבטאות בפועל בתוספת
4 חיזוק אצל כאו"א בכל עניני תורה ומצוות (אלה
5 המצוות גר'), והוספה שלא ע"ד הרגיל (לעומת
6 הירידה שלא ע"ד הרגיל של שלושת השבועות ושל
7 גלות זו הארוכה), בידיעה כי אין מה להתפעל
8 מחושך הגלות, ואדרבה – ע"י ההוספה בתומ"צ
9 יבטלו לגמרי את הגלות, ויביאו את הגאולה
10 האמיתית והשלימה.
11 והיות שאין אתנו יודע עד מה⁵⁶ (בהגלות),
12 הדבר שידוע כן – שצריך להתווסף ענין מסויים
13 בתומ"צ שעד-עתה לא נעשה עדיין, ולכן צריך
14 להשתדל להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות
15 בהידור בכל אופן האפשרי, אולי תהי' השתדלות זו
16 הדבר שיכריע את קו המשקל לכף זכות ויביא
17 תשובה והצלה לו ולכל העולם כולו (כפס"ד
18 הרמב"ם הידוע⁵⁷).
19 כולל ובמיוחד – הפעולות ב"יפוצו מעיינותיך
20 חוצה", גילוי המעיינות גם במקום שהוא חוץ
21 ממקום המעיינות, מקום שע"פ טבע אין למקום
22 (מצ"ע) שום שייכות עם מעיינות, להביא גם לשם
23 את המעיינות עצמן באופן דיפוצו; שע"ז אתי מר
24 דא מלכא משיחא⁵⁸.
25 מבין הענינים שהזמן גרמא שיכולים וצריכים
26 להוסיף בימים אלה (כמדובר כמ"פ): בתשעת
27 הימים (מראש חודש מנחם אב עד תשעה באב,
28 ועד בכלל) יעשו סיומים במסכתות הש"ס. וכדאי
29 לפרסם זאת בכל מקום האפשרי.
30 אשר, על-ידי עשיית "סיום" בתורה, נעשה
31 "סיום" מכל הענינים בעולם, כולל גם ובעיקר –
32 סיום הגלות, מתחיל מסיום על "גלות" שבתורה,
33 הספיקות ומחלוקות בתורה (שנוצרים "מסטרא
34 דרע"59), וע"ז – סיום הגלות כפשוטה.

(60) ראה סה"ש תש"ד ע' 66.

(61) ברכות יז, א. וראה תניא פ"ד.

(62) וי"ל, כי ר"ת ה' נכדו של רש"י, ונאמר "עטרת זקנים בני
בנים", ולכן "בכחור" להגי' דברי רש"י.

(63) ולהעיר מהר"ת בכ"מ גפ"ת, גמרא פירוש רש"י* תוספות,
היינו שתוס' הוא פירוש ובפ"ע מפרש"י.

(64) ראה ברכות ט, ריש ע"ב.

(* וי"ל פרש"י נרמז באות פ' (ר"ת פירוש) ולא ר' (ר"ת רש"י) וכיו"ב,
כי ענינו של פרש"י הוא פירוש סתם – (הפשט) בגמרא.

(55) וכמרומז גם בשבת מברכים מנחם-אב, שנקרא "מנחם
אב" (ולא אב מנחם), אף שהשם בתורה הוא "אב" (ו"מנחם"
הוספה לאחר זה) – כי העיקר הוא מנחם, הנחמה על הגלות,
והמנחם הוא ע"י אב, אב (מקור) הרחמים. וראה לקו"ש חכ"ג ע'
214 ואילך.

(56) תהלים עד, ט.

(57) ה' תשובה פ"ג ה"ד.

(58) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בס' כתר שם טוב
בתחלתו. ובכ"מ.

(59) לשון הרעיא מהימנא (זח"ג קכד, ב). הובא באגה"ק סכ"ו.

הצדיק ועבודת התשובה, ועוד וגם זה עיקר –
 שע"י הטענה יוצא-לאור הפס"ד ובירור ש"תנו
 לה הילוד החי גוי' היא אמו", שכל בני" – טף
 נשים ואנשים – בנים אתם להוי' אלקיכם⁶⁷,
 להקב"ה,
 וכל בני, בשלימות, נשמות בגופים, יוצאים
 מהגלות, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
 צדקנו, ותיכף ומיד ממש, ויוצאים מהגלות בריקוד
 – מתוך שמחה וטוב לבב.

(67) ראה יד, א.

שלמה המלך⁶⁵ בנוגע לב' נשים שכל אחת מהן
 טענה כי הילד שייך לה – שהילד, "נער ישראל
 ואוהבהו"⁶⁶, צריך להישאר שלם, כל אחד ואחת
 ממש ממש, וכל הנתינת-מקום לטענה, אפילו
 קא-סלקא-דעתך בעלמא בזה, שצ"ל ח"ו גזירה
 על יהודי אחד ויחיד בקצה הארץ ובקצה הגלות,
 ע"י ענין הגלות, אינה אלא בכדי להוסיף בהילד
 את המעלה דאתהפכא מגולה לגאולה שנפעלת
 ע"י – ע"ד לאתבא צדיקא בתיובתא, שגם הילד
 האחד והשלם יש בו ב' המעלות של עבודת

(65) מלכים-א ג, טז ואילך.

(66) הושע יא, א.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד ב

השור משלם אלא את מה שפחתו דמיו של הניזק;
 הגמרא מביאה מאורע שהיה אצל דוד המלך השייך לדיני נזקי אש:
 נאמר בפסוק (שמואל ב' כג טו) אודות מה שאירע בעת מלחמת דוד
 עם פלשתים, ו'יִתְּאָהוּ דָּוִד וַיֹּאמְרוּ מִי יִשְׁכְּנֵי מִיָּם מִבּוֹר בֵּית לָחֶם
 אֲשֶׁר בְּשָׁעָרַי, ופירוש הפסוק הוא שהסתפק בהלכה ושאל מי ילך
 לברר אצל הסנהדרין היושבים בשער בית לחם. ונאמר בפסוק
 שלאחריו (שם כג טז) וַיִּבְכְּעוּ שְׁלֹשֶׁת הַנְּבָרִים בְּמַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים
 וַיִּשְׁאָבוּ מִיָּם מִבּוֹר בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בְּשָׁעָרַי [וגו'] וַיִּשְׁאוּ וַיָּבֹאוּ אֶל דָּוִד
 וְלֹא אָבָה לְשַׁתּוֹתָם וַיִּסָּר אֹתָם לַיהוָה, ופירוש פסוק זה הוא שגיבורי
 דוד הלכו לברר שאלה זו, אך דוד מאן לקבל את דבריהם. מבררת הגמרא:
 מִבָּאֵר בְּמֵה הַסְּתַפֵּק וְלִמָּה מֵאֵן לִקְבֹּל אֶת דְּבָרֵיהֶם. מבררת הגמרא:
 מֵאֵי קָא מִיבְעִינָא לִיה – מהי אותה הלכה שנסתפק בה. מביאה הגמרא
 שלוש דעות מהי הלכה זו: דעה ראשונה, אָמַר רַבָּא, אָמַר רַב נְחֻמִּי,
 מִמּוֹן בָּאֵשׁ קְמִיבְעִינָא לִיה – נסתפק בדין שורף דבר טמון של חבירו,
 אם חייב עליו, אֵי הִלְכָה בְּרַבִּי יְהוֹדָה הַמְּחַיֵּב עַל טְמוֹן בֹּאֵשׁ, אֵי – או
 שמא הלכה בְּרַבִּי הַפְּטֵרִים בּוֹה, ונוקק לשאלה זו מפני ששרפו אנשיו
 גדיש של ישראל שהיו טמונים בתוכם כלים, ונסתפק אם חייבים לשלם
 גם על הכלים הטמונים, ופָּשְׁטוּ לִיה הסנהדרין שנשאלו בזה על ידי
 הגיבורים, מֵאֵי דְּפָשְׁטוּ לִיה, ואיננו יודעים מה פשוט. דעה שנייה, רַב
 הוֹנָא אָמַר, בשאלה אחרת נסתפק, שנאמר באתם פסוקים (דברי
 דימים א' יג) וַיִּפְּלְשְׁתִּים נֶאֱסָפוּ שֵׁם לְמַלְחָמָה וַתְּהִי חֻלְקַת הַשְּׂדֵה
 מִלֵּאָה לְפָנֵינוּ, ויש ללמוד מזה שבשדות ששם נלחם דוד עם
 פלשתים גְּדִישִׁים וְשְׁעוּרִים דִּישְׁרָאֵל הוּו – היו שם, דָּהוּ מִפְּטָרִי
 פְּלִשְׁתִּים בָּהו – שנחבאו בהם פלשתים, ורצה לשרוף את אותם
 גדישים שבהם הפלשתים, וְקָא מִיבְעִינָא לִיה – ונסתפק מהו הדין אם
 מותר להציל עֲצָמוּ כִּכְר שיוק את מִמּוֹן חֲבִירוֹ, שהרי הגדישים של
 ישראל היו, וְשָׁלְחוּ לִיה הסנהדרין בידי הגיבורים ששאלום עבורו, אֵכָן
 אֲסוּר לְאִדָּם לְהַצִּיל עֲצָמוּ בְּאִיבוֹר מִמּוֹן חֲבִירוֹ, אֲכָל אֹתָהּ מִלֵּךְ
 אֹתָהּ, [ולמלך] מותר להיות פִּרְיָן גְּדוּרֹת הַשְּׂדוֹת בְּכִדִי לְעֲשׂוֹת לוֹ
 ולאנשיו דָּרָךְ לִלְכַּת, וְאֵין מוֹחִין בִּידָן בַּעֲשׂוֹתוֹ זֹאת, שדרך המלך אין
 שיעור לרוחבה, ויכול להרחיבה על חשבון שדות אחרים ללא
 הגבלה. ולכן מותר לך לשרוף. דעה שלישית, וְרַבִּנָּן, וַאֲיִתְּמָא – ויש
 אומרים וְכָהֵן בֶּר מִרְי, אָמַר לְבָאֵר, שְׁגִדִּישִׁים וְשְׁעוּרִין דִּישְׁרָאֵל הוּו
 – היו שם ככמו כר היו גְּדִישִׁין וְעֲדָשִׁים דְּפְלִשְׁתִּים, וְקָא מִיבְעִינָא לִיה
 – ונסתפק דוד מהו – האם מותר לִפְטוֹל גְּדִישִׁין שֶׁל שְׁעוּרִין דִּישְׁרָאֵל
 וְלִיתֵן אוֹתָם לְפָנֵי בְּהֶמְתָּו שְׂתֹאכְלֵם, עַל מְנַת לְשֹׁלֵם תַּחְתָּם לְיִשְׂרָאֵל

שנטלו את גדישי שעוריו גְּדִישִׁין שֶׁל עֲדָשִׁים דְּפְלִשְׁתִּים. שָׁלְחוּ לִיה
 הסנהדרין, נאמר (יחזקאל לג טו) 'חֲבַל יֹשִׁיב רִשְׁעֵי גְּזֹלָה יִשְׁלַם,
 והכוונה שאף על פי שגְּזֹלָה מְשַׁלֵּם, בכל זאת רִשְׁעֵי הוּא, ולכן אין
 לכל אדם לעשות כן, אֲכָל אֹתָהּ מִלֵּךְ אֹתָהּ, וְמִלֵּךְ פִּרְיָן לְעֲשׂוֹת לוֹ
 דָּרָךְ וְאֵין מוֹחִין בִּידָן, וכן כאן אתה יכול להפקיע את תבואתם ליתן
 אותה לפני הבהמה.
 הגמרא מבררת את פירוש הפסוקים לדעות אלו. שואלת הגמרא:
 בְּשִׁלְמָא – אמנם מובן לְמָאן דְּאָמַר – לפי הביאור השלישי שדוד רצה
 לְאֶחָלוּפִי – להחליף עדשים ושעורים זה בזה, תִּיָּינו – שזהו מה דְּכָתִיב
 חֵד קָרָא – בפסוק אחד, בספר שמואל (ב' כג יא) וַתְּהִי שֵׁם חֻלְקַת
 הַשְּׂדֵה מִלֵּאָה עֲדָשִׁים, וְכָתִיב חֵד קָרָא – בפסוק אחר, בספר דברי
 הימים (א' יג) וַתְּהִי חֻלְקַת הַשְּׂדֵה מִלֵּאָה שְׁעוּרִים, ואין יתקיימו
 שני הכתובים, אלא שהיו גם אלו וגם אלו ורצה להחליפם זה בזה.
 אֵלָא לְמָאן דְּאָמַר – לפי הביאור השני שרצה דוד לְמַקְלִי – לשרוף את
 אותה תבואה שנחבאו בה פלשתים, מֵאֵי אִיבְעִינָא לִיה לְהַנִּי תִרִי קָרָא
 – מהי צריכותם ומשמעותם של שני פסוקים אלו במעשה זה. מיישבת
 הגמרא: אָמַר לָךְ – יכול הוא בעל שיטה זו לומר וליישב, דָּהוּ נָמִי –
 שהיו גם גְּדִישִׁים וְעֲדָשִׁים דִּישְׁרָאֵל דָּהוּ מִיפְּטָרוּ בָהו – שנחבאו בהם
 פְּלִשְׁתִּים, מלבד אותם גדישי שעורים שנחבאו בהם, ומתקיימים שני
 הפסוקים, ששאל דוד על שני הגדישים אם מותר לשרוף. שואלת
 הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר – לפי הביאור השני שדוד חפץ לְמַקְלִי
 – לשרוף את התבואה, תִּיָּינו דְּכָתִיב – לכן נאמר שם (שמואל ב' כג
 יא-יב) וַתְּהִי שֵׁם חֻלְקַת הַשְּׂדֵה מִלֵּאָה עֲדָשִׁים וְגו' וַתִּיצֵב בְּתוֹךְ
 הַחֻלְקָה וַיִּצְלַח, שלא נתן להם לשרוף שאסור להציל עצמו בממון
 חבירו, אֵלָא לְמָאן דְּאָמַר – לפי הביאור השלישי שרצה דוד לְאֶחָלוּפִי
 – להחליפה בתבואה אחרת, מֵאֵי וַיִּצְלַח, הרי לא התכוונו לאבדה.
 מיישבת הגמרא: דָּלָא שָׁבַק לִיה לְאֶחָלוּפִי – שלא נתן להם להחליף
 זו בזו, מפני הנאמר 'חֲבֹל יֹשִׁיב רִשְׁעֵי גְזֹלָה יִשְׁלַם'. שואלת הגמרא:
 בְּשִׁלְמָא הִנֵּי תִרְתִּי – אמנם מובן לפי שני הביאורים, הן לביאור השני
 שחפץ לשרוף את תבואות העדשים והשעורים והן לביאור השלישי
 שרצה להחליף את השעורים בעדשים, תִּיָּינו דְּכָתִיב תִרִי קָרָא – לכן
 נאמר שני הפסוקים, האחד בדברי הימים, שהיה שם שדה מלאה
 שעורים, והאחר בספר שמואל, שהיה שם שדה מלאה שעורים,
 ששאלו על שריפת שתי השדות לשיטה האחת, ולשיטה האחרת
 שרצה להחליף זו בזו.

לקוטי שיחות פרשת מטות חלק יח

מתורגם ללשון הקודש

צריך תלמוד – כלומר, עדיין קיימת לדעתו האפשרות
שזה מדאורייתא¹⁰. (ב) גם אם ה"מקרא" הוא אסמכתא
בלבד, ניתן לשאול: מדוע קבעה התורה את האסמכתא
בענין מלחמת מדין, ולא במלחמת סיחון ועוג? (ג)
ובכל אופן: מדוע אין הרמב"ן מציין מאומה בענין זה?

ב.

מדוע שאלת הרמב"ן היא רק על גיעולי נכרים?

לכאורה, ניתן היה לתרץ¹¹: ידוע, שלא כל המצות
ניתנו מיד במתן-תורה. יש מספר מצוות שנאמרו בזמן
מאוחר יותר, אפילו בשנת הארבעים, כגון¹² פרשת
נחלות¹³, אשר התחדשה מאוחר יותר על-ידי בנות
צלפחד, ועוד.

לכן, אין מקום לשאלה מדוע לא נצטוו על טבילת
כלים לפני כן, במלחמת סיחון ועוג, כי רק במלחמת
מדין הגיע הזמן שהתחדש בו ענין זה, בדומה ל"ניתנה
תורה ונתחדשה הלכה"¹⁴.

בכל זאת, שואל הרמב"ן שאלה זו לגבי גיעולי
נכרים, מפני שהכרחי לומר, שהדין של איסור בלוע –
שדבר איסור אשר נבלע בכלי אסור ואוסר את הכלי –
כבר היה קיים לפני כן¹⁵, לפני מלחמת מדין:

בפרשה קודמת (צו¹⁶) כתוב: "וכלי חרש אשר
תבושל בו ישבר ואם בכלי נחושת בושלה ומרק ושוטף
במים". רש"י מסביר שם: "ישבר, לפי שהבליעה
שנבלעת בו נעשה נותר...". "ומרק ושוטף, לפלוט את
בליעתו..." יוצא, אפוא, שאיסור "בלוע" כבר היה קיים
קודם¹⁷. ואם כך, שואל הרמב"ן, מדוע רק במלחמת

א.

השאלה על מיקום הלכות הגעלת כלים
וטבילתם

1 בפרשתנו¹, כאשר נצטוו ישראל על דיני הגעלת
2 כלי מדין, שואל הרמב"ן²: מדוע נאמרו ההלכות של
3 הגעלת כלי נכרים רק כאן, במלחמת מדין, ולא
4 לפני-כן, במלחמת סיחון ועוג, שגם מהם לקחו ישראל
5 שלל³, שבודאי כלל גם כלים? והרמב"ן משיב, שארץ
6 סיחון ועוג "מנחלת ישראל היא והותר להם כל שללם
7 אפילו האיסורים.. ואמרו רבותינו⁴ קדלי⁵ דחזירי
8 אשתרי להו (קותלי חזיר הותרו להם), אבל מדין לא
9 היה משלהם ולא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם..
10 ולכן נהג האיסור בכליהם".

11 המפרשים⁶ שואלים⁷ על כך: בפרשה נצטוו ישראל
12 לא רק על ההלכות של גיעולי כלים של נכרים, אלא
13 גם על טבילת כלי נכרים, כפי שמציין כאן רש"י, וכפי
14 שהרמב"ן עצמו מרחיב בכך, מדוע, אפוא, הם לא
15 נצטוו על טבילת כלים לפני-כן, במלחמת סיחון ועוג?
16 כאן אי אפשר להשיב, כבהלכות הגעלה, שבמלחמת
17 סיחון ועוג, אפילו "קדלי דחזירי אשתרו להו", כי
18 הטעם לטבילת כלים אינו משום האיסור הבלוע בכלי,
19 שהרי גם כלי נכרים חדשים חייבים בטבילה⁸, אלא
20 כאמור ב"ירושלמי"⁹, "לפי שיצאו מטומאת הנכרי
21 ונכנסו לקדושת ישראל"?

22 אמנם, הרמב"ן כותב לפני-כן "ולבי מהרהר עוד
23 לומר שהטבילה הזו מדבריהם, והמקרא אסמכתא עשו
24 אותו". אך בכל זאת לא מובן: (א) הרמב"ן מסיים "וזה

(10) ובריתב"א לע"ז שם כ' בשם הרמב"ן: טבילה זו מדאורייתא היא
דלא משמע דליהווי הני קראי אסמכתא דרבנן כו'. אבל בחי' הרמב"ן
(השלם. ירושלים, תש"ל) שם: וי"ל דטבילה זו גזו"כ כו' א"נ אסמכתא.
– וראה לקמן הערה 31.

(11) וראה גם כלי חמדה פ' ואתחנן שם. שו"ת הר צבי שם.
(12) אבל אינו דומה ממש, כי נחלות וכיו"ב לא הי' נוגע קודם לזה,
משא"כ גיעולי נכרים.

(13) פינחס כו, ו ואילך.

(14) שבת קלה, סע"א.

(15) ולהעיר מפרש"י כאן (פסוק כא): שנתעלמה ממנו כו'.

(16) ו, כא.

(17) ודווקא לומר דקס"ד שזה חידוש בקדשים, ולכן הי' צ"ל עוד ציווי
בנוגע לגיעור.

(1) פרשתנו לא, כא ואילך.

(2) שם, כג.

(3) דברים ב, לה.

(4) חולין יז, א.

(5) בחולין שם: כתלי.

(6) לאחר זמן בא ליד ספר "טבילת כלים" (אה"ק. תשל"ה) בו
מלוקט מראשונים ואחרונים – ושקו"ט שם – בכר"כ ענינים שבאו לקמן
(בפנים ובהערות), ובפרט במבוא שם בסופו ובפ"ג הערה ד.

(7) מהם: חת"ס עה"ת כאן. שו"ת שו"מ מהד"ת ח"ד סו"ס יז. הגאון
משעשכנאו הובא בכלי חמדה פ' תצא (כא, יא אות ר'). שם פ' ואתחנן
(ו, י. אות ב'). שו"ת הר צבי יו"ד סק"ט. ועוד.

(8) ע"ז עה, ב. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ז ה"ג ("שלא נשתמש
בהן כל עיקר"). טושו"ע יו"ד ר"ס קכ.

(9) ע"ז בסופה.

32 אך תירוצו זה אינו מובן: ההלכה "צריך לשפשף" 33
 34 אמורה לגבי כל הכלים, ואם הכלים ש"צריך לשפשף" 35
 36 אינם נכללים (לשיטת "שער הכולל") במכירה – מהם 37
 38 הכלים, המוזכרים בשטר המכירה, הנמכרים בחמץ? !
 39 הכרחי לומר, שלמרות שכלי סעודה, שיש עליהם 40
 41 חמץ בעין, נכללים במכירה לגוי, בכל-זאת, אין צורך 42
 43 לטובלם, לפי שיטת אדמו"ר הזקן.

39 (ב) אחד הטעמים²⁶ למנהג אכילת מאכלי חלב ביום 40
 41 א' של חג השבועות הוא, שזה לזכר מאכלי חלב 42
 43 שאכלו ישראל ביום מתן תורה: על מצות שחיטה 44
 45 נצטוו ישראל במתן תורה, ומיד נאסרו עליהם כל 46
 47 מאכלי וכלי הבשר שלהם, מפני שלפני מתן תורה הם 48
 49 לא היו ברי-זביחה, ולכן הם לא יכלו לאכול שום 50
 51 מאכל ותבשיל של בשר, ואף ביום מתן תורה לא יכלו 52
 53 לשחוט בהמות ולהכשיר את כליהם, מפני ש"דכולי 54
 55 עלמא (=לכל הדעות) בשבת ניתנה תורה"²⁷, וכך הם 56
 57 נאלצו לאכול רק מאכלי חלב.

58 לכאורה, ניתן לשאול על כך: כיצד הם יכלו לאכול 59
 60 מאכלי ותבשילי חלב? ודחוק לומר, שהם אכלו רק 61
 62 "חמאה וחלב" ולא תבשילין, ועוד – אם כך, צריך היה 63
 64 להיות לכך רמז במנהג בימינו. ומכל מקום, היה עליהם 65
 66 להגעיל תחילה גם את כלי החלב שלהם, שנאסרו 67
 68 משום שלא נזהרו לפני-כן מלבשל בהם בשר, או 69
 70 תערובות בשר בחלב?

71 אכן, אין זה קושי, מפני שניתן לומר, שביוצאם 72
 73 ממצרים, וביודעם ש"בהוציאך את העם ממצרים 74
 75 תעבדון את האלוקים על החר הזה"²⁸, נזהרו ישראל 76
 77 באיסורי בשר בחלב²⁹, והיו להם כלים נפרדים למאכלי 78
 79 חלב, שלא נאסרו על-ידי מאכלי בשר.

80 בנוסף לכך: ישנם כלים מסויימים המתאימים, עקב 81
 82 צורתם, למאכלי חלב בלבד.

83 אך לא מובן: אמנם, לא היה צורך להגעיל את 84
 85 הכלים, מפני שלא נבלע בהם איסור, אך בזמן מתן

1 מדין נצטוו על ההלכות של גיעולי נכרים, ולא בפעם 2
 3 קודמת שבה אספו ישראל כלים החייבים בהגעלה – 4
 5 במלחמת סיחון ועוג?

6 אך עדיין אין הענין "חלק": הרמב"ן מדבר על שני 7
 8 הענינים, הן גיעולי נכרים והן טבילה, והיה עליו 9
 10 להזכיר, לפחות בקיצור, את ההבדל הזה ביניהם, 11
 12 שבגללו הוא שואל רק על גיעולי נכרים, ולא על 13
 14 טבילה.

15 כמו-כן, ואף יותר מכך, לא מובנות תשובותיהם 16
 17 של מפרשים אחרים, מדוע לא נצטוו על טבילת כלים 18
 19 במלחמת סיחון ועוג. ובנוסף לכך שבכל אחד 20
 21 מהתירושים יש דוחק מסויים (ואין כאן המקום 22
 23 להרחיב), ישנה שאלה כללית: מדוע אין רמב"ן 24
 25 מתייחס לשאלה זו?

ג.

מדוע אין טובלים כלים שנמכרו לגוי בחמץ? 1
 2 דבר זה יובן, אם נקדים להסביר עוד שתי תמיהות 3
 4 בענין טבילת כלים:

5 (א) ידועים דברי ה"נודע ביהודה"¹⁸ וה"חתם 6
 7 סופר"¹⁹, שכשמוכרים לגוי את החמץ לפני פסח, אין 8
 9 למכור את כלי-החמץ, מפני שאז יהי צורך לטובלם 10
 11 עם קנייתם בחזרה מן הגוי לאחר הפסח²⁰.

12 אך בנוסף שטר המכירה של אדמו"ר הזקן²¹ כתוב: 13
 14 "וכן כלים מחומצים שיש עליהם חמץ בעין" – כלומר, 15
 16 גם הכלים נמכרים לגוי, ובכל זאת אין אדמו"ר הזקן 17
 18 אומר, שלאחר פסח יש לטבול את הכלים²², ומעשה 19
 20 רב – שאין טובלים.

21 ב"שער הכולל"²³ מתרץ זאת: אדמו"ר הזקן אומר 22
 23 ("כלים מחומצים) שיש עליהם חמץ בעין", וההלכה 24
 25 היא²⁴ ש"כל הכלים שאינו רוצה להכשיר... צריך 26
 27 לשפשף... ולהדיח... שלא יהא חמץ ניכר בהן". כך 28
 29 יוצא, ש"כלי סעודה לא נמכרו כלל", כי הם נקיים 30
 31 מחמץ בעין, ורק "כלי סעודה" חייבים בטבילה²⁵.

(18) בשו"ת שיבת ציון סי"א.

(19) שו"ת ארי"ה סי' קט.

(20) וראה שו"ת אס"ד מערכת חמץ ומצה סי' ט' אות כז. דרכי

תשובה ליו"ד שם סק"צ. שו"ת יד יצחק ח"ב סי' קסא.

(21) בהלכות מכירת חמץ שבסוף ה'ל' פסח.

(22) בשו"ת שם מתרץ "כיון שרעת הקונה והמוכר שלא יתקיים

המקח הזה לעולם ולא נקרא שם בעלים הנכרי על הכלים הללו כו'".

אבל ראה בארוכה שו"ת יד יצחק שם שדווחה ת' זה. ושם מסיק,

שלהדיעות שמכירת חמץ הוי הערמה א"צ טבילה, משא"כ אם הוי

מכירה גמורה, עיי"ש. וראה לקמן הערה 51.

(23) להרא"ד לאוראוט. נדפס גם בהוספות לשו"ע אדה"ז שם (הוצאת

קה"ת) מט א [תשב, א].

(24) שו"ע אדה"ז ארי"ה ר"ס תנא.

(25) ע"ז שם. רמב"ם ה'ל' מאכא"ס שם. טור ושו"ע יו"ד שם.

(26) בס' גאולת ישראל (לעמבערג, 1864).

(27) שבת פו, ב. אבל ראה בארוכה לק"ש ח"ח שיחה ג' לפ' נשא

(בנוגע לשבת שבו ניתנה תורה), ובהערות *47, 48 שם.

(28) שמות ג, יב. וראה ר"ן סוף פסחים בשם "הגדה".

(29) ראה (בנוגע לאברהם) מדד"ל עה"פ וירא יח, ח. וראה (לענין

מאכלות אסורות בכלל) פרש"י תולדות כז, ג (מב"ר פס"ה, יג). חולין

צא, א. ועוד,

אלא שאעפ"כ לא יכלו לאכול משחיטתם דלפני מ"ת, מכיון שאז

מפירוש רש"י מובן, שלשיטתו קשור ענין טבילת כלים לאיסור ("להכשירן מן האיסור")³⁹.

אך קשה, כי לפי ההלכה⁷, גם כלים חדשים חייבים בטבילה, למרות שלא נבלע במ איסור כמוסבר בגמרא³⁶: "דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה" (=שהרי ישנים אשר ליבנם דומים לחדשים, ואפילו כך חייבים בטבילה). יותר מכך: רש"י מפרש את המילים שבסוף הפסוק "וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים" כך: "וכל אשר לא יבוא באש כל דבר שאין תשמישו על-ידי האור.. ולא בלעו איסור"; "תעבירו במים – מטבילו ודיו...". ואם כך, כיצד אפשר לומר על כלים ש"לא בלעו איסור", שיש לטבלם כדי "להכשירן מן האיסור"?³⁷

ה.

ההבדל בין הגעלה לטבילה

הדברים יובנו על-ידי תשומת לב לדיוק בלשון רש"י: לגבי הגעלה אומר רש"י, שהיא כדי "לטהרם מן האיסור" (וכן "לפי פשוטו" ה"חיתוי" הוא כדי "לטהרן מן הטומאה"), ואילו לגבי טבילה הוא אומר "להכשירן מן האיסור".

בשנינו לשון זה⁴⁰ בין ההגעלה לטבילה, מסביר רש"י את ההבדל ביניהם:

המושג "טהרה" מתאים להיאמר רק לגבי דבר שיש בו טומאה⁴¹ או איסור, ולכן נאמר לגבי ההגעלה, המבטלת את מציאות האיסור הבלוע בכלי, שהיא "לטהרם מן האיסור".

1 תורה, חל על ישראל הענין של "קדושת
2 ישראל"³⁰, כלשון ה"ירושלמי" שצוטט לעיל,
3 ומסיבה זו היה עליהם לטבול את כליהם³¹, שלא
4 נכללו לפני-כן בקדושת ישראל³². והקושי עומד
5 בעינו: כיצד יכלו ישראל להשתמש בכלי-החלב
6 שלהם ללא טבילה³³.

ד.

דברי רש"י בענין טבילת כלים, והשאלה עליהם כאמור פעמים רבות, אפשר ללמוד מפירוש רש"י על התורה, גם "ענינים מופלאים"³⁴ בהלכה: אמנם, רש"י מפרש את "פשוטו של מקרא", ומזה מובן, שאין לפסוק הלכה לפי עניני ההלכה המובאים בפירושו בדרך הפשוט³⁵, אך בכל זאת, יש מקומות שבהם מצטט רש"י דברים בשם "רבותינו דרשו" וכדומה. מזה מובן, שאמנם, זהו דרש הקשור ל"פשוטו של מקרא", ולכן מצטט זאת רש"י בפירושו, אך יחד עם זה הדברים מבוססים על אופן הלימוד של "רבותינו דרשו" – לימוד בדרך ההלכה³⁶.

17 גם בעניננו, ההסבר לכל האמור לעיל מובן מפירוש רש"י בפרשתנו:

19 כאשר מדבר רש"י על ענין טבילת כלים, על
20 המילים "אך במי נדה יתחטא", הוא אומר: "לפי פשוטו, חיתוי זה לטהרו מטומאת מת, א"ל צריכין הכלים גיעול לטהרם³⁷ מן האיסור וחיתוי לטהרן מן הטומאה. ורבותינו דרשו³⁸ מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה..."³⁹.

(35) וגם בפירושו על הש"ס – ידוע דרש"י פרשן ולא פסקן (יד מלאכי כללי רש"י אות ב'. שד"ח (כרך ט') כללי הפוסקים סי' ח אות ט').

(36) וגם בנוגע לפי' על הש"ס – ראה שד"ח שם דלאו בכ"מ אמרין דרש"י לאו פסקן.

(37) כן הוא בכל הדפוסים שראיתי – במ"ס, אף שתיכף לאח"ז: "לטהרן" "להכשירן" – בנר".

(38) ע"ז שם.

(39) וראה גם רמב"ם הל' מאכא"ס שם סה"ה: "הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מניעולי ענו"ט". ובלח"מ שם מפרש דתיבות אלו קאי על "עבירתו באש" – אבל ראה פיה"מ סוף ע"ז: וכשיטבלו כו' הם טהורים לענין האסור והמותר ג"כ מוטף על ענין טומאה וטהרה.

וראה בדברי שאל ליו"ד שם, שלדעת הרמב"ם ב' ענינים בטבילת כלים: א) מן התורה היא משום גיעולי עכו"ם (דאף שיצא ע"י ליבון וכדו' בכ"ז להשתמש בו בקביעות צריך טבילה). ב) מדרבנן יש בה גם משום טומאה וטהרה, כבירושלמי (וכלים חדשים חייבים בטבילה רק מדרבנן). ואכ"מ.

(40) אפילו את"ל דבכלל גם גבי הגעלה י"ל הלשון "הכשר" (כברמב"ן כאן. ובכ"מ) – השנינו בזה בפרש"י מוכח בפנים.

(41) להעיר גם מ"טהר יומא" (ריש ברכות).

לא היו ברי זביחה. אבל להעיר, דבס' גאולת ישראל שם משמע, שהכלים נאסרו מבשר נחירה ובהמה טמאה".

(30) ראה כריתות ט, א.

(31) גם בהדיעות דטבילת כלים היא רק מדרבנן, הרי קיים אצ"ה גם מצות דרבנן (ראה פרש"י תולדות כו, ה), שמזה מובן גם בנוגע לנדר"ד (כמש"נ (וירא יח, יט) "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו גו") ובפרט שלרוב הדיעות טבילת כלים היא מה"ת (הדיעות בזה – ראה שד"ח כללים מערכת ט"ת כלל ב'. וראה שם, דרעת רוב הפוסקים דהיא מה"ת. וכן פסק אדה"ז בשו"ע או"ח סי' קנט סכ"א. סי' שג ס"ח. וראה הדיעות בפרטיות בס' טבילת כלים הנ"ל במבוא אות ג').

(32) אבל להעיר מס' חדרי דיעה (מובא בדרכי תשובה יו"ד שם סק"ד) שהניח בצ"ע אם כלים של גר המתגיר צריכין טבילה.

(33) ואין לומר שטבלו הכלים שלהם – כי: א) לא אשתמיט בשום מקום לומר שעשו זה. ב) פלוגתא (ראה שו"ע (ושו"ע אדה"ז) או"ח סשכ"ג ס"ז (ח')) אם מותר להטביל כלים חדשים בשבת. ובשו"ע אדה"ז שם: ואם א"א כו' לא יטביל כו'. – והרי קיים א"א (ובמילא גם כו"כ מיו"ח) גם מצות דרבנן.

גם דוחק לומר שהשתמשו בכלים שאי"צ טבילה (כלי חרש וכיו"ב) – דא"כ ה" צ"ל נזמו זה (או כיו"ב) בהמנהג דאכילת מאכלי חלב.

(34) ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

ו.

התשובות לתמיהות שלעיל

- לפי כל האמור לעיל, נענות שלוש התמיהות הנ"ל: 21
 (א) מדוע שואל הרמב"ן רק על גיעולי נכרים, ולא על 22
 טבילת כלים? (ב) מדוע אין לטבול כלים שנמכרים 23
 לגוי בחמץ? (ג) כיצד יכלו ישראל להשתמש, מיד 24
 לאחר מ"ת, בכלי-החלב שלהם ללא טבילה? – 25
 (א) הרמב"ן מצטט את "לשון רש"י" על המילים 26
 "וכל אשר לא יבוא באש", ומתפלפל בס, ורש"י אומר 27
 שהטבילה היא כדי "להכשירן מן האיסור". 28
 לפיכך אין הרמב"ן צריך לשאול על הטבילה 29
 בנפרד, כי אותו תירוץ האמור על הגעלה – שבמלחמת 30
 סיחון ועוג אפילו "קדלי דחזירי אשתרו להו" 47 – 31
 מתאים גם לענין הטבילה: במלחמת סיחון ועוג לא 32
 היה קיים כלל ענין של "איסור", ולפיכך לא היה כלל 33
 מקום ל"אפשרות לאיסור" שבגללה בא ענין הטבילה 34
 "להכשירן מן האיסור" 48. 35
 (ב) מכירת חמץ: אמנם, מוכרים את החמץ ואת כלי 36
 החמץ לגוי, ואף מוסרים לו את המפתחות לחדרים 37
 שבהם הם נמצאים 49, אך מלכתחילה מוכרים זאת 38

- המושג "להכשירן" הוא מלשון הכנה (כגון "הכשר 1
 מצוה"): הכלי נעשה מוכן ומוכשר לשימוש. כלומר, 2
 הטבילה איננה כדי לבטל את מציאות האיסור שבכלי 3
 – דבר זה כבר נעשה על-ידי ההגעלה, או שלא היה 4
 מלכתחילה איסור – אלא להכין את הכלי לשימוש 5
 על-ידי ישראל, שימוש המושלל מאפשרות של איסור: 6
 כאשר הכלי הוא ברשות הנכרי, הרי גם כאשר הוא לא 7
 השתמש בו לדבר איסור במעשה, בכל זאת, קיימת 8
 האפשרות למעשה כזה 42. לכן, כאשר עובר הכלי 9
 לרשות יהודי, לשימוש שאין בו אפילו "אפשרות" של 10
 ניצולו לדבר איסור 43, צריך הכלי להיטבל כדי 11
 "להכשירן מן האיסור" 44. 12
 [דוגמא לכך בענינו קיימת בציוריו על נשי מדין, 13
 ש"וכל אשה יודעת איש... הרגו" 45. הכוונה איננה רק 14
 לאלה שכך היה אצלן במעשה, אלא כפירוש רש"י, גם 15
 מי ש"ראויה להבעל אף-על-פי שלא נבעלה"]. 16
 לפיכך צריכים גם כלים חדשים, או כלים אשר 17
 "תשמישן בצונן", להיטבל, למרות ש"לא בלעו 18
 איסור", כי בעצם העובדה שהם נמצאו ברשות נכרי, 19
 הם נעשו "ראויים" לאיסור 46. 20

שם. משא"כ הרידב"ז שם. שו"ת חת"ס יו"ד סק"ד: (והבבלי ע"ז שם) די"כ סעודה אמורין בפרשה, שלכן "זווא דסרבלא" אי"צ טבילה, ה"ה לחתיכות כסף (וכפסוק הרמ"א יו"ד סק"כ ס"ו). וכלי סעודה דוקא – אינו גזה"כ כ"א מפני שראויין לבליעת איסור.

(47) הביאור לדעת רש"י (בפשוטו של מקרא) למה לא נצטוו על הגעלה במלחמת סיחון ועוג – שהרי הענין ד"קדלי דחזירי אשתרי להו" לא נזכר כלל בפשט"ם – י"ל בפשטות:

הדין דבליעת איסור ה' מכבר כמ"ש ב' צו (כנ"ל בפנים ס"ב), ולא הוצרך להזהיר ע"ז במלחמת סו"ע; משא"כ במלחמת מדין שלא היתה ע"י משה (וגם הנהגתם לא היתה כדבעי עד ש"יקצוף משה גוי"), הוצרך להזהיר ע"ז עזה"פ.

ובפשטות עוד יותר (ויתורין גם למה לא נצטוו על טבילת כלים במלחמת סו"ע): פרשת גיעוי"ג (כאן) באה רק בשביל החידוש (להעביר חלודה, טבילה ועוד) – ועפ"ז יותרין למה לא הזהירו דכלי חרס ישר – והחידוש נחחדש אך עתה, ע"ד הנ"ל בפנים ס"ב.

(48) ברמב"ן שהובא בריטב"א לע"ז שם: דשמא הכא גזרת מלך היא משום מעלה שעשאה בטבילת גר. ובח"י הרמב"ן (השלם הנ"ל): והטעם לזה שהצריך הכתוב טבילה זו לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל עד שפלטו גיעולי הגוים. ומזה שכ' (ברמב"ן השלם שם) שאין טבילה זו עולה להם אלא לאחר הכשירן, וכן מסיום לשונו "עד שפלטו גיעולי הגוים" משמע דס"ל, דהטומאה שייכת לבליעת איסור, וכנ"ל הערה 46 (בדעת המאירי כו').

(49) שו"ע אדה"א או"ח סתמ"ח ס"ג.

(42) להעיר מדין ד"כל שהוא מקבל טומאה כו' אין מסככין בו" (סוכה יא, א). וכמה כיו"ב.

(43) להעיר ממדו"ל: אטו ברשיעי עסקינן (יומא ו, א).

(44) ויש להמתיק עפ"ז סברת הצפ"ע (הל' מאכא"ס שם ה"ג) דרק אם העכ"ם עשה זה עבורו לסעודה אז חייב טבילה מן הדין אבל אם עשן לסעודה י"ל דאין עליהם שם כלי סעודה כלל כו'.

אבל עיין המשך דבריו שם. אבני נזר חיו"ד סק"ו (ושם, דכלי סעודה היינו שישתמש בה וישראל בצורכי סעודה").

(45) פרשתנו לא, יז.

(46) וראה ריטב"א לע"ז שם: "כלי סעודה כו' פי' ומשום דטופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה הצריכה הכתוב טבילה אף בחדשים כו'". ולהעיר, דמלשוננו משמע שהטומאה היא לא משום שהכלי נמצא ברשות העכו"ם, כ"א מצד זה שראוי לבליעת איסור (ועד שבסופו ודאי שיבלע איסור), ולכן היא רק בכלי סעודה. וכן מוכח במאירי לע"ז שם, דהטבילה היא "על שיוצאין מטומאת גיעול לקדושת מאכלות". ועי"ש, שלכן טבילה צ"ל "אחר שהוכשרו שאם אתה מטבילן עד שלא הוכשרו האין הם נכנסים לקדושה ועדיין אינם ראויין לה ונמצאת הכלי טובל ושרץ בידו". וי"ל דמפרשים כן גם דעת הירושלמי. וראה רשב"א (בתורת הבית בית ד' ריש שער ד') שלמד דין הנ"ל (שטבילה צ"ל לאחר הכשרו) ממה ש"מפרש בירושלמי שצריך להטביל לפי שיצאו כו'" (ועד"ז מוכח בריטב"א שם לפני"ד ד"ה תנא וכולן). ודלא כבט"ז יו"ד ר"ס קכא. וראה תוד"ה מגיעילן ע"ז שם. ועפ"ז אין פלוגתא בין הירוש' והבבלי (ראה בנוגע לחתיכות כסף לעשות מהן כלים האם צריכין טבילה (כפי' הפנ"מ

בכלים, לא יהא די בטבילתם⁵³, אלא הם יחוייבו גם
בהגעלה.¹⁰
(ג) מאכלי חלב בשבועות: כאמור, לפני מתן תורה¹¹
נזהרו ישראל מבשר בחלב. לפיכך כלי החלב שלהם¹²
לא בלעו איסור במעשה, ואף יותר מכך לא היתה¹³
אפשרות לכך. לכן לא נזקקו כלים אלו לטבילה, כי אין¹⁴
צורך "להכשירן מן האיסור".¹⁵
(משיחת ש"פ נשא תשל"ו)

1 באופן שמיד לאחר פסח הם ישובו לרשות היהודי.
2 וכלל אין מצוי⁵⁰ שהגוי ישתמש למעשה בחמץ ובכלים
3 המכורים לו, עד כדי כך שיש "אחרונים" האומרים⁵¹,
4 שכל הענין של מכירת חמץ הוא כעין הערמה, אלא
5 שלגבי חמץ די בכך.
6 ומכיון שהמכירה היא באופן שאין לגוי אפשרות
7 להשתמש בכלים, לכן אין הם זקוקים לטבילה
8 "להכשירן מן האיסור"⁵². [במקרה שגוי אכן ישתמש

בהוספות שם כג, א [תרעו, א] "דהמכירה היא רק לצורך הפקעת איסור
כו". ואכ"מ.
(52) וי"ל דהנוב"י והחת"ס שמצריכים להטביל הכלים שנמכרו
להנכרי עם החמץ, ס"ל דכיון שביכולת הנכרי להשתמש בכלים וע"פ
תורה אסור למנעו מזה – ה"ז אפשריות דבליעת איסור אף שאינו שכיח
כלל.
(53) וי"ל שגם אז לא יצטרכו טבילה, דטבילת כלים חידוש הוא (דאינו
בכלי חרס וכו'), ואין לנו אלא במקום שמפורש הוא, ולא באופן דלא
שכיחי כלל.
ועפ"ז א"צ לדחוק ולחדש דפליגי בזה על הנ"ל דס"ל דאין טובלין
מפני שאינה מכירה גמורה.

(50) וי"ל דהוא ע"ד (ולא ממש דהכלל דהתורה על הרוב תדבר (מו"נ
ח"ג פל"ד), אולינן בתר רובא (חולין יא, רע"א. וש"נ), אפילו ר"מ לא
חייש למיעוטא דמיעוטא (יבמות קיט, ב. וש"נ), רוב ענין החזקות ועוד.
ואכ"מ.
(51) נסמנו בשד"ח מערכת חו"מ שם אות טו. אבל לא כ"ה שיטת
אדה"ז – ראה הלכות מכירת חמץ לאדה"ז (בסוף הל' פסח) בתחילתו
דחמץ הנמכר אינו בכלל ביטול כו' שו"ת הצ"צ אור"ח סי' מח (נעתק
בהוספות לשו"ע אדה"ז שם ע' 42 [1348]).
אבל גם לשיטת אדה"ז – ראה שו"ת הצ"צ שם "ד"ר(ק) אין זה
הערמה האסורה מכיון שמדינא הקנין קיים כו", וכין "שזהו דרך מקח
וממכר אין ההערמה נכרת" (אבל שם מסיים: "ועי"ל ועיקר דאחר.. ערב
קבלן.. אין זה הערמה"). ובפסקי דינים לאור"ח סתמ"ח (לב, ד. נעתק

אגרות קודש

ב"ה, י"ד תמוז, תשכ"א
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה למכתבו מ"א תמוז והקודמיו.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לכל הענינים
אודותם כותב.

ומובן הפלא לכתבו שנשאר כמעט יחידי במערכה כיון שאמור נכפל ונשלש בשיחות רבותינו
נשיאינו בכ"מ שבכל פעולת איש הישראלי לתורה ומצותי נמצא עומד על ידו ופועל יחידו יחידו של
עולם הוא ממנה"מ הקב"ה וק"ל ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא ובענין הפצת המעיינות, ואדם עושה
מעט מלמטה - מצליחים שהפעולה הרבה מלמעלה. והרי רואים זה במוחש הוא וחבריו שי' **הפעילים**
בצא"ח.

ויהי רצון שכיון שבאים אנו מימי הסגולה ימי הגאולה יקח כאו"א מההתעוררות להוסיף
בהפעולות דהפצת המעיינות ועד לאופן דופרצת וגו' נחלה בלי מצרים.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל ולבשו"ט.

ילקוט לוי יצחק על התורה

מה תמורה אפי' בטעות, כסבור לומר שור שחור שיצא מביתי תחלה יהא תמורה תחת זה ויצא מפיו שור לבן, גבי תמורה קדיש ולקי דגלי קרא.

רש"י תמורה יז. ע"ש

ענין הפלוגתא דבית שמאי ובית הלל, שבית שמאי ס"ל הקדש טעות הקדש ויליף זה מתמורה שהוא סוף הקדש, מה תמורה אפילו בטעות אף תחלת הקדש אפילו בטעות. ובית הלל אומרים ה"מ תמורה אבל אחותי הקדש בטעות לא מחתינן.

הענין הוא, כי בית שמאי הם בחי' לאה², ובית הלל הם בחי' רחל כמ"ש בטעמי מצות להרח"ו ז"ל זיע"א פרשת תצא באזהרת אתנן זונה ע"ש.

והנה ענין הקדש טעות הוא בלאה, כי הרי מה שיעקב קידש את לאה ה"ז בטעות, כי ה"י סבר שהיא רחל, א"כ על לאה ה"י הקדש טעות וכו'.

והנה תמורה הוא ג"כ בחי' לאה, כי הרי לבן החליף והמיר אותה תחת רחל, הרי עשה אותה תמורה וכו'.

זהו שבית שמאי שהם מבחי' לאה יליף שהקדש טעות שבלאה הוא הקדש מן תמורה.

ובית הלל אומרים ה"מ תמורה ששם הוא סוף הקדש, כי יעקב עבד מתחלה בעד רחל, ורחל מסרה³ הסימנין שמסר לה יעקב ללאה וכו', א"כ אין זה אחותי הקדש, לכן מהני שם טעות ג"כ, משא"כ בתחלת הקדש לא מהני טעות.

לקוטי לוי יצחק, ביאורים וחידושים בש"ס עמוד מז

(2) מבואר (בלקוטי תורה להאריז"ל המצויין כאן) דהלל" בגי' שם אדנ"י שהוא במלכות" בחי' רחל — ה' אחרונה, ע"ש. ולא היא בחי' בינה — ה' גדולה (ראה לעיל סימן טז. יז), ומבאר בחסידות (ראה ספר המאמרים ה'תשי"ד ד"ה וידבר משה סעיף ז') דמצד בחי' בינה, שהוא למעלה מענין הביירוים, נעשה ענין הפרישות מעניני עוה"ז, ע"ש. דמבחי' ז"א — הששה מדות — נבנה העולם, ובחי' בינה הוא למעלה מן העולם, וזהו שבית שמאי מצד שורש נשמתם בגי' גבורה עלי' למעלה (ראה תורת מנחם התוועדיות תנש"א חלק ג' עמוד 278 ואילך, ובעיקר שם סעיפים יג, טז). הם תמיד מחמירים, משא"כ הלל — בחי' חסד — הם להקל שהו"ע הביירוים. ראה הביאור בתורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ח חלק ב' עמוד 654 ואילך.

(3) ראה מגילה יג: , בבא בתרא קכג, מובא ברש"י עה"פ. ויהי בבקר והנה הוא לאה, אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים".

בראשית כמ, כה: ויהי בבקר והנה יהוא לאה ויאמר אלילכן מהזאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני:

כו

ביאור המחלוקת (נזיר ל'): ב"ש אומרים הקדש טעות הקדש ויליף זה מתמורה וכו' — ע"ד קידושי לאה, וב"ה אומרים אין הקדש — ע"ד רחל וכו'

משנה¹. בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש ובית הלל אומרים אין הקדש, כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן, בית שמאי אומרים הקדש ובית הלל אומרים אינו הקדש. גמרא. בית שמאי אומרים הקדש כו', מאי טעמייהו דבית שמאי דילפינן תחלת הקדש מסוף הקדש מה תמורה אפי' בטעות אף הקדש אפי' בטעות, ובית הלל אומרים הני מילי תמורה אבל אחותי הקדש בטעות לא מחתינן.

נזיר ל, ב

בית שמאי אומרים הקדש טעות. כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון, בשחרית, יהא הקדש, ויצא לבן, הרי זה הקדש, וכן כשיעלה דינר של כסף או חבית של שמן כולן הקדש הואיל ויצאו בראשונה ואף על גב שלא נתקיימו דבריו שהוא סבור שיצא שחור ויעלה דינר של זהב וחבית של יין תחילה, ובית הלל אומרים הואיל ולא נתקיימו דבריו אין הקדש קדוש.

רש"י

(1) ביאור המשנה: כלל הוא בנדרים שצריך שיהיו פיו ולבו של הנודר שווים, והיינו שיכוון הנודר בלבו למה שמבטא בשפתיו. ואם הוציא מפיו נדר ללא כוונה, מתוך שגגה או טעות, הרי זה נדר טעות, ואינו חל. והדין הוא שהנזירות וכן ההקדש מכלל הנדרים הם, אלא שבדין תמורה², שהיא מנדרי הקדש, אנו מוצאים, שכל תמורה תופסת ואפילו נאמרה בטעות, שנאמר (ויקרא כז, לג): ואם המר ימירנו, והי' הוא ותמורתו יהי' קודש³, ודרשו חכמים יהי' — שוגג כמזיד, שאם נתכוון לומר: הרי בהמה זו תמורת עולה⁴, ואמר: הרי זו תמורת שלמים⁵, דבריו שהוציא מפיו קיימים; ונחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם למדים הקדש מתמורה.

בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש, מי שהקדיש בטעות, הרי זה הקדש. בגמרא מבואר טעמם, שלמים תחילת הקדש⁶ מסוף הקדש⁷, כלומר שהקדש שאדם מקדיש לכתחילה, דינו כדין תמורה, הנקראת סוף הקדש⁸, מפני שקדושתה באה מכוח הקדש אחר — מה תמורה אפילו בטעות, אף הקדש אפילו בטעות⁹.

ובית הלל אומרים אינו הקדש, הקדש טעות אינו הקדש, שלדעת בית הלל אין למדים הקדש מתמורה, שכן תמורה, קדושתה באה מכוח הקדש אחר שהוקדש כראוי, הלכך תופסת התמורה אפילו בטעות, אבל בהקדש מתחילתו, אין הקדש חל בטעות. (משניות קהתי).

לג מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות

דהא קודם שספר להם רבה האי עובדא דטורא דסיני סיפר להם מעשה דא"ל ההוא טייעא תא ואחזי לן מתי מדבר² אזלי ואחזיתי להו ודמו כמאן דמבסמי יע"ש, ואחר כך סיפר להם הא דטורא דסיני דשמע בת קול אומרת מי מפר לי יע"ש, דסמוכים אהדדי, וכתבו התוס' ז"ל כמאן דמבסמי משמע מכאן כמ"ד בפרק חלק שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא יע"ש.

ולפי זה אחר שספר להם דראה למיתי מדבר ודמו כמאן דמבסמי והיינו שיש להם חלק לעולם הבא ותיכף א"ל ששמע בת קול אומר מי מפר לי הטיב חרה אפם באומרם למה לא אמר מופר לך, דהא מוכרח לומר דגם לגבי יתברך שייך התרה וקרא כתיב בהדיא באפי נשבעתי שפי' והדרנא בי, דאם באמת הוא ולא הדרנא בי קשה למה דמו דור המדבר פניהם כמבסמי ללמוד שיש להם חלק לעולם הבא³, והא נשבע ה' שלא יבואו אל מנוחתו היינו לעולם הבא דבהכי משתעי קרא, אמנם אחר שיש להם חלק לעולם הבא ודאי דהתיר לשבועתו ואם כן אמאי לא אמר מופר לך, ואם לא ה' מספר להם מה שראה לדור המדבר כמבסמי בודאי דלא היו מזלזלים בו באומרם הו"ל לומר מופר לך דדילמא לא שייך התרה גבי ה', ומה שאמר באפי נשבעתי היינו ולא הדרנא בי מדלא באו לארץ ישראל ואם בעולם הבא איירי קרא הייתי אומר שאין להם חלק לעולם הבא כרבי עקיבא. ברם כששמעו ממנו מעשה שהי' פני מיתי מדבר כמבסמי דהיינו כמאן דאמר שיש להם חלק לעולם הבא, מצאו מקום לומר לו כפי דברך ומה שראו עיניך ה' לך לומר מופר לך שפי' באפי נשבעתי היינו והדרנא בי.

ואם כן מה שאמר הבת קול מי מפר לי אין לומר שפי' מי יוכל להפר ולהגדיל האוי קאמר הכי, לומר אוי כי נשבעתי ואיני יכול שיפירו לי, אלא פירוש מי מפר הוא הלאו יפרו לי, דגם לגבי יתברך שייך התרה והראי' שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא הגם כי נשבע ה' שלא יבואו לעולם הבא, אם כן זאת אומרת שפירוש באפי נשבעתי והדרנא בי ולפי זה הוה לי לומר מופר לך.

סירת כסף

ג. (פסוק ג' סימן ל') "ככל" "היוצא" "מפיו" "יעשה" הכוונה אפשר ככל היוצא מפיו של הקב"ה כמו שפירש רש"י על פסוק (ירושלמי סנהדרין טז, ב – פרק ג הלכה ה) אני פי מלך שמוור, מלכו של עולם. משום הכי מפרש הרמז בראשי-תיבות (תהלים לג, ח) "ייראו" "מד" "כל" "הארץ", ואז מפרש הרמז בראשי-תיבות "מארבע" "כנפות" "הארץ" "קבץ", כי הקץ תלוי בתשובה, וגם מפרש הרמז בסופי-תיבות "ויביאו" "את" "המנחה" "לד", היפך (ישעי' נ, א) בפשעכם שולחה אמכם, מלכות מכונה מנחה.

מקרי דרדקי

לג – איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה

א. (בבא בתרא עד)¹ וז"ל ואמר רבה בר בר חנה אמר לי ההוא טייעא תא אחזי לך טורא דסיני אזלי שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי ("מן הגלות דכתיב קראי טובא בנביאים". רש"י) מי מפר לי, כי אתאי לקמי' דרבנא א"ל הוה לך למימר מופר לך, ורבה בר בר חנה סבר דילמא משבועתא דמבול קאמר ("רבה בר בר חנה סבר דלמא שבועתא דמבול דכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' (ישעי' נד), אותה שבועה ה' רוצה להפר ויחריב את העולם במבול, ולפיכך לא רצה להפר". רש"י) ורבנא אם כן אוי לי למה ע"כ.

ואנכי לא ידעתי מאי דעתייהו דרבנא דמזלזלי ברבה בר בר חנה על דלא א"ל מופר אפילו אם הבין רבה דעל שבועת הגלות היתה הבת קול ולא על שבועתא דמבול, דדילמא הכי נקטינן דמ"ש ה' באפי נשבעתי היינו ולא הדרנא בו ובפרט דמוכרחין אנו לומר שכן הוא דלא שייך גבי ה' יתברך שמו שיתיר נדרו ושבועתו דהא היתר נדרים הוא על ידי פתח שנתחרט עתה כגון המודר מחבירו או מבית ונעשה חבירו סופר והבית בית המדרש בזה מוצא הנודר פתח פתוח לפניו ולומר אם הייתי יודע שנעשה סופר או בית המדרש הייתי נודר, אמנם לגבי יתברך לא שייך לומר הכי אם הייתי יודע כך וכך דהא הכל גלוי לפניו, ומגיד מראשית אחרית וכמ"ש הרב יפת תואר ז"ל בפרשת צו דף ס"ב ע"ד ע"ש.

ואם כן יש לומר דמשום הכי לא אמר רבה בר בר חנה מופר לך דלגבי יתברך לא שייך זה, ומה שאמר הבת קול מי מפר לי הכי פירושו מי ומי יוכל להפר לי, וכמו כן כתב הרב אהבת עולם ז"ל לדעתו ולדרכו אשר דרך י"ש בדף ג"ן יעויין שם, א"כ צ"ע אמאי אמרו לי רבנא הו"ל מופר ולא עוד אלא שדברו אליו קשות אחר שרגלים לדבר לומר שפי' פ' באפי נשבעתי ולא הדרנא בי והראי' שלא באו לארץ ישראל הנקרא מנוחה ואי בעולם הבא משתעי קרא כדקאמר ר"י הא אמר רבי עקיבא אין להם חלק לעולם הבא וכאמור.

ובשלמא אם אמת הדבר שיש לדור המדבר חלק לעולם הבא אז ודאי היינו אומרים שפירוש באפי נשבעתי היינו והדרנא בי וכמ"ש ר' יהושע, אמנם כל עוד שלא ידענו אם יש להם לדור המדבר חלק לעולם הבא אז לא נימא דפי' הפ' הוא ולא הדרנא ואין להם חלק לעולם הבא, אם כן מהיכן נשמע להו לרבנא בודאי שלגבי ית' שייך התרה גם כן ופי' הפ' הוא והדרנא בי ועל זה הקשה לרבה וזלזל בו למה לא אמר מופר לך.

ואפשר לומר לע"ד דודאי הדין עמהם עם רבנא לדבר אליו קשות למה לא אמר מופר לך, דגם לגבי יתברך שייך התרה, והראי' שכן כתיב באפי נשבעתי אם יבואו אל מנוחתו זו עולם הבא, ועם כל זה באו דור המדבר לעולם הבא ואם כן ודאי דפירוש נשבעתי והדרנא בי כדקאמר ר"י

(2) סיפר להם מעשה... תא ואחזי לן מתי מדבר וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח סימן קא, ובהנשטמן שם. (פרשת מטות סימן יז).

(3) דור המדבר... יש להם חלק לעולם הבא: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח, במפתחות ערך "דור המדבר" – והמרגלים – יש להם חלק לעולם הבא", עמוד 590.

(1) דרבה בר בר חנה (בבא בתרא עד): עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת מטות סימן ח, ובהנשטמן שם.

♦ יום ראשון י"ח תמוז ♦

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

ב ומליל משה עם רישי שבטאי לבני ישראל למימר דין פתגמא די פקיד יי:

"זֶה הַדָּבָר", מֵה לְהֵלֵךְ נֶאֱמָרָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּבָר אֶל אֶהֱרֹן וְגו'" אֵף זֶה נֶאֱמָרָה לְכָלֵךְ. זֶה הַדָּבָר. (ספרי) מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא (שמות יא) ב"ה אָמַר ה' פְּחָצוֹת הִלִּילָהּ. וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ ב"ה אָמַר ה', מוֹסֵף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּלִשׁוֹן "זֶה הַדָּבָר" (ספרי. נדרים עז). דָּבָר אַחֵר: זֶה הַדָּבָר - מַעוֹט הוּא, לומר שֶׁהֵחָכֵם בְּלִשׁוֹן "הַתֵּרָה", וּבַעֲל (וְאָב) בְּלִשׁוֹן "הַפֶּרָה" כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב כָּאן, וְאִם חֲלָפוּ - אֵין מִתֵּר וְאֵין מוֹפֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 693)

שׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ, אֵלָּא הוּא תְּלוּי בְּמַצְבוֹ הָאִישִׁי הַמְדִּיק שֶׁל כָּל יָחִיד וְיָחִיד, מוֹבֵן שֶׁהַחֲלֻטָּה הַסּוּפִית צְרִיכָה לְבֹא מִנְּשִׂיא; רַק הוּא בְּכוֹחַ לְקַבֵּעַ בְּבִירוֹ אִם עֲבוּדָה זֹאת מִתְאַיֶּמָה לְאָדָם מְסִים זֶה, אִם לֹא.

ג גבר ארי ידר נדר גדם יי או יקנים קנים למסר אסר על נפשה לא יבטל פתגמה ככל דיפוק מפומה יעבד:

(ג) אִישׁ כִּי-יִדֹר נֶדֶר לַיהוָה אִוְ-הִשְׁבַּע שְׁבַעַה לְאַסֹּר אֶסֶר עַל-נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכָל-הֵיטָא מִפּיו יַעֲשֶׂה:

תְּלִמּוּד לומר "לְאַסֹּר אֶסֶר" - לְאַסֹּר אֶת הַמִּתֵּר, וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאֶסֶר. לֹא יַחַל דְּבָרוֹ. כִּמוֹ "לֹא יַחַלֵּל דְּבָרוֹ", לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֲלִין.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יג)

וְלֹכֵן כְּשֶׁעֲמַדוּ לְהַכְנִס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּלְהַתְּעַסֵּק בָּהּ בְּעֲבוּדָה זֹאת, נֶאֱמָרָה לָהֶם פְּרֻשַׁת הַפֶּרֶת נְדָרִים, שֶׁגַּם תּוֹכְנָה הִיא הָעֲבוּדָה עִם הָעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים כְּנ"ל. אָמֵן מִכֵּין שֶׁכּוֹפֵעַ כְּתוּב גַּם בְּפִרְשָׁה זֹאת עֲצֵם הַדִּין שֶׁל נְדָרִים - וְגַם זֶה נֶאֱמַר לָהֶם סְמוּךְ לְכִנְסִיתָם לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּלְהַתְּעַסֵּקוֹתָם בְּעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים - מוֹבֵן שֶׁגַּם בְּזֶה יֵשׁ הוֹרָאָה בְּאוֹפֶן הָעֲבוּדָה הַלְלוּ:

נְקוּדַת עֲנֵן נְדָרִים הוּא "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" - הֵינּוּ שִׁ"ל יַעֲשֶׂה

ה"י. רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת. חֶלֶק כְּבוֹד לְנִשְׂיָאִים לְלַמֵּד תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵיכֵן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִזֵּין שְׁאֵף שְׁאֵר הַדְּבָרוֹת כֵּן? תְּלִמּוּד לומר (שמות לד): "וַיֵּשְׁבוּ אֵלָיו אֶהֱרֹן וְכָל-הַנְּשִׂאִים בַּעֲדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם: וְאַחֲרֵי-כֵן נִגְשׁוּ כָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכֵה רָאָה לְאֶמְרָה כָּאן? לֵמַד, שֶׁהַפֶּרֶת נְדָרִים בִּיחִיד מִמַּחֲה, וְאִם אֵין יָחִיד מִמַּחֲה - מִפֵּר בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת. (ב"ב קכ) או יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה פְּרֻשָּׁה זֹאת אֵלָּא לְנִשְׂיָאִים בְּלִבָּד? נֶאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר", וְנֶאֱמַר בְּשׁוּבֵי חוּץ (ויקרא יז)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת (ל, ב)

הַהֲכָרָעָה בְּמָה לְנִדֹר וּבְמָה טוֹב שֶׁלֹּא לְנִדֹר, חִיבָת לְבֹא דוֹקָא מִנְּשִׂיא - "רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת". הַנּוֹדֵר נִדְרוֹ וּמִפְרִישׁ אֶת עֲצָמוֹ מִדְּבַר מְסִים, עוֹשֶׂה כֵּן בְּגִלְל חֲשֵׁשׁ שֶׁהַתְּעַסְקוֹת בְּאוֹתוֹ דְּבַר גְּלוּלָה לְהוֹרִידוֹ מִדְּרֻגָּתוֹ. וּמִכֵּין שֶׁעֲנֵן זֶה אֵינוֹ

ה"י. נְדֵר. הָאֶסֶר: הָרִי עָלֵי קוֹנֵם, שֶׁלֹּא אוֹכֵל אוֹ שֶׁלֹּא אַעֲשֶׂה דְּבַר פְּלוּנִי. יָכוֹל אֶפְלוֹ נִשְׁבַּע שִׂיאֵכֶל נְבִלוֹת, אֲנִי קוֹרָא עָלָיו "כְּכָל-הֵיטָא מִפּיו יַעֲשֶׂה"?

הַפֶּרֶשׁ (הַעִיָּקָרִי) שֶׁבִּין עֲבוּדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר לְעֲבוּדָתָם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הוּא בְּזֶה, שֶׁבְּמִדְבָּר לֹא הָיוּ עֲסוּקִים בְּעֲנִינִים גִּשְׁמִיִּים, שֶׁהָרִי הָיוּ נִיזוּנִים שִׁם מ"לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם" - מֵן, וְשִׁתּוֹ מִיָּם מִבְּאֵרָה שֶׁל מְרִים, וְגַם לֹא הָיָה לָהֶם לְהַתְּעַסֵּק בְּאַסְפֵּקַת לְבוּשִׁים, כִּי בְּגִדֵיהֶם גָּדְלוּ עִמָּהֶם; מֵהִשְׁאִיּוֹן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הוֹצִרְכּוּ לְעִסּוֹק בְּמִלְאָכָתָהּ הַחֲרִישָׁה וְזִרְעָה וְכו' - וְדוֹקָא עֲבוּדָה זֹאת הִיא, כְּנ"ל, תַּכְלִית הַכּוֹנֶה הָעֲלִינָה: לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה בְּתַחֲתוֹנִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

דין אחר. ואותו פסוק קאי אמאי דכתיב בריש פרשת קרבנות (לעיל כח א) וידבר ה' אל משה לאמר: תורה ג

מיניה (כט לט) אלה תעשו לה' במעדיכם לבד מנדרים, כלומר מנדרים ונדרות שאדם נודר ונודב מדעתו, ויש נדרים אחרים שיש להן

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת וְגו' זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. נִשְׂאֵל הַרְשָׁבִים, הֵיכֵן מְצִינוּ שֶׁנִּצְטוּרָה מֹשֶׁה עַל פְּרֻשַׁת נְדָרִים. וְהַשִּׁיב דְּכִתִּיב לְעִיל

שיעור יומי ליום ראשון י"ח תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - ל - פרשת מטות

דבריו חולין" - וזהו אופן העבודה בענינים הגשמיים, לפעול שגם "דבריו" הגשמיים לא יהיו "חולין", אלא להמשיך בהם קדושה. ומפיון שהוראה זו נרמזת בענין הנדדים עצמם, הרי מובן שלכל אחד ואחד ישנו הפח לעבודה זו, גם למי שלא

(ד) ואֵשֶׁה כִּי־תֵדַר נָדַר לַיהוָה ואִסְרָה אִסְרָה בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעְרֶיהָ:
וְאִתָּתָא אַרִי תֵדַר נָדַר קָדָם יי וְתִסַּר אִסְרָה בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעְרֶיהָ:

כ"י • בְּבֵית אָבִיהָ • (ספרי) בְּרִשּׁוֹת אָבִיהָ, וְאִפְלוּ אִינָה בְּבֵיתוֹ. בְּנַעְרֶיהָ • וְלֹא קִטְנָה וְלֹא בּוֹגֶרֶת, שֶׁהַקִּטְנָה אֵין נִדְרָה נָדַר, וְהַבּוֹגֶרֶת אִינָה בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל אָבִיהָ לְהַפְרֵה נִדְרֶיהָ. וְאִי זֶה הִיא קִטְנָה? (נדה מ"ה ב) אָמְרוּ

(ה) וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אִסְרָהּ אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם:
ה' וְשָׁמַע אָבִיהָ יָת נִדְרָהּ וְאִסְרָהּ דִּי אִסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ וְיִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ אָבִיהָ וְיִקְוִמוּן כָּל נִדְרָהּ וְכָל אִסְרֵיהּ דִּי אִסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ יִקְוִמוּן:

(ו) וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתֶּה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נִדְרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וְיִהְיֶה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתֶּה:
וְאִם אֲעֵדִי אָבִיהָ יָתָה בְּיוֹמָא דְשָׁמַע כָּל נִדְרָהּ וְאִסְרָהּ דִּי אִסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יִקְוִמוּן וּמִן קָדָם יי וְשָׁמַע לָהּ אַרִי אֲעֵדִי אָבִיהָ יָתָה:

כ"י • וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתֶּה • אִם מִנֵּע אֶתֶּה מִן הַנִּדָּר, כְּלוּמַר שֶׁהִפְרָה לָהּ. "הִנָּאָה" זֶה אֵינִי יוֹדַע מַה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁה יִנִּיא אוֹתָהּ וְהִפְרָה", הִנִּיא אוֹמֵר: "הִנָּאָה" זֶה הִפְרָה. וּפְשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן מְנִיעָה וְהִסְרָה; וְכֵן (לִקְוִמוֹן לֵב): "וְלִמָּה תִּנְיִאוּן", וְכֵן (תְּהִלִּים קמ"א): "שָׁמַן רֹאשׁ אֶל־גִּנִּי רֹאשִׁי", וְכֵן (לעיל

(ז) וְאִם־הָיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ וְנִדְרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ שִׁפְתֶּיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ:
ז' וְאִם מִהִנֵּה תִּהְיֶה לְגַבֵּר וְנִדְרָהּ עָלֶיהָ אוֹ פִּרְשׁ סְפֻתָּהּ דִּי אִסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ:

כ"י • וְאִם־הָיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ • (נדרים טז) זֶה אֲרוּסָה; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְשׂוּאָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בֵּית אִישָׁה נִדְרָה", הִנִּיא נְשׂוּאָה אֲמוּנָה, וְכֵן בְּאֲרוּסָה; וְכֵן לְחֶלֶק בֵּיתָה, שֶׁאִבֶּיהָ וּבְעָלָהּ מְפִירִין נִדְרֶיהָ. הִפְרָה הָאֵב

(ח) וְשָׁמַע אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נִדְרֶיהָ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ:
ח' וְשָׁמַע בְּעָלָהּ בְּיוֹמָא דְשָׁמַע וְיִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ וְיִקְוִמוּן נִדְרָהּ וְאִסְרָהּ דִּי אִסְרָתָּה עַל נַפְשָׁהּ יִקְוִמוּן:

כ"י • וְשָׁמַע אִישָׁה וְגו' • הִנִּיא לָהּ, שֶׁאִם קָיָם הַבְּעַל, שֶׁהוּא קָיָם.

(ט) וְאִם בַּיּוֹם שָׁמַע אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהִפָּר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:

כ"ט - וְהִפָּר אֶת־נִדְרָהּ • יָכוֹל אָפְלוּ לֹא הִפָּר הָאֵב? תִּלְמוּד לומר "בְּנִצְרִיָּה בֵּית אָבִיהָ" - כָּל שֶׁבְנִצְרִיָּה בְּרָשׁוֹת אָבִיהָ הִיא (קִירוּשִׁין יג).

(י) וְנָדַר אֶלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ:

כ"י - כָּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ • לִפִּי מִן הַנְּשׂוֹאִין הַכְּתוּב מִדְּבַר, (נִדְרִים טז) אָבֵל אֶלְמָנָה מִן שְׂאִינָה לֹא בְרָשׁוֹת אֵב וְלֹא בְרָשׁוֹת בַּעַל; וּבְאֶלְמָנָה הָאֲרוּסִין - מֵת הַבַּעַל, נִתְּרוּקָנָה וְחִזְרָה לְרָשׁוֹת הָאֵב.

(יא) וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נִדְרָה אוֹ־אָסְרָה אֶפְרָה עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה:

כ"י - וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נִדְרָה • בְּנִשְׁוָאָה, הַכְּתוּב מִדְּבַר.

(יב) וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהַחֲרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אוֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אֶפְרָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם:

(יג) וְאִם־הִפָּר יָפַר אֹתָם אִישָׁהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ כָּל־מוֹצֵא שְׁפָתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹא־אֶפְרָ נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הַפָּרִם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:

(יד) כָּל־נָדַר וְכָל־שְׁבַעַת אֶפְרָ לַעֲנֹת נַפְשָׁהּ אִישָׁהּ יָקִימוּ וְאִישָׁהּ יִפְרְנוּ:

כ"י - כָּל־נָדַר וְכָל־שְׁבַעַת אֶפְרָ וְגו' • לִפִּי שָׁאֵמַר שֶׁהַבַּעַל מִפָּר, יָכוֹל כָּל נִדְרִים בְּמִשְׁמַע? תִּלְמוּד לומר "לַעֲנֹת נַפְשָׁהּ" - אֵינוֹ מִפָּר אֶלָּא נִדְרֵי עֲנוּי נַפְשָׁהּ בְּלִבָּד. וְהֵם מִפְּרָשִׁים בְּמִסְכַּת נִדְרִים (דף עט).

(טו) וְאִם־הַחֲרִשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יּוֹם וְהָקִים אֶת־כָּל־נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אָסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הָקִים אֹתָם בִּיהַחֲרִשׁ לָהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ:

כ"י - מִיּוֹם אֶל־יּוֹם • שֶׁלֹּא תֵאֵמַר מַעַת לַעַת, לִכְךָ נֵאֵמַר "מִיּוֹם אֶל־יּוֹם" - לְלַמֵּד שֶׁאֵין מִפָּר אֶלָּא עַד שֶׁתִּחַשֵּׁף.

(טז) וְאִם־הִפָּר יָפַר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוּ וְנִשְׁאָ אֶת־עוֹנָהּ:

טז וְאִם בִּשְׁלֹא בִשְׁלֹא יִתְהוֹן בְּתֵר דְּשָׁמַע וְיִקְבֵּל יֵת חוֹבָה:

כ"י אַחֲרֵי שְׁמֵעוּ • אַחֲרֵי שְׁשֹׁמֵעַ וְקִיָּם, שְׁאָמַר: אֶת־עֲוֹנָה • הוּא נִכְנָס תַּחֲתֶיהָ. לְמַדְנּוּ מִכָּאן, שֶׁהַגֹּרֶם "אֶפְשִׁי בּוֹ" וְחֹזֵר וְהִפָּךְ לֵה אֶפְלוּ בּוֹ בַּיּוֹם. וְנִשְׁאָר תִּקְלָה לְחִבְרוֹ, הוּא נִכְנָס תַּחֲתֶיהָ לְכָל עֲוֹנֵשִׁין.

(י) אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בְּנִעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

י אֵלֶּיךָ קִנְיָא דִּי פִקִּיד יִי יֵת מִשָּׁה בֵּין גָּבֵר לְאִתְתָּהּ בֵּין אָבָא לְבִרְתָּהּ בְּרִבְיִיתָהּ בֵּית אָבִיהָ:

... ביום י"ז תמוז ותשעה־בבב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי"זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

ו דַּרְשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצֵאוֹ קְרֹבוֹ, ו יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכּוֹ בְּמַעֲשֵׂה וְכַפָּה וְאִישׁ אָוֶן מִחֻשְׁבֹּתָיו וְיִשָּׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְסֻלּוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֻשְׁבֹּתֵי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם כִּי אִי מִרְבָּה לְסֻלּוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֲצִל מַהֲעֵזָה דְּכִי וְלֹא דְרִכֵּיכֶם דְּרִכֵּי דְּרִד בְּשִׁרְיָדָם לַעֲנֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאִין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וְפִיִּים, אֲכַל דְּרִכֵּי לֹא כֵן הִיא נֶאֱמַר יְהוָה: ט וְאִין כֵּן הַבְּדֵל בְּפִחוֹת וְיִתֵּר, אֵלֶּא כִּי כְּמוֹ גְּבִהוּ שְׁמַיִם מֵאֲרִץ כֵּן גְּבִהוּ בְּהַבְּדֵל רַב דְּרִכֵּי מִדְּרִכֵּיכֶם וּמִחֻשְׁבֹּתֵי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם כִּי דְרִד בְּשִׁרְיָדָם שְׂלֵמָה יִמְחֹל כָּל וְכָל, וְדְרִכֵּי לְמַחֹל מִכָּל וְכָל: י כִּי פֶאֶשֶׁר יִרְדֹּה הַנֶּשֶׁם וְהַשְּׁלֵג מִן־הַשְּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יִשָּׁב רִיקָם כִּי אִם־הִרְוָה הַשְּׁבִיעַ אֶת־הָאֲרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצִּמּוּם מִתְּהַרְעֵן כְּעוֹמֵק הָאֲרֶץ וְהַצְמִיחָהּ הַצִּמּוּם מִשְׁעַל לָאֲרֶץ וְנָתַן זֶרַע לִזְרַע וְלַחֵם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יִשָּׁב אֲלֵי רִיקָם כִּי אִם־עֲשֶׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצִיתִי

וְלַחֵם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יִשָּׁב אֲלֵי רִיקָם כִּי אִם־עֲשֶׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצִיתִי וְהַצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו:

הוא סבה לגדול תבואה בשביל לזרע מהן עוד במקום אחר, ולהיות למאכל למי שצריך לאכל. (יא) כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי וגו', דבר הבטחתי שתבטחתי לכם להוציאכם מן הגלות, לא ישוב אלי ריקם, אלא באמת יעשה מה שחפצתי. והצלחתי אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו, כלומר, שלא יתבטל קצת ממנו, אלא הכל יעשה כמו

שי למורא

(ו) בְּהַמְצֵאוֹ, קָדַם גִּזְרֵי, קְדוֹם שְׁחָא אִמְרָא לְכֶם דְּרִשׁוּנִי. (ז) דְּרָכּוֹ, דְּרִד הַרְשָׁע. וְאִישׁ אָוֶן, לְפִי הַעֲזָו פְּרוּשׁוֹ בְּעַל מִחֻשְׁבֹּת וְעֲצוֹת רָעוֹת. מִחֻשְׁבֹּתָיו, מִחֻשְׁבֹּתָיו הַרְעוֹת. וְאֵל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְבָּה לְסֻלּוֹחַ, וְיִשָּׁב אֶל אֱלֹהֵינוּ, וְנִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ תַּקְוָה, כִּי הוּא מִרְבָּה לְסֻלּוֹחַ. (ח) כִּי לֹא מִחֻשְׁבֹּתֵי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם, כִּי תִשְׁכַּחְתֶּם שְׂאֵמֶל לְכֶם רַע אֶפְשִׁי־כִּי שְׁתָּשׁוּבוּ אֵלַי, עַל כֵּן אִמְרָא, לֹא מִחֻשְׁבֹּתֵי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם, כִּי בְּמִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם לְסֻלּוֹחַ, וְלֹא דְרִכֵּיכֶם דְּרִכֵּי, אִין דִּינִי דְּרִינִי בְּשִׁרְיָדָם, אִתָּם מִי שְׁמוּדָה בְּדִין מִתְחִיב, אֲכַל אִי "מִדָּה וְעֹזֵב יִרְחֹם" (משלי כח, יג). ט) כִּי גְבִהוּ שְׁמַיִם מֵאֲרֶץ וגו', כְּעֶדֶד גְּבִהוּת הַשְּׁמַיִם מִן הָאֲרֶץ, כֵּן דְּרִכֵּי גְבִהוּת בְּהַבְּדֵל רַב מִדְּרִכֵּיכֶם. וְהַבְּדִירִים הַנֶּאֱרָאִים נִקְרָאִים "דְּרִד", וְהַבְּדִירִים הַנֶּסְתָּרִים נִקְרָאִים "מִחֻשְׁבֹּת". (י) כִּי פֶאֶשֶׁר יִרְדֹּה הַנֶּשֶׁם וְהַשְּׁלֵג וגו', כְּמוֹ הַנֶּשֶׁם וְהַשְּׁלֵג שְׂוִירֵד מִן הַשְּׁמַיִם, לֹא יִשָּׁב אֶל הַשְּׁמַיִם עַל־יְדֵי חֵם הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁתַּחֲלֶה הַנֶּשֶׁם מִרוּחַ אֶת הַצִּמּוּם שֶׁל הָאֲרֶץ וגו' וְכֵן אִמְרָאֵךְ יִשָּׁב לְמַעַלָּה בְּחֵם הַשֶּׁמֶשׁ. וְהוֹלִידָהּ, וְהַנֶּשֶׁם יִרְחֹם שֶׁהָאֲרֶץ תוֹלִיד, כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא הַצִּמּוּם מִתְּהַרְעֵן בְּעוֹמֵק הָאֲרֶץ. וְהַצְמִיחָהּ, הִיא הוֹצָאת הַצִּמּוּם מִשְׁעַל הָאֲרֶץ. וְנָתַן זֶרַע וגו', הַנֶּשֶׁם

הפטרה לתענית ציבור בישיעה פרק נה

ו דַּרְשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצֵאוֹ קְרֹבוֹ ו יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מִחֻשְׁבֹּתָיו וְיִשָּׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבָּה לְסֻלּוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֻשְׁבֹּתֵי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם וְלֹא דְרִכֵּיכֶם דְּרִכֵּי נֶאֱמַר יְהוָה: ט כִּי־גְבִהוּ שְׁמַיִם מֵאֲרֶץ כֵּן גְּבִהוּ דְּרִכֵּי מִדְּרִכֵּיכֶם וּמִחֻשְׁבֹּתֵי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם: י כִּי פֶאֶשֶׁר יִרְדֹּה הַנֶּשֶׁם וְהַשְּׁלֵג מִן־הַשְּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יִשָּׁב בִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאֲרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהַצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לִזְרַע

עטרת מרים

שי למורא

והצליח אשר שלחתינו שבודאי תתקום הבטחתי: יב וזהו ההבטחה כִּי־בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ מִן הַנְּלוֹת וּבְשָׁלוֹם תִּוְּבְלוּן תִּוְּבָאוּ לְאַרְצְכֶם, הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דָרָד מִשָּׁל, וְכָל־עֵצֵי הַשָּׁדָה יִמְחֲאוּ־כָף וְכָל־בְּפִיָּהֶם לִשְׁמוֹת, גַּם זֶה עֲנִן מְלִיצָה: יג תַּחַת בְּמִקוֹם הַנִּעְצוּץ הָרָשָׁעִים

שְׁאִמְרָתִי: יב) כִּי בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ וְגו', וְהַהֲבָטָה הַיָּא, כִּי בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ מִהַנְּלוֹת, וּבְשָׁלוֹם תִּוְּבְלוּ לְאַרְצְכֶם. הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה, שִׁיתְנוּ לָכֶם פָּרִים וְצִמְחִים וְדִבְנוּ יוֹשְׁבֵיהֶם. יִמְחֲאוּ כָף, לַעֲמֹת הַמִּתְנַגְּסִים, יִמְחֲאוּ כָף, כָּל עֵצֵי הַשָּׁדָה. וְהוּא עֲנִן מְלִיצָה עַל רִבּוֹי הַשְׂמִימָה, שֶׁכָּל הַבְּרִיָּה

תִּשְׂמַח עִמָּהֶם. יג) תַּחַת הַנִּעְצוּץ

יַעֲלֶה בְּרוּשׁ, בְּמִקוֹם עֵץ הַנִּעְצוּץ

שֶׁהוּא קוֹצֵי, יַעֲלֶה עֵץ הַבְּרוּשׁ שֶׁהוּא

עֵץ חֲשׁוֹב. כְּלוּמֹר, בְּמִקוֹם מְנוּשָׁלָה

הַנּוֹמִים יִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל. אוּ כֹּא לֹמֶר,

שֶׁהָרָשָׁעִים שֶׁנִּעְשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהָפְכוּ

לְצַדִּיקִים. הַסְּפָרָד, מִן צִמְח קוֹצֵי.

וְהָיָה לַח' לְשֵׁם, הַפֶּלֶא הַיָּהּ יִהְיֶה

עוֹמֵד וְנִמְשָׁד וְהָיָה לַח' לְשֵׁם גְּבוּרָה.

לְאוֹת עוֹלָם וְגו', וְהָיָה לְאוֹת

וְלִסְמִינ עוֹלָם, כִּי כָּהֵן יִהְיֶה עַד עוֹלָם

וְלֹא יִפְרֹת הַדָּבָר הַיָּהּ. א) שְׁמִירו

מִשְׁפָּט וְעֵשׂו צִדְקָה, שְׁמִירו

מִשְׁפָּטִי הַחֹרֵד וְעֵשׂו צִדְקָה זֶה עִם זֶה.

כִּי קְרוּבָה יִשְׁוּעָתִי לְבֹא, כִּי

עַל־יְדִידוֹת הַיָּהּ יִשְׁוּעָתִי קְרוּבָה לְבֹא.

וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת, וְצִדְקַת הַבְּטָחָתִי

תִּגְלוֹת לְעֵין כָּל. ב) יַעֲשֶׂה זֹאת,

שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הָאֱמֹר לְהֵלֵן. מִחֲלָלָה,

שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁנֶּאֱמַר.

ג) בֶּן הַנֶּכֶד הַנְּלוֹת אֶל ה', הוּא

גַּר צִדֵּק. הַבְּדֵל יְבִדִּילֵנִי וְגו', אֵתְהָה

נִבְדֵּל מִיִּשְׂרָאֵל בְּעַת שֶׁיִּקְבְּלוּ הַמִּוֹכָה,

וְחֹשֶׁב לִזְמַר שֶׁאֵין לְשִׁמּוֹר וְלִקְבֹּם

הַמִּצְוֹת. הֵן אֲנִי עֵץ יִבְשׁ, כִּמוֹ עֵץ

יִבֹשׁ שֶׁאֵינוֹ מִגִּדֵּל פָּרִי, כֵּן לֹא יִשְׁאֵר

שְׁמִי לִזְכָּרוֹן וְחֲרִינִי כִּאלֹו לֹא בָּאֵתִי

לְעוֹלָם וְלֹא חֶפְזִי כִּי ה' וּבְמַעֲשֵׂי.

ד) שְׁבָתוֹתִי, שְׁבַת בְּרָאשִׁית וְשְׁבַת

הָאָרֶץ. בָּאֲשֶׁר חֲפָצְתִּי, בְּקִיּוֹם

הַמִּצְוֹת. וּמִחֲזִיקִים בְּכִרְיָתִי, אוֹחִיּוֹם

בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר בְּרִיתִי עֲלֵיהֶם בְּרִית עִם

יִשְׂרָאֵל. אוּ פְרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה

שֶׁנִּתְּנָה בְּשִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, בְּפֶרֶשֶׁת

לִדְוִלָּךְ שֶׁנּוֹקְדָה שֵׁם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה

פְּעָמִים תַּבַּת "בְּרִית". ח) בְּכִרְיָתִי

וּבְחֻמּוֹתַי, בְּכִית מִקְדָּשִׁי וּבְחֻד

חֻמּוֹת הַעֲזָרָה וְחֻמּוֹת הַר הַבַּיִת. כְּלוּמֹר, בֵּין הַסִּנְהֶדְרִין אֲשֶׁר מוֹשְׁבֶם שֵׁם,

שֶׁהֵם מוֹפִירִים מַעֲשֵׂי הַחֲסִידִים שֶׁבִּמְנוֹם וְשֶׁהֵם קִרְם וְזָנוּם. יד, מִקוֹם, וְהֵינִי מַעֲלֶה

וְשָׁבָה, עַל־דֶּרֶךְ הַלְשׁוֹן "מִמָּלָא מְקוֹם אֲבוֹתָיו". וְשֵׁם, שֶׁיִּמְשָׁד שְׁמוֹ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. טוֹב מְבָנִים וּמְבַנּוֹת, כְּלוּמֹר, מִה שֶׁיִּזְכֹּר שְׁמוֹ שֵׁם לְמוֹכָה, הוּא דָּבָר הַמִּוֹכָה

וְיִתֵּר מוֹקְרוֹן הַבָּא מְבָנִים וּמְבַנּוֹת. שֵׁם עוֹלָם אֶתָּן לוֹ, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֶתָּן שֵׁם עוֹלָם, כְּלוּמֹר, שֶׁעַד עוֹלָם יִזְכֹּר לְמוֹכָה. ו) עַל ה', כִּמוֹ אֶל ה'.

לְשִׁרְתוֹ, כְּלוּמֹר, לְעַבְדוֹ מִזְרָאָה וְלַעֲשׂוֹת. וְלֹאֲהַבָּה וְגו', וְעַל־יְדֵי שֶׁעֲבָדוּ ה' מֵאֲהָבָה הָיוּ לוֹ לְעַבְדִּים הַעוֹבְדִים מִמִּיד בְּיוֹם וּבְלֵילָה

י כִּי־בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּוְּבְלוּן

הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה

וְכָל־עֵצֵי הַשָּׁדָה יִמְחֲאוּ־כָף: יג תַּחַת

הַנִּעְצוּץ יַעֲלֶה בְּרוּשׁ וְתַחַת הַסְּפָרָד

יַעֲלֶה הָרָם וְהָיָה לִיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת

עוֹלָם לֹא יִפְרֹת: א כֹּה אָמַר יְהוָה

שְׁמִירו מִשְׁפָּט וְעֵשׂו צִדְקָה כִּי־קְרוּבָה

יִשְׁוּעָתִי לְבֹא וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת:

ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת וּבֶן־אָדָם

יִחְזִיק בָּהּ שְׁמִירו שְׁבַת מִחֲלָלָה וְשְׁמִירו יְדוֹ

מַעֲשׂוֹת כְּלִירֵעַ: ג וְאֶל־יֹאמֵר בֶּן־הַנֶּכֶד

הַנְּלוֹת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יְבִדִּילֵנִי

יְהוָה מַעֲלַ עִמּוֹ וְאֶל־יֹאמֵר הַסָּרִים הֵן

אֲנִי עֵץ יִבֹשׁ: ד כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה

לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שְׁבָתוֹתִי

וּבִחְרוּ בְּאֲשֶׁר חֲפָצְתִי וּמִחֲזִיקִים

בְּכִרְיָתִי: ה וְנִתַּתִּי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחֻמּוֹתִי

יְד וְשֵׁם טוֹב מְבָנִים וּמְבַנּוֹת שֵׁם עוֹלָם

אֶתָּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת: ו וּבְנֵי הַנֶּכֶד

הַנְּלוֹתִים עַל־יְהוָה לְשִׁרְתוֹ וְלֹאֲהַבָּה אֶת־

שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כְּלִירֵעַ:

שְׁבַת מִחֲלָלָה וּמִחֲזִיקִים בְּכִרְיָתִי:

יַעֲלֶה בְּרוּשׁ יִמְשְׁלו צִדִּיקִים וְתַחַת

הַסְּפָרָד וְנַעֲצִים חֲמִי מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה

הָרָם וְהָיָה הַדָּבָר הַיָּהּ לִיתְהוָה

לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא

יִפְרֹת: א אָמַר לִבְנֵי הַנְּלוֹת כֹּה

אָמַר יְהוָה שְׁמִירו מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם

לְחִבְרוֹ וְעֵשׂו צִדְקָה בֵּין אָדָם

לְמִקוֹם, כִּי־קְרוּבָה יִשְׁוּעָתִי לְבֹא

עַל־יְדִידוֹת וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת וְכֹה

הַתְּשׁוּבָה מִעֲקָבָה בִּיאַת הַמִּשְׁחָה:

ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת אֶת

הָאֱמֹר לְמִטָּה וּבֶן־אָדָם יִחְזִיק בָּהּ

שְׁמִירו שְׁבַת מִחֲלָלָה מִחֲלָלָה וְשְׁמִירו

יְדוֹ מַעֲשׂוֹת כְּלִירֵעַ: ג וְאֶל־

יֹאמֵר בֶּן־הַנֶּכֶד הַנְּלוֹת אֶל־יְהוָה

לְהַאֲמִין כֹּה לֵאמֹר הַבְּדֵל יְבִדִּילֵנִי

יְהוָה מַעֲלַ עִמּוֹ בְּעַת שֶׁיִּקְבְּלוּ הַמִּוֹכָה

וְלֹא אִקְבָּל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לִמָּה אֲצַדֵּק

וְאֶל־יֹאמֵר הַסָּרִים הֵן אֲנִי עֵץ

יִבֹשׁ וְאֲנִי מִגִּדֵּל פָּרִי, וְלֹא יִשְׁאֵר שְׁמִי

לְזִכְרוֹן וְעַל כֹּה אֲשֶׁר דִּרְשִׁי: ד כִּי־כֹה

אָמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר

יִשְׁמְרוּ אֶת־שְׁבָתוֹתִי וּבִחְרוּ

בְּאֲשֶׁר חֲפָצְתִי וּמִחֲזִיקִים אוֹחִיּוֹם

בְּכִרְיָתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנִתַּתִּי לָהֶם

בְּבִיתִי בְּחִיכָל וּבְחֻמּוֹתִי מִשְׁשֵׁב

הַסִּנְהֶדְרִין וְהַקִּנְיָטִים יְד מִקוֹם מַעֲלֶה

וְשָׁבָה וְשֵׁם שֶׁזִּכְרוֹ לְמוֹכָה, הוּא דָּבָר

טוֹב יִתֵּר מוֹקְרוֹן הַבָּא מְבָנִים

וּמְבַנּוֹת שֵׁם לְמוֹכָה עַד עוֹלָם

אֶתָּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת וְזִכְרוֹן

שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֶּכֶד וּבְנֵי הַעֲמִים

הַנְּלוֹתִים עַל־יְהוָה אֶל ה' לְשִׁרְתוֹ

וְלֹאֲהַבָּה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת

לוֹ לְעַבְדִּים כֹּל מִי כֹהֵם אֲשֶׁר שְׁמִירו

שְׁבַת מִחֲלָלָה וּמִחֲזִיקִים בְּכִרְיָתִי

חֻמּוֹת הַעֲזָרָה וְחֻמּוֹת הַר הַבַּיִת. כְּלוּמֹר, בֵּין הַסִּנְהֶדְרִין אֲשֶׁר מוֹשְׁבֶם שֵׁם,

שֶׁהֵם מוֹפִירִים מַעֲשֵׂי הַחֲסִידִים שֶׁבִּמְנוֹם וְשֶׁהֵם קִרְם וְזָנוּם. יד, מִקוֹם, וְהֵינִי מַעֲלֶה

וְשָׁבָה, עַל־דֶּרֶךְ הַלְשׁוֹן "מִמָּלָא מְקוֹם אֲבוֹתָיו". וְשֵׁם, שֶׁיִּמְשָׁד שְׁמוֹ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. טוֹב מְבָנִים וּמְבַנּוֹת, כְּלוּמֹר, מִה שֶׁיִּזְכֹּר שְׁמוֹ שֵׁם לְמוֹכָה, הוּא דָּבָר הַמִּוֹכָה

וְיִתֵּר מוֹקְרוֹן הַבָּא מְבָנִים וּמְבַנּוֹת. שֵׁם עוֹלָם אֶתָּן לוֹ, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֶתָּן שֵׁם עוֹלָם, כְּלוּמֹר, שֶׁעַד עוֹלָם יִזְכֹּר לְמוֹכָה. ו) עַל ה', כִּמוֹ אֶל ה'.

לְשִׁרְתוֹ, כְּלוּמֹר, לְעַבְדוֹ מִזְרָאָה וְלַעֲשׂוֹת. וְלֹאֲהַבָּה וְגו', וְעַל־יְדֵי שֶׁעֲבָדוּ ה' מֵאֲהָבָה הָיוּ לוֹ לְעַבְדִּים הַעוֹבְדִים מִמִּיד בְּיוֹם וּבְלֵילָה

שי למורא

ויותר ממה שהחייב לעשות. כל שומר שבת מחללו, שהוא יסוד גדול באמונת ה', שהוא מודה שה' ברא העולם מאן ואין וזלתי. ובמחזיקים בברית, אותם בתורתי אשר ברתי עליה ברית עם ישראל. או פרושו על ברית המילה. 1) והביאותם אל הר קדשי וגו', כמו המקנים אותם

בביתו ומקבלו בשמחה, כן אצוה לבתנים שקבלום בשמחה בשבואו להתגיר. ושומחתים בבית תפלתו, שיהיו שמחים בראותם עצמם בעורה של בית המקדש, שהוא בית התפלה, שנה בשנה עם ישראל בתפלתם ובעולותיהם וזבוחיהם. לכל העמים, כמו שאמר שלמה המלך בתפלתו "וגם אל הנכרי" (מלכים א' ח.מא) וכל שבין לשבים לדת ישראל. ח) מקבץ נדחי ישראל, המקבץ את ישראל הנדחים בין הגוים. עוד אקבץ עליו לנקבציו, כשאקבץ נדחי ישראל, אקבץ עוד על נקבציו את כל הגרים. פרוש אחר, לאחר שאקבץ נדחי ישראל, עוד אקבץ עליהם נקבצים אחרים על נקבציו, והם גוג וקוגז שיתקבצו עליהם בנרי ישראל, ויפלו שם, ככתוב בנבואת יחזקאל (פרק ד' ו' פסוק ט').

עטרת מרים

בתורתי: 1) בשבואו להתגיר: והביאותם את העושים כל אלה אל-הר קדשי אל בית המקדש ושומחתים אשמחם בבית תפלתי בבית המזבן להתפלל שם לפני עולותיהם וזבוחיהם יהיו מקבלים לרצון על-מזבחי כי ביתי בית-תפלה יקרא ויהי מוכן לכל-העמים: ח) נאם אדני יהוה מקבץ המקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ גרים עליו על ישראל להיות נוספים לנקבציו מישראל:

ו והביאותם אל-הר קדשי ושומחתים
בבית תפלתי עולותיהם וזבוחיהם לרצון
על-מזבחי כי ביתי בית-תפלה יקרא לכל-העמים: ח) נאם
אדני יהוה מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו:

זכריה פרק ח

א ויהי דברי-יהוה צבאות לאמר: ב כה אמר יהוה צבאות קנאתי לציזן קנאה גדולה וחמה גדולה קנאתי לה: ג כה אמר יהוה שבתי אל-ציזן ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה ירושלים עיר-האמת והר-יהוה צבאות הר הקדש: ד כה אמר יהוה צבאות עד ישובו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרכ ימים: ה ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחבתיה: ו כה אמר יהוה צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם-בעיני יפלא נאם יהוה צבאות: ז כה אמר יהוה צבאות הנני מושיע את-עמי מארץ מזרח ומארץ מבוא השמש:

ח והבאתי אתם ושכנו בתוך ירושלים והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים ובצדקה: ט כה-אמר יהוה צבאות תחזקנה ידיכם השמעים האלה את הדברים האלה מפל הנביאים אשר ביום יסד בית-יהוה צבאות התיכל להבנות: י כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין-שלוט מן-הצר ואשלח את-פל-האדם איש ברעהו: יא ועתה לא כימים הראשנים אני לשארית העם הזה נאם יהוה צבאות: יב כירורע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את-יבולה והשמים יתנו טלם והנחלתי את-שארית העם הזה את-פל-אלה: יג והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל בן אושיע אתכם והייתם ברכה אל-תיראו תחזקנה ידיכם: יד כי כה אמר יהוה צבאות באשר זממתי להרע לכם בהקצף אבתיכם אתי אמר יהוה צבאות ולא נחמתי: טו כן שבתי זממתי בימים האלה להיטיב את-ירושלים ואת-בית יהודה אל-תיראו: טז אלה הדברים אשר תעשו דברו

אָמַת אִישׁ אֶת־רַעְהוּ אָמַת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם: יו וְאִישׁ | אֶת־רַעְתָּ רַעְהוּ
 אֶל־תַּחֲשֹׁבוּ בְּלִבְכֶּם וּשְׁבַעַת שָׁקָר אֶל־תֵּאָהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֱלֹה אֲשֶׁר שָׁנַאתִי נֹאֵם־יְהוָה: יח וַיְהִי
 דְּבַר־יְהוָה צִבְאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צִבְאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם
 הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲרִים טוֹבִים וְהָאָמַת וְהַשְׁלוֹם
 אָהָבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צִבְאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עִמָּי וְיִשְׁבִּי עָרִים רַבּוֹת: כא וַחֲלָכּוּ יִשְׁבִּי אֶחָת
 אֶל־אֶחָת לֵאמֹר גִּלְכָּה הֲלוֹךְ לַחֲלוֹת אֶת־פָּנַי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צִבְאוֹת אֲלֶכָּה גַם־אֲנִי:
 כב וּבָאוּ עִמָּי רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צִבְאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פָּנַי יְהוָה:
 כג כֹּה אָמַר יְהוָה צִבְאוֹת בְּיָמֵי הַהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מִכָּל לְשׁוֹנֹת הַגּוֹיִם וַתַּחֲזִיקוּ
 בְּכַנְף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שְׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

♦ יום שני י"ט תמוז ♦

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) נָלַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֵר
 ב אתפרע פרענות בני ישראל מן מדינאי
 כתר כן תתקנש לעמיק:
 תאסף אלעמיק:

נ"י" א מֵאֵת הַמִּדְיָנִים • וְלֹא מֵאֵת הַמּוֹאָבִים, שְׁהַמּוֹאָבִים נִכְנסוּ לְדַבֵּר מַחֲמַת יְרָאָה, שֶׁהָיוּ יֹרְאִים מֵהֶם שֶׁיִּהְיוּ שׂוֹלְלִים אוֹתָם, שְׁלֹא נֹאמַר אֶלָּא (דברים ב):
 "אֶל־תִּתְּנָהּ בָּם מִלְחָמָה", אֲכַל מִדְיָנִים נִתְּעַבְרוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְרִידוֹת טוֹבוֹת שֵׁשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם: רוֹת הַמּוֹאָבִיָּה וְנַעֲמָה הָעֲמוֹנִית.

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאִתְּכֶם
 אַנְשִׁים לְצָבָא וַיְהִיו עַל־מִדְיָן לְתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן:
 ג ומליל משה עם עמא למימר זריוז מנכון
 גברין לחילא ויהיו על מדין למימב
 פרענות דין עמא דיי במדין:

נ"י" א וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגו' • (ספר) אֶף־עַל־פִּי שִׁשְׁמַע שְׁמִיתָתוֹ תְּלוּיָה בְּדָבָר, עֲשֵׂה בְּשִׁמְחָה וְלֹא אַחֵר. הַחֲלִצוּ • כְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן "חֲלוּצֵי צָבָא" מִזִּינִים. אַנְשִׁים • צַדִּיקִים, וְכֵן (שמות טז): "בְּחֹר־לָנוּ אַנְשִׁים",

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 264)

שְׁהַעוֹמֵד כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל כָּאלוֹ עוֹמֵד כְּנֶגֶד הַקֶּבֶ"ה (לא, ג)
 בְּשָׁנֵי מִקְוֹמוֹת אַחֲרִים מִבֵּיא רִש"י עֲנִין זֶה - בְּפֶרֶשֶׁת בְּשַׁלַּח (טו, ז) וּבְפֶרֶשֶׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ (י, לה), וְשֵׁם מִבֵּיא רִאִיָּה לְכָךְ מִפְּסוּק (תהלים פג, ג): כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִתְּמִיּוֹן וּמִשְׁנֹאִיף נִשְׁאוֹ רֹאשׁ, עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד. וְאַלּוֹ כָּאן אֵינוֹ מִבֵּיא רִאִיָּה

(ד) אֶלְךָ לַמִּטָּה אֶלְךָ לַמִּטָּה לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל
 תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא:
 ד אלפא לשבטא אלפא לשבטא לכל
 שבטא דישראל תשלחון לחילא:

כ"י • לָכֵן מָטוֹת יִשְׂרָאֵל • (ספרי) לְרִבּוֹת שָׁבֵט לְוִי.

ה וַתִּבְחָרוּ מֵאֲלֵפֵי דִישָׁאֵל אֶלְפָּא
לְשִׁבְטָא תָּרִי עֶשֶׂר אֲלָפִין מִזְוֵי חֵילָא:

(ה) וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלְפָּא לַמַּטֵּה שְׁנֵים-עָשָׂר
אֶלְפָּא חֲלוּצֵי צָבָא:

וּמִשְׁשֻׁמֵּנו שְׁמִיתָת מִשָּׁה תְלוּיָה בְּנִקְמַת מִדִּין, לֹא
רָצוּ לָלֶכֶת עַד שְׁנִמְסְרוּ עַל כְּרִחָן.

כ"י • וַיִּמְסְרוּ • לְהוֹדִיעַ שְׁבָחָן שֶׁל רוּעֵי יִשְׂרָאֵל כִּמְהָ
הֵם חֲבִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל: עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּמִיתָתוֹ
מֶה הוּא אוֹמֵר? (שמות טז): "עוֹד מֵעַט וְסָקְלָנִי",

וַיִּשְׁלַח יְתָהוֹן מִשָּׁה אֶלְפָּא לְשִׁבְטָא לְחֵילָא
יְתָהוֹן וְיָת פִּינְחָס בַּר אֱלֶעָזָר כִּהֲנָא לְחֵילָא
וּמְגִי דְקוּדְשָׁא וְחֲצִצְרָת וּבִבְתָּא בִידָה:

(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מִשָּׁה אֶלְפָּא לַמַּטֵּה לְצָבָא אֹתָם
וְאֶת-פִּינְחָס בֶּן-אֱלֶעָזָר כֹּהֵנָה לְצָבָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ
וְחֲצִצְרוֹת הַתְּרוּעָה בִידָו:

בִּינְצָרוּ. (סוטה מג) דְּבַר אַחֵר: שֶׁהָיָה מִשּׁוּם מַלְחָמָה.
וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ • זֶה הָאָרוֹן וְהַצִּיץ, שֶׁהָיָה בִלְעָם עִמָּהֶם
וּמִפְּרִיט מַלְכֵי מִדְּיָן בְּכַשְׁפִּים וְהוּא עֲצָמוֹ פּוֹרֵחַ עִמָּהֶם,
הַרְאָה לָהֶם אֶת הַצִּיץ שֶׁהָשֵׁם חָקוּק בּוֹ וְהֵם נּוֹפְלִים,
לְכַף נֶאֱמָר: "עַל-חֲלָלֵיהֶם" בְּמַלְכֵי מִדְּיָן, שְׁנוּפְלִים
עַל הַחֲלָלִים מִן הָאֹוִיר, וְכֵן בְּבִלְעָם כְּתִיב: "אֶל-
חֲלָלֵיהֶם" בְּסִפּוֹר יְהוֹשֻׁעַ (יג). בִּידָו • בְּרִשּׁוֹתוֹ; וְכֵן
(במדבר כא): "וַיִּקַּח אֶת-כָּל-אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ".

כ"י • אֹתָם וְאֶת-פִּינְחָס • מְגִיד, שֶׁהָיָה פִינְחָס שְׂקוּל
כְּגַד כָּלָם. וּמִפְּנֵי מֶה הִלָּךְ פִּינְחָס, וְלֹא הִלָּךְ אֱלֶעָזָר?
אָמַר הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: מִי שֶׁהִתְחִיל בְּמַצָּוָה, שֶׁהִרְג
כְּזָבִי בֶּת צוּר, יִגְמַר. דְּבַר אַחֵר: שֶׁהִלָּךְ לְנִקְמַת
יוֹסֵף אָבִי אֱמֹ, שְׁנֵאֱמָר (בראשית לו): "וְהַמִּדְּנִים מָכְרוּ
אֹתוֹ" (סוטה ז). וּמִזֵּינ שֶׁהָיָה אֱמֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשָּׁל
יוֹסֵף? שְׁנֵאֱמָר (שמות ו): "מִבְּנוֹת פּוֹטִיאל" - מִזְרַע יְתָרוֹ
שֶׁפֶטֶס עֲגָלִים לַעֲבֹדֹת אֱלִילִים וּמִזְרַע יוֹסֵף שֶׁפֶטֶט

ז וַתִּבְחָרוּ מִדִּין עַל מִדְּיָן כִּמְהָ דִּי פִקִּיד יִי יָת
מִשָּׁה וְקָטְלוּ כָּל דְּכוּרָא:

(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל-מִדְּיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה
וַיַּהֲרֹגוּ כָּל-זָכָר:

ח וְיָת מַלְכֵי מִדְּיָן קָטְלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יָת
אָוִי וְיָת רָקֶם וְיָת צוּר וְיָת חוּר וְיָת רַבֵּעַ
חֲמִשָּׁא מַלְכֵי מִדְּיָן וְיָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר
קָטְלוּ בְּחֶרֶב:

(ח) וְאֶת-מַלְכֵי מִדְּיָן הָרְגוּ עַל-חֲלָלֵיהֶם אֶת-אָוִי
וְאֶת-רָקֶם וְאֶת-צוּר וְאֶת-חוּר וְאֶת-רַבֵּעַ חֲמִשָּׁת
מַלְכֵי מִדְּיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן-בְּעוֹר הָרְגוּ בַּחֶרֶב:

בָּאִים לְהַלְחֵם? נִתְּנוּ לוֹ שָׂכָרוֹ מִשְׁלָם וְלֹא קִפְחוּהוּ.
בְּחֶרֶב • הוּא בָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהִתְחִיל אֲמָנוּתוֹ
בְּאֲמָנוּתָם, שָׂאִין נּוֹצְחִים אֶלֶּא בְּפִיָּהֶם עַל-יְדֵי תַפְלָה
וּבִקְשָׁה, וּבָא הוּא וְתַפְשׁ אֲמָנוּתָם לְקַלֵּלם בְּפִיו, אָף
הֵם בָּאוּ עֲלָיו וְהִתְחִילוּ אֲמָנוּתָם בְּאֲמָנוּת הָאֱמוֹת
שֶׁבָּאִין בַּחֶרֶב, שְׁנֵאֱמָר (בראשית כז): "וְעַל-חֶרֶבךָ תַּחֲיֶה".

כ"י • חֲמִשָּׁת מַלְכֵי מִדְּיָן • וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שֶׁחֲמִשָּׁה
מִנֵּה הַכְּתוּב, לְמַה הִזְקַק לוֹמַר "חֲמִשָּׁת"? אֶלֶּא
לְלַמֶּדֶךָ, שֶׁשְׁנוֹי כָּלָם בְּעֶצֶה וְהָשׁוּ כָּלָם בְּפֶרֶעַנּוּת.
בִּלְעָם הִלָּךְ שֵׁם לְטַל שָׂכָר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלְפָּא
שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל בְּעֶצְמוֹ, וַיִּצָּא מִמִּדְּיָן לְקִרְאָת
יִשְׂרָאֵל וּמִשִּׁבְאָן עֶצֶה רָעָה. אָמַר לָהֶם: אִם כְּשֶׁהִיָּיתֶם
שְׂשִׁים רְבּוּא לֹא יִכְלַתֶּם לָהֶם, וְעַכְשָׁו בִּי"ב אֶלְפָּא אֹתָם

שֶׁלַח פִּינְחָס, דְּמִי שֶׁהִתְחִיל בְּמַצָּוָה
אוֹמְרִים לוֹ גָּמוּר, וְהוּא הִכָּה
הַמִּדְּיָנִית לְפִיכָה יְגִמּוּר מִצְוֹתוֹ (במדבר
כב ז): תוֹרָה ז

לִי טוֹבַת הַנָּאָה, כִּדְאֲמַרִי אֵינִישִׁי
בִּירָא דְשִׁתִּית מִינָהּ מִיָּא לֹא תִשְׁדִּי
בִּיהָ עֶפְרָא. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שָׂאִין זֶה
מִדְּיָן שְׁנִתְגַּדֵּל בּוֹ מִשָּׁה, שׁוּז בְּצַד
מוֹאָב וְעַד עַכְשָׁיו הִיא חֶרֶבָה, וְלָמָּה

לא (ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מִשָּׁה. הַקֹּדֶשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא אָמַר לַמִּשָּׁה נִקְוָם נִקְמַת,
אֵתָה בְּעֶצְמָךְ, וְהוּא מִשְׁלַח אַחֲרֵיהֶם.
אֶלֶּא עַל יְדֵי שְׁנִתְגַּדֵּל בְּמִדְּיָן אָמַר
אֵינּוּ בִּדְיָן שְׂאֲבָגוּד בָּהֶם שֶׁהֵם עֲשׂוּ

טוּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְתָ נָשִׁי מִדִּין וְיֵת
טַפְּלֵהוֹן וְיֵת כָּל בְּעִירֵהוֹן וְיֵת כָּל גִּיתֵיהוֹן
וְיֵת כָּל נִכְסֵיהוֹן בְּזוֹ:

(ט) וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשִׁי מִדִּין וְאֶת־טַפָּם וְאֶת
כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בְּזוֹ:

י וְיֵת כָּל קְרוֹיֵהוֹן בְּמוֹתְבִיּהוֹן וְיֵת כָּל בֵּית
סִגְדֵתֵהוֹן אוֹקִידוֹ בְּנוֹרָא:

(י) וְאֵת כָּל־עֲרֵיָהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם
שָׂרְפוּ בָאֵשׁ:

שְׂרִיָּהֶם, כְּמוֹ שְׁמֹתוֹרְגָם "סְרָנִי פְלִשְׁתִּים" - "טוֹרְנִי
פְּלִשְׁתָּאִי".

נש"י • טִירֹתָם • מְקוֹם פְּלִטְרִין שְׁלָהֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן
מוֹשָׁב כּוֹמְרִים יוֹדְעֵי חֲקִיָּהֶם. דְּבַר אַחֵר: לְשׁוֹן מוֹשָׁב

יא וַיֵּשְׁבוּ יֵת כָּל עֲדָאָה וְיֵת כָּל דְּבִרְתָּא
בְּאַנְשָׁא וּבִכְעִירָא:

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹחַ בְּאֲדָם
וּבְבִהֶמָּה:

שֶׁל מְלָבוּשׁ וְתַכְשִׁיטִין. בְּזוֹ • הוּא בִּזְת מְטַלְטְלִין,
שְׂאִינָם תַּכְשִׁיטִין. מִלְּקוֹחַ • אֲדָם וּבִהֶמָּה. וּבְמִקְוֹם
שְׁכֵתוֹב "שְׁכִי" אֶצֶל "מִלְּקוֹחַ": "שְׁכִי" - בְּאֲדָם,
ו"מִלְּקוֹחַ" - בְּבִהֶמָּה.

נש"י • וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְגו' • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ
כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים, וְלֹא נִחְשְׁדוּ עַל הַגָּזֹל לְשַׁלֵּחַ יָד בַּבִּזְזָה
שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְגו'", וְעַל־יָהֶם
מִפְּרֵשׁ בַּקְּבֻלָּה "שְׁנִיף כְּעֶדֶר הָרֹחַלִּים וְגו'", אִם אֲנִשִּׁי
הַמִּלְחָמָה שֶׁכָּף כָּלָם צַדִּיקִים. שָׁלָל • הֵן מְטַלְטְלִין

יב וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל
אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עֶרְבַת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

(יב) וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל
אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עֶרְבַת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ס

♦ יום שלישי כ' תמוז ♦

יג וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר כֹּהֵן וְכָל רִבְכֵּי
כִנְשֵׁתָא לְקַדְמוֹתֵהוֹן לְמִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא:

(יג) וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׁי־הָעֵדָה
לְקִרְיָתָם אֶל־מַחֲוֵץ לְמַחֲנֶה:

נש"י • וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן • לְפִי שָׂאוּ אֶת נְעָרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים לַחֲטָף מִן הַבִּזְזָה.

יד וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֲלָפִים
וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצִּבְא הַמִּלְחָמָה:

(יד) וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֲלָפִים
וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצִּבְא הַמִּלְחָמָה:

נש"י • וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל • מִמְּנִים עַל הַחֵיִל; לְלַמֶּדֶךָ, שֶׁכָּל סִרְחוֹן הַדּוֹר תְּלוּי בְּגִדּוּלִים, שֶׁיֵּשׁ
כַּח בְּיָדָם לְמַחֲוֹת.

טו וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה הִקְיָמְתוֹן כָּל גִּקְבָּא:

(טו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחֵייתָם כָּל־נִקְבָּה:

טז הָא אַנּוּן הוֹדָא לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶת בְּלָעַם
לְשִׁקְרָא שְׂקֵר קָדָם יי עַל עֶסֶק פְּעוֹר וְהִנּוּ
מוֹתָנָא בְּכִנְשֵׁתָא דִּי:

(טז) הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי בְלָעַם לְמִסְרֵי
מַעַל בִּיהוָה עַל־דִּבְרֵי פְעוֹר וְהִנֵּה הַמִּגֵּפָה בַּעֲדַת
יְהוָה:

שֶׁהָיוּ שָׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בְּחִירָה? בּוֹאוּ וְאַשְׁיֹאֲכֶם עֲצָה:
אֲלֵהֶיָּהֶם שֶׁל אֱלֹהֵי שׁוֹנָא זְמָה הוּא וְכוּ' כְּדֹאִיתָא
ב'חֲלֵק' וּב'סְפָרִי'.

כ"י- הֵן הָנָה • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ מִפִּירִין אוֹתָן: זוֹ הִיא
שֶׁנֶּכְשֶׁל פְּלוּנִי בָּהּ. בְּדָבָר בְּלָעַם • אָמַר לָהֶם: אֲפֹלוּ
אַתֶּם מְכַנְסִים כָּל הַמּוֹנֹת (ס"א הָאֻמוֹת) שֶׁבַּעֲלָם,
אֵין אַתֶּם יְכוּלִים לָהֶם; שְׁמָא מִרְבִּים אַתֶּם מִן הַמַּצָּרִים

וְיִדְעֶנָּה קְטוּלוֹ כָּל דְּכוּרָא בְּטַפְלָא וְכָל
אַתְתָּא דִּידְעָת גַּבְרָא לְמִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא קְטוּלוֹ:

(י) וְעֵתָהּ הִרְגוּ כָּל-זָכָר בַּטָּף וְכָל-אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ
לְמִשְׁכְּבֵי זָכָר הִרְגוּ:

אֲנִי קוֹרָא: "הִרְגוּ כָּל-זָכָר בַּטָּף וְכָל-אִשָּׁה יֹדַעַת
אִישׁ... וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים וְגו'"/, אֲנִי יוֹדֵעַ אִם לְהִרְגָּ
(וְכָל-אִשָּׁה יֹדַעַת) עִם הַזְּכָרִים אוֹ לְהַחְיֹת עִם הַטָּף?
לִכְךָ נֶאֱמַר "הִרְגוּ".

כ"י- וְכָל-אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ • (יבמות ט) רַאוּיָה לְהַבְעֵל,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִבְעַלָּה. (יבמות סו) וְלִפְנֵי הַצִּיץ הַעֲבִירוּם,
וְהָרְאוּיָה לְהַבְעֵל פְּנִיָּה מוֹרִיקוֹת. הִרְגוּ • (ספרי) לָמָּה
חֲזַר וְאָמַר? לְהַפְסִיק הַעֲנָן, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שְׁאֵם

יח וְכָל טַפְלָא בְּנִשְׂיָא דִּי לֹא יוֹדַעַת מִשְׁכְּבֵי
דְּכוּרָא קְרִימֵי לְכוּן:

(יח) וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא-יֹדְעוּ מִשְׁכְּבֵי זָכָר
הַחְיוּ לָכֶם:

יט וְאַתּוֹן שְׂרוּ מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא שְׁבַעָא
יוֹמִין כָּל דִּי קָטַל נַפְשָׁא וְכָל דִּי קָרַב
בְּקָטְלָא תַּדִּין עֲלוּהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
ובְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אַתּוֹן וּשְׁבִיכוֹן:

(יט) וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לְמַחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָרֶג
נָפֶשׁ וְכָל נִגְעַת בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
ובַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם:

(יחזקאל לו): "וְאַתָּן צֹאנִי צֹאן מִרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם
קְרוּיִים אָדָם וְאֵין עוֹבְדֵי גִילּוּלִים קְרוּיִין אָדָם, מוֹדָה
הוּא שֶׁהַעוֹבְדֵי גִילּוּלִים מְטַמְּאִין בְּמִנְעַת וּבְמִשְׁא, שֶׁלֹּא
נֶאֱמַר אָדָם אֲלֵא אֲצֵל טַמְּאָת אֱהֱלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר
ט): "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאַהֲלֵי". אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם • לֹא
שֶׁהַנֶּכְרִים מְקַבְּלִין טַמְּאָה וְצָרִיכִין הַזָּהָה, אֲלֵא מָה
אַתֶּם בְּנֵי-בְרִית, אֶף שְׁבִיכֶם, כְּשִׁיבּוּאוֹ לְבְרִית וְיִטְמְאוּ,
צָרִיכִין הַזָּהָה.

כ"י- מִחוּץ לְמַחֲנֶה • שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לַעֲזָרָה. כָּל הָרֶג
נַפְשׁ • (ספרי) רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְּקַבֵּל
טַמְּאָה, הַכֶּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמְדוֹךְ הַכֶּתוּב: שֶׁהַכֶּלִי מְטַמֵּא
אָדָם בְּחַבּוּרֵי הַמֶּת, כָּאֵלוּ נֹגַעַת בְּמֶת עֲצָמוֹ. אוֹ יְכוּל
אֲפִילוּ זָרֵק בּוֹ חֵץ וְהִרְגוּ? תִּלְמִיד לּוֹמַר: "וְכָל נֹגַעַת
בַּחֲלָל", מִקִּישׁ הוֹרֵג לְנוֹגַעַת, מָה נֹגַעַת עַל-יְדֵי חַבּוּרוֹ,
אֶף הוֹרֵג עַל-יְדֵי חַבּוּרוֹ. תִּתְחַטְּאוּ • בְּמִי נִדָּה כְּדִין
שְׁאָר טַמְּאֵי מֵתִים, שְׁאֵף לְדָבָרֵי הָאוֹמְרִים (יבמות סא)
קִבְּרֵי עוֹבְדֵי גִילּוּלִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאַהֲלֵי, שֶׁנֶּאֱמַר

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ כַּח, עַמ' 200)

נְטִמָא מִהֵמָת אֲלֵא בְּנִגְיָהּ יִשְׁרָה (דְּהֵינּוּ, נִגְיָהּ בַּחֲרֵב
["חַבּוּרֵי הַמֶּת"] וְלֹא 'נִגְיָהּ' בְּאַמְצָעוֹת חֵץ); וְאֵלוּ בְּצַד
הַקְּדוּשָׁה דִּי גַם בְּדַבְּקוֹת 'רְחוּקָה' בְּתִלְמִידֵי-חֻכְמִים,
כְּמֵאִמָּר רַז"ל (כְּתוּבוֹת שם) "כָּל הַמִּשְׁאֵי בִּתְנוּ לְתִלְמִידֵי-חֻכְמִים
וְהַעוֹשָׂה פְּרָקְמִטְיָא לְתִלְמִידֵי-חֻכְמִים וְהַמְּהַנֶּה תִּלְמִידֵי-חֻכְמִים
מִנְּכִסִּי - כָּאֵלוּ מְדַבֵּק בַּשְּׂכִינָה".

כָּל הָרֶג נָפֶשׁ וְכָל נֹגַעַת בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ (לא, יט)
הַכֶּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחַבּוּרֵי הַמֶּת, כָּאֵלוּ נֹגַעַת בְּמֶת עֲצָמוֹ
(רש"י).
אֶף בְּנוֹגַעַת לְטִהָרָה וְקְדוּשָׁה כִּי: מִי שֶׁדָּבַק בְּתִלְמִידֵי-חֻכְמִים
"מַעֲלָה עָלָיו הַכֶּתוּב כָּאֵלוּ נִדָּבַק בַּשְּׂכִינָה מִמֶּשׁ" (כְּתוּבוֹת
קיא). וּמִרְבָּה מְדָה טוֹבָה מִמֶּדֶת פְּרָעָנוּת, שֶׁכֵּן אֵין אָדָם

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (בִּיאורִים לְפִירוּשׁ רַש"י ד עַמ' 269)

עֲצָם מַעֲשֶׂה הַהִרְגָּה מְטַמֵּא. וְלִפִּי זֶה קִשָּׁה: מִכֵּיּוֹן שֶׁיֵּשׁ כָּאֵן
גְּדֵר חֲדָשׁ שֶׁל טַמְּאָת מֶת, מְדוּעַ לֹא נִזְכָּר דִּין זֶה לְעֵיל בְּפִרְשַׁת
חֻקֹּת (יט, א וְאֵלֶּף), שֶׁם נֶאֱמָרוּ כָּל דִּינֵי טַמְּאָת מֶת? וְעַל זֶה
מִתְרַץ שֶׁהַטַּמְּאָה הִיא פֶּרֶט בְּטַמְּאָת מִנְּעַ, עָלֶיהָ כָּבֵד לְמִדְּנוּ
לְעֵיל, אֲלֵא שֶׁהַתּוֹרָה מְפַרְשֶׁת וּמַחְדָּשֶׁת כָּאֵן, שֶׁהַנֹּגַעַת בְּכָלִי
הַנֹּגַעַת בְּמֶת הָרִי זֶה כָּאֵלוּ נֹגַעַת בְּמֶת עֲצָמוֹ.

בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְּקַבֵּל טַמְּאָה, הַכֶּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמְדוֹךְ
הַכֶּתוּב שֶׁהַכֶּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחַבּוּרֵי הַמֶּת כָּאֵלוּ נֹגַעַת
בְּמֶת עֲצָמוֹ (לא, יט) יֵשׁ לְשֹׁאֵל, הֲרִי בְּפִסּוּק נֶאֱמַר כָּל הוֹרֵג
נָפֶשׁ, וּבְפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מִשְׁמַע שֶׁהַכֶּנֶּה הֵן בַּחֲרֵב וְהֵן
בַּחֵץ? וְיֵשׁ לּוֹמַר, דְּהֵנָּה מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל הוֹרֵג נָפֶשׁ" מִשְׁמַע,
שֶׁכָּל מִי שֶׁהוֹרֵג אָדָם נְטִמָּא בְּטַמְּאָת מֶת, הֵינּוּ שֶׁהַטַּמְּאָה
אֵינָה קְשׁוּרָה לְנִגְיָהּ בְּמֶת אוֹ עִם הַמִּצְוֹת בְּאַהֲלֵי הַמֶּת, אֲלֵא

(כ) וְכַל-בְּגָד וְכַל-כְּלִיעוֹר וְכַל-מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכַל-כְּלִיעַן תַּתְּחַטְּאוּ: ׀ ׀ ׀

כ"י"א וְכַל-מַעֲשֵׂה עֵזִים • (ת"כ) לְהַבִּיא כְּלֵי הַקֶּרְנִים וְהַטְּלָפִים וְהַעֲצָמוֹת.

(כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל-אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

כ"י"א וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגו' • לְפִי שָׂבָא מֹשֶׁה לְכָלל כַּעֲס, בָּא לְכָלל כַּעֲס, בָּא לְכָלל טְעוֹת, וְכֵן (במדבר כ) ב"ש מְעוֹנָא הַמְרִים": "וַיֵּךְ אֶת-הַסֵּלַע" - עַל-יָדֵי הַכַּעֲס טָעָה. אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' • (ספרי) תִּלְהֵ הַהוֹרָאָה שְׂנֵאמֶר (ויקרא י'): "וַיִּקְצֹץ (מֹשֶׁה) עַל-אֶלְעָזָר וְעַל-

(כב) אֵךְ אֶת-הַזֶּהָב וְאֶת-הַכֶּסֶף אֶת-הַנְּחֹשֶׁת אֶת-הַבָּרִזָּל אֶת-הָעֹפֶרֶת:

כ"י"א אֵךְ אֶת-הַזֶּהָב וְגו' • אֵךְ-עַל-פִּי שְׁלֹא הִזְהִיר לָכֶם אֵלָא עַל הַלְכוֹת טְמָאָה, עוֹד יֵשׁ לְהִזְהִיר לָכֶם עַל הַלְכוֹת גִּעוּל. וְ"אֵךְ" לְשׁוֹן מַעוֹט, כְּלוּמָר מִמַּעֲטִין אַתֶּם מְלֵה שְׁתַּמֵּשׁ בַּכִּלִּים אֲפִלּוּ לְאַחַר טְהוּרָתָן מִטְּמֵאָת

(כג) כָּל-דָּבָר אֲשֶׁר-יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא-יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמִים:

כ"י"א כָּל-דָּבָר אֲשֶׁר-יָבֹא בְּאֵשׁ • לְבַשֵּׁל בּוֹ כְּלוּם. תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ • (ע"ב) כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ - הַגְּעָלָתוֹ, מֵה שִׁתְּשִׁמִּישׁוּ עַל-יָדֵי חֲמִין, יִגְעִילֵנּוּ בַּחֲמִין. וּמֵה שִׁתְּשִׁמִּישׁוּ עַל-יָדֵי צָלִי, כְּגוֹן הַשְּׁפוֹד וְהָאֶסְפָּלָה, יִלְבַּנְּנוּ בְּאוֹר. אֵךְ בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא • לְפִי פְשׁוּטוֹ, "חֲטוּי" זֶה לְטַהֵרוֹ מִטְּמֵאָת מֵת. אֲמַר לָהֶם: צְרִיכִין הַכִּלִּים גִּעוּל לְטַהֵרָם מִן הָאֶסוּר, וְחֲטוּי לְטַהֵרָן מִן

(כד) וְכַבֵּסְתֶּם בְּגִדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְטָהַרְתֶּם וְאַחֵר תִּבְּאוּ אֶל-הַמִּחֻנָּה: ׀ ׀ ׀

כ"י"א אֶל-הַמִּחֻנָּה • לְמַחְנֶה שְׂכִינָה, שְׁאִין טָמֵא מֵת טְעוֹן שְׁלוּחַ מִמִּחְנֶה לְוִיָּה וּמִמִּחְנֶה יִשְׂרָאֵל.

דעת זקנים מבדלי התוספות - עוז והדר

(כג) כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בְּאֵשׁ. תִּימָה, בְּמַלְחָמַת מִדִּין. וְיֵשׁ לוֹמַר, לְפִי שִׁשְׁאָר מַלְחָמוֹת הָיוּ בַּשָּׂדֶה וְלֹא הָיוּ שָׁם כְּלֵי תַשְׁמִישׁ בֵּית, אֲבָל כָּאֵן שֶׁהַמִּלְחָמָה מִפְּנֵי מֵה לֹא נִצְטוּר יִשְׂרָאֵל עַל גִּיעוּלֵי עֲבוּרִים בְּמַלְחָמַת סִיחוֹן וְעוֹג כְּמוֹ

הִיָּתָה בְּמִדִּין וְשִׁלְלוֹ הַבְּתִים, הוֹצֵרָכו לְהוֹדִיר עַל גִּיעוּלֵי עֲבוּרִים: ׀ ׀ ׀

בְּמַלְחָמַת מִדִּין. וְיֵשׁ לוֹמַר, לְפִי שִׁשְׁאָר מַלְחָמוֹת הָיוּ בַּשָּׂדֶה וְלֹא הָיוּ שָׁם כְּלֵי תַשְׁמִישׁ בֵּית, אֲבָל כָּאֵן שֶׁהַמִּלְחָמָה

♦ יום רביעי כ"א תמוז ♦

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כה וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימָר:

(כו) שָׂא אֶת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׂבִי בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה
אֹתָהּ וְאֶלְעֹזֶר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה:

כו קבל ית חושבן דברת שביא באנשא
ובבעירא את ואלעזר פהנא ורישי אבות
בנשתא:

כז שֹׂא אֶת רֹאשׁ • קח את החשבון.

(כז) וַחֲצִיתָ אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַיִּצְאִים לְצָבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:

כז ותפלג ית דברתא בין גברי מגיחי קרבא
דינפקו לחילא ובין כל בנשתא:

כח וַחֲצִיתָ אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וּגְו' • חציו לאלו וחציו לאלו.

(כח) וְהִרְמַתָּ מִכֶּם לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַיִּצְאִים לְצָבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֹשׁ הַמָּאוֹת מִן־הָאָדָם
וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן:

כח ותפרש נסיבא קדם יי מן גברי מגיחי
קרבא דינפקו לחילא חד נפשא מחמש
מאה מן אנשא ומן תורי ומן חמרי ומן
ענא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 110 ואילך – מוה"ר 'לקראת שבת')

אחד מחמש מאות בדייק

וְיֵשׁ לְתֹרֵץ, דְּבִזָּה בֵּא הַכְּתוּב לִישֹׁב תְּמִיּהָ אֶפְשָׁרִית, וְהִיא:
אֵלּוּלָה הַמִּפְרָשׁ בְּכַתוּב, הָרִי בַּפְשׁוּטוֹת לֹא מִסְתַּבֵּר כָּלֵל,
שֶׁהַשְּׂבִי וְהַמִּלְקוֹחַ בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה מִסְפָּרָם יַעֲלֶה לְמִסְפָּר
מִדֵּיק עַד כְּדִי כִּף שִׁמְחִיתוֹ יִחַלֵּק לְקַבּוּצוֹת שֶׁל חֲמִשִּׁים
וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּדִיּוֹק, בְּלִי שִׁינְתֵּר עֲדָף, וְכַלְשׁוֹן הַגִּמְרָא (חולין
כה, ב עו"ד) "אִי־אֶפְשָׁר לְצַמְצֹם". וְאִם כֵּן קָשָׁה, לָמָּה לֹא צִוָּה
הַקֹּב"ה מָה לַעֲשׂוֹת עִם הָעֲדָף?
לָכֵן מִפְּרֵט הַכְּתוּב אֵת כָּל הַמִּסְפָּרִים בַּפְרָטִיּוֹת, לְהוֹדִיעַ
שֶׁבִּדְוָד אָכֵן הָיָה לְכָל מִין בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ מִסְפָּר מִדֵּיק, וְלֹא
נִשְׁאַר עֲדָף.

[וְהָא דְּלֹא פֵרַט כִּמְהָ הָיָה אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, כִּי אַחֲרֵי שֶׁכָּתַב
שֶׁלֹּא הָיָה עֲדָף כִּשְׁחַלְקוֹ לְחֲמֵשׁ מֵאוֹת מוֹבֵן מֵעֲצֻמוֹ שֶׁגַּם
בְּחֲמִשִּׁים הָיָה כֵּן].

כט מפלגותיהון תסבין ותייב לאלעזר פהנא
אפרשיתא קדם יי:

(כט) מִמִּחֲצִיתָם תִּקְחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעֹזֶר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת
יְהוָה:

ל ומפלגות בגי ישראל תסב חד דאתחד מן
חמשין מן אנשא מן תורי מן חמרי ומן
ענא מפל בעירא ותייב ויתיהון ללואי נטרי
משרת משכנא דיי:

(ל) וּמִמִּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אֶחָז מִן
הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־
הַצֹּאן מִכָּל־הַבַּהֲמָה וְנָתַתָּה אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֵרֵי
מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:

(לא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

(לב) וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יֵתֵר הַכֹּזֵז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עִם הַצֹּבָא צֹאן שֵׁש־מֵאוֹת אֵלֶף וְשִׁבְעִים אֵלֶף וַחֲמִשָּׁת אֲלָפִים:

וַיְהִי וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יֵתֵר הַכֹּזֵז • לִפִּי שְׂלֹא נִצָּטְווּ לְהָרִים מִכֶּסֶּם מִן הַמִּטְלָטְלִין אֲלָא מִן הַמִּלְקוֹחַ, כְּתֹב אֶת הַלְשׁוֹן הַזֶּה: וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ, שָׂבֵא לְכָלֹל חֲלָקָה

(לג) וּבִקְרָ שָׁנִים וְשִׁבְעִים אֵלֶף:

(לד) וַחֲמִירִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֵלֶף:

(לה) וַנִּפְּשׂ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כֹּל־נֶפֶשׁ שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים אֵלֶף:

(לו) וַתְּהִי הַמִּחְצָה חֶלֶק הַיִּצְאִים בַּצֹּבָא מִסֵּפֶר הַצֹּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֵלֶף וְשִׁלְשִׁים אֵלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:

(לז) וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשׁ וְשִׁבְעִים:

(לח) וַהֲבִקֵּר שִׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים אֵלֶף וּמִכָּסֶם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים:

(לט) וַחֲמִירִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וּמִכָּסֶם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:

(מ) וַנִּפְּשׂ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֵלֶף וּמִכָּסֶם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים נֶפֶשׁ:

(מא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

דעת וקנים מבדלי התוספות – עוז והדר

(לג) וּבִקְרָ שָׁנִים וְשִׁבְעִים אֵלֶף. צָרִיךְ עֵינֵינוּ, אִיךָ לֹא נִכְרְזוּ בְשִׁלָּל מִדִּין גְּמֻלִים, וּבִימֵי גִדְעוֹן כְּתִיב (שופטים ו) וְלִגְמַלְיָהֶם אֵין מִסֵּפֶר, אִם לֹא נִאֲמַר שְׂלֹא־חָזַר מִקָּאן בָּאוּ שָׁם: תורה לד

♦ יום חמישי כ"ב תמוז ♦

(מב) וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן הָאֲנָשִׁים הַצָּבָאִים:

מב וממחצית בנני ישראל אשר חצה משה מן
גבריא די נפקו לחילא:

כ"י • וממחצית בנני ישראל אשר חצה משה • לעדה, והוציא להם מן האנשים הצבאים.

(מג) וַתְּהִי מַחֲצֵת הָעֵדָה מִן־הַצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

מג והות מחצת העדה מן הצאן שלש מאות אלף
ותלתין ושבעא אלפין וחמש מאה:

כ"י • ותהי מחצת העדה • כך וכך.

(מר) וּבָקָר שֵׁשָׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף:

מר ותורי תלתין ושםא אלפין:

(מו) וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

מה וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה:

(מו) וַנִּפֹּשׂ אָדָם שֵׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶף:

מו ונפשא דאנשא שתא עשר אלפין:

(מז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֵחָז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹוִים שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

מז ונסיב משה ממחצת בני ישראל את
דאפחד חד מן חמשיין מן אנשא ומן
בעירא ויהב יתהון ללווי נטרי משרת
משכנא דיי כמא די פקיד יי ית משה:

כ"י • ויקח משה וגו'.

(מח) וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֲלָפֵי הַצָּבָא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת:

מח וקריבו לות משה די קמנן על אלפי
חילא רבני אלפין ורבני מאנות:

כ"י • הפקדים • הממנים.

(מט) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־נִפְקֵד מִמֶּנּוּ אִישׁ:

מט ואמרו למשה עבדיך קבילו ית חשבון
גברי מגיחי קרבא די עמנא ולא שגא מננא
אנש:

כ"י • ולא נפקד • ולא נחסר, ותרגומו "ולא שגא", אף הוא בלשון ארמי "חסרון", כמו (בראשית לא): "אנכי אחטטה" תרגומו: "דהות שגיא ממניא", וכן (שמואל א כ): כי יפקד מושבך - יחסר מקום מושבך, איש הרגיל לישוב שם, וכן (שם כ): "ויפקד מקום דוד" - נחסר מקומו ואין איש יושב שם.

(נ) וַנִּקְרָב אֶת־קֶרְבֵּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מֵצָא כְּלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצִמִּיד טִבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

נ וקרבנא ית קרבנא דיי גבר דאשפח מן
ידהב שרין ושכין עזון קדשין ומחור
לכפרא על נפשנא קדם יי:

כ"ג • אֶצְעָדָה • אֵלֹו צְמִידִים שֶׁל רֶגֶל. וְצְמִיד • שֶׁל יָד. עֲגִיל • נִזְמִי אֶזֶן. וְכֹמֶז • דְּפוּס שֶׁל בֵּית הַרְחֵם, לְכַפֵּר עַל הַרְהוּר הַלֵּב שֶׁל בְּנוֹת מִדְיָן.

(נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֲתָם כָּל בְּלִי מַעֲשֵׂה:

(נב) וַיְהִי כִּלְזֹהֵב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה עֶשְׂרֵי אֵלֶף שֶׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת:

(נג) אֲנִישֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ:

(נד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֵל מוֹעֵד וּפְרוֹן לְבִנְי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

♦ יום שישי כ"ג תמוז ♦

ל ב (א) וּמִקֵּנָה רֹב הָיָה לְבִנְיָ רֵאוּבֵן וּלְבִנְיָ־גָד עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אַרְצָן יַעֲקֹב וְאֶת־אַרְצָן גְּלָעָד וַהֲנִיחָם הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקֵּנָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ג) וּנְקִרָב אֶת קָרְבָּן. פִּירֵשׁ רַש"י, בְּמִסְכַּת שֶׁבַת (סד) מִיִּיתִי אִם מִיָּד עֲבִירָה יֵצְאֵנִי מִיָּד הַרְהוּר לֹא יֵצְאֵנִי. וְאִם עַל גֵּב דִּיפֶת תּוֹאֵר מוֹתֶרֶת אִם בְּבִיָּאָה, יֵשׁ לוֹמֵר דִּהְיִינוּ דִּקְאָ בְּבִיָּאָה רֵאשׁוֹנָה וְאִשָּׁה אַחַת בְּלָבָד, אֲבָל שְׂתִים, וְאִפְּלוּ אַחַת מִבִּיָּאָה רֵאשׁוֹנָה וְאִילָף, אֲסוּרָה וְאִפְּלוּ בְּהַרְהוּר (ראה קידושין כב. ירושלמי מכות פ"ב ה"ז): תורה נא

(ג) אֲנִישֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ. הַבִּיזָה כְּגוֹן הַכֹּלִים וְהַמְשַׁלְטִין וְהַבְּגָדִים, אֵת אֵלֹו לֹא חִלְקוּ מֵהֶם לַעֲדָה, אֶלָּא כָּל מִה שֶׁבָּזְזוּ כָּל אִישׁ וְאִישׁ הָיוּ לוֹ: תורה נד

ל ב (א) וּמִקֵּנָה רֹב הָיָה. לְפִי שֶׁהָיוּ עֲשִׂירִים בִּיּוֹתֵר חֲבֹדוֹ מְמוֹנָם, וּבְשִׁבִּיל חֲבִיב מְמוֹנָם פִּירְשׁוּ מֵאֲחִיהֶם וְיָשְׁבוּ לָהֶם חוּץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּלְפִיכָךְ גָּלוּ תַּחֲלוּלָה לְכָל הַשְּׂבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א' ה' כו) וַיִּגְלָם לְרֵאוּבֵנִי וּלְגָדִי

וְלַחֲצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה. וְהָיוּ שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב (תהלים עה ד) כִּי לֹא מְמוּצָא וּמְמַעֲרָב לֹא מִמִּדְבַּר הָרִים, כִּי אֱלֹהִים שִׁפְטָה וְשִׁפִּיל וְהָיָה יָרִים. כְּלוֹמֵר, כִּי מִה שְׂאֵדָם עָמַל וַיּוֹצֵא בְּסוּחֹרָה, וְהוֹלֵךְ מִמּוֹרָח לְמַעֲרָב וְדוֹחֵק אֶת הַשְּׂעָה לְהַתְעַשֵּׂר, אִינוֹ נַעֲשֶׂה עֲשִׂיר בְּשִׁבִּיל זֶה, וְאִפְּלוּ יָלַף בְּמִדְבָּרִיּוֹת וְאֵל הָהָרִים. מִדּוּ יָלַא מִמִּדְבַּר הָרִים, אֲמֹר רַבִּי אֲבָא כָּל הָרִים שֶׁבְּמִקְרָא הָרִים מִמֶּשׁ, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הָרֵקָה, כְּלוֹמֵר שְׂאִין הָאֵדָם מִתְּרוּמָם בְּזוֹה. 'כִּי אֱלֹהִים שׁוֹפֵט זֶה יִשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים', נוֹטֵל נְכָסִים מִזֶּה וְנוֹתֵנָם לָזֶה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמֵם נְכָסִים, שֶׁהֵם נְכָסִין מִזֶּה וְנִגְלִין לָזֶה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמֵם זִוּיִם, שֶׁהֵם זִוּיִן מִזֶּה וְהוֹלְכִין לָזֶה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמֵם מְמוֹן, כְּלוֹמֵר לָמָּה אֲתָה מוֹנֶה אוֹתָם. וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמֵם מַעוֹת, שֶׁמַּעוֹתֵינִי אֵת הַמִּשְׁפָּט (במדבר כב ח):

וְעִיד אֲמֹר רַבִּי אֲבָא, אֲמַרָה קִנְיָ (שמואל א' ב' ז) ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אִם מְרוֹמָם, כְּלוֹמֵר מֵאִף שֶׁהוּא מְבִיא עַל זֶה מִתְּרוּמָם זֶה. וְכֵן אֲתָה מוֹצֵא לְבִנְיָ גָד וּבִנְיָ רֵאוּבֵן, מִה כְּתִיב לְמַעֲלָה (לא ג) אֲנִישֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ, מֵאִף שֶׁהִבִּיא הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל מִדְיָן נִתְעַשְּׂרוּ בְּנֵי גָד וּבִנְיָ רֵאוּבֵן (במדבר שם). וְכֵן מֵאִף שֶׁהִבִּיא הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל מִצְרַיִם נִתְעַשְּׂרוּ יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אֲמֹר ו'ל' (שם כב ז) שְׁלֹשׁ מִתְּנוֹת בָּרָא הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ, חֻקָּהּ וּגְבוּרָה וְעוֹשֶׂר, וְכֵה לְאַחַד מֵהֶם זָכָה לְכוֹלָם, וְאִימָתִי, בְּזִמְן שֶׁהֵם בָּאִים מִכֹּחַ חֻקָּתָהּ הַתּוֹרָה וַיִּרְאֵת הַשֵּׁם, אֲבָל בְּעִנְיָן אַחֵר אֵין גְּבוּרָה וְעוֹשֶׂר הָאֵדָם מוֹעִיל לוֹ כְּלוֹם, וְכֵה אֲמֹר יִרְמְיָה (ט כב) אֵל יִתְהַלֵּל חֻקָּם בְּחֻקָּתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגְּבוּרָה בְּגְבוּרָתוֹ [וגו'], כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל וְגו':

וְגַם אֲנִי שֶׁמַּעֲתִי עַל זֶה מִה שְׂאֵמֵר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 18)

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד (לב, א) איתא בספרים ששני השבטים הללו חבבו את המן ולא אכלו מאכלים אחרים, ולפיכך לא שחטו את צאנם ובקרום, כשבטים האחרים, וכך היה להם מקנה רב. ויש לבאר את הקשר בין הסבה (חבת המן) למסובב (הרצון להשאיר בעבר הירדן, שהוא מקום מקנה). דהנה, מבאר בחסידות שבני גד ובני ראובן רצו להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה משום שבעבודת מרעה הצאן אין טרדות, ובעסוק זה יוכלו תמיד להיות קשורים להקב"ה. מובן אם כן, שחבת המן, להם מן השמים, הביאה לכך שלא רצו להכנס לארץ ישראל ולעסוק בעניינים ארציים.

(ב) ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואליעזר הכהן ואל נשיאי העדה לאמר:

(ג) עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבם ונבו ובען:

נ"י עטרות ודיבן וגו' • מארץ סיחון ועוג היו.

(ד) הארץ אשר הפה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה: ם

(ה) ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחיהם אל תעברנו את הירדן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארוכה בלקו"ש ח"ח עמ' 186 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעם רצונם דבני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן

ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך . . אל תעברנו את הירדן: (לב, ה) בחסידות מבאר, שהטעם שחפצו בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה הוא, היות שבעבודה זו אין רבוי הטרדה, ויכלו להתקשר ולהדבק בצלקות באין מפריע. ובדגמת האבות והשבטים שהיו רועי צאן מטעם הנ"ל.

חז"ל במסכת נדה פרק כל היד (טו), שמלאך אחד ממונה על ההריון ולידה שמו, ומביא הטיפה לפני הקדוש ברוך הוא ואומר טיפה זו מה תהא עליה, חכם או טפש, גבור או חלש, עני או עשיר, אבל רשע וצדיק לא קאמר, כי הדבר תלוי ברצונו של אדם, כדאמרנו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. וזהו שאמר הכתוב אל יתהלל חכם בחכמתו, שהרי נגזר עליו מיום שנוצר, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי, שזה לא נגזר עליו שזה בידו הוא. והשלשה הללו בזמן שאינן מאת הקדוש ברוך הוא סופן ליפסק ממנו. וכן שנו רבותינו ו"ל שני חכמים (היו והיו) [עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מעובדי כוכבים, אחיתופל מישראל ובלעם מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם, וכן שני] עשירים

עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מאומות העולם, קרח והמן, ושניהם נאבדו מן העולם (במדבר כב ז). וכן אמרו ו"ל (תנחומא משפטים ח) עשר שמור לבצעליו לרעתו (קהלת יא ה), זה עשרו של קרח ושל המן. וכל כך למה, לפי שלא היתה מתנתן מאת הקדוש ברוך הוא אלא חטפו אותן להם (במדבר כח: תורה ב

דעת וקנים מבלי התוספות – עוז והדר

וע"ז ה'ה מענה בני גד וראובן, ובהקדים:

ה'מארי עובדין טבין', ועל ידם המשכת העצמות היא בגלוי. ולכן בקשו שישארו **הם** בעבר ה'ירדו, כדי שיוכלו להתעסק בלמוד התורה, כי כדי להשלים הפננה יש צורך גם במארי תורה. מה שאין-כן המרגלים שרצו **שקל** ושראל ישארו במדבר שזה הפך הפננה.

הן אמת שעקר העבודה הוא קיום המצוות בדברים גשמיים שעל ידי זה הוא המשכת העצמות למטה, "דירה בתחתונים", אף בכל זאת יש צורך ב'מארי תורה' שעקר עסקם הוא בתורה שהם מאירים את מעשה המצוות של

וואמר משה לבני גד ולבני ראובן
האחיכון יעלו לקרבא ואתון תיתבון
הקא:

(ו) ויאמר משה לבני-גד ולבני ראובן האחיכם יבאו
למלחמה ואתם תשבו פה:

כ"י • האחיכם • לשון תמיכה הוא.

וילמא תוננו ית לבא דבני ישראל מלמעבר
לארעא דיהב להון יי:

(ז) ולמה תניאון את-לב בני ישראל מעבר אל-
הארץ אשר-נתן להם יהוה:

כ"י • ולמה תניאון • תסירו ותמנעו לכם מעבר, שיהיו סבורים שאתם יראים לעבר מפני המלחמה וחזק הערים והעם.

ח בדין עבדו אבהתכון פד שלחית יתהון
מרקם גיאה למחזי ית ארעא:

(ח) פה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש ברנע
לראות את-הארץ:

כ"י • מקדש ברנע • כך שמה, ושני קדש היו.

ט וסליקו עד נחלא דאתכלא וחזו ית ארעא
ואוניו ית לבא דבני ישראל בדיל דלא
למעל לארעא דיהב להון יי:

(ט) ויעלו עד-נחל אשכול ויראו את-הארץ ויניאו
את-לב בני ישראל לבלתיבא אל-הארץ אשר-נתן
להם יהוה:

י ותקף רגזא דיי ביומא ההוא וקיים
למימר:

(י) ויחר-אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר:

יא אם יחזון גבריא דסליקו ממצרים מבר
עשרין שניו ולעלא ית ארעא די קמיית
לאברהם ליצחק וליעקב ארי לא אשלימו
פטר דחלתי:

(יא) אם-יראו האנשים העלים ממצרים מן עשרים
שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי לאברהם
ליצחק וליעקב כי לא-מלאו אחרי:

יב אלהן כלב בר יפנה קנזאה ויהושע בר
נון ארי אשלימו פטר דחלמא דיי:

(יב) בלתי כלב בן-יפנה הקנזי ויהושע בן-נון כי
מלאו אחרי יהוה:

כ"י • הקנזי • (סוטה יא) חורגו של קנז היה, וילדה לו אמו של כלב את עתניאל.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מבן עשרים, וכן מוכח קרא דכתיב **אם יראו האנשים העלים ממצרים מן עשרים שנה ומעלה** [וגו'], **בלתי אם כלב בן יפנה** (ראה ב"ב כ"א:). תורה יג

(יהושע זח), זה יאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין, וזה היה לאחר מעשה דעבן. ויש לומר, הא אמרו ו"ל דלא נגזרה גזירת מרגלים על פחות

(יא-יב) **בלתי כלב בן יפנה וגו'.** תימה, והלא יאיר בן מנשה נכנס לארץ, בדרךשינו בסנהדרין (מד) ויכו מהם אנשי העי בשלשים וששה איש

שיעור יומי ליום שישי כ"ג תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - לב - פרשת מטות נא

(יג) וַיַּחֲרֹאף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּר אֲרֻכָּיִם שְׁנֵה עֲרֵתָם כָּל־הַדֹּר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:
כז"י • וַיִּנָּעַם • וַיִּטְלֹטֵלֶם, מִן "נַע וְנָד" (ס"א וַיִּטְלֹטֵלֶם בְּנַע וְנָד).

(יד) וַהֲנִיחָה קִמְתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבוּת אֲנָשִׁים חַמָּאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:
כז"י • לִסְפּוֹת • כְּמוֹ (ישעיה כט): "סָפוּ שְׁנָה עַל־שְׁנָה" (ירמיה ט): "עֲלוּתֵיכֶם סָפוּ וְגו'" לְשׁוֹן תּוֹסַפֶּת.

(טו) כִּי תָשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַשְׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:
טו אַרְי תַּתְּבוּן מִבְּתַר דְּחִלְתָּה וַיִּסַּף עוֹד לְאַחֲרוּתָהוֹן בַּמִּדְבָּרָא וַתַּחֲסִלוּן לְכָל עַמָּא הַדִּין:

(טז) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֵרֶת צֶאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ:
טז וְקָרִיבוּ לְוִתָּה וְאָמְרוּ חֲטָרִין דְּעֵן נִבְנִי לְבַעֲרֵינָא הָכָא וְקָרוּן לְטַפְלָנָא:

כז"י • נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶּה • חֲסִים הָיוּ עַל מְמוֹנָם יוֹתֵר מִבְּנִיָּהֶם וּבְנִיָּהֶם מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן, עֲשׂוּ הָעֶקֶר - עֶקֶר, וְהַטָּפַל - טָפַל. בָּנוּ לָכֵם תַּחֲלָה עָרִים לְטַפְּכֶם וְאַחֲר־כֵּן גְּדֵרוֹת לְצִאֲנֵכֶם.

(יז) וַאֲנַחְנוּ נַחֲלִץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וַיָּשֶׁב טַפְּנוֹ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:
יז וְאַנְחָנָא נַחֲרִז חֲשִׁין לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד דִּי נַעֲלִינוּ לְאַחֲרֵיהוֹן וַיִּתְּבוּן טַפְלָנָא בְּקָרוּן בְּרִיכֵן מִן קָדָם יְתִבֵּי אֶרְעָא:

כז"י • וַאֲנַחְנוּ נַחֲלִץ חֲשִׁים • נִדְרִיִּין מִהִירִים, כְּמוֹ (ישעיה ח): "מִהַר שָׁלַל חֵשׁ בּוֹ", (שם ה): "יִמְהַר יַחֲשִׁיחַ".
לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • בְּרָאשֵׁי גֵיּסוֹת, מִתּוֹךְ שְׁגֻבּוֹרִים הָיוּ, שָׁפֵן נֹאמַר בְּגֵד (דברים לג): "וַיִּטְרֹף זְרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד".
וְאַף מֹשֶׁה חֲזַר וּפִירֵשׁ לָהֶם בְּאֵלָה הַדְּבָרִים (שם ג):

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ביאורים לפרוש רש"י ד עמ' 279)

וְאַף מֹשֶׁה חֲזַר וּפִירֵשׁ לָהֶם בְּאֵלָה הַדְּבָרִים (לב, יז) לְרַש"י הוֹקְשָׁה, מִדּוּעַ לֹא נֹאמַר בְּמַעֲנֵה מֹשֶׁה לְבְנֵי גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן שִׁילְכוּ רְאוּשֹׁנִים, בְּרָאשֵׁי גֵיּסוֹת? וְעַל זֶה מִבִּיא שְׁבַפְרֶשֶׁת

(יח) לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ:
יח לֹא נָתִיב לְבִיתָנָא עַד דִּיחֲסִינוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסִנְתָּה:

(יט) כִּי לֹא נִחַל אֹתָם מַעֲבַר לִירְדֵן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתָנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבַר הִירְדֵן מִזְרַחָה: פ
יט אַרְי לֹא נַחֲסִין עֲמָהוֹן מַעֲבָרָא לִירְדָּנָא וְהִלָּלָא אַרְי קַבְלָנָא אַחֲסִנְתָּנָא לָנָא מַעֲבָרָא לִירְדָּנָא מִדִּינְחָא:

כז"י • מַעֲבַר לִירְדֵן וְגו' • בַּעֲבַר הַמַּעֲרִבִי. כִּי בָּאָה נַחֲלָתָנוּ • כָּבַר קַבְלָנוּהָ בַּעֲבַר הַמַּזְרִחִי.

♦ שבת קודש כ"ד תמוז ♦

כ וַיֹּאמֶר יְהוָה מִשֶּׁה אִם תַּעֲבֹדוּן יְת פִּתְגָמָא
הָרִין אִם תִּזְדָּרְזִיו קָדָם עָמָא דִּי לְקָרְבָּא :

כא וַיַּעֲבֹר לָכֵן כָּל דְּמִזְרוּ יְת יִזְדָּנָא קָדָם
עָמָא דִּי עַד דִּיתְרָךְ יְת בַּעֲלֵי דְכַבּוּהִי מִן
קְדָמוּהִי :

כב וַתִּתְקַבֵּשׁ אֶרְעָא קָדָם עָמָא דִּי וּבִתְרָן כֵּן
תְּתוּבִין וּתְהִיוֹן זְכָאִין מִן קָדָם יְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל
וּתְהִי אֶרְעָא הָדָא לְכֹן לְאַחֲסָנָא קָדָם יְיָ :

כג וְאִם לֹא תַעֲבֹדוּן כֵּן הָא חֲכִיתִין קָדָם יְיָ
וּדְעוּ חֻבְתְּכוֹן דִּי תִשְׁכַּח יְתְּכוֹן :

כד כְּנִי לְכֹן קְרוִין לְטַפְלֹן וְחִטְרִין לְעַנְכוֹן
וּדְיָפּוֹק מִפּוּמְכוֹן תַּעֲבֹדוּן :

למלחמה עד כבוש וחלוק; שמשו לא בקש מהם
אלא "ונכבשה ... ואחר תשבו", והם קבלו עליהם
"עד התנחל", הרי הוסיפו להתעקב שבע שחלקו,
וכן עשו.

כה וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמִשֶּׁה לְמִימָר
עַבְדֶּיךָ יַעֲבֹדוּן כְּמָא דִּי רְבוּנֵי מִפְקֵד :

כו טַפְלָנָא נְשָׂנָא גִיתָנָא וְכָל בְּעִירָנָא יְהוֹן
תְּמָן בְּקִרְיָי גִלְעָד :

כז וַעֲבַדְיָךְ יַעֲבֹרִין כָּל מִזְרוּ חִילָא קָדָם עָמָא
דִּי לְקָרְבָּא כְּמָא דִּי רְבוּנֵי מִמְלָל :

כח וּפְקִיד לְהוֹן מִשֶּׁה יְת אֶלְעָזָר בְּהָנָא וְיָת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון וְיָת רִישִׁי אֲבָהָת שְׁבִטָיָא לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל :

(כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשֶּׁה אִם-תַּעֲשׂוּן אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה
אִם-תַּחֲלֹצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה:

(כא) וַעֲבֹר לָכֶם כָּל-חֲלוּץ אֶת-הִירְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד
הַרְיָשׁוֹ אֶת-אִיָּבּוֹ מִפְּנֵיו:

(כב) וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרֵי תִשְׁבוּ וְהִייתֶם
נָקִים מִיְּהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם
לְאַחֲזָה לִפְנֵי יְהוָה:

(כג) וְאִם-לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וּדְעוּ
חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם:

(כד) בְּנוֹ-לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצִנְאֲכֶם וְהִיצֵא
מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ:

כ"י • לְצִנְאֲכֶם • תְּבַה זֹו מִגְזֵרַת (תהלים ח) : "צִנָּה וְאַלְפִים
כָּלָם", שָׁאִין בּוֹ אֶל־הַ מִפְסִיק בֵּין נו"ן לְצַד"י. וְאַל־הַ
שָׁבָא כָּאן אַחֲרֵי הַנו"ן, בְּמָקוֹם הַ"א שֶׁל צִנָּה הוּא,
מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הִדְרָשָׁן לְמַדְתִּי כֵּן. וְהִיצֵא
מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ • לְגִבְתָּה, שְׁקִבְלָתָם עֲלֵיכֶם לְעֹבֵר

(כה) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי-גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר
עַבְדֶּיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדָנִי מִצִּוָּה:

כ"י • וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי-גֵד • כָּלָם כְּאִישׁ אֶחָד.

(כו) טַפְּנֵנוּ נַשִּׁינוּ מְקַנְנוּ וְכָל-בְּהֵמָתֵנוּ יְהוֹיִשִׁם בְּעָרֵי
הַגִּלְעָד:

(כז) וַעֲבַדְיָךְ יַעֲבֹרוּ כָל-חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה
לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדָנִי דִּבֶּר:

(כח) וַיֵּצֵאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן-נֹון וְאֶת-רָאשֵׁי אַבֹּת הַמַּטֹּת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וַיֵּצֵאוּ לָהֶם • כְּמֹו עֲלֵיהֶם, וְעַל תְּנָאם מִנָּה אֶלְעָזָר וְיְהוֹשֻׁעַ. כְּמֹו (שמות יד) : "ה' יִלָּחֶם לָכֶם".

כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם יַעֲבֹרֶן בְּנֵי גֹד וּבְנֵי
רְאוּבֵן עִמָּכֹן יֵת יִרְדְּנָא כָּל דְּמִזְרֵי לְקִרְבָּא
קָדָם עֲמָא וְתִתְקַבֵּשׁ אֶרֶצָא קְדָמִיכֹן וְתִתְנֹן
לְהוֹן יֵת אֶרֶצָא דְּגִלְעָד לְאַחֲסָנָא:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אִם יַעֲבֹרֶן בְּנֵי־גֹד וּבְנֵי־
רְאוּבֵן אֶתְכֶם אֶת־הִירְדִּין כְּלִי־חַלּוּץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי
יְהוָה וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
הַגִּלְעָד לְאַחֲזָה:

ל ואם לא יעברון מזרזין עמכון ויחסנון
ביניכון בארעא דקנען:

(ל) וְאִם־לֹא יַעֲבֹרֶן חַלּוּצִים אֶתְכֶם וְנֶאֱחָזוּ בְּתוֹכְכֶם
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

לא ואתיכו בני גֹד ובני ראובן למימר ית די
מליל יי לעבדיך כן נעבד:

(לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה:

לב נחנא נעבר מזרזין קדם עמא דיי לארעא
דקנען ועמנא אחודת אחסננא מעבדא
לירדנא:

(לב) נֶחֱנוּ נַעֲבֹר חַלּוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶתְנֹנוּ
אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֶבֶר לִירְדֵן:

כס וַיֹּאמְרוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ • כְּלוּמַר, בְּיַדֵּנוּ וּבְרִשּׁוֹתֵנוּ תִּהְיֶי אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֶבֶר הַזֶּה.

לג ויהב להון משה לבני גֹד ולבני ראובן
ולפלגות שבטא דמנשה בר יוסף ית מלכות
סיחון מלכא דאמוראא וית מלכות עוג
מלכא דמתנן ארעא לקרוהא בתחומין קרוי
ארעא סחור סחור:

(לג) וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֹד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי
שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלַכַּת סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכַּת עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֶרֶץ לְעֶרְיָה
בְּגִבְלַת עֶרִי הָאֶרֶץ סָבִיב:

לד ובנו בני גֹד ית דיבון וית עטרות וית
ערער:

(לד) וַיִּבְנוּ בְנֵי־גֹד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֶטְרֹת וְאֵת עֲרֵעֵר:

לה וית עטרות שופן וית יעזר ורמתא:

(לה) וְאֶת־עֶטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזָר וַיִּגְבְּהָה:

לו וית בית נמרה וית בית הרן קרוין כריכן
וחטרין דען:

(לו) וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עֲרֵי מִבְּצָר וַגְּדֹרֶת
צֹאן:

כז וַיִּבְנוּ עֲרֵי מִבְּצָר וַגְּדֹרֶת צֹאן • זֶה סוֹף הַפָּסוּק מוֹסֵב עַל תַּחֲלַת הָעֲנָן: "וַיִּבְנוּ בְנֵי־גֹד" אֶת־הָעָרִים הַלֵּלוּ
לְהִיּוֹת "עֲרֵי מִבְּצָר וַגְּדֹרֶת צֹאן".

לז ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא
וית קריתים:

(לז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבֹן וְאֶת־אֶלְעָלָא וְאֵת
קְרִיתִים:

לח וית נבו וית בעל מעון מקפן שמקן וית
שבמה ויקראו בשמות ית שמקן קרויא די
כנו:

(לח) וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־בְּעַל מְעֹן מִקְפָּן שְׁמֶקֶן וְאֶת־
שְׁבֻמָּה וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר
בָּנוּ:

וְאֵת־נָבוֹ וְאֵת־בַּעַל מְעֹזֵן מוֹסֶבֶת שֵׁם • נָבוֹ וְזֶהוּ "מוֹסֶבֶת שֵׁם" - נָבוֹ וּבַעַל מְעֹזֵן, מוֹסֶבֶת לְשֵׁם וּבַעַל מְעֹזֵן - שְׁמוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים הֵם, וְהָיוּ הָאֱמֹרִיִּים קוֹרִים עֲרִיקָה עַל שֵׁם עֲבוֹדַת אֱלִילִים שְׁלֵהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הִסְבּוּ אֶת שְׁמָם לְשִׁמוֹת אֲחֵרִים,

(לט) וַיֵּלְכוּ בְנֵי מִכְיָר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּ וַיֹּאדָמוּ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:

וְיִירָשׁ • כְּתִירוֹתָיו וְתִרְיָהּ, שֶׁתֵּבַת רִישׁ מִשְׁמֶשֶׁת שְׁתֵּי חֲלָקוֹת: לְשׁוֹן יִרְשָׁה וּלְשׁוֹן הוֹרְשָׁה, שֶׁהוּא טְרוּד וְתִרְיָהּ.

(מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמִכְיָר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ:

(מא) וַיֹּאמֶר בֶּן־מְנַשֶּׁה הֲלֹךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת־חֻתִּיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חֻת יֹאִיר:

וְיִירָשׁ • כְּתִירוֹתָיו • וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חֻת יֹאִיר • לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, קָרָאָם בְּשֵׁמוֹ לְזָכְרוֹן.

(מב) וַנִּבְחַ הֲלֹךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת־קִנְיָה וְאֶת־בְּנֵיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ:

וְיִקְרָא לָהּ נִבַּח • 'לָהּ' אֵינוֹ מִפִּיק ה"א, וְרִאשִׁיתִי בִּיסוּדוֹ שֶׁל רִבִּי מֹשֶׁה הִדְרִישׁ, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְקַּנְּם לָהּ שֵׁם זֶה, לְפִיכָךְ הוּא רָפָה, שֶׁמִּשְׁמָעוֹת מִדְרָשׁוֹ כְּמוֹ

ק"י ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

הפטרה לפרשת מטות לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' רב

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לח) מוֹסֶבֶת שֵׁם. שְׁבִתְחִילָה נִקְרָאוּ עַל שֵׁם עֲמוּזָאב, וְאַחֵר כֵּן עַל שֵׁם סִיחוֹן, וּלְבִסּוּף עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל:
חסלת פרשת מטות

אגרות קודש

[ר"ח מנ"א תשכ"א]

.. כדרכי לחפש בכל ענין הוראה בספרים או מאורעות שבעבר מצאתי גם בזה דברי רבינו הזקן בעל התניא והשלחן ערוך שכשמתעכבת הגשמת איזה ענין למשך זמן, מהנכון להשלים החסרון על ידי משנה פעולות ובקצב משנה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח תמוז פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט	יום רביעי - כ"א תמוז מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט תמוז מפרק צ עד סוף פרק צו	יום חמישי - כ"ב תמוז מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' תמוז מפרק צז עד סוף פרק קג	יום שישי - כ"ג תמוז מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד תמוז פרק כ מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמנם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ח תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 186, פרק ד. ואולם... עד עמ' 186, בנעימים.

אגרת התשובה

פרק ד ואולם כל הנ"ל הוא לגמר הכפרה ומירוק הנפש לה' אחר התשובה כמ"ש לעיל מהגמ' פ"ק דובחים דעולה דורון היא לאחר שריצה הפרקליט וכו'. אמנם התחלת מצות התשובה ועיקרה לשון עד ה' באמת ובלב שלם. ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור. בהקדים מ"ש בזה"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד. תשוב ה'. ה' תתאה תשובה תתאה. ה' עילאה תשובה עילאה. וגם מ"ש בזה"ק בקצת מקומות שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו ומוציא ז"ל. והוא דבר תמוה מאד שאין לך דבר עומד בפני התשובה ואפי' ע"ז וג"ע וכו'. ופ' בר"ח שכונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה וכו'. הנה להבין זאת מעט מזעיר צריך להקדים מה שמבואר מהכתוב ומדברי רז"ל ענין הכרת ומיתה בידי שמים כשעבר עבירה שחייב עלי' כרת ה' מת ממש קודם חמשים שנה. ובמיתה בידי שמים מת ממש קודם ששים שנה כחנניה בן עזר הנביא בירמי' (ולפעמי' גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר כמו שמצינו בער ואונן) והרי נמצאו בכל דור

1 **פָּרָק ד. וְאֵלֶּם, כָּל הַנֶּזֶק לְעֵיל, – בענין התעניות הבאות**
2 **בשיבות לענין התשובה, ואלו תעניות יש להחמיר לצום אותן**
3 **בפועל ואלו שיש לפדות בצדקה, הוא לְגִמְרָה הַכִּפְּרָה וּמִירוּק**
4 **הַנֶּפֶשׁ לַה' – כל זה בא אחר הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**
5 **מִהֶגְמָרָא פָּרָק קָמָא**
6 **דְּיֻבְחִים, – פרק ראשון**
7 **במסכת זבחים, דְּעוּלָה –**
8 **קרבן עולה שהיו מביאים**
9 **על מצות-עשה, אחרי**
10 **התשובה, דורון היא**
11 **לאחר שְׂרָצָה הַפְּרָקְלִיט**
12 **וכו'. – אז מביאים דורון**
13 **כדי להיות רצוי וחביב**
14 **בפני המלך נגדו חטא, כך**
15 **גם התעניות (או הצדקה)**
16 **האמורות, הן כאמצעי**
17 **להיות שוב רצוי וחביב**
18 **לפני הקב"ה. אָמֵנָּה**
19 **הַתְּחִלַּת מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה**
20 **וְעִקְרָהּ, לְשׁוֹב עַד ה' –**
21 **כפי שיסביר להלן, הכוונה**
22 **היא עד שיחזור שם הוי'**
23 **שבישראל לשלימותו,**
24 **בְּאֵמַת וּבְלֵב שָׁלֵם,**
25 **הַהֲפָרָה לְבָאֵר – זאת**
26 **הַיִּטֵּב הַהֲרַחַת הַבָּאֵר,**
27 **בְּהֻקָּה – לאחר הקדמת,**
28 **מֶה שֶׁכְּתוּב בְּזֵהר הַקְּדוּשׁ: בְּבִאּוּר מִלַּת "תְּשׁוּבָה" עַל דְּרָךְ**
29 **הַסּוּד – ביאורה של המלה "תשובה" על פי דרך הסוד, הוא:**
30 **"תְּשׁוּבָה ה'", – שהאות ה' משם הוי' תוחזר ותהיה מאוחדת עם**
31 **המדריגה שלמעלה ממנה, אתה היתה מאוחדת לפני כן, ה'**
32 **תְּתָאָה – "תְּשׁוּבָה תְּתָאָה", – ה' התחתונה שבשם הוי',**
33 **כלומר, ה' האחרונה שבשם הוי' (י' ה' ו' ה'), כשהיא מוחזרת**
34 **אל האות וא"ו של שם הוי', זה נקרא "תשובה תתאה" –**
35 **המדריגה התחתונה שבתשובה, ה' עֲלָאָה – "תְּשׁוּבָה עֲלָאָה".**
36 **– ה' הראשונה שבשם הוי' כשהיא מוחזרת אל האות יו"ד**
37 **שבשם הוי', זה נקרא "תשובה עילאה" – תשובה עליונה,**
38 **המדריגה העליונה שבתשובה. וְגַם – צריך להקדים, מֶה שֶׁכְּתוּב**
39 **בְּזֵהר הַקְּדוּשׁ בְּקֶצֶת מִקּוּמוֹת, שֶׁאֵין תְּשׁוּבָה מוּעֵלַת לְפִיגֵם**

40 **בְּרִיתוֹ וּמוֹצִיא זֶרַע לְכַפְּלָה, וְהוּא – מה שאומר באותם**
41 **מקומות בזהר, שאין תשובה מועילה על חטא זה, הרי זה דְּבָר**
42 **תְּמוּהָ מְאֹד, שֶׁאֵין לָךְ דְּבָר עוֹמֵד בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה, – שגם**
43 **תשובה לא תועיל, וְאִפְּלוּ – העבירות החמורות ביותר של**
44 **עֲבוּרֵהָ יוֹרָה וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת**
45 **וכו'. – שיש בהם החומרה**
46 **המיוחדת של "יהרג ואל**
47 **יעבור", שעל האדם ליהרג**
48 **ובלבד שלא יעבור עבירות**
49 **אלה, ובכל זאת מועילה**
50 **בהם תשובה. כיצד,**
51 **איפוא, אומר בזהר**
52 **הקדוש, שעל חטא פגם**
53 **הברית והוצאת זרע**
54 **לבטלה, אין תשובה**
55 **מועילה? וּפְרָשׁ בְּרִאשִׁית**
56 **חֲכָמָה⁵, שֶׁכְּפִינָה הַזֶּהר –**
57 **היא: שֶׁאֵין מוּעֵלַת – על**
58 **חטא זה, תְּשׁוּבָה תְּתָאָה**
59 **בִּיָּאָם תְּשׁוּבָה עֲלָאָה**
60 **וכו'. – לכך מתכוון הזהר,**
61 **שתשובה סתם, שהיא**
62 **"תשובה תתאה" אין בה מן**
63 **המועיל, אך המדריגה**
64 **העליונה יותר של תשובה,**
65 **"תשובה עילאה" –**
66 **מועילה לחטא זה. הִנֵּה**
67 **לְהִבִּין זֹאת – לפחות, מְעַט מוֹעִיר, – מעט מן המקצת, צָרִיךְ**
68 **לְהֻקָּה מֶה שֶׁמִּבְּאֵר מִהַכְּתוּב וּמִדְּבָרֵי רִבּוּתֵינוּ וְזִכְרֵנוּ⁶**
69 **לְבָרְכָה עֲנִין הַכָּרַת וּמִיתָה בִּיְדֵי שָׁמַיִם, – באיזה אופן בוצע**
70 **עונש כרת ועונש מיתה בידי שמים: פֶּשַׁעֲכֵר עֲבָרָה שְׁחִיכִים**
71 **עֲלֵיהָ כָּרַת – הִיָּה מֵת מִמָּוֶה⁷ קֶדֶם – לפני מלאת לחוטא,**
72 **חֲמִשִּׁים שָׁנָה⁸, וּבְמִיתָה בִּיְדֵי שָׁמַיִם – כשאחד עובר עבירה**
73 **שעונשה מיתה בידי שמים, הִיָּה מֵת מִמָּוֶה – לא מיתה רוחנית**
74 **של הנפש, אלא מיתה גשמית של הגוף – קֶדֶם – לפני שמלאו לו**
75 **שָׁשִׁים שָׁנָה⁹, כְּחִנְיָה בֶן עֲזַרְיָה הַנָּבִיא בִּרְמִיָּה¹⁰ – שאמר**
76 **נבואת שקר, והקב"ה אמר לו "הנני משלחך מעל פני האדמה**
77 **גר", ובתור עונש מת ממש¹¹, (וּלְפַעְמֵים גַּם בְּמִיתָה בִּיְדֵי שָׁמַיִם**
78 **נִפְרָעִין לְאֵלְתֵּר, – נענשים מיד, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּעַר וְאוֹנָן). –**

1. רפ"ב. וראה לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 401 הערה 12 ובשולי הגליון. 2. ח"ג קכב, א. 3. זח"א ס, א. ריט, ב. זח"ב ריד, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם תשובה ספ"ג. ע"פ ירושלמי פאה פ"א, א. ובז"ח ס"פ בראשית". 5. שער הקדושה פי"ז. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וייל: מעט (בכמות) מזעיר (באיכות) – משא"כ בלי מעט מן המעט וכיו"ב)". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי שולל דעת הרמב"ן ס"פ אחריי". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כירוש' ביכורים רפ"ב – כפי' תוד"ה כרת שבת כה, סע"א". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל". – בנוגע לכרת (בהערה 7). 10. פכ"ח. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(1' הרי דינו מיתה בידי אדם (סנה' פט, א. 2) לא נתפרש בכלל בן כמה שנים ה'. וי"ל דהרא"ה היא דמיתה ביד"ש מת ממש (דהוה חידוש אדה"ו כאן) וכמש"נ בחנני' כה אמר ה' הנני משלחך (ביד"ש) מעל פני האדמה השנה אתה מת גר' וימת חנני' גר'. ועפ"ז מובן הבא

- 14 **בְּנֵי יִמִּים¹²?**

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 186, אך הענין יובן... עד עמ' צד, החי' וכו'.

- 48 שבנפיחה הוא פנימיות.

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צד, ככה ממש עד"מ... עד עמ' צד, מבחי' האותיות.

- ## החיות והשפע שמשייע

במצע"ג תיכף לאח"ז "ולפעמים גם במיתה ביד"ש נפרעין לאלתה" - מהי (1) השייכות לכאן, (2) פי' "גם" - וע"פ הנ"ל: מרתן, - דלכאורה ענין דחנני' אינו דומה ליד"ש דנדר"ד שהרי מיתתו ביד"א (ובזה - פשיטא שהכוונה מת ממש) ומיתתו בפועל באה תחת זה. וע"ז מרתן "בירמי" - דאף שדינו מיתה ביד"א כבש"ס - לא דנוהו וע"ז, כ"א כמסופר בירמי': הבטחת מת גר' לכן גר' - עונש מה' (לא תמורת יד"א) על שהבטיח כו' ומת ממש. וא"ת הרי מת לאלתר - לפעמים גם כו'. בהמשך להנ"ל יל"פ גם ההדגשה הנביא - לא רק שלא דנוהו בפועל ביד"א, אלא שא"פ ה' לדונו למיתה ביד"א (ובמילא - אין מקום לענוש תמורת זה), כי המדובר בחנני' הנביא (היינו שנביא אמת ה'י. וכ"כ בירוש' סנהדרין פ"א ה"ה. ורק לאחר שיעברו שנתיים ולא תתקיים הבטחתו אפשר לדונו ביד"א". - ראה שיעורים בספר התניא עמוד 1188 ואילך. 12. על השאלה: מה מציין רבנו חזקן בקושיא, בהוסיפו המלה "בנעימים" ("שהאריכו ימיהם ושותותיהם בנעימים") - ענה הרבי שליט"א: "שאאל"פ (ברוחק עכ"פ) שנתקיים ע"י עונש עוני וכו' שנק' מתו בל' "הכתוב" (שמות ד, יט) ו"בדברי רז"ל" (הובא בפרשי' עה"ת שם). 13. האזינו לב, ט. 14. בראשית ב, ז. 15. הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה להמשך בזה ח"א רפ"ב". 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכו' - ולא גוף - שיר יגדל. וראה לאמור'ת לג"פ בתחלתו". 18. ברכות לא, ב.

לְהַתְּלֵבֶשׁ – הנשמה, כְּגוֹף – האדם, שבעולָם הָיָה הַתְּחַתּוֹן. – 31
 הרי שהנשמה נמשכה תחלה, מפנימיות החיות והשפע, ורק 32
 מפאת התלבשותה בגוף, נמשכה על-ידי בחינת האותיות, שהן 33
 בחינה של חיצוניות. הרי שההבדל בין מלאכים לנשמות הוא, 34
 שנשמות הן מפנימיות

האלקות, היא שם הוי' 36
 (כפי שיוסבר להלן), 37
 ומלאכים הם מבחינה של 38
 חיצוניות – שם אלקים. 39
 וְלִבְנֵי נִקְרָאוּ הַמְּלָאכִים 40
 בְּשֵׁם "אֱלֹקִים" כְּכַתּוּב, 41
 וְכַמוֹ שֶׁכָּתוּב: 21: "כִּי ה' 42
 אֱלֹקֵיכֶם (הוא) 22: אֱלֹקֵי 43
 הָאֱלֹקִים גו' 23: – האל- 44
 ה של המלאכים, "הודו 45
 לְאֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים גו' 24: – 46
 של המלאכים, "וַיִּבְרְאוּ בְנֵי 47
 הָאֱלֹקִים לְהַתְּיַצֵּב גו' 25: 48
 – המלאכים באו להתייצב 49
 לפני הקב"ה, הרי 50
 שהמלאכים נקראים בשם 51
 "אלקים". לְפִי שְׁנִינְקַת 52
 חיותם – של המלאכים, 53
 היא מְבַחֶינַת חִיצוֹנִיּוֹת – 54
 האלקות, שְׁהִיא בְּחִינַת 55

הְאוֹתִיּוֹת לְבָד, וְשֵׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת לְגַבִּי שֵׁם 56
 הַוְיָ"ה בְּרוּךְ-הוּא. אֲבָל נִשְׁמַת הָאָדָם, שְׁהִיא מְבַחֶינַת 57
 פְּנִימִיּוֹת תְּחִיּוֹת, – האלקית, הִיא חֶלֶק מִשֵּׁם הַוְיָ"ה בְּרוּךְ- 58
 הוּא, כִּי שֵׁם הַוְיָ"ה מוֹדֶה עַל פְּנִימִיּוֹת תְּחִיּוֹת, שְׁהִיא לְמַעַלָּה 59
 מְעַלָּה מְבַחֶינַת הָאוֹתִיּוֹת. 60

אִי-נִסּוּף בְּרוּךְ-הוּא לְהַחִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, וּבְחִינָה זוֹ – של שפע 1
 וחיות, נִקְרָאת בְּשֵׁם "וְיָהּ פִּי" עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלַל, – כמו רוח 2
 הפה שיוצא מהאדם בשעה שהוא מדבר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: 3
 "וְיָרִיחַ פִּי" – נבראו, כָּל צָבָאָם, וְהִיא בְּחִינַת חִיּוֹת 4

הַמְּלָכִשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת 5
 שֶׁבְּעֶשְׂרָה מֵאֲמָרוֹת 6
 (שֶׁהֵן – האותיות, בְּחִינַת 7
 כְּלִים וְהַמְּשֻׁכּוֹת וכו', – 8
 ממהחיות האלקית, כְּמוֹ 9
 שֶׁנִּתְבָּאָר בְּלִקּוּמֵי 10
 אֲמָרִים – ספר ה"תניא", 11
 חֶלֶק ב – "שער היחוד 12
 והאמונה", פָּרָק יא); 13
 וּבִין נִשְׁמַת הָאָדָם, 14
 שֶׁנִּמְשְׁכָה תְּחִלָּה 15
 מְבַחֶינַת פְּנִימִיּוֹת תְּחִיּוֹת 16
 וְהַשְּׁפַע שֶׁמִּשְׁפִּיעַ אֶיךָ 17
 סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ 18
 שֶׁכָּתוּב: – לגבי הנשמה, 19
 הַלְשׁוֹן "וַיִּפַּח וְגו'", – 20
 שבאמור לעיל, מורה 21
 המלה "ויפח" על פנימיות 22
 החיות והשפע, כי הנופח – 23
 נופח מתוכו ומפנימיותו, 24
 הרי שהנשמה נמשכה 25
 תחלה מפנימיות החיות והשפע של איך-סוף ברוך-הוא. אלא, 26
 שלאחר מכן, בגלל כניסת הנשמה בגוף – וְאַחֲרֵי-כֵן יִרְדָּה 27
 בְּסִתֵּר הַמְּדֻרְגָּת, נִסְכָּן, עַל-יְדֵי בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת – כפי 28
 שהדבר במלאכים המתהווים מאותיות, אלא שכאן הן האותיות 29
 שֶׁבְּמֵאֲמָר: "נַעֲשֶׂה אָדָם וכו'" 20: – מהן נברא האדם, כְּדִי 30

יום רביעי כ"א תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צד, וביאור הענין... עד עמ' צה, שם הוי' וכו':

הספירות: כְּנוֹדֶע מֵאֲמָר אֱלִיהֵו: – ב"פתח אליהו" שבהקדמת 69
 תקוני זוהר: "אֵנֶת הוּא דֹאֲפִיקַת – אתה הוא זה שהוצאת, 70
 האצלת, עֶשֶׂר תְּקוּנִין, – 71
 עשרה תיקונים, וְקָרִינָן 72
 לָהֶן – וקוראים להם, 73
 עֶשֶׂר סְפִירָה, – עשר 74
 ספירות, לְאֵנְהֵנָה בָּחוּן 75
 עֲלֵמִין סְתִימִין וכו', – 76

אגרת התשובה

וביאור הענין

כנודע ממאמר אליהו אנת הוא דאפיקת עשר תיקונים
 וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין

וביאור הענין, – איזה ענין יש בנשמה, שבו נראה שהיא חלק 61
 משם הוי' – כלומר, שאותם בחינות וענינים שישנם בשם הוי', 62
 ישנם גם ב"חלק" זה – 63
 בנשמה? רבנו הזקן מסביר 64
 להלן, שבשם הוי' נכללות 65
 עשר הספירות, ובמקביל 66
 ישנם בנשמה עשרה 67
 כוחות שהם כמו עשר 68

19. תהלים לג, ו. 20. בראשית א, כו. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג' פסוקים. וי"ל כנגד ג' דרגות מלאכים – דבי"ע: הקרובה לדרגת הנשמות שכולם עלו במח' (ח"א רפ"ב) בריאה. וכל' פסוק הא' "ה' אלקיכם (דנשמות) אלקי האלקים (מלאכים), למטה מזה – לא נזכר לא ה' ולא אלקיכם, כ"א (פסוק הב') אלהאלק. וי"ל יצירה, למטה מזה (פסוק הג') בני (ונמשכים מ)האלקים להתייצב גו' (דין עניני עוה"ז וסיפורם "משוט בארץ") וי"ל עשי". 22. המלה "הוא" נוסף על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכך כתוב בפסוק. 23. עקב י, יז. 24. תהלים קלו, ב. 25. איוב א, ו.

המשכה והשפעה זו יותר למטה לעלמין דאתגליון, – 44
לעולמות הגלויים, וכמו – למשל, האדם שרוצה²⁶ לגלות
חכמתו לאחרים על ידי דבורו על דרך משל – נכללת
וגרמות המשכה זו באותיות ו"ה – של שם הוי', כי הוי' ו'
מורה על ההמשכה
מלמעלה למטה, – 49
כציור האות ו' בכתב
בגשמיות, קו מלמעלה
למטה, וגם – מטעם נוסף
יש לכך שייכות לאות ו',
שכן המשכה זו – 54
הנמשכת ל"עלמין
דאתגליון", היא על ידי
מדת חסד וטובו – של
הקב"ה, ושאר מדותיו
הקדושות, הנכללות
בדרך כלל במספר שש,
– כמספר האות ו',
שכפסוק²⁹: "לך ה'
הגדלה וכו'" עד "לך ה'
הממלכה וכו'", ולא
"עד" בכלל. – בחינת "לך
ה' הממלכה" איננה בכלל
המדות, כי מדת מלכותו
יתברר נקראת בשם
"דבר ה'", – ענין של
דיבור, ולא מדה כמו שאר
המדות, כמו שכתוב³⁰:
"באשר דבר מלך
שלמון", – וכך, בחינת
מלכות למעלה, היא ענין
של דיבור, ונכללת
וגרמות – מדת המלכות,
באות ה' אחרונה של
שם הוי' ה', – כיצד מרמזת האות ה' על בחינת המלכות? – כי
פנימיות ומקור הדבור, הוא הקבל העולה מן הלב
ומתחלק לה' מוצאות הפה: אחת³¹ מהגרון וכו', – הרי
שפנימיות הדיבור, היא הענין של הבל, וגם הכרת הה"א היא
בחינת הקבל לבד, כמו שכתוב³²: "אתא קלילא דלית בה
מששא". – אות קלה שאין אפשרות למשש אותה, היא הבל
בלבד. לכן מרמזת האות ה' על בחינת מלכות ודיבור שפנימיותו
הוא ענין ההבל. ואף שאין לו – להקב"ה, דמות הגוף
חסי ושלום, – כיצד, איפוא, מתאים לייחס למעלה הבדל

1 להנהיג בהם עולמות סתומים (נעלמים) שאינם מתגלים,
2 ועולמות גלויים וכו'²⁶, אנת חכים ולא בחכמה ידיעא, –
3 אתה חכם, אתה בעל החכמה, אבל לא בחכמה הידועה
4 לנבראים, אנת מבין ולא בבינה ידיעא וכו'. – אתה מבין,
5 אתה בעל כוח הבינה,
6 אבל לא בבינה הידועה
7 לנבראים, וכך הלאה, כל
8 עשר הספירות, וכל
9 העשר ספירות נכללות
10 וגרמות בשם הוי' ה'
11 ברוך הוא. כי הוי' ה' –
12 של שם הוי', שהיא
13 בחינת נקודה לבד, –
14 האות יו"ד מורכבת
15 מנקודה בלבד בלי
16 התפשטות באורך ורוחב,
17 מרמות להקמתו
18 יתברר, – ספירת החכמה,
19 שהיא – בחינת וספירת
20 החכמה, היא בבחינת
21 העלם והסתור קדם –
22 לפני, שבאה לבחינת
23 התפשטות וגלוי ההשגה
24 וההכנה (והקוין ששל²⁷
25 הוי' רומז לבחינת
26 רצון העליון ברוך הוא,
27 – בחינת כתר, שלמעלה
28 מעלה ממדרגת בחינת
29 חכמה עלאה, כנודע).
30 ואחר שבאה לבחינת
31 התפשטות וגלוי ההשגה
32 וההכנה לעלמין סתומין²⁵
33 – לעולמות סתומים –
34 כשהיא במדרגה
35 שהעולמות הסתומים יכולים ל"תפוס" אותה בהשגה והבנה,
36 שהיא מדרגת וספירת הבינה, נכללת וגרמות – בחינת וספירת
37 בינה, באות ה"א, – של שם הוי', שיש לה – לאות ה', בחינת
38 התפשטות לרחב, המורה ומרמז על תרחכת הביאור
39 וההכנה, – ענינה של "בינה", וגם לארץ, – לאות ה' גם
40 התפשטות לאורך, המורה על בחינת ההמשכה וההשפעה
41 מלמעלה למטה לעלמין סתומין. – לעולמות סתומים
42 (נעלמים) – שנמשכת ויורדת אליהם השפעה מספירת הבינה,
43 שתהיה להם השגה והבנה באלקות. ואחר כך, בשנמשכת

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה סתירה להנ"ל דהוי' למע' מעלה מבחי' האותיות וכאן "לאנהגא בהון עלמין" ומתורין במש"כ לקמן "ולא בחכמה ידיעא" . ולא בבינה ידיעא". אותיות ה"ה מודיעים ומגלים (כדלעיל בחי' ב"ב כ"מ) – ולכן התחלת "לאנהגא" היא דעלמין סתומין (לא ידיעא)". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מדייק "שעל" – כי יש קוין למטה מעצם הוי' ורומז לענין אחר". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף שרוצה במדת חסדו וטובו דלקמן". 29. דברי הימים א. כט, יא. 30. קהלת ח, ד. 31. נוסח "אקדמות".

1 מאותיות שיש בהן ממשות לאות שאין בה ממשות? – אָד
2 דְּבַרָּה תּוֹרָה כְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, – באדם קיים הרי הבדל כזה,
3 כך גם למעלה מציניים הבדל זה, כי ברוחניות העניינים יש גם
4 למעלה הבדל בין האות ה' לבין שאר האותיות. כְּשֶׁנֶּשֶׁם, – וכן

5 מטעם נוסף מתאים המשל

6 – אף שאין לו דמות הגוף

7 חסד ושלום, שְׁנֵים "דְּבַר

8 ה'" – מורכב כביכול, 2

9 מב"ב אותיות, 3

10 המתחלקות לה' חֲלָקִי 4

11 המוצאות, – מהן באות 5

12 האותיות שלמטה, וּבְהֵן 6

13 נִבְרָא כָּל הַיְצוֹר – כל 7

14 הנבראים, (וּכְמוֹ 8

15 שְׁנֵתִיבָאָר בְּלִקּוּפֵי 9

16 אָמְרִים – ספר ה"תניא", 10

17 חֲלָק ב – "שער היחוד 11

18 והאמונה" פָּרָק יא, בְּאִיר 12

19 עֲנִין אוֹתִיּוֹת אֵלֹהִי. – 13

20 על-כל-פנים, הסביר כאן 14

21 רבנו זקוק, איך כל עשר 15

22 הספירות נכללות ונרמזות 16

23 בשם הוי'. – להלן יסביר, 17

24 איך גם בנשמה, להבדיל, 18

25 שהיא חלק משם הוי', 19

26 ישנם עשר בחינות וכוחות, שענינם דומה לעשר הספירות.

27 וּבִכְה מִמֶּשׁ עַל-דִּרְדֵּר־מֶשֶׁל, הַמְבְּדִיל הַבְּדִלּוֹת לְאֵין קֵץ, –

28 בין ה"למעלה" לבין נשמה שהיא נברא, כך הדבר גם בְּנִשְׁמַת

29 הָאָדָם, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּמִתּוּכִיהָ נֶפֶשׁ – על

30 כך כתוב הלשון "ויפח" המורה, שהיא באה מפנימיות האלקות,

31 שכן, הקב"ה נופח את הנשמה מתוכיותו ומפנימיותו, הרי כיוון

32 שהנשמה היא מפנימיות האלקות, הוא שם הוי', הרי כשם

33 שבשם הוי' ישנן עשר ספירות, כך גם בנשמה: יֵשׁ כָּה – בנשמה

34 בְּחִינַת שְׂכָל הַנְּעֻלָּם, – בחינת וכוז החכמה, הַמְרָמֵז בְּאוֹת

35 יו"ד, – שהרי כשם שהאות יו"ד היא בלי התפשטות של אורך

36 ורוחב (היא נקודה בלבד), כך גם כוח ובחינת החכמה, הוא כוח

37 שאין בו עדיין שום התפשטות של שכל והשגה, אלא זאת

38 בלבד, שֶׁבְּכַחוֹ לְצִאת אֶל הַגּוֹלִי, לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּאַמְתָּתוֹ

39 וְתַבְרָךְ – באמיתת יחודו, וּבְגִדְלָתוֹ וְכוּ', כָּל חַד וְחַד לְפָנֵם

40 שְׁעוֹרָא דִּילָהּ, – כל אחד ואחד לפי שיעורו, לְפִי רַחֵם שְׂכָלוֹ

41 וּבִינָתוֹ. – עד כדי כך הוא מבין אמיתת גדולתו של הקב"ה.

אגרת התשובה

בשגם שגם דבר ה' כ"ב אותיות המתחלקות לה'

חלקי המוצאות ובהן נברא כל היצור (וכמו"ש בל"א

ח"ב פו"א ביאור ענין אותיות אלו). וככה ממש עד"מ

המבדיל הבדלות לאין קץ בנשמת האדם שהיא בחי'

נפש האלקי' דמתוכיה נפח יש בה בחי' שכל הנעלם

המרומז באות יו"ד שבכחו לצאת אל הגילוי להבין

ולהשכיל באמתתו ית' ובגדולתו וכו' כל חד וחד לפום

שיעורא דילי' לפי רוחב שכלו ובינתו. וכפי אשר

מעמיק שכלו ומרחיב דעתו ובינתו להתבונן בגדולתו

ית' אזי מרומזת בינתו באות ה"א שיש לה רוחב וגם

אורך המורה ההמשכה מלמעלה למטה להוליד מבינתו

והתבוננותו בגדולת ה' אהבה ויראה ותולדותיהן

במוחו ותעלומות לכו ואח"כ בבחי' התגלות לבו.

ומזה נמשכה עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות

בקול ודבור או מעשה הן אותיות וא"ו ה"א וכו'. וגם

ההתבוננות להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית'

נמשכה ג"כ מהתורה דאורייתא מחכמה נפקא היא

בחי' יו"ד של שם הוי' וכו':

וההבנה להיות ענין של מדות – זו הרי ירידה מלמעלה למטה

(שכן, שכל הוא הרי למעלה ממדות). על כך מורה האורך

שבאות ה"א, על הירידה מלמעלה למטה, שמהשכל יתהוו

מדות. ומה' – מהמדות אהבה ויראה וכו', נִמְשָׁכָה עֲבוּדָה

הָאֱמִיתִית בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּקוֹל וְדִבּוּר אוּ מַעֲשֶׂה,

– לקיים מצוות במעשה, העבודה האמיתית בלימוד תורה וקיום

מצוות, היא הרי כשזה בא מתוך אהבת ה' ויראת ה' שלו (כפי

שהוסבר בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), וכשזה

יורד למטה ומתבטא בלימוד תורה ובקיום מצוות בדיבור

ובמעשה, הרי הן אוֹתִיּוֹת וְאוּ"ו ה"א וכו'. – שכן, האות וא"ו

היא ענין הקול והדיבור, והאות ה"א היא ענין המעשה. וְגַם

הַהִתְבּוֹנְנוּת לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּאַמְתָּתוֹ וּבְגִדְלָתוֹ וְתַבְרָךְ,

נִמְשָׁכָה גַם-כֵּן מִתּוֹרָה, – שכן, עליו הרי ללמוד בתורה

ענינים שיביאו אותו להבנת אמיתת וגדלות הקב"ה, דְּאוֹרִיתָא

מִחֻכְמָה נִפְקָא, – תורה באה מחכמה, הִיא בְּחִינַת יו"ד שֶׁל

שֵׁם הַהוּ"ה וכו':

עצם הכוח, ש"יונח" בו ענין אמיתת וגדלות הקב"ה, זהו כוח
החכמה, עליו מרמזת האות יו"ד. וּכְפִי אֲשֶׁר מַעֲמִיק שְׂכָלוֹ
וּמְרַחֵב דְּעֵתוֹ וּבִינָתוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלָתוֹ וְתַבְרָךְ, אוֹי מְרַמֶּזֶת
בִּינָתוֹ – כוח הבינה, בְּאוֹת ה"א, שֵׁשׁ לָהּ רַחֵם, – המרמז

על רוחב ההבנה, וְגַם

אָרְךְ, – לאות ה"א יש גם

אורך, הַמּוֹרָה עַל

הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה

לְמַטָּה, – כדי להוליד

מִבִּינָתוֹ וְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ

בְּגִדְלָת ה' אֶהְבָּה וִירָאָה

וּתוֹלְדוּתֵיהֶן – שאר

המדות הנקראות

"תולדות" ו"ענפים" של

אהבה ויראה, בְּמוֹחוֹ

וְתַעֲלּוּמוֹת לְבוֹ, – כך

הדבר בתחילת הולדת

המדות, כשהן ישנן במוח

ובתעלומות הלב בלבד.

אבל, באופן גלוי אין הוא

מרגיש עדיין אהבה או

יראה בלבד, וְאַחֲרֵי-כֵן –

יביא להולדת המדות

בְּבִחִינַת הַתְּגַלּוּת לְבוֹ.

ענין זה, שיוּרַד מִהַשְׁכֵּל

וההבנה להיות ענין של מדות – זו הרי ירידה מלמעלה למטה

(שכן, שכל הוא הרי למעלה ממדות). על כך מורה האורך

שבאות ה"א, על הירידה מלמעלה למטה, שמהשכל יתהוו

מדות. ומה' – מהמדות אהבה ויראה וכו', נִמְשָׁכָה עֲבוּדָה

הָאֱמִיתִית בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּקוֹל וְדִבּוּר אוּ מַעֲשֶׂה,

– לקיים מצוות במעשה, העבודה האמיתית בלימוד תורה וקיום

מצוות, היא הרי כשזה בא מתוך אהבת ה' ויראת ה' שלו (כפי

שהוסבר בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), וכשזה

יורד למטה ומתבטא בלימוד תורה ובקיום מצוות בדיבור

ובמעשה, הרי הן אוֹתִיּוֹת וְאוּ"ו ה"א וכו'. – שכן, האות וא"ו

היא ענין הקול והדיבור, והאות ה"א היא ענין המעשה. וְגַם

הַהִתְבּוֹנְנוּת לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּאַמְתָּתוֹ וּבְגִדְלָתוֹ וְתַבְרָךְ,

נִמְשָׁכָה גַם-כֵּן מִתּוֹרָה, – שכן, עליו הרי ללמוד בתורה

ענינים שיביאו אותו להבנת אמיתת וגדלות הקב"ה, דְּאוֹרִיתָא

מִחֻכְמָה נִפְקָא, – תורה באה מחכמה, הִיא בְּחִינַת יו"ד שֶׁל

שֵׁם הַהוּ"ה וכו':

שֵׁם הַהוּ"ה וכו':

שֵׁם הַהוּ"ה וכו':

שֵׁם הַהוּ"ה וכו':

יום חמישי כ"ב תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צה, פרק ה. והנה... עד עמ' 190, כדלקמן):

- 1 **פָּרָק ה.** בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שנשמתו של יהודי,
- 2 היא חלק משם הוי', כלומר, היא באה מפנימיות האלקות שהיא שם הוי',
- 3 שלא כמו שאר הנבראים שבאים משם אלקים ומהדיבור שלמעלה,
- 4 שהוא חיצוניות. אלא, כדי שתוכל הנשמה להתלבש בגוף של עולם הזה,
- 5 היה עליה לרדת בסתר
- 6 המדריגות, עלידי ה"דיבור"
- 7 שלמעלה, במאמר "נעשה" 1
- 8 אדם". כלומר, הנשמה גם כן 2
- 9 עברה אחרי־כך דרך הדיבור 3
- 10 שלמעלה, אבל היא באה 4
- 11 בתחילה מפנימיות האלקות. 5
- 12 לכן כתוב על הנשמה הלשון 6
- 13 "ויפח", שהכוונה ב"ויפח" 7
- 14 היא, שזה בא מהפנימיות. 8
- 15 שכן "מאן דנפח מתוכיה נפח" 9
- 16 (הנופח – נופח מתוכו 10
- 17 ומפנימיותו). וכיוון שהנשמה 11
- 18 היא חלק משם הוי', לכן 12
- 19 קיימים גם בה עשרה כוחות. 13
- 20 בדוגמה לעשר ספירות 14
- 21 הכלולות בשם הוי'. בפרק 15
- 22 הנוכחי יסביר רבנו הזקן, שגם
- 23 מה שהנשמה נמשכת למטה בגוף (שעל כך הוסבר לעיל, שזה) עלידי
- 24 הדיבור "נעשה אדם", ודיבור הוא הרי חיצוניות, אך, מאיזו מדריגה
- 25 בדיבור נמשכה הנשמה – מפנימיות הדיבור, שזה הענין של הבל (שלא
- 26 כמו בשאר הנבראים, כולל מלאכים, שהם באים מחיצוניות הדיבור). כך,
- 27 שגם פנימיות הנשמה וגם חיצוניות הנשמה באות מהפנימיות שלמעלה:
- 28 פנימיות הנשמה באה מהפנימיות שלמעלה (שהיא שם הוי'). וחיצוניות
- 29 הנשמה באה מפנימיות הדיבור שלמעלה (כלומר, מהפנימיות של
- 30 החיצוניות, כי דיבור בכלל הוא הרי חיצוניות).
- 31 **וְהָנָה, הַמְשַׁכֵּת וְיִרְדֵּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְעוֹלָם הָהָא**
- 32 **לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף הָאָדָם,** – שזה בא מהדיבור שלמעלה,
- 33 מהמאמר "נעשה אדם", **נִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת וּמִקּוֹר**
- 34 **הַדִּבּוּר, הוּא הֶבֶל הָעֲלִיּוֹן, הַמְרֻמָּו בְּאוֹת ה' אֵת תַּתְּאָה** –
- 35 האות ה' האחרונה של שם הוי', **בְּנוֹכַח לְעִיל,** – שייכותה של
- 36 האות ה' ל"הבל", ו**כְּמוֹ שִׁכְתּוּבִי: "וַיִּפַּח בְּאַפִּי נִשְׁמַת חַיִּים,**

- וְיָהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה", – הקב"ה נפח נשמה בגוף, שזה
- משמעות "ויהי האדם לנפש חיה", נשמה בגוף – "ויפח באפיו
- נשמת חיים" – שהיה זה באופן של "ויפח", ו**מֵאֵן דְּנֶפֶשׁ וְכוּ'.** –
- הנופח – נופח מתוכיותו ומפנימיותו. הרי, שגם ההמשכה של
- הנשמה בגוף (חיצוניות
- הנשמה) היא באופן של
- פנימיות, אלא שהמדובר
- כאן הוא על פנימיות
- הדיבור, שהיא הפנימיות
- של החיצוניות, שלא
- כפנימיות של הנשמה
- עצמה הבאה מהפנימיות
- שלמעלה ממש, וְהָנָה
- שִׁכְתּוּבִי: "כִּי חֵלֶק ה'**
- עָמִו, יַעֲקֹב הֶבֶל**
- נִחְלָתוֹ,"** – כלומר, שישנן
- בנשמה שתי מדריגות:
- מדריגה אחת – "חלק
- מהוי'", פנימיות הנשמה,
- ומדריגה שניה – "חבל
- נחלתו", חיצוניות הנשמה.
- פְּרוּשׁ,** – המלה "חבל",
- הוא כְּמוֹ הֶבֶל, **עַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל, שְׂרָאשׁוּ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה**
- וְנִקְצָהוּ לְמַטָּה.** – כך הנשמה, הקצה העליון של הנשמה קשור
- ב"למעלה" והקצה השני מלוכש בגוף. **כִּי הָנָה, פְּשָׁט – פִּירוּשׁ,**
- הַתְּנוּכָה מֵהַ שִׁכְתּוּבִי –** לגבי הנשמה: **"וַיִּפַּח", הוּא לְהוֹרֹת**
- לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל בִּשְׁהָאָדָם נִוּפָח לְאִיּוֹה מְקוֹם, אִם**
- יֵשׁ אִיּוֹה דְּבַר חוּצָיָן וּמִפְסִיק בִּינֵיהֶם –** בין האדם הנופח לבין
- הדבר שעליו הוא נופח, **אִין הֶבֶל הַנוֹפֵחַ עוֹלָה וּמִגִּיעַ כָּלֵל**
- לְאוֹתוֹ מְקוֹם,** – עליו הוא נופח: **כְּכָה מִשָּׁשׁ –** בנמשל, **אִם**
- יֵשׁ דְּבַר חוּצָיָן וּמִפְסִיק בֵּין גּוֹף הָאָדָם לְבְּחִינַת הֶבֶל הָעֲלִיּוֹן.**
- אינו מגיע אז ההבל שלמעלה שעליו נאמר "ויפח". **אֵךְ**
- בְּאַצְמָת, אִין שׁוּם דְּבַר גִּשְׁמִי וְרוּחִנִי חוּצָיָן לְפָנָיו וְיִתְבָּרַךְ, כִּי**
- הרי כתוב: **"הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מִלֵּא",**
- וּמִלֵּא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ,"** ו**"לִית אֶתֶר פָּנָיו מְצִיָּה",** – איך
- מקום שהוא פנוי ממנו יתברך, **"בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ**

1. בראשית א, כו. 2. האזינו לב, ט. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היתור ל' פשט הכתוב כו' לנו" (מה ה' חסר בהבנת הענין - בהשטתם?) - י"ל דמבואר וגם מתרץ מה שלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת"ל הסדר בהמשכת הנשמה מלמעלמ"ט - פנימיות החיות, אח"כ פני' הדבור (ושניהם נלמדים מל' ויפח - כנ"ל) ואח"כ אותיות הדבור (ולא בנפחיה) "נעשה אדם", ורק אח"כ "נעשה" הפועל - התלבשות הנשמה בגוף - היינו ד"באפיו" נמשך מדבור ולא מ"ויפח"! ולזה מבאר דפשט הכתוב מה שבא להורות (דלכאורה ה' צ"ל "פירושו" "תוכנו" וכיו"ב או להשמיט התיבה) - על השינוי גם לאחר הפעולה ד"נעשה אדם", דגם אז (אף שאינו מפנימי) ה"ז עד"מ כשאדם נופח כו' (משא"כ דיבורו נשמע - היינו מגיע - גם כשיש חציצה, ולכן בשאר הנבראים אין ענין הכרת וכו') וענין זה דויפח ישנו בכל הדרגות בהמשכת הנשמה עד לגוף וגם לאח"ז - כל משך היותם "אדם" נשמה וגוף יחד.
4. ב"אגרת התשובה" מהדורא קמא, מביא כאן רבנו הזקן משל - "כגון בריאה של בהמה" - מהניפוח ב"ריאה" של בהמה. הרכי שליט"א הסביר פעם, שבכך רוצה רבנו הזקן להביא משל מתורה (שכן, ע"פ תורה (שור"ע יו"ד רס"ט) צריכה להיות בדיקת הריאה על ידי ניפוח). 5. ירמיה כג, כד. 6. ישעיה ו, ג.

הנשמה, כפי שרבנו חזקן מסביר מיד להלן: והוא על־דִּרְדֵּר⁴⁵
מִשָּׁל, מִחֲבָל עַב שׁוּזֹר מִתְרִי"ג – 613, חֲבָלִים דְּקִים, כָּכָה⁴⁶
חֲבָל הַחֲמִשָּׁה הַנּוֹכַח לְעֵיל כָּלֹל מִתְרִי"ג – 613, מִצּוֹת⁴⁷,
– כל מצוה היא חבל דק מהחבל הכללי, וּכְשֶׁעוֹבֵר חֶסֶד⁴⁸
וְשָׁלוֹם עַל אַחַת מֵהֵנָּה⁴⁹

– על אחת מתרי"ג
המצוות, נִפְסַק חֲבָל⁵⁰
הַדֵּק – שכנגד אותה
מצוה, וְכוּ'. – וכשנפסקים
מספר מרובה יותר של
חבלים דקים, על־ידי
שהוא עובר חס־ושלום
על כמה וכמה מצוות,
נגרמת חלישות גדולה
בחבל. ואילו "כרת" הוא
ענין שהחבל כולו נכרת
ונפסק רחמנא־ליצלן. אִךְ⁶¹
גַּם בְּחַיִּב כָּרַת וּמִיתָה⁶²
נִשְׁאָר עֲדֵין בּוֹ הִרְשִׁימוֹ⁶³
– הרושם, מִנְפָּשׁוֹ⁶⁴
הַאֱלֹקִית, וְעַל־יְדִיָּהּ⁶⁵
יָכוֹל לַחְיֹת עַד נ' – אם⁶⁶
הוא חייב כרת, או ס' –
אם הוא חייב מיתה בידי
שמים, שָׁנָה וְלֹא יוֹתֵר –⁶⁷
מזמן נקוב זה. (וְכָה)⁷⁰

שְׁכָתוֹב בְּשֵׁם הָאֲרִיז'ל שֶׁנִּכְנָסָה בּוֹ – במי שעובר על חטא⁷¹
שיש בו כרת או מיתה בידי שמים, בְּחִינַת הַמְקִיף וְכוּ' –⁷²
כלומר, למרות שאין הוא יכול לקבל חיות פנימית, כי נשמתו
נכרתה משרשה, אבל הרי הוא מקבל חיות מבחינת ה"מקיף",⁷⁴
משם יכול הוא לקבל חיות גם כשנשמתו נכרתה מההשפעה
הפנימית של שם הוי' (ולכאורה, מבחינה זו, יכול היה הרי'⁷⁶
לחיות יותר מחמשים או ששים שנה? – אלא, האמור לעיל
בשם האריז'ל) אֵינּוּ עֲנִין לַחְיֹת נִשְׁמִיּוֹת הַגּוּף⁷⁸, – שמבחינת
ה"מקיף" יכול לחיות גם כשלא נשאר שום רושם מהנפש⁷⁹
האלקית, וּמִיָּדִי – ומדובר, עַד נ' שָׁנָה, – כשעדיין קיים⁸⁰
הרושם מהנפש האלקית, שבגלל זה הוא חי בגופו – אז ישנה⁸¹
בו בחינת ה"מקיף", או בִּזְמַן הַזֶּה בְּדִלְקָמָן: – כפי שיוסבר⁸²
להלן, שבזמן הזה, כשחיותו של יהודי באה על־ידי התלבשות⁸³
בענינים שאינם קדושה, הרי ביכולתו לקבל ממילא את חיותו⁸⁴
גם אז, כשנשמתו כרותה משרשה בשם הוי', שלכן בזמן הזה⁸⁵
יכול גם מי שחייב כרת או מיתה, לחיות יותר מאשר חמשים⁸⁶
או ששים שנה, ואז, חיות הקדושה שמוכרח שתהיה ליהודי,⁸⁷
נמצאת בו מבחינת ה"מקיף" (כמאמר האריז'ל).⁸⁸

מִתַּחַת אֵין עוֹד, – בלעדי הקב"ה, וְאִיהוּ מִמְּלֵא כָּל עֲלָמִין¹
וְכוּ', – הוא יתברך מלא כל העולמות וכו', הרי שהקב"ה²
נמצא בכל מקום ובכל דבר, כך שלא שייך שום דבר שיסתיר³
עליו יתברך, אֵלֶּא כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב בִּישְׁעִיה: "כִּי אִם־⁴
עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מְבָדִילִים⁵
בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהִים⁶.
וְהַפֶּעַם, – מדוע יש בכוח⁷
העוונות לכסות ולהבדיל⁸
בין הנשמה לאלקות,⁹
הוא: לִפִּי שָׁהֶם –¹⁰
העוונות, נִגְדַּר רִצּוֹן¹¹
הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוא¹²
הַמַּחֲיֶה אֶת חֲבָל, כִּמּוֹ¹³
שְׁכָתוֹב¹⁴: "כָּל אֲשֶׁר¹⁵
הִפִּץ ה' עֲשֵׂה בְּשִׁמִּים¹⁶
וּבְאָרֶץ – הכל, מהשמים¹⁷
עד הארץ, נברא ברצונו¹⁸
של הקב"ה, (וְכִמּוֹ)¹⁹
שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, – בפרק²⁰
ד', שְׁהוּא – הרצון²¹
העליון, מְקוֹר הַשְּׁפָעָה²²
שֶׁם הוּא, וְנִרְמָז בְּקוֹצוֹ²³
שָׁל יו"ד. – של שם הוי',²⁴
וכיוון ששם הוי' הוא²⁵
מקור ההשפעה לכל²⁶
נגד מקור ההשפעה של שם הוי' (והוא ענין העוונות), הוא²⁷
מנוגד לחיות האלקית ומכסה עליה. ואם כך – הרי העוונות²⁸
הם דבר המכסה ואינו נותן לחיות האלקית שמה"הבל העליון"²⁹
(עליה נאמר "ויפח") להגיע אל גוף האדם. וְהוּא עֲנִין הַכָּרַת,³⁰
שֶׁנִּכְרַת וְנִפְסַק חֲבָל הַחֲמִשָּׁה מִשֵּׁם הָוִי"ה בְּרוּךְ־הוא,³¹
שֶׁנִּשְׁמָשְׁכָה מֵה"א תִּתְאַחַּה – האות ה' האחרונה של שם הוי',³²
בְּנוֹכַח לְעֵיל, – הרי שאין הנשמה שבגוף מקבלת חיות³³
ממקורה שבשם הוי', ובשעה שחיותו של יהודי היא מקדושה³⁴
בלבד (כפי שהיה למשל בזמן בית המקדש – כך יסביר להלן),³⁵
מביא אז דבר זה למיתה גשמית של הגוף, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב³⁶
בְּפִרְשֵׁת אִמְרֵי: "וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַחַיָּה מִלִּפְנֵי, אֲנִי ה' –"³⁷
כלומר, משמעות ענין ה"כרת" היא, שהוא נכרת מהוי', ובלשון³⁸
רבנו הוקן: "מִלִּפְנֵי" דִּיקָא. – ממני דוקא, משמעות הכריתה³⁹
היא שהוא נכרת מפנימיות האלקות, שהיא (כאמור לעיל) שם⁴⁰
הוי'. וּכְשֶׁאֵר עֲבֻרוֹת שְׁאִין בְּהֵן כָּרַת – על־כָּל־פְּנִים הֵן⁴¹
פּוֹנֵמִין – את הַנֶּפֶשׁ, בְּנוֹדַע; וּפְנִים, הוּא מִלְּשׁוֹן פְּגִימַת⁴²
הַסִּבְיָן. – סכין שחיטה פגום, היינו שחסר משהו באותו מקום;⁴³
כך גם בעניננו, שחסר משהו מחבל ההמשכה שמשם הוי' אל⁴⁴

7. נט, ב. 8. תהלים קלה, ו. 9. כב, ג. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חידוש נפלא – דכאו"א מקבל חיות כפועל כעוה"ז ע"י תרי"ג חבלים, אף שמצות כהנים אין שייכות לזרים, כו"כ מצות א"א שתהינה בב"א ועוד. ואולי מובן עפמשנת בקו"א ד"ה ולהבין פרטי הלכות (קנט, ב)". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת דברים סב, סע"ג. פג, סע"ב".

יום שישי כ"ג תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 190, פרק ו. אמנם זהו... עד עמ' צו, כנודע ל"ח.

אגרת התשובה

פרק ו אמנם זהו בומן שהיו ישראל במדרגה

עליונה כשהיתה השכינה שורה בישראל בבחמ"ק. ואז לא היו מקבלים חיות לגופם רק ע"י נפש האלקי לבדה מבחי' פנימי' השפע שמשפיע א"ס ב"ה ע"י שם הוי' ב"ה כנ"ל. אך לאחר שירדו ממדרגתם וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה כמ"ש ובפשעיהם שולחה אמכם דהיינו שירדה השפעת בחי' ה"א תתאה הנ"ל ונשתלשלה ממדרגה למדרגה למטה מטה עד שנתלבשה השפעתה ב"ס דנוגה המשפיעות שפע וחיות ע"י המזלות וכל צבא השמים והשרים שעליהם לכל החי הגשמי שבעוה"ז וגם לכל הצומח כמאז"ל אין לך כל עשב מלמטה שאין לו

1 **פָּרָק ו.** בפרק ד', בו החל רבנו הזקן לפרש ענין התשובה על פי דרך
2 הסוד, הקדים להסביר מה שהמפסוק ומדברי חכמינו ז"ל אנו יודעים,
3 שב"כרת" היה האדם מת לפני שימלאו לו חמשים שנה, וב"מיתה בידי
4 שמים" היה מת ממש לפני שימלאו לו ששים שנה, ומתעוררת על כך
5 השאלה: הרי ראינו הרבה
6 חייבי כריתות ומיתה בידי
7 שמים שחיו את שנותיהם
8 באריכות ימים ו"בנעימים"?
9 כדי להבהיר שאלה זו, הסביר
10 רבנו הזקן, שהנשמה היא
11 חלק משם הוי', וגם פנימיות
12 הנשמה וגם חיצוניותה הן
13 שתיהן באופן של "ויפח"
14 ("ויפח באפיו נשמת חיים").
15 כלומר, מפנימיות האלקות:
16 פנימיות הנשמה באה
17 מפנימיות שם הוי', ושם הוי'
18 הוא הרי הפנימיות שבאלקות.
19 וכן חיצוניות הנשמה
20 הנמשכת (בגוף) על-ידי הדיבור "נעשה אדם", היא גם כן באה מפנימיות
21 הדיבור. ושתייהן – פנימיות וחיצוניות הנשמה – הן באופן של "ויפח".
22 שבכך נכללות כל מדריגות ההמשכה של הנשמה כפי שהיא נמשכת
23 בגופו של יהודי, וכפי שהיא כבר נמצאת בתוך גופו של יהודי. על כל זה
24 נאמר "ויפח". דבר המלמד אותנו, שאופן המשכת החיות של נשמה,
25 הנמשכת מאלקות, היא באופן של "נפיקה". שבשעה שקיים דבר החוצץ
26 ומפסיק בין הנופח לבין הדבר אליו הוא נופח, אין הבל הנופח מגיע
27 למקום אליו הוא נופח (שלא כמו בדיבור, שגם אם יש דבר המפסיק,
28 אפשר לשמוע את הדיבור, כלומר, הדיבור מגיע לתעודתו למרות הדבר
29 המפסיק). בכך הסביר רבנו הזקן ענין ה"כרת", בדרך כלל הרי "יעקב חבל
30 נחלתו" שגם בחיצוניות הנשמה ישנו "חבל ההמשכה" של החיות
31 הנמשכת מהנשמה בגוף; אך בשעה שישנו דבר המפסיק, במיוחד ענין
32 של כרת רחמנא-ליצלן החותך את חבל ההמשכה – עלולה אז החיות
33 שמה"ויפח" שלא להגיע לנשמה שבגוף, וממילא היה משפיע הדבר
34 לחיות "מת ממש", שמי שהיה חייב כרת מת ממש לפני שימלאו לו
35 חמשים שנה, או מי שהיה חייב מיתה בידי שמים היה מת לפני שימלאו
36 לו ששים שנה. בפרק הנוכחי, פרק ו', יסביר רבנו הזקן, שכך היה רק בשעה
37 שהשכינה שרתה בישראל בבית המקדש, אז היתה כל חיותם של בני
38 ישראל רק מצד הקדושה, מהשפע הפנימי שהשפיע הקב"ה על-ידי שם
39 הוי', ואילו בומן הגלות, כשהשכינה בגלות, ואף חיותם של בני ישראל
40 יכולה להימשך באמצעות "קליפה" (כלומר, שחיות הקדושה מתלבשת

בלבוש של קליפה), אז גם מי שחייב כרת או מיתה בידי שמים, מקבל
חיותו, למרות שנכרת ונפסק חבל ההמשכה של שם הוי'. ולכן אין בומן
גלות הסדר של "מת ממש" בחייבי כריתות ומיתה בידי שמים. אלא
אפשר הדבר שהם יאריכו ימים, דבר המאפשר, אגב, הודמנות לחזור
בתשובה ולתקן ענין הכרת או
המיתה בידי שמים, וכיוצא
בזה.
אָמֵנָה, זֶהוּ בּוֹמָן שֶׁהָיוּ
יִשְׂרָאֵל בְּמִדְרָגָה עֲלִיּוֹנָה,
בְּשִׁחְיָתָהּ הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה
בְּיִשְׂרָאֵל בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ, וְאִזּוֹ לֹא הָיוּ
מִקְבָּלִים חַיּוֹת לְגוֹפָם
רַק עַל־יְדֵי נֶפֶשׁ
הָאֱלֹקִית לְבִדְהָ, מִבְּחִינַת
פְּנִימִיּוֹת הַשֹּׁפֵעַ
שֶׁמִּשְׁפִּיעַ אֵין־סוּף
בְּרוּד־הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם
הַיְי"ה בְּרוּד־הוּא, כְּנוֹכַח
לְעִיל. – וממילא, אם נפסק "חבל ההמשכה" משם הוי', לא
היתה יכולת להמשיך לחיות, כאמור, שבשעה שעל-ידי ענין
של כרת נכרת ונפסק "חבל ההמשכה" משם הוי' לנשמתו של
יהודי, היה "מת ממש", שכן לא היתה לו אפשרות לקבל חיותו.
אך לאחר שירדו ממדרגתם, וגרמו במעשיהם סוד גלות
השכינה, – שהשכינה היא בגלות בקליפות וסטרוא-אחרא,
שזה ענין של סוד, כיצד יתכן הדבר שהשכינה תהיה בגלות
בקליפות? כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:⁵ **"וּבְפִשְׁעֵיכֶם שִׁלְחָה אִמְכֶם"**, –
"אמכם" היינו השכינה, "אם הבנים" (כמבואר בחלק א' ריש
פרק נ"ב), כנסת ישראל, מקור נשמות ישראל, בחינת מלכות
דאצילות. ובשם הוי' זה 'ה' תתאה' של שם הוי' שכאמור לעיל
– משם בא "חבל ההמשכה" לנשמה, דְּהֵינּוּ שִׁירְדָה הַשֹּׁפֵעַת
בְּחִינַת ה"א תתאה – של שם הוי', הַנוֹכַח לְעִיל, וְנִשְׁתַּלְשַׁלָה
מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה לְמַטָּה מִטָּה, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָה הַשֹּׁפֵעַתָה
בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּנֻגָה, – בקליפת "נוגה" שהיא הקליפה שיש
בה גם טוב, יש בה עשר ספירות לעומת עשר ספירות הקדושה,⁸
הַמִּשְׁפִּיעוֹת שֶׁפֶעַ וְחַיּוֹת עַל־יְדֵי הַמְּזוֹלוֹת וְכָל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם
וְהַשָּׁרִים שְׁעָלֵיהֶם, לְכָל חַיֵּי הַגָּשְׁמִי שֶׁפְּעוּלָם הוּא, –
שחיותם באה מקליפת "נוגה" על-ידי המזלות וצבא השמים
והשרים, וְגַם לְכָל הַצּוֹמֵחַ, – שגם חיותם, המתבטאת בענין
של צמיחה, שהם צומחים מקטן לגדול – באה גם כן מקליפת

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מראה מדר' ישראל אז". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו בכללות העולם, ובנוגע לשכינה, וכן בפרט ובנוגע לאדם – עוד ענין". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו גם כאו"א בפ"ע". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין לקמן קמ, ב". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה אינו מובן שע"י מעשה בני אדם יכור גלות השכינה"? וע"י מביא ראי' וגם ביאור: (א) ראי' – שכן הוא (ב) ביאור – מפני שהיא אמכם". 6. ישע"י נ, א. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפ"ד – בנוגע לכללות העולם. בפ"ה – בנוגע לנשמה דכאו"א". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבח"א פ"ו". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בלאה"כ (ולא ע"י הגלות שבנדוד", כי אם מחטא עה"ד. ראה קמ, רע"א)".

הסְטֵרָא־אַחְרָא, – זאת כשהוא חושב, מדבר או עושה ענינים
של רע, או מהיכלות הקדושה¹⁴ שמהם נשפעות כל מחשבות
טובות וקדושות וכו', – כלומר, גם דיבורים ומעשים טובים,
שכל אלה מקבלים חיותם מהיכלות הקדושה. כי "זה לעצמת זה
עשה האלקים" וכו'¹⁵. –

לעומת כל דבר

שבקדושה, יש כנגדו

בקליפה וסטרא־אחרא,

והיכלות הסְטֵרָא־אַחְרָא

מקבלים ויונקים חיותם

מהתלבושות

והשתלשלות השפע

דעשר ספירות דנוה, –

איך השפע בא ויורד

ממדריגה למדריגה עד

שהשפע יורד בהיכלות

ה"סטרא אחרא", הקלולה

– קליפת "נוגה" כלולה,

מבחינת טוב ורע, היא

מבחינת "עץ הדעת" וכו',

– בחינת עץ הדעת טוב ורע, שיש בו טוב ורע, כנודע ליודעי חן.

– ליודעי חכמת הקבלה. הרי, כיוון שיש בו טוב ורע, נמשך משם

אחרי ריבוי השתלשלות, הרע של היכלות ה"סטרא־אחרא",

שממש מקבל האדם שפע כשהוא עושה ענינים של רע

במחשבה, דיבור או מעשה. להלן יסביר רבנו הזקן, מדוע האדם

החוטא – לא זו בלבד שהוא יכול לקבל חיות מ"סטרא־אחרא"

כשאר בעלי חיים, אלא שהוא יכול לקבל זאת ביתר שאת ויתר

עז, מפני שהוא ממשיך לקליפות תוספת יניקה מהשפעת

הקדושה, ומפני שהוא הוא הממשיך לחן זאת, לכן הוא מקבל

החלק הראשון מההשפעה שהן משפיעות לאחר מכן,

1 "נוגה" על-ידי המזלות וצבא השמים והשרים, כמאמר רבותינו
2 זכרונם לברכה¹⁰: "אין לך כל עשב מלמטה שאין לו מזל
3 וכו'". – למעלה – המכה בו ואומר לו גדל, המשפיע בו ענין
4 הצמיחה מקטנות לגדלות. ומאחר שכל אלה מקבלים חיותם

5 על-ידי קליפת "נוגה", לכן

6 – ואין יכול גם החוטא

7 ופושעי ישראל לקבל

8 חיות לגופם ונפשם

9 הפחמיות – גם כן מקליפת

10 "נוגה", כמו שאר בעלי

11 חיים ממש, – המקבלים

12 חיותם על-ידי קליפת

13 "נוגה", כמו שכתוב¹²: –

14 שקיים מצב שהאדם הוא

15 "נמשל בפחמות נדמו".

16 – משולים ודומים

17 לבחמות, ואדרבה –

18 להיפך, לא זו בלבד שהוא

19 גם יכול לקבל חיותו

20 מקליפה, כמו בהמה ושאר

21 דברים חיים או צומחים שבעולם הזה, אלא הוא מקבל חיותו

22 משם ביתר שאת ויתר עז, – יותר מאלה, על-פי המבואר מזהר

23 הקדוש פורש פקודי, שכל שפע וחיות הנשפעות לאדם

24 התחתון בשעה ורנע שעושה הרע בעיני ה' במעשה או

25 בדיבור או בהרהורי עברה וכו'¹³ – בשלשה לבושי מחשבה

26 דיבור ומעשה, הכל – כל השפע והחיות הללו, נשפע לו

27 מהיכלות הסְטֵרָא־אַחְרָא המבארים שם ביתר הקדוש. –

28 וישנם היכלות שונים של קליפה וסטרא־אחרא, מהם באה החיות

29 למעשים, דיבורים ומחשבות השונים שחיותם היא מקליפה.

30 והאדם הוא בעל בחירה אם לקבל השפעתו מהיכלות

אגרת התשובה

מזל וכו'. ואין יכול גם החוטא ופושעי ישראל לקבל
חיות לגופם ונפשם הבהמיות כמו שאר בע"ח ממש
כמ"ש נמשל כבהמות נדמו. ואדרבה ביתר שאת
ויתר עז עפ"י המבואר מזהר"ק פ' פקודי שכל שפע
וחיות הנשפעת לאדם התחתון בשעה ורנע שעושה
הרע בעיני ה' במעשה או בדיבור או בהרהורי עבירה
וכו' הכל נשפע לו מהיכלות הסְטֵרָא־א המבוארים שם
בוזה"ק. והאדם הוא בעל בחירה אם לקבל השפעתו
מהיכלות הסְטֵרָא־א או מהיכלות הקדושה שמהם נשפעות
כל מחשבות טובות וקדושות וכו'. כי זה לעז"ו עשה
האלקי וכו'. והיכלות הסְטֵרָא־א מקבלים ויונקים חיותם
מהתלבושות והשתלשלות השפע דו"ס דנוגה הכלולה
מבחי' טו"ר היא בחי' עה"ד וכו' כנודע ל"ה.

יום שבת קודש כ"ד תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צו, והנה יעקב... עד עמ' 192, נאמר וכו':

אגרת התשובה

66 שראשו אחד למעלה

67 וראשו השני למטה, אם

68 ימשך אדם בראשו השני

69 – יענע וימשך אחריו גם

70 ראשו הראשון כמ"ה

והנה

יעקב חבל נחלתו כתיב. עד"מ כמו החבל שראשו

א' למעלה וראשו השני למטה אם ימשוך אדם בראשו

השני יענע וימשך אחריו גם ראשו הראשון כמ"ה

61 ובלשון רבנו הזקן: והנה,

62 "יעקב חבל נחלתו"¹⁴

63 בתיב¹⁵, – נשמתו של

64 יהודי היא כמו חבל, על

65 דרך־משל, כמו החבל

10. ב"ר פ"י, ו. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צ"ל 'ופושע' ל' יחיד". 12. תהלים מט, יב. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק מאי מרבה ב'וכו' – ואולי הכוונה ל'וגם אם אינו כו' (שבח"א פ"א) דל' 'וגם' משמע דאינו ענין בפ"ע לגמרי (דלכן אינו מפרטו בפ"ע – באגה"ת), אבל בכ"ז צריך ריבוי (ולכן מוסיף 'וכו')". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? ! והביאור – שאדרבא הוא חידוש גדול, דאף דשולחה אמנם כו' ונתלבשה ב"ס דנוגה (כנ"ל), בכ"ז בבחירתו – יכול לקבל מהיכלות דקדושה! ואולי יש לבאר: דאז אף שנתלבשה ב"ס דנוגה – קליפת נוגה (הלבוש – בטל להמלוכש, מתהפך לטוב ו) נכללת בקדושה – עדמש"כ לעיל נד, סע"ב [וא"כ – אינו כמש"כ בס' הר"י שי' קארף. וצ"ע]. ועוד י"ל (ואולי שייך יותר לכאן, ממש"כ לעיל אך לאחר כו' האדם הוא בעל בחירה כו') דרך כשירדו ממדר' האדם בעל בחירה לקבל חיותו מהיכלות דסט"א, משא"כ בזמן הבית, וכדלעיל ספ"ה". 15. קהלת ז, יד. 16. האזינו לב, ט. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הסגנון דדבר חדש קמ"ל

כי ברכה והצלחה בבני ישראל הן דוקא על-ידי פרנסה בשמירת
שבת ודיני התורה בכלל. וזהו שאמרו רבותינו זכרונם
לברכה¹⁹: "אין בדינו לא משלות הרשעים וכו"²⁰ — שהם
חיים בטוב, "בדינו" דוקא, כלומר בזמן הגלות אחר החרבן.
— מפני שמקבלים אז חיות
מהקליפות. וזהו בחינת
גלות השכינה בביבול, —
כשם'ה' תתאה" של שם
הוי' נמשך בקליפות,
להשפיע להיכלות
הסטרא-אחרא אשר
שנאה נפשו יתברך. —
יצטרך הקב"ה להשפיע
להן תוספת השפעה, יותר
מאשר הוקצב להן מראש
לינוק מקדושה, וזאת — כדי
שיהיה ענין הבחירה וענין
העבודה. ויבשהאדם
עושה תשובה נכונה —
אין מסלק מהם —
מהקליפות, ההשפעה
שהמשיך — בהן, במעשיו
ומחשבותיו, כי
בתשובתו מחזיר השפעת השכינה למקומה. — והריחו נוטל
מהן ההשפעה שנמשכה בהן על-ידי "גלות השכינה" בתוכן. וזהו
— מה שהמלה "תשובה" היא "תשוב ה'" (כמובא לעיל בפרק ד'
מהזהר הקדוש). ושובה של "ה' תתאה" היא "תשובה תתאה",
תשוב ה'"א תתאה" — שבה מבחינת גלות, וכמו שכתוב²¹:
"ושב ה' אלקינו" — מקור נשמתו, את שבותך, כלומר עם
שבותך, — הוא עצמו ישוב עם שובך, וכמאמר רבותינו
זכרונם לברכה²²: "והשיב לא נאמר וכו'": — אלא "ושב",
והכוונה היא שהוא עצמו ישוב מהגלות, על-ידי שיהודי שב
גלות, — שב "אלקינו" מקור נשמתו, השכינה, מגלות.

שאפשר לו להמשיך. וככה ממש בשרש נשמת האדם
ומקורה מבחי' ה'"א תתאה" — ה' אחרונה של שם הוי',
הנוכח לעיל, — שבשעה שהוא עושה עבירה, הוא ממשיך
ומוריד השפעתה — של "ה' תתאה", משם שרשו ומקורו,
על-ידי מעשיו הרעים
ומחשבותיו עד תוך
היכלות הסטרא-אחרא
בביבול, שמשם —
מהיכלות הסטרא-אחרא,
הוא מקבל מחשבותיו
ומעשיו. — ולמרות
שהסביר לעיל, שבחיבי
כריתות נפסק "חבל"
להמשכה" משם הוי',
כיצד, אפוא, הוא יכול
על-ידי חבל זה להמשיך
תוספת יניקה לסטרא-
אחרא? — אלא שמובא
בחסידות, שרושם מהחבל
(חיצוניות החבל) נשאר,
ולכן הוא יכול על-ידי זה
להמשיך תוספת יניקה
ב"סטרא-אחרא". ומפני
שהוא הוא הממשיך להם ההשפעה, לכן הוא נוטל חלק
בראש, — חלק גדול יותר. אשר לכן, לא זו בלבד שהחוטא יכול
לקבל השפעתו מקליפות וסטרא-אחרא, אלא הוא מקבל יותר
השפעה ודי' למבין. — אלא, אף על פי כן כתוב בחסידות¹⁸, שסוף
סוף מן ההכרח שההשפעה תיפסק, כי יהודי יכול רק באופן זמני
לקבל השפעתו מסטרא-אחרא, ולא לזמן ממושך, כי אין זה
המקום שממנו עליו לקבל חיות. הרבי שליט"א הזכיר דבר זה
בשיחה קדושה, בשייכות לחיזוק שמירת שבת בבני ישראל, שיש
להסביר ליהודי, שהריווח שהוא רואה ר"ל מחילול שבת, עליו
לדעת, שהסוף של ריווח זה וניצול הריווח לא יכול להיות טוב,

— קשה, שהרי כל הפרק שלפ"ז מדבר בענין זה? ! אבל באמת כן הוא, שבא לבאר ענין חדש ואף הפכי מהקודם — ועפ"ז מובנים כמה
שינויים מפרק לפרק. — שזהו (כסיום הענין דהכתוב — ע"י) שיעקב — חבל נחלתו, סיום וקצה ההמשכה (ולכן קאמר ראשו כו' וקצהו),
מלמעלמ"ט ע"י החבל. בפ"ו — הכתוב יעקב חבל נחלתו (כענין בפ"ע) (ולכן הוסיף כאן: יעקב חבל נחלתו כתיב) (ולכן בפמ"ה שא"צ
לשלול ענין וביאור שקדמו — לא הוסיף "כתיב") (והפכי מהנ"ל) — שהלמטה, "ראשו (בנוגע לפעולה) השני", פועל על הראש (בנוגע
לחיות) דלמע' וממשיך (ועוד ענין חדש) ומוריד כו' (היכלות כו') (שבזה ב' פרטים חדשים: ההחבל ממשיך לאחרים (ולא כבפ"ה) —
ליעקב) — ירידה למטה מיעקב חבל — עד תוך היכלות כו' — שלזה מוכרח לתרץ: איך אפשר לחבל שתוריד למטה מהחבל? ולזה כופל
שמשם מקבל כו', היינו שבאותו ענין יעקב מקבל (למטה מהמשפיע כו')¹⁸. קונטרס ומעין ע' 77-80. 19. אבות ד, טו. 20. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלשני הפי' (דהרע"ב) קשה הבידינו דוקא: (1) דרך רשעים צלחה — ה"ז שאלת ירמיה' (יב, א) ומרע"ה (ברכות
ז, א). (2) השלוה דבשביל לטורדן כו' — למה זה לזמן הגלות דוקא? משא"כ להמבואר בפנים — דבזמן הגלות דוקא — הרשע מקבל
חיות (וגם יכול להיות בנעימים — כדלעיל רפ"ד) — ומקבל — בראש (וגם באיכות — היינו — שלוח) ובכ"ז אין בידינו כו' כלומר יצאנו
כו". ראה להלן עמוד 1239. 21. נציבים ל, ג. 22. מגילה כט, א.

יום ראשון

יום רביעי

יח תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, רביעי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: פרק ד. ואולם . . . בנעימים.

דער אלטער רבי האָט געזאָגט אויף ר' משה ווילענקער: משה האָט מוחין דגדלות, און אין די צען יאָר וואס ער האָט געהאַרעוועט, האָט ער אויסגעהאַרעוועט מוחין רחבים.

דריי יאָר האָט ר' משה ווילענקער זיך מכין געווען צו יחידות באם אלטען רבי'ן, און נאָכדעם איז ער געבליבען זיבען יאָר אין ליאזנא אויף בריינגען די יחידות אין עבודה בפועל.

אדמו"ר הזקן התבטא על ר' משה ווילענקער: למשה יש מוחין דגדלות, ובקשר השנים שהתיגע הוא יגע [=השיג] מוחין רחבים.

שלוש שנים הכין ר' משה ווילענקער את עצמו ליחידות אצל אדמו"ר הזקן, ואחר־כך נשאר שבע שנים בליאזנא כדי לישם את היחידות בעבודה בפועל.

יום שני

יום חמישי

יט תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, חמישי עם פירש"י.

תהלים: צ"צו.

תניא: אך הענין . . . צד החי' וכו'.

מהנהגות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כשנסע מביתו, אף שנשאר במקום אחד כמה חדשים, היה אומר בכל יום אחר התפלה תפלת הדרך – בלא שם ומלכות.

יום שלישי

יום שישי

כ תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, ששי עם פירש"י.

תהלים: צז"קד.

תניא: ככה ממש . . . צד האותיות.

שלשה מיני התבוננות הם: א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בוריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. ב) שקודם התפלה, ענינה הרגש חיות הענין שלמד ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליבות סולם ההרגשה ורק בחסדי השי"ת עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען – ג–טליכקייט בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ"ל.

שלשה מיני התבוננות הם: א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בוריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. ב) שקדם התפלה, ענינה הרגש חיות הענין שלמד, ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליבות סולם ההרגשה, ורק בחסדי ה' יתברך עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען [=קולטים] – אלקות בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אכל מצד העבודה שבכח עצמו מכרחים שלש הנ"ל.

יום
רביעי

שבת

כא תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קד"קה.

תניא: וביאור הענין . . . הוי' כו'.

אין מברכים שהחינו בין המצרים ואפלו בשבת.

כתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל, שִׁבְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל תּוֹכִיּוֹת נִקְדָּת פְּנִימִית לָבְבוֹ הוּא מִקְדָּשׁ לְשִׁכְתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהִנֵּה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, גַּם בְּזִמָּן הַגָּלוּת וְהַשְׁמוּם, קָדוֹשׁ הוּא. וְכִדְאִיתָא בְּשִׁמּוֹת רַבָּה פֶּרֶק ב', "אָמַר רַבִּי אֲחָא, לְעוֹלָם אֵין הַשְׁכִּינָה זֹזָה מִכְּתֵל הַמַּעֲרָבִי". וְכָל עֲנִין הַשְׁמוּם הוּא בְּהַבְנִינִים, וְכֵן הוּא גַם בְּמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שִׁבְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, דְּהִיסוּד הוּא שְׁלָם זָךְ וְטָהוֹר, וְכִמּוֹ שְׁכִתוֹב "אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר", וְאִיתָא [וַיִּשְׁנֶן] בְּמִדְרָשׁ רַבָּה "אֲנִי יִשְׁנָה מִן הַמַּצּוֹת וְלִבִּי עֵר לְגִמְלּוֹת חֲסִידִים, אֲנִי יִשְׁנָה מִן הַצְּדָקוֹת וְלִבִּי עֵר לְעִשׂוֹתָן", דְּכָל עֲנִין הַשְׁמוּם, רַחֲמָנָא לְאַלְפִין, שִׁישְׁנוּ בִּישְׂרָאֵל, הוּא רַק בְּדִגְמַת הַבְנִינִים שֶׁמַּחוּץ לְהִיסוּד, אֲבָל הִיסוּד דְּמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי הוּא בְּקִשְׁתּוֹ.

יום
חמישי

יום ראשון

כב תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטו"מ, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קו"קב.

תניא: פרק ה. והנה . . . כדלקמן.

אאמו"ר אמר: א חסידישער ווארט מאכט קלאָר די קאָפּ און ריין די האַרץ. א חסידישע הנהגה טובה מאַכט ליכטיג אין שטוב. א חסידישער ניגון שטאַרקט די תקוה ובטחון בריינגט שמחה און שטעלט אוועק די הויז מיט דער הויז געזינד אין קרן אורה.

אָדְנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְשָׁב] אָמַר: פִּתְגָּם חֲסִידִי מֵבִיא ל'רֹאשׁ צִלּוּל' וּמִנְקָה אֶת הַלֵּב. הַנִּהְגָּה טוֹבָה חֲסִידִית עוֹשָׂה אֹרֶךְ חַיִּים. נִגּוֹן חֲסִידִי מַחֲזִיק אֶת הַתְּקִנָּה וְהַבְּטָחוֹן, מֵבִיא שְׂמִחָה וּמַעֲמִיד אֶת הַבֵּית וְאֶת בְּנֵי הַבֵּית בְּקֶרֶן אֹרֶחַ.

יום
שישי

יום שני

כג תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שני עם פירש"י.

תהלים: קח"קב.

תניא: פרק ו. אמנם . . . צו ל"ח.

כְּאֶשֶׁר מִטּוֹת וּמִסְעֵי נִפְרָדוֹת, קוֹרִין – בְּמִנְחַת שַׁבָּת, ב', ה' – לְלוֹי עַד סוֹף כָּל הַמִּסְעוֹת.

שבת
קודש

יום שלישי

כד תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קית.

תניא: והנה יעקב . . . נאמר וכו'.

מִפְתַּגְמֵי הַצ"צ: א פִּנְיָמִי אִיז, אַז בַּעֲטֵעֵן א בִּרְכָה אויף עֲבוּדָה אִיז דאָס אַל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי הַבַּל, און עס דארף זיין תִּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים.

מִפְתַּגְמֵי הַצִּמְצוּם צֶדֶק: "פִּנְיָמִי" הוּא – שְׁלִבְכָּשׁ בְּרָכָה עֲבוּר 'עֲבוּדָה' הָרִי זֶה "אַל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי הַבַּל", וְנִחוּץ שִׁיְהִיָּה "תִּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים".

על מי מחללים שבת?

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

מג"א סי' שכט סק"ד, ע"פ רש"י סנהדרין עב, א), ולפי זה הקושיא במקומה עומדת: הרי ההיתר להורגו הוא רק בשעה שמסכן אחרים ומשנפלה עליו המפולת ואינו מסכן אחרים, אין היתר להורגו, ומדוע לא יתחייבו להצילו?

ויש לבאר:

כתב ה'ביאור הלכה' (או"ח שם, בסופו) שמי שהיה חייב מיתת בית-דין בזמן שהיו דנים דיני נפשות ונפלה עליו מפולת בשבת, אין מחללים שבת כדי להצילו. ואף שאין ממיתים אותו בשבת, אין מצילים כדי שיחיה לכל הפחות עוד יום, כי אדם זה לא חסה התורה על חייו ואין היתר לחלל שבת בעבורו.

ולפי זה יש לומר כי כיון שהבא במחתרת מותר להורגו גם בימינו שאין דנים דיני נפשות (מדין 'הבא להורג' השכם להורג'), אין חסים על חייו ולכן אין היתר להצילו על ידי חילול שבת.

(אמרי יעקב חור"מ ע' קצט)

הלכות גניבה פרק ט, הלכה יג: **כָּל נָגַב שֵׁשׁ לֹו דָמִים, אִם נָפַל עָלָיו גַּל בְּשֶׁבֶת – מְפַקְחִים עָלָיו.**

מבואר מדברי הרמב"ם שרק בגנב 'שש' לו דמים, היינו שאסור להורגו, חל חיוב להצילו בשבת ממפולת שנפלה עליו, אך גנב הבא במחתרת שמותר להורגו, אם נפלה עליו מפולת אין מצילים אותו בשבת.

ולכאורה תמוה: הרי ההיתר להורגו הוא משום שהוא עצמו בא במטרה להרוג, אך לאחר שנפלה עליו המפולת בוודאי אין הוא מסוגל להרוג, ומדוע לא יהא דינו כדן כל יהודי, אפילו רשע, שמחללים שבת להצילו?

ויש שחידשו שאין מחללים שבת על אדם שפשע והכניס את עצמו לסכנה (חכמת שלמה או"ח סי' שכט, א), ומאחר ונפלה עליו מפולת ובא לידי סכנה מחמת פשיעתו, שבא לגנוב, אין מחללים עליו את השבת.

אך בדברי הפוסקים מבואר שאין מחללים עליו את השבת משום שהתחייב מיתה מחמת שבא במחתרת (או"ח

יאווש בעלים בגניבה וגזלה

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו

בגניבת מטלטלין אין הגנב קונה ביאוש כיון שבאה לידו באיסור, מדוע הגזול קרקע קונה ביאוש?

ומבאר ה'נתיבות המשפט' (סי' שעא סק"א):

לדעת הרמב"ן (ב'פלחמות' ב"מ כו, ב), כיון שהגזול חייב בהשבה, הרי זה הגזילה נמצאת ברשות הבעלים ויש לו דין 'שומר' עד שישב אותה, ובחפץ הנמצא ברשות בעליו אין יאווש מועיל להוציאו מבעליו.

וכל זה במטלטלין שהתחייב בהשבתם, אבל קרקע אינה נגזלת, ו'בחזקת בעלים קיימת' (להלן פ"ט ה"א) וכאשר הבעלים מתייאשים ממנה ונשכח שם הבעלים מהקרקע, הגזול קונה את הקרקע ביאוש זה כי לא היתה חובת השבה.

הלכות גזלה ואבדה פרק ב, הלכה א: **הַגִּזְלָה שְׁלֹא נִשְׁתַּנֵּית אֵלָּא הָרִי הָיָא כְּמוֹ שְׁחִיתָהּ, אִף עַל פִּי שְׁנֵיתָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה... הָרִי זֶה חֻזְרָת לְבַעְלֵיהָ בְּעֶצְמָהּ.**

הרמב"ם פוסק כדעת האמוראים הסוברים (בבא קמא סו, א) שגזילה או גניבה שהבעלים התייאש ממנה אין הגזול או הגנב קונה אותה ביאוש ו'הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה' (ולא דמיה). אך זהו רק בגזילה או בגניבה, לפי שבאה לידו באיסור, אבל אבידה נקנית ביאוש (להלן פ"א ה"ב) כיון שבאה לידו בהיתר (הגהות מימוניות).

ובגניבת קרקע לדעת הרמב"ם (להלן פ"ח ה"ד) אין היא נקנית ביאוש בעלים, אך לדעת כמה ראשונים (ראה שו"ך חור"מ סי' שעא סק"ב) קרקע גזולה נקנית ביאוש. וצריך להבין: אם

המציל מיד לסטים - מתי הם שלוו

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו

אכן, במוכס גוי בדרך כלל אין הבעלים מתייאשים, וטעם הדבר מבואר בהמשך דברי הרמב"ם - "שהבעלים יודעים שהגוים מחזירין מיד הגזולן אע"פ שאין שם עדים שגזל", אך במוכסין שהחזירו לו כסות של אחרים והבעלים הראשונים רואים שכסותם נמסרה לאחר וכאילו נמכרה, הרי הם מתייאשים.

והקשה על זה אדמו"ר הזקן (הל' גזלה וגנבה ק"א סק"ט):

מקור ההלכה שמותר ליטול מידי המוכס או מידי לסטים כסות של אחרים כי חזקתה שנתיאשו הבעלים ממנה הוא במשנה (בבא קמא קיד, א). והגמרא מקשה שהלכה זו סותרת את הנאמר בהמשך המשנה "המציל מן הגויים (אנשי הצבא) או מן הלסטים - אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו", ומשתמע

הלכות גזלה ואבדה פרק ו, הלכה ג: **הַמַּצִּיל מִיָּד לְסָטִים וְיִרְאָל – הָרִי אֵלֹו שְׁלוֹ, מִפְּנֵי שִׁפְתָם הִדְבָּר שְׁנֵיתָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים... אֲבָל הַמַּצִּיל מִיָּד לְסָטִים עֹוֹבֵד בּוֹכְבִּים אוּ מוֹכֵס עֹוֹבֵד בּוֹכְבִּים – חֵיב לְחֻזְרָה, שִׁפְתָם הִדְבָּר שְׁלֹא נִתְיָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים.**

ולכאורה, דברי הרמב"ם כאן שהמציל מיד ליסטים גוי חייב להחזיר כי הבעלים לא התייאשו, סותרים את דבריו בפרק הקודם (פ"ה ה"י): "נטלו מוכסין כסותו והחזירו לו כסות אחרת... הרי אלו שלו, מפני שזו כמכירה היא וחזקתן שנתיאשו הבעלים" ומדובר גם במוכס גוי (לחם משנה לעיל פ"ה

ה"א. סמ"ע חור"מ סי' ששס סק"ג)!

וביאר הסמ"ע (שם):

שהם שלו רק אם ידוע בוודאות שנתייאשו אבל בסתם חייב להחזיר (ראה רש"י שם ד"ה אם), ומתרת: תחילת המשנה מדברת בלסטים ישראל, כי מאחר ודייני ישראל מוציאים רק בעדים (ולו אין עדים) הנגזל מתייאש. ואילו בסיפא מדובר בלסטים גוי שדייניהם מוציאים מהגזול גם ללא עדים ולכן אין הנגזל מתייאש.

ואם כדברי הסמ"ע, אין מקום לקושיית הגמרא שהרי בהלכה הראשונה הבעלים מתייאשים אף שהלסטים הוא גוי

כיון שראו שכסותם נמסרה לאחר! ואת דברי הרמב"ם מיישב אדה"ז בהתאם לחילוק הגמרא: ההלכה (בפ"י) שהכסות שנתן לו המוכס היא שלו מדברת במוכס ישראל והנגזל מתייאש כיון שלא יוכל להחזיר את הגזילה, אבל כאן ההצלה היא מידי לסטים גוי או מוכס גוי "שהגויים מחזירין מיד הגזול", ו"סתם הדבר שלא נתיאשו הבעלים".

יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו

גזל הגר שאין לו יורשים

(כדוגמת הגזול את אביו שבה"ב ב')

ומלשון הרמב"ם משמע שמוציא את הגזילה מתחת ידו אבל אינו צריך לתת אותה לכוהנים, ומבאר הראב"ד שזהו דוקא כאשר הגר "זקפן עליו במלוה", היינו שהסכים שלא יחזיר את הגזילה מיד אלא תיחשב כהלוואה, ולכן אין זה גזל הגר שזיכתה התורה לכוהנים, אבל אם לא זקפן במלוה, הרי זה גזל הגר וחייב לתת את הקרן והחומש לכוהנים.

אבל ה'מגיד משנה' כתב שלדעת הרמב"ם גם אם הגר לא זקף את דמי הגזילה במלוה - אם הודה בחיי הגר חייב להוציא את הגזילה מידו, אבל אינו צריך לתת אותה לכוהנים, ומה שכתב הרמב"ם "זקף עליו מלוה" הוא להשמיענו שגם כאשר זקף עליו במלוה (ואינו 'גזל הגר') חייב להוציאה מידו.

והוסיף ה'ערוך השלחן' (סי' שסו סע' כו) שגם אם הגר לא פירש שהוא זקף את הגזילה במלוה, מכך שהגזול הודה ולא החזיר לו את הגזילה משתמע שהגר זקפו במלוה.

הלכות גזלה ואבדה פרק ח הלכות ד"ה: הַגִּזּוּל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְחִזְּקָהּ לוֹ, וְזָקַף עָלָיו מְלֹוֹה, וְאַחֲרַיָּךְ מֵת הַגֵּר – אָף עַל פִּי שְׁזָכָהּ בְּגִזּוּלָהּ, חַיֵּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁחְזָרָהּ בִּינְתוּם; אֲבָל אִם נוֹל אֶת הַגֵּר שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר – הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְחֹמֶשׁ לְכֹהֲנִים.

הגזול את הגר וכפר בו ונשבע על שקר ואחר כך הודה לו, חייב לשלם לו קרן וחומש (לעיל פ"ז ה"א). ואם מת הגר ואין לו יורשים והגזול הודה לאחזר מיתת הגר - חייב הגזול לשלם את הקרן והחומש לכוהנים, אבל אם הודה הגזול לפני מות הגר, לדעת רבי יוסי הגלילי (ב"ק קט, א, אליבא דר' יוחנן) אינו נותן את הקרן והחומש לכוהנים אלא זכה בהם, כי בשעה שהודה לנגזל נעשית הגזילה כחוב של מלוה והגזול זוכה בו כי הוא "מוחזק וזכה מן ההפקר" (רש"י).

אך הרמב"ם פסק כדעת רבי עקיבא (ב"ק שס) שגם אם הודה הגזול לפני מות הגר לא זכה הגזול אלא "חייב להוציאה מתחת ידו" כדי לקיים את "והשיב את הגזילה"

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו

מתי אין צריך לשמוע בקול האב ?

ואף שמצד הדין 'אין עשה דוחה לא-תעשה ועשה', עדיין היינו אומרים שעליו לשמוע בקול אביו כי "הוקש כבוד אב ואם לכבודו של מקום", ורק משום ש"כולכם חייבים בכבודי" אסור לבן לשמוע לאביו במקרה זה.

ומדוע כתב הרמב"ם שאין הבן צריך לשמוע לאביו האומר לו 'אל תחזיר את האבידה' כי אין עשה דוחה לא-תעשה ועשה, ולא הביא את טעם הגמרא ש"כולכם חייבים בכבודי"? וביאר:

כשהאב אומר לבנו 'אל תחזיר את האבידה' כדי שיעסוק בכבודו, אזי בהתעסקות במצוות 'כיבוד אב' הוא עושה כבודו של מקום, ומה לי מצוות השבת אבידה או מצוות 'כיבוד אב', ומשום כך הוצרך הרמב"ם לבאר שהשבת אבידה דוחה 'כיבוד אב' כי יש בה 'לא תעשה' ו'עשה'.

ועל פי זה הוסיף ב'שושנת העמקים' (כלל ח), שאם האב אמר לבנו לעסוק בכבודו ולעבור רק על איסור לאו - מצוות עשה של 'כיבוד אב' תדחה את הלאו.

הלכות גזלה ואבדה פרק יא, הלכה יט: רָאָה אֶת הָאֲבִידָה, וְאָמַר לוֹ אֲבִיו: אֵל תַּחְזִירָנָה – יַחְזִיר, וְלֹא יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ. שֹׁאֵם קֶבֶל מֵאֲבִיו, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁקָּם מִצֹּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל 'כִּבּוּד אֶת אָבִיד', בְּמַל עֲשֵׂה שֶׁל 'הִשָּׁב תְּשִׁיבם' וְעָבַר עַל 'לֹא תִכַּל לְהִתְעַלֵּם'.

מדובר שאביו אמר לו אל תחזיר את האבידה אלא עסוק בכבודי (הבא לי גוזלות וכיו"ב), ועל זה נאמר שלא ישמע לאביו, כי אף שמקיים מצוות עשה של כיבוד אב, "ביטל עשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם". אבל אם אמר לו אביו לא להחזיר (לא בגלל תועלת, אלא) כדי לעבור על דברי תורה, וודאי לא ישמע לו שהרי המתכוין להעביר על המצוות הוא רשע ואינו חייב בכבודו (מגיד משנה. משנה למלך).

והקשה ה'דרישה' (תו"מ סו"ס רסו):

בגמרא (ב"מ לב, א) מבואר שהאיסור לבן לשמוע לאביו האומר לו לעבור על איסור נלמד מהכתוב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

המחזיר אבדה לאחר ייאוש בעלים

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו

האיסורים (העשה 'השב תשיבם' והלאים 'לא תגזול' ו'לא תוכל להתעלם') בעינים עומדים ולא תוקנו בהחזרת האבדה. וביאר: לאחר שהחזיר את הדינר לבעליו אמנם אינו עובר עוד על 'לא תגזול', אך כיון שכבר עבר על 'לא תגזול' כשנמנע מלהחזירו קודם יאוש, ובכך עבר גם על 'השב תשיבם', הרי אף שלבסוף החזיר ותיקן את הלאו מכאן ולהבא, העבירה שעבר קיימת "וצריך תשובה גמורה".

וגם הרמב"ן (שם) סובר שאם נטל את האבדה לפני יאוש בכונה לגזולה עבר על כל האיסורים ואינו יכול לתקנם.

וביאר:

כאשר המוצא נוטל את האבדה קודם יאוש על מנת להשיבה, חייב להשיבה גם אם בינתיים התייאשו הבעלים, כי כאשר נטלה לפני יאוש, החפץ עדיין ברשות הבעלים ונעשה כשומר שכר של הבעלים, וכשהחפץ ברשות בעליו לא מועיל ייאוש, אבל כשנטל את האבדה בכונה לגזול (ו"ביטל מצות עשה ועבר על שני לאוין" - לעיל פ"א ה"ב), האבדה היא כמונחת על הקרקע, ואם אחר כך התייאשו הבעלים, המוצא זכה בה והרי היא שלו, ואם מחזירו לבעלים "מתנה היא זו" ואין כאן מצות השבת אבדה ולא תיקון הלאו של 'לא תגזול'.

הלכות גזלה ואבדה פרק יד, הלכה ו': הרוצה חבירו שגפלו ממנו דינר על הארץ ולא ידע בו, ונטל הדינר קדם יאוש – עובר על עשה ועל שני לאוין, כמו שבארנו. ואפילו החזיר לו הדינר לאחר שגפלו – מתנה היא זו, ובכך עבר על האיסורים.

במקור ההלכה בגמרא (בבא מציעא כו, ב) הקשו התוספות (ד"ה מתנה): אם המוצא החזיר את הדינר, הרי תיקן את הלאו של 'לא תגזול' שהוא 'לאו הניתק לעשה', וגם קיים את העשה של 'השב תשיבם'?

[והרמב"ן (מלחמת ה', שם יד בדפי הרי"ף) הוסיף: אפילו כאשר המוצא קונה את האבדה והיא שייכת לו בגלל יאוש הבעלים, הרי זה רק לענין החפץ עצמו אבל את דמי החפץ עליו לשלם, ואם כך אין זו 'מתנה' אלא השבת אבדה!] ותירצו התוספות: המוצא שהחזיר את האבדה אכן תיקן את הלאו של 'לא תגזול' וקיים את מצוות 'השב תשיבם', ודברי הגמרא שהאיסור שעשה בנטילת הדינר לפני יאוש הבעלים נשאר בעינו ("איסורא דעבר - עבר") הכוונה רק ללאו של 'לא תוכל להתעלם'.

וכתב ה'לחם משנה' שדעת הרמב"ם אינה כן שהרי כתב "אפילו החזיר לו... עבר על האיסורים" ומשמע שכל

כוחו של דיבור

שבת קודש כ"ד תמוז ה'תשע"ו

ואם לא אמר - כל הקודם זכה. ונחלקו אחרונים בטעמו: יש מפרשים שמטרת האמירה היא לגלות את רצונו של בעל החצר לזכות במציאה, כי כאשר נשאר לעמוד במקומו ואינו אומר כלום, אין ראייה מוכחת שרצונו לקנות, בפרט כאשר רואים שאחרים מנסים לזכות בה (פני יהושע ב"מ שם), ולפי זה אין צורך דוקא באמירה אלא די בכל גילוי דעת שרצונו לזכות.

אך יש שפירשו (מחנה אפרים, קנין חצר סי' ב), שהרמב"ם לשיטתו שכתב (להלן ה"י) שחצרו של אדם זוכה לו מדין שליחות, וכשם שלמינוי שליח נדרשת אמירה ברורה ומפורשת ואין מספיק אומדן דעת, כך לקנין חצר נדרשת אמירה ברורה שרוצה שחצירו תזכה לו ובכך החצר היא מעין 'שליחה'. ולפי זה, בלא אמירה מפורשת לא תועיל הוכחה אחרת על רצונו לזכות.

ולפי זה כאשר בעל הרכב ניסה לעשות מעשה כדי לקחת את המציאה, אין גילוי דעת גדול מזה שרוצה לזכות בה, ולכן לפי הדעה הראשונה הרי זה מועיל לדעת הרמב"ם, אך לדעה השנייה אין זה מועיל. ומאחר והדין שנוי במחלוקת, מספק אי אפשר להוציא את המציאה מיד המחזיק בה.

הלכות גזלה ואבדה פרק יז, הלכה ח': חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ואם נפלה בה מציאה – הרי היא של בעל החצר. במה דברים אמורים? בחצר המשתמרת; אבל בשדה ונגה וכיוצא בהן: אם היה עומד בצד שדהו ואמר: זכתה לי שדי – זכה בה; ואם אינו עומד שם, או שהיה עומד ולא אמר 'זכתה לי שדי' – כל מקורם זכה.

שטר כסף עף ונחת על גג מכונית שחנתה בצדי הכביש ובעל המכונית ניסה להורידו באמצעות מקל, אולם עובר אורח רזיו הקדים אותו ולקח את השטר לעצמו. האם הנוטל זכה בו או עליו ליתנו לבעל המכונית?

והנה, שנינו במשנה (ב"מ יא, א): 'ראה אותן רצין אחר צבי שבור ואמר 'זכתה לי שדי' – זכתה לו, היה צבי רץ כדרכו ואמר 'זכתה לי שדי' – לא אמר כלום', כי חצר קונה רק דבר המשתמר בתוכה.

ונחלקו ראשונים האם בדבר המשתמר צריך לומר 'זכתה לי שדי' כדי לקנותו. לדעת התוספות (שם) אף אם לא אמר כן חצירו קונה לו, והמשנה נקטה שאמר 'זכתה לי שדי' לחדש שאם הדבר אינו משתמר בתוך שדהו אינו קונה אפילו אם אמר, אך בדבר המשתמר קונה אף ללא אמירה. אך הרמב"ם כתב שצריך לומר 'זכתה לי שדה' כדי לקנות,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ח כ"ד תמוז תשע"ו

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

הלכות גניבה

פרק שביעי

1 ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאור איסור מידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

א. השוקל לחברו ממשקלות חסרות מן המשקל שהסכימו עליו כפי אותה המדינה², או המודד במדה³ חסרה מהמדה שהסכימו עליה - הרי זה עובר בלא תעשה; שגאמר: לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל ובמסורה⁴.

2 כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). 3 כגון מידת חבל בקרקע או בכד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט. 4 כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המסורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמסורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב, אינו משלם לו תשלומי כפל⁵, אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חייב בתשלומין⁶.

5 על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. 6 לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

ג. כל מי שמשהה⁷ בביתו או פחנותו מדה חסרה או משקל חסר - עובר בלא תעשה; שגאמר: לא יהיה לך בכיסך וגומר⁸. ואפילו לעשות המדה עביט של מימי רגלים - אסור⁹; שאף על פי שאין זה לוקח ומוכר בה, שגאמר: יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה¹⁰ וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי אין בו מעשה¹¹.

7 אף על פי שאינו משתמש בהם. 8 אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה.

9 אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). 10 ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקח את העביט וישתמש בו לשם מידה. 11 ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

ד. הן המדות והמשקלות של כפי העיר ותומות בחותם ידוע¹², וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה מתיר לשהותם¹³ לשאר תשמישי הבית. פיוצא בזה¹⁴: סלע¹⁵ שנפגמה מן הצד¹⁶ - לא יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יזקנה בין גרוטותיו¹⁷, ולא יקבנה¹⁸ ויתלנה בצנאר בנו, שגאמר: יבוא אחר¹⁹ ויעשנה משקל²⁰; אלא או ישחק²¹, או יחתך, או יקץ²², או ישליך לים המלח²³.

12 של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). 13 כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. 14 נמשך להלכה ג, שאסור להשוות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. 15 בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. 16 חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגמה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). 17 שברי כלי כסף. 18 יעשה בה חור במקום הפגמה. 19 ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. 20 כי השתמשו במטבעות למשקל. 21 ויעשנה לאבק. 22 ישבור. 23 מקום שלא ימצאה איש.

ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקיים²⁴. עמדה על פחות ממחצה²⁵ או על יתר ממחצה²⁶ - יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות²⁷ - יקיים לשאת ולתת²⁸ בה, אכל לא למשקל²⁹; שכל פחות משתות רב כפי אדם מוחלין בו במשא ובמתן³⁰.

24 כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב:). 25 יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. 26 יש חשש שיחשבוהו לסלע. 27 הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. 28 כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מט: נב. כך פוסק גם הרי"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנוכח בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה - למעלה הלכה א. אסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). (49) יכול יגלוש עליו? תלמוד לומר וחישיב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלוש עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלוש עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אכן ואכן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

ט. וכן במדת הקרקע⁵⁵, אם הטעה את חברו במשיחת הקרקע⁵⁶ - עובר בלא תעשה; שגגאמר: לא תעשו עול במשפט במדה⁵⁷. במדה - זו מדת הקרקע. וכן הוא ענין פסוק זה⁵⁸: לא תעשו עול במשפט, לא במשפט המשקל ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה כמחשורה⁵⁹.

(55) לפני כן דובר על מידה בכלי. (56) במידת הקרקע בחבל. (57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). (58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על משורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). (59) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

י. בני חבורה⁶⁰ המקפידים זה על זה⁶¹ שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממנו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה⁶², ומשום משקל, ומשום מנזן, ומשום לזנין ופורעין ביום טוב⁶³.

(60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה:). (61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. (62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". (63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלוואה" כך וכך פירות, שמא מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח:).

יא. המסיג גבול רעהו⁶⁴ והכניס⁶⁵ מתחום חברו בתוך תחומו אפלו מלא אצבע: אם בחזקה עשה - הרי זה גזלן⁶⁶, ואם הסיג בסתר - הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול - הרי זה עובר בשגגה לאוין: בלאו גנבה⁶⁷ או בלאו גזלה⁶⁸, ובלאו לא תסיג⁶⁹. ואין חיוב בלאו זה⁷⁰ אלא בארץ⁷¹, שגגאמר: בנחלתך אשר תנחל.

(64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה

מט: נב. כך פוסק גם הרי"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנוכח בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

ו. סלע שגגאמה באמצע - אסור למכרה להרג³¹ או לחרם³², מפני שמרמין בה את אחרים³³; אבל נוקבה³⁴ ותולה אותה בצואר הקטן³⁵.

(31) לרוצח. (32) לגזלן. (33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. (34) במקום הפגימה באמצע. (35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזלן יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום.

ז. עושה אדם מדותיו³⁶ סאה וחצי סאה ורבע סאה³⁷, וקב וחצי קב ורבע הקב וחצי הרבע ושמינית הרבע; אבל לא יעשה קבים³⁸, שלא תתחלף ברבע הסאה³⁹, שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח⁴⁰, עושה הין⁴¹ וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין, ולג וחצי לג ורביעית ושמינית⁴² ואחד בשמונה בשמינית⁴³. ולא אסרו לעשות שלישית הין ורביעית הין⁴⁴, אף על פי שמתחלפין זה בזה⁴⁵, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: ז). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם ז. דיבור המתחיל ושמינית. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישיית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישיית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

ח. אחד הנושא והנותן⁴⁷ עם ישראל או עם עובד פוכבים, אם מדד או שקל בחסר - עובר על לא תעשה⁴⁸, וחיוב להחזיר. וכן אסור להטעות את העובד פוכבים⁴⁹ בחשבון, אלא ידקדק עמו; שגגאמר: וחשב עם קנהו⁵⁰. אף על פי שהוא פבוש תחת ידך⁵¹, קל וחמור לעובד פוכבים שאינו פבוש תחת ידך. והרי הוא⁵² בכלל: פי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה⁵³, כל עשה עול - מכל מקום⁵⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

פרק שמיני

(1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית-דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

- א. מצות עשה² לצדק המאזנים והמשקלות והמדות⁷
- יפה יפה ולדקדק בחשבון בשעת עשייתו³, שנאמר:
- מאזני צדק וגומרא⁴. וכן במדת הקרקע צריך לידקדק
- בחשבון משיחת הקרקע⁵ על פי העקרים
- המתבארים בכתבי הגימטריא⁶. שאפלו מלא אצבע
- מן הקרקע וראין אותה פאלו היא מלאה ברכם⁷.

(2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. (3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. (4) "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. (5) מדידת הקרקע. (6) ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. (7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא מציעא קז:).

- ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ⁸ - מוֹלְזִלִין⁹
- במשיחתן. והסמוכים לשפת הנהר¹⁰ - אין מוֹשְׁחִין
- אותן כלל¹¹, מפני שהן של בני רשות הרבים¹².

(8) החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). (9) אין מדקדקים, כי בעלי השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומוחלים. (10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). (11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. (12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).

- ג. והמודד את הקרקע¹³ לא ימוד¹⁴ לאחד¹⁵ בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל מתקצר בימות החמה¹⁶. לפיכך, אם מודד בקנה¹⁷ או בשלשלת של פרזל וכיוצא בהם - אין בכך פלוס¹⁸.

(13) שם סא: (14) באותו החבל. (15) כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. (16) מפני היובש. (17) של עץ. (18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.

- ד. אין עושין משקלות¹⁹ לא של פרזל ולא של עופרת ולא של שאר מיני מתכות פאלו²⁰, מפני שמעלין חלדה ומתחפרין; אבל עושין של צהיח סלע²¹ ושל זכוכית ושל אבן שהם²² וכיוצא בהן.

(19) ברייתא בבא-בטרא פט: (20) שמחלידות. (21) אבן קשה ויבשה. (22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.

- ה. אין עושין²³ את המחקק²⁴ לא של דלעת²⁵, מפני

חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. (65) קרקע. (66) זוהי הגדרת גזלן למעלה פרק א הלכה ג. (67) אם השיג בסתר. (68) אם בחזקה עשה. (69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. (70) בלאו "לא תסיג". (71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים.

- יב. קשה ענין של מדות⁷² יתר מענין של עריות⁷³; שנה פינו לבין המקום⁷⁴, וזה פינו לבין חבר⁷⁵. וכל הכופר במדות - ככופר ביציאת מצרים⁷⁶, שהיא תחלת הציווי⁷⁷; וכל המקבל עליו מצות מדות - הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הציוויו⁷⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן.

ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובוה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור כפי שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ג) "כל המשהה בביתו . . מדה חסרה . . עובר בל"ת" כי ברגע שעשאה והביאם אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממתין לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובוה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

(72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: (73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. (74) ואפשר לחזור בתשובה. (75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. (76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. (77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). (78) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ²⁶ וְלֹא שֶׁל מִתְּכַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִכְבִּיד ²⁷;
2 ²⁸ אֲבָל עוֹשֶׂהוּ שֶׁל זֵית וְשֶׁל אֲגוּזִים וְשֶׁל שְׁקָמָה ²⁸ וְשֶׁל
3 ²⁹ אֶשְׁכְּרוּעַ ²⁹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן.

(23) שם. (24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. (25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. (26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. (27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה. (28) מין עץ המאריך ימים. (29) אילן שגוון עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.

- 4 ו. אֵין עוֹשִׂין ³⁰ אֶת הַמֶּחֶק צֶדֶק אֶחָד קָצֵר וְצֶדֶק אֶחָד
5 עֲבֵה ³¹. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחִיתוֹ
6 לְמוֹכְרָ ³²; וְלֹא יִמְחַק בְּכַת אַחַת ³³, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחִיתוֹ
7 לְלוֹקֵחַ ³⁴.

(30) שם פט: (31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחוק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחוק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחוק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.

- 8 ז. אֵין טוֹמְנִין ³⁵ אֶת הַמִּשְׁקָלוֹת בְּמִלַּח כְּדִי
9 שִׁיפְחִיתוֹ ³⁶. וְלֹא יִרְתִּיחַ בְּמִדַּת הַלֶּחֶם ³⁷ בְּעַת שְׂמוּדָה,
10 וְאִפְלוּ הָיְתָה הַמִּדָּה קִטְנָה בְּיוֹתֵר; וְשִׁהְרִי הַתּוֹרָה
11 הַקְּפִידָה עַל הַמִּדּוֹת בְּכָל שָׁהוּא ³⁸, שְׁנֵאמַר:
12 וּבְמִשְׁוֹרָה, וְהִיא מִדָּה אַחַת קִטְנָה מְשֻׁלָּשִׁים וּשְׁלֹשָׁה
13 בְּלִגָּ ³⁹.

(35) שם פט: (36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח ממכידו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא-בבא פרק ה': "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירות". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37) שלא ישפוך המוכר את היין בחוזק ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38) בכל מדה שהיא. (39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.

- 14 ח. מוֹכְרִי ⁴⁰ עֹשֵׂשִׁיּוֹת שֶׁל בְּרִזְלָה ⁴¹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן ⁴² -
57) שם פח: (58) להוסיף לו קצת על המשקל. (59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר

(40) שם פט. פט: (41) חתיכות עבות של ברזל. (42) מינים אחרים כבדי משקל. (43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. (44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובוזה יטעה במשקל. (45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.

- ט. מֵאֲזָנִים שֶׁל מוֹכְרֵי צֶמֶר וְשֶׁל מוֹכְרֵי זָכוּכִית ⁴⁷ -
19 יִהְיֶה אֲרֶךְ הַחוּטִים שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּו שְׁנֵי טְפָחִים ⁴⁸,
20 וּגְבוּהֵינ מִן הָאָרֶץ שְׁנֵי טְפָחִים, וְהִקְנָה וְהַחוּטִין
21 אֲרֶכֶן תִּשְׁעָה טְפָחִים ⁴⁹.

(47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. (48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. (49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.

- י. מֵאֲזָנִים שֶׁל חֲנוּנִי וְשֶׁל בַּעַל הַפִּיתָה ⁵⁰ - יִהְיֶה אֲרֶךְ
23 הַחוּט שֶׁהֵן תְּלוּיִים בּו טְפַח, וּגְבוּהֵינ מִן הָאָרֶץ
24 טְפַח, וְהִקְנָה וְהַחוּטִין אֲרֶכֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים ⁵¹.

(50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. (51) שיעור זה מספיק, שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבד יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

- יא. הַחוּט שֶׁתְּלוּיִין בּו הַפֶּלֶס ⁵², וְכֵן חוּט מֵאֲזָנִים שֶׁל
26 זָהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אֲרָגְמָן טוֹבִים ⁵³ - אֲרָכּו שְׁלֹשׁ
27 אֶצְבָּעוֹת ⁵⁴, וּגְבוּהֵינ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְאֲרֶךְ
28 הַפֶּלֶס וְאֲרֶךְ הַשְּׁלֹשְׁלָאוֹת ⁵⁵ שְׁלוֹ - כְּפִי מָה שֶׁהוּא
29 רּוֹצֵה ⁵⁶.

(52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (53) כך מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. (54) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות לט: ורש"י שם). (55) שבהן תלויות כפות המאזנים. (56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא-בבא פרק ה'.

- יב. מִנִּין ⁵⁷ שְׁחִיב הַמוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לְלוֹקֵחַ ⁵⁸ בְּעַת
31 שִׁשְׁקָל לוֹ? שְׁנֵאמַר: אֶכֶן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָּהּ.
32 אֲמָרָה תּוֹרָה: צִדֵּק מְשַׁלֵּף וְתֵן לוֹ ⁵⁹.

(57) שם פח: (58) להוסיף לו קצת על המשקל. (59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר

בלבד. (77) משום שיפסיד המוכר. (78) את המדה, ולהסיר את העודף. (79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שליש על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). (80) במקום שנוהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

שנתת "אבן שלימה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

1 יג. וְכִמָּה? ⁶⁰ בִּלְחָ - אֶחָד לְמֵאָה, וּבִיבֶשׁ - אֶחָד
2 לְאַרְבַּע מֵאוֹת. ⁶¹ בִּיצֵד? מָכַר לוֹ עֶשֶׂר לְטָרָא לַח⁶² -
3 נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין⁶³ אֶחָד מֵעֶשְׂרֵה בְּלִטְרָא⁶⁴, וְאֵם מָכַר
4 לוֹ עֶשְׂרִים לְטָרִין יָבֶשׁ - נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין אֶחָד
5 מֵעֶשְׂרִים בְּלִטְרָא⁶⁵. וְכֵן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה בֵּין רַב בֵּין
6 מְעַט⁶⁶.

17 יז. בְּנֵי מְדִינָה שָׂרְצוּ לְהוֹסִיף עַל הַמְדוֹת⁸¹ אוֹ עַל
18 הַמְשָׁקְלוֹת - לֹא יוֹסִיפוּ יֵתֵר עַל שְׁתוֹת⁸². שָׂאֵם הִיָּה
19 הַקֵּב מִכִּיל חֲמֹשֶׁה, וְעֶשְׂאוֹהוּ מִכִּיל שֵׁשֶׁה - הָרְשוּת
20 בִּידָן; יֵתֵר עַל שֵׁשֶׁה - לֹא יַעֲשֹׂוּ⁸³.

(60) שם. ראה הלכה יד. (61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה שאין-כן ביבש. (62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. (63) תוספת משקל. (64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. (65) דהיינו אחד לארבע מאות. (66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. [ובהגהות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

21 יח. הַסִּיטוֹן⁸⁴ מְקַנֵּחַ אֶת מְדוּתֵי⁸⁵ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים
22 יוֹם, וּבַעַל הַבֵּית⁸⁶ אַחַת לְשָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. וְהַחֲנוּנִי⁸⁷
23 מְקַנֵּחַ פְּעָמִים בַּשָּׁבָת⁸⁸, וּמִמָּחָה מְשַׁקְלוֹתֵי⁸⁹ פַּעַם
24 אַחַת בַּשָּׁבָת, וּמְקַנֵּחַ מֵאוֹנִים עַל כָּל מְשָׁקֶל
25 וּמְשָׁקֶל⁹⁰, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִחְלִידוּ⁹¹.

7 יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁶⁷ בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְמָכַר
8 עֵין בְּעֵין⁶⁸; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְהַכְרִיעַ - חֵיב
9 לְהַכְרִיעַ לוֹ טַפְחָא⁶⁹.

(67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. (68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, יד, ודברים כ, כא. (69) להכריע, לטובת הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בתרא פח:).

10 טו. הִיָּה שוֹקֵל לוֹ עֶשֶׂר לְטָרִים⁷⁰ - לֹא יֵאמְרוּ⁷¹ לוֹ:
11 שֶׁקֶל אַחַת אַחַת⁷² וְהַכְרַע⁷³; אֲלֹא שוֹקֵל לוֹ עֶשְׂרֵה
12 בְּבַת אַחַת, וְהַכְרַע אֶחָד לְכָלֵן.

(70) ברייתא שם פט. (71) הלוקח. (72) כדי להרבות בהכרעות. (73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

(84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח.). (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקשר בתוכן, המקטין את נפחו. (86) שאינו מוכר תדיר כסיטון. (87) הקונה מן הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון. (88) פעמים בשבוע. (89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן ומהדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליד. על כן מנקה אותן ומגבן על כל משקל ומשקל, מה שאין-כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחלד (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנזול הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי-יוסף שפירשו אחרת).

26 יט. הַמְבַקֵּשׁ⁹² לְשָׁקֶל שְׁלֹשָׁה רִבְעֵי לְטָרָא - נוֹתֵן
27 לְטָרָא בְּכָף מֵאוֹנִים⁹³ וְהַבָּשָׂר וּרְבִיעֵי לְטָרָא בְּכָף
28 שְׁנֵיָה; שָׂאֵם אֵתָּה אוֹמֵר נוֹתֵן חֲצִי לְטָרָא וּרְבִיעֵי
29 לְטָרָא בְּכָף אַחַת, שָׂמָא יִפֹּל רְבִיעֵי הַלְטָרָא וְאִין
30 הַלּוֹקֵחַ רּוֹאֶהוּ⁹⁴.

13 טז. מָקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְמַד בְּדָקָה⁷⁴ - לֹא יִמָּד בְּגִסָּה⁷⁵;
14 בְּגִסָּה - לֹא יִמָּד בְּדָקָה⁷⁷. לְמַחֵק⁷⁸ - לֹא יִגְדֹּשׁ וְיוֹסִיף
15 בְּדָמִים⁷⁹; וְכֵן אֵם נִהְיָ לְגֹדֶשׁ - לֹא יִמָּחַק וְיִפָּחַת מִן
16 הַדָּמִים⁸⁰. אֲלֹא מוֹדֵד בְּמִנְהַג הַמְדִּינָה.

(74) משנה שם פח: (75) במדה קטנה, כגון בקב. (76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת

(92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלושה רבעי ליטרא" ממש,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

דהיינו בשתים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי-יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

1 כ. חִיבִין בֵּית דִּין⁹⁵ לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים⁹⁶ בְּכָל
2 מְדִינָה⁹⁷ וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ וּפְלֶךְ, שֶׁיְהִיוּ מְחַזְרִין
3 עַל הַחֲנוּיֹת וּמַצְדִּיקִין אֶת הַמַּאֲזָנִים⁹⁸ וְאֵת הַמְדוֹת
4 וּפּוֹסְקִין הַשְּׁעָרִים⁹⁹. וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא עִמּוֹ מִשְׁקָל
5 חֹסֶר אוֹ מְדָה חֹסֶרָה אוֹ מַאֲזָנִים מְקַלְקְלִין¹⁰⁰ -
6 יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לְהַכּוֹת¹⁰¹ כָּפִי כַחוֹ¹⁰² וּלְקַנְסוֹ¹⁰³
7 כָּפִי רְאוּת בֵּית דִּין¹⁰⁴ לְחַזֵּק הַדְּבָר¹⁰⁵. וְכָל מִי
8 שֶׁמִּפְקִיעַ אֶת הַשְּׁעָרִים וּמוֹכֵר בִּיקָר - מִכֵּין אוֹתוֹ
9 וְנוֹכֵפִין אוֹתוֹ וּמוֹכֵר כְּשֶׁעָר הַשּׁוּק¹⁰⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר.. כו"

עניינם של השוטרים שמזכיר כאן הוא על-דרך מה שכתב בהלכות סנהדרין (פ"א ה"א) "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו" וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית דין ודין אותו כפי רשעו" היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים.

על פי זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות מינוי שוטרים בפני עצמה אלא עם מצות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות ועשיית הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על ידי הדיינים, וביצועו על ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב) נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצוה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסיועם.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 103 והע' 37.)

(95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על מעוות, וכל מעשהיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזיני צדק. (99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינן בנויות בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות. (103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

10 א. כָּל הַגּוֹנֵב² נֶפֶשׁ אָדָם³ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמָר: לֹא תִגְנוֹב. פֶּסוּק זֶה הָאֲמֹר בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים
11 הֵיא אֲזַהֲרָה⁴ לְגוֹנֵב נֶפְשׁוֹת⁵. וְכֵן הַמוֹכְרוֹ⁶ - עוֹבֵר
12 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁזֶה בְּכָלֵל: לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד⁷.
13 וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לְאוּיִן אֶלּוּ⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְאוּ
14 שְׁנֵתָן לְאַזְהַרֵת מִיתַת בֵּית דִּין⁹, שְׁנֵאֲמָר: פִּי יִמְצָא
15 אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֲחֵיו¹⁰ וְגוֹמֵר. וּמִיתַתוֹ בְּחֻנֵּק¹¹.

(2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה. (5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מעניינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). (6) כעבד. (7) עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומוכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. (8) לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. (9) הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו:). (10) "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. (11) כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

17 ב. אֵין הַגֹּנֵב חֵיב מִיתַת חֻנֵּק עַד שִׁיִּגְנוֹב אֶת
18 הַיִּשְׂרָאֵל¹², וְיִכְנִסְנוּ לְרִשְׁתוֹ¹³, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ¹⁴,
19 וְיִמְכְּרֵנוּ לְאַחֲרִים¹⁵; שְׁנֵאֲמָר: וְהַתְּעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ¹⁶.
20 וְאֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה¹⁷,
21 כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁעַן עָלָיו¹⁸ אוֹ נִסְמָךְ בּוֹ¹⁹, אָף עַל פִּי
22 שֶׁהִגְנוֹב יִשָּׁן²⁰ - הֲרִי זֶה נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²¹.

(12) משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. (13) דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז).

(31) מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. (32) ממונים עלידי בית-דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. (33) שדאגת פרנסתם עליהם. (34) המשרתים. (35) קטנים. (36) מימרא של רבא (שם פו.). (37) ממיתה. (38) משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. (39) כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

ו. אחד⁴⁰ הגונב את הגדול⁴¹ או הגונב את הקטן⁴² בין יומא⁴² שפלו לו חדשי⁴³, בין זכר בין נקבה, בין שהיה הגנב איש או אשה⁴⁴ - הרי אלו נהרגין; שנאמר: גנב נפש - מפל מקום⁴⁵. ואחד הגונב את ישראל או שגנב גר או עבד משחרר⁴⁶; שנאמר: נפש מאחיו, ואלו בכלל אחינו הן בתורה ובמצות⁴⁷. אבל הגונב את העבד או מי שחציו עבד וחציו בין חורין⁴⁸ - פטור⁴⁹.

(40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. (41) בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. (42) בו כיום שנולד. (43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. (44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. (45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: (46) שקיבלו עליהם עול מצוות. (47) אף-על-פי שאינם מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

ז. הבא במחתרת⁵⁰, בין פיום בין פלילה⁵¹ - אין לו דמים⁵²; אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם⁵³ - פטורין. ורשות יש לפלל⁵⁴ להרגו⁵⁵, בין בחל בין בשפת⁵⁶, בכל מיתה שיקולין להמיתה; שנאמר: אין לו דמים.

(50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרגו, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף עלידי המתת הרודף (שם עב:).

לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בירו - אין בירו בכל מקום אלא רשותו". (14) לפני המכירה. (15) ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג). (16) השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). (17) שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. (18) דוגמא המובאת בגמרא שם. (19) השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה נג:). (20) בשעה שהשתמש בו. (21) ואם מכרו, לאחר שהנגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). נדעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון.

ג. גנבו ונשתמש בו²² ומכרו, ועדין הגנב פרשות עצמו ולא הקניסו הגנב לרשותו - פטור²³. גנבו והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שנשתמש בו²⁴, או נשתמש בו ומכרו לאחר מכן מכרו של גנב, כגון שמכרו לאביו או לאחיו - הרי זה פטור²⁵; שנאמר: גנב נפש מאחיו - עד שיבידילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן, ונשתמש בו פשהוא ישן, ומכרו ועדין הוא ישן²⁶ - הרי זה פטור²⁷.

(22) ברייתא שם. (23) הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הגנב עצמו. (24) והתורה אמרה "והתעמר בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר-כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בגנב ואחר-כך מכרו. (25) סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיבידילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: וימכרו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). (26) בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהנגנב ישן, ולא המכירה. (27) כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ד. וכן אם גנב אשה ומכרה לעפריה בלבד²⁸, כגון שהתנה על הלוקח: שזו השפחה²⁹ לי, ואין לה אלא הולדות - הרי זה פטור³⁰.

(28) כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. (29) לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. (30) זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ה. הגונב את בנו³¹ או את אחיו הקטן, וכן האפוטרופין³² שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלם³³, ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו³⁴ הסמוכין על שלחנו, ומלמד תינוקות³⁵ שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו³⁶, אף על פי שנשתמש בו ומכרו - פטור³⁷; שנאמר: ונמצא בידו³⁸ - פרט לאלו³⁹ שהן מצויין בידם.

עָלִיו - אֵינִי נִהְרָג. וְאִין צָרִיךְ לֹמַר אִם כָּא לְבֵית
דִּין שְׁאִינוּ נִהְרָג.

(72) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחתרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). (75) וההורגו חייב. (76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרגו. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). (77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלוהי..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יהרוג את בעל-הבית, ימנע הגנב ולא יהרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

יב. וכן הבא במחתרת לתוף גנתו או לתוף שדהו
או לתוף הדיר⁷⁸ והסהר⁷⁹ - יש לו דמים; שחזקתו
שפא על המזון בלבד, לפי שאין רב הבעלים
מצויים במקומות אלו⁸⁰.

(78) גדרה לעדר צאן. (79) גדרה לבהמות בשדה. (80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגנו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

יג. כל גנב שיש לו דמים⁸¹, אם נפל עליו גל⁸²
בשבת - מפקחים עליו⁸³, ואם שבר פלים בביאתו⁸⁴
- חייב בתשלומים⁸⁵; אבל מי שאין לו דמים⁸⁶ ששבר
פלים בביאתו - פטור⁸⁷, כמו שפארנו⁸⁸.

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). (84) לרשות הבעלים. (85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב:). (86) למעלה הלכה ז והלכה ח. (87) מלשלם, כי חייב מיתה וחייב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא-הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו

הלכות גזילה ואבידה

יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה, וחמש מצות לא תעשה, וזה הוא פירוש:
(א) שלא לגזל. (ב) שלא לעשוק. (ג) שלא לחמוד. (ד) שלא להתאווות. (ה) להשיב את הגזלה. (ו) שלא יתעלם מן האבידה. (ז) להשיב האבידה.

(54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

ח. ואחד הבא במחתרת או גנב שנמצא בתוף גנו
של אדם⁵⁷ או בתוף חצרו או בתוף קרפיפו⁵⁸, בין
ביום בין בלילה. ולמה נאמר מחתרת? לפי⁵⁹ שדרך
רב הגנבים לבוא במחתרת בלילה.

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [נדעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק, אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים בכוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חברו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

ט. ומפני מה⁶⁰ התיירה תורה דמו של גנב אף על
פי שפא על עסקי ממונו? לפי שחזקתו⁶², שפא
עמד בעל הבית לפניו ומנעו - יהרגנו, ונמצא זה
הנכנס לבית חבירו לגנב פרוך אחר חבירו להרגו⁶³,
ולפיכך יהרג⁶⁴. בין שהיה גדול בין שהיה קטן⁶⁵,
בין זכר בין נקבה⁶⁶.

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממונו של בעל הבית. (62) הנחה ברורה לאור המציאות. (63) שם עב: דין הרודף אחר חברו להרגו, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. (64) הגנב. (65) כי דינו של קטן הבא במחתרת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). (66) כדין רודף.

י. היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הבא עליו
אינו הורגו⁶⁷, ואינו בא אלא על עסקי ממונו - אסור
להרגו, ואם הרגו - הרי זה הורג נפש⁶⁸; שנאמר:
אם זרחה השמש עליו - אם ברור לך הדבר
בשמש⁶⁹ שיש לו שלום עמו, אל תהרגהו. לפיכך,
אב הבא במחתרת על בנו⁷⁰ - אינו נהרג, שרואי
שאינו הורגו; אבל הן הבא על אביו - נהרג⁷¹.

(67) אפילו יעמוד נגדו להציל ממונו מידו. (68) וחייב עליו. (69) לשון הברייתא, שם עב. (70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. (71) כדין כל אדם סתם הבא במחתרת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממונו. דין זה בבן על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שכן זה אוהב את אביו מאד ולא יהרגהו, אסור להרגו במחתרת. ולא רק בבן אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד-משנה).

יא. וכן הגנב שגנב ויצא⁷², או שלא גנב ומצאו
יוצא מן המחתרת - הואיל ופנה ערפו⁷³ ואינו
רודף⁷⁴, יש לו דמים⁷⁵. וכן אם הקיפוהו בני אדם⁷⁶
או עדים⁷⁷, אף על פי שעדיין הוא ברשות זה שפא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני י"ט תמוז – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה עט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454) יין מלכות סימן קנ"ו

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה".

ובהלכות סנהדרין פ"ח ה"ב הפריד גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה וכתב שהם לאו הניתן לתשלומין. ודייק משם הגאון הרוגוצ'ובי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים העשה התבטל הלאו. אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו כאן: "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(על פי לקו"ש חלק ר"ז ע' 209 הע' 37.)

(2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז.). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזלן להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצוות-העשה ככתבה.

8 **ב. וְאִסּוּר לְגַזֵּל כֹּל שֶׁהוּא דִּין תּוֹרָה⁸. אֶפְלוּ עוֹבֵד**
9 **פּוֹכְכִים אֶסּוּר לְגַזֵּל אוֹ לַעֲשׂוֹ; וְאִם גָּזַל אוֹ עֲשָׂקוּ**
10 **- יִתְּזִיר.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחברו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחברו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחברו ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעלי-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28)

(7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב.).

וְבִאֵוָר מִצֻּת אֱלֹו בְּפָרָקִים אֵלֶּי:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמימו. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמימו הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

1 **א. כָּל הַגִּזְלָה² אֶת חִבְרוֹ שָׂוָה פְּרוּטָה - עוֹבֵר בְּלֹא**
2 **תַּעֲשֶׂה, שְׁנַאֲמַר: לֹא תִגְזֹל. וְאִין לֹקִין עַל לֹא זֶה³,**
3 **שֶׁהִרִי הַכֶּתוּב נִתְקוּ לַעֲשֶׂה⁴, שְׁאִם גָּזַל - חֵיב**
4 **לְהַחֲזִיר; שְׁנַאֲמַר: וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל - זֶה**
5 **מִצְוַת עֲשֶׂה⁵. וְאֶפְלוּ שֶׁרֶף הַגִּזְלָה⁶ - אֵינוֹ לֹקֵה;**
6 **שֶׁהִרִי הוּא חֵיב לְשֹׁלֵם דְּמִיָּה, וְכָל לֹא שְׁנַתַּן**
7 **לְתַשְׁלוּמִין אֵין לֹקִין עָלָיו.**

~ נקודות משיחות קודש ~

צריך להבין מדוע חיבר הרמב"ם הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה ולא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גזול החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגא גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגזול . . . עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל זו מצות-עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור

26 בניין גדול. (27) במרייתה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

- ו. הגזלן פחות משוה פרוטה, אף על פי ששכר - 26
- אינו בתורת השבת גזלה. ³⁴ גזל שלש אגדות ³⁵ שוות שלש פרוטות, והגזלן, והרי שלש שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים - חייב להחזיר השלישית. ³⁶ הואיל ובתחלה היתה שוה פרוטה. ³⁷ גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזלה אין כאן. ³⁸ מצות השבת גזלה אין כאן. ³⁹

(33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה:). (36) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול נכך פירש במגיד משנה. וראה סוף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזלן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו.

- ז. הגזלן את חברו בישוב, והחזיר לו גזלתו במדבר - 33
- ה'רשות ביד הגזלן: אם רצה - נוטל; ואם לאו - 34
- אומר לו: איני נוטל אלא בישוב, שמא תאנס ממני 35
- כאן. ⁴⁰ והרי היא ברשות הגזלן ובאחריותו ⁴¹ עד שחזירנה לו בישוב. וכן בדמי הגזלה. 37

(40) שמא יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

- ח. הגזלן את חברו והבליע לו בחשבון ⁴² - יצא. ⁴³
- ואם החזיר ⁴⁴ לכיסו ⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו ⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנן שלא מדעת פוטר. ⁴⁷ ואם החזיר לכיס שאין בו פלוס - לא יצא. ⁴⁸ וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו ⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני. 44

(42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף

- ג. אי זהו גזל? ⁹ זה הלוקח ממון האדם בחזקה. ¹⁰
- כגון שחטף מידו ¹¹ מטלטלין, או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל משם פלים ¹², או שתקף בעבדו ¹³ ובכהמתו ונשתמש בהן ¹⁴, או שיירד לתוך שדהו ¹⁵ ואכל פרותיה, וכל פיוצא בזה - הוא גזל. 6
- פענך שנאמר: ויגזל את החנית מיד המצרי. ¹⁶

(9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. (10) בחזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צו). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזלן (בבא קמא עט:).

- ד. אי זהו עושק? ¹⁷ זה שפא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים ¹⁸, וכיון שתבעוהו כפשו ¹⁹ הקממן אצלו בחזקה ולא החזירו. כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או שכירות ²⁰, והוא תובעו, ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אדם ²¹ וקשה. ועל זה נאמר: לא תעשק את רעך. 12

(17) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חברו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא:). (21) תקיף ועושה כחפצו.

- ה. כל הגזל חייב להחזיר הגזלה עצמה ²², שנאמר: והשיב את הגזלה אשר גזל. ואם אבדה או נשתתת ²³ - משלם דמיה ²⁴. בין שהיה מפי עצמו בין שפאו עליו עדים שגזל - הרי זה חייב לשלם הקרן בלבד ²⁵. אפלו גזל קורה ובנאה בכירה ²⁶ - הואיל ולא נשתתת ²⁷, דין תורה הוא ²⁸ שיהרס את כל הבנין ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים ²⁹, שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין ³⁰. וכן כל פיוצא בזה. אפלו גזל קורה ועשאה בספת החג, ובא בעל הקורה לתבעה בתוך החג - נותן לו את דמיה ³¹; אבל אחר החג - הואיל ולא נשתתת ולא בנאה בטיט ³², מחזיר את הקורה עצמה. 25

(22) ואין הגזלן יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים (בבא קמא צג:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י). (25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ט תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה פא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 **שֶׁהֲרֵפָה לָהֶם בְּדָמִים וְהַפְּצִיר בְּרָעִים - יָבֹא לִידֵי**
18 **גְּזֻלָּה⁶²; שְׁנֵאֲמַר: וְחִמְדוּ בָתִּים⁶³ וְגִזְלוּ. וְאִם עֲמִדוּ**
19 **הַבְּעָלִים בְּפָנָיו לְהַצִּיל מִמוֹנָם⁶⁴ אוּ מִנְעוּהוּ⁶⁵ מִלְּגֹזֵל**
20 **- יָבֹא לִידֵי שְׁפִיכוֹת דָּמִים. צֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה**
21 **אַחָב וְנָבוֹת⁶⁶.**

(61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. (64) לאחר שגזלוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרמו לאוצר המלך (מלכים"א כא).

22 **יב. הָא לְמִדָּת, שֶׁהִתְאַוָּה⁶⁷ - עוֹבֵר בְּלֹא אֲחֶד⁶⁸,**
23 **וְהַקוֹנֶה דָּבָר שֶׁהִתְאַוָּה בְּהַפְּצִיר שֶׁהַפְּצִיר בְּבָעֲלִים אוּ**
24 **בְּבִקְשָׁה מִן - עוֹבֵר בְּשָׁנִי לְאוֹיֵן. לָכֵן נֶאֱמַר: 'לֹא**
25 **תִּחְמַד' וְלֹא תִתְאַוָּה⁶⁹. וְאִם גְּזֻלָּה⁷⁰ - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה**
26 **לְאוֹיֵן.**

(67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה. (69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו.

27 **יג. כָּל הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שְׁוֵה פְרוּטָה⁷¹ - כָּאִלוּ נוּטֵל**
28 **נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ; שְׁנֵאֲמַר: בֵּן אֲרָחוֹת כָּל בָּצַע בָּצַע⁷²**
29 **אֶת נַפְשִׁי⁷³ וְגוֹמַר. וְאִם עַל פִּי כֵן⁷⁴, אִם לֹא הִיָּתָה**
30 **הַגְּזֻלָּה קִיָּמָת⁷⁵, וְרָצָה הַגּוֹזֵל לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה⁷⁶, וְכֵא**
31 **מֵאֲלִי⁷⁷ וְהַחֲזִיר דָּמֵי הַגְּזֻלָּה - תִּקְנֶת חֲקָמִים הִיא⁷⁸**
32 **שָׂאִין מִקְבָּלִין מִמֶּנּוּ, אֲלֵא עוֹזְרִין אוֹתוֹ⁷⁹ וּמִזְחִלִּין**
33 **לוֹ, כִּדִּי לְקַרֵּב הַדֶּרֶךְ הַיֹּשֶׁרָה עַל הַשְּׂבִים. וְכָל**
34 **הַמִּקְבֵּל מִמֶּנּוּ דָּמֵי הַגְּזֻלָּה - אֵין רוּחַ חֲקָמִים נוֹחָה**
35 **מִמֶּנּוּ⁸⁰.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הגוזל את חברו שווה פרוטה כאילו נוטל את נשמתו ממנו".

מקורו של הדין הוא בגמרא (בבא קמא קט"א). אבל שם נאמר גם כאילו שופך דם בנו ובנותיו ושהוא גם בחמסן וגם בגרמא, וצריך להבין מדוע לא הביא הרמב"ם את המשך בגמרא.

אלא שהרמב"ם סובר שפעולת לקיחת חפץ מאדם בעל ירכחו היא כנטילת נשמתו כיון שמבטל את בעלותו עליו ונלמד זה מהפסוק "נפש בעליו יקח" שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה הרי זה כנטילת נשמתו. לכן לא הביא הרמב"ם את המשך הגמרא בנוגע לבני ובנותיו וגם בחמס ובגרמא כי כאן דיבר רק על גוף מעשה הגזילה וזה שייך רק כשגזול מהבעלים באופן ישיר.

עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזול ממהירותו. (44) הגזול. (45) לארנקו של הנגזל. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הנגזל מנה את הכסף שהחזיר לו, אף על פי שהגזול לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פטור את הגזול מאחריותו, אם אבד לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

1 **ט. כָּל הַחֹמֶד⁵⁰ עֲבָדוֹ אוּ אֲמָתוֹ אוּ בֵיתוֹ וְכָלֵיו שֶׁל**
2 **חֲבֵרוֹ, אוּ דָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שִׁיקָנָהוּ מִמֶּנּוּ⁵¹, וְהַכְּבִיר**
3 **עָלָיו בְּרָעִים וְהַפְּצִיר בָּהֶם⁵² עד שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ, אִם עַל**
4 **פִּי שְׁנֵתָן לוֹ דָּמִים רַבִּים⁵³ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא**
5 **תַּעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִחְמַד. וְאֵין לוֹקִין עַל לֹא זֶה,**
6 **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בוֹ מַעֲשֶׂה⁵⁴. וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא זֶה עַד**
7 **שִׁיקָה הַחֲפֵץ שֶׁחֲמַד⁵⁵, כְּעֶנְיָן שְׁנֵאֲמַר⁵⁶: לֹא תִחְמַד**
8 **כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָּךְ - חֲמֹד שֵׁישׁ בוֹ**
9 **מַעֲשֶׂה⁵⁷.**

(50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובוזה אין מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרותו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. (56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..

10 **י. כָּל הַמִּתְאַוָּה⁵⁸ בֵּיתוֹ אוּ אֶשְׁתּוֹ וְכָלֵיו שֶׁל חֲבֵרוֹ,**
11 **וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בֵּהֵן מִשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַנְתָּן**
12 **מִמֶּנּוּ - פִּיּוֹן שֶׁחֲשַׁב בְּלִבּוֹ הִיאָךְ יִקְנֶה דָּבָר זֶה וְנִפְתָּה**
13 **בְּלִבּוֹ בְּדָכָר⁵⁹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִתְאַוָּה,**
14 **וְאֵין תַּאֲוָה אֲלֵא בְּלִבְךָ⁶⁰.**

(58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרנו לו. (60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

15 **יא. הַתַּאֲוָה מְבִיאָה לִידֵי חֲמֹד, וְהַחֲמֹד מְבִיא לִידֵי**
16 **גְּזֻלָּה⁶¹; שְׁאִם לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לְמַכֵּר אִם עַל פִּי**

חוזרת לבעליה⁷ פצעמה⁸. ואם נשתנית ביד הגזלן,
אף על פי שעדיין לא נתיאשו הפעלים ממנה -
קנאה בשנוי⁹, ומשלם דמיה פשעת הגזלה¹⁰.

(2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי
לה לחסרון כס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.).
(5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה
אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) כי "רשות
יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של
הגזלן, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזלן, ואין כאן שינוי
רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה.
(8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). (9) "אמר רבה,
שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות -
ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזלן.

ב. ודין זה¹¹ דין תורה הוא¹², שנאמר: והשיב את
הגזלה אשר גזל. מפי השמועה¹³ למדו¹⁴: אם היא
פשוטה - משלם אותה¹⁵, ואם נשתנית בידו -
משלם דמיה¹⁶. נתיאשו הפעלים ממנה ולא
נשתנית¹⁷ - קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר
יאוש, ואינו משלם אלא פשעת הגזלה¹⁸. ודבר זה
מדבריהם¹⁹, מפני תקנת השבים²⁰. וכשמחזיר לו
הגזלה, שמין לו השבח²¹ ונוטל מן הנגזל²².

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם
דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבו. (14) את הפירוש
לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא
שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה.
(18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת
הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל
ונטענה. . . משלם כשעת הגזלה" (משנה שם צג.). רבינו
מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של
החכמים. (20) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. אם
נדרוש ממנו גם את הוולדות שנוולדו אצלו, ימנע מלחזור
בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר
גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזלן
את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל
דמים, כגון שגול פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה
(ראה לקמן שם).

ג. מכירה הגזלן או נתנה במתנה, אף על פי שלא
נשתנית הגזלה²³ - אינה חוזרת פצעמה²⁴ מיד
הלוקח; הואיל ונתיאשו הפעלים, בין לפני מכירה
ונתינה²⁵ בין לאחר מכירה ונתינה, קנאה הלוקח
ביאוש ושינוי רשות²⁶.

(23) והגזלן לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין
הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש
(שם קטו.). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או
המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה
הלכה ג.

ד. הגזל והשפיח, ומכר²⁷ או הוריש לפני יאוש²⁸

בזה יובן גם המשך ההלכה, בה מדבר הרמב"ם על תקנת
השבים ומתחיל במילים "ואף על פי כן אם לא היתה
הגזילה קיימת ורצה הגזלן לעשות תשובה. . והחזיר דמי
הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלים ממנו כו". כי
רוצה לומר שאף על פי שבגזילה נוטל הגזול נשמתו של
הנגזל בכל זאת תקנו חכמים תקנה לשבים בשני תנאים.
האחד כשאין הגזילה קיימת אבל אם הגזילה קיימת חייב
להחזיר את הגזילה אשר גזל כי השבת הגזילה עצמה
יכולה לתקן את העוון מעיקרו משא"כ כשמחזיר את דמיה
שמתקן רק את הפסד הממון של הנגזל. לכן אם אפשר
להחזיר הגזילה הרי הוא כאילו "מחזיר את נשמתו" כמו
שהיתה לפני הגזילה.

והתנאי השני שרצה הגזלן לעשות תשובה ובא מאליו
והחזיר דמי הגזילה כי בתיקון עוון הגזילה יש שני צדדים
צד הנגזל וצד הגזלן. לכן, אם עושה הגזלן תשובה תיקן
את עניינו ומכיון שבין כך אי אפשר לתקן את "נטילת
נשמתו" כיון שהחפץ איננו, הרי אז "עוזרין לו ומוחלין לו
כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

מדן זה לומדים הוראה חשובה, שהרי אם כדי "לקרב
הדרך הישרה על השבים" תקנו חכמים שאדם ימחול על
ממונו, על-אחת-כמה-זכמה שההתעסקות עם יהודי אחר
לקרב את ישראל לאביהם שבשמים צריכה להיות באופן
שברור אצלו שאין כאן כל כוונת ריווח אלא רק רצון
"לקרב הדרך הישרה על השבים".

(על פי לקו"ש חלק ז"ב ע' 112 סה"ש ח"א ע' 15 הע' 67.)

(71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קט. (72) כל הגזול.
(73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. (74) שעבירת
הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה.
(76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:).
(77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. (78) אף על פי
שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה.
(79) לעשות תשובה. (80) כי הוא מונע את הגזלנים
מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה
ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם
הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזלן, כגון
קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני
תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין
מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר
בתלמוד, שהגזלן משלם דמים, הכוונה לגזלן שאינו שב
מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או
שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

1 א. הגזלה שלא נשתנית² אלא הרי היא פמו
2 שהיתה³, אף על פי שנתיאשו הפעלים⁴ ממנה, ואף
3 על פי שמת הגזלן⁵ והרי היא ביד בןיו⁶ - הרי זו

42) שם צג: צה. (43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. (44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). (45) שם. (46) נתכסתה בצמר. (47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזול, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזול את דמי הולד או דמי הצמר. (48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. גִּזַּל פְּרָה מְעַבְרָתָהּ, וְנִתְיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֲרֵי כֵן יִלְדָּה; רָחַל טְעוּנָהּ, וְנִתְיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֲרֵי כֵן גִּזְזָהּ - מִשְׁלָם דְּמֵי פְרָה הַעוֹמֶדֶת לִילְדָּהּ⁵⁰ וְדְמֵי רָחַל הַעוֹמֶדֶת לִגְזוֹ. וְאִם לִפְנֵי יֵאוֹשׁ⁵¹ או קֶדֶם שְׁנִשְׁתַּנָּה יִלְדָּה או גִּזְזָה - הָרִי הַגִּזְזוֹת וְהוֹלְדוֹת שֶׁל בְּעָלִים, וְאִם עַל פִּי שְׁנִשְׁתַּנָּה או נְטַעְנָה בִּיד הַגִּזְלָן⁵²; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים⁵³ וְלֹא נִשְׁתַּנָּה הַגִּזְלָן⁵⁴ - בְּרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ הֵיא עֲדֵינָּה⁵⁵, אִם עַל פִּי שְׁהַגְזָלָן חִבֵּב בְּאַנְסִיָּה⁵⁶.

49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתיאשו הבעלים. (50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. (51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. (52) וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. (53) ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. (54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. (55) לבעלים הזכות החוקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. (56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גִּנְבֵּי או גִּזְלֵי⁵⁷, וְהַקְדִּישׁ וְטִבַּח אַחֲרֵי שְׁנִיתְיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים⁵⁹ - הָרִי הֵיא בְּרִשּׁוֹת הַגִּזְלָן מִשְׁעָה שְׁהַקְדִּישָׁה בְּלִבָּד⁶⁰, פְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה חוּטֵא נִשְׁכָּר⁶¹; וְכֵן וְלִדְוִתֶיהָ וְגִזְוִתֶיהָ מִשְׁעָה גִּנְבָה עַד שְׁעַת הַקֶּדֶשׁ - שֶׁל בְּעָלִים⁶².

57) גיטין נה: (58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא זז.). (59) אם הקדיש לפני שנתיאשו הבעלים, אין הקדשו

1 - מֵה שְׁהַשְׁבִּית הוֹרִישׁ²⁹ וּמֵה שְׁהַשְׁבִּית מְכַר, וְקָנָה לֹקַח או יוֹרֵשׁ אֶת הַשְּׁבִיחַ³⁰, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׁבִיחַ מִן הַגִּזְלָן וּמִחֲזִיר לוֹ הַגִּזְלָה³¹, וְחֹזֵר הַגִּזְלָן וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׁבִיחַ מִן הַגִּזְלָן³², שְׁהִירֵי לֹא נִתְיָאָשׁ. וְכֵן אִם הַשְׁבִּית הַלֹּקַח³³ או הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשְּׁבִיחַ מִן הַגִּזְלָל³⁴.

27) מימרא של רבא (שם צו.). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזול קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזול אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידי מפני תקנת השבים, מה-שאיין-כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזול. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזול את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזול ואחר-כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזול את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

7. ה. מְכַר הַגִּזְלָן לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים³⁵, אִם עַל פִּי שְׁהַשְׁבִּית הַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חֹזֵר לְבְּעָלֶיהָ³⁶. מְכַרָּה הַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל³⁷ אַחֲרֵי שְׁהַשְׁבִּית - הוֹאִיל וְהַגִּזְלָן יִשְׂרָאֵל וְזֶה שְׁהֵיא בִּידוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה הַשְּׁבִיחַ³⁸; וְאִם תִּפְּשׁ הַגִּזְלָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁹.

35) שם. (36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזול והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאים מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

12. ו. כְּכָר בְּאַרְנו⁴⁰, שְׁהַגְזֵלָה שְׁהַשְׁבִּיחָה אַחֲרֵי יֵאוֹשׁ או אַחֲרֵי שְׁנִשְׁתַּנָּה - הַשְּׁבִיחַ לְגִזְלָן, מִפְּנֵי תִקְנַת הַשְּׁבִיחַ, אִם עַל פִּי שְׁהַשְׁבִּיחָה מֵאֲלֵיהָ⁴¹. פִּיצַד? גִּזַּל פְּרָה⁴² וְנִתְעַבְרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שְׁלִידָה קֶדֶם שְׁתַּכְּעוּ בִּידֵין⁴³ בֵּין שְׁעֵדִין לֹא יִלְדָּה⁴⁴; גִּזַּל רָחַל⁴⁵ וְנְטַעְנָהּ אֶצְלוֹ, בֵּין שְׁנִשְׁתַּנָּה קֶדֶם שְׁתַּכְּעוּ בִּידֵין בֵּין שְׁעֵדִין לֹא גִזְזָה - הוֹאִיל וְנִתְיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים, מִשְׁלָם כְּשַׁעַת הַגִּזְלָה⁴⁷. וְאִם יִלְדָּה וְגִזְזָה - הַגִּזְזוֹת וְהוֹלְדוֹת שֶׁל גִּזְלָן; וְאִם עֲדֵין לֹא יִלְדָּה וְלֹא גִזְזָה - שְׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשְּׁבִיחַ מִן הַגִּזְלָן, וּמִחֲזִיר הַבְּהֵמָה עֲצָמָה⁴⁸.

40) למעלה בהלכה ב. (41) וכל-שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט).

את הגזילה עצמה. (71) בלי לשנות את העצים. (72) שם צג:

יא. גזל עפר⁷³ ועשאהו לבנה - לא קנה⁷⁴; שאם ידק⁷⁵ הלבנה, תחזור עפר כשהיתה. גזל לשון של מתקנת⁷⁶ ועשאהו מטבע - לא קנה; שאם יתיר⁷⁷ המטבע יחזור לשון כשהיתה. וכן כל פיוצא בזה.

(73) מימרות של רב פפא, שם צו: (74) ומחזיר את הלבנה, ונוטל את השבח מן הנגזל. (75) יכתוש דק דק. (76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אבל⁷⁷ הגזל עצים⁷⁸ ושפן וקצץ⁷⁹ או חקק כהן⁸⁰ ועשאן כלים, או שגזל צמר וצבעו או נפצו⁸¹ ולבנו⁸², או שגזל טוים⁸³ ועשהו בגד, או שגזל לבנה ועשאהו עפר⁸⁴, או אכנים וסתתן⁸⁵, או מעות והתיכן - הרי זה שנוי בדיו; שאם יעשם מעות אחרות - פנים חדשות הן⁸⁶. וכן כל פיוצא בהן.

(77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. (78) שם צג: (79) זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. (80) עשה בהם חלל ובית קיבול. (81) הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. (82) הלבנו על-ידי כיבוס וטיפול מיוחד. (83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וספ-משנה]. (84) שם צו: (85) תקנן והחליקן. (86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

יג. הגזל מעות⁸⁷ ישנות⁸⁸ ושפן⁸⁹ וחדשן - לא קנה; שהרי מתלשנן וחוזרין כשהיו. גזל מעות חדשים וישנם⁹⁰ - קנה; שאם יחדשם - פנים חדשות הן⁹¹. גזל דקל⁹² מחבר⁹³ וקצצו - לא קנה⁹⁴, ואפלו פרתו חליות חליות⁹⁵; עשהו קורות⁹⁶ - קנה⁹⁷.

(87) שם. (88) משומשות והשחירו. (89) החליקן וניקן. (90) עשה אותן ישנות. (91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. (92) שם צו. (93) לקרקע. (94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזלן להשיב את הדקל עצמו. (95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. (96) לבנין. (97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזלן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי שאמר: שור בן יומו קריי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

יד. גזל קורות גדולות⁹⁸ ועשאן קטנות - לא קנה⁹⁹; עשאן לוחות¹⁰⁰ עד שנשפתנה שמים¹⁰¹ - קנה. גזל

הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). (60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתייאשו הבעלים, כמו בגזלן שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). (61) אלה דברי הגמרא, גיטין נח: כי מצד הדין לא קנה הגזלן את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזלן (ראה למעלה סוף הלכה א). (62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזלן. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחוץ (בגיטין נח: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו') ענוש (כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. פמה דברים אמורים⁶³? בשבח הפא מאליו⁶⁴, בגזן גזות וולדות⁶⁵; אבל אם היתה פחושה ופסקמה⁶⁶ - אפלו לפני יאוש נוטל מן הנגזל שבח הפטום⁶⁷. וכן כל פיוצא בזה משבח שיש בו הוצאה.

(63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. (64) שלא עלה לגזלן בדמים. (65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: (66) שם סח. (67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקחי?" (שם, וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שנויים החוזר לבריתו⁶⁹ - אינו שנוי⁷⁰. כיצד? הגזל עצים ודבקן במסמרים⁷¹ ועשה מהן תבה - אינו שנוי; שהרי אפשר לפרקו, וחוזרין לוחות כשהיו⁷².

(68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזלן, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזלן. (69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. (70) ואין הגזלן קונה את הגזילה, וחייב להחזיר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ט תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה פה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוח, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

א. הגזל חבית² של יין מחברו, והרי היא שוה¹⁷ דינר בשעת הגזלה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה¹⁸: אם שבר החבית או שתה אותה³ או מקרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה - משלם ארבעה, בשעת הוצאה מן העולם⁴; שאלו הניחה⁵, היתה חוזרת בעצמה⁶. נשברה מאליה⁷ או אבדה - משלם דינר, בשעת הגזלה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. (5) שלימה אצלו. (6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גוזל שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. (7) ואין לחייב את הגוזלן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. היתה שוה⁸ בשעת הגזלה ארבעה, ובשעת הוצאה מן העולם דינר⁹ - משלם ארבעה, בשעת הגזלה¹⁰, בין ששברה או שתאה¹¹ בין שנשברה או אבדה מאליה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוול. (10) "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבח היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוולה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הגזל¹² חותל¹³ שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל פלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה¹⁴, ואין הנגזל יכול לומר לו: אני אחת אחת היתי מוכר. וכן הדין במזיק¹⁵, וכן כל פיוצא בזה, בנכסי הדיוט; אבל בהקדש¹⁶ אינו כן, אלא משלם עשרה¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששווי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזל מן ההקדש או המזיק, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גזל בהמה¹⁸ והזקינה¹⁹ או פחשה²⁰ פחש שאינו יכול לחזור, כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה²¹,

1 לולב¹⁰² והפריד עליו - קנה¹⁰³ העלים. גזל עלים ועשאן חופיה¹⁰⁴ - קנה¹⁰⁵. גזל טלה¹⁰⁶ ונעשה איל¹⁰⁷, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי בידו¹⁰⁸ וקנהו¹⁰⁹, ומשלם כשעת הגזלה¹¹⁰, ואף על פי שלא נתיאשו הבעלים¹¹¹.

(98) שם. (99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. (100) קרשים. (101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. (102) ענף הדקל. (103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". (104) כעין מטאטא לכבר בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. (105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". (106) כבש צעיר עד בן שנה. (107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: (108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזלן. (109) כי נשתנה גופו (שם סה:). (110) ראה הלכה א. (111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

טו. גזל פלי ושבירו - אין שמין לו הפחת¹¹²; אלא משלם דמיו¹¹³, והפלי השבירו של גזלן. ואם רצו הבעלים לטל הפלי השבירו - נוטלין¹¹⁴, ומשלם הפחת; שזו תקנה היא לבעלים¹¹⁵, ואם לא רצו - הרשות בידן. וכן כל פיוצא בזה¹¹⁶.

(112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזלן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. (113) של כלי שלם. (114) בעל-כרחו של גזלן. (115) דין זה, שאין שמין לגזלן, תוקן לטובת הבעלים. (116) כגון גזל בהמה ומתה.

טז. גזלה שלא נשתנית¹¹⁷ והוקרה¹¹⁸, אף על פי שנתיאשו הבעלים ממנה¹¹⁹ - הרי זו חוזרת לבעלים, ואין לגזלן בה כלום¹²⁰. שלא תקנה¹²¹ לגזלן את השבח אחר יאוש אלא כגון גזות וולדות¹²²; אבל שבח היקר, אם היתה הגזלה חוזרת בעיניה¹²³, אינו זוכה בה.

(117) וחייב הגזלן להחזירה בעין. (118) שם סה. בבא-מציעא מג. (119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזלן. (120) אף לא השבח שבעליית המחיר. (121) החכמים. (122) שאם יקחו מן הגזלן את הגזיות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. (123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליה, לא ישלם הגזלן את שבח היוקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם). ראה לקמן פרק ג הלכה א.

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוולה או שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חברו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל

(43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כ"ו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזול מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. הגזול בהמה⁴⁷ ונשא עליה משא או רכב עליה¹⁷ או חרש או דש בה וכו' ויצא בה, והחזיר להעליה,¹⁸ אף על פי שעבר בלא תעשה⁴⁸ - אינו חייב לשלם כלום, שהרי לא הפסידה⁴⁹ ולא הכחישה⁵⁰. ואם החזק אדם זה לגזול⁵¹ או לעשוק⁵² או לעשות מעשים אלו⁵³ פעם אחר פעם - קונסין אותו⁵⁴, ואפילו בחוצה לארץ⁵⁵, ושמין⁵⁶ השקר⁵⁷ או השבחה⁵⁸ שהשביח בבהמה⁵⁸ ומשלם לגזול.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק. (50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לדוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:), שקנס את הגזול, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזול לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

ז. התוקף⁵⁹ עבדו של חברו ועשה בו מלאכה, ולא בטלו⁶⁰ ממלאכה אחרת - פטור; שנוח לו לאדם שלא יבטל עבדו⁶¹. ואם בטלו ממלאכה אחרת - משלם לו⁶² כפועל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צו. (60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזול, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזול בהמה בין נתיאשו הבעלים או לא נתיאשו, הרי דעתו שבלא נתיאשו הבעלים - השבח לגזול (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

ח. התוקף ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה: ²⁹

או שגזל מטבע ונסדק²² או פסלו המלך²³, או שגזל פרות והקריבו כלן²⁴, או שגזל זין והחמיץ²⁵ - הרי זה כמי שגזל כלי ושבירו²⁶, ומשלם כשעת הגזלה²⁷. אבל אם גזל בהמות וכחשו פחש שאפשר לחזור²⁸, או שגזל עבדים והזקינו²⁹, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והקריבו מקצתם³⁰, או תרומה ונטמאת³¹, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח³², או בהמה ונעברה בה עברה³³, או נפסלה מלקרב³⁴, או שהיתה יוצאה להסקל³⁵ - אומר לו³⁶: הרי שלך לפניך³⁷, ומחזיר אותה בעצמה³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. (20) רותה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-ידיה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צו. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלוקל שאינו ניתן לתיקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. (27) משנה שם צו: (28) ולהבריא. (29) מחזיר את העבדים עצמם. זוהי דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזול, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזול אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזול לגזול: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על המזבח על-ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזול הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על-פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם-משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזול לגזול. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. במה דברים אמורים? כשהחזיר הגזלה⁴⁰; אבל אם נשרפה הגזלה או אבדה אחר שנאסרה בהנאה - חייב להחזיר לו דמיה כשעת הגזלה⁴¹. לפיכך⁴², אם פפר בו⁴³ אחר שנאסרה בהנאה⁴⁴ ונשבע⁴⁵ - חייב לשלם קרן וחמש ואשם⁴⁶.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. "... יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל ... תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה ... אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה:

18 "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר
 לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר. (85) זוהי בעיא שלא
 נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחונתו, הצובע אינו
 חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים
 בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאים מידו, כי יכול
 לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו
 אבדתם ממני.

18 יא. השולח יד בפקדון⁸⁶, בין ששלח יד בעצמו או
 על יד בנאי⁸⁷ ועבדו ושלוהו - הרי זה גזלן⁸⁸; ונתחייב
 באנסיו⁸⁹, ונעשה הגזלה ברשותו, כדין פל הגזלנים.
 20 חשב לשלח יד⁹⁰ בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד
 21 שישלח יד⁹¹. ומששלח יד נתחייב בו. אף על פי
 22 שלא חסר ממנו כלום⁹², אלא נטל הפקדון ממקום
 23 למקום ברשותו⁹³ כדי לשלח בו יד⁹⁴ - הרי זה
 24 חייב⁹⁵; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.

86 העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו,
 בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי
 שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד.
 88 מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים,
 אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם
 החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם,
 אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור.
 90 כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם
 מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו
 במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא,
 ש"שליחות יד אינה צריכה חסרון", שם מא: (93) ועל-
 ידי-זה קנה אותו. (94) מה-שאינ-כן אם העביר את הפקדון
 למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. (95) כדין
 גולן.

26 יב. הגביה את החבית⁹⁶ לטל ממנה רביעית⁹⁷ -
 27 נתחייב באנסיה⁹⁸, אף על פי שלא נטל. אבל אם
 28 הגביה את הכיס⁹⁹ לטל ממנו דינר¹⁰⁰, וכיצא בכיס
 29 מדברים שאינן גוף אחד¹⁰¹ - הרי זה ספק אם
 30 נתחייב בכל הכיס¹⁰² או לא נתחייב אלא בדינר
 31 בלבד¹⁰³.

96 וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. (97) הלוג,
 ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-
 פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח
 לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך
 החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפיגה טעמה, ועל כן
 חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי
 בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד
 בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו,
 בניגוד ליון שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו
 ביין, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד
 כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר.
 (103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה ליון.

32 יג. היו פרות מפקדין אצלו ונטל מקצתן - אינו

1 אם אינה עשויה לשכר⁶⁴ - שמיין במה פחתה⁶⁵
 2 ומשלם; ואם היא עשויה לשכר: אם ירד לה בתורת
 3 שכירות⁶⁶ - הואיל וירד שלא ברשות⁶⁷, אם רצה
 4 הבעל לטל שכרה⁶⁸ - נוטל, רצה לטל פחתה⁶⁹ -
 5 נוטל⁷⁰; ואם ירד לה בתורת גזל - נותן הפחתה⁷¹. וכן
 6 כל פיוצא בזה⁷².

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים.
 (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת
 זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין
 אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה
 לשכר, דין התוקף כדין גזלן, וגזלן במטלטלין אינו משלם
 שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות
 מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה
 משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על
 השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת.
 (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר
 להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה
 עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם
 השכר עולה על הפחת, כדין גזלן המשלם כשעת הגזילה.
 (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש
 דברי רב ושמואל.

7 ט. הדר בחצר חברו⁷³ שלא מדעתו: אם אותה חצר
 8 אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר⁷⁴,
 9 אף על פי שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו,
 10 שזה⁷⁵ נהנה וזה אינו חסר⁷⁶; ואם החצר עשויה
 11 לשכר, אף על פי שאין דרך זה⁷⁷ לשכר - צריך
 12 להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון⁷⁸.

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר.
 (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר
 היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא.
 זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר
 חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות,
 ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר,
 ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו
 מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק
 הרי"ף.

13 י. מי שהיה לו⁷⁹ צמר⁸⁰ וסמנים⁸¹ שרויין⁸², ובא
 14 אחד וצבע הצמר בסמניו שלא מדעת חברו - משלם
 15 לו דמי מה שהפסיד בצמרו⁸³, ואינו מחשב לו שבח
 16 סמניו שעל גבי הצמר⁸⁴. ואם תפש הנזק דמי מה
 17 שחסרו מן הסמניו - אין מוציאין מידו⁸⁵.

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים
 לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שוה פחות מדמי
 צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי
 הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים
 בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד
 האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב:

אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם-משנה כאן). (124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל, ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדין גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

טז. החוטף משכונן¹²⁸ מיד הלוח¹²⁹ שלא ברשות בית דין¹³⁰ - הרי זה גזלן¹³¹, אף על פי שהוא חייב לו¹³². ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חברו¹³³ ומשכנו שהוא גזלן¹³⁴, שנאמר: בחוץ תעמד.

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה. (129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוח משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא-מציעא קיג. (131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכנו מיד הלוח, אף מחוץ לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה אסור אפילו לשליח בית-דין. (134) במשנה שבועות מד: שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות".

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו

פרק רביעי

(1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

א. קנס קנסו חכמים² לגזלנין, שהיה הנגזל נשבע על כל מה שישען³ ונטל מן הגזלן⁴. והוא⁵, שהיה זה מחזק שגזלו בשני עדים⁶.

(2) כלומר, דין התורה אינו כך. (3) נגד הגזלן, (4) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבחורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. (5) ודין זה הוא בתנאי. (6) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאנים יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

ב. כיצד? הרי שנכנס לתוך בית חברו למשכנו⁷ בפני עדים, ולא היה פלוס תחת פנפיו⁸, ויצא וכלים משלין לו תחת פנפיו, ולא ידעו העדים מה הן⁹, ובעל הבית אומר¹⁰: כך וכך גזלתי - בין שאמר הגזלן: מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי פלוס¹¹, בין שאמר: נכנסתי למשכנו כמו שראו העדים¹², אבל לא נטלתי¹³, ולא היה תחת פנפי אלא כלים שלי¹⁴, בין שאמר: נטלתי כלי זה¹⁵, ובעל הבית טוען שנטל זה וכלי אחר - הרי בעל הבית נשבע¹⁶ בנקיטת חפץ¹⁷, ונטל כל מה שישען.

(7) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז.

חייב אלא באחריות הפרות שנטל, ושאר הפקדון המנח במקומו¹⁰⁴ - ברשות בעליו הוא. ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל - חייב בכל¹⁰⁵. כיצד? הטה את החבית במקומה¹⁰⁶ ונטל ממנה רביעית או יתר: אם נשברה אחר שנטל והיא במקומה¹⁰⁷ - אינו חייב אלא כמה שנטל, שהרי לא הגביה החבית¹⁰⁸; ואם ההמיצה¹⁰⁹ - משלם את דמי פלה¹¹⁰ כשעת הגזלה¹¹¹. וכן כל פיוצא בזה.

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדין מזיק. (106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממחרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

יד. הכופר בפקדון¹¹² בבית דין¹¹³, אם היה ברשותו כשעה שפפר¹¹⁴ - נעשה עליו גזלן¹¹⁵, וחייב באונסו.

(112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה. (114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. (115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדין גזלן, אף-על-פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

טו. השואל שלא מדעת הבעלים¹¹⁶ - הרי זה גזלן¹¹⁷. היה¹¹⁸ כלי ביד בנו¹¹⁹ של בעל הבית או ביד עבדו¹²⁰, ולקחו¹²¹ אחר¹²² מהן ונשתמש בו¹²³ - הרי זה שואל שלא מדעת; ונעשה ברשותו, ונתחייב באנסיו¹²³, עד שיחזירונו לבעלים¹²⁴. לפיכך, אם החזירו לקטן שהיה בידו¹²⁵ או לעבד, ואבד מהן או נשבר¹²⁶ - חייב לשלם¹²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזלו ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק כחכמים לפי דעת רבא, בבא-בבא פח. בבא-מציעא מג: (118) משנה בבא-בבא פז: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה). (121) כגון חנווני, גמרא פח. (122) למדוד בו לאחרים, שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה פט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. הָיָה עַד אֶחָד מֵעֵידֵינוּ²⁸ שֶׁנִּכְנָס וְנָטַל כְּלִים תַּחַת כִּנְפֵי¹²
כִּנְפֵינוּ²⁹, וְאֵינוּ יוֹדֵעַ מָה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִזְלָתִי¹³
כְּלוּם³⁰, אוֹ שְׂאֵמֶר: בְּחוּבִי נִטְלָתִי³¹ - הוֹאִיל וְאֵין¹⁴
הָעֵד יוֹדֵעַ³² מָה הָיָה תַּחַת כִּנְפֵינוּ, הָרִי זֶה נִשְׁפָּע¹⁵
בְּנִקִּיטַת חֲפִץ³³ שֶׁלֹּא גִזַּל; שְׂאֵינוּ מִחֻזֵּק בְּגִזְלָנוֹת¹⁶
אֵלָּא בְּשָׁנֵי עֲדִים³⁴.¹⁷

(28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת
על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת
בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם.
טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי
שהורה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים.
(32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא
נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה
לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון
למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי
נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד
משנה). (33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום
ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה",
שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על
כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא
משלם".

ו. כִּשְׁם שֶׁבַעַל הַבֵּית נִשְׁפָּע וְנֹטַל מִן הַגִּזְלָן³⁵, כֵּן¹⁸
שׁוֹמֵר שֶׁל בַּעַל הַבֵּית³⁶. אֲפִלּוּ אֶשְׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר¹⁹
נִשְׁבַּעַת³⁷ שֶׁזֶה נָטַל כֵּן וְכָךְ, וּמִשְׁלֵם הַגִּזְלָן.²⁰

(35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה
הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו
כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו
כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37) כי היא
עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי
רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ...
הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר
תשתתף בשמירה.

ז. הָיָה נֶשֶׁם³⁸ לְקִיטוֹ³⁹ אוֹ שְׁכִירוֹ⁴⁰ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית -
אֵינָן נִשְׁבַּעִין וְנֹטְלִין⁴¹; וְאֵין הַנִּגְזָל יָכוֹל לְשַׁבַּע,²¹
שֶׁהָרִי לֹא הָיָה בְּבִיתוֹ בְּשַׁעָה שְׁנִגְזָל; וְאֵין הָעֲדִים²²
יֹדְעִים מָה נָטַל תַּחַת כִּנְפֵינוּ כְּדִי לַחֲבִיב הַגִּזְלָן²⁴
לְהַחְזִיר⁴²; וְאֵין מְשַׁבְּעִין אֶת הַגִּזְלָן⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא²⁵
חָשׂוּד עַל הַשְּׁבוּעָה⁴⁴.²⁶

(38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה.
(40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-
הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם.
על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה".
ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל"
תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירושו, אפילו תפס
מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל
נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון
שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית
טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב.

(8) כנפי בגדו. (9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי
בגדו. (10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם
הכלים שהוציא הגזלן. (11) והעדים מעידים אותו שנכנס
ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה
להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע
וייטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן,
היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. (12) ואין בנקודה זו
כל הכחשה מצידו. (13) משל חברי, כי חזרתי בי.
(14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים
מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים
אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו
בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת
כנפיו". (15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי
ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. (16) כי דין הנכנס לבית
חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. (17) כגון,
ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁸? בְּשִׁטְעֵן דְּבָרִים שֶׁהוּא
אֲמוּד בְּהֵן¹⁹ אוֹ שֶׁהוּא אֲמוּד שֶׁמִּפְקִידִין אֲצֵלּוֹ²⁰ אוֹתָן
דְּבָרִים שִׁטְעֵן, וְטָעֵן דְּבָרִים שֶׁאֲפָשֶׁר שִׁנְטָלוּ תַּחַת
הַכִּנְפִים²¹ כְּמוֹ שֶׁהָעֵידוּ הָעֲדִים²².

(18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטעון. (19) שמעריכים
אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו:
(20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו
אצלו, שם. (21) כגון, דברים לא גדולים. (22) שכלים
מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים,
שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון
שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

ד. רְאוּהוּ עֲדִים שֶׁנִּכְנָס לְמִשְׁכָּן אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא רְאוּהוּ
בַּעַת שְׁיִצְאָה²³, אוֹ שְׁיִצְאָה וְאֵין נִרְאָה תַּחַת כִּנְפֵינוּ²⁴
כְּלוּם, וּבַעַל הַבֵּית טוֹעֵן וְאוֹמֵר: כֵּן וְכָךְ נָטַל, אֲפִלּוּ
אוֹמֵר: מַעֲוָלָם לֹא נִכְנַסְתִּי, שֶׁהָרִי מִכְחִישׁ אֶת הָעֲדִים
- הָרִי זֶה פְטוּר²⁴. שְׂאֵם אֲמֵר: נִכְנַסְתִּי וְלֹא נִטְלָתִי²⁵
- נִשְׁפָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת²⁶ שֶׁלֹּא נָטַל כְּלוּם, וְהוֹלֵךְ;
שֶׁאֲפָשֶׁר שִׁנְכָּס לְגִזַּל וְלֹא גִזַּל²⁷.

(23) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו.
(24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים.
(25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול
היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים
לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו
מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את
הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב
ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה
דאינש עביד לה ולא אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט
סימן צ. (26) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול,
והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא
בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ:
(27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש
דגזים ולא עביד" וראה ר"ף שם, "שלושה שערים בחוקי
המשמכן ...".

44) שישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגול על ידי שני עדים.
 ח. וכיצד עושים בדין זה? מחירים בעל הבית⁴⁵
 חרם סתם⁴⁶ על מי שנטל מביתו כלום⁴⁷ ואינו מודה
 בבית דין. ואפילו הודה הגזלן שגול קצת - מחזיר
 המקצת שהודה בה בלבד, שהרי אין בעל הבית
 טוענו טענת ודאי⁴⁸.

45) מכריו חרם. 46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. 47) משהו. 48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).
 ט. הגזל אחד מחמשה⁴⁹ ואין ידוע מי הוא הנגזל⁵⁰, וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומר: לי גזלת, אף על פי שאין שם עדים שגזל⁵¹ - הרי כל אחד מהן נשבע שזה גזלו, ומשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵². אף דבר זה קנס הוא שקנסוהו חכמים, מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין תורה⁵³ אינו חיב לשלם מספק⁵⁴.
 49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: 50) שאין לאף אחד מהם עדים. 51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. 52) כדעת רבי עקיבא שם. 53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, ט). 54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

י. אמר לשנים⁵⁵: גזלתי אחד מהם או אביו של אחד מהם⁵⁶ ואיני יודע איזהו, אם פא לצאת ידי שמיים⁵⁷ - חיב לשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵⁸; אבל בדין⁵⁹ אינו נוהן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן. שהרי אין אחד מהן יודע שנגזל⁶⁰, אלא זה פא והודיעם, ולא קנסו חכמים בדבר זה⁶¹, מפני שאין לו תובע⁶².
 55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. 56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. 57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. 58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. 59) לפי הדין. 60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". 61) אף על פי שגזל. 62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

יא. הטוען את חברו ואמר לו: גזלתי מאה, אם אמר: לא גזלתי⁶³ - נשבע שבועת הסת⁶⁴, בדין כל נתבע⁶⁵; ואם הודה שגזלו חמשים - משלם⁶⁶, ונשבע שבועת התורה⁶⁷ על השאָר, בדין כל מודה במקצת⁶⁸, שהרי לא החזק גזלן בעדים⁶⁹. וכן הטוען את חברו⁷⁰ שנקנס לביתו וגזלו כלים, והוא אומר:

80) שלא כדרך הגנבים. 81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. 82) במתנה. 83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מז. ורי"ף שם. 84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא

44) שישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגול על ידי שני עדים.
 ח. וכיצד עושים בדין זה? מחירים בעל הבית⁴⁵
 חרם סתם⁴⁶ על מי שנטל מביתו כלום⁴⁷ ואינו מודה
 בבית דין. ואפילו הודה הגזלן שגול קצת - מחזיר
 המקצת שהודה בה בלבד, שהרי אין בעל הבית
 טוענו טענת ודאי⁴⁸.
 45) מכריו חרם. 46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. 47) משהו. 48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).
 ט. הגזל אחד מחמשה⁴⁹ ואין ידוע מי הוא הנגזל⁵⁰, וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומר: לי גזלת, אף על פי שאין שם עדים שגזל⁵¹ - הרי כל אחד מהן נשבע שזה גזלו, ומשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵². אף דבר זה קנס הוא שקנסוהו חכמים, מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין תורה⁵³ אינו חיב לשלם מספק⁵⁴.
 49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: 50) שאין לאף אחד מהם עדים. 51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. 52) כדעת רבי עקיבא שם. 53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, ט). 54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.
 י. אמר לשנים⁵⁵: גזלתי אחד מהם או אביו של אחד מהם⁵⁶ ואיני יודע איזהו, אם פא לצאת ידי שמיים⁵⁷ - חיב לשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵⁸; אבל בדין⁵⁹ אינו נוהן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן. שהרי אין אחד מהן יודע שנגזל⁶⁰, אלא זה פא והודיעם, ולא קנסו חכמים בדבר זה⁶¹, מפני שאין לו תובע⁶².
 55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. 56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. 57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. 58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. 59) לפי הדין. 60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". 61) אף על פי שגזל. 62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.
 יא. הטוען את חברו ואמר לו: גזלתי מאה, אם אמר: לא גזלתי⁶³ - נשבע שבועת הסת⁶⁴, בדין כל נתבע⁶⁵; ואם הודה שגזלו חמשים - משלם⁶⁶, ונשבע שבועת התורה⁶⁷ על השאָר, בדין כל מודה במקצת⁶⁸, שהרי לא החזק גזלן בעדים⁶⁹. וכן הטוען את חברו⁷⁰ שנקנס לביתו וגזלו כלים, והוא אומר:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה צא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. חטף¹⁰⁶ ממנו זהובים [בַּעַד אֶחָד], והוא אומר: 22
שלי חטפתי ועשרים היו, אף על פי שאין העד יודע 23
במה חטף - הרי זה משלם העשרים. שהרי ידע 24
בדאי שהובים חטף, ואלו היו שנים¹⁰⁷ היה חזב 25
לשלם¹⁰⁸, ונמצא בעד אחד מחזב שבועה¹⁰⁹ ואינו 26
יכול לשבע¹¹⁰, כמו שבארנו¹¹¹. 27

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף 106
על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף. 107
(110) כי הורה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג. 108

טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלי הן, והנגזל 28
אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע¹¹² מנגזל, 29
הרי משלם העשרים שהורה בהן שחטפן, ונשבע 30
שבועת התורה על השאָר, שהרי נתחייב במקצת¹¹³. 31
ודעתי נוטה בזה שישבע הסת¹¹⁴, שהרי לא הורה 32
כלום¹¹⁵, אלא אמר 'שלי חטפתי'. 33

(112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על 112
השאר. (113) ומורה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה 113
למעלה הלכה יא. (114) כדין כופר בכל. (115) והחייב 114
לשלם בא בגלל העד. 115

יז. נכנס לביתו של חברו שלא בפניו ונטל משם 34
כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע במה נטל, 35
(הרי) בעל הבית אומר: עשרים כלים היו בבית¹¹⁶, 36
והגזול אומר: לא נטלתי אלא עשרה והם שלי - 37
חזב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחזב שבועה¹¹⁷ 38
ואינו יכול לשבע. ואינו נשבע על השאָר¹¹⁸ אפלו 39
שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטען על הגזול 40
טענת ודאי¹¹⁹. 41

(116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד 116
לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען 116
שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). 117
(117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען 117
טענת שמה. (118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב 118
שבועה. (119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע 119
נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא. 119

פרק חמישי

(1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהגה מן 1
הגזילה, בין שהוא יורש מהגזול בין שהוא לוקח מהגזול, 1
בין שהגזול מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין 1
מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיצא בזה. 1

א. אסור לקנות דבר הגזול² מן הגזול³. ואסור 42
לסעוד על שניו⁴ כדי שיקנהו⁵. שכל העושה דברים 43
אלו⁶ וכיצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה⁷, ועובר 44
על ילפני עור לא תתן מכשל⁸. 45

(2) בבא-קמא קיח: קיט. (3) אבל אם הדבר הגזול עבר 2
בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייארשו

ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס 1
וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. 85
(86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על 86
בעלות הכלים. 87

יג. וכן⁸⁸ אם היה שם עד אחד⁸⁹ בלבד, ובעל הבית 1
טוען שגזול הוא כלי זה בידו⁹⁰, והלה אומר: לקוח 2
הוא בידו, או בחוב גביתו, או שלי היה ופקדון 3
הוא אצלך - הרי זה חזב להחזיר הפלי לבעליו בלא 4
שבועה. שאלו היה שם שני עדים, היה חזב לשלם; 5
ועכשו, שאין שם אלא עד אחד, חזב שבועה⁹¹; 6
ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד⁹²; 7
וכל המחזב שבועה ואינו יכול לשבע - משלם. 8
לפיכך, אם כפר ואמר: לא נכנסתי לביתו ולא 9
נטלתי כלום⁹³ - הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא 10
מכחישו, הרי זה נשבע שבועת התורה⁹⁴ שלא לקח 11
מביתו כלום, ונפטר. 12

(88) רי"ף שם. (89) שראהו נכנס לתוך בית חבירו שלא 88
בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה 90
את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו 90
מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא 90
יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה 90
שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ן). (91) להכחיש את דברי 91
העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה 91
בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת 91
רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמה של בעל 91
הבית]. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חבירו, אלא שהוא 92
טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא 93
נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן 94
התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. 94
וראה למעלה הלכה ה. 94

יד. מעשה באחד⁹⁵ שחטף לשון של פספס⁹⁶ מיד 13
חברו בפני עד אחד, ובא החוטף⁹⁷ ואמר: חטפתי⁹⁸ 14
ושלי חטפתי, וחיבוהו חכמים⁹⁹ להחזיר, מפני 15
שהוא מחזב שבועה¹⁰⁰ בעד זה, ואינו יכול לשבע, 16
שהרי הורה כמו שאמר העד. ואלו לא היה שם עד 17
כלל, היה נשבע שבועת הסת¹⁰¹ ששלו חטף¹⁰²; 18
ואלו הכחיש העד¹⁰³ ואמר: מעולם לא חטפתי, היה 19
נשבע שבועת התורה שלא חטף. וקדין זה דנין בכל 20
פיוצא בזה¹⁰⁴ בכל מקום¹⁰⁵. 21

(95) בבא בתרא לג: שבועות מז. (96) מוארך בצורת לשון. 95
(97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי 97
אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר 98
הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה 98
למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזול על פי 99
עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה 100
הקודמת, שהנכנס לבית חבירו שלא בפני בעל הבית דינו 100
כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ. 105

הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. (4) אסור לעזור לגזולן לשנות את הגזילה. (5) כדי שהגזולן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. (6) שקונה בעצמו מן הגזולן, או שעוזר לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. (7) על-ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. (8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכבא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

ב. אסור להנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש.⁹ והוא, שידע בודאי¹⁰ שדבר זה הוא הגזילה עצמה. כיצד? ידע בודאי שבהמה זו גזולה - אסור לרפב עליה או לחרש בה.

1 כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. (10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזולן הוא, השווה להלן הלכה ח.

9 כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. (10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזולן הוא, השווה להלן הלכה ח.

ג. גזל בית או שדה¹¹ - אסור לעבר בתוכה¹² או לנכס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. ואם דר בתוכה¹³ - חיב להעלות שוקר לבעלים, כדין הדר בחצר חברו שלא מדעתו¹⁴. גזל דקלים ועשה מהן גשר¹⁵ - אסור לעבר עליו¹⁶. וכן כל פיוצא בזה¹⁷.

11 קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא-קמא קיז: (12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרישה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. (13) הגזולן או אדם אחר. (14) שאם החצר עשויה לשכר, אף-על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא-קמא כא. (15) דוגמא בגמרא שם קיג: (16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החזור לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. (17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזולן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

ד. מי שעבר¹⁸ ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור מלשלם¹⁹. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבעלים לגבות מן האוכל - גובין, שיעדין ברשותן היא²⁰; ואם רצו, גובין מן הגזול²¹.

18 על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. (19) משנה בבא-קמא קיא: ולפי

ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזלה לבנים אחר יאוש²² בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה²³: אם הניח קרקע - חיבין לשלם²⁴, אבל מן המטלטלין²⁵ - אינן חיבין לשלם; שדמי הגזלה²⁶ חוב הן על הגזולן, ואין המטלטלין משתעבדין לבעל חוב²⁷.

22 אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא נידי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או הירוש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי הירושים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

ו. פקר תקנו הגאונים²⁸ לגבות בעל חוב מן המטלטלין²⁹ ואפילו במלוה על פה³⁰. לפיכך חיבין לשלם³¹ בין אכלו בין לא אכלו, בין נתיאשו בין לא נתיאשו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

28 ראה רי"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז). והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

ז. דין הלווה מטלטלין³² מן הגזולן פלוה מן הגנב³³: אם גזולן מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק³⁴; ואם אינו מפרסם³⁵ - עשו בו תקנת השוק³⁶, ונותן הנגזל דמים³⁷ שנתן³⁸ ולוהק גזלתו³⁹, וחוזר ותובע הגזולן⁴⁰ בדמי הגזלה. ואם פקר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה צג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 נְתִיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁴¹ - קְנָה לֹקַח⁴² עֲצָמָה שֶׁל גְּזֻלָּה⁴³
2 וְאֵינוֹ מַחְזִירָהּ⁴⁴.

(32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזול. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזול. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף-על-פי שנודע אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלוקח לגזול. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזול. (41) בין שנתייאשו לפני שמכר הגזול ובין שנתייאשו אחר שמכר הגזול, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזול.

3 ח. אֲסוּר לְהֵנוֹת מִן הַגְּזֻלָּה⁴⁵. וְאִם הָיָה מְעוֹט שְׁלֹו⁴⁶,
4 אֵף עַל פִּי שָׂרֵב מְמוֹנוֹ גְּזוּל - מִתֵּר לְהֵנוֹת מְמוֹנוֹ, עַד
5 שְׂיִדַּע בּוֹדָאִי שְׂדִבְרָה זֶה⁴⁷ גְּזוּל בִּידּוֹ.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזול, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזול. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא קט. (47) שהוא מקבל מן הגזול. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזול (מגיד-משנה).

6 ט. בְּגִי אָדָם שֶׁחִזְקָתוֹ גְּזֻלָּתוֹ⁴⁸ וְחִזְקָתוֹ פֶּל מְמוֹנָן מִן
7 הַגְּזֻלָּה⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁמִּלְאֲכָתָן מִלְּאֲכָתָהּ גְּזֻלָּתוֹ⁵⁰, כְּגוֹן
8 הַמּוֹכְסִין⁵¹ וְהַלֹּסְטִים⁵² - אֲסוּר לְהֵנוֹת מֵהֶן; שֶׁחִזְקָתָהּ
9 מִלְּאֲכָה זֹו שֶׁהוּא גְּזוּל⁵³. וְאֵין מְצַרְפִּים דִּינָרִים מִן
10 הַתִּבְּהָ שֶׁלֶהֶן⁵⁴, שֶׁהִפֵּל בְּחִזְקָתָהּ גְּזֻלָּה⁵⁵.

(48) שידועים כגזולנים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. (50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שודד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא קיג. (55) כל המעות שבתביבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי

לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בו (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נִטְלוּ מוֹכְסִים פְּסוּתוֹ⁵⁶ וְהִחְזִירוּ לוֹ אַחֲרָתָּהּ⁵⁷, (נִטְלוּ
11 חֲמורוֹ וְהִחְזִירוּ לוֹ חֲמור אַחֵר) - הֲרִי אֵלָיו שְׁלֹו;
12 מִפְּנֵי שֶׁזֶוּ כְּמִכְרָה הִיא⁵⁸, וְחִזְקָתָהּ שֶׁנְּתִיאֲשׁוּ
13 הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה⁵⁹, וְאֵינוֹ יוֹדַע בּוֹדָאִי שֶׁזֶוּ גְּזֻלָּה⁶⁰.
14 וְאִם הָיָה וְתִקִּין⁶¹ וּמִחְמִיר עַל עֲצָמוֹ⁶² - מַחְזִירָן
15 לַבְּעָלִים הָרְאוּשִׁים⁶³.

(56) משנה בבא-קמא קיד. (57) מתוך רחמנות עליו. (58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזול, שאם נתייאשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים⁶⁴ שֶׁהַמוֹכֵס פְּלִסְטִים? בְּזִמְנָן
17 שֶׁהַמוֹכֵס עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁵, או מוֹכֵס הַעוֹמֵד מֵאֲלִיּוֹ⁶⁶,
18 או מוֹכֵס הַעוֹמֵד מִחֲמַת הַמֶּלֶךְ⁶⁷ וְאֵין לוֹ קֶצֶבָה⁶⁸,
19 אֲלֵא לֹקַח מֵה שְׂרִירָה וּמִנִּיחַ מֵה שְׂרִירָה; אֲבָל מִכֵּס
20 שֶׁפִּסְקוֹ הַמֶּלֶךְ⁶⁹, וְאִמְרָ שְׂרִיחָה שְׁלִישִׁי⁷⁰ או רִבִּיעִי או
21 דְּבַר קְצוּב⁷¹, וְהַעֲמִיד מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל⁷² לְגִבּוֹת חֶלֶק זֶה
22 לְמֶלֶךְ, וְנוֹדַע שְׂאָדָם זֶה נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מוֹסִיף פְּלוֹם עַל
23 מֵה שְׂגִזֵּר הַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ בְּחִזְקָתָהּ גְּזֻלָּה⁷³, לְפִי שְׂדִין
24 הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא⁷⁴. וְלֹא עוֹד⁷⁵, אֲלֵא שֶׁהוּא עוֹבֵר⁷⁶
25 הַמְּבָרִיחַ מִמֶּכֶס זֶה⁷⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹזֵל מִנֵּת הַמֶּלֶךְ,
26 בִּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד פּוֹכְכִים בִּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ
27 יִשְׂרָאֵל.

(64) למעלה הלכה ט. (65) ומלאכתו מלאכת גזולנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא קיג. (66) ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. (67) שמינהו המלך לגבות מכס שקבע. (68) אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. (69) שקבעו המלך. (70) מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. (71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. (72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. (73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. (74) כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. (75) לא רק שאין המוכס בחזקת גזול. (76) עבירה של גזל. (77) המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

מעשהו שלא לפי החוק. (96) כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזול ונתיאשו הבעלים.

יד. כללו של דבר⁹⁷: כל דין שיחזק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו⁹⁸ - אינו גזל; וכל שיחזק מאיש זה בלבד שלא פדת⁹⁹ הידועה לכל, אלא חמס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושוטרי¹⁰⁰ שמוכרים השדות במס הקצוב על השדות¹⁰¹ - ממכרן ממכר¹⁰²; אבל מס שעל כל איש ואיש¹⁰³ אינו גובה אלא מן האדם עצמו¹⁰⁴, ואם מכרו השדה במס שעל הראש - הרי זה אינו ממכר¹⁰⁵, אלא אם פן היה דין המלך כן¹⁰⁶.

(97) זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. (98) אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהם גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". (99) שלא כחוק. (100) המגנים בכוח על גובי המלך. (101) מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא בתרא נה. (102) כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). (103) מס הגולגולת. (104) שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. (105) כי המכירה אינה לפי החוק. (106) רשאי הוא לחזק חוק חדש כזה. [הרמב"ן וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

טו. מלך שהיו דיניו, שכל שלא יתן המס שעל השדה - תהיה השדה לנותן המס¹⁰⁷, ויכר בעל השדה מפני המס, ויבא זה ונתן מס שעליה למלך¹⁰⁸ ואכל פרותיה - אין זה גזל¹⁰⁹, אלא אוכל פרות¹¹⁰ ונותן המס עד שיחזרו הבעלים¹¹¹; שדין המלך דין הוא, כמו שאמרנו¹¹².

(107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. (108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. (109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא מציעא עג: (110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. (111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. (112) למעלה הלכה יא.

טז. וכן מלך שגזר¹¹³, שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש¹¹⁴ ישמעבד בזה שלא נתן¹¹⁵, ויבא ישראל ונתן המס שעל ישראל זה העני - הרי זה עובד בו יותר מדי¹¹⁶, שדין המלך דין; אבל אינו עובד בו כעבד¹¹⁷.

יב. וכן מלך שמשלים מס על בני העיר⁷⁸ או על כל איש ואיש⁷⁹ דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה⁸⁰ דבר קצוב; או שגזר, שכל מי שיעבד⁸¹ על דבר זה - ילקחו כל נכסיו לבית המלך; או כל מי שיעבד בשדה בשעת הגרן⁸² - הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה⁸³; וכל פיצא מדברים אלו - אינו גזל, וישראל שגבה אותן למלך - אינו בחזקת גזל⁸⁴, והרי הוא פשר⁸⁵. והוא⁸⁶, שלא יוסף⁸⁷ ולא ישנה⁸⁸ ולא יקח לעצמו כלום.

(78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. (79) דהיינו מס גולגולת, בבא קמא קיג: (80) דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. (81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. (82) בשעת אסיפת התבואה. (83) שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת הרי"ף - רב) בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. (84) כי "דינא דמלכותא דינא". (85) כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. (86) בתנאי. (87) על המס. (88) את מספר יחידות המשקל הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יכול השדה במקום שמונה.

יג. וכן מלך שפצע על אחד מעבדיו ושמשי מבני המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזל⁸⁹, ומתן להנות בה⁹⁰, והלוקחה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאים אותה מידו⁹¹; שזה דין המלכים כלם⁹², לקח כל ממון שמשיהם פשוע⁹³ עליהם, והרי המלך הפקיע שעבודן⁹⁴, ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר⁹⁴, וכל הקונה אותה מן המלך - זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה שלא בדינין שחקק - הרי זה גזל⁹⁵; והלוקח ממנו - מוציאים הבעלים מידו⁹⁶.

(89) אף על-פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכעס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. (90) בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (91) בניגוד לקונה קרקע מן הגזול, שאפילו נתיאשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים, ראה לקמן פרק ח הלכה יד. (92) ועל כן יש להחרמה זו תוקף חוקי. (93) הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. (94) כנכסים ללא בעלים. (95) מכיון שעשה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. לפיכך, המציל מן הנזק⁸ ומזוטו של ים⁹ ומשולוליתו של נהר¹⁰ ומן העובד פוכבים¹¹ ומן הדלקה ומן הארי ומן הדב ומן הנמר ומן הפרדלס¹²: אם ידע פודאי שנתאשו הפעלים¹³ - הרי אלו שלו, ואם לא ידע - יחזיר¹⁴.

(8) משנה בבא-קמא קיד. (9) מקרקעת הים במקומות הנשטפים על-ידי מי הים כשהם עולים, בבא-מציעא כד. (10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושוללים כל מה שמוצאים בדרכם, שם. (11) מקביל למציל מן הגייס. (12) בבא-מציעא כד. (13) כגון ששמע מפייהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתיאשו הבעלים (שם, וראה מגיד-משנה). (14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על-ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתיאשו ומקווים להציל כשם שזה הציל.

ג. המציל מיד לסטים¹⁵ וישראל - הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר¹⁶ שנתאשו הפעלים; ואם ידע שלא נתיאשו - חייב להחזיר. אבל המציל מיד לסטים עובד פוכבים או מוכס עובד פוכבים¹⁷ - חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתיאשו הפעלים; ואם ידע פודאי שנתאשו - הרי אלו שלו. ומפני מה סתם לסטים וישראל נתיאשו הפעלים וסתם העובד פוכבים לא נתיאשו? מפני שהפעלים יודעים, שהעובדי פוכבים מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעועות¹⁸ שאין ובאמור הדעת¹⁹.

(15) בבא-קמא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתיאשו או לא. (17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. (18) בניגוד לדיני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

ד. שחלים²⁰ הצומחים בתוך הפשתן, המלקטן פשתן לחין - אין בו משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן²¹ של בעל השדה. ואם יכשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו²². ואם היו על הגבול²³ - אסורין אפלו פשתן לחין²⁴.

(20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא-מציעא קז. (21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. (22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. (23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. (24) מפני שאינם מפסידים.

ה. פכר בארנו בנזקי קמון²⁵, שהמוציא תבנו²⁶ וקשו²⁷ לרשות הרבים²⁸ - אין בהם משום גזל²⁹. אבל המוציא הגלגל³⁰ לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים³¹ בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חייבין עליהם³² משום גזל³³.

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה.

(113) בבא-מציעא עג: (114) מס גולגולת. (115) יעביר אותו תמורת המס ששילם עבורו. (116) יותר ממה שהוא רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). (117) כעבד כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבירו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבד בו עבדות עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

יז. מלך שפטר אילנות¹¹⁸ של פעלי בתים ועשה מהן גשר - מתר לעבד עליה¹¹⁹. וכן אם הרים בתים ועשאן דרך או חומה - מתר להנות בה. וכן פל פיצא בזה. שדין המלך דין¹²⁰.

(118) בבא-קמא קיג: (119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. (120) ואף-על-פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתיני המלך, מכיוון שהמלך לא פרט בפירוש, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל-הבית ובעל-הבית, גמרא שם.

יח. במה דברים אמורים? במלך שמטבעו יוצא¹²² באותן הארצות¹²³; שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ, וסמכה דעתן¹²⁴ שהוא אדונייהם והם לו עבדים. אבל אם אין מטבעו יוצא - הרי הוא גנזלן פעל זרוע¹²⁵, וכמו חבורת לסטים המזינין¹²⁶ שאין דיניהם דין, וכן מלך זה וכל עבדיו¹²⁷ גנזלני לכל דבר.

(121) שדין המלך דין. (122) עובר לסוחר. (123) שעליהן הוא מולך. (124) בטחו בו. (125) המשתמש בכוח פסי. (126) הנוטלים בכוח הנשק. (127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

פרק נשי

(1) נתבאר בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

א. קורות ואבנים² ועצים ופיצא בהן ששטפם הנזק: אם נתיאשו הפעלים³ מהן - הרי אלו מתרין⁴, והן של מצילן; ואם אינו יודע⁵ אם נתיאשו אם לא נתיאשו - חייב להחזיר; ואין צריך לומר⁶ אם היו הפעלים מרדפין אחריהם⁷.

(2) בבא-מציעא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. (3) אם ידוע שהבעלים כבר נתיאשו. זוהי הגירסא בתוספתא שם: "אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתאשו הבעלים". (4) ואין בהם משום איסור גזל. (5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התיאשו. ראה תוספתא שם. (6) שחייב להחזיר. (7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתיאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. (51) ברייתא שם כה:

ח. וכן אסרו חכמים⁵² לצוד יונים⁵³ בתוך הישוב, 19
מפני שהן של אחרים⁵⁴. ואין פורשין נשפין⁵⁵ 20
ליונים, אלא אם כן הרחיק מן הישוב ארבעה 21
מילין⁵⁶. ואם היה ישוב פרמים⁵⁷ - אפלו מאה מיל 22
לא יפרש, שהיונים של בעלי פרמים הם⁵⁸. וכן לא 23
יפרש בתוך השוככין, אף על פי שהן שליו⁵⁹ או של 24
עובד כוכבים⁶⁰ או של הפקרי⁶¹, ואף על פי שהרחיק 25
מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים⁶² באות לישוב 26
השוככין⁶³. 27

(52) משנה בבא-קמא עט: (53) על-ידי העמדת מלכודות. 54
(54) ולא של הפקר. (55) מלכודות לצוד צפרים. 56
(56) שמנות אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין 57
אסור, כי מגיעות לשם יוני השוככים. (57) דברי רב יוסף, 58
שם פג. (58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול. 59
(59) ואין לחשוש ליוני שוככים שלא ילכדו ברשתות, שהרי 60
שלו הן. (60) ואף-על-פי שגזל עכו"ם אסור - אין חוששים 61
ליונים שבשוככים, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובישראל 62
גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם. 63
(61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. (62) של היישוב. 63
(63) ודרך השוככים הן מגיעות למרחק גדול.

ט. מרחיקין⁶⁴ את השוכך⁶⁵ מן העיר⁶⁶ חמשים 28
אמה⁶⁷. ולא יעשה אדם שוכך בתוך שדהו⁶⁸ אלא 29
אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח⁶⁹, כדי שלא 30
ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויאכלו משל 31
אחרים. ואם לקחו⁷⁰ מאחר, אפלו היה בינו ובין 32
תחלת שדה חברו בית רבע בלבד⁷¹ - הרי הוא 33
בחקתו⁷², ואין מחיבין אותו להרחיק⁷³. 34

(64) משנה בבא-בתרא כג. (65) מגדל יונים. (66) כדי 64
שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. (67) אף-על-פי שהיונים 65
מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים 66
כאן במרחק חמישים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים 67
שמוצאות תוך חמישים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר 68
המרוחקות מהן חמישים אמה ויותר, גמרא שם. 69
(68) אפילו במרחק רב מן העיר. (69) אם חמישים אמה מן 70
השוכך לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. (70) את השדה. 71
(71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות 72
וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. (72) שהרי הוחזק כבר 73
ביד המוכר. (73) משדהו של המוכר.

י. המשחקין בקביא⁷⁴ כיצד? אלו שמשחקים בעצים 35
או בצרורות⁷⁵ או בעצמות וכיוצא בהן⁷⁶, ועושים 36
תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק 37
יקח ממנו כף וכו' - הרי זה גזל מדברייהם⁷⁷. אף על 38
פי שברצון הבעלים לקח⁷⁸, הואיל ולקח ממון חברו 39
בתנאי⁷⁹ דרך שחוק והתול⁸⁰ - הרי זה גזל. וכן 40
המשחקים בבקהה או בחיה או בעופות⁸¹, ועושים 41

(27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידושו 27
ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום 28
שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון 29
שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו 30
חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. (30) צואת 31
הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם 32
הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא 33
אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש 34
לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל 35
ו"קנסו גופן משום שבחן".

ו. מי שנתחלפו³⁴ בליו³⁵ בכלים אחרים בבית 1
האבל או בבית המשתה³⁶ - הרי זה לא ישתמש בהן 2
עד שיבוא הלה³⁷ ויחזיר³⁸ ויטל את שלו. נתחלפו 3
לו בבית האמן³⁹: אם אשתו ובניו של אמן⁴⁰ נתנו 4
לו, או שנתן לו האמן ואמר לו: טל בליה⁴¹ - הרי 5
זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את 6
שלו. אמר לו האמן: טל כלי זה - הרי זה ישתמש 7
בו עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שמה בליו 8
של אמן הוא⁴², או בעל הכלי צוה את האמן למכרו 9
לו⁴³. וכן כל פיוצא בזה. 10

(34) בבא-בתרא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם 34
האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף. 35
(38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיקון 36
וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן 37
אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע 38
שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו 39
מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. 40
(43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו בידועים 41
את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

ז. דברים הרבה⁴⁴ אסרו חכמים משום גזל⁴⁵, 11
והעובר עליהן - הרי זה גזלן מדברייהם⁴⁶. כגון⁴⁷ 12
מפריחי יונים והמשחקים בקביא⁴⁸. מפריחי יונים 13
כיצד? לא יפריח אדם בתוך הישוב⁴⁹, שהרי לוקח 14
ממון אחרים שלא בדין, מפני שמשלח זכר וביא 15
נקבה משוכך אחר או נקבה ותביא זכר⁵⁰. ולא יונים 16
בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה 17
ובקהמה⁵¹ - הרי זה גזלן מדברייהם. 18

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. 44
(45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל 45
ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד 46
ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. (47) משנה, 47
סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) שסתם יונים 48
יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: 49
(א) מירוצ יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל 50
סכום כסף מחברו, (ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש 51
השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי 52
זה נכלל בדין משחק בקביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה 53
קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקביא, נתקבל 54

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה צז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 תנאי, שכל שתנצח בהמתו⁸² או תרוץ יותר יקח
 - 2 מחברו כך וכו'. וכל פיוצא בדברים אלו. הפל
 - 3 אסור⁸³, וגזל מדבריהם הוא.
 - 74 למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: (75) אבנים קטנות.
 - 76 "קליפי אגוזים", גמרא שם. (77) כדעת חכמים במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: (78) וסתם גוזל זה הלוקח ממונו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג במקח וממכר. (80) ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות הדעת. (81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם כה: (82) במאבק נגד בהמת חברו. (83) בין אם נשוא המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.
 - 4 יא. והמשחק בקבוצה עם העובד פוככים - אין בו
 - 5 אסור גזל⁸⁴, אבל יש בו אסור עוסק בדברים
 - 6 בטלים; שאין ראוי לאדם שיעסק כל ימיו אלא
 - 7 בדברי חכמה ובנישבו של עולם⁸⁵.
 - 84 מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק בממון של ישראל. (85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.
 - 8 יב. מצודות חיה ועופות⁸⁶ ודגים שגפלו מיני החיה
 - 9 לתוך המצודה, ובא אחר ונטלן - הרי זה גזל
 - 10 מדבריהם⁸⁷, מפני שעדין לא הגיעו ליד הזוכה⁸⁸
 - 11 בהן.
 - 86 משנה, גיטין נט: (87) מתקנת חכמים מפני דרכי שלום, שלא יבוא לידי ריב. (88) ועל כן עדיין לא זכה, ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי כליו של אדם קונים לו בכל מקום.
 - 12 יג. נהר המושף⁸⁹ ומענינות הנובעין - הרי הן של
 - 13 כל אדם⁹⁰. עני המנקף בראש היותו⁹¹ זיתים של
 - 14 שכחה⁹², ובא עני אחר ונטלן מעל הארץ - הרי זה
 - 15 גזל מדבריהם⁹³. ואם היה העני מקבץ פידו⁹⁴ בראש
 - 16 היות ומשליף לארץ - הרי זה גזל גמור⁹⁵; שהרי
 - 17 הגיעו ליד הזוכה בהן.
 - 89 עירובין מו. (90) ולא של האדם שהנהר עובר בתוך רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. (91) העני עומד בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על הארץ, משנה גיטין נט: (92) ששכחם הבעלים, ושייכים לעניים. (93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין לא הגיעו הזיתים ליד המנקף, ולא זכה בהם. (94) שם סא. (95) והמנקף יכול להוציא מידו בדיינים.
 - 18 יד. הדבורים⁹⁶ אינן ברשותו של אדם⁹⁷ פמו
 - 19 תרנגולים ואוזים, ואף על פי כן יש בהן קנן
 - 20 מדבריהם⁹⁸. והגזל נחיל דבורים⁹⁹, או שמנעו
- 96 בבא-קמא קיד. (97) והפקר הן. (98) מפני דרכי שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". (99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). (100) מלקחתה. (101) הנחיל. (102) משנה, שם קיד. (103) רשות. (104) אף-על-פי שידוע שזיק את התבואה או את הנטיעות. (105) ענף. (106) נתיישבו הדבורים על ענף חבירו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתיקון.
- טו. נאמנת אשה או קטן¹⁰⁷ לומר: מכאן יצא נחיל זה¹⁰⁸. והוא¹⁰⁹, שהיה משיחין לפי תמין¹¹⁰, והיה הבעלים מרדפין¹¹¹ אחר הנחיל ושואלים היכן חונה. ואף על פי שאין אשה או קטן פני עדות, הואיל וקנן דבורים מדבריהם¹¹², האמינו אותם בו¹¹³.
- 107 משנה, שם קיד. (108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. (109) בתנאי. (110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. (111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: (112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. (113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.
- טז. כל מי שיש פידו גזל של דבריהם - אינו יוצא מידו בדניין¹¹⁴. וכן אם פפר בו ונשבע¹¹⁵ - אינו מוסיף חמש פמו שמוסיף על הגזל הגמור¹¹⁶.
- 114 זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. (115) לשקר. (116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.
- יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו
- פרק שביעי
- 1) נתבאר בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבאר בו הדינים בין בשגזול קיים בין בשאין הגזל קיים.
- א. כל מי שנתחייב ממון לחברו הישראלי³ וכפר בו ונשבע על שקר⁴ - הרי זה חייב להחזיר לו הקרן

- 1 שְׁפָּכָר בּוֹ וְתוֹסַפֶּת חֶמֶשׁ. וְחַיִּב בְּקֶרֶן⁵. וְהוּא הַנֶּקְרָא
2 אֲשֶׁם גְּזוּלוֹת⁶.
- (2) משנה בבא קמא קג: (3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. (4) ויקרא שם, כב. (5) לכפר על שבועת השקר. (6) ככתוב "ואת אשמו יביא לה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).
- 3 ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל או⁸ הַעוֹשֶׂה או¹⁰ הַגּוֹנֵב¹⁰, או
4 שֶׁהִלְהוּ או שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ או מָצָא אֶבְדָּה וְכַחַשׁ
5 בָּהּ, או שֶׁהִיתָה בִּינְיָהן שְׁתַּפּוּת¹¹ וְנִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ
6 מָמוֹן, או שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׁכָרוֹ¹².
7 כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שֶׁאֵלּוּ הוֹדָה חַיִּב לְשַׁלֵּם¹³ בְּדִין¹⁴,
8 וְכָפַר וְנִשְׁפַּע - מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֶמֶשׁ; שְׁנֵאמַר: וְכַחַשׁ
9 בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקְדוֹן¹⁵.
- (7) בחזקה, ויקרא ה, כא. (8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. (9) המעכב בידו ממון חברו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו. (15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.
- 10 ג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹⁶? בְּשִׁהִיָּה חַיִּב לְשַׁלֵּם
11 מִחֲמַת עֲצָמוֹ¹⁷; אֲבָל אִם הָיָה חַיִּב לְשַׁלֵּם מִחֲמַת
12 אֲבִיו - אֵינּוּ מִשְׁלֵם חֶמֶשׁ¹⁸. פִּיֶּצֶד? פְּגוֹן שֶׁגָּזַל אֲבִיו
13 או גֵּנֵב או שִׁהִיָּה חַיִּב לְאַחֲרִים, וְהֵבֵן יוֹדֵעַ¹⁹, וְכָפַר
14 הֵבֵן וְנִשְׁפַּע, וְאַחֲרַיִךְ הוֹדָה - מִשְׁלֵם הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ²⁰;
15 שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר גָּזַל²¹ - עַל גְּזוּלוֹ הוּא מוֹסִיף חֶמֶשׁ,
16 וְאֵינּוּ מוֹסִיף חֶמֶשׁ עַל גְּזוּל אֲבִיו.
- (16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: (19) אם אינו יודע מוכן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה-ו). (21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "השיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:
- 17 ד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים²²? בְּשִׁאֵין הַגְּזֵלָה קִיָּמָתָה²³;
18 אֲבָל אִם גָּזַל אֲבִיו וְמָת, וְהַגְּזֵלָה קִיָּמָתָה²⁴, וְכָפַר
19 הַיּוֹרֵשׁ²⁵ וְנִשְׁפַּע, וְאַחֲרַיִךְ הוֹדָה - מִשְׁלֵם קֶרֶן
20 וְחֶמֶשׁ.
- (22) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): "והתוודו את
- 22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. (23) ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. (24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. (25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.
- ה. גָּזַל הָאֵב וְנִשְׁפַּע הָאֵב וְהוֹדָה²⁶ וְאַחֲרַיִךְ מָת - 21
22 הָרִי הַיּוֹרֵשׁ מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֶמֶשׁ.
- (26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.
- ו. גָּזַל וְנִשְׁפַּע וְמָת²⁷, וְהוֹדָה הַיּוֹרֵשׁ²⁸ - מִשְׁלֵם הַקֶּרֶן
29 בְּלִבְדוֹ. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף²⁹ הַיּוֹרֵשׁ פְּטוּר מִן הָאֲשָׁם³⁰.
- (27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. (29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).
- ז. הַנִּשְׁפַּע לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים³¹ - מִשְׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינּוּ
26 חַיִּב בְּחֶמֶשׁ; שְׁנֵאמַר: וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ³². וְכֵן הַגּוֹזֵל
27 פְּחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה וְכָפַר וְנִשְׁפַּע - אֵינּוּ חַיִּב
28 בְּחֶמֶשׁ; שֶׁאֵין פְּחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה מָמוֹן³³. בְּמָה
29 הוּא הַחֶמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבַּעַת בְּקֶרֶן³⁴. שֶׁאִם גָּזַל שְׁוֶה
30 אַרְבַּעַת וְנִשְׁפַּע - מִשְׁלֵם חֶמֶשֶׁה. וְאִם הִיתָה הַגְּזֵלָה
31 קִיָּמָתָה - מִחֲזִיר אוֹתָהּ³⁵ וְנָתַן דָּמֵי רִבְעֵי שָׁלָה.
- (31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. (32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל.). (33) משנה בבא קמא קג. "הגוזל את חברו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34) זה נקרא "חומש מלכר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). (35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגוזל ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).
- ח. אֵין הַנִּשְׁפַּע עַל פְּפִירַת מָמוֹן מִשְׁלֵם חֶמֶשׁ עַד
32 שְׁיֹדָה מַעֲצָמוֹ³⁶, אֲבָל אִם בָּאוּ עֲדִים³⁷ וְהוּא עוֹמֵד
34 בְּכַפִּירָתוֹ - מִשְׁלֵם הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ עַל פִּי עֲדִים, וְאֵינּוּ
35 מִשְׁלֵם אֶת הַחֶמֶשׁ; שֶׁהַחֶמֶשׁ עִם הַקֶּרֶן לְכַפֵּרָה הֵם
36 בָּאִים, וְאֵינּוּ מִבִּיאִם אֶלָּא עַל פִּי עֲצָמוֹ³⁸.
- (36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): "והתוודו את

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה צט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרוטה בקרן - חייב להוליכו אחריו או לתת לבית
דין שבעירו, כמו שבארנו.

50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה היהי כפירעון. (52) זה הכלל: הגזלן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. המחזיר את הקרן לבעלים⁵⁴, וכפר פעם שניה בחמש⁵⁵ ונשבע עליו - נעשה החמש בקרן לכל דבר⁵⁶ ומשלם עליו חמש אחר; שגאמר: וחמשתיו⁵⁷ יסף עליו - מלמד, שהוא מוסיף חמש על חמש, עד שיתמצט החמש שיקפר בו ונשבע עליו משהו פרוטה⁵⁸.

54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. (56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו - משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד; שגאמר: וחמשתיו יסף עליו - מלמד, שהוא משלם כמה חמשים על קרן אחד⁵⁹.

59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

פרק שמיני

1) נתבאר בו דיני הגזול ותבועה וכפר בו ונשבע הגזלן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הגזול את חברו ומת הנגזל² - יחזיר הגזלה ליורשים. ואם אבדה או נשתנת³ - נותן להם דמיה. ואם נשבע לו⁴ ואחר כך מת⁵ - נותן ליורשים הקרן והחמש⁶.

2) משנה בבא קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזלן שמת, ובפרק זה - על גזול שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לבריותו, וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. (4) הגזלן לנגזל. (5) הנגזל. (6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הגזול את אביו ונשבע לו, ומת האב: אם אין הגזלה קיימת או נשתנת⁸ - עושה חשבון עם אביו⁹

חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37) שגזל. (38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

ט. הגזול את חברו, אף על פי שכפר בו³⁹, הואיל ולא נשבע⁴⁰, אם חזר והודה - אינו חייב לרדה אחר הבעלים⁴¹ עד שיחזיר להם ממונ שפידו, אלא יהא ביד הגזלן עד שיבואו הבעלים ויטלו שלחן. אבל אם נשבע על שוה פרוטה⁴² ומעלה - חייב לרדה אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפילו הם באי הים⁴³; מפני שכפר ונתיאשו מאחר שגשבע, ואינו באין עוד לתבעו.

39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40) לא נתיאש הנגזל, וישוב לתבע ממנו את הגזילה. (41) כי הבעלים יבואו אליו. (42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

י. אפילו החזיר הגזלה בלה חוץ משהו פרוטה - חייב להוליכה אחר הנגזל⁴⁴. ולא יתן לא לבנו של נגזל⁴⁵ ולא לשלוחו⁴⁶, אלא אם כן עשה הנגזל השליח בעדים⁴⁷. ואם הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו - הרי זה מביא אשם ומתכפר לו⁴⁸, ובית דין מטפלין בה⁴⁹ עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא בו לבית דין - יצא.

44) כי דינו כדין הגזול את חברו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג.). (45) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתנונו", משנה שם. (46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. (47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. (48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. (49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

יא. נתן לו את הקרן⁵⁰ ולא נתן לו את החמש, או שמחל לו את הקרן⁵¹ ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן - אינו צריך להוליך אחריו⁵², אלא יבוא הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזלה עצמה קיימת - אין חוששין שמא תתיקר⁵³ ונמצא הנשאר שוה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן לו את הקרן, או שמחל לו על החמש ולא מחל לו על הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ משהו

14 אַם גִּזַּל אֶת הַגֵּר שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁפַּע לוֹ, וּמֵת
15 הַגֵּר²⁷ - הֲרִי זֶה חַיִּב לְשֹׁלֵם הַקֶּרֶן וְחֹמֶשׁ לִפְהֻנִּים²⁸
16 שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶרֶת²⁹, וּמִכֵּי אֲשָׁמוֹ³⁰, וְאַחֵר כֶּף יִתְּכַפֵּר³¹
17 בַּיּוֹם.

25) שהגזולן זכה בגזילה. (26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזולן מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו כנ"ל. (27) ואחר-כך הודה. (28) משנה בבא-קמא קי. לפי הכתוב (במדבר ה, ה) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי-אפשר שלא יהיה לו יורש-גואל. (29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא-קמא קט: (30) למזבח. (31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר-כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

18 ו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³² לְמִדּוּר³³, שֶׁהָאֱמָמֶר בְּתוֹרָה:
19 וְאִם אֵין אִישׁ גָּאֵל - בְּגֵר שְׂמֵת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים³⁴
20 הַפְּתוּב מִדְּבָר³⁵, וְאִשֶּׁם זֶה³⁶ הָאֱמָמֶר כָּאֵן הוּא הַגִּזְלָה
21 אוֹ דְמִיָּה³⁷. לְפִיכָף, הַמַּחְזִיר גִּזַּל הַגֵּר בְּלִילָה - לֹא
22 יֵצֵא³⁸; שֶׁהֲרִי אֲשֶׁם קָרָא הַפְּתוּב, וְאֵין מְקַרִּיבִין
23 בְּלִילָה³⁹. וְאֵין הַפְּהֻנִּים חוֹלְקִין גִּזַּל הַגֵּר כְּגֵד גִּזַּל
24 הַגֵּר⁴⁰, כִּדְרֹךְ שְׂאִין חוֹלְקִין בְּשֵׁר אֲשֶׁם נִגְדַּ בְּשֵׁר
25 אֲשֶׁם אַחֲרִי⁴¹.

32) שקיבל תלמיד מפי רבו. (33) חכמינו. (34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. (35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא קט. (36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". (37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. (38) מימרא של רבא, שם. (39) כי כתוב בו "ביום צוֹתוֹ" (ויקרא ז, לח). (40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: (41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

26 ז. כָּל גִּזַּל הַגֵּר שְׂאִין בוֹ שְׁוֵה פְרוּטָה לְכָל פֶּהֶן וְכֵהֶן
27 מֵאֲנָשִׁי מִשְׁמֶרֶת⁴² - לֹא יֵצֵא הַמַּחְזִיר יְדֵי הַשְּׁבִיחָה⁴³;
28 שְׁנֵאֵמֶר: הַמוֹשֵׁב לֵה' לִפְהֻנִּים - עַד שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁבִיחָה⁴⁴
29 לְכָל פֶּהֶן. וְלִמָּה נֶאֱמַר בְּגִזַּל הַגֵּר 'אִישׁ'⁴⁵? שֶׁהָאִישׁ⁴⁶
30 אֲתָה צְרִיךְ לְחַקֵּר⁴⁷ וּלְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים⁴⁸
31 אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּר קֶטָן⁴⁹ - אִי אֲתָה
32 צְרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, אֲלֵא חִזְקָתוֹ שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים⁵⁰.

42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משה פרוטה. (43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא-קמא קי. (44) ואין השבה בפחות משה פרוטה. (45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא

1 עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֹמֶשׁ; וְאִם הַגִּזְלָה קִיָּמָה - חַיִּב
2 לְהוֹצִיא הַגִּזְלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ¹⁰¹. לְפִיכָף, נוֹתֵן אֶת
3 הַגִּזְלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְאֶחָיו¹¹, וְעוֹשֶׂה עִמָּהּ חֶשְׁבּוֹן¹².

7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה". (11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש. (12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיוורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

4 ג. אִם אֵין לוֹ אֶחָיו¹³, שְׁנֵאֵמֶר זֶה הַגִּזְלָן לְבִדּוֹ הוּא
5 הַיּוֹרֵשׁ¹⁴ - מוֹצִיא הַגִּזְלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבָנָיו¹⁵. וְאִם אֵין
6 בָּנִים לָזֶה הַבֵּן הַגִּזְלָן - נוֹתְנָה לְכַעַל חוֹבָו¹⁶ אוֹ
7 בְּהִלְוָתוֹ אוֹ לְצַדִּיקָה¹⁷. הוּאִיל וְיֵצֵא גִזְלָה עֲצָמָה
8 מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטָר¹⁸, אֵף עַל פִּי שְׁנֵתְנָה מִתְּנָה אוֹ
9 פְּרָעָה בְּחוֹבּוֹ. וְהוּא, שְׂיֻדְיָעָם וְיֵאמֶר: זֶה גִּזַּל אֲפָא¹⁹.

13) שם. (14) ואין למי להשיב את הגזילה. (15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזול, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחיד - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). (16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. (17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא-קמא קט. (18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. (19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

10 ד. וְכֵן הַגִּזַּל אֶת הַגֵּר²⁰ וְנִשְׁפַּע לוֹ, וְחֹזֵר וְהוֹדָה לוֹ,
11 וְזָקַף עָלָיו²¹ הַכָּל מְלֻחָה²², וְאַחֵר כֶּף מֵת הַגֵּר - אֵף
12 עַל פִּי שְׁזָכָה בְּגִזְלָה²³, חַיִּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ²⁴.

20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם. (21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. (23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את אביו, בדרכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזול, ומה שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

13 ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? כְּשֶׁהוֹדָה בִּינְתָיִם²⁶; אֲבָל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

71) משנה בבא-קמא קי. (72) לפני שהקריבו את קרבן האשם. (73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן אשם. (74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים, גמרא שם קי:

יב. נתן את הכסף⁷⁵ לאחת מן המשמרות⁷⁶, ואת האשם למשמרה זו שהיא שבתה⁷⁷ - יחזיר הכסף אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכתה, ומוציאין מידה.⁷⁸

75) שם קי. (76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. (77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף למשמרה העובדת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

יג. אין מקריבין את האשם⁷⁸ עד שיחזיר הגזלן הקרן⁷⁹ לבעלים, או לפהנים - אם היה גזל גר שאין לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפטר לו, ואין החמש מעכב הפפירה⁸⁰. וחיב לתן את החמש אחר הפפירה.

78) משנה, שם קי. (79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה" לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "כפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. (80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

יד. העבדים⁸¹ והשטרות והקרקעות⁸² - אין בהן תוספת חמש⁸³. שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון. כל האמור בענין⁸⁴ משלטין הוא וגופן ממון. יצאו קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות⁸⁵, ויצאו שטרות שאין גופן ממון⁸⁶. וכן אם היו גזל⁸⁷ גר שאין לו יורשים - אינן חוזרים לפהנים⁸⁸. וכן הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן⁸⁹, אלא ברשות פעליה עומדת⁹⁰. ואפילו נמכרה לאלף זה אחר זה ונתאשו הפעלים⁹¹ - הרי זו חוזרת לגזל בלא דמים⁹². וכל מי שצאצה מתחת ידו חוזר על זה שמכרה⁹³ לחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזיר הלוקח מן הגזלן על הגזלן ויטל ממנו, כמו שיתבאר⁹⁴.

81) כנענים, שהם עבדי עולם. (82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: (83) אפילו נשבע עליהם. (84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. (85) כי כתוב בהם "והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מו), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה" (קידושין כב:). (86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא-קמא קה. (87) העבדים והשטרות והקרקעות. (88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיזא בה בישראל משלם

אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. (46) הגדול. (47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. (48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. (49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום אחד. (50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

ח. הפהנים בגזל הגר⁵¹ במקבלי מתנות⁵² הן. לפיכך, הגזל חמץ מן הגר שאין לו יורשים, ועבר עליו הפסח⁵³ - חיב לתן לפהנים את דמיו בפשעת הגזלה⁵⁴; שאם יתנהו להן עכשו⁵⁵ - אינה מתנה, שהרי הוא אסור בהנאה⁵⁶. ואלו היה הגר קנים, היה אומר לו: הרי שלך לפני⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸.

(51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים. (52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא-קמא קי: (53) ונאסר בהנאה. (54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. (55) לאחר הפסח. (56) ואינו נותן לו מאומה. (57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף-על-פי שאינו שוה כלום. (58) למעלה פרק ג, הלכה ד. בעיא שנפשטה.

ט. בהן שגזל גר⁵⁹ שאין לו יורשים ונשבע לו, ומת הגר⁶⁰ - לא זכה זה בגזלו שתחת ידו⁶¹, אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הפהנים⁶² בני המשמרת.

(59) בבא-קמא קט: (60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש. (61) אף-על-פי שהיא ברשותו. (62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה, והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הגזל את הגר⁶³ ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו וגזלו להעלותו לפהנים⁶⁴, ומת הגזלן קדם בפפירה⁶⁵ - הרי בני הגזלן יורשים את כסף הגזלה⁶⁶ או הגזלה עצמה⁶⁷, והאשם⁶⁸ ירעה עד שיפיל בו מום⁶⁹, כמו שבארנו במקומו⁷⁰.

(63) משנה בבא-קמא קי. (64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. (65) כי מצד הדין, זכה הגזלן בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו). (66) כי אין כפרה למתים. (67) הבנים שלא גזלו, רשאים להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה הלכה ג-ד. (68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו. (69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין. (70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נתן הגזלן⁷¹ את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם בפפירה⁷² - אין יורשי הגזלן יכולין להוציא⁷³ מיד הפהנים; שנאמר: איש אשר יתן לפה⁷⁴ לו יהיה. ואפילו היה הגזלן קטן, שאין מתנתו מתנה - אין יורשים מוציאין מיד הפהנים.

קב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"א תמוז – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וְנִטְּלָה הַמֶּלֶךְ²⁰ - חַיֵּב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדֵה אַחֲרָת¹⁸
כְּמוֹתֶיהָ²¹, אוֹ נוֹתֵן דָּמֶיהָ.¹⁹

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזולין בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזולין.

ד. גִּזְלוּ שָׂדֶה וְהִפְסִידָה בִּידֵי²²¹ קָשָׁפְעַל הַשָּׂדֶה גֹּבֶה
 אֶת דְּמֵי מַה שֶׁהִפְסִיד הַגְּזֹלָן - גֹּבֶה אוֹתוֹן מִנְּכָסִים
 בְּגֵי חֹרֵיזִין²²³, מִפְּגִי שֶׁהָיָא בְּמִלְוֶה עַל פֶּה²²⁴, וְאִם עָמַד
 הַגְּזֹלָן בְּיָדֵי²²⁵ וְנִתְחַיֵּב לְשָׁלֵם²²⁶ וְאַחֵר כֵּף מִכֹּר - גֹּבֶה
 מִנְּכָסִים מִשְׁעַבְדֵּי²²⁷.

22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציצה יד:
23) הנמצאים ברשות הגזול. 24) שאין לו פרסום, והלוקח
מן הלוה לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן
הלקוחות אלא מן הנכסים שביד הלוה בלבד, דעת עולא
בבא-בבא קעה: 25) בבא-מציצה טו. 26) יש לזה
קול, ודינו כמלוה בשטר. 27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע
שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזול לנגזל, והקונה הפסיד,
כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע,
בבא-בבא קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה
ד.

ה. גָּזַל שָׂדֶה וְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ²⁸ - מִשְׁלֵם כָּל הַפְּרוֹת²⁵
שֶׁאָכַל מִנְכָּסִים בְּנֵי חוּרִין²⁹. גָּזַל וְהִשְׁבִּיחַ³⁰ - שְׁמִין²⁶
לוֹ³¹ וְיָדוּ עַל הַתַּחֲתוֹנָה³²: אִם הִשְׁבַּח יִתֵּר עַל²⁷
הַהוּצָאָה - נוֹטֵל הַהוּצָאָה³³ בְּלִבָּד מִן הַנִּגְזָל³⁴; וְאִם²⁸
הַהוּצָאָה יִתֵּרָה עַל הַשְׁבַּח³⁵ - אֵין לוֹ מִן הַהוּצָאָה²⁹
אֵלָּא שְׁעוֹר הַשְׁבַּח³⁶.³⁰

28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין פירות לקרקע]. (30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. (31) מעריכים לו לגזולן כמה עולה השבח. (32) כלומר, אם יש רווח לא ינהה. אבל אם יש הפסד, יזקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות והשביחה, בבא-מציעא יד: (33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזולן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. (34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא עלי-ידי ההוצאה. (35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. (36) הגזולן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גִּזְלֵי שָׂדֶה וּמִכְרֶהָ³⁷ וְהַשְׁפִּיחַהּ הַלֹּקֶחַ³⁸, אִם
הַשֹּׁכֵחַ יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה³⁹ מִבְּעַל
הַשָּׂדֶה, וְהִקְרָו נוֹטֵל עִם שְׂאֵר הַשִּׁבְחָה⁴⁰ מִן הַגִּזְלוֹן⁴¹.

(37) בבא-מציעא יד: (38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזולן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו.

קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב.
(89) במטלטלין יכול הגזול לקנותן על-ידי שינוי, מה-שאינ-
כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. (90) זוהי דעת
החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא-קמא קיז:
(91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוך קונה אותם ביאוש
ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. (92) במטלטלין,
כשהלוך חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל
לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת
בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). (93) ליטול
ממנו את דמי הקרקע ששילם. (94) בפרק הבא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי¹

1) נתבארו בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגולן הקרקע. ודין הגולן שלקח שדה מבעליו באלימות.

1 א. הַגּוֹזֵל מִן הַקָּרֶן מַחְבְּרוֹ וְהַפְסִידָהּ², בְּגוֹן שֶׁחָפֵר בָּהּ
2 בּוֹרוֹת⁴ שִׁיחֵיו⁵ וּמַעְרוֹת, או שֶׁקָּצַץ אֶת הָאֵילָנוֹת
3 וְשַׁחַת אֶת הַמַּעְיָנוֹת וְהָרֶס הַבָּנִין - חַיֵּב לְהַעֲמִיד לוֹ
4 בֵּית או שָׂדֶה כְּשֶׁהָיוּ בְּשַׁעַת הַגּוֹזֵל, או יִשְׁלֹם דָּמֵי
5 מֶה שֶׁהִפְסִיד. אָבֵל אִם נִשְׁחַתָּה מֵאֵלֶיהָ, בְּגוֹן
6 שֶׁשָּׂטְפָה נָהָר⁷ או נִשְׂרָפָה בְּאֵשׁ שִׁנְדָּה מִן הַשָּׁמַיִם
7 - אוֹמֵר לֵאמֹר⁸: הָרִי שָׁלָךְ לִפְנֵיךְ. שֶׁהִקְרַמְעַ בַּחֲזָקָת
8 בְּעָלִים קִיָּמָת¹⁰, וְאִין אַחֲרֵיּוֹת הַפְסָדָה עֲלֵיו¹¹ אֵלָא
9 אִם בֶּן הַפְסִיד בִּידוֹ. מֶה שֶׁאֵין הַדִּין בֶּן בְּמִשְׁלָטִילֵינוּ¹²,
10 כִּמּוֹ שֶׁבִּארְנוּ¹³.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציעא יד: (4) עגולים. (5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה בבא-קמא קיז: (8) הגזלן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה נקנית לגזלן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו הם אוניסין, ואין להאשים בהם את הגזלן. (12) שהם ברשות הגזלן וחייב באונסין. (13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו. ראה שם].

ב. גִּזַּל שָׂדֶה¹⁴ וַנִּגְזַלְהָ מִמֶּנּוּ וַנְטַלְהָ מִצִּיקִים¹⁵ בֶּכֶח
הַמֶּלֶךְ: אִם מִפֶּת מְדִינָה הִיא, בְּגוֹן שְׁלֵקָה הַמֶּלֶךְ
שָׂדוֹת אוֹ בָתִּים שֶׁל כָּל אָנָּשִׁי הַמְּדִינָה - אוֹמֵר לוֹ:
הֲרִי שְׁלֶךְ לַבְּנִי¹⁶; וְאִם מִחֲמַת הַגּוֹלָן נִלְקָחָה¹⁷ -
חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת¹⁸.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזול, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזול כהפסידה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

16 ג. אַנְס הַמֶּלֶךְ אֶת הַגְּזֵלָן¹⁹ וְאָמַר לוֹ: הִרְאָה לָנוּ כָּל
17 מֶה שֵׁיִשׁ לָךְ, וְהִרְאָה שָׂדֶה זֶה שֶׁגֻּזַּל בְּכֻלּוֹ שְׂדוֹתָיו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. (56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה לוקח כלום⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸. חזר הגזלן אחר שמכרה ולקחה מבצלה - נתקיימה ביד הלוקח⁵⁹ מן הגזלן. ואפילו נתנה לו הגזלן מתנה⁶⁰ כשהיתה גזולה בידו - פיון שחזר ולקחה⁶¹ נתקיימה ביד זה שקבל המתנה; שמפני זה טרח הגזלן עד שקנאה, כדי לעמוד בנאמנות⁶².

(57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגזל מיד הלוקח. (58) למעלה פרק ח, הלכה יד. (59) כי הגזלן מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזלן - לעמוד בנאמנותו, בבא-מציעא טו: (60) שם טז. (61) הגזלן מן הנגזל. (62) שלא יבוא הנגזל להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו במתנה, על כן ברגע שקנה הגזלן את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טו: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזר, וראה מגיד-משנה כאן).

י. לפיכך, אם תבע הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה שאינה שלו, ונתחייב לשלם⁶³, ונתחיל בית דין⁶⁴ להכריז על נכסי הגזלן⁶⁵ כדי להגבות מהן ללוקח, ואחר שהתחילו להכריזה לקחה הגזלן מן הבעלים - לא נתקיימה ביד הלוקח; שמאחר שהכריזו על נכסיו⁶⁶ נתגלה שאינו נאמן, ולא לקחה מן הבעלים כדי להעמידה ביד הלוקח⁶⁷.

(63) בבית-הדין ולא שילם. (64) לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק-הדין. (65) שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחלן יומי אכרזתא", כך פסק גם הרי"ף. (66) ועמד במרדו ולא שילם. (67) ועל כן יוכל הגזלן, הבא במקום הנגזל, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קניה, ומחזיר לו את מעותיו.

יא. לקחה הגזלן מן הבעלים⁶⁸ אחר שמכרה כשהיא גזולה, וחזר ומכרה לאחר⁶⁹ או נתנה במתנה או הורישא - הרי גלה דעתו⁷⁰ שאינו רוצה להעמידה⁷¹ ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה גזולה. וכן אם נפלה לגזלן בירשה⁷² - לא נתקיימה ביד הלוקח⁷³.

(68) בבא-מציעא טז. (69) וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. (70) על-ידי מעשה המכירה וכו'. (71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב"טור' חושן-משפט סימן

"אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזלן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי שהגזלן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. (39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. (40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה רי"ף בבא-מציעא ח: (דפוס וילנא). (41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

ז. הקרן⁴² גובה מנכסים משועבדים⁴³, ושאר השבח מנכסים בני חורין⁴⁴. ואם הפיר בה⁴⁵ שהיא גזולה⁴⁶ פשלקחה⁴⁷ - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד⁴⁸, ומפסיד שאר השבח⁴⁹ היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר בה שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח נוטל מבעל השדה, והקרן נוטל מן הגזלן⁵⁰ מנכסים משועבדין.

(42) שהלוקח גובה מן הגזלן. (43) מן הלקוחות שקנו קרקע מן הגזלן לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזלן. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. (44) "אין מוציאין... ולשבח קרקעות... מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלקוחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלקוחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא-קמא שם. צה: (45) הלוקח בקרקע זו. (46) בבא-מציעא טו: (47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. (48) ואת ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. (49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. (50) ואת עודף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזלן, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה רי"ף בבא-מציעא ח:

ח. הגזל שדה ומכרה, ואכל הלוקח פרותיה⁵¹ - מחשבין עליו כל הפרות שאכל ומשלם לבעל השדה⁵², וחוזר וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין⁵³. ואם הפיר בה⁵⁴ שגזולה היא - אין לו פרות⁵⁵, ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד⁵⁶.

(51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזלן שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. (52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)]. (53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא יד: (54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא.

קד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזלן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה כאן. (72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר-כך מת הנגזל, גמרא שם. (73) אם קנה אותה הגזלן, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד באמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידו בלי כל טירחה מצדו, והגזלן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

טו. בַּמָּה דְּכָרִים אָמּוּרִים? ⁸⁷ בַּשְּׁהֵעִידוּ הָעֵדִים שְׁמָנָה בַּפְּגִיָּה אֶת הַמַּעוֹת ⁸⁸; אָבָל אִם הָעֵידוּ שֶׁבַע הַקָּרָקַע מִכָּר לַגְּזֵלָן וְהוֹדָה לוֹ בַּפְּגִיָּה שֶׁנָּתַן לוֹ דָּמִים ⁸⁹ כִּף וְכָף, וְהַנֶּגְזֵל טוֹעֵן שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ דָּמִים וּמַחֲמַת יָרָאָה הוֹדָה לוֹ - אֵין לַגְּזֵלָן כָּלוּם ⁹⁰, אֲלָא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַשָּׂדֶה בְּלֹא דָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדָה לוֹ אֲלָא מִפְּנֵי הַפַּחַד ⁹¹ בַּשְּׁטָעַן, הוֹאִיל וְהַחֲזַק גִּזְלָן עָלֶיהָ ⁹².

(87) שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. (88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לנגזל. (89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. (90) לא קרקע ולא דמים, שם. (91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. (92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה הוחזק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

טז. אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה צָרִיף לַעֲשׂוֹת מוֹדָעָה עַל מִכָּר זֶה ⁹³. הוֹאִיל וְהַחֲזַק זֶה גִּזְלָן עַל שָׂדֶה זֶה, וְאֵין רֵאִיתוּ בָּהּ רֵאִיָּה ⁹⁴, וְאֵין צָרִיף לְמַסֵּר מוֹדָעָה. וְאֵין דִּין גִּזְלָן כְּדִין הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ ⁹⁵ עַד שִׁימְכַר לוֹ, שָׂדֶה הָאוֹנֵס אֵינוֹ רוֹצֶה לַגְּזֵל ⁹⁶ וְלֹא גִזְלוּ עֲדִין כָּלוּם ⁹⁷, לְפִיכָף אִם לֹא מָסַר הַמוֹכֵר הָאוֹנֵס מוֹדָעָה - מִמְכְּרוֹ קָבִים.

(93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הוֹאִיל וְהַחֲזַק זֶה גִּזְלָן עַל שָׂדֶה זֶה. (94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. (95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. (96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. (97) על כן דינו כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא-אם-כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזלן לאנס בדין זה. ראה כאן ראב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו

פָּרָק עֲשִׂירִי

(1) נתבארו בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומוכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּעַל זְרוּעַ שְׁאָנֵס ² נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל וְיָרַד לְתוֹךְ שָׂדֶהוּ, מַחֲמַת שְׂהִיָּה לוֹ חוֹב עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה, אוֹ מַחֲמַת שֵׁשׁ לוֹ נֶזֶק כִּד זֶה הַיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מַחֲמַת שֶׁהִפְסִיד מְמוֹנוֹ ³, וְאַחֵר שֶׁתִּקַּף לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה מִכָּרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִּין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקָח ⁵.

יב. גִּבְיָא הַגְּזֵלָן בְּחוּבֵי ⁷⁴: אִם יֵשׁ לַנֶּגְזֵל קָרָקַע אַחֲרָת ⁷⁵, וְאָמַר לוֹ הַגְּזֵלָן: זֶה אֲנִי גוֹבֶה בְּחוּבֵי ⁷⁶ - הֲרִי זֶה מִתְּכַפֵּן לְהַעֲמִידָה בְּיַד הַלּוֹקָח; וְאִם אֵין לַנֶּגְזֵל קָרָקַע אֲלָא זֶה - לְגִבּוֹת חוּבֵי הוּא שְׁנִתְכַפֵּן ⁷⁷.

(74) לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר לו: תן לי את הקרקע הגזולה תמורת החוב שאתה חייב לי, והסכים הנגזל, בבא-מציעא טז. (75) שאפשר לגבות ממנה את החוב. (76) גילה דעתו שכונתו לקיים את הקרקע ביד הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה לגבות גם מקרקע אחרת, ולא דוקא מזו הגזולה. (77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

יג. נִתְּנָה הַבְּעָלִים לַגְּזֵלָן מִתְּנָה ⁷⁸ - קִנְיָא הַלּוֹקָח ⁷⁹. שְׂאֵלוֹ לֹא טָרַח לְבַעְלִים - לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ בְּמִתְּנָה ⁸⁰; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, כִּדִּי שִׁיזְכֶּה בָּהּ בְּדִין, וְיַעֲמִיד בְּנִיאָמְנוֹתוֹ, וְתִתְקַבֵּם בְּיַד הַלּוֹקָח ⁸¹.

(78) לאחר שמכרה הגזלן ללוקח, גמרא שם. (79) ואין אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. (80) המתנה לא באה מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזלן, ודינה כמכר. (81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר: מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק כמאן-דאמר מתנה כמכר.

יד. הַגְּזֵל שָׂדֶה, וְאַחֵר שְׁגִזְלָה וְהַחֲזַק גִּזְלָן עָלֶיהָ ⁸² חֲזַר וְלָקַחָהּ מִבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַנֶּגְזֵל וְאָמַר: אָנוֹס הֵייתִי בַּשָּׂעָה שֶׁמִּכַּרְתִּיהָ לוֹ ⁸³ וְשֵׁלֹא לְעֵצָתִי מִכַּרְתִּי מַחֲמַת גִּזְלָנוּתוֹ ⁸⁴ - לֹא זָכָה הַגְּזֵלָן, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ לוֹ עֵדִים ⁸⁵ שֶׁבַּפְּגִיָּה לָקַחָהּ. וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה לְבַעְלִים, וּמַחֲזִירִין לַגְּזֵלָן הַדָּמִים שֶׁנָּתַן ⁸⁶.

(82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלותא" (בבא-בבא-מז). (83) מכיון שהגזלן אדם אלם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון, דעת רב כהנא שם. (84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גזלן וגבר אלם. (85) "גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו" (שם מז:). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. (12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. (13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. (14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. (15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריייתא שם).

- ד. הַיּוֹדֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ¹⁶ שָׁלַא בְּרִשּׁוֹת וְנִטְעָה¹⁷: 27
- אם הָיְתָה שָׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְטֵעַ¹⁸ - אוֹמְדִין בָּמָה אָדָם 28
- רוֹצֶה לְתֵן בְּשָׂדֶה זוֹ לְטֵעַה, וְנוֹטֵל מִבְּעַל הַשָּׂדֶה; 29
- וְאִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְטֵעַ - שְׁמִיךְ¹⁹ לוֹ וְיָדוּ עַל 30
- הַתַּחְתּוּנָה²⁰. 31

(16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. (17) אילנות. (18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. (19) מעריכים לו. (20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

- ה. אָמַר לוֹ בָּעַל הַשָּׂדֶה²¹: עֲקָר אֵילָנְךָ וְלֶךְ²² - 32
- שׁוֹמְעִים לוֹ²³. אָמַר הַנוֹטֵעַ: הֲרִינִי עוֹקֵר אֵילָנִי²⁴ - 33
- אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שְׁמִכְחִישׁ אֶת הַקִּרְקָע²⁵. 34

(21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (22) אני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). (23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. [ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה ליטע בלבד, אבל לא בעשויה ליטע. (24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. (25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

- ו. הַתַּצְרוֹת - הָרִי הֵן רְאוּיִין לְבָנֵן וּלְהוֹסִיף בָּהֶן 35
- בָּתִּים וְעֲלִיּוֹת²⁶. לְפִיכָךְ הוֹרִי הַגְּאוּנִים²⁷, שֶׁהִבְנִה 36
- בְּחֶצֶר חֲבֵרוֹ שָׁלַא מִדְּעֻתוֹ - הָרִי זֶה כְּנוֹטֵעַ שָׂדֶה 37
- הַעֲשׂוּיָה לְטֵעַ, וְשָׁמִין לוֹ בָּמָה אָדָם רוֹצֶה לְתֵן בְּבָנֵן 38
- זֶה לְבָנוֹתוֹ. וְהוּא²⁸, שֶׁיִּבְנֶה בָּנֵן הַמוֹעִיל²⁹, הָרְאוּי 39
- לְאוֹתָהּ חֲצֵר כְּמִנְהֵג אוֹתוֹ מְקוֹם³⁰. 40

(26) קומה עליונה בבית. (27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. (28) בתנאי. (29) המביא תועלת לבעל החצר. (30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

(2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (3) ממנו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הבריייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בבריייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

- ב. בָּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁶? בְּשֶׁהוּדוֹ הַבְּעָלִים שְׁאָמַת 1
- טַעַן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים [המוכר, או יעידו עדי ישראל 2
- שְׁהָאָמַת טַעַן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים הַמוֹכְרִין]. וְכֵן אִם הָיָה 3
- שֶׁם מְלֶכֶךְ אוֹ שֶׁר בָּאוּתוֹ מְקוֹם שְׁכִיכּוֹל לְכַף אֶת הָעוֹבֵד 4
- כּוֹכְבִּים שְׁמֹכֵר לְדִין, וְלֹא תִבְעוּ הַבְּעָלִים⁸ אֶת הָעוֹבֵד 5
- כּוֹכְבִּים - אֵינֶן יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מִן 6
- הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, אֵף עַל פִּי שְׁאִינֶן מוֹדִין לְעוֹבֵד 7
- כּוֹכְבִּים וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינֶן שֶׁם עֲדִים שְׁאָמַת טַעַן 8
- הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים; שֶׁהָרִי אוֹמֵר הַלּוֹקֵחַ לְבָעָלִים: אִם 9
- גִּזְלָן הוּא⁹ הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, לָמָּה לֹא תִבְעֶתָם אוֹתוֹ 10
- בְּדִינֵיהֶם¹⁰? 11

(6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכופ דנים על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

- ג. הָעוֹבֵדִי כּוֹכְבִּים הַמְצִיקִים לְיִשְׂרָאֵל¹¹ וּמִבְּקָשִׁים 12
- לְהַרְגֵם, עַד שִׁיפְדָה עַצְמוֹ מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים 13
- בְּשָׂדֶה אוֹ בְּבֵיתוֹ וְיִתְנָה לְמַצִּיק וְאַחַר כָּךְ יִנְיָחֵנוּ, 14
- בְּשִׁירָצָה הַמְצִיק לְמֹכֵר אוֹתָהּ הַקִּרְקָע: אִם יֵשׁ בְּיַד 15
- הַבְּעָלִים לָקַח מִן הַמְצִיק - הֵן קוֹדֵמִין לְכָל אָדָם; 16
- וְאִם אֵין בְּיַד הַבְּעָלִים לָקַח, אוֹ שֶׁשָּׂהָה הַקִּרְקָע בְּיַד 17
- הַמְצִיק שָׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ - כָּל הַקוֹדֵם וְלָקַח מִן 18
- הַמְצִיק זָכָה¹². וּבִלְבָד שְׂתִיתָ לְבָעָלִים הָרְאוּשׁוֹנִים 19
- רְבִיעַ הַקִּרְקָע אוֹ שְׁלִישׁ הַמְּעוֹת. מִפְּנֵי שֶׁזֶה הַמְצִיק 20
- מוֹכֵר בְּזוּל, הוֹאִיל וְקִרְקָע שְׁאִינָה שְׁלוֹ הוּא מוֹכֵר - 21
- הָרִי זֶה מוֹכֵר בְּפָחוֹת רְבִיעַ¹³ אוֹ קְרוֹב לוֹ, וְזֶה רְבִיעַ 22
- שֶׁל בְּעָלִים, שֶׁהָרִי מַחְמַת שֶׁהָיָה שְׁלָהֶן מוֹכֵר בְּזוּל. 23
- לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ מִן הַמְצִיק בְּשְׁלִשִׁים - נוֹתֵן לְבָעָלִים 24
- עֲשָׂרָה¹⁴ אוֹ נוֹתֵן לָהֶם רְבִיעַ הַקִּרְקָע¹⁵ וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה 25
- הַכָּל. וְאִם לֹא נָתַן - הָרִי רְבִיעַ הַקִּרְקָע כְּגִזְלָן בְּיָדוֹ. 26

(11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו

יכול לומר: "טול מה שבנית", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

- י. כל מי ששמיין לו⁴⁵, בין שהיתה ידו על העליונה⁴⁶ בין שהיתה ידו על התחתונה⁴⁷ - אינו נוטל כלום עד שישבע בנקיטת חפץ⁴⁸ כמה הוציא. ואם אמר: יבואו הדינים ויעשו שומת ההוצאה, והרי היא גלויה לעיניהם⁴⁹, וישערו העצים והאבנים והסיד ושכר האמנין בפחות שבשערים⁵⁰ - שומעין לו ונוטל בלא שבועה⁵¹. וכן זה שנוטל השבב בלבד⁵² והיתה ידו על העליונה - אין צריך שבועה⁵³.

(45) את ההוצאה לעומת השבח. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. (47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה ליטע, למעלה הלכה ד. (48) כשהוא אוחו ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). (49) ההוצאה גלויה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. (50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. (51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. (52) כגון שהשבב יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). (53) כי השבב גלוי לעין.

- יא. כל ששמיין לו ונוטל, ששטען בעל השדה ואמר: נתתי, והיורד לשדה ואמר: לא נטלתי - היורד נאמן, ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרים לבעל השדה: עדין לא שמו לך, ולא ידעת כמה אתה חיב לתן, היאך נתת⁵⁴? אבל אם שמו לו ואמרו לבעל השדה: תן לו⁵⁵, ואמר: נתתי, אף על פי שעדין לא נשבע היורד⁵⁶ - הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת הסת⁵⁷ שנתן ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה⁵⁸.

(54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (55) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לאו דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). (56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (57) בלי נקיטת חפץ, כדן כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

- יב. בעל שהוריד אריסין⁵⁹ בנכסי אשתו⁶⁰ ואחר כך גרשה⁶¹: אם הפעל עצמו אריס⁶² - נסתלק בעל נסתלקו אריסיו, שלא ירדו לה אלא על דעת

- ז. היורד לשדה חבירו ברשות, אפלו נטע שאינה עשויה לטע - שמיין לו וירד על העליונה: שאם היתה ההוצאה יתר על השבב - נוטל ההוצאה³¹, ואם השבב יתר על ההוצאה - נוטל השבב³². ובעל בנכסי אשתו³³ והשתף³⁴ בשדה שיש לו חלק בה - כיורד ברשות הן, ושמיין להם וירד על העליונה.

(31) וההפסד על הבעלים. (32) [כלומר, חלק השבב שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. (33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. (34) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי".

- ח. היורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטע או בנה, ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנין או ששמר הנטיעות³⁵, וכיוצא באלו הדברים שמראין שדעתו נוטה³⁶ למה שעשה זה וברצונו בא הדבר - שמיין לו וירד על העליונה³⁷.

(35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. (36) שהוא מסכים. (37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

- ט. היורד לתוך חרפתו של חבירו ובנאה שלא ברשות - שמיין לו וירד על התחתונה³⁸. ואם אמר בעל הבנין: עצי ואבני אני נוטל³⁹; בבית - שומעין לו⁴⁰, בשדה⁴¹ - אין שומעין לו⁴², מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל הקרקע: טל מה שבנית⁴³ - שומעין לו⁴⁴.

(38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. (39) ואינו רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. (40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). (41) אם בנה בשדה. (42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. (43) כי אינני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עוקר אילנך ולך" למעלה הלכה ה. (44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

ג. אֲבִידַת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים - מִתְּרַת, שְׁנֵאֲמַר: אֲבִידַת אַחִיד¹⁷. וְהַמְחִזְיָה - הֲרִי זֶה עוֹבֵר עֲבֵרָה¹³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִזֵּק יָד רָשָׁעֵי עוֹלָם. וְאִם הַחֲזִירָה לְקֹדֶשׁ אֶת הַשֵּׁם, כְּדִי שִׁיפְאָרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְיִדְעוּ שֶׁהֵם בְּעָלֵי אֲמוֹנָה¹⁴ - הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח. וּבִמְקוֹם שֵׁשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם¹⁵ - אֲבִידָתוֹ אֲסוּרָה, וְחַיִּב לְהַחֲזִירָה¹⁶. וּבְכָל מְקוֹם¹⁷ מְכַנְיִסִּין¹⁸ כְּלֵיהֶם מִפְּנֵי הַגִּנְבִּים כְּכִלֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלֹם.

(12) "וכן תעשה . . . לכל אבידת אחיך". "לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא קמא ק"ג: (13) מימרא בשם רב, סנהדרין ע"ז: (14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים על-ידו (ירושלמי בבא-מציעא פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא ק"ג:). המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול השם. (18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

ד. טַעוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים¹⁹ - בְּאֲבִידָתוֹ, וּמִתְּרַת²⁰. וְהוּא, שֶׁטָעָה מַעֲצָמוֹ²¹; אֲבָל לְהַטְעוֹתוֹ - אֲסוּר²².

(19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא ק"ג:). (21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

ה. פִּיטוּר²³ כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים חֲשׁוֹנָן וְטָעָה²⁴. וְצָרִיף שִׁיאֲמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל: רְאֵה שֶׁעָל חֲשׁוֹנָךְ אֲנִי סוֹמְךָ²⁵, וְאֲנִי יוֹדֵעַ, אֲלֹא מֶה שִׁאֲתָה אוֹמֵר אֲנִי נוֹתֵן לָךְ. כְּגוֹן זֶה מִתְּרַת²⁶. אֲבָל אִם לֹא אָמַר לוֹ כֵּן - אֲסוּר; שֶׁמָּא יִתְּפוֹן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְבִדְקוֹ²⁷, וְנִמְצָא שֶׁשֵּׁם שְׁמִים מִתְחַלֵּל.

(23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. (27) את הישראל אם הוא ישר.

ו. עִיר שִׁישְׂרָאֵלִים וְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים דְּרִין בָּהּ, וּמִחֲצָה עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וּמִחֲצָה יִשְׂרָאֵל, וּמִצָּא בָּהּ אֲבִידָה -

הַבְּעֵל⁶³, וְשָׁמִין לָהֶם יוֹדֵם עַל הַתְּחַתּוּנָה⁶⁴; וְאִם אֵין הַבְּעֵל אָרִיס - עַל דַּעַת הַקְּרָקַע יִירוֹ⁶⁵, וְשָׁמִין לָהֶם כָּאָרִיס.

(59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. (60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). (61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. (62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. (63) ולא על דעת האשה. (64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כדורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה לטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. (65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט)]. כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

א. הַשֶּׁבֶת אֲבִידָה לְיִשְׂרָאֵל² - מִצְוַת עֲשֵׂה, שְׁנֵאֲמַר: הָשִׁב תְּשִׁיבֵם. וְהִרְוָה אֲבִידַת יִשְׂרָאֵל וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה וְהִנִּיחָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת שׂוֹר אַחִיד וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם; וּבִטַּל מִצְוַת עֲשֵׂה³. וְאִם הִשִּׁיבָה - קָיָם מִצְוַת עֲשֵׂה.

(2) ראה לקמן הלכה ג. (3) השב תשיבם.

ב. לָקַח אֶת הָאֲבִידָה⁴ וְלֹא הִשִּׁיבָה - בִּטַּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעֹבֵר עַל שְׁנֵי לְאוֹיִן: עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם' וְעַל 'לֹא תִגְזַל'⁵. אֲפִלּוּ הָיָה בְּעַל הָאֲבִידָה רָשָׁע וְאוֹכֵל נִבְלָה⁷ לְתַאֲבוֹן⁸ וּכְיוּצָא בּוֹ - מִצְוַת לְהִשִּׁיב לוֹ אֲבִידָתוֹ. אֲבָל אוֹכֵל נִבְלָה לְהַכְעִיס¹⁰ - הֲרִי הוּא אֵפִיקוֹרוֹס¹¹; וְהָאֵפִיקוֹרוֹסִים וְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמִחֲלִילֵי שֶׁבֶת בְּפִרְהֶסְיָא - אֲסוּר לְהַחֲזִיר לָהֶן אֲבִידָה, כְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים.

(4) מה-שאינ-כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. (5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: (6) עובר עבירה. (7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. (8) למלא תאוותיו. (9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאוה היצר (עבודה זרה כו:). (10) את ה'. (11) בגמרא (שם) כתוב:

1 (48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

1 נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חיב 2 להחזיר³⁰.

21 י. המוצא אבדה בזוטו של ים⁵⁰ ובשולליתו של נהר⁵¹ שאינו פוסק⁵², אף על פי שיש בה סימן - 22 הרי זו של מוצאה; שנאמר: אשר תאבד ממנו 23 ומצאה - מי שאבדה ממנו⁵³ ומצויה היא אצל כל 24 אדם⁵⁴, יצאת זו⁵⁵ שאבדה ממנו ומכל אדם, שזה 25 ודאי נתיאש ממנה.

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). (29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. (30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

3 ז. הנה רב העיר עובדי פוכבים: אם מצא במקום 4 מן העיר שרב המצויים שם ישראל³¹ - חיב 5 להכריז³²; אבל אם מצא בסרטניא³³ ופלטיא³⁴ גדולה, בבתי כנסיות³⁵ ובבתי מדרשות³⁶ שהעובדי 6 פוכבים מצויין שם תמיד³⁷, ובכל מקום שהרבים 7 מצויין שם - הרי המצאה שלו³⁸, ואפלו בא ישראל 8 ונתן סימניה; שהרי נתיאש ממנה בשנפלה³⁹, מפני 9 שהוא אומר: עובד פוכבים מצאה. אף על פי שהיא 10 שלו⁴⁰, הרוצה לילף⁴¹ בדרך הטוב והישר⁴² ועושה 11 לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה⁴³ לישראל 12 כשיתן את סימניה.

(50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא-מציעא כב:

27 יא. המאבד ממנו לדעת - אין נזקקין לו⁵⁶. ביצד? 28 הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלף 29 לו, השליף פיסו⁵⁷ ברשות הרבים והלף לו, וכל 30 פיוצא בזה - הרי זה אבד ממנו לדעתו. ואף על 31 פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו⁵⁸ - אינו זקוק 32 להחזיר; שנאמר: אשר תאבד⁵⁹ - פרט למאבד 33 לדעתו⁶⁰.

(31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד.). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקייסוף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממנו לדעת, על-ידי-זה שלא שמר על ממנו, וכאן מאבד ממנו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממן. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:

34 יב. אבדה שאין בה שוה פרוטה⁶¹ - אינו חיב 35 להטפיל⁶² ולא להחזירה⁶³.

14 ח. מצא בעיר זו שרפה עובדי פוכבים חבית של יין 15 - יינה אסור בהנאה⁴⁴, וננקמה מתר⁴⁵ משום אבדה. 16 ואם בא ישראל ונתן סימניה - מתר בשתייה⁴⁶ לזה 17 ישראל שמצאה⁴⁷.

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז.). (62) זה לשון הרי"ף כאן (בבא-מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

36 יג. מצא שק⁶⁴ או קפה⁶⁵, אם היה חכם או זקן 37 מכבד⁶⁶ שאין דרכו לטל פלים אלו בידו⁶⁷ - אינו 38 חיב⁶⁸ להטפיל בהן. ואומר את דעתו אלו היו שלו⁶⁹: 39 אם היה מחזירן לעצמו - כך חיב להחזיר של 40 חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפלו היה 41 שלו⁷⁰ - כך בשל חברו אינו חיב להחזיר. היה דרכו 42 להחזיר פלים פאלו בשדה⁷¹, ואין דרכו להחזירן 43 בעיר⁷², ומצאן בעיר - אינו חיב להחזיר⁷³; מצאן 44 בשדה⁷⁴ - חיב להחזירן⁷⁵ עד שניגעו לרשות

(44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מצאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמא ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שסתימה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתיאשו הבעלים (שם).

18 ט. עוף שחטף בשור⁴⁸ והשליכו בחצר אחרת, אף 19 על פי שרב העיר ישראל - הרי זה מתר משום 20 אבדה⁴⁹, שהרי נתיאשו הבעלים ממנו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 שְׁהָרִי הַבְּעָלִים רֹאֲיִן אוֹתָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקוּם
15 שְׁאִינוּ מְשַׁתְּמָר⁸⁵. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שְׁאִין
16 בּו רֹחַ חַיִּים; אָבֵל בְּבַעְלֵי חַיִּים⁸⁶ - לְעוֹלָם חֵיב
17 לְהַטְפֵּל בָּהּ, עַד שֶׁיִּכְנִסָּה לְרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים
18 הַמְשַׁתְּמָר⁸⁷. וְאִינוּ צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים⁸⁸.

84 בבא-קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית.
85 כי האחריות על הבעלים. 86 שם. 87 מכיוון
שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם.
88 אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. זוהי
הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי,
מה-שאין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגולן, שצריכים
דעת בעלים (שם).

19 טז. רָאָה בְּהֵמָה שֶׁפָּרְחָה מִן הַדִּיר וְהִחְזִירָהּ לְמִקְוָמָהּ
20 - הָרִי זֶה קָיָם הַמְצָוָה, וְאִינוּ צָרִיךְ דַּעַת הַבְּעָלִים⁸⁹.

89 אף-על-פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים
עצמם הכניסוה שם.

21 יז. הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר⁹⁰ וְעוֹשֶׂה לְפָנִים
22 מִשּׁוֹרֵת הַדִּיר - מַחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּכָל מְקוֹם, אָף
23 עַל פִּי שְׁאִינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ⁹¹.

90 ראה למעלה סוף הלכה ז. 91 כמו שעשה רבי
ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

24 יח. כִּהֵן שֶׁרָאָה⁹² הָאֲבֵדָה בְּבֵית הַקְּכָרוֹת - אִינוּ
25 מְטַמֵּא לְהַחְזִירָהּ. שֶׁבַעֲת שְׁמֻקָּיִם מְצוּת עֲשֶׂה שָׁל
26 הַשֵּׁב אֲבֵדָה, מְבַטֵּל עֲשֶׂה שָׁל 'קִדְשִׁים יְהוִי' וְעוֹבֵר
27 עַל לֹא תַעֲשֶׂה שָׁל 'לֹא יִטְמָא בַעַל בְּעַמּוּי', וְאִין
28 עֲשֶׂה דוֹחָה⁹³ אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה⁹⁴.

92 שם ל. ומשנה שם לב. 93 שם ל. אף-על-פי
שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם),
אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף).
94 אלא 'לא תעשה' בלבד.

29 יט. רָאָה אֶת הָאֲבֵדָה⁹⁵, וְאָמַר לוֹ אֲבִיו: אַל תַּחְזִירָנָהּ
30 - יַחְזִיר, וְלֹא יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ⁹⁶. שְׁאֵם קָבֵל מֵאֲבִיו, נִמְצָא
31 בַעַת שְׁקָיִם מְצוּת עֲשֶׂה שָׁל 'כִּפְדֵּי אֲבִיד', בָּטֹל
32 עֲשֶׂה שָׁל 'הַשֵּׁב תְּשִׁיבם' וְעוֹבֵר עַל 'לֹא תוּכַל
33 לְהַתְעַלֵּם'.

95 שם לב. 96 בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה
שאמר רבינו כהן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו
תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

34 כ. הַרְוָה מֵיִם⁹⁷ שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְהַשְׁחִית בְּנֵינִי חֲבֵרִי
35 אוֹ שְׂדֵהוּ - חֵיב לְגִדֵּר⁹⁸ בְּפָנֶיהֶם וּלְמַנְעֵם⁹⁹, שְׁנֹאֲמַר:
36 לְכָל אֲבֵדַת אַחִיד - לְרִבּוֹת אֲבֵדַת קִרְקָעוֹ¹⁰⁰.

97 שם לא. 98 אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא
יתקלקל בלבד. 99 אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין
בלבד. 100 מימרא של רבא, שם.

1 הַבְּעָלִים, וְאָף עַל פִּי שְׁהָרִי נִכְנָס בְּהֵן לְעִיר וְאִין
2 דְּרָכּוֹ בְּכָף⁷⁶.

64 משנה בבא-מציעא כט: 65 סל גדול. 66 אף-על-
פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר
שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו"
לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא כאן.
67 שיש בהם משום בזיון. 68 "והתעלמת, פעמים
שאתה מתעלם... הא כיצד... או שהיה זקן ואינה לפי
כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל:). רבינו אומר "אינו
חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו
רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו
חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות
כא. 69 "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי
מחזיר" (בבא-מציעא שם). 70 זהו מובן דברי המשנה
"וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). 71 שאין רואים
אותו ואינו בוש. 72 שהוא בוש מפני מכריו (שם ל:).
73 כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו
ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. 74 זוהי
בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. 75 מכיוון שהבעיא לא
נפתרה, פסק רבינו לחומרא. 76 מכיוון שבשדה דרכו
בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר
שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר,
אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה:
"הכיש חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא
איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס
לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, ש"לר"ף היתה גירסא
אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור
זלזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן
- היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול"
מחייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקי-יוסף שם, ו'בית
יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

3 יד. וְכֵן אִם מְצָא בְּהֵמָה וְהִפְשִׁיחָהּ⁷⁷ - נִתְחַיֵּב לְהַטְפֵּל
4 בָּהּ וְלְהַחְזִירָהּ אָף עַל פִּי שְׁאִינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ; שְׁהָרִי
5 הַתַּחֲלִיל בְּמַצָּוָה⁷⁸. הַחְזִירָהּ וּבְרָחָהּ⁷⁹, אֶפְלוּ מֵאָה
6 פְּעָמִים⁸⁰ - חֵיב לְהַחְזִיר; שְׁנֹאֲמַר: הַשֵּׁב תְּשִׁיבם.
7 'הַשֵּׁב' אֶפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים מְשַׁמְעוּ⁸¹. לְעוֹלָם הוּא
8 חֵיב לְהַטְפֵּל בָּהּ, עַד שֶׁיִּחְזִירָנָהּ לְרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ⁸²
9 לְמִקְוָם הַמְשַׁתְּמָר⁸³; אָבֵל אִם הִחְזִירָהּ לְמִקְוָם שְׁאִין
10 מְשַׁתְּמָר, כְּגוֹן גִּנָּה וְחִרְבָּה, וְאֲבֵדָה מִשָּׁם - חֵיב
11 בְּאַחֲרֵיּוֹתָהּ.

77 מימרא של רבה (שם). 78 ועליו לגומרה.
79 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: 80 גמרא שם לא.
81 כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור"
ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו.
82 שהרי כתוב "השב תשיבם לאחריך" (ספרי תצא,
ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). 83 בבא-מציעא לא.
ובבא-קמא נז.

12 טו. הַחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּשַׁחְרִית⁸⁴ לְמִקְוָם שֶׁהַבְּעָלִים
13 נִכְנָסִין וְיוֹצֵאִין שָׁם בְּשַׁחְרִית - אִינוּ חֵיב לְהַטְפֵּל בָּהּ,

פָּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) נתבארו בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

1 א. מִי שֶׁאֲבָדָה לּוֹ אֲבִידָה, וּפָגַע בְּאֲבִידָתוֹ וְאֲבִידַת חֲבֵרוֹ; אִם יָכוֹל לְהַחְזִיר אֶת שְׁתֵּיהֶן² - חַיֵּב לְהַחְזִיר שְׁתֵּיהֶן; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר אֶלָּא אֶחָת מֵהֶן - אֲבִידָתוֹ קוֹדֶמֶת³. וְאִפְלוּ לְאֲבִידַת אֲבִיו אוֹ שֶׁל רֵבּוֹ⁴ - שְׁלוֹ קוֹדֶם לְכָל אֲדָם⁵.

2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבירו. (3) משנה בבא-מציעא לג. (4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב). והלכות ממרים פרק ו. (5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. (6) משנה וגמרא, שם לג.

6 ב. פָּגַע בְּאֲבִידַת רֵבּוֹ עִם אֲבִידַת אֲבִיו⁷: אִם הָיָה אֲבִיו שְׁקוּל כְּנֶגֶד רֵבּוֹ⁸ - שֶׁל אֲבִיו קוֹדֶמֶת⁹; וְאִם לֹא - שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת. וְהוּא¹⁰, שְׁתֵּיהֶן רֵבּוֹ מִבְּהֶקֶל¹¹, שָׂרֵב חֻקְמָתוֹ¹² שֶׁל תוֹרָה¹³ מִמֶּנּוּ לָמַד.

(7) משנה שם. (8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבויים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כותב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבדתו. . .". וזה סתירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות-סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף-משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף-על-פי שאביו אינו שקול כנגד רבו, כיוון שהוא תלמיד-חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא סוף פרק ב. (9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם). (10) בתנאי. (11) לשון עולא, שם. (12) כדעת רבי יהודה, שם. (13) ולא חכמת אומות העולם.

10 ג. הֵנִיחַ אֲבִידָתוֹ¹⁴ וְהַחְזִיר אֲבִידַת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָר הָרֹאיוּ לוֹ¹⁵. מִיָּצֵד? שִׁטָּף נֶהָר¹⁶ חֲמוּרוֹ וְחֲמוּר חֲבֵרוֹ, שֶׁלּוֹ יָפָה מָנָה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מֵאֲתִים, הֵנִיחַ אֶת שֶׁלּוֹ וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָר הָרֹאיוּ לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲצִיל אֶת שְׁלָךְ וְאַתָּה נּוֹתֵן לִי דָמִי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנָי בֵּית דִּין¹⁷ - חַיֵּב לָתֵן לוֹ¹⁸ דָּמִי שְׁלֹו. וְאִם עַל פִּי שֶׁחֲמוּרוֹ עָלָה מֵאֲלִיו¹⁹ - הוּאִיל וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ²⁰, זָכָה בָּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ²¹.

(14) לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. (15) לפי הטירחא והזמן שטיפל באבידת חבירו, ולא דמי אבדתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת

מעצמו, כדי לזכות במצוה. (16) משנה בבא-קמא קטו: (17) כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא-מציעא ל: (18) כי התנאי בפני בית-דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף-על-פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטו). ופירוש המשנה לרבינו (שם). (19) ולא הפסיד כלום. (20) והפקירו כדי להציל את של חבירו, דינו כאבוד. (21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטיביעה.

18 ד. יָרַד לְהִצִּיל וְלֹא הִצִּיל²² - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ הָרֹאיוּ לוֹ²³. וְכָן²⁴ אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאכָה, וְכִטֵּל מִמִּלְאכָתוֹ שְׁשֹׁנָה דִּינָר, וְהַחְזִיר אֲבִידָה שְׁשֹׁנָה מֵאָה דִּינָר - לֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֶלָּא נּוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ כְּפּוֹעֵל כִּטֵּל²⁵ שֶׁיִּכְטֵל מֵאוֹתָהּ מִלְאכָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ²⁶. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בְּפָנָי בֵּית דִּין²⁷ שִׁטֵּל מָה שִׁיפְסִיד, וְהִרְשׁוּהוּ²⁸ - הָרִי זֶה נוֹטֵל. וְאִם אֵין שָׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שְׁלֹו קוֹדֶם²⁹.

(22) שם. (23) ולא דמי חמורו, אף-על-פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. (24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. (25) בבא-מציעא ל: לא: (26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתתה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה" (רבינו חננאל, בבא-מציעא לא:). (27) משנה, שם ל: (28) נתנו לו הרשאה (יפוי-כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית-דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש רבינו ואמר "והרשוהו". (29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

27 ה. וְכֵן שְׁנַיִם³⁰ שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּדֶרֶךְ, זֶה בְּחִבִּית שֶׁל יֵין וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבִשׁ, וְנִסְדַּק הַכַּד שֶׁל דְּבִשׁ³¹, וְקָדַם שִׁישְׁפָּה הַדְּבִשׁ לְאֶרֶץ שִׁפְף זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבִשׁ³² לְתוֹךְ הַחִבִּית - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ הָרֹאיוּ לוֹ³³. וְאִם אָמַר: אֲצִיל אֶת שְׁלָךְ וְאַתָּה נּוֹתֵן לִי דָמִי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנָי בֵּית דִּין - הָרִי זֶה חַיֵּב לָתֵן לוֹ. וְאִם נִשְׁפָּה הַדְּבִשׁ לְאֶרֶץ - הָרִי זֶה הִפְקִיר³⁴, וְכָל הַמִּצִּיל - לְעֶצְמוֹ מִצִּיל.

(30) משנה בבא-קמא קטו. (31) והדבש מטפף דרך הסדק. (32) שדמיו מרובים מדמי היין. (33) אף-על-פי שבמו ידיו שפך את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 חֶלֶק מִחֶבְרֹן⁵², וְהֵצִיל לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת
26 הַפּוֹעֵל⁵³ לְהֵצִיל - כֹּל שֶׁיֵּצֵא הָרִי הוּא לְמַשְׁכִּיר⁵⁴.
27 וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מֵצִיל - הָרִי זֶה חֹזֵר בּוֹ מִן
28 הַשְּׂכִירוֹת⁵⁵, וְכֹל שֶׁיֵּצֵא אַחֵר שְׂאֵמַר בֶּן הָרִי הוּא
29 שְׂלֹוֹ⁵⁶.

50) ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל,
אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא
יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. (51) את חלקי.
(52) ביטל את השותפות. מכיון שממונו בסכנה, זכאי הוא
לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו
יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). (53) פירושו של
רבא, שם. (54) אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי
סתמו לבצל הבית הוא מציל. (55) והדין הוא, שפועל יכול
לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). (56) אם אין המשכיר
יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

30 יא. שִׁירָא⁵⁷ שֶׁחֲנָתָה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גֵּיס
31 לְטָרְפָה⁵⁸, וּפָסְקוּ עִם הַגֵּיס מָמוֹן וְנָתְנוּ לוֹ - מַחְשָׁבִין
32 לְפִי מָמוֹנָם⁵⁹, וְאִין מַחְשָׁבִין לְפִי נַפְשׁוֹת⁶⁰. וְאִם
33 שָׁכְרוּ תַּיִר לְפָנֶיהֶם לְהוֹדִיעֵם הַדֶּרֶךְ - מַחְשָׁבִין שָׁכְרוּ
34 לְפִי מָמוֹן וּלְפִי נַפְשׁוֹת⁶¹. וְאֵל יִשְׁנֹו⁶² מִמֶּנָּה
35 הַחֲמָרִים.

57) גמרא שם. (58) לבוזה. (59) לפי ערך החפצים, שכל
אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה.
(60) כי לא היו בסכנה. (61) כי בלי התיר, המורה דרך,
צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. (62) שאם נהגו לתת
לתיר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

36 יב. וְשִׁאִין⁶³ הַחֲמָרִים לְהַתְנוֹת בִּינְיָהִן⁶⁴: כָּל מִי
37 שֶׁתֹּאבֵד מִמֶּנּוּ חֲמֹור⁶⁵ מִבְּנֵי הַשִּׁירָא - מַעֲמִידִין לוֹ
38 חֲמֹור אַחֶרֶת. וְאִם פָּשַׁע בָּהּ הוּא וְאָבְדָה - אִין חֲבִיבִין
39 לְהַעֲמִיד לָוֶה⁶⁶.

63) שם. (64) כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו בדירור
בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (65) כגון שטיטרף
על-ידי חיות רעות. (66) כי מקרה פשיעה אינו בכלל
התנאי.

40 יג. אָבְדָה חֲמֹורוֹ, וְאָמַר: תָּנוּ לִי דָמֶיהָ⁶⁷ וְאֲנִי רוֹצֵה
41 לְקַח חֲמֹור⁶⁸ וְהִרְנִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם⁶⁹ - אִין שׁוֹמְעִין
42 לוֹ⁷⁰; אֲלֹא מַעֲמִידִין לוֹ חֲמֹור אַחֶרֶת, כְּדִי שִׁיזְדָּרוּ
43 עַצְמוֹ וְיִשְׁמֹר בְּהִמָּתוֹ⁷¹. וְאִפְלוּ הִיתָה לוֹ בְּהֵמָה
44 אַחֶרֶת⁷² בְּשִׁירָא - אִינוּ דוֹמָה שׁוֹמֵר אַחֶת לְשׁוֹמֵר
45 שְׁתֵּים⁷³.

67) במקום החמור (שם). (68) ולרש"י פירוש אחר. ראה
שם. (69) מפני החיות והליסטים. (70) שאם יש לו
בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאין לו בהמה, אינו
מזדרז בשמירת ממון אחרים. (71) ועל-ידי-זה הוא עוזר
בשמירת כל השיירה. (72) ובשבילה הוא מזדרז בשמירה
כחביריו. (73) כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר

למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא-קמא קטז. (34) שם
קטז: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את
שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק
מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם
כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד-משנה.

1 ו. הִיָּה זֶה בֶּא בְּכַד שֶׁל דָּבֶשׁ וְזֶה בֶּא בְּקַנְקָנִים רִיקָנִים,
2 וְנִסְדָּקָה בַּד הַדָּבֶשׁ, וְאָמַר לוֹ בְּעַל הַקַּנְקָנִים: אֲנִי
3 מֵצִיל לָךְ דָּבֶשׁ זֶה בְּקַנְקָנִי עַד שֶׁתֵּתֶן לִי חֲצִי אוֹ שְׁלִישׁוֹ
4 אוֹ כֶּף וְכֶף דִּינָרִין, וְקָבַל עָלָיו בְּעַל הַדָּבֶשׁ וְאָמַר לוֹ:
5 הֵן - הָרִי זֶה שֶׁחָק בּוֹ³⁵, וְאִינוּ נֹתֵן לוֹ אֲלֹא שָׁכְרוּ
6 הָרֹאזִי לוֹ; שֶׁהָרִי לֹא הִפְסִידוּ כָּלֹם³⁶.

(35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטז.
(36) שם.

7 ז. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַח³⁷ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהִיתָה מַעֲבֵרָת³⁸
8 לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הַעֲבִירֵנִי וְאֲנִי נֹתֵן לָךְ דִּינָר,
9 וְהַעֲבִירוּ - אִין לוֹ אֲלֹא שָׁכְרוּ³⁹ הָרֹאזִי לוֹ. וְאִם הִיָּה
10 צִיד⁴⁰, וְאָמַר לוֹ: בָּטַל מִצֻּדְתָּךְ וְהַעֲבִירֵנִי - נֹתֵן לוֹ
11 כָּל מַה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(37) שם. (38) רפסודה. (39) שמצוה היא להצילו.
(40) השולה דגים מן הים, שם. (41) [ואפילו אם התנה עמו
יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם-משנה. וקשה למצוא את
ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם
לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם
סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי
לא הפסידו כלום].

12 ח. שִׁירָא שֶׁהִיתָה הוֹלֶכֶת בַּמִּדְבָּר⁴², וְעָמַד עָלֶיהָ
13 גֵּיס⁴³ וּטְרַפָּה⁴⁴: אִם אִינָן יְכוּלִים לְהֵצִיל מִיָּדָם, וְעָמַד
14 אֶחָד מֵהֶן וְהֵצִיל - הֵצִיל לְעַצְמוֹ⁴⁵; וְאִם יְכוּלִין⁴⁶ הֵן
15 לְהֵצִיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְהֵצִיל, אָף עַל פִּי
16 שְׂאֵמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מֵצִיל - הֵצִיל לְאֶמְצָע⁴⁷.

(42) שם קטז. (43) צבא. (44) ובזזה. (45) מכיון
שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. (46) כגון שהם
מורבים וחזקים. (47) כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון
שלא התייאש.

17 ט. הָיוּ יְכוּלִין לְהֵצִיל עַל יְדֵי הַדָּחָק⁴⁸ - כָּל הַמֵּצִיל
18 מֵצִיל לְאֶמְצָע⁴⁹; אֲלֹא אִם בֶּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי
19 מֵצִיל - הָרִי זֶה מֵצִיל לְעַצְמוֹ. שֶׁכֵּיוֹן שֶׁשְׁמַעְוָהוּ
20 אוֹמַר לְעַצְמִי אֲנִי מֵצִיל, הִיָּה לָהֶן לְדָחָק עֲצָמָן
21 וְלִהְצִיל; וְכֵיוֹן שֶׁיִּשְׁבּוּ וְלֹא הֵצִילוּ - הָרִי נִתְיָאֵשׁוּ מִן
22 הַכָּל.

(48) דברי רב אשי, שם. (49) כי הם יכולים לטעון, אילו
אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, רי"ף
שם.

23 י. הָיוּ שְׁנֵי שֶׁתַּפִּין, וְהֵצִיל אֶחָד מֵהֶן - הֵצִיל
24 לְאֶמְצָע⁵⁰. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מֵצִיל⁵¹ - הָרִי זֶה

קִיב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ג תמוז - ספר זוֹיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 ב. פִּיצֵד מְכָרִיז? ¹⁰ אִם מְצָא מְעוֹת - מְכָרִיז: מִי שֶׁאֵבֵד
16 לוֹ מִטְבֵּעַ.¹¹ וְכֵן מְכָרִיז: מִי שֶׁאֵבֵד לוֹ כֶּסֶת אוֹ בִּהְמָה
17 אוֹ שְׁטָרוֹת, יָבֹא וְיִתֵּן סִמְנֵים וְיִטֵּל. וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹²
18 מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ מִיָּן הָאֵבֵדָה, לְפִי שֶׁאִינוֹ מַחְזִירוֹ עַד
19 שְׂיִתֵּן סִמְנֵים מִבְּהֻקֵּין¹³.

(10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה
א. (11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. (12) מפני הרמאי,
שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את
בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה.
חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה"
מכריז, בבא מציעא כח: (13) כגון מידת ארכה ומידת
רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו
מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז:
תוספות דיבור המתחיל ואנא. וראה לקמן הלכה ה.

20 ג. בֵּא בַּעַל הָאֵבֵדָה וְנָתַן סִמְנֵים שֶׁאִינוֹ מִבְּהֻקֵּין¹⁴ -
21 אֵין מַחְזִירִין לוֹ, עַד שֶׁיֵּאמַר סִמְנֵים מִבְּהֻקֵּין.
22 וְהֶרְמַאי, אָף עַל פִּי שֶׁאֵמַר סִמְנֵים מִבְּהֻקֵּין - אֵין
23 מַחְזִירִין לוֹ, עַד שֶׁיָּבִיא עֲדִים¹⁵ שֶׁהֵיא שְׁלוֹ. אָמְרוּ
24 חֲכָמִים: וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ אַחֲרָי - עַד שֶׁתִּחְזַק
25 אַחֲרָיו אִם רְמָאִי הוּא אִם לֹא¹⁶.

(14) כגון אדום ולבן. (15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש
לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על
כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר,
כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. (16) ["דרוש אחיך"]
משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא
שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים].

26 ד. בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁאֵבֵדָה לוֹ אֵבֵדָה וְכֵא וְנָתַן
27 סִמְנֵיהָ¹⁷ - מַחְזִירִין אוֹתָהּ לוֹ, אֲלֵא אִם פֶּן הַחֲזֹק
28 רְמָאִי¹⁸. מְשַׁבְּבוּ הֶרְמַאִין, הַתְּקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיְהִי
29 אוֹמְרִין לוֹ¹⁹: הִבֵּא עֲדִים שֶׁאֵין אֹתָהּ רְמָאִי וְטֵל²⁰.

(17) המובהקים. (18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה
היא שלו. (19) לאדם שלא הוחזק רמאי. (20) על פי
סימנים.

30 ה. הַסִּמְנֵים הַמְּבֻהָקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶם וְדָנִין עַל
31 פִּיהֶם בְּכָל מְקוֹם²¹ דִּין תוֹרָה²². וְהַמְּדָה²³ אוֹ
32 הַמְּשָׁקֵל²⁴ אוֹ הַמְּנִינִין²⁵ אוֹ מְקוֹם הָאֵבֵדָה²⁶ - סִמְנֵין
33 מִבְּהֻקֵּין הֵן.

(21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או
להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם
כז:). (22) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח:).
(23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן.
(24) ביבש. (25) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:).
(26) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא
סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. [ישנם שלושה סוגי
סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית
בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם

מסירות-נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי
דמיה, אין שומעים לו, שם.

1 יד. סְפִינָה⁷⁴ שֶׁהִיָּתָה מְהֻלָּכֶת בַּיָּם, וְעַמֵּד עָלֶיהָ
2 נַחֲשׁוּל⁷⁵ לְטַבְּעָה, וְהִקְלוּ מִמִּשְׁאָה⁷⁶ - מַחְשָׁבִין לְפִי
3 מִשְׁאוּי⁷⁷, וְאֵין מַחְשָׁבִין לְפִי מָמוּן. וְאֵל יִשְׁנֶה⁷⁸
4 מִמֶּנָּה הַסְּפָנִים.

(74) שם. (75) גלים סוערים. (76) כדי להצילה מטביעה,
יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. (77) "אם השליך
זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י)
כשלשניהם מטען באותו משקל. (78) אם היה לספנים
מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין
נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

5 טו. רְשָׁאִין⁷⁹ הַסְּפָנִים לְהַתְנוֹת בִּיגִיָּה: כָּל מִי
6 שֶׁתֵּאבֵד לוֹ סְפִינָה - מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת.
7 פֶּשַׁע בָּהּ וְאֵבֵדָה, אוֹ שֶׁפָּרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאֵין הַסְּפִינֹת
8 הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן⁸⁰ - אֵין חַיִּבִּין לְהַעֲמִיד לוֹ⁸¹.

(79) שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. (80) אפילו היו
הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה
כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה
ונשברה. (81) כי על-מנת-כן לא התנו.

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) נתבארו בו דיני הכרזת אבידה כיצד ובאי זה מקום
מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו
בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור
לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר
שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו.

9 א. הַמוֹצֵא אֵבֵדָה שֶׁהוּא חַיִּב לְהַחְזִירָהּ² - חַיִּב
10 לְהַכְרִיז³ עָלֶיהָ וְלַהּדִיעָהּ⁴ וְלֹאמַר: מִי שֶׁאֵבֵד לוֹ מִין
11 פְּלוֹנִי⁵, יָבֹא וְיִתֵּן סִמְנֵין⁶ וְיִטֵּל. אֲפִלוּ הִיָּתָה שְׁוֹה
12 פְּרוּטָה בְּעַת הַמְּצִיאָהּ וְהוֹזְלָה⁷ - חַיִּב לְהַכְרִיז⁸ עָלֶיהָ.
13 וְאֵבֵן גְּבוּהָהּ⁹ הִיָּתָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁעָלֶיהָ הָיָה
14 מְכָרִיזִין.

(2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד
וכו'. (3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום
פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח"ט.
(4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיודיע לשכניו
ולמיועציו. ראה הלכה ט. (5) דוגמאות בהלכה ב ואל
יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את
אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן,
בבא מציעא כח: וכך פסק הרי"ף. (6) המייחדים חפץ זה
מיתר החפצים מאותו מין. (7) ופחות משווה פרוטה אינה
מציאה. (8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב
בה (בבא מציעא כז:). (9) זו הנוכרת בברייתא שם כח:
"אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות
(בתענית יט. הגירסה "הטועין").

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ג תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

1 ו. באו שנים²⁷, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן
2 סימני האבדה כמו שנתן האחר²⁸ - לא יתן לא לזה
3 ולא לזה, אלא תהיה מנחת²⁹ עד שיודע האחד
4 לחברו או יעשו ביניהן פשרה. נתן האחד את
5 הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לפעל העדים³⁰.
6 זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי
7 העד האחד כמו שאנינו³¹, ויניח.

27 וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם
28 כח. אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן
מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז.
29 אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו
בעליה. ראה להלן הלכות טו"י. (30) כי עדים עדיפים
מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. (31) מכיוון
שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים
כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה
9 שאריגה לו, וזה הביא עדים שגפלה ממנו - יתן
10 לעדי נפילה³². זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת
11 רחבה - יתן למי שנתן מדת ארפה; שאפשר שישער
12 הרמאי מדת רחבה³³ כשהיה בעליה מתפסה בה. זה
13 נתן מדת ארפה ורחבה, וזה פון משקלותיה - יתן
14 למי שפון משקלה³⁴. זה נתן מדת ארפה ורחבה³⁵,
15 וזה נתן מדת האמירות³⁶ שבה - יתן למי שנתן מדת
16 ארפה ורחבה³⁷.

32 אנו אומרים, שזה שאריגה לו מכרה לחבירו, שהרי
עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). (33) שהיא קטנה, מה
שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער.
34 כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו
מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של
השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר
ממידת רוחבה ואורכה. (35) כל מידה לחוד. (36) שפות
הבגד. (37) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים
המובהקים יותר יקבל את האבידה.

ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה, היה מכריז
18 עליה שלשה רגלים³⁸. רגל ראשון - אומר: ראשון.
19 שני³⁹ - אומר: שני. שלישי - מכריז סתם⁴⁰, כדי
20 שלא יתחלף לו שני בשלישי⁴¹. ואחר רגל האחרון
21 בשבעת ימים מכריז פעם רביעית; כדי שלא
22 השומע⁴² לביתו בשלשה ימים⁴³ וימשש פליו⁴⁴,
23 ויחזור בשלשת הימים, וימצא זה המכריז מכריז
24 בשביעי⁴⁵.

38 וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם
39 כח. אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן
מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז.
40 אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו
בעליה. ראה להלן הלכות טו"י. (30) כי עדים עדיפים
מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. (31) מכיוון
שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים
כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

ט. משחרב⁴⁶ בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזין²⁵
26 בבתי כנסיות⁴⁷ ובבתי מדרשות⁴⁸. משחבו האנסיין⁴⁹
27 ואמרו: המציאה של מלה היא⁵⁰, התקינו שיהיו
28 מודיעין לשכניו ולמדיעיו⁵¹ ודיו.

46 המשך הברייתא הקודמת שם. (47) שמתפללים שם
ורבים מצויים שם. (48) שלומדים שם ורבים מצויים שם.
49 שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (50) כגון
הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי.
51 והם הודיעו למכרים שלהם.

י. הכריז⁵² או הודיע⁵³ ולא באו הפעלים - תהיה²⁹
30 המציאה מנחת אצלו עד שיבוא אליהו⁵⁴. ובכל זמן
31 שהאבדה אצלו, אם נגנבה או אבדה - חיב
32 באחריותה; ואם נאנסה⁵⁵ - פטור. ששומר אבדה
33 כשומר שחר הוא⁵⁶, מפני שהוא עוסק במצוה
34 ונפטר מפניה מצות עשה⁵⁷ כל זמן שהוא עוסק
35 בשמירתה⁵⁸.

52 בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.
53 למיודעיו בשעה שיש אנסים. (54) ויודע מי הוא בעל
האבידה (שם ל.). (55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה
בכוח המוצא למנוע זאת. (56) שחייב בגניבה ופטור
באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו.
שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף"
(דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל.
57 שיש בהן חסרון כים, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה,
שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שחר.
58 כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת
אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן
המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות
יחד, חייב בשתייהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו
וציצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות
דיבור המתחיל בההיא הנאה.

יא. וצריך לבקר⁵⁹ את האבדה ולבדקה⁶⁰, כדי שלא
36 תפסד ותאבד מאליה⁶¹; שנאמר: והשבתו לו - ראה³⁷

- 1 הֵיאֵךְ תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ⁶². בֵּיצֵד? מֵצֵא כְּסוֹת שֶׁל צֶמֶר⁶³ -
2 מְנַעֲרָה⁶⁴ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם. וְלֹא יִנְעֲרָנָה בְּמַקְלָה⁶⁵,
3 וְלֹא בִשְׁנֵי בָנֵי אָדָם⁶⁶. וְשׁוֹטְחָה עַל גְּבִי מִטָּה
4 לְצִרְפָּה⁶⁷ בְּלִבָּד, אָבָל לֹא לְצִרְפָּה וּלְצִרְכּוֹ⁶⁸. נִזְדַּמְנוּ
5 לוֹ אוֹרְחִים - לֹא יִשְׁטַחְנָה בְּפָנֶיהֶם וְאֶפְלוּ לְצִרְפָּה -
6 שְׁמָא תִּגְנֹב.
- 7 יב. מֵצֵא כְּלֵי עֵץ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, כְּדֵי שְׁלֹא יִרְקְבוּ.
8 כְּלֵי נֹחֶשֶׁת - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּחִמְיָן⁶⁹, אָבָל לֹא עַל יְדֵי
9 הָאוֹר⁷⁰, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִיקָן⁷¹. כְּלֵי כֶסֶף - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
10 בְּצוּגָן, אָבָל לֹא בְּחִמְיָן, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִיקָן. מֵצֵא
11 מִגְרָפּוֹת⁷² וְקִרְדָּמוֹת - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּרֶף, אָבָל לֹא
12 בְּקִשָּׁה, מִפְּנֵי שְׁמִפְחִיתָן⁷³. מֵצֵא כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי
13 זָכוּכִית וְכֶסֶת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁷⁴ - הָרִי זֶה לֹא יִנְעֵה בָּהֶן עַד
14 שְׂכִיבָא אֵלֶיהוּ. וְכִדְרָף שְׁאֲמָרוּ בְּאַבְדָּה, כֶּף אֲמָרוּ
15 בְּפִקְדוֹן שֶׁהִלְכוּ בְּעָלָיו לְמִדֵּינַת הָעָם⁷⁵.
- 69 אפילו בחמים וכל שכן בצונן. 70 לא יתן הכלי על האור (אש). 71 ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. 72 מין מעדר. 73 פוגמם. 74 שהניעור מזיק לה. 75 ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.
- 16 יג. מֵצֵא סִפְרִים - קוֹרֵא בָּהֶן⁷⁶ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם.
17 וְאִם אֵינוּ יוֹדְעֵי לְקִרְוֹת - גּוֹלְלִין⁷⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם.
18 וְלַעֲזוּלָם⁷⁸ לֹא יִלְמַד בָּהֶן לְכַתְחֻלָּה⁷⁹, וְלֹא יִקְרָא
19 פֶּרֶשֶׁה וְיִשְׁנָה⁸⁰, וְלֹא יִקְרָא פֶּרֶשֶׁה וְיִתְרַגֵּם⁸¹. וְלֹא
20 יִפְתַּח בּוֹ יֵתֶר מִשְׁלָשָׁה דְּפִיָּין⁸². וְלֹא יִהְיֶה שְׁנַיִם קוֹרִין
21 בְּשְׁנֵי עֲנִינִין, שְׁמָא יִמְשֹׁךְ זֶה וְיִמְשֹׁךְ זֶה וְיִבְלָה
22 הַסֵּפֶר; אָבָל קוֹרִין הֵן בְּעֲנִינֵן אֶחָד⁸³. וְלֹא יִקְרָאוּ
23 שְׁלָשָׁה בְּסִפֵּר אֶחָד, וְאֶפְלוּ בְּעֲנִינֵן אֶחָד.
- 76 כדי לאוורר אותם. 77 כדי שייכנס בהם אוויר. 78 בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. 79 אפילו אחת לשלושים יום. 80 עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. 81 ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. 82 לשפת העם. 83 לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הר"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.
- 24 יד. מֵצֵא תַּפְלִין - שָׁם⁸⁴ דְּמִיָּהּ וּמִנִּיחָן עָלָיו⁸⁵;
- 25 שְׂדֵכֶר מְצוּי הוּא בֶּיֶד הַפֶּלֶא⁸⁶, וְאֵין עֲשׂוּיִין אֱלָא
26 לְמַצְוֹתָן בְּלִבָּד⁸⁷.
- 27 טו. מֵצֵא דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שְׁהָרִי צָרִיף הוּא
28 לְהַאֲכִילוֹ: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל⁸⁸, כְּגוֹן פֶּרָה
29 וְחִמּוֹר - מְטַפֵּל בָּהֶן⁸⁹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ⁹⁰ מִיּוֹם
30 הַמְּצִיאָהּ, וּמִשְׁפִּירָן וְלִקְחָה שְׂכָר וּמֵאֲכִילָן. וְאִם הָיָה
31 שְׂכָרָן יֵתֶר עַל אֲכִילָתָן - הָרִי הֵיתֶר לְפַעֲלִים. וְכֵן
32 הַתְּרַגְּוּלִין⁹¹ - מוֹכֵר בְּיַצִּיחָן וּמֵאֲכִילָן כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר
33 חֳדָשׁ. מִכֵּן וְאֵילָף - שָׁם דְּמִיָּהּ עָלָיו⁹², וְהָרִי הֵן שֶׁלּוֹ
34 וְשֶׁל בָּעֲלִים בְּשִׁתְּפוּת⁹³, כְּדִין כָּל הַשָּׁם בְּהֵמָה
35 מִחֻבָּר.
- 88 ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). 89 ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. 90 "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. 91 התרגולות (ברייתא שם). 92 השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הר"ף בסוגייה כאן. 93 מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרגולות.
- 36 טז. מֵצֵא עֲגָלִים וְסִיחִין⁹⁴: שֶׁל רַעֲיִים⁹⁵ - מְטַפֵּל בָּהֶן
37 שְׁלָשָׁה חֳדָשִׁים, וְשֶׁל בְּרִיאָה⁹⁶ - שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲנֻזִים
38 וְתִרְגָּוִלִין גְּדוּלִים⁹⁷ - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם. מֵצֵא
39 קִטְנִים⁹⁸, וְכָל דָּבָר שֶׁטְפוּלוֹ מִרְבָּה מִשְׁכָּרוֹ - מְטַפֵּל
40 בָּהֶן שְׁלָשָׁה יָמִים⁹⁹. מִכֵּן וְאֵילָף - מוֹכֵרָן בְּבֵית דִּין.
41 וְכֵן פְּרוֹת¹⁰⁰ שֶׁהִתְחִילוּ לְהִרְקִיב וְכִיּוּצָא בָּהֶן - מוֹכֵרָן
42 בְּבֵית דִּין.
- 94 שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). 95 שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. 96 שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. 97 שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י שם). 98 צריך להאכילם והטריחה וההוצאות מרובות. 99 שמא יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. 100 במפקיד פירות והתחילו להקריב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח:). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה.
- 43 יז. מַה יַּעֲשֶׂה בְּדָמִים? יִתְּנֵנוּ לְמוֹצָא¹⁰¹, וְיֵשׁ לוֹ
44 רְשׁוּת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָף, אִם נֶאֱנָסוּ, כְּגוֹן
45 שֶׁתְּרַפֵּם גִּיס אוֹ טָבְעוּ בָּיִם - חֵיב לְשַׁלֵּם. וְאֵף עַל
46 פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ¹⁰² בָּהֶן; שְׁפִינָן שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת
47 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - הָרִי הֵן אֲצִלוּ בְּשִׁאֲלָה¹⁰³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ג תמוז - ספר זוֹיקין - הלכות גזילה ואבידה קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) בסימני האוכף שעל החמור, אף-על-פי שאין לו סימן בחמור עצמו (גמרא שם). (6) לולא פרט "חמור", הייתי אומר מחזירים אוכף בסימני החמור, אבל אין מחזירים חמור בסימני אוכף. (7) גמרא שם. (8) צמר השה שגזו, אפילו מצא את השה בלי צמר ונטענה אצלו (שם). (9) השער שבסוף הזנב יחזיר (שם). (10) ובאבידה שהיא דבר מועט, כגון פחות משווה פרוטה, אמרנו שאינו חייב לטפל בה ולא להחזירה (למעלה פרק יא הלכה יב), אבל כאן מחייבת התורה, מכיון שעיקר האבידה - השור - שוה פרוטה הוא. וראה נמוקיוסף לבבא-מציעא דף טו (דפוס ווילנא) ותוספות שם כז. ד"ה לגיזת זנבו. (11) משנה שם. (12) בעלים התובעים אותה. (13) ככתוב "וכן תעשה לשמלתו" (דברים כב, ג). ורבינו מתחיל ב"שמלה" כלשון המשנה, ואחרי כן הוא מסדר את הלימודים כפי שהם מסודרים בגמרא שם. (14) ראה לקמן סוף הלכה ג. (15) מכיון שנשאר החפץ ללא בעלים. (16) ומתקבל על הדעת, שהבעלים לא התייאשו, מה-שאין-כן במקרה שידוע שהתייאשו הבעלים.

101) עד שיבואו הבעלים. 102) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). 103) ושואל חייב אף-על-פי שלא נשתמש.

1 יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדָמֵי הָאֲבִידָה¹⁰⁴, הוֹאִיל
2 וְנִשְׁטַפַּל בָּהֶן¹⁰⁵; אֲכָל מַעוֹת אֲבִידָה¹⁰⁶ - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ
3 בָּהֶן¹⁰⁷. לְפִיכָף, אִם אֲבִידוּ בְּאֵס - פֶּטוּר; שֶׁהָרִי הוּא
4 שׁוֹמֵר שְׂכָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

104) דמים שקיבל תמורת האבידה. 105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. 106) מעות שאבדו ומצאן. 107) כי לא טרח בהן (שם כט:).

5 יט. כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמִּשְׁטַפַּל בְּאֲבִידָה קֹדֶם
6 שִׁמְכֶרְנָה¹⁰⁸ בְּבֵית דִּין, אִם הָאֲכִילָה מְשָׁלוּ - נוֹטֵל
7 מִן הַבְּעָלִים. וְיִרְאֶה לִּי, שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּלֹא שְׂבוּעָה,
8 מִפְּנֵי תִקּוּן הָעוֹלָם.

108) באוכל ואינו עושה.

9 כ. הַמוֹצֵא מְצִיאָה - לֹא יִשְׁבַּע¹⁰⁹, מִפְּנֵי תִקּוּן
10 הָעוֹלָם; שְׁאִם אָתָּה אוֹמֵר יִשְׁבַּע - יִגִּיחַ הַמְצִיאָה
11 וְיִלְךָ לוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע¹¹⁰. אֶפְלוּ מִצָּא כִּיס¹¹¹,
12 וְטַעַן בַּעַל הַמְצִיאָה שֶׁשְׁנֵי כִּיסִּים קְשׁוּרִים הָיוּ וְאִי
13 אֶפְשָׁר¹¹² שִׁמְצֵא הָאֶחָד אֶלֶּא אִם נִמְצָא הָאֶחָד
14 הַקְּשׁוּר עִמּוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁבַּע.

109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. 110) אפילו על אמת. 111) ארנק. 112) והמאבד טוען טענת וודאי.

פֶּרֶק אֶרְבָּעָה עָשָׂר

1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצאן אינו חייב להכריז עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתייאשו הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין, הדברים שאין להם סימן.

15 א. הַשְּׂמָלָה בְּכָלֵל כָּל אֲבִידַת אַחִיד² הֵיחָתָה, וְכֵן
16 הַשּׁוֹר וְהַשֶּׁה³ וְחִמּוֹר⁴. וְלָמָּה פֶּרֶט הַפְּתוּב חִמּוֹר?
17 לְהַחֲזִירוֹ בְּסִמְנֵי מִרְדָּעַת⁵. אֵף עַל פִּי שֶׁהִסְמִין בְּדָבָר
18 הַטָּפֵל⁶ לוֹ - יַחֲזִיר. וְלָמָּה פֶּרֶט שׁוֹר וְשֶׁה⁷? לְהַחֲזִיר
19 אֶפְלוּ גִזַּת הַשֶּׁה⁸ אוֹ גִזַּת זֶנֶב⁹ שׁוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
20 דָּבָר מוּעָט¹⁰. וְלָמָּה פֶּרֶט הַשְּׂמָלָה¹¹? לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ:
21 מָה הַשְּׂמָלָה מִיְחָדָת שֵׁשׁ לֶה סִמְנֵין, וְחִזְקָתָה שֵׁשׁ
22 לֶה תוֹבְעִין¹², וְחִזְקָה לְהַחֲזִיר¹³; אֵף כָּל דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ
23 סִמְנִים - הָרִי הוּא בְּחִזְקַת שֵׁשׁ לוֹ תוֹבְעִין, וְחִזְקָה
24 לְהַחֲזִיר; אֲכָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ תוֹבְעִין, אֶלֶּא נִתְיָאָשׁוּ¹⁴
25 מִמֶּנּוּ הַבְּעָלִים - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ¹⁵, אֵף עַל פִּי
26 שֵׁשׁ בוֹ סִמְנִים¹⁶.

2) "וכן תעשה לכל אבידת אחיד", ראה "ספרי" תצא רכז, ומשנה בבא-מציעא כז. (3) דברים כב, א. (4) שם, ג.

27 ב. זֶה הַכָּל בְּאַבְדָּה: כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בוֹ סִמֵּן, פִּינּוֹן
28 שֶׁאֲבָד וְיִדְעוּ בוֹ הַבְּעָלִים שֶׁאֲבָד - הָרִי זֶה בְּחִזְקַת
29 שְׁנִיתִיאָשׁוּ בְּעָלֵיו¹⁷ מִמֶּנּוּ. כְּגוֹן מִסְמָר אֶחָד אוֹ מִחֹט
30 אַחַת¹⁸ אוֹ מִטְבַּע, שֶׁהָרִי אֵינּוּ יוֹכִלִים לָתֵן סִמֵּן
31 לְהַחֲזִירוֹ לָהֶן. וְלִפְיָכָף הָרִי הוּא לִזֶּה שֶׁמְצָאוּ¹⁹.

17) מכיון שלא יוכלו להוכיח את בעלותם על החפץ. 18) בבא-מציעא כד. אם יש יותר מאחד, חייב להכריז, שהרי המספר הוא סימן. ראה לקמן פרק טז הלכה א. 19) כי הגיע לידו לאחר יאוש.

32 ג. וְכָל דָּבָר שֵׁשׁ בוֹ סִמֵּן, כְּגוֹן שְׂמָלָה וּבִהְמָה -
33 הָרִי זֶה בְּחִזְקַת שֵׁשׁ נִתְיָאָשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּעָלָיו; שֶׁהָרִי
34 יִדְעֵן תְּלוּיָה לָתֵן סִמְנֵין שֵׁשׁ בוֹ וְיַחֲזִיר לָהֶן. לְפִיכָף
35 הַמוֹצֵא זֶה לְהַכְרִיז²⁰. אֶלֶּא אִם כֵּן יָדַע שְׁנִיתִיאָשׁוּ
36 הַבְּעָלִים, כְּגוֹן שֶׁשְּׂמַע אוֹתָם אוֹמְרִים: וַיִּלְחֶסְרוֹן
37 כִּיס²¹, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֲלוֹ שְׁמֵרָאִין שְׁנִיתִיאָשׁוּ -
38 הָרִי אוֹתָהּ הָאֲבִידָה שֶׁל מוֹצְאָהּ.

20) משנה בבא-מציעא כד: כז. (21) "כלל דאבידתא, כיוון דאמר ווי ליה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (שם כג.). בדבר שאין בו סימן אין צורך שיאמרו שמתייאשים, אלא בשעה שידעו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שהתייאשו.

39 ד. וְכֵן אִם מִצָּא דָּבָר שֵׁשׁ בוֹ סִמֵּן בֵּים וּבְנֵה²²
40 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרְבוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים²³ -
41 הָרִי זֶה בְּחִזְקַת שְׁנִיתִיאָשׁוּ בְּעָלָיו מִמֶּנּוּ מִשְׁעָה
42 שֶׁנִּפְלָה²⁴. וְלִפְיָכָף הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ וְאֵף עַל פִּי
43 שֶׁלֹּא שְׁמַעוּ הַבְּעָלִים²⁵ שְׁנִיתִיאָשׁוּ מִמֶּנּוּ.

22) שם כא: כב: (23) שם כד: (24) ונודע לו שנפל, וא"כ הגיע ליד המוצא לאחר יאוש. (25) צ"ל: שהבעלים נתייאשו.

38) גמרא שם. (39) שהרי נטל את הדינר לפני יאוש ונתחייב בהשבת אבידה, אבל על "לא תגזול" לא עבר, שהרי לאו זה אינו אלא בשעת נטילה, ואז התכוון להחזירו. כמו כן אינו עובר על "לא תוכל להתעלם", שהוא אזהרה לכובש את עיניו ונמנע מלהציל, אבל זה לא התעלם אלא נטלו על-מנת להחזירו. (40) לאבידה, בשעה שראה אותה. (41) כגון שמשמשו בכיסם ולא מצאו. (42) מכיון שאין במטבע סימן. (43) למעלה הלכה ב. (44) אבל משום לא תגזול, ומשום השב תשיבם - אינו עובר, שהרי נטל את הדינר אחרי שהתיאשו הבעלים. (45) כל דבר שאין בו סימן.

ח. ראה סלע או מטבע שנפל, אפילו משלשה בני אדם, ואף על פי שאין בו⁴⁷ שוה פרוטה לכל אחד ואחד⁴⁶ - חייב להחזיר; שמה שפפין הן, ומחל אחד מהן חלקו⁴⁹ לחברו, ונמצאת אבדתו של זה שוה פרוטה.

46) שם. כדברי רבא לפי "איכא דאמרי" (יש אומרים). לפי גרסתינו בגמרא אין כל מחלוקת בדין זה, אבל רבינו חננאל והרי"ף כנראה גירסא אחרת היתה לפניהם, ועל פיה נחלקו רב נחמן ורבא בזה, ופסקו כרבא שהוא אחרון, וגם רבינו פסק כמותם. טעמו של רב נחמן האומר "אינו חייב להחזיר", מפני שהבעלים התיאשו, מכיון שאינו יודע מי מהשנים לקח את אבדתו וכל אחד יכחיש. ורבא סובר שיש לחשוש שמה שלשתם שותפים ואינם חושדים זה בזה, ובטוח הוא שהמוצא יחזיר לו ולכן אינו מתיאש. (47) במטבע. (48) ויש מקום לומר שיוזכר במציאתו "ממה נפשך": אם אינם שותפים - הרי התיאש, ואם הם שותפים הרי אין באבידה שוה פרוטה, ונתבאר למעלה בפרק יא הלכה יב, שבפחות משה פרוטה אין מצוות השבה. (49) רבינו מדייק ואומר "אחד מהם", אבל אין חוששים ששנים או יותר מחלו. ו"נפקא-מינה" (ומזה יוצא) שאם המטבע שוה פחות מפרוטה וחצי פרוטה אינו חייב להחזיר, כי אפילו אם מחל אחד לחבירו עדיין אין האבידה שוה פרוטה.

ט. ראה חברו שנפל ממנו דינר בתוך החול⁵⁰ או בתוך העפר⁵¹, ונתעלם ממנו - הרי זה פנופל לים או לנהר, והרי הוא של מוצאו; שהרי נתאש ממנו, מפני שאין בו סימן. ואפילו ראה אותו מביא פברה⁵² לחפש אחריו - בודעת רעושה⁵³ הוא מחפש, פדרף שמחפשים פפר שאר הפלשין שלא נפל מהן כלום, שמה ימצאו מה שנפל לאחריהם⁵⁴, כך הוא זה מחפש, לא מפני שלא נתאש.

50) מימרא של רבא, שם. (51) אדמה שנשחקה והיתה לאבק דק. (52) לנפות את החול, כדי למצוא את הדינר. (53) חלשה ובלי בטוחה. (54) ולא מתוך תקוה חזקה למצוא את שלו.

י. המוצא⁵⁵ סלע פשוט, מצאו חברו ואמר לו: שלי היא⁵⁶, וחדשה היא, ושל מדינה פלונית היא, ושל

ה. יאוש שלא מדעת²⁶, אפילו בדבר שאין בו סימן²⁷ - אינו יאוש²⁸. כיצד? נפל ממנו דינר ולא ידע בו שנפל, אף על פי שקשידע בו שנפל ותיאש - הרי זה אינו יאוש עתה, עד שידעו הבעלים שנפל. אבל אם עדיין אומרים הבעלים: שמה נתתיו לפלוני, או במגדל²⁹ הוא מנח, או שמה טעיתי בחשבון, וכיוצא באלו הדברים - אין זה יאוש.

(26) כשידע המאבד שהחפץ אבד ממנו יתיאש, מכיון שאין בו סימן. אבל בשעה שמצא המוצא לא ידע עדיין בעל החפץ על מקרה האבידה, ועל כן לא התיאש, שם כא: (27) בדבר שיש בו סימן, אפילו שמעו במפורש שהמאבד התיאש לבסוף, אחרי שהגיעה האבידה ליד המוצא, לדעת הכל יאוש זה אינו קונה, מכיון שהחפץ הגיע ליד המוצא לפני יאוש, ואסור היה למוצא לקחתה לעצמו (שם). (28) כדעת אביו, ולא כרבא. ודין זה הוא אחד מן הששה דברים שנפסקה הלכה בגמרא כאביו נגד רבא, כלל נקבע בגמרא: הילכתא כוותיה דאביו ב"יעל קגם" (נוטריקון של ששת הדינים). ואפילו אם לא ברור הדבר אם נודע לבעלים שהחפץ אבד או לא, אסור למוצא לקחתו לעצמו (מגיד-משנה). (29) בארון.

ו. הרואה חברו³⁰ שנפל ממנו דינר על הארץ ולא ידע בו³¹, ונטל הדינר קדם יאוש³² - עובר על עשה³³ ועל שני לאוין³⁴, כמו שבארנו³⁵. ואפילו החזיר לו הדינר לאחר שנתאש - מתנה היא זו³⁶, וכבר עבר על האסורים³⁷.

(30) מימרא של רבא, בבא-מציעא כו: (31) ועל כן לא התיאש. (32) שלא שהה עד שימשמש המאבד בכיסו ויתיאש, ונטלו בכוונה לגזולו. (33) השב תשיבם לאחריך (דברים כב, א). (34) לא תגזול (ויקרא יט, ג), לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). (35) למעלה פרק יא, הלכות א-ב. (36) כי לאחר יאוש שייך הדינר למוצא, גמרא שם. (37) כי בשעה שנטל, היה הדינר קנינו של המאבד. [ויש לשאול: מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת, שאמרנו שהיאוש שבא אחרי שהמוצא נטל את האבידה אינו מקנה לו את החפץ? עמדו על זה כבר רבינו זרחיה בהשגותיו על הרי"ף, והרמב"ן שם ב"מלחמות", ושניהם אומרים, שקיים הברל בין נוטל ומתכוון לגזול, כגון הדין שבהלכה זו, ובין נוטל אבידה סתם ובדעתו לזכות בה כדן. בנוטל על-מנת לגזולה קנה אפילו אם נתיאשו הבעלים אחרי שנטל את החפץ, מה-שאין-כן בנוטל אבידה שבהלכה הקודמת. וחלוקים הם בטעמו של דבר, ראה שם].

ז. נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו³⁸, ולאחר יאוש נתפון לגזול אותו - עובר משום השב תשיבם³⁹. המתין לה⁴⁰ ולא הודיע לבעלים ולא נטל הדינר עד שידעו הבעלים⁴¹ שנפל, שהרי נתאשו⁴² כמו שבארנו⁴³, ואחר כך נטל הדינר מעל הארץ - אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם⁴⁴. וכן כל כיוצא בזה⁴⁵.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ג תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קיז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29 שְׁנֵתָאֲרַח אֶצְלוֹ; או שֶׁהָבִיא שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ,
30 וְהוֹסִיף וַגִּרְעוּ. כְּדִי לַחֲכֹכֵן זֶה לָזֶה - הָרִי זֶה מִתְרִי⁸¹.
31 אֲכָל אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁשָּׁנָה בְּדַבְּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֵלּוּ
32 - אֵין מִחֲזִירֵין לֹא⁸² בְּטִבְעוֹת עֵין.

(76) שמחזירים לתלמיד-חכם על-פי טביעות עין.
(77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק).
(78) בבא-מציעא כד. (79) יבמות סה: וראה רי"ף לבבא-
מציעא כאן. (80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות
אלה. (81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי
שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם.
וראה רי"ף לבבא-מציעא כאן שפסק כרבי נתן. (82) שמא
ישקר. מטעם זה אין מחזירים לעם הארץ בטביעות עין,
משום שאנו חוששים שמא ישקר.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) נתבארו בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים
הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות.
וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני
שאין בהם סימן, או מפני שהם כהפקר.

33 א. כָּל הַמוֹצֵא אֲבֵדָה, בֵּין שֵׁשׁ בָּהּ סִמָּן בֵּין שְׁאִין
34 בָּהּ סִמָּן, אִם מִצָּאָהּ דֶּרֶךְ הַנִּחְתָּה² - אֲסוּר לָגַע בָּהּ³,
35 שְׁמָא בְּעִלְיָה הַנִּיחֵהָ שָׁם⁴ עַד שִׁיחֲזֹרוּ לָהּ; וְאִם
36 יָבוֹא לְטַלְנָה וְהָיָה דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סִמָּן - הָרִי אֲבֵד
37 מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בִּידָא⁵, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בָּהּ סִמָּן לַהֲחֲזִיר
38 בּוֹ; וְאִם הָיָה דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ סִמָּן - הָרִי זֶה הַטְּרִיחֵן
39 לְדֶרֶךְ אַחֲרֶיהָ וְלָתֵת סִמָּנָהּ. וּלְפִיכָף אֲסוּר לוֹ שִׁיַּעַ
40 בָּהּ עַד שִׁיַּמְצָאָנָה דֶּרֶךְ נְפִילָה⁶. וְאִפְלוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ
41 הַדָּבָר וְלֹא יָדַע⁷ אִם דָּבָר זֶה אֲבִיד אוֹ מִנָּח - הָרִי זֶה
42 לֹא יָגַע⁸. וְאִם עֲבָר⁹ וְנִטְלוֹ - אֲסוּר לוֹ לַהֲחֲזִירוֹ
43 לְשָׁם¹⁰. וְאִם הָיָה דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סִמָּן - זָכָה בּוֹ¹¹,
44 וְאִינוּ חֵיב לַהֲחֲזִירוֹ¹².

(2) ראה הלכה ב. (3) "מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא
יגע בו" (משנה בבא-מציעא כה:). ושם מדובר בכלי שיש
בו סימן, שהרי נאמר שם "אם מגולה נוטל ומכריז".
(4) "דאמרינן הני אינש אצנעינהו, ואי שקיל להו לית להו
למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו
ושקיל להו" (= שאנו אומרים: אלו - הגוזלות שנזכרו
במשנה - איש הטמינם. ואם המוצא יטול אותם, אין
לבעליהם סימן בהם. משום כך יעזוב אותם עד שיבואו
בעליהם ויטלו אותם, גמרא שם). (5) על-ידי שנטל את
האבידה לידו. (6) כגון פירות מפוזרים בשוק, או פרה רצה
בין הכרמים. "או את שיו נדחים, כדרך הנדחים. מכאן אתה
אומר, איזו היא אבידה. . . פרה ורצה בין הכרמים" ('ספרי'
כ"תצא רכב). (7) כגון גוזלות מדדים מאחורי גדר
ומקושרים בכנפיהם, שהם ספק אבדו בשוק והגיעו
בקפיצות לגדר, ספק הניחום מאחורי הגדר, הואיל והם
מקושרים. (8) "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול",
בבא-מציעא כה: ולדעת רבינו "כל ספק הינוח" פירושו בין
שאין בו סימן ובין שיש בו סימן. וראה כסף-משנה, שהביא

1 מִלֶּךְ פְּלוֹנִי הָיָה; אֶפְלוּ אָמַר: שְׁמִי בְּתוֹב עָלַיָּה - לֹא
2 אָמַר פְּלוֹם⁵⁷, וְאִינוּ חֵיב לַהֲחֲזִיר. שְׁאִין סִמָּנִי
3 הַמְטִבֵּעַ סִמָּן, מִפְּנֵי שֶׁחֲזַקְתָּ לַהּוֹצָאָה⁵⁸, וְאִנוּ
4 אוֹמְרִין: שְׁלוֹ הָיְתָה⁵⁹, וְהוֹצִיאָהּ מִידּוֹ, וְנִפְלָה מִיד
5 אַחֵר. וְהוֹאִיל וְאִינוּ סִמָּן שְׁסוּמָכִין עָלָיו - מִשְׁעַת
6 נְפִילָה נִתְיָאֵשׁ⁶⁰, וְהָרִי הָיָה שֶׁל מוֹצָאָה.

(55) ברייתא, שם כח: (56) ששמו טבוע במטבע.
(57) שאין זה סימן. (58) סתם מטבע להוצאה עומדת.
(59) ועל כן הוא יודע את הסימן. (60) אפילו במקרה שלא
הוציאה ומידו נטלה.

7 יא. הַמוֹצֵא⁶¹ דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סִמָּן⁶² בְּצֵד דָּבָר שֵׁשׁ
8 בּוֹ סִמָּן⁶³ - חֵיב לַהֲכַרִּיז⁶⁴. בָּא בְּעַל הַסִּמָּן וְנִטְלָה אֶת
9 שְׁלוֹ⁶⁵, וְאָמַר שֶׁזֶה בְּלִבִּי נָפַל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמוֹצֵא
10 בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ סִמָּן.

(61) ברייתא, שם כה. (62) כגון פירות. (63) כגון כלי.
(64) על הכל, ובעל הכלי יקבל גם את הפירות, משום שיש
להניח שהפירות מתוך הכלי נפלו. וכל זה רק בפירות
סגולגלים ויבשים שמטבעם להתגלגל וליפול מן הכלי. גמרא
שם. וראה להלן פרק טו, הלכות יג-טו. (65) הכלי.

11 יב. הַמוֹצֵא כְּלִי חֲרָשׁ וְכִיּוֹצֵא בֵּהּ מִכְּלִים שְׁצוּרָה
12 בְּלֶן שְׁוָה: אִם כְּלִים חֲדָשִׁים הֵם⁶⁶ - הָרִי הֵם שְׁלוֹ.
13 שֶׁהָרִי הֵן כְּמוֹ דִּינָר⁶⁷ מִשְׁאָר הַדִּינָרִים, שְׁאִין לוֹ סִמָּן;
14 וְאֵין הַבְּעָלִים מַפְרִים אוֹתָן, שֶׁהָרִי אִינוּ יוֹדֵעַ אִם פֶּה
15 זֶה אוֹ צְלוֹחִית⁶⁸ זֹו שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אַחֵר⁶⁹. וְאִם הָיָה
16 כְּלִים שֶׁשְׁבָעֲתָן הָעֵין⁷⁰ - חֵיב לַהֲכַרִּיז. שְׁאִם יָבוֹא
17 תַּלְמִיד חֶכֶם⁷¹ וְאָמַר: אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ יָכוֹל לִתֵּן
18 בְּכָלִי בָּהּ סִמָּן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טִבְעוֹת עֵין⁷² - חֵיב
19 לַהֲרֹאוֹתוֹ לוֹ; אִם הַפִּירוֹ⁷³ וְאָמַר⁷⁴: שְׁלִי הוּא -
20 מִחֲזִירֵין⁷⁵.

(66) משנה בבא-מציעא כא. וגמרא שם כג: (67) למעלה
הלכה ב. (68) כלי חרס צר וגבוה. (69) וכשם שהוא
אבד, כך אחר אבד כלי בעל צורה כזו. (70) שהעין
הורגלה בראיית הכלי והשימוש בו. (71) ראה לקמן הלכה
יג. (72) מכיר את הכלי, לפי צורתו הכללית. (73) על-פי
טביעות עין. (74) בוודאות. (75) אבל לא שבעתם העין,
אין מחזירים. פסק כרבי שמעון בן אלעזר במשנתנו כפי
פירוש הברייטא (שם כד.). [ותמה עליו בעל הגהות
מיימוניות למה פסק כיחיד נגד רבים].

21 יג. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים⁷⁶? בְּתַלְמִיד וְתִיק⁷⁷, שְׁאִינוּ
22 מְשַׁנָּה⁷⁸ בְּדַבְּרוֹ כְּלָל, אֶלָּא בְּדָבָרִי שְׁלוֹם⁷⁹ או
23 בְּמִסְכָּתָא אוֹ בְּמִטָּה אוֹ בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְאַרְח בּוֹ.
24 כִּיצֵד? הָיָה עוֹסֵק בְּמִסְכָּתָא דְּנָדָה, וְאָמַר: בְּמִקְוֹאוֹת
25 אֲנִי שׁוֹנֶה, כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁאַלְהוּ שְׁאֵלוֹת בְּעֵינֵן נָדָה⁸⁰;
26 או שִׁישֵׁן בְּמִטָּה זֹו, וְאָמַר: בְּזוֹ אֲנִי יֹשֵׁן, שְׁמָא
27 יִמְצָא שָׁם קָרִי; או שְׁנִתְאַרְח אֶצֶל שְׁמַעוֹן, וְאָמַר:
28 אֶצֶל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרְח, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל זֶה

קִיחַ שִׁיעוּרֵי רַמְבַּ"ם ג' פְּרָקִים לְיוֹם - יוֹם שִׁישִׁי כ"ג תַּמּוּז - סֵפֶר נְזִיקִין - הַלְכוֹת גְּזִילָה וְאִבִּידָה

מִתּוֹךְ מֵהַדוֹרֹת וְגַשְׁל עִם רַמְבַּ"ם לַעֲם - מוֹסֵד הָרֵב קוֹק

בַּהֲמָה אֵין כָּאן, שֶׁהִרְיָה רֹעֵה בִּנְחַת וְאִינָה נִפְצָעַת (שם).
(30) כִּי אִינוּ מְצוּוֹה עַל אִבִּידַת גּוֹי, רָאָה לְמַעַלָּה פֶּרֶק י"א,
הַלְכָּה ג'. (31) גִּמְרָא שֶׁם.

- ה. מִצָּא פֶּרֶה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים³², אִם עוֹמֶדֶת חוּץ²¹
לְתַחוּם³³ - חֵיב לְהַחְזִיר³⁴. הִתְּהָ רֹעֵה בְּעֶשְׂכִּים³⁵, אוֹ
שְׁחִיתָה בְּרִפְתָּ³⁶ שְׁאִינָה מְשִׁתְּמֶרֶת³⁷ וְאִינָה מְאֻבֶּדֶת³⁸
- לֹא יִגַּע בָּהֶן³⁹, שְׁאִין זֶה אֲבָדָה. מִצָּא טָלִית אוֹ
קֶרֶדֶם: בְּצֵד הַגֶּדְרִי⁴⁰ - הִרְיָ זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן; בְּסִרְטָיָא⁴¹
- הִרְיָ זֶה נוֹטֵל וּמְכַרִּיז⁴². וְכֵן פֶּל פִּיזָא בְּזָה. 26

(32) מִשְׁנָה בַּבְּא־מִצְיָא ל"ב. (33) אֲלָפִים אִמָּה מִחוּץ לְעִיר.
(34) אֲבָל בְּתוֹךְ הַתַּחוּם אֲפִילוּ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, לֹא יִגַּע בָּהּ.
זֶה כָּלשׁוֹן אַחֲרוֹן שֶׁל רַבִּי יִצְחָק בַּגְמָרָא שֶׁם. כָּלל בִּידִינוּ
שֶׁהַלְכָּה כָּלשׁוֹן אַחֲרוֹן. (35) בְּרִיתָא שֶׁם לֹא. הִגִּירָא
בַּגְמָרוֹת שֶׁלֵּנוּ הִיא: רֹעֵה בֵּין הַכְּרָמִים, אֲבָל בְּכַת"י ה'
וּבְרִי"ף דְּפוֹס קוֹשֻׁטָא וּבְתוֹסְפָתָא, הִגִּירָא הִיא: רֹעֵה
בְּעֶשְׂכִּים. (36) מִשְׁנָה שֶׁם ל"ב. (37) שְׁאִינָה נְעוּלָה וְיִכּוּלָּה
לְצֵאתָ. (38) כְּגוֹן שְׁאִין לֵה פְתָחִים מְכַל אֲרַבַּע רוּחוֹתֶיהָ
(טוֹר חוֹשֶׁן-מִשְׁפָּט סִימָן רס"א), שְׁתַּעֲוֹרֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְבוֹרוֹ
מִשָּׁם, גִּמְרָא שֶׁם. (39) וְאֲפִילוּ חוּץ לְתַחוּם, כְּרִבִּי יִצְחָק
בְּלִשׁוֹן אַחֲרוֹן. רָאָה לַחֲס־מִשְׁנָה. (40) שְׂדֵרֶךְ הַפּוֹעֲלִים
לְהַנִּיחַ שֶׁם כְּלִיָּהם (בְּרִיתָא שֶׁם ל"א). (41) בְּכַבִּישׁ.
(42) שְׁאִין אָדָם מִנִּיחַ כְּלִים בְּכַבִּישׁ, וּבּוֹדָאֵי אִבִּידָה הֵם.

- ו. מִצָּא גּוֹזְלוֹת⁴³ מִקְּשָׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן⁴⁴ וּמִדִּידִין⁴⁵ אַחֵר²⁷
הַגֶּדְרִי⁴⁶ אוֹ אַחֵר הַגֶּפֶה⁴⁷ אוֹ בְּשִׁבְלִין שְׁפֻשְׁדוֹת - הִרְיָ²⁸
זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, שְׁמָא בְּעִלְיָהֶן הַנִּיחּוּם שָׁם⁴⁸. וְאִם
נָטְלָן - הִרְיָ אֵלּוּ שְׁלוֹ⁴⁹. וְאִם הָיוּ קְשׁוּרִין קָשָׁר שֶׁהוּא
סִימָן⁵⁰ - חֵיב לְהַחְזִיר⁵¹. וְכֵן אִם מִצָּאֵן קְבוּעִים³¹
בְּמִקְוֵי⁵² - חֵיב לְהַחְזִיר; שְׁהַמְקוּם סִימָן⁵³. 32

(43) מִשְׁנָה בַּבְּא־מִצְיָא כ"ה: (44) שֶׁהִכֵּל קוֹשֵׁרִים כֵּךְ, וְעַל
כֵּן אֵין הַקָּשָׁר סִימָן (גִּמְרָא שֶׁם). (45) וּמֵהַלְכִים מִעֵט מִעֵט
(רַבִּינוּ חֲנַנְאֵל). (46) שֶׁל אֲבָנִים. (47) שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל קִנִּים.
(48) גִּמְרָא שֶׁם. (49) שֶׁהִרְיָ אֵין בָּהֶם סִימָן, וְלֹא יוֹכֵל
לְהַחְזִירָם לְבַעֲלֵיהֶם (רָאָה לְמַעַלָּה סוֹף ה"א). (50) שְׁאִין
הַכֵּל קוֹשֵׁרִים כֵּךְ. (51) גִּמְרָא שֶׁם. (52) וְלֹא מִדִּידִים, כְּגוֹן
שֶׁקְשׁוּרִים בְּרַגְלֵיהֶם. (53) כְּדַעַת רַבָּא, בַּבְּא־מִצְיָא כ"ב: כֵּךְ.
וְכִמוּ שֶׁמִּשְׁמַע מִקְוִישֵׁי הַגְּמָרָא, וְלִהְיוֹי מִקּוּם סִימָן, שֶׁם
כֵּה:

- ז. מִצָּא בְּאֶשְׁפָּה⁵⁴ פְּלִי מְכֻסָּה⁵⁵ - הִרְיָ זֶה לֹא יִגַּע³³
בוֹ, כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנִי⁵⁶. וְאִם אֶשְׁפָּה שְׁאִינָה עֲשׂוּיָה³⁴
לְהַתְּפִנּוֹת הִיא, וְנִמְלָךְ עָלֶיהָ לְפָנּוּתָהּ, אָף עַל פִּי
שְׁמָצָאוֹ מְכֻסָּה - נוֹטֵל וּמְכַרִּיז⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ פְּלִים³⁶
קִטְנִים, כְּגוֹן סִפִּין וְשִׁפּוֹד וְכִיזָא בָּהֶן, אֲפִלּוּ הָיוּ
מְכֻסִּין בְּאֶשְׁפָּה הַקְּבוּעָה⁵⁸ - נוֹטֵל וּמְכַרִּיז⁵⁹. 38

(54) מִשְׁנָה, שֶׁם כֵּה: (55) וּדְאִי הַנִּיחּוּהוּ שֶׁם הַבַּעֲלִים.
(56) לְמַעַלָּה הַלְכָּה א'. (57) שֶׁהִרְיָ עִם פִּינּוּי הָאֶשְׁפָּה נִתְּגַלָּה
הַכֵּלִי, וְאִפְשָׁר שִׁיקְחָנוּ אָדָם שְׁאִינוּ הַגּוֹן וְלֹא יַחְזִירוּ (מִשְׁנָה
וּגִמְרָא שֶׁם). (58) שְׁאִינָה עֲשׂוּיָה לְהַתְּפִנּוֹת. (59) שֶׁאִבִּידָה

דַּעַת הַרְשֵׁב"א וְהַר"ן, שֶׁבִּישׁ בּוֹ סִימָן, אֲפִילוּ בִּסְפֵק הַיִּנּוּחַ
נוֹטֵל וּמְכַרִּיז. (9) עַל דִּין "לֹא יִגַּע בּוֹ". (10) "וְאִם נָטֵל
לֹא יַחְזִיר" (שם). וְהַטַּעַם שֶׁאִסּוּר לוֹ לְהַחְזִירוֹ לְשֶׁם הוּא,
שֶׁמָּא בִּינְתָיִים בָּאוּ הַבַּעֲלִים וְלֹא מִצָּאוּ אֶת הַחֶפֶץ שֶׁהִנִּחוּ,
וְשׁוּב לֹא יַחְזִירוּ לְשֶׁם, וְעַל כֵּן חֵיב הַמוּצֵא שֶׁנָּטֵל לְהַחְזִירוֹ.
וְרָאָה יְרוּשְׁלַמִּי כָּאן ר'תוֹסְפוֹת ד"ה וְאִם נָטֵל. (11) שֶׁהִרְיָ
אֵין בּוֹ סִימָן וְלֹא יוֹכֵל לְהַחְזִירוֹ לְבַעֲלִים, וְלִהְיוֹת לְמִקּוּם
אִינוֹ חֵיב, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ "וְאִם נָטֵל לֹא יַחְזִיר", רָאָה
כִּסְף-מִשְׁנָה כָּאן. (12) בְּדַבְרֵי שִׁישׁ בּוֹ סִימָן אִסּוּר לְהַחְזִירוֹ,
מִשּׁוּם שֶׁהוּא חֵיב לְהַחְזִירוֹ. בְּדַבְרֵי שְׁאִין בּוֹ סִימָן אִינוֹ חֵיב
לְהַחְזִירוֹ, אֲבָל אֵין אוֹסְרִים עָלָיו לְהַחְזִירוֹ, מִכּוּיִן שׁוֹכָה בּוֹ.

- ב. וְכֵל דְּכֵר שִׁישׁ בּוֹ סִימָן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנֶּחֱזָה¹³ בֵּין
בְּדֶרֶךְ נִפְלִיָּה, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַיַּחְזִיר¹⁴ בֵּין בְּרִשּׁוֹת
הָרִבִּים¹⁵ - חֵיב לְהַחְזִירוֹ. פִּיזָד דֶּרֶךְ הַנֶּחֱזָה? כְּגוֹן
שְׁמָצָא חֲמוֹר אוֹ פֶּרֶה רוֹעִים בְּדֶרֶךְ¹⁶ בְּיוֹם¹⁷, אוֹ
שְׁמָצָא פְּלִי מְכֻסָּה בְּאֶשְׁפָּה¹⁸ - הִרְיָ זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן;
שְׁנֵאמָר: נִדְחִים בְּדֶרֶךְ¹⁹. אֲבָל אִם מִצָּא חֲמוֹר וְכִלּוֹ
הַפּוֹכִים, וּפֶרֶה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים²⁰, אוֹ פְּלִי מְגֻלָּה
בְּאֶשְׁפָּה - הִרְיָ זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמְכַרִּיז. 8

(13) בְּשַׁעֲבֵר וְנָטֵלוּ, רָאָה הַלְכָּה א'. (14) שְׁאִין רַבִּים הוֹלְכִים
בָּהּ, כְּגוֹן סִימְטָה. (15) שֶׁרַבִּים הוֹלְכִים בָּהּ, כְּגוֹן שׁוֹק.
(16) מִשְׁנָה בַּבְּא־מִצְיָא ל': (17) שְׂדֵרְכָם כֵּךְ, אֲבָל בְּלִילָה
הִרְיָהֶם אִבִּידָה וְחֵיב לְהַחְזִירוֹ (גִּמְרָא שֶׁם, וְרָאָה הַלְכָּה ג').
(18) מִשְׁנָה, שֶׁם כֵּה: (19) רָאָה לְמַעַלָּה הַעֲרָה ה'.
(20) שְׁעִלּוּלָה לְהִפְצֵעַ וְגַם לְהוֹזִיק לְכֶרֶם, וּבּוֹדָאֵי בְּלִי יִדְעַת
הַבַּעֲלִים הִיא כָּאן.

- ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פֶּרֶה רוֹעִים בְּאֶפְרָי²¹ בְּדֶרֶךְ²²:
בְּלִילָה - הִרְיָ זֶה אֲבָדָה²³; בְּפָנּוֹת הַיּוֹם²⁴ וּבְנֶשֶׁף²⁵,
אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים²⁶ זֶה אַחֵר זֶה - הִרְיָ זֶה
אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמְכַרִּיז. רָאָה פֶּרֶה רָצָה בְּדֶרֶךְ: אִם
פְּנִיָּה פְּלִפְי הָעִיר²⁷ - אֵין זֶה אֲבָדָה; פְּלִפְי הַשָּׂדֶה²⁸ -
הִרְיָ זֶה אֲבָדָה. 14

(21) מִקּוּם מִרְעָה. (22) כְּגוֹן חֲמוֹר וְכִלּוֹי מְסוֹדְרִים. (23) כִּי
אֵין דֶּרֶךְ הַבַּעֲלִים לְהוֹצִיא בְּהֵמָה לְמִרְעָה בְּלִילָה (שֶׁם ל:).
(24) מִשְׁחַחֲשִׁין קֶצֶת. (25) לְפָנֵי עֲלוֹת הַשַּׁחַר. (26) פָּחוֹת
מִשְׁלוֹשָׁה יָמִים אֵין זֶה אִבִּידָה, שֶׁמָּא בְּמִקְרָה הוֹצִיאוּ אֶת
הַבְּהֵמָה לְמִרְעָה מוֹקֶדֶם יוֹתֵר אוֹ הִשְׁאִירוּ אוֹתָהּ לְאַחַר
חֲשֻׁכָה. אֲבָל שְׁלוֹשָׁה יָמִים רְצוּפִים וְדָאֵי אִבִּידָה הִיא (גִּמְרָא
שֶׁם). (27) הִרְיָה חֲזוֹרָת לְבַעֲלִיהָ, וּמִשּׁוּם כֵּךְ אֵין זֶה אִבִּידָה
(שֶׁם ל"א). (28) הִרְיָ בּוֹרַחַת מִבַּעֲלִיהָ, וְעַל כֵּן הִיא אִבִּידָה.

- ד. מִצָּאָה רוֹעֵה בֵּין הַכְּרָמִים - חֵיב לְהַחְזִיר מִשּׁוּם
אֲבִידַת הַקְּרָקָע²⁹. לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַכְּרָמִים שֶׁל עוֹבֵד
פּוֹכְכִים - אֵינָה אֲבָדָה, וְאִינוֹ חֵיב לְהַחְזִירוֹ³⁰. וְאִם
חֲשֵׁשׁ³¹ שְׁמָא יִהְיֶה הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים כְּשִׁימְצָאָנָה
מִפְּנֵי שְׁהַפְסִידָה הַכְּרָם - הִרְיָ זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל
וּמְכַרִּיז. 20

(29) שֶׁאוֹכֵלֶת אֶת הַזְּמוֹרוֹת וּמְקַלְקֶלֶת אֶת הַכְּרָם, אֲבָל אִבִּידַת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ג תמוז - ספר זויקין - הלכות גזילה ואבידה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(83) משום שאין בהן סימן, והמקום גם כן אינו סימן, מכיון שנפלו בלי ידיעתו יש להניח שאינו יודע מקומן (גמרא שם כד.). (84) אם נטל, שהרי לכתחילה לא יטול, ראה למעלה הלכה א. רבינו מדריך בלשונו ומבחין בין "חייב להכריז" ובין "נוטל ומכריז" בהלכה זו כמו בהלכות הקודמות. ראה "חייב להכריז" תחילת הלכה ב' ומגיד-משנה שם, ובה מיושבת קושיית "אור שמח" כאן. בגמרא שלנו הגירסא: "אי דרך הנחה, נטל ומכריז", אבל בכתב יד ה', פ', י' הגירסא היא "חייב להכריז", וזוהי גם גירסת רבינו. (85) כריכות גדולות. (86) מכיון שהן כבדות וגדולות, יש להניח שהוא יודע באיזה מקום נפלו, ומפני שאינן מתגלגלות ברגלי אדם ובהמה לרגל כובדן אינו מתייאש, כי המקום נחשב סימן אפילו ברשות הרבים, גמרא שם.

הם, שיש להניח שהשליכם שם עם האשפה שהוציא מן הבית, מבלי להרגיש בהם, מפני קטנותם (גמרא שם).

1 ח. מִצָּא פְּרוֹת מְפֻזְרִין⁶⁰: דֶּרֶךְ הַנְּחִיָּה⁶¹ - לֹא יָגַע
2 בָּהֶן⁶²; דֶּרֶךְ נְפִילָה⁶³ - הָרִי הֵן שְׁלֹ⁶⁴. וְכֵן אִם מִצָּא
3 פְּרִיכוֹת קְטָנוֹת⁶⁵ שֶׁל שְׂבָלִים בְּרִשּׁוֹת הָרְבִים⁶⁶, שֶׁהָרִי
4 אֵין בָּהֶן סִימָן⁶⁷, אוּ שְׁמָצָא עֲגוּלֵי דְבִלָּה⁶⁸, וְכַפְרוֹת
5 שֶׁל נִחְתוּם⁶⁹, וּמִחְרוּזוֹת שֶׁל דָּגִים⁷⁰, וְחִתִּיכוֹת שֶׁל
6 בֶּשֶׂר⁷¹, וְגַזִּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינֶתָּ⁷², וְאַנְיָצִי⁷³
7 פֶּשֶׁתָּן, וְלִשְׁנוֹת שֶׁל אֲרָגְמָן⁷⁴ - הָרִי אֵלוֹ שְׁלֹ⁷⁵,
8 מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן⁷⁶. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן סִימָן - נוֹטֵל
9 וּמְכַרִּיז; שְׂסִימָן הָעֲשׂוּי לְדִרְס הָרִי הוּא סִימָן.

(60) משנה בבא-מציעא כא. (61) בסדר, גמרא שם. (62) שאין זו אבידה. (63) ללא סדר, גמרא שם. (64) מכיון שאין בהם סימן - התייאשו מהם הבעלים. ראה כסף-משנה. (65) אבל גדולות חייב להכריז, ראה לקמן הלכה י. (66) שמתגלגלות ממקום למקום על-ידי רגלי הבהמות, ואין המקום סימן. (67) אבל אם יש בהן סימן חייב להכריז, אף-על-פי שזהו "סימן העשוי להדרס" (פירוש: שאפשר שיטושטש ע"י דריסת רגלי אדם), כרוב שם כב: וכג. (68) תאנים יבשות צמודות זו לזו בצורת עיגול (משנה כא.). (69) כל ככרות הנחתומים שוות, ואין בהן סימן. (70) דגים חרוזים יחד בחוט, וכולם חרוזים כך. (71) כולן נחתכו במשקל אחד. (72) כמות שהן גוזזות לפני עיבודן בבית האומן. (73) חבילות. (74) צמר סרוק וארוז כעין לשון, וצבוע ארגמן ומצויים הם, ועל כן אין זה סימן. (75) וכל זה במצא ברשות הרבים, אבל ברשות היחיד - מקום סימן. ראה ההלכות הבאות. (76) כל זמן שלא נדרס, כדעת רבא שם כב:

10 ט. אֲבָל אִם מִצָּא פְּרוֹת שֶׁל בֶּעַל הַבֵּית⁷⁷, וְגַזִּי צֶמֶר
11 הַלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאֵמָן, בְּדִי יֵין וּבְדִי שֶׁמֶן - חֵיב
12 לְהַכְרִיז; שֶׁפֶל אֵלוֹ⁷⁸ יֵשׁ לָהֶם סִימָן מִבְּהֶקְיָן⁷⁹. וְאִם
13 נִפְתְּחוּ הָאוֹצְרוֹת⁸⁰ שֶׁל יֵין וְשֶׁל שֶׁמֶן - הָרִי אֵלוֹ שְׁלֹ.
14 וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵם רְשׁוּמִין⁸¹. שֶׁפֶל הַפְּדוֹת כֹּף הָיוּ
15 רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצְאוּ אֵלוֹ הַפְּדִין בְּכַפְרוֹת הַנְּחִיָּה, שְׂשִׁישׁ
16 צוּרָה אַחַת לְכֹלָן וּמִשְׁקָל אֶחָד⁸² לְכֹלָם.

(77) משנה, שם כה. (78) בכדים הסימן הוא הרישום, פירוש: שהם מוגפים ומרוחים בטיט סביב המגופה. (79) ראה למעלה פרק יג, הלכה ג. (80) שהגיע זמן מכירת היין והשמן. והרבה אנשים מוציאים כדיהם למכירה (גמרא שם כג:). (81) "כיסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט - נקרא רשום" (רש"י ורבינו חננאל). (82) לולא זה היה המשקל סימן מובהק, ראה למעלה פרק יג, הלכה ה.

17 י. מִצָּא פְּרִיכוֹת בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד: אִם דֶּרֶךְ נְפִילָה -
18 הָרִי אֵלוֹ שְׁלֹ⁸³, וְאִם דֶּרֶךְ הַנְּחִיָּה - חֵיב לְהַכְרִיז⁸⁴;
19 שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם סִימָן - הַמָּקוֹם סִימָן, (אִף
20 עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סִימָן מִבְּהֶקְיָן). מִצָּא אֲלֻמוֹת⁸⁵, בֵּין
21 בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרְבִים - נוֹטֵל וּמְכַרִּיז⁸⁶.

22 יא. מִצָּא עֲגוּלֵי⁸⁷ וּבִתּוּכֵי חֶרֶשׁ⁸⁸, כֶּכֶר וּבִתּוּכֵי מְעוֹת,
23 חֲתִיקָה שֶׁל בֶּשֶׂר שֶׁהוּא מְשֻׁנָּה בְּחִתִּיכוֹת⁸⁹, דָּג
24 נְשׁוּף⁹⁰, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּאֵלוֹ - הוּאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן שְׁנוֹי,
25 חֵיב לְהַכְרִיז⁹¹; שְׁלֹא עֲשָׂאוֹם בְּעֲלִיָּהֶן אֲלָא לְסִימָן.

(87) דבילה. (88) משנה בבא-מציעא כא. (89) כגון בשר חתוך בצורת משולש (גמרא שם כג:). (90) ברייתא שם. (91) כדעת רבי יהודה החולק על רבי מאיר במשנה שם כא. הרא"ש לא גרס במשנתנו "דברי ר' מאיר", ועל כן פסק דלא כר' יהודה אלא כסתם משנה. רבינו גרס "דברי ר' מ", ור' מאיר ור' יהודה - הלכה כרבי יהודה (כסף-משנה).

26 יב. מִצָּא פְּרוֹת מְפֻזְרִין בְּמָקוֹם הַגֶּרְנוֹת⁹²: אִם הָיוּ
27 כְּמוֹ קֶבֶד⁹³ בְּתוֹךְ אֲרָבַע אַמּוֹת אוּ בִּתְּרֵי עַל אֲרָבַע
28 אַמּוֹת - הָרִי אֵלוֹ שְׁלֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים מְטַפְּלִים
29 בְּאַסִּיפְתָּן⁹⁴. הָיוּ מְפֻזְרִין בְּפָחוֹת מֵאֲרָבַע אַמּוֹת - לֹא
30 יָגַע בָּהֶן, שְׂמָא הַבְּעָלִים הִנִּיחוּם שָׁם⁹⁵. הָיוּ כְּמוֹ חֲצִי
31 קֶב בְּשִׁתֵּי אַמּוֹת⁹⁶ אוּ קֶבִים בְּשִׁמוֹנָה אַמּוֹת⁹⁷, אוּ
32 שֶׁהָיָה הַקֶּב מְשֻׁנֵּים וּשְׁלֹשָׁה מִיָּנִין, כְּמוֹ תְּמָרִים
33 שֶׁמְשָׁמִין [וְרִמּוֹנוֹם]⁹⁸ - כָּל אֵלוֹ סִפְקָא⁹⁹. לְפִיכָף לֹא
34 יֵטֵל, וְאִם נָטַל - אֵינוֹ חֵיב לְהַכְרִיז¹⁰⁰.

(92) לאחר שהבעלים לקחו משם את הפירות (גמרא שם כא.). (93) מדת היבש, ארבעה לוגים שהם ששית הסאה. (94) אין הדבר כדאי לו לטרוח הרבה בגלל הכמות הקטנה, והבעלים מפקירים אותם. בגמרא שלנו הגירסא: "קב בארבע אמות דנפיש טירחיהו", אבל גירסת הרי"ף היא: "קב בארבע אמות לא טרח איניש". ומשום כך יש מקום לבעיות של רב ירמיה (בגמרא שם) אם הטעם העיקרי הוא הכמות הקטנה או השטח הגדול (ראה דקדוקי סופרים). (95) וישובו לקחתם. (96) אם נתחשב בשטח, הרי אין כאן טרחה מרובה לאסוף בשטח של שתי אמות ואינו מפקיר, אבל אם נתחשב בכמות, הרי הכמות מועטת ולא כדאי לבעלים לשוב - ומפקיר אותם. (97) השטח הוא גדול והטירחה מרובה, אבל הכמות גדולה. (98) תמרים ורימונים, שהם גדולים אין טרחה לאספם, ומשום כך אפשר לומר שאין הבעלים מפקירים אותם, אבל אם נתחשב בשווים, יש לומר שהבעלים לא ישובו לקחתם, משום

קכ שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחלום¹²² לכל אדם, וזהו חזקתן¹²³. ואם היו של
יתומים, שאינן בני מחילה¹²⁴ - אסורין. וכן אם
הקפיד בעל השדה והקיף¹²⁵ מקום האילנות או תקן
מקום שיפלו בו הנבילות¹²⁶ עד שילקטם - הרי אלו
אסורות; שהרי גלה דעתו שלא מחל.

(121) היודעים מראש שיש שהרוח משיר תמרים מן העץ.
(122) מפני שבהמות וחיות אוכלות אותם מחמת מתיקותם
(בבא-מציעא כב:). (123) שהבעלים מחלום.
(124) שקטנים הם (שם). ונראה שגם בתאנה של יתומים
הדין כך. (125) בגדר, שלא יכנסו בהמות וחיות.
(126) הפירות שלא בשלו, הנפלים מן העץ.

יז. חתול רע¹²⁷ שהורג¹²⁸ את הקטנים - אסור
לקיימו, ואין בו משום גזילה¹²⁹, ואין בו משום השב
אבדה, אף על פי שעורו מזעיל; אלא כל המוצא
זכה בו, והורגו והעור שפלו¹³⁰.

(127) בבא-קמא פו. (128) בגמרא שלנו הגירסא: "קטעיה
לידא דינוקא" (=קטע ידו של ילד), אבל בכתב-יד פ' חסרה
תיבת "לידא" (עיין דקדוקי סופרים), וגירסת רבינו היתה
כנראה "קטליה לינוקא", וראה מגיד-משנה. (129) מכיון
שאסור לקיימו - דינו כחתול ללא בעלים, גמרא שם.
(130) דעת רבינא שם.

יח. גזל הנמצא קרוב לשוכה: בתוך חמשים
אמה¹³¹ - הרי הוא של בעל השוכה¹³², חוץ
לחמשים אמה - הרי הוא של מוצאו¹³³; שאין
הגזל מדרה¹³⁴ יתר על חמשים אמה. נמצא בין שני
שוכות¹³⁵ - הרי הוא של קרוב¹³⁶; מחצה
למחצה¹³⁷ - יחלקו. כמה דברים אמורים? פשהיו
יוגיו שני השוכות שוים במגן; אבל אם היו יוגיו
האחד רבים - הלך אחר הרב¹³⁸ אף על פי שהוא
רחוק.

(131) בבא-בתרא כג: (132) שעד חמשים אמה מתרחק
הגזל משובכו (שם). (133) כי מן ההפך בא. (134) שם.
(135) בתוך חמשים לשניהם. (136) "קרוב לזה שלו, קרוב
לזה שלו" (משנה שם). (137) הרי זה ספק. (138) כגון
תוך ארבעים אמה לשוכך שיוגיו מרובות, ותוך עשרים אמה
לשוכך שיוגיו מועטות (גמרא שם).

יום ש"ק כ"ד תמוז ה'תשע"ו

פרק ששה עשר

(1) נחבאר בו גם כן קצת פריטים ממה שהוא של מוצאו,
מחמת אי זה סיבה ונשלם ביאור זה בשלימות.

א. המוצא מחטים² וצנורות³ ומסמרים וכיוצא
בהן: אם מצאם אחד אחד - הרי אלו שלו⁴, שנים
שנים או יתר - חזב להכריז; שמגן סימן.

(2) ברייתא בבא מציעא כד. (3) כעין מזלגות לטוות חוטי

שזולים הם. לעומתם שושמין חשיבותם מרובה וכדאי
לשוב ולקחתם, אבל הטירחה לאסוף אותם מרובה.
(99) בעיות שלא נפתרו בגמרא שם. (100) כדין מציאה
שארין בה סימן ונמצאה בדרך הנחה, ראה למעלה הלכה א.

1 יג. המוצא צבורי פרות¹⁰¹, או פרות בכלי¹⁰², או
2 כלי כמות שהוא¹⁰³ - חזב להכריז. מצא כלי ולפניו
3 פרות¹⁰⁴ - הרי אלו שלו הפרות¹⁰⁵, והכלי נוטל
4 ומכריז; שאני אומר: הכלי של אחד והפרות של
5 אחר, והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן
6 של אדם אחד - חזב להכריז.

(101) המספר הוא סימן (משנה בבא-מציעא כד:).
(102) והנותן סימן בכלי, מקבל גם את הפירות. (103) ריקן
(לשון המשנה שם). (104) ברייתא, שם כה.
(105) כלומר, הרי אלו הפירות שלו, וראה מה שכתב
המגיד-משנה כאן.

7 יד. ביצד¹⁰⁶ היו אחורי הכלי¹⁰⁷ לפני הפרות - הרי
8 אלו שלו; היו פני הכלי לפני הפרות - חוששין
9 שמא מן הכלי נשפכו¹⁰⁸. ואם היו אגנים¹⁰⁹ לפני,
10 אף על פי שפניו כלפי הפרות - הרי אלו שלו;
11 שאילו נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהן בתוכו מפני
12 האגנים¹¹⁰. היו מקצת הפרות בכלי ומקצתן בארץ¹¹¹
13 - חזב להכריז¹¹².

(106) אפשר לדעת אם הפירות שייכים לבעל הכלי ואם לא.
(107) זה מראה שהפירות לא מן הכלי נשפכו, ומכיון שאין
להם סימן, הרי הם של המוצא (גמרא שם). (108) ובעל
הכלי הוא גם בעל הפירות. (109) שפה כפופה לתוך הכלי,
ומונעת את הפירות מלהשפך לחוץ. (110) גמרא שם.
(111) הדבר מוכיח שהפירות נשפכו מן הכלי, ברייתא שם.
(112) ובעל הכלי יקבל גם את הפירות שמחוץ לכלי.

14 טו. המוצא קציעות¹¹³ בדרך, ואפלו בצד שדה
15 קציעות¹¹⁴ - הרי אלו שלו¹¹⁵. וכן תאנה שהיא נוטה
16 לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה¹¹⁶ - מתרות משום
17 גזל¹¹⁷; שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת¹¹⁸.
18 ופטורות משום מעשר¹¹⁹. אבל זיתים וחרובין¹²⁰
19 וכיוצא בהן - אסורין.

(113) תאנים ששוטחים ליבשן (שם כא:). (114) שנראה
שהקציעות שייכות לבעל השדה. (115) כי הקציעות דבר
חשוב הן, והבעלים בודקים אותן לפעמים קרובות, והרגישו
באבדן כעבור זמן קצר, והגיעו לידי המוצא לאחר יאוש
(שם). (116) בדרך. (117) אף-על-פי שהתאנים של בעל
התאנה הן. (118) ובעל התאנה מפקיר אותה. (119) כדין
הפקר. (120) קשים הם ואינם נמאסים, אבל אינם חשובים
כקציעות, ובעליהם אינם בודקים תכופות לראות אותם, ועל
כן אפשר שאינם יודעים שנפלו, והרי זה יאוש שלא מדעת
והבעלים אינם מפקירים אותם, כי אינם נמאסים.

20 טז. תמרים שמשירן הרים - מתרות; שהבעלים¹²¹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קבא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מציא (יא. 25) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. (26) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל.

זהב. (4) שהרי אין בהם לא סימן ולא טביעת עין. ראה למעלה פרק יד, הלכה ב.

ה. מציא מעות בחנות השלחני²⁷: בין פסא²⁸ לשלחני - הרי אלו של שלחני²⁹; מציא על הפסא לפני השלחני, אפילו היו צוררין³⁰ ומנחין על השלחן - הרי אלו של מוצאן. והוא, שיהיו רב עובדי פוכבים³¹, כמו שבארנו; אבל אם היו רב ישראל - חייב להכריז, מפני שהן צוררין³² יש להם סימן.

ב. וכן המוצא מעות מפזרים - הרי אלו שלו³. אפילו היו מקצת מטבעות זה על גבי זה⁴ - הרי הן כמפזרין⁷. אבל אם מציא צבור מעות - חייב להכריז⁸. מציא שלשה מטבעות⁹ זה על גב זה והן עשויין כמגדל¹⁰, או שהיו אחד מן ואחד מן ואחד על גביהן¹¹, או שהיו מקצת זה על מקצת זה, פדי שאם יבנים קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת¹² - חייב להכריז. היו עשויים כשיר¹³ או כשורה¹⁴ או כחצובה¹⁵ או כסלם¹⁶ - הרי זה ספק, ולא יטל.

(27) מחליף מעות (משנה בבא מציא כו.). (28) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. (29) שממנו נפל, שהרי אין הקונה ניגש לשם. (30) ויש בהן סימן. זוהי גירסת רבינו חננאל והר"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צוררין ומנחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (של המוצא). ורש"י לא גרס "צוררין", ראה שם. (31) שנתייאשו הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צוררין. (32) אבל אם אינם צוררים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתייאשים מייד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מציא כא:

(5) שהרי אין בהן סימן. (6) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינא למטה. (7) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציא כה.). (8) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י). (9) משנה שם כה. המספר הוא סימן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). (10) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם. "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירושו, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עודף על חבירו, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (שם). (11) חציו על זה וחציו על זה (שם כה.). (12) דרך הינוח הוא (שם כה.). (13) עגול כצמיד (שם). (14) זה אצל זה. (15) כל אחד כנגד אוויר של שניים. (16) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם.

ו. הלוקח פרות מחבירו, או ששלח לו חבירו פרות, ומציא בתוכן מעות צוררות - נוטל ומכריז³³; מציא מפזרות - הרי אלו שלו³⁴. במה דברים אמורים? כשהיו הפרות מן התגר³⁵ או מפעל הבית שלקחן מן התגר; אבל אם פעל הבית דש הפרות לעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הפנענים³⁶ - הרי זה חייב להחזיר³⁷.

ג. המוצא מעות בכיס¹⁷, או כיס כמות שהוא - חייב להכריז¹⁸. מציא כיס ולפניו מעות מפזרים - הרי אלו שלו¹⁹. ואם מראין הדברים שהפס והמעות של אדם אחד²⁰ ומן הכיס נפלו - חייב להכריז.

(33) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. (34) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). (35) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז.). (36) וכל מה שקנה עבד קנה רבו. (37) לבעל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתייאש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשדשם על ידי עבדיו העבריים אפשר שמהם נפלו המעות ונתייאשו.

(17) בארנק (משנה שם כד:). (18) שהרי יש סימן בארנק. (19) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפוזרות אין סימן (גמרא כה.). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. (20) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם.

ז. המוצא מטמון³⁸ בגל³⁹ או בכהל ישן - הרי אלו שלו; שאני אומר: של אמוניים הקדמונים הן⁴⁰. והוא, שמיצאם מטה מטה⁴¹ בדרך קל המטמונות הישנות⁴²; אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפילו נסמך לו הדבר⁴³ - הרי זה לא יגע בהן, ושם מנחים הם שם⁴⁴.

ד. המוצא מעות בחנות: אם היו בין תבה²¹ לחנוני - הרי הן של פעל החנות²²; ואם מציא על התבה, ואין צריך לומר מתבה ולחון - הרי הן של מוצאן²³. ולמה²⁴ לא תקנה החנות לבעליה? לפי שאינה חצר המשתמרת²⁵. ואף על פי שבעליה בתוכה²⁶, צריך לומר: תקנה לי חנותי, כמו שיתבאר.

(38) טמון במקום סתר. (39) אבנים (משנה שם כה:). (40) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). (41) בתוך הקרקע. הגירסה בגמרא שלנו "דשתך טפי", כלומר, שהחפץ העלה חלודה

(21) שהחנוני יושב לפניה. (22) שמיד החנוני נפל, שהרי שם מקומו. (23) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתייאש. דעת רבי אלעזר שם. (24) ולמה לא זכה בהן החנוני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזמן רב. גירסת רבינו "דרשתית", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. (42) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. (43) אם זה מטמון חדש. (44) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א.

ח. והואיל ויחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כמו שיתבאר, למה לא יקנה בעל החצר זה המטמון שבתוך הכתל הישן אף על פי שהוא של אומריים, ותהיה מציאה זו לבעל החצר? ⁴⁵ מפני שאינו ידוע לו ולא לאחרים, והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם, ולפיכך הוא של מוצאו. ומה אבדה של אדם? ⁴⁷ אמרה תורה: אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם, ⁴⁸ יצאת ⁴⁹ ויחצור למטמון קדמוני, שלא היה שלו מעולם, ⁵¹ והוא אבוד ממנו ומכל אדם. לפיכך הוא של מוצאו.

(45) ומדוע מתירים למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). (46) שיש מטמון. (47) שחי וקיים. (48) חייבים להחזיר. (49) שאין צריכים להכריז (שם). (50) וחזקה שנתייטשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. (51) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתין ובראב"ד כאן.

ט. מצא מטמון בכתל חדש: ⁵² אם המטמון מוכיח שהוא לבעל הבית - הרי הוא שלו; ואם מוכיח שהוא של אחר מן השוק - הרי הוא של מוצאו. ⁵³ כיצד? הספיק - הרי הנצב שלו מוכיח; ⁵⁴ והפס - פיו מוכיח. ⁵⁵ ואם נמצא תוך הכתל מלא מהן - חולקין. ⁵⁷

(52) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). (53) אף על פי שזה ודאי הינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתייטשו. (54) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמינו שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). (55) אם פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). (56) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. (57) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא. אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על ההוכחות שנאמרו למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים.

י. הרי בתוך הכתל מעות או לשונות של זהב, שאין שם מוכיח: ⁵⁸ מחציו ולחוץ ⁵⁹ - של מוצאו, ⁶⁰ מחציו ולפנים ⁶¹ - של בעל הבית. ⁶²

(58) הרי בתוך הכתל מעות או לשונות של זהב, שאין שם מוכיח: מחציו ולחוץ ⁵⁹ - של מוצאו, ⁶⁰ מחציו ולפנים ⁶¹ - של בעל הבית. ⁶²

יא. ויראה לי, שאין הדברים אומריים ⁶³ אלא פשטען בעל הבית שהמטמון שלו; או שהיה יורש, שאינו טוענין לו ⁶⁵ שפא של אביו הן; אבל אם הודה שהן מציאה - הרי הן של מוצאו. ⁶⁶ לפיכך, אם היה משכיר ביתו לאחרים - הרי הן של שוכר אחרון. ⁶⁷ ואם השכירו לשלשה עובדי פוכבים ⁶⁸ פאחד - הרי עשאהו פנדק ⁶⁹, וכל הנמצא בו, אפלו בתוך הבית - הרי הוא של מוצאו; מפני שאין אחר ⁷⁰ יכול לטען שהן שלו או שהוא טמן, שהרי עשאהו פנדק.

(63) שהמטמון של בעל הבית. (64) הדיינים. (65) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. (66) ואין אומרים חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החור הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו ולחוץ של המוצא. (67) ולא של בעל הבית. (68) לאו דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצאם, ורבינו נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. (69) שרבים מצויים שם. (70) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר לשלושה ישראלים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתייטשים. דעת רבא שם כו: ופסק כמותו נגד רב נחמן מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הר"ף.

פרק שבעה עשר

(1) נתבאר בו איכות זכות המציאה שהיא של מוצאה וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

א. כל מציאה שאמרנו בה שהיא של מוצאה, אינו זוכה בה עד שתגיע לידו ² או לרשותו; ³ אבל אם ראה ⁴ את המציאה, אפלו נפל עליה, ⁵ ובא אחר והחזיק בה - הרי זה שהחזיק בה זכה בה.

(2) "ומצאתה דאתאי לידה משמע" (בבא-מציעא ב.). (3) כגון לחצרו. ראה להלן הלכה ח. (4) "בראיה בעלמא לא קני לה" (גמרא שם). (5) משנה בבא-מציעא י. והטעם שלא קנה, משום שלא הגיעה לידו ולא לרשותו. ואף-על-פי שתיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם קונות לו, זה רק בסימטה או בצידי דרכים שאין הרבה עוברים ושבים, אבל ברשות הרבים ממש אינן קונות. המשנה שממנה מקור דין זה מדברת ברשות הרבים, כמו שפירש אותה רב ששת שם י: וראה פירוש המשנה לרבינו כאן, ורבינו חננאל והר"ף. וראה חושן המשפט סימן רסח סעיף טו, ובהג"ה ובביאור הגר"א שם. ומזה יוצא, שבסימטה קנה אפילו נפל עליה, בניגוד לפירוש הראשון שבגמרא שם. ויש לתמוה, למה סתם רבינו כאן והשאיר מקום לטעות.

ב. היה רוכב על גפי בהמה וראה את המציאה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 שם ח: (29) ועקר רגליו ממקומו. ראה הלכות מכירה פרק ב, הלכה ו. (30) ואין אחד עדיף מחבירו, אף-על-פי שחמור דרכו בהנהגה, נקנה גם במשיכה. (31) זה נמשך אחר הדין: "אחד מנהיג, ואחד מושך". (32) כלשון אחרון שם. שהנהגה בגמל במקום משיכה אינה קונה. כלומר, אם שניהם מנהיגים שניהם קונים, אבל אם אחד מנהיג ואחד מושך, המושך עדיף ואין המנהיג קונה (שם ט.).

ו. בהמת מציאה שקדם אחד ואחז במוסרה³³ - לא²⁰ קנה³⁴, עד שימשך או ינהיג³⁵. וכן פנכסי הגר³⁶. אבל קנה המוסרה לבדה²².

33 חבל שקושרים בו בעל-חי. (34) אין האוחז במוסרה קונה את הבהמה אלא-אם-כן בעל הבהמה מוסר אותה בידו. כגון במקח וממכר או במתנה (שם ח:). (35) ראה הלכה ה. (36) שמת ואין לו יורשים, וכל הקודם בנכסיו זכה בהם (שם).

ז. היה אחד רוכב³⁷ ואחד אוחז במוסרה - הרוכב²³ קנה²⁴ בהמה והמוסרה שעל לחי הבהמה³⁸ בלבד, וזה שאחז המוסרה קנה ממנה מה שאחז פי³⁹, ושאר המוסרה לא קנהו אחד מהן⁴⁰.

37 שם ט. (38) כדעת רב אשי, ובלשונו "בית פגיה". (39) ויותר לא, כי אין קונים חפץ מן ההפקר אלא-אם-כן הגביהו כולו. (40) וכל התופס בו זכה.

ח. חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו⁴¹, ואם נפלה בה מציאה - הרי היא של בעל החצר⁴². במה דברים אמורים? בחצר המשתמרת⁴³; אבל בשדה וגנה וכיוצא בהן: אם היה עומד בצד שדהו⁴⁴ ואמר: זכתה לי שדי - זכה בה; ואם אינו עומד שם, או שהיה עומד ולא אמר 'זכתה לי' שדי - כל הקודם זכה. וכן ארבע אמות⁴⁶ של אדם שהוא עומד בצדו - הרי אלו קונים לו⁴⁷, ואם הגיעה המציאה לתוך ארבע אמות שלו - זכה בה⁴⁸.

41 שאינו יודע שהחפץ בחצרו (בבא-מציעא יא.), ואילו היה יודע היה רוצה לזכות בה. והטעם הוא שהחצר היא כהמשך לידו, שהרי כל מה שבדו נותן שם (נמוקי-יוסף בשם הרנב"ר). (42) ואסור לאחר ליטלה. (43) כגון מוקפת גדר, ובעל החצר סומך על כך שאיש לא יכנס לחצרו לקחתה (שם). (44) דעת שמואל, שם. (45) משנה, שם. רבינו סובר, שבחצר שאינה משתמרת צריכים שני הדברים: עומד בצד החצר, וגם שיאמר זכתה לי חצרי. (46) ראה הלכה ט. (47) בבא-מציעא י. ארבע אמות קונות אפילו לא אמר "זכו לי". קנין ד' אמות עדיף מקנין חצר, מפני שיכול הוא להושיט יד ולקחת את המציאה.

ט. חכמים⁴⁸ תקנו דבר זה⁴⁹, כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה. במה דברים אמורים? בסמטא⁵⁰, או בצדי רשות הרבים⁵¹ שאין הרבים דוחקין בהן, או בשדה שאין לו בעלים⁵³; אבל

1 ואמר לחבירו⁷: זכה לי בה - פיון שהגביהה לו⁸ קנה הרוכב⁹, ואף על פי שלא הגיע¹⁰ לידו¹¹. ואם אמר לו: תנה לי¹², ונטלה ואמר: אני זכיתי בה - זכה בה הנוטל¹³. ואם משנתנה לרוכב אמר: אני זכיתי בה תחלה¹⁴ - לא אמר כלום¹⁵.

6 משנה בבא-מציעא ט: (7) ההולך רגלי. (8) ושתק, הרי עשה שליחותו. (9) כדעת רבי יוחנן (שם י.), שאמר: המגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. (10) בדפוס רומי ר"מ: הגיעה. (11) כי המגביה נעשה שליחו, ומרגע שהגביהה קנה אותה הרוכב. (12) משנה, שם. (13) כי הרוכב לא עשה אותו שליח לזכות בשבילו אלא לתת לו את המציאה, וכל עוד שלא נתן לו, הרשות בידו לחזור בו משליחותו. (14) כשהגביה את המציאה, משנה שם. (15) כי אפילו אם נכונים דבריו, שנתכוון לזכות בה לעצמו, הרי נתנה במתנה לרוכב כשמסרה לו. ראה רש"י שם.

ג. המגביה מציאה לחבירו¹⁶ - קנה חבירו¹⁷. ואף על פי שלא אמר לו¹⁸ כלום - [זכה בה]. הגביהו המציאה שנים¹⁹ - קנאוה שניהם²⁰.

16 בשעת ההגבהה אמר: אני מגביה את המציאה לחבירי. (17) ואין המגביה יכול לחזור בו, שם י. (18) חבירו שיגביה את המציאה בשבילו. בהלכה הקודמת אמר לו חבירו: "זכה לי בה", והמגביה לא אמר כלום, וכאן אמר המגביה: "אני זוכה בה לחבירי", וחבירו לא אמר כלום. בשני המקרים זכה בה חבירו. (19) כששניהם מודים שהגביהו את המציאה ביחד (משנה שם ב. וגמרא ח.). (20) כי עזרו זה לזה בהגבהה, וכל אחד מהם הוא כמגביה מציאה לחבירו, ועל-ידיה זכו בה שניהם (שם ח.).

ד. הגביהה לו חרש²¹ או שוטה או קטן - לא קנה הפקח²², לפי שאין להן דעת²³. הגביהה חרש ופקח באחד - מתוך שלא קנה פקח²⁴ לא קנה חרש²⁵. היו שניהם חרשים - תקנו חכמים²⁶ שיקנו, כדי שלא יבואו להנצות²⁷.

21 מלידה, אינו מדבר ואינו שומע ודינו כשוטה. (22) בבא-מציעא ח. (23) ראה משנה גיטין נט: ולקמן הלכה יב. (24) שהרי מה שהגביה החרש בשביל הפקח - כמונח על גבי קרקע הוא. (25) שהרי לא הגביה את המציאה כולה מעל גבי הקרקע, וההגבהה של הפקח אינה מועילה לו, מיגו שלא קנה לעצמו, לא קנה חרש. ואפילו "מפני דרכי שלום" אין כאן, כי החרש עצמו יאמר: פקח לא קנה, אני אקנה? (בבא-מציעא ח.). (26) שם. (27) לריב עם החוטפים מהם את המציאה.

ה. שנים שראו גמל או חמור²⁸ של מציאה, וקדמו שניהם והנהיגוהו או משכנוהו²⁹, או שהיה אחד מנהיג ואחד מושך - קנו שניהם³⁰. במה דברים אמורים? בחמור; אבל בגמל, אם היה אחד מנהיג ואחד מושך - המושך קנה, אבל לא המנהיג³².

קכד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגינן⁷¹, ואמר⁷²: זכתה לי שדי - זכתה לו שדהו; 18
ואם אינו יכול להגיע - הרי אלו כצבי שהוא רץ 19
בדרך וקגזולות המפריחים, ולא אמר כלום⁷³, אלא 20
כל הקודם בהן זכה. ואם נתנו לו במתנה⁷⁴ - הואיל 21
ואחר הקנם לו והרי הן מתגלגלין⁷⁵ בתוך שדהו, 22
קנתה שדהו⁷⁶. ואם היה צבי רץ בדרך וקגזולות 23
מפריחין - לא קנתה לו שדהו⁷⁷. 24

(68) משנה בבא-מציעא יא. (69) נקטה המשנה לשון רבים, משום שדרכם לפרוח הרבה ביחד. (70) דעת שמואל, שם. (71) דעת רבי יוחנן, שם יב. (72) משנה, שם יא. דרושים כל שלושת התנאים: א. עומד בצד שדהו. ב. אילו היה רץ, היה מגיעם. ג. אמר: זכתה לי שדי, משום ששדה חצר שאינה משתמרת היא, ועל-ידי קיום התנאים הנ"ל נעשית כחצר המשתמרת. (73) שהרי אפילו לא יקחהו אחר, לא ישאר בשדהו, משנה שם. (74) שם יב. (75) הצבי השבור והגזולות שלא פרחו, ונתגלגל בשדה דינו כמונח בשדה. (76) ואין הנותן יכול לחזור בו. (77) אפילו במתנה, שדעת אחרת מקנה אותו, שהרי הצבי הרץ כדרכו והגזולות המפריחים יעזבו מהר את שדהו, ודומים כאילו אינם בחצרו כלל.

יב. מציאת חרש⁷⁸ שוטה וקטן - יש בה גזול⁷⁹, מפני דרכי שלום⁸⁰. לפיכך, אם עבר⁸¹ אחר וגזלה מידן 25
- אינה יוצאה בדנין⁸², ואם פפר בה ונשבע - אינו 26
חזיב בחמש⁸³. 27
28

(78) מלידה, וממילא הוא גם אלם וגם שוטה, ועל כן הוא נזכר תמיד יחד עם שוטה וקטן (משנה גיטין נט:). (79) אם בא אחר וחטף מידם. (80) כדי למנוע ריב בין המוצא וקורביו ובין האחרים. אבל מצד הדין אין זה גזל, שהרי אין בהם דעת, ולא זכות במציאה, וכאילו היא מונחת עדיין על הקרקע (בבא-מציעא שם). (81) על תקנת החכמים. (82) כי הגזול זכה מן הדין, וכדעת תנא-קמא שם. (83) גזול שכפר ונשבע לשקר, חייב להחזיר את הקרן ולהוסיף חומש (ויקרא ה, כד), אבל בגזל זה שאינו יוצא בדנינים - אין גם חומש. ראה למעלה פרק ו, הלכה טז.

יג. מציאת בנו⁸⁴ ובתו הסמוכים על שלחנו⁸⁵, אף על פי שהן גדולים⁸⁶, ומציאת בתו הנערה⁸⁷, אף על פי שאינה סומכת⁸⁸ על שלחנו, ואפילו היתה מכירה 30
אמה⁸⁹, ומציאת עבדו ושפחתו הפנענים⁹⁰, ומציאת אשתו⁹¹ - הרי אלו שלו. אבל מציאת בנו שאינו 31
סומך על שלחנו, אף על פי שהוא קטן, ומציאת עבדו ושפחתו העבירים⁹², ומציאת אשתו שהיא 32
מגרשת ואינה מגרשת⁹³ - כל אלו המציאות אינן 33
שלו. 34
35
36
37

(84) משנה בבא-מציעא יב. (85) שאביהם מפרנסם. (86) דינם לענין מציאה כקטנים, שם יב: והטעם שהמציאה לאב - "משום איבה", שהרי הוא מפרנסם. (87) בת שתים-עשרה ויום אחד שהביאה שתי שערות, עדיין ברשות

העומד ברשות הרבים⁵⁴ או בתוך שדה חברו⁵⁵ - אין 1
ארבע אמות קונות לו⁵⁶, ואינו קונה שם עד שתגיע 2
מציאה לידו⁵⁷. 3

(48) שם. (49) ארבע אמות קונות לו לאדם. (50) קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים והיא הפקר לרבים, כדעת רב ששת שם י: (51) שם. (52) ויש לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. (53) בגמרא שלנו בדברי רב פפא כתוב "בעלמא", וגירסת רבינו חננאל, הרי"ף ורבינו היא: "בשדה דעלמא", ורבינו מפרש הכוונה "בשדה שאין לו בעלים". (54) שהצפיפות מרובה, ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. (55) אינה נעשית חצירו של אחר. מדברי רב פפא שם. (56) ברשות הרבים אין קונות לו, שהרי התקנה לא תועיל למנוע ריב, ובשדה חבירו אין קונות לו, שלא הפקיעו חכמים זכותם המליאה של הבעלים על-מנת לתת לאחרים זכות חצר. (57) ראה הלכה א.

י. קטנה - יש לה חצר⁵⁸ ויש לה ארבע אמות⁵⁹, 4
וקטן⁶⁰ - אין לו חצר ואין לו ארבע אמות. מפני 5
שהצר של קטנה מידה למדנה⁶¹: שפשם שהיא 6
מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט 7
המגיע לחצרה; וקשם שיש לה חצר לענין הגט, 8
כך יש לה לענין מציאה⁶²; וארבע אמות של אדם 9
במצרו לענין מציאה⁶³. אבל האיש למדנו שהצרו 10
קונה לו משלו⁶⁴: בדרך שקונה לו שלו⁶⁵, כך 11
תקנה לו חצרו; והקטן, הואיל ואינו עושה שליח⁶⁶, 12
כך אין הצרו ולא ארבע אמות שלו קונות לו, עד 13
שתגיע מציאה לידו⁶⁷. 14

(58) חצר המשתמרת קונה לה שלא מדעתה כמו לגדול (בבא-מציעא י: יא). (59) קונות לה מכוח תקנת החכמים, דברי רבי יוחנן שם. (60) דברי ריש לקיש. ולפי מסקנת הגמרא, גם רבי יוחנן מודה בקטן. ראה רבינו חננאל ורש"י. (61) כתוב בתורה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" (דברים כד, א). ודרשו בגיטין עז: "ונתן - מכל-מקום". כלומר, לאו דוקא בידה ממש אלא אפילו נתן את הגט לחצרה, הרי היא מגורשת, ודין החצר כדין היד, שם י: (62) בבא-מציעא יא. אמרו: "לפינן מציאה מגט", כלומר אנו לומדים מציאה מגט, כשם שחצרה כידה לענין הגט, כך היא כידה לענין מציאה. (63) זה יוצא מדברי רב פפא (שם י:); שאמר, שבשדה חבירו לא תיקנו ארבע אמות, ואף-על-פי שהתורה נתנה לו זכות ללכת בו ולקחת פאה, אבל לא נתנה לו זכות שתהיה חצרו. משמע שארבע אמות דינן כחצרו. ועל כן הקטנה כשם שיש לה חצר, כך יש לה ארבע אמות. (64) שם י: (65) כי שלוחו של אדם כמותו. (66) בקידושין מא. למדנו ששלוחו של אדם כמותו, מהכתוב (דברים כד, א) "ושלחה מביתו", והפרשה מתחילה: "כי יקח איש" כלומר, גדול. (67) ראה לקמן הלכה יב.

יא. מי שראה⁶⁸ אחרים רצים אחר המציאה, והרי 15
היא צבי שבור או גזולות⁶⁹ שלא פרחו: אם היה 16
עומד בצד שדהו⁷⁰ שהן בתוכה, ואילו היה רץ היה 17

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקיים²¹, והחייב מודה²² - יחזיר²³; ואם אינו מקיים¹² - לא יחזיר, שםא כתב ללוות²⁴ ועדין לא לזה²⁵.¹³

(20) שביום שנמצא נכתב. מימרא של רבי יוחנן, בבא מציעא יז. (21) אישור בית הדין שהשטר כשר. (22) שלא פרע ומהמלוה נפל, דברי רב כהנא שם. (23) למלוה. ואין חוששין לקנוניה כמו בהלכה א, כי הם יכולים לכתוב שטר אחר שזמנו כזמן השטר הנמצא, מה שאין כן בהלכה א. (24) הכין לעצמו שטר לשם קבלת הלואה. (25) ואינו משמיד את השטר, כי בדעתו ללוות אחר כך, וחס על שכר הסופר. והמלוה יטורף שלא כדין מן הלקוחות, שקנו מהלוה קרקע בימים שבין כתיבת השטר ובין ההלואה, ועל כן לא יחזיר למלוה כשאינו מקיים אפילו כשהלוה מודה (גמרא שם). וראה חושן משפט סימן סה, סעיף ז, מאירת עינים שם סעיף קטן כב.

ג. מציא שטר בחמת²⁶ או בכלי עץ וכיוצא בהן -
הרי זה יחזיר למי שנתן סימן²⁷. מציא שלשה
שטרות פרוכין²⁸ בכרך אחד, או מנחין זה על זה²⁹
ואגודים אגד אחד - יחזיר למי שנתן סימן³⁰.¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷

(26) נוד של עור, משנה שם כ. וגמרא כ: (27) מה שאין כן בשתי ההלכות הקודמות שאין מחזירים את השטר למלוה אפילו בסימן, שהרי השטר בידו היה, והוא מכיר את הסימן, ואין זו הוכחה שמידו נפל. (28) ראשו של זה בסופו של זה, משנה וגמרא שם. (29) אורכו של זה על אורכו של זה. (30) המוצא מכרזי "שטרות מצאתי", והמאבד יאמר את המספר, או שהיו כרוכין או אגודים, כסימן. על כן מדברת המשנה על שלושה שטרות, כי בשנים אין המספר סימן, שהרי המינימום של "שטרות" הוא שנים (גמרא ורש"י שם).

ד. היה הלוה אחד³¹ והמלוים שלשה³²: אם
מקיימים³³ הם - יחזיר ללוה³⁴, ואם לאו - יחזיר למי
שנתן סימן; שםא המלוים נתנו שטרותיהן לסופר³⁵
לקיימן ונפלו מיד הדין³⁶. היה המלוה אחד והמלוים
שלשה - יחזיר למלוה³⁷. ואם היו שלשתן בכתב ידי
סופר אחד - יחזיר למי שנתן סימן; שםא שלשתן
הולכי שטרותיהן לסופר לכתב ונפלו מיד הסופר³⁸.¹⁸¹⁹²⁰²¹²²²³²⁴

(31) בשלושת השטרות שמצאם יחד (משנה בבא מציעא כ.). (32) כגון ראובן לזה משמעון, מלוי ומיהודה. (33) גמרא, שם כ: (34) אפילו נתן המלוה סימן, שוודאי פרע הלוה את השטרות וקבלם חזרה ומידו נפלו, שאם מיד המלוים נפלו, מי קיבץ אותם למקום אחד. (35) של בית הדין. (36) אבל בשטרות מקיימים אין חוששים שמא מיד הדין נפלו, שאין דרכו של איש להשהות את שטרו המקיימים אצל הדין (שם). ובכ"י אוקספורד 591 הגירסא היא: "ונפלו מיד הסופר". (37) שוודאי מידו נפלו, שאם מיד המלוים נפלו, כיצד נזדמנו למקום אחד (משנה וגמרא שם). (38) ומעולם לא לוו, ואין זה ודאי שמהמלוה נפלו, ועל כן לא יחזיר אלא למי שנתן סימן.

ה. מציא שטרות קרועין³⁹ ושטר חוב ביניהן - לא²⁵

אביה היא (כתובות מו.). (88) זה יוצא מדברי הגמרא שאומרת, שמציאת שפחה עבריה, שלא הביאה שתי שערות, שייכת לאביה, אף על פי שאינה סמוכה על שולחן אביה אלא על שולחן רבה, בבא מציעא יב: (89) מכורה כשפחה, אין המציאה שייכת לאדוניה אלא לאביה (שם). והטעם הוא משום איבה, שלא ישנא אותה ויקדשנה למנוול ולמוכה שחין (כתובות מז, וראה תוספות שם). (90) כל מה שקנה עבד קנה רבו (משנה, שם יב.). (91) כדי למנוע קטטה בינו לבניה, שהרי הוא מפרנסה. (92) ברשות עצמם הם (משנה, שם). (93) ספק מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לה ספק קרוב לו. אף על פי שעדיין חייב לפרנס אותה, בכל זאת המציאה שלה, שהרי בין כך וכך יש כבר איבה בינו לבניה (גמרא שם יב:).

פרק שמונה עשר

(1) נתבארו בו דיני מציאת השטרות, איזה אלו שטרות שיהיו, והיות דיניהם חלוקים משאר המציאה, כמו שהוא מבואר שם.

א. המוציא שטר חוב², אף על פי שלא פירש³ בו
אחריות נכסים⁴, ואף על פי שהחייב מודה⁵, ואף על
פי שהוא מקיים⁶ - הרי זה לא יחזיר⁷; שםא פרעו,
וקנוניא⁸ הם⁹ עושים פדי לטרף לקוחות¹⁰ שלא
בדין¹¹, ולפיכך¹² הודה לו. שהרי יש לו¹³ לטרף
בשטר שלא פירש בו אחריות, שהאחריות שלא
נחפרשה בשטר - טעות סופר¹⁴ הוא, בין בשטרי
הלואה בין בשטרי מקח וממכר¹⁵. לפיכך¹⁶, אם פירש
בשטר זה שהוא שלא באחריות: אם היה החייב מודה
- יחזיר¹⁷; ואם לאו - לא יחזיר¹⁸, שםא פרעו¹⁹.¹²³⁴⁵⁶⁷⁸⁹¹⁰¹¹¹²¹³¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷¹⁸¹⁹

(2) משנה בבא מציעא יב: (3) שלא כתוב במפורש. (4) שנכסי הלוה אחראים לפרעון החוב, והמלוה יוכל לטרוף אותם גם מיד הלקוחות, שקנו אחרי ההלוואה. (5) שהלוה מודה שלא פרע, והשטר חוב נפל מיד המלוה, וכל שכן כשלא מודה וטוען שפרע (גמרא שם). (6) על ידי העדים בבית הדין (בבא מציעא טז). (7) למלוה. (8) הסכם של רמאות. (9) המלוה והלוה. (10) שקנו במפורש שלא באחריות, או כשאינו ללוה נכסים אחרים. אבל כשקנו באחריות ויש ללוה נכסים, אין חשש קנוניה. (11) שהרי נפרע החוב, שם יג. (12) כדי שיחלקו ביניהם את קרקע הלקוחות. (13) זכות. (14) הסופר שכח לכתוב אחריות נכסים, והמלוה לא הפסיד את זכותו מפני טעותו של הסופר, כדעת החכמים במשנה. רבינו פסק כאביי שם לג: בניגוד לדעת שמואל שסובר שאין חוששין לפרעון. שיטתו של שמואל הופרכה, שם יד. (15) כדעת רבא שאינו מבדיל בין שטרי הלואה ובין שטרי מקח וממכר (שם טו:). (16) מכיון שהדין "לא יחזיר" מנומק בזה "אחריות טעות סופר". (17) שהרי בשטר זה כתוב מפורש שאין בו אחריות, והמלוה ינכה מן הלוה בלבד, והוא הרי מודה שלא פרע. (18) שם יב: (19) מכיון שנפל ולא נזהר בשמירתו, יש לסוד לחשוש שפרעו.

ב. וכן אם מציא שטר שזמנו בו פיוס²⁰, והיה¹¹

קכו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ד תמוז - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יחזיר⁴⁰. ואם יש עמקן שובר⁴¹, אפילו בלא עדים -
2 יתן שטר החוב ללזה⁴²; שאלו לא היה פרוע, לא
3 השליכו בין שטרות קרוצים, והרי יש עמו כתב
4 ששהא פרוע.

54 בבא-מציעא כה. 55) שמא ראתה כשהגט היה ביד
בעלה. 56) נוד של עור, שם. 57) שהאשה יודעת,
שהבעל מחזיק כל שטרותיו בחמת.

19 ח. מצא גט שחרור⁵⁸: בזמן שהרב מודה⁵⁹ - יחזיר
20 לעבד⁶⁰; אין הרב מודה⁶¹ - לא יחזיר⁶² לא לזה ולא
21 לזה.

58) שטר ששחרר האדון את עבדו הכנעני. משנה, שם יח.
59) שנתנו לעבד להשתחרר בו, ומיד העבד נפל.
60) ברייתא, שם יט. 61) וטוען שכתב את השטר ונמלך
בדעתו שלא ליתנו. 62) שם.

22 ט. מצא שטר מתנה⁶³: אם מתנת פריא⁶⁴ היא, ואף
23 על פי ששניהם מודים⁶⁵ - לא יחזיר לא לזה ולא
24 לזה; שמא כתב לתן ולא נתן⁶⁶, ואחר שכתב שטר
25 זה מכר שדה זו או נתנה לאחר במתנה, וחזר בו,
26 וזה⁶⁷ שמודה לזה⁶⁸ פדי לעשות קנוניא על
27 האחרון⁶⁹ שנתן לו או שמכר לו. ואם מתנת שכיב
28 מרע⁷⁰ היא: אם הודה - יתן, ואם לאו - לא יתן;
29 ששכיב מרע שנתן לשנים זה אחר זה - האחרון
30 קנה⁷¹, כמו שיתבאר⁷².

63) משנה, שם יח. 64) שאין הנותן יכול לחזור בו לאחר
שמסר את שטר המתנה למקבל, גמרא שם יט:
65) ברייתא שם יט. 66) ולא זכה חבירו. 67) הדבר
הזה. 68) הראשון. 69) לומר ששטר המתנה שנמצא
נמסר בשעתו לראשון, ומידו נפל, ואם נחזיר את השטר
לראשון, הוא יוציא את השדה מן האחרון, שהרי שטר
קודם לזה של האחרון, ויחלקו ביניהם את השדה (גמרא
שם). 70) חולה מסוכן השוכב על ערש דוי (שם).
71) כי הנותן יכול לחזור בו, שאין כוונתו להקנות אלא
לאחר מיתתו, ועל כן אפילו נחזיר את השטר לראשון לא
יפסיד האחרון. 72) הלכות זכיה ומתנה פרק ט, הלכה
טז.

31 י. מת שכיב מרע שנתנה במתנה, אף על פי
32 שהיורש מודה⁷³ שמורישו נתנה - הרי זה לא יחזיר
33 לא לזה ולא לזה; שמא כתב לתן ולא נתן, ומכרה
34 היורש או נתנה, וחזר בו⁷⁴, והרי הוא רוצה לעשות
35 קנוניא עם זה פדי להפקיע⁷⁵ נכסי זה האחרון.

73) שם יט: 74) והרי אינו רשאי לחזור בו, שהרי מתנת
בריא היא. 75) על-ידיה שחזרו את השטר לראשון
שזמנו קודם לזה של האחרון, ואחר-כך יחלקו ביניהם את
השדה.

36 יא. מצא שובר⁷⁶: בזמן שבעל השטר מודה ששובר
37 שטר ופרעו או מחלו⁷⁷ - יתן⁷⁸ לבעל השובר; אין
38 שניהם⁷⁹ מודים - לא יחזיר⁸⁰ לא לזה ולא לזה.

39) שם כ: 40) לא למלוה ולא ללוה, אפילו נתן המלוה
סימן, שמא נפרע, שהריהו מושלך עם יתר השטרות
הפרועים. 41) שכתוב בו שהשטר נפרע (משנה שם כ.).
42) שוודאי נפרע. לפי רבינו, מדברת משנתנו שם, באחד
שמצא ברחוב שטרות קרוצים, ושטר חוב ביניהם בצירוף
שובר, ולא במלוה שמצא בין שטרותיו שובר על אחד
השטרות, ראה אור-שמח ומשנה-למלך כאן.

5 ו. מצא גטי נשים: בזמן שהבעל מודה⁴⁴ - יחזיר
6 לאשה⁴⁵; אין הבעל מודה⁴⁶: אם נתנה האשה סימן
7 מבקק⁴⁷ - יתן לה⁴⁸, ואם לאו - לא יחזיר לא לזה
8 ולא לזה⁴⁹. אמר הבעל⁵⁰: מירי נפל, ונתן סימניו,
9 והאשה אומרת: מירי נפל, ונתנה סימניו - יתן
10 לה⁵¹. והוא⁵², שתתן סימן מבקק, כגון שאמרה:
11 נקב יש בצד אות פלונית⁵³; שאלו לא הגיע לידה,
12 לא היתה יודעת.

43) בבא-מציעא יח: 44) שנתן את הגט לאשתו ומידה נפל.
45) להתירה להנשא, שלא כשטר חוב, שאף-על-פי שהחייב
מודה לא יחזיר, למעלה הלכה א. והטעם הוא, ששטר-חוב
לגביית החוב הוא בא, ואפילו מן הלוקחות, ועל כן לא
תועיל הודאת הלוה, שהרי אדם שלישי (הלכות) עלול
להפסיד, אבל גט עיקרו בא להתיר את האשה להינשא.
[אמנם קיים חשש, שמא כתב הגט בניסן ולא נתנו לאשה
עד תשרי, ובינתיים מכר הבעל פירות של נכסי מלוג שלה,
ועכשיו אחרי שיחזירו לידה את הגט תטרוף מן הלוקחות
מה שקנו בין ניסן לתשרי. בגמרא שם יט. הקשו כך על גט
אשה ועל שטר שחרור, והשיבו: מחזירים, כדי שתוכל
להנשא, וכשתבוא להוציא מיד הלוקחות ידרשו ממנה
להוכיח מתי הגיע הגט לידה, ותאריך הגט אינו קובע].
46) והוא טוען שעדיין לא נתן לה את הגט ומידו נפל, וכעת
אינו רוצה לגרשה, והאשה טוענת שמידה נפל והיא
מגורשת. 47) ראה סוף ההלכה. 48) ומתירים אשת איש
בסימן מובהק, אף-על-פי שהבעל טוען שלא גירשה.
49) לשון הברייתא שם. 50) שם כח. 51) שסימני הבעל
אינם כלום, שהרי הוא כתב את הגט ויודע בסימניו, ולא
כבמצאיה סתם שאמרנו "סימניו וסימניו יניח", כלומר באו
שנים וכל אחד מהם נתן סימני האבידה כמו שנתן חבירו,
לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מונחת עד שיודה
האחד לחבירו או יעשו ביניהם פשרה. ראה גמרא שם, וראה
למעלה פרק יא, הלכה ג, ופרק יג, הלכה ו. 52) בתנאי.
53) ולא נקב סתם, כי שמא ראתה את הנקב כשהגט היה
ביד בעלה (גמרא שם).

13 ז. הוא אומר סימני החוט⁵⁴ שקשר בו הגט, והיא
14 אומרת סימני החוט - יתן לה. והוא, שתאמר סימן
15 מבקק, כגון ארץ מדת החוט; אבל אם אמרה: אדם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ח תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יְחִזִּיר, אָף עַל פִּי שְׁשֻׁנֵיהֶם מוֹדִים; וְכָל שְׁטָר שְׂאִין
בו צֵד לְחַשֵּׁשׁ לֹא לְפָרְעוֹן וְלֹא לְקִנּוּיָא - יְחִזִּיר
לְבַעְלָיו.

(85) שטר ששמו בית-דין נכסי לזה למלוה בחובו (משנה בבא-מציעא כ.). (86) מזון האשה והבנות. בית-דין כותבים שטר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות (ראה פירוש המשנה לרמב"ם). (87) יבמה שחלצה כותבים לה בית-דין שטר המאשר שחלצה בפניהם כדין, ומותרת לכל איש. דיני חליצה נתבארו בספר נשים, הלכות יבום וחליצה. (88) יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה יוצאת במיאון, שאומרת בפני שלושה אין רצוני בפלוני בעלי, ואינה צריכה גט. וכותבים לה בית-דין שטר שמיאנה בפניהם ומותרת להנשא. (89) כך פירשו בבבלי את "שטרי בירורין" שבמשנה שם. (90) זה דיין אחד וזה דיין אחד, שיהפוך בזכותו, ראה סנהדרין פרק ג, משנה א. (91) כגון שטר שהחליטו בית-דין נכסי לזה למלוה (בבא-מציעא טז.).

יד. כָּל הַשְּׁטָרוֹת הַנִּמְצָאִים שְׂדִינָן שְׁלֹא יְחִזִּיר, אִם
הַיְחִזִּיר - הָרִי אֵלָיו כְּשֵׁרִים⁹², וְגוֹבִין כְּהִין⁹³, וְאִין
מוֹצִיאִין⁹⁴ אוֹתָן מִתַּחַת יַד בְּעֲלֵיהֶם, וְהָרִי הֵם
בְּחִזְקָתָן⁹⁵ וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם⁹⁶.

(92) כי הדין "לא יחזיר" בכל השטרות הללו הוא לכתחילה מתוך חשש, אבל אין לפסול אותם בגלל חשש. (93) כמו בכל שטר. ואם יטען בעל הדין שכנגד, שהשטר פרוע או טענות אחרות - דינו ככל שטר שיוצא מתחת יד המלוה. (94) על יסוד חשש וספק. (95) שהם כשרים. (96) לפרעון וקנויני וכדומה. דעת עצמו. ולא נמצא כל מקור בתלמוד ובגאונים להלכה זו.

סליקו לזה הלכות גזלה ואבדה בסיעתא דשמיא

(76) המאשר שהשטר נפרע (משנה, שם יח.). (77) תוקף השטר נשבר מפני שפרע לו את החוב, או שמחל לו בעל השטר על החוב. (78) ואין חוששים שמה מכר בעל השטר את השטר לאחר לפני פרעון החוב, ואם נחזיר את השובר יפסיד הקונה, שהרי גם לאחר מכירת השטר - זכאי המוכר למחול על החוב (שם כ.). (79) ובעל השטר טוען שהכין את השובר לעת הצורך, אבל החוב טרם נפרע. (80) שם יט:

יב. מִצָּא כְּתֻבָּה⁸¹, אָף עַל פִּי שְׁשֻׁנֵיהֶם מוֹדִים⁸² -
לֹא יְחִזִּיר⁸³ לָאִשָּׁה; שְׂמָא נִפְרָעָה כְּתֻבָּה זֹו אוֹ
נִמְחָלָה, וְאַחֵר כִּף מִכָּר הַבַּעַל נִכְסִיו, וְהָרִי הוּא רוֹצֵה
לַעֲשׂוֹת קִנּוּיָא⁸⁴ עַל הַלְקוּחוֹת.

(81) שטר שבו מתחייב הבעל לשלם סכום כסף לאשתו כשיגרשנה או כשתאלמן ממנו. (82) שהכתובה לא נפרעה. (83) כדין כל שטר-חוב, ראה למעלה הלכה א. (84) להחזיר לאשתו את הכתובה, כדי לטרוף את הקרקע מן הלקוחות, ויחלקו ביניהם את הקרקע.

יג. מִצָּא אַגְרוֹת שוֹם⁸⁵ וְאַגְרוֹת מְזוֹן⁸⁶, שְׁטָרִי
חֲלִיצָה⁸⁷ וּמֵאוּנִין⁸⁸, וְשְׁטָרֵי טַעֲנוֹת⁸⁹ שְׁכֹתְבִין הַדִּינִין
שֶׁל בַּעַל דִּין זֶה וְשֶׁל חֵבְרוֹ, אוֹ שְׂמָצָא שְׁטָרִי
בְּרוּרִים, וְהֵם הַשְּׁטָרוֹת שְׁבִירוֹ לָהֶן⁹⁰ בַּעֲלֵי דִינֵין אֵת
הַדִּינִין שְׂדִינִין לָהֶם וְקִבְלוּ עֲלֵיהֶם שְׂדִינּוֹ לָהֶם פְּלוּנִי
וּפְלוּנִי, אוֹ שְׂמָצָא כָּל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין⁹¹ - הָרִי זֶה
יְחִזִּיר. כָּלּוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שְׁטָר שְׁחוּשְׁשִׁין בוֹ לְפָרְעוֹן
- לֹא יְחִזִּיר, שְׂמָא נִפְרָע הַחוּב; וְאִם הָיָה הַחֵיב
מוֹדֵה, וְאַפְשָׁר שֶׁהוֹדָה כְּדִי לַעֲשׂוֹת קִנּוּיָא עַד
שֶׁיִּפְסִיד אֵת הַלּוֹקָח אוֹ מְקַבֵּל מִתְּנֵה שְׁלָקָחוֹ אַחֵר זְמַן
הַשְּׁטָר, כְּדִי שִׁפְרָעוּ מֵידֶם שְׁלֹא בְּדִין - הָרִי זֶה לֹא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ח כ"ד תמוז תשע"ו

הַמֵּאֲהִיל עָלֶיהָ נִטְמָא⁶. וְאִם הָעֶמִיד בְּתוֹכָהּ אֶהֱל -
נִטְמָא כָּל מָה שֵׁישׁ בְּאֶהֱל, שְׂמָא הָאֶהֱל שְׁהַעֲמִיד
בְּאוֹתָהּ שְׂדָה עַל הַקֶּבֶר הוּא מֵאֲהִיל.

(2) אהלות פי"ח מ"ג. (3) ידוע שיש בו קבר, ואין אנו יודעים את מקומו. בבבא הראשונה שם, שנינו דין שדה שנחרש בו קבר, אלם רבינו כתב מקצת דיניו למעלה (פ"ב הט"ז), ולכן מתחיל כאן בבבא שניה שבמשנה, ולקמן פ"י ממשיך ומבאר דיני קבר שנחרש. (4) אם לקח מהשדה עפר, והניחו במקום טהור. (5) נדרס ברגלי עוברים ושבים. ואינו מטמא באוהל, שהרי עצם כשעורה אינו מטמא באוהל. (6) ואפילו בימות החמה שדינו כרשות הרבים, וכלל בדינו 'ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור', כאן טמא, מפני שהחזקה טומאה.

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

הלכות טמאת מת

פרק שמיני

(1) יבאר דין שדה שאבד קבר בתוכה, ואם מותר לזרוע או לנטוע בו, התולוליות הקרובות לעיר או הרחוקות וסמוכות לבית הקברות, קבר הנמצא או קבר הידוע אם מותר לפנותו, וקבר המזיק לרבים, הפוגע במת מצוה והמוצא קבר או מת שחייב לציין, ובמה וכיצד מצינין.

א. שְׂדָה² שְׂאֵבֶד קֶבֶר³ בְּתוֹכָהּ - עֲפָרָה⁴ מִטְמֵא בְּמַגֵּעַ
וּבְמִשָּׁא פֶּבֶית הַפֶּרֶס, שְׂמָא נְדוּשׁ הַקֶּבֶר⁵ בָּהּ וְיִהְיוּ
עֲצָמוֹת כְּשֶׁעוֹרָה בְּתוֹךְ עֲפָרָה. וְכָל הַשְּׂדָה כְּלָה -

קכח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ח תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. שְׂדֵה בֹכִים²⁵, וְהוּא הַמָּקוֹם הַקָּרוֹב לְבֵית
הַקְּבָרוֹת שֶׁנֶּשְׁשִׁים יוֹשְׁבוֹת שָׁם וּבֹכוֹת, אָף עַל פִּי
שֶׁעֲפָרָה טָהוֹר, שֶׁהָיָה לֹא הִחֲזִיקָה שָׁם טֻמְאָה - אֵין
נוֹטְעִין אוֹתוֹ וְאֵין זֹרְעִין אוֹתוֹ, שְׁלֹא לְהִרְגִּיל²⁶ רִגְלָם
אֲדָם לְשָׁם, שְׁמָא יֵשׁ שָׁם טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹב
לְבֵית הַקְּבָרוֹת כָּבֵד נִתְיָאֲשׁוּ בְּעֵלְיוֹ²⁷ מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ
אֶפְשָׁר שְׁיִבֹּא אֲדָם וְיִקְבֹּר בּוֹ, מִפְּנֵי זֶה חֲשָׁשׁוֹ לִי²⁸.
וְעוֹשִׁין²⁹ מַעֲפָר מְקוֹם זֶה תַּנּוּרִים לְקַדֵּשׁ, שֶׁהָיָה לֹא
הִחֲזִיקָה שָׁם טֻמְאָה.

(25) אהלות שם מ"ד. (26) שלא ירבו ללכת שם כדי לטפל
בזרעים ולאסוף את היבול. (27) מועד קטן ה, ב. (28) רק
חשש יש בדבר שאינו מספיק לגזור טומאה, אלא להתרחק
מן המקום. (29) פירוש, מותר לעשות.

ה. קָבֵר³⁰ הַנִּמְצָא³¹ - מִתֵּר לְפָנוּתוֹ³²; וְאִם פָּנָהוּ -
מִקוֹמוֹ טֻמְאָה³³ וְאִסּוּר בִּהְיִינָה³⁴ עַד שְׁיִבְדֹּק, כְּמוֹ
שֶׁתִּבְאָר³⁵. וְקָבֵר הַיָּדוּעַ³⁶ - אִסּוּר לְפָנוּתוֹ³⁷; וְאִם
פָּנָהוּ - מִקוֹמוֹ טָהוֹר³⁸ וּמִתֵּר בִּהְיִינָה.

(30) הדינים שבהלכה זו ובהלכה שלאחריה, נמצאים בארבע
גירסאות שונות בארבעה מקומות: א, בתוספתא אהלות
פ"ז, ב, בבבלי סנהדרין מז, ב. ג, ב"ירושלמי" נזיר פ"ט
ה"ג, ד, במסכת שמחות פ"ד, ודברי רבינו כאן מתאימים
לגירסה שב"ירושלמי". (31) שלא ידעו שיש שם קבר.
(32) מכיוון שלא היה הדבר ידוע שיש שם קבר, יש להניח
שנקבר שלא מדעת בעלים, ולפיכך לא קנה מקומו ומותר
לפנותו. (33) פירוש, כל סביבות הקבר צריך בדיקה, שמא
היה כאן בית קברות, ואחר הבדיקה יהיה טהור. ומדובר
כשנמצאו שלושה קברים (כסף-משנה), שקבר אחד אינו
מצריך בדיקה. ראה לקמן פ"ט. (34) לא אסור בהנאה
ממש, שהרי קרקע עולם אינה נאסרת, אלא שלא ידעו שם
בהמות ולא ינהגו שם מנהג קלות ראש מפני כבוד המתים,
כמו שאמרו במגילה כט, א - בכל בית קברות (כסף-משנה).
ראה הל' אבל פ"ד ה"ג. (35) לקמן פ"ט. (36) ידוע
שאינן שם אלא מת אחד, ומסתמא נקבר מדעת בעל השדה.
(37) מפני שהמת קנה מקומו. (38) הקרקע לא נטמא
וקברים אחרים אינם, ומטעם זה מותר לאכול ולשתות שם
(כסף-משנה).

ו. קָבֵר שֶׁהוּא מְזִיק אֶת הָרִבִּים³⁹ - מִפְּנֵי אוֹתוֹ⁴⁰,
וּמִקוֹמוֹ טֻמְאָה וְאִסּוּר בִּהְיִינָה⁴¹.

(39) הקבר הוא במקום שריבים עוברים שם ומיטמאים
באוהל. (40) חובה לפנותו לטובת הרבים. וזהו ההבדל
שבין דין זה ובין קבר הנמצא, שם כתב רבינו "מותר
לפנותו", וכאן כתב "מפנים אותו". (41) מדובר במת
שנקבר מדעת בעל הקרקע, ולפיכך קנה מקומו ונאסר
בהנאה.

ז. הַפּוֹגַע⁴² בְּמַת מְצוּה⁴³: אִם מְצָאוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם⁴⁴
- מְבִיאָה לְבֵית הַקְּבָרוֹת; מְצָאוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֶפְלוּ
בְּתוֹךְ שְׂדֵה בֹכִים⁴⁵ - קָנָה מִקוֹמוֹ, וְיִקְבֹּר בְּמָקוֹם

ב. בְּנֵה⁷ (בָּה) בֵּית⁸ וְעָלֶיהָ עַל גִּבּוֹ: אִם הָיָה פֶּתַחָהּ
שֶׁל עָלֶיהָ כְּנֶגֶד פֶּתַחָהּ שֶׁל בֵּית⁹ - הָעָלֶיהָ טָהוֹרָה¹⁰,
שֶׁאֶפְלוּ [הָיָה] הַקָּבֵר תַּחַת מְשָׁקוֹף הַבֵּית - הָעָלֶיהָ
טָהוֹרָה, שֶׁהָיָה הוּא אֹהֶל עַל גִּבּוֹ אֹהֶל, כְּמוֹ
שֶׁתִּבְאָר¹¹; וְאִם לֹא הָיָה מְכוּוֹן¹² - אָף הָעָלֶיהָ
טֻמְאָה, שְׁמָא אֶסְקַפְתָּ עָלֶיהָ עַל הַקָּבֵר, וְהָיָה הָעָלֶיהָ
מֵאֵהֶלָה עַל הַקָּבֵר¹³.

(7) שם פ"ז מ"ה. (8) בשדה שאבד בו קבר. (9) ואינו
עודף על פתח הבית לא מכאן ולא מכאן, וגם אינו בולט
מחוץ לפתח הבית. (10) בכל מקום שהמת מונח, חוצץ
הבית מפני הטומאה שלא תכנס לעליה. (11) לקמן פ"ז
ה"ג. (12) אלא עודף קצת. (13) חוששים אנו שמא
הטומאה נגד הכותל עצמו מחצי עביו ולחוץ ובקעת ועולה
וכשמגיעה לפתח העליה במקום שהיא עודף על פתח הבית,
היא נכנסת לפנים, אבל אם היא בכותל מחציו ולפנים דינה
כאילו היא בתוך הבית, ותקרת הבית חוצצת ואינה נכנסת
לעליה (סדרי טהרות).

ג. וְשֶׂדֶה¹⁴ מִתֵּר לְזָרַע בְּתוֹכָהּ כֹּל זָרַע¹⁵, לְפִי שֶׁאֵין
שְׂרִישֵׁי זָרַעִים מְגִיעִים עַד לְקָבֵר¹⁶. אֲבָל אֵין נוֹטְעִין
בְּתוֹכָהּ אֵילָנִי מֵאֲכַל, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂרִישִׁים מְגִיעִין עַד
לְמַת. הַתְּלוּלִיּוֹת¹⁷ הַקְּרוּבוֹת לְעִיר¹⁸ הַסְּמוּכָה לְבֵית
הַקְּבָרוֹת אוֹ לְדֶרֶךְ בֵּית הַקְּבָרוֹת, אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד
יָשְׁנוֹת - הָיָה אֵלּוֹ בְּחֻזְקַת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂרִישִׁים
קוֹבְרוֹת שָׁם אֶת הַנֶּפְלִים¹⁹, וּמִפְּנֵי שֶׁחֵין קוֹבְרִין שָׁם
אֵיבְרֵיהֶן²⁰. אֲבָל הַרְחֻקוֹת - הַחֲדָשׁוֹת טָהוֹרוֹת²¹,
וְהַיָּשְׁנוֹת טֻמְאוֹת, שְׁמָא הֵיוּ קְרוּבוֹת²² מְעִיר שֶׁחֲרָבָהּ
אוֹ מִדֶּרֶךְ שֶׁאֲבָדָהּ²³. וְאִי זֶהוּ תֵל קָרוֹב? כֹּל שֶׁאֵין
שָׁם תֵּל אַחֵר קָרוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. וְיִשָּׁן? שֶׁאֵין אֲדָם
זוֹכְרָהוּ²⁴.

(14) שם פ"ח מ"ג. (15) גירסת רבינו במשנה: "נזרעת כל
זרע". שאין שרשי זרעים מגיעים עד לקבר. כלומר, עד
מקום המת ממש, ועפר הקבר מותר בהנאה (רבינו בהל'
אבל פ"ד ה"ב). ולטומאה אין לחשוש, מפני שמחובר אינו
מקבל טומאה, ואחרי הקצירה גם-כן לא יקבלו טומאה כל
זמן שלא נתלחחו אחר קצירתם באחד משבעת המשקין
(הל' טומאת אוכלין פ"א ה"א-ב). (16) ויונקים ממנו,
והפירות גדלים מלשדו, והמת אסור בהנאה מן התורה.
מלשדו של רבינו כאן משמע שאילני סרק מותר לנטוע
לכתחילה, ראה 'כסף משנה'. (17) גבעות נמוכות, מלשון
תל. (18) שם פ"ז מ"ב, כפי שנתפרשה בגמרא כתובות
כ, ב. (19) כתובות, שם. ותוספתא אהלות, שם. וחוששים
אנו שמא הלכה שם אשה יחידה וקברה נפל, ואין איש יודע
על זה. (20) שנשרו מחמת המחלה ומטמאים באוהל.
(21) שאשה אינה הולכת שם יחידה, ואם הלך עמה עוד מי
שהוא - היה הדבר מתגלה. (22) ואז קברו שם נשים
נפליהן. (23) ושמא הובילו שם מת ערב שבת בין
השמשות, ולא הספיקו להביאו לעיר וקברוהו שם, וברבות
הימים נשכח הדבר. (24) כרבי יהודה, שם במשנה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ח תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אצלו ציון". (59) שם עמוד ב. (60) ופחות מכזית אינו מטמא באוהל, ולא הטריחו חכמים לעשות לצורך זמן קצר. (61) מעשר שני פ"ה, מ"א. (62) מועד קטן ה, ב. (63) בדיוק על מקום הטומאה בלבד. (64) לפעמים לא ירגיש האדם בציון עד שיגיע למקומו ממש, ואפשר שיאהיל על הטומאה שלא מדעתו. (65) ריחוק גדול. (66) שלא לצמצם את שטחה הטהור. לפיכך מרחיב כל שהוא את הציון. (67) עצים העומדים לפניו מגדר בית הקברות, וענפיהם סוככים על שטח מסוים מחוצה לו, וחוששים שמא נמצא קבר תחת העץ. (68) אבנים בולטות מן הגדר לחוץ, ושמא צידה הפנימי של האבן מאהיל על קבר ונעשית כולה אוהל הטומאה.

- י. מִצָּא 69 שְׂדֵה מְצִינָה וְאֵין יָדוּעַ מֶה טִיבָהּ 70: אִם
- אֵין בָּהּ אֵילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שְׂאֵבֵד בָּהּ קָבֵר 71; יֵשׁ בָּהּ
- אֵילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שְׂנַחֲרֵשׁ בָּהּ קָבֵר 72, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר 73.

(69) שם. (70) אם זה שדה שנחרש בו קבר או שאבד בו קבר. יש הבדלי דינים רבים בין שני שדות אלה (ראה למעלה ה"א, ולקמן פ"י) ואחד מהם: נחרש אינו מטמא באוהל מפני שאין במקום אחד שיעור טומאת אוהל, שעצם כשעורה מטמא במגע ומשא בלבד, ושדה שאבד בו קבר מטמא באוהל, שמא האהיל על מקום הקבר. (71) ולפיכך לא ניטעו בו אילנות, מפני שאסור לנטוע בשדה שאבד בו קבר (למעלה ה"ג). ומדובר בשדה ראויה לעצי פרי ('תוספות' שם ד"ה יש). (72) ומותר לנטוע בה 'רש"י פירש שם אחרת, אבל מדברי רבינו לקמן פ"י ה"י משמע כפירושנו]. ובגמרא שם הקשו למה ציינוה, הלא אין מצינים אלא המקומות המטמאים באוהל? ותירצו, כגון שאבד בה קבר וחרשו (באיסור או בטעות) והותרה נטיעה ונטעו אילנות והציון נשאר. ואין לחשוש, שמא נטעו בטעות בלי חרישה, מפני שנטיעה יש לה פירסום, ונמשכת זמן מסוים, ובוודאי היה חכם שבעיר מעכב (ראה לקמן, שם). (73) שם.

- י.א. מִצָּא 74 אֶבֶן מְצִינָה - תַּחְתֶּיהָ טָמֵא. הֵיךְ שְׂתִים 75:
- אִם יֵשׁ סִיד בִּינֵיהֶם 76 - בִּינֵיהֶם טָמֵא 77; וְאִם אֵין סִיד
- בִּינֵיהֶן, אֲלֵא עַל רִאשֵׁיהֶן: אִם יֵשׁ חֲרֵשׁ 78 בִּינֵיהֶן -
- טָהוֹר, שְׂאֵין זֶה אֲלֵא בְּנִיזָּה 79; וְאִם אֵין חֲרֵשׁ בִּינֵיהֶן
- וְהֵיךְ הַסִּיד מְרַדֵּד עַל רִאשֵׁיהֶן מִכָּאן וּמִכָּאן 80 - הָרִי
- זֶה צִיּוֹן וְטָמֵא 81. מִצָּא מְצָרָה 82 אֶחָד מְצִינָה - הוּא
- טָמֵא 83 וְכָל הַשְּׂדֵה טָהוֹרָה. וְכֵן שְׂנִיָּה, וְכֵן שְׂלִישִׁית.
- מִצָּא אֲרֻבָּעָה מְצָרִיָּה מְצִינָה - הֵן טָהוֹרִין וְכָל הַשְּׂדֵה
- כָּלָה טָמֵאָה 84; שְׂאֵין מְרַחֲקִין הַצִּיּוֹן מִמָּקוֹם
- הַטָּמֵאָה 85.

- (74) שם ז, א. (75) שתי אבנים מצוינות בסיד. (76) סיד שפון על המקום. (77) שהרי המקום צויין בסיד. (78) כלומר, חתיכות חרס דקות (ויש מפרשים: מין אדמה לבנה, אינה לבנה כסיד). (79) רגילים לתת חרסית בין אבני הבנין. (80) קליפה דקה של סיד היתה על יד האבנים. (81) משמע שאם יש ביניהן חרש, טהור אפילו בסיד מרודד. ואם יש ביניהן שכבה עבה של סיד, טמא

- 1 שְׂנַמְצָא 46. מִצָּאָו עַל הַמְצָרָה 47 - מְסַלְקוֹ לְצִדְדִין. שְׂדֵה
- 2 בּוֹר 48 מִצָּד זֶה וּשְׂדֵה נִיר 49 מִצָּד זֶה - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה
- 3 בּוֹר 50. שְׂדֵה נִיר וּשְׂדֵה זֶרַע - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה נִיר. שְׂדֵה
- 4 זֶרַע וּשְׂדֵה כָרֶם - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה זֶרַע 51. שְׂדֵה אֵילָן 52
- 5 וּשְׂדֵה כָרֶם - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה כָרֶם 53, מִפְּנֵי אֲהֵל
- 6 הַטָּמֵאָה 54. הֵיךְ שְׂנִיָּהן שְׂוִין - קוֹבְרוֹ לֹאִי זֶה צִד
- 7 שְׂיָרְצָה.

(42) 'ירושלמי' נזיר פ"ז ה"א. (43) שאין לו קוברים, ומצוה על הפוגע בו לקברו. (44) של בית הקברות, היינו עד אלפיים אמה. (45) צמח ריחני יקר מאוד, ומשתמשים בו כתבלין למיני מאפה ולתבשילים. (46) זו אחת מתקנותיו של יהושע בן נון שנמנו במסכת בבא קמא פא, א. ושם עמוד ב - אמרו: שעל-מנת-כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. (47) במקום שרבים עוברים ושבים, ואם יקברנו שם ייטמא באוהל. (48) שדה שלא נחרש ולא נזרע. (49) חרוש. (50) כללו של דבר: יש לצמצם את ההפסד עד כמה שאפשר. (51) בכרם, ההפסד יותר גדול. (52) עצי פרי אחרים. (53) ואף-על-פי שהפסדו של כרם גדול יותר. (54) הגפנים נמוכים ואינם מאהילים על הקבר, ואפשר לגשת ולבצור את הענבים מבלי להאהיל על הקבר, אבל אילנות אחרים ענפיהם גדלים בגובה רב, ומאהילים על סביבותיהם ויטמאו באוהל המת את המתקברים אליהם. דין זה שנוי במחלוקת ב'ירושלמי' שם, אם להעדיף הצלה מן הטומאה או הקלת בצירת הענבים, ופסק רבינו שלהנצל מן הטומאה עדיף.

- 8 ח. קָבֵר הַנִּמְצָא 55 - מִטָּמֵא לְמַפְרָע 56. וְאִם בָּא אַחֵר
- 9 וְאָמַר: פָּרִי לִי 57 שְׁלֵא הֵיךְ כָּאן קָבֵר, אֲפִילוּ קֵדֶם
- 10 לַעֲשָׂרִים שָׁנָה - אֵינוֹ מִטָּמֵא אֲלֵא מִשְׁעַת מְצִינָה
- 11 וְאֵילָף.

(55) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. (56) כל הטהרות שנעשו במקום זה, אפילו זמן רב לפני שנמצא הקבר - טמאים. (57) בטוח אני, ללא כל ספק.

- 12 ט. כָּל הַמוֹצָא 58 קָבֵר אוֹ מֵת אוֹ דָּבָר שֶׁמִּטָּמֵא בְּאֵהֶל
- 13 מִן הַמֵּת - חֵיב לְצִינָה עָלָיו, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה תַקְלָה
- 14 לְאַחֲרָיו. וּבְחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד הֵיךְ יוֹצֵאִין מִבֵּית דִּין
- 15 לְצִינָה עַל הַקְּבֻרוֹת. אֵין מְצִינִין עַל פְּזִית מְצַמְצֵם מִן
- 16 הַמֵּת 59, לְפִי שְׁסוּפוֹ יִחֲסַר בְּאַרְצָה 60. וּבִמָּה מְצִינִין?
- 17 בְּסִיד 61. מִמָּחָה וְשׁוּפָף עַל מָקוֹם הַטָּמֵאָה. אֵין
- 18 מְעַמִּידִין 62 אֶת הַצִּיּוֹן עַל גְּבִי הַטָּמֵאָה 63. אֲלֵא יְהִי
- 19 עוֹדָף מִכָּאן וּמִכָּאן בְּצִדֵי הַטָּמֵאָה, שְׁלֵא לְהַפְסִיד אֶת
- 20 הַטָּהוֹרוֹת 64. וְאֵין מְרַחֲקִין 65 אֶת הַצִּיּוֹן מִמָּקוֹם
- 21 הַטָּמֵאָה, שְׁלֵא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל 66. וְאֵין
- 22 מְצִינִין עַל הַנְּדָאוֹת, שְׁהֵרִי הֵן יוֹדְעִין לְכָל, אֲלֵא עַל
- 23 הַסְּפִקוֹת, כְּגוֹן שְׂדֵה שְׂאֵבֵד בָּהּ קָבֵר וְהַסְּכָכוֹת 67
- 24 וְהַפְרָעוֹת 68.

(58) משנה, מועד קטן ב, א. ובגמרא שם (ה, א) הסמיכו דין זה על המקרא (יחזקאל לט, טו): "וראה עצם אדם ובנה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. הָיָה חוֹפֵר וּמִצָּא מֵת מְשֻׁכָּב בְּדֶרֶךְ שְׁקוּבְרִין
הַמְתִּים - נוֹטְלוֹ וְאֵת תְּבוּסָתוֹ. וְכֵן אִם מִצָּא שְׁנַיִם -
נוֹטֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן וּתְבוּסָתוֹ עִמּוֹ, וְכָל הַשָּׂדֶה
טְהוֹרָה. מִצָּא שְׁלֹשָׁה מְתִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן מְטִיל
בְּדֶרֶךְ הַנִּקְבְּרִין, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה מְאַרְבַּע אַמּוֹת
וְעַד שְׁמוֹנֶה, כְּמֵלֵא מִטָּה¹² וְקוּבְרִיהָ - הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ
שָׁמָּה בֵּית הַקְּבָרוֹת הוּא זֶה¹³, וְצָרִיף לְבָדֵק מִן
הָאַחֲרוֹן עֲשָׂרִים אַמָּה, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי מַעֲרוֹת וְחָצֵר
שְׁבִינִיָּהֶם¹⁴. וְאִם לֹא מִצָּא שָׁם מֵת אַחֵר - הָרִי אוֹתָן
הָעֲשָׂרִים שֶׁבֶדֶק טְהוֹרוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁכוֹנוֹת
קְבָרוֹת¹⁵. מִצָּא מֵת אֶחָד בְּסוֹף עֲשָׂרִים אַמָּה - צָרִיף
לְבָדֵק מִמֶּנּוּ עֲשָׂרִים אַמָּה אַחֲרוֹת, לְפִי שְׁרִגְלִים
לְדָבָר¹⁶. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵאלוֹ שֶׁמִּצָּא בְּתַחֲלָה אוֹ
בְּסוֹף הָרוּג אוֹ יוֹשֵׁב אוֹ מְשֻׁכָּב שְׁלֹא בְּדֶרֶכּוֹ, שְׂיִהִיהָ
רֹאשׁוֹ בֵּין יְרֻכָּתָיו - אֵינוֹ בּוֹדֵק עֲשָׂרִים אַמָּה, אֲלָא
נוֹטֵל וְאֵת תְּבוּסָתָן בְּלִבָּד; שֶׁחֲזָקָתָן עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים.

(12) המיטה שהמת מוטל עליה. (13) כללו של דבר: אם שלוש המיתים נמצאים באופן, שאפשר להניח ששלושתם נקברו במערה אחת, חוששים שבית קברות הוא זה, וזה אפשר רק אם המרחק מקבר ראשון עד שלישי הוא לא פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה. [קבריהם היו בכוכים שנחפרו בכותל מערות בצורה אחידה ובמרחקים קבועים]. (14) הקברים היו מסודרים באופן שכזה: במרכזם נמצא חצר שש אמות על שש אמות ושתי מערות של שש על ארבע משני צדדיה, ובכתלי המערות נחצבו הכוכים. יוצא סך הכול שמונה עשרה אמות, והוסיפו שתי אמות מפני החשש שמא עמדה מערה אחת באלכסון. (15) כלומר, אף על פי שהן בשכנות לקברות, שהרי שכנות קברות ממש - טמאה. ורבינו לשיטתו, שמודדים מן האחרון (כסף משנה). (16) השערה מבוססת, שבית הקברות כאן.

ד. הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים אֵין לָהֶם טְמֵאָת קְבָרוֹת. הוֹאִיל וְאֵינוֹן מְטֵמְאִין בְּאַהֲלָה, הָרִי הַנוֹגֵעַ בְּקִבְרָן טְהוֹר, עַד שִׁיעָנָה בְּעֶצְמָהּ שֶׁל טְמֵאָה אוֹ יִשְׁאָנָה.

ה. מֵת שֶׁחָסַר¹⁷ אֵיבָר שָׁאֵם יוֹטֵל מִן הַחַי יָמוֹת - אֵין לוֹ תְּבוּסָה וְלֹא שְׁכוֹנוֹת קְבָרוֹת. וּמְתִים הַנִּמְצָאִים גְּלוּיִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה - אֵין לָהֶם שְׁכוֹנוֹת קְבָרוֹת וְלֹא תְּבוּסָה, אֲלָא מְלָקֵט עֶצֶם וְהַפֵּל טְהוֹר¹⁸. וְהַנִּקְבֵּר שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת - יֵשׁ לוֹ תְּבוּסָה¹⁹ וְאֵין לוֹ שְׁכוֹנוֹת קְבָרוֹת.

(17) תוספתא אהלות פרק ט"ז הלכה ב: "והחסר אין לו תבוסה ואין לו שכנות קברות". (18) שם פרק ט"ז, משנה ה שנינו: "שדה שנהרגו בה הרוגים מלקט עצם ועצם טהור". וסובר רבינו שהוא הדין למתים גלויים שמתו מיתה טבעית, כרב יהודה בנזיר סד, ב "מצא פרט למצוי". [רבינו הביא דין הרוגים למעלה בהלכה ב להשמיענו, שאין דינם כהרוגי מלחמה שנקברים במקומם. וכאן משמיענו שגם

אפילו אם יש שם חרס. (82) שם. (83) המקום המצויין. (84) אנו תולים שהציון המקיף את כל השדה מכריז על טומאת כל השדה. (85) ולפיכך הוצרך לציין את כל מיצרי השדה (רש"י). ראה למעלה ה"ט). והמציצים עצמם טהורים, מפני שיש לתלות שמקומם הוא העודף שנאמר למעלה בה"ט (ראה 'תוספות' שם ד"ה דאמר).

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו

פרק תשיעי

(1) יבאר דין מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים או הרוגים אם חושש לבית הקברות, היה חופר ומצא מת מושכב בדרך הנקברים או שנים או שלושה אם צריך לבדוק, ודין גוים אם יש להם טומאת קברות, למי יש תבוסה ושכנות קברות, וכיצד בודקים, גל טמא שנתערב עם שני גלים טהורים, המאהיל על בור שמפילים בו נפלים, ואם הוא ספק מה דינו.

א. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּשָׂדֶה וּמִצָּא מְתִים רַבִּים בְּגֵמָא אַחַת זֶה עַל גֵּב זֶה אוֹ זֶה בְּצֵד זֶה, אוֹ שֶׁמִּצָּא הָרוּגִים, אוֹ שֶׁמִּצָּא מֵת יוֹשֵׁב אוֹ רֹאשׁוֹ בֵּין בְּרִכְיוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שָׁמָּה מְקוֹם זֶה בֵּית הַקְּבָרוֹת הִיא²; אֲלָא נוֹטֵל הַמֵּת שֶׁמִּצָּא, וְנוֹטֵל כָּל הָעֵפֶר הַתַּחֲחוּת³ שֶׁתַּחֲתָיו, וְחוֹפֵר בְּתוֹלֵת קֶרְקַע⁴ שֶׁלֹּשׁ אַצְבָּעוֹת⁵, וּמוֹצִיא הַפֵּל, וּשְׂאֵר הַשָּׂדֶה בְּחֻזָּקַת טְהוֹרָה כְּשֶׁהִיָּתָה קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא. וְעֵפֶר זֶה עִם שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת שֶׁחוֹפֵר הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּסַת הַמֵּת⁶.

(2) מפני שיהודים אינם קוברים כך. (3) העפר הרך. (4) אדמה שלא הזיזה מעולם ממקומה. (5) כעובי שלוש אצבעות. (6) עפר שהתבוסס בדם המת. מלשון המקרא (יחזקאל טו, ו): מתבוססת בדמך.

ב. שָׂדֶה שֶׁנִּהְרָגוּ בּוֹ הָרוּגִים⁷ - מְלָקֵט כָּל הָעֲצָמוֹת שָׁבָה, וְהָרִי הִיא טְהוֹרָה⁸. וְכֵן הַמְּפַנֶּה קְבָרוֹ⁹ מֵתוֹךְ שָׂדֶהוּ - מְלָקֵט כָּל הָעֲצָמוֹת עֶצֶם וְעֶצֶם וְהָרִי הִיא טְהוֹרָה וְכֵן בּוֹר שֶׁמְטִילִים בְּתוֹכוֹ נְפִלִים אוֹ הָרוּגִים¹⁰ - מְלָקֵט כָּל הָעֲצָמוֹת שֶׁבּוֹ עֶצֶם וְעֶצֶם וְהָרִי הוּא טְהוֹר¹¹.

(7) והם מוטלים על פני השדה גלויים. והמדובר כשיש להם קוברים, שאם אין להם, דינם כמת מצוה ואסור לפנותם. (8) ואינו צריך ליטול את תבוסתם. (9) שקבר שם המת על מנת לפנותו (רא"ש שם). [ובמשנה אחרונה למשנתנו מפרש על פי התוספתא שם הלכה ה: "מי שנפחת קברו לתוך שדהו אומרים לו לקט עצם ועצם והכל טהור". פירוש, שהיה קבר לא רחוק משדהו ונפרצה מחיצת הקבר ונתגלגל המת לתוך שדהו. וכן פירש גם בסדרי טהרות]. (10) בלי כוונה לקוברם שם. (11) בבא זו משמיעה אותנו רבותא, שלא רק אם נמצאו גלויים במקום שנהרגו אין להם תבוסה, אלא אפילו אם השליכום בכוונה לתוך הבור, אבל בלי כוונת קבורה, הדין כן.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני י"ט תמוז – ספר טהרה – הלכות טומאת מת קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מלשון הכתוב (שמות כב, כח): "מלאתך ודמעך לא תאחר" ודרשו בגמרא תמורה ד, א "מלאתך" אלו ביכורים, "ודמעך" זו תרומה (רבינו שם. והוא מוסיף תנאי, שלא יעמוד במקום הנבדק). (29) שהרי העפר שהוציא משם טמא, אבל לפני שמצא אין מחזיקים בחזקת טומאה את העפר שהוציא. (30) סיפא של המשנה שם. ומפרש רבינו, שהמדובר בבניין שנהרס ונפל על אדם ונהרג והמפקח (הנוטל את האבנים ומגלה את השטח) אינו יודע באיזה מקום מונח המת ואפשר שהוא עומד על מקום הטומאה. (31) מפני שהחזקה טומאה מה שאין כן במוציא עפר הבדיקה שלא הוחזקה טומאה כלל. (32) בפירושו למשנה כתב: "ולא יודע אם שם מת". וגם הר"ש שם אומר, שאפילו בספק חי ספק מת אסור בתרומה.

י. גל טמא³³ שנתערב בשני גליון טהורין: בדיק אחר מהן ומצאו טהור - הוא טהור והשנים טמאין; בדיק שנים ונמצאו טהורים - הן טהורים והשלישי בחזקת טמא; בדיק שלשתן ומצא טהור - כלן בחזקת טמא³⁴ עד שיבדק שלשתן עד שנגיע לסלע או לבתולה ויהיו שלשתן טהורין³⁵.

(33) ידוע לנו שטומאה נמצאת בו. (34) הוברר, שלא בדק יפה. (35) תולים שעורבים נטלו את הטומאה.

יא. בור שמטילין לתוכו נפלים - המאחיל עליו טמא דין תורה. אף על פי שחלדה וברדלס מצויין שם, אין ספק מוציא מידי ודאי³⁶. אבל אם הפילה שם אשה נפל, ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה³⁷, הואיל וחלדה וברדלס מצויין שם - הרי ספקו טהור³⁸.

(36) שהרי הוחזקה שם טומאה ואין לטהר מפני הספק שמא אכלוהו החיות. (37) דבר המטמא, אלא שלפוחית מלאה מים או דם. (38) משום שיש כאן שני ספיקות להיתר, שמא הפילה דבר שאינו מטמא ואם תימצא לומר דבר המטמא הפילה, שמא גררוהו חולדה וברדלס.

יב. דבר ידוע, שכל אלו הטמאות³⁹ וכווצא בהן שהן משום ספק - הרי הן של דבריהן⁴⁰. ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טמאת ודאי; אבל כל הספקות, בין בטמאות בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות - אין להם אלא מדברי סופרים, [ואף על פי כן, דבר שחבין על זדונו פרת - ספקו אסור מן התורה, שהרי העושה אותו חייב אשם תלוי]. כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה ובכמה מקומות.

(39) הכוונה לדינים השונים שנאמר עליהם "טמא מספק". (40) דברי חכמים וגזירותיהם. כלל זה אינו נוגע לדיני נפל האמורים למעלה בהלכה י"א, שהרי בדין הראשון כתב רבינו בפירוש "טמא דין תורה", והטעם, מפני שאין ספק מוציא מידי ודאי. ובדין השני טהור אפילו מדבריהם, מפני שהוא "ספק ספיקא".

במתים מיתה טבעית הדין כך, כדי שלא תטעה לומר, שרק הרוגים אין להם תבוסה מפני שחסר דמם, אבל מתים שלמים יש להם תבוסה]. (19) כרבי שמעון בן גמליאל בתוספתא שם הלכה ו נגד רבים. בכסף משנה מבאר שהכרעת רבינו היא על פי הכלל: "כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידון וראיה אחרונה" והוסיף שגם בבדיקות הלכה כמותו. [ראה יד מלאכי אות כף, שהוכיח, שרבינו לא קיבל להלכה את הכלל הזה].

ו. אחד המוציא שלשה מתים פדרפן בתחלה²⁰, או שמצא שלשה פוכין או פוף ונקיע²¹ ומערה²² - הרי זו שכוונת קברות. מצא שנים ואחד היה ידוע - יש להם תבוסה ואין להם שכוונת קברות; שהקבר הידוע אינו עושה שכוונה. ולא אמרו אלא המוציא שלשה בתחלה הוא שצריך בדיקה. כיצד בודק העשרים אמה שאמרנו? חופר עד שהוא מגיע לסלע או לבתולה²³, והיא הקרקע שנגראת שאינה עבודה²⁴. העמיק אפלו מאה אמה ומצא חרש - הרי זו כבתחלה, וצריך להעמיק עד שנגיע לבתולה. הגיע למים - הרי זו כבתולה.

(20) שלא ידעו עליהם לפני כך. (21) חפירה בקרקע בניגוד לכך שהוא חצוב בכותל מערה. (22) שמצא מת במערה עצמה. (23) דבר הנמצא במצבו הטבעי נקרא "בתולה". (24) שלא נחרשה מעולם.

ז. אינו צריך לחפור תלם אחד מתחלת העשרים עד סופן, אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה, וחופר אמה על אמה ומניח אמה, וכן עד סופן; שאין בין קבר לקבר פחות מאמה²⁵.

(25) ולפיכך אם יש שם קבר יגלהו אפילו אם ישאיר אמה בלי בדיקה.

ח. היה בודק והגיע בתוף העשרים לנהר או לשלולית²⁶ או לדרך הרבים - יפסיק²⁷ ואינו צריך לבדק, שהרי נפסקה שכוונת הקברות.

(26) תעלה מלאכותית המובילה מים מן הנהר לגנות ופרדסים לצרכי השקאה (רבינו בפירושו שם. והר"ש פירש מקום שנקו בו מי גשמים). (27) שאין קוברים מתים במקומות אלה.

ט. המוציא²⁸ עפר זה של בדיקה - טהור, אלא אם כן מצא טמא במקום שחפר²⁹; אבל קדם שימצא אוכל בתרומה. והמפקח בגלל³⁰ - אינו אוכל בתרומה³¹; שהרי ידוע ודאי שהמתים שם³² תחת הגל, אלא שאינו מכיר מקומן.

(28) במשנה ד שם שנינו: "המוציא את העפר ממקום טומאה אוכל בדמעו" ומפרש שם רבינו שהכוונה לכהן המפנה למקום אחר את העפר שנחפר. בדמעו - תרומתו.

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו

פרק עשירי

1 יבאר איזהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו, החורש
קבר בשדה שאינה שלו, ואם הוא שותף או אריס או
אפוטרופוס, בית הפרס למעלה ושדה טהור למטה ושטפו
גשמים מעפר בית הפרס לטהור, טהרת בית הפרס במעמד
חכמים וכיצד מטהרין אותו.

1 א. איזהו² בית הפרס? זה המקום שנחרש בו קבר.
2 שהרי נתדקדקו³ עצמות המת בתוך העפר ונתפרסו⁴
3 בכל השדה, וגזרו טמאה על כל השדה שנחרש בה
4 הקבר. אפלו חרש על גבי הארון, ואפלו היה
5 משקע ברובדין⁵ ובאבנים⁶, ואפלו היה על גבי
6 הארון רום שתי קומות, הואיל וחרש על קבר - הרי
7 זה עושה בית הפרס⁷. עד כמה הוא נעשה בית
8 הפרס? מאה אמה⁸ על מאה אמה⁹ מקום הקבר¹⁰.

2 אהלות פי"ז מ"א. 3 נשברו לחלקים דקיקים.
4 נתפשטו. אונקלוס מתרגם את הכתוב (שמות מ, יט):
"ויפרוש את האהלה", ופרס ית פרסא. ועל שם כך נקרא
המקום "בית הפרס" (רבינו בפירושו למשנה. ורש"י נדה נז,
א מפרש שבור ופרוס). 5 לוחות שיש שמניחים על
הארון. 6 ולא נגעה המחרישה בעצמות המת. 7 השוו
חכמים דין כל קבר שנחרש, כדי שלא יטעו וייטמאו
(תוספתא אהלות פי"ז ה"א). 8 משנה שם. שיערו חכמים
שעד מאה אמה מוליכה המחרישה את פירווי העצמות.
9 מאה באורך ומאה ברוחב. 10 רבינו לא ביאר דין
מקום הקבר עצמו אחרי החרישה, אם הוא נשאר בטומאתו
החמורה הראשונה ומטמא באוהל מדאורייתא או טמא
מדרבנן מבית הפרס כולו. בתוספות כתובות כח, ב כתבו
שגם מקום הקבר דינו כבית הפרס. אולם ברור, שאם היה
"משקע ברובדים ובאבנים" (ראה ה"א) לא יצא מטומאת
קבר, שהרי המחרישה לא הזיזה את העצמות ממקומן.

9 ב. כל המרבע¹¹, שהוא בית ארבעת סאים¹², הרי
10 הוא בית הפרס¹³, ועפרו מטמא במגע ובמשא, כמו
11 שבארנו¹⁴, ואינו מטמא באהל¹⁵. וכן המאהיל על
12 בית הפרס הזה - טהור.

11 מאה אמה באורך ומאה ברוחב, עושה מרובע של מאה
על מאה. 12 שטח שזורעים בו ארבעה סאים. בעירובין
(כג, ב) אמרו: "שיעור סאתים כחצר המשכן", וחצר המשכן
היה מאה על חמשים, יוצא שבית סאה הוא חמשים על
חמשים, ושטח של מאה על מאה יש בו ארבעה שטחים של
חמשים על חמשים. 13 [מפרשי המשנה וכמה מגדולי
האחרונים התלבטו בקביעת שטח בית הפרס, והאריכו
בביאור במשנה ובבירור שיטת רבינו. ואלה הן מסקנותיו
של הגאון בעל סדרי טהרות בפירושו למשנה שם: גזרו
חכמים טומאת בית הפרס על שתי חרישות מן הקבר עד
מרחק של מאה אמה. חרישה אחת ממזרח למערב (או
ממערב למזרח), והשניה מדרום לצפון או בכיוון הפוך,
וכשתרבע את השטח הנמצא בגבולות שני התלמים

(החרישות), תקבל מרובע של מאה על מאה, שהוא בית
ארבע סאים, ועל כל השטח הזה גזרו טומאת בית הפרס אם
נחרש. אם האריך את החרישה - אפילו את הראשונה - יותר
ממאה אמה אין העודף מטמא, מפני שהמחרישה אינה
מוליכה את העצמות למרחק זה. החרישה השניה לרוחב
מתחילה גם כן מן הקבר, ומה שאמרו (לקמן ה"ג) "וניער
את המחרישה וכו' והשאר טהור", הכוונה אם המשיך וחרש
מן המקום שניער ולא הולך עמו את העפר שניער, אבל
אם הוא מתחיל שנית מן הקבר הוא עושה בית הפרס. ומה
שכתב רבינו: "כל המרובע וכו' הוא בית הפרס", המדובר
כשנחרש החל מאחת משתי החרישות הראשונות, ואף-על-
פי שאין בית פרס עושה בית פרס (לקמן ה"ז), זה נאמר
בחרש מבית פרס למקום שמחוץ לגבולות המרובע הנתפס
ע"י שתי החרישות, אבל המרובע שביניהן נתפס כבר כבית
הפרס, ואין הכלל הזה חל עליו. במה דברים אמורים
כשנחרש, כאמור, אבל כל זמן שלא נחרש אין כל סיבה
לטומאה. פירוש זה, שעליו אנו מסתמכים, מסלק כמעט כל
הקושיות ואי-הבהירות שבהלכות סבוכות אלו.
14 למעלה פ"ב הט"ז. 15 אם עפר זה האהיל על אדם
וכלים.

13 ג. התחיל לחרש¹⁶ את הקבר, והיה חורשו והולך,
14 וקדם שייגמר מאה אמה נער את המחרשה¹⁷ או
15 שהטיח¹⁸ בסלע או בגדר¹⁹ - עד שם הוא עושה בית
16 הפרס בלבד, והשאר²⁰ טהור, שהרי לא הגיע אליו
17 במשוף המחרשה²¹. חרש כמו חמשים אמה או יותר
18 וחרז וחרש²² עד שהשלים המאה - הפל בית
19 הפרס²³. היה חורש והולך חוץ למאה אמה -
20 ממאה אמה ולחוץ טהור, שאין עצמות קבר
21 מגיעות ליתר ממאה.

16 שם מ"ב. 17 הפך את המחרישה בכוונה, ושפך את
העפר שעליה. 18 המחרישה נתקלה בסלע ונשפך העפר.
19 מן הצד. 20 אם המשיך את החרישה. 21 ממקום
הקבר, ואין חוששים שמא לא ניער יפה ונשארה עצם
כשעורה על המחרישה. 22 אחרי הפסק זמן מסוים, מבלי
להוריד את העפר מן המחרישה או שהתחיל את החרישה
השניה לפני המקום שהפסיק, ומתוך כך הוליכה המחרישה
את עפר הקבר (ראה תפארת ישראל, יכין אות טז).
23 שם.

22 ד. חזקת העצמות המקסות שהן של אדם, עד
23 שייודע שהן של בהמה; וחזקת העצמות²⁴ המגלות
24 שהן של בהמה, עד שייודע שהן של אדם²⁵. היה
25 שם חריץ מלא עצמות אדם²⁶, או שהיו עצמות אדם
26 צבורות על גבי קרקע, וחרש עצמות אלו עם
27 השדה, או שחרש שדה שאבד בה [או שנמצא בה]
28 קבר²⁷ - הרי זה אינו עושה בית הפרס; שלא גזרו
29 טמאה²⁸ אלא על שדה שנחרש בה קבר ודאי²⁹. וכן
30 החרש את המת³⁰ בשדה - אינו עושה בית הפרס;
31 שפל אלו³¹ דבר שאינו מצוי הוא, ולא גזרו אלא
32 בקבר שנחרש שהוא דבר המצוי³².

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ' תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 פְּנֵי הַשָּׂדֶה. אָבֵל אֵין זֹרְעִין בְּתוֹכָהּ אֶלָּא זֶרַע
18 הַנֶּקֶצֶר.⁴⁷ וְאִם זֶרַע וְעֵקֶר - צוֹבֵר אֶת גִּרְנוֹ בְּתוֹכוֹ⁴⁸,
19 וְכוֹבֵר⁴⁹ אֶת הַתְּבוּאָה בְּשָׂתֵי כְּבוֹדָתָהּ⁵⁰, וְאֶת הַקִּטְנִיּוֹת
20 בְּשֵׁלֶשׁ כְּבוֹדָתָהּ⁵¹, שְׂמָא יֵשׁ בָּהֶן עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה.
21 וְשׁוֹרֵף אֶת הַקֵּשׁ וְאֶת הַעֵצָה⁵² שָׁם⁵³. גְּזֵרָה שְׂמָא
22 יִהְיֶה בָּהֶן עֵצִים פְּשְׁעוֹרָה, וְאִם תִּתִּיר לוֹ בְּהִנְיָה -
23 מוֹצִיאָו וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מִרְגִּיל⁵⁴ אֶת הַטְּמָאָה.

(44) שם פי"ח מ"ב. (45) אפילו אם דעתו לעקרו (סדרי טהרות). (46) טפחים. ואין לחשוש שתדבק בהם עצם כשעורה ותעלה בשעת עקירת העץ (ראה ראב"ד). (47) כגון חטה ושעורה, אבל לא ירקות הנעקרים, שמא תידבק עצם קטנה בשרשים ותעלה עמהם ותגרום לטומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ג). (48) בתוך השדה, ואינו מוביל את התבואה לחצרו. [ויש לשאול, למה התירו לזרוע כל זרע בשדה שאבד בה קבר, הלא גם שם חששו שמא נדוש הקבר, ולפיכך עפרה מטמא (שם ה"א)? אולם אין העניינים דומים, שם מטמא מספק, ולפיכך לא גזרו על זרעים מפני החשש שמא תידבק עצם כשעורה, שהרי זה "ספק ספקא", אבל כאן ידוע שהקבר נחרש, ויש רק ספק אחד]. (49) מעביר דרך כברה. (50) לא אמר "פעמיים", משמע מזה, שהמדובר בכברות שאינן דומות זו לזו, אלא באחת חורים דקים ובשניה גסים, שעל-ידיה מתפורר העפר שנדבק בגרעינים (תפארת ישראל). (51) בשרשי קטניות נדבקים יותר גושי עפר מבשיבלי תבואה. (52) קש של קטנית. (53) בשדה. (54) גורם להתפשטות הטומאה. והתבואה והקטנית טהורות מפני שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואחרי שנתלשו אינן מקבלות טומאה עד שיוכשרו (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

24 ט. שָׂדֶה שֶׁהִחֲזִקָה⁵⁵ שֶׁהָיָה בֵּית הַפֶּרֶס, אֶפְלוּ הָיָה
25 בֵּית אֲרֻבָּעָה כּוֹרִין⁵⁶, וְאֶפְלוּ מִשּׁוֹבָה מִמָּקוֹם הַטֵּיט
26 הַרְף שְׂאִינוּ נִחְרַשׁ וְלֹא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, וְאֶפְלוּ
27 שָׂדֶה טְהוֹרָה⁵⁷ מִקֶּפֶת אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רִחוּתֶיהָ - הָרִי
28 הִיא בְּחִזְקָתָהּ⁵⁸.

(55) תוספתא אהלות פי"ז, ה"ד. (56) כור מחזיק שלושים סאה. והטעם, שמא נחרשו בו כמה קברים (זו זהב על התוספתא). (57) שנבדקה ולא נמצאה בה טומאה. (58) דינה ככל בית הפרס.

29 י. מִצָּא⁵⁹ שָׂדֶה מְצִינָה וְאֵין יוֹדֵעַ מֶה טִיבָהּ⁶⁰: אִם
30 יֵשׁ בָּהּ אֵילָן - בִּידוּעַ שֶׁנִּחְרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ; אֵין בָּהּ
31 אֵילָן - בִּידוּעַ שְׂאֵבֵד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנוּ.
32 וְהוּא שְׂוִיָּהּ בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם זֶקֶן אוֹ תַלְמִיד חֶכֶם⁶¹;
33 שְׂאֵין כָּל אָדָם בְּקִיָּאִין בָּכָּה וְיוֹדְעִין שְׁמִתָּר לְנִטְעַ בְּזוֹ
34 וְאִסוּר לְנִטְעַ בְּאַחֲרָת.

(59) תוספתא שם ה"ב. (60) הלכה זו עצמה כתובה למעלה בפ"ח ה"י, ושם ביארנוה. ונכפלה כאן מפני הסיוס: "והוא שיהיה וכו'". (61) בתוספתא שם מסיים ר' יהודה: "במה דברים אמורים, בזמן שיש שם זקן (חכם) אחד או

(24) תוספתא אהלות פי"ז ה"ב. (25) מפני כבוד המת מכסים את עצמותיו, אבל לא נהגו לכסות עצמות בהמות וחיות. (26) משנה ג שם. (27) בחלק השדה שלא נחרש, ויש לחשוש שהיה שם עוד קבר ונחרש (רבינו בפירושו למשנה שם, והר"ש פירש אחרת). (28) זה נימוק לאבד או נמצא קבר. (29) גם בשדה שאבד בו קבר, המדובר כשלא נחרש כל השדה, ואפשר שמקום הקבר לא נחרש. (30) תוספתא שם ה"א. (31) פירוש, חריץ מלא עצמות עצמות צבורות ומת בשדה. (32) חכמים לא גזרו אלא על מקרים שכיחים, ואין הדבר שכיח שאדם יחרוש עצמות אדם גלויות או גוף מת.

1 ה. הַחֹרֶשׁ³³ אֶת הַקֶּבֶר בְּשָׂדֶה שְׂאִינָה שְׁלוֹ - אֵינוֹ
2 עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, שְׂאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שְׂאִינוֹ
3 שְׁלוֹ³⁴. אֶפְלוּ שְׁתָּף³⁵ אוֹ אָרִיס³⁶ אוֹ אֶפְטוֹרְפוֹס אֵינוֹ
4 עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס. תֹּרֵשׁ קֶבֶר בְּשָׂדֶה שְׁלוֹ וְשָׁל
5 חֲבֵרוֹ³⁷ בְּאֶחָד³⁸ - שְׁלוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, וְשָׁל חֲבֵרוֹ
6 אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס.

(33) משנה ג שם. (34) כלל זה נאמר אמנם בחולין (מ, ב) בשוחט בהמת חבירו לעבודה-זרה. [לכאורה אין לדמות לזה את הנידון כאן, שהרי שם המחשבה אוסרת, ואין מחשבתו של אדם מועילה בדבר שאינו שלו. אבל כאן גורם הטומאה היא העצם שהולכה המחרישה, ומה ההבדל בין הובאה ע"י בעל השדה או ע"י אחר? ובתפארת ישראל שם, יכין אות כא, מבאר כוונת רבינו, שכל הגזירה היא מטעם קנס, מפני שחרש את הקבר וביזה את המת, ולא קנסו את בעל השדה על מעשהו של אדם אחר]. (35) תוספתא שם ה"ג. (36) חוכר שדה לזורעה או לנוטעה על-מנת לקבל חלק מהיבול. (37) שם. (38) שחרש חמשים אמה בשדה עצמו, והמשיך עד מאה בשדה של חבירו הגובל עם שדהו.

7 ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּחְרַשׁ³⁹ קֶבֶר בְּשָׂדֶה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה
8 בֵּית הַפֶּרֶס, שְׂאֵין בֵּית פֶּרֶס לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁴⁰.

(39) משנה שם. (40) לא גזרו עליהם. [רבינו בפירושו למשנה גורס: "שאין בית פרס לכותיים (שומרונים)", ומפרש שהמשנה מנמקת במשפט זה למה אין בית פרס לגויים, ואומרת שהרי אפילו לכותיים אין בית פרס ומכל-שכן לגויים].

9 ז. שָׂדֶה⁴¹ בֵּית פֶּרֶס לְמַעְלָה וְשָׂדֶה טְהוֹרָה לְמַטָּה,
10 וְשִׁטְפוֹ גִּשְׁמִים מֵעַפְרֵי בֵּית הַפֶּרֶס לְטְהוֹרָה, אֶפְלוּ
11 הִיתָה אֲדָמָה וְהִלְבִּינָהּ⁴² אוֹ לְבָנָהּ וְהִאֲדִימָה -
12 טְהוֹרָה; שְׂאֵין בֵּית פֶּרֶס עוֹשֶׂה בֵּית פֶּרֶס, וְלֹא גִזְרוּ
13 טְמָאָה אֶלָּא עַל גּוֹשׁ כְּבָרִיתוֹ⁴³.

(41) שם משנה ד. (42) וברור שהגיעה לכאן האדמה משדה בית הפרס שאדמתו לבנה. (43) כמו שנבאר, ולא על אדמה שבאה אליו ממקום אחר.

14 ח. בֵּית הַפֶּרֶס⁴⁴ הִזָּה מִתָּר לְנִטְעַ בּוֹ כָּל נִטְעַ⁴⁵, לְפִי
15 שְׁהִשְׁרָשִׁים יוֹרְדִים לְמַטָּה מִשְׁלֶשָׁה⁴⁶, וְלְמַטָּה
16 מִשְׁלֶשָׁה בְּבֵית הַפֶּרֶס טְהוֹר, שְׁהָרִי הַקֶּבֶר נִפְרֵס עַל

יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו

פרק אחד עשר

(1) יבאר דין אוויר ארץ העמים אם מטמא בטומאת עפרה, עפר חוצה לארץ ועפר בית הפרס שבא בירק וכל הדברים הבאים בחוצה לארץ, המהלך בארץ העמים והנכנס ביניהם מקום טמא, מקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, תרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור עמים, מדור גויים שהיה בו עבד מישאל או אשה או קטן. והמקומות שלא גזרו עליהם, חצר שהיא טמאה משום מדור עמים, עירות המובלעות בארץ ישראל.

א. ארץ העמים² - בתחלה גזרו על גושה³ בלבד
בבית הפרס, ולא היו מטמאים אלא המהלך בה או
נוגע או נושא מעפרה. חזרו וגזרו על אוירה⁴
שטימא ואף על פי שלא נגע ולא נשא, אלא פיון
שהכניס ראשו ורבו לאויר ארץ העמים נטמא. וכן
כלי חרש⁵ שהכניס אוירו⁶ לארץ העמים, ושאָר
כלים שהכניס רפם⁷ לאויר ארץ העמים - נטמאו⁸.

(2) בשבת טו, א - מנו טומאת ארץ הגויים בין שמונה-עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית-שמאי על בית-הלל. (3) עפר מגובש, ושיעורו מבואר לקמן ה"ג, אבל עפר מפורר לגרידים קטנים - אינו מטמא. (4) שם עמוד ב. ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג ה"ב) שארץ הגויים אינה מטמאה באוהל, הכוונה כשהביא לארץ ישראל גוש עפר מארץ הגויים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ואוירא. (5) שטמא מאויר תוכו בלבד. (6) אפילו לא הכניס רובו של הכלי. (7) ולמה כלי חרס טמא אף כשהכניס מקצתו? מפני שהאויר מתערב, משא"כ בשאר כלים. (8) תוספתא, אהלות פ"ח ה"ב. ולמה גזרו טומאה על ארץ הגויים? רבינו (בפירושו למשנה, אהלות פ"ב מ"ג) כתב, מפני שהגויים קוברים מתיהם בכל מקום שהוא, ואינם מייחדים מקומות לבתי קברות (ראה משנה-למלך).

ב. טמאת אויר ארץ העמים לא עשו אותה כטמאת עפרה, אלא קלה היא ממנה⁹: שעל טמאת עפרה שורפין תרומות וקדשים, והמתטמא בגושה¹⁰ - טמא טמאת שבועה וצריף הדין שלישי ושביעי¹¹; אבל הנטמא באוירה - אין צריף הדין שלישי ושביעי¹² אלא טבילה¹³, וכן תרומה וקדשים שנטמאו מחמת אוירה - תולין, לא אוכלין ולא שורפין¹⁴.

(9) שם "על גושה לשרוף, ועל אוירה לתלות". (10) כשנשא עפרה. (11) ככל טמא טומאת מת (נזיר נד, א ר"ב). (12) אפילו ביום טומאתו. (13) שקיעת החמה, ולפני שקיעתה נקרא "טבול יום" שדיניו מבוארים במקומם. (14) ומניחים אותם עד שירקבו מאליהם.

ג. עפר ארץ העמים ועפר בית הפרס מטמאין במגע ובמשא, כמו שפארנו¹⁵. וכמה שעורן? כחותם האילנות, והוא¹⁷ כפסקה¹⁸ גדולה של סקאין¹⁹.

תלמיד חכם אחד, שאין כל אדם בקיין בכך". ואם אין שם חכם, יש לחשוש שלא ידעו שאסור לנטוע בשדה שאבד בה קבר. ופסק רבינו כמותו, כי כלל הוא בדיניו, שכל מקום שאמר ר' יהודה "במה דברים אמורים" אינו חולק על דברי חכמים אלא בא לפרשם.

1 יא. המהלך⁶² בבית הפרס על גבי אבנים שאין מתנדנדין תחת רגלי אדם בשעה שמהלך עליהן, או שנקנס לה והוא רוכב על גבי אדם ובהמה שפחן יפה⁶³ - הרי זה טהור⁶⁴. אבל אם הלך על גבי אבנים שמדעזעין בשעת הלוך, אף על פי שנסמרו⁶⁵ ולא נתנדנד - הרי זה טמא כמי שהלך על העפר עצמו. וכן אם הלך על גבי אדם שפחו רע⁶⁶ עד שתהיינה ארכבותיו נוקשות זו לזו⁶⁷ ושוקיו מרעידות כשהוא נושא, או על גבי בהמה שפחה רע עד שתטיל גללים בשעת רכיבה⁶⁸ - הרי זה טמא וכאלו הלך ברגליו⁶⁹.

(62) משנה אהלות פ"ח, ג. (63) חזקים, ואינם מתנועעים מכובד המשא שעליהם. (64) שאפילו אם הזיזה הבהמה או האדם הנרכב עצם כשעורה, אין ההיסט הזה בא מכוחו של הרוכב. והמדובר כשבגדים מפסיקים בין הרוכב והנרכב ולא נגע בגופו, שהרי הנרכב טמא טומאת שבעה, ומטמא את הנוגע בו טומאת ערב (תוי"ט שם). (65) שמה התנדנד ולא הרגיש. (66) אדם חלש. (67) בבא מציעא קה, ב. (68) שם. (69) שהרי מכוח כובדו זוה העצם ממקומה.

יב. המטהר בית הפרס צריף לטהרו במעמד שני תלמידי חכמים⁷⁰. וכיצד מטהרין אותו? כונס את כל העפר שהוא יכול להסיט⁷² מעל כל פני השדה ונותנו לתוף כברה שנקבה דקין, וממחה⁷³ ומוציא כל עצם פשעורה הנמצא שם, וטהר⁷⁴. וכן אם נתן⁷⁵ על גביו שלשה טפחים⁷⁶ עפר ממקום אחר, או שנטל מעל כל פניו שלשה טפחים - הרי זה טהור. נטל מחציו אחד שלשה טפחים ונתן על חציו האחר שלשה טפחים - הרי זה טהור. נטל מעל פניו טפח ומחצה ונתן עליה טפח ומחצה עפר ממקום אחר - לא עשה כלום. וכן אם עזק⁷⁷ ובדק⁷⁸ בשעת עזוק מלמטה ומלמעלה - לא עשה כלום. ורצפו באבנים שאינן מתנדנדין⁷⁹ מהלוך אדם - הרי זה טהור.

(70) תוספתא שם פ"ז ה"ו. (71) משנה שם פ"ח ד. (72) שיכול להזיזו כשידרוס עליו. (73) מפרר את גושי העפר. (74) ואינו צריך להרחיק את העפר הזה ממקומו. (ראה השלמות). (75) משנה שם. (76) ואין בית הפרס מטמא למטה מג' טפחים. (77) הסיר את האבנים הפזורות באדמה, כדי לשפר יניקת השרשים, מלשון "ויעזקהו" (ישעיה ה, ב). (78) מפני שצריך כוונתו היא לטובת האילנות, אפשר שלא בדק יפה. (79) מפני כובדן. ובדפוס רומי ר"מ: מתנדנדין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"א תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שוטפים את העפר שהשתפך שם. (37) טומאה קלה שהיא טומאת יום אחד, ובלי הזאת מי פרה אדומה (ראה למעלה ה"ב). במשנה כתוב סתם "טהור", ורבינו מפרש טהור מטומאת הגוש אבל טמא טומאת אויר (ראה משנה-למלך ה"ג, ד"ה תנן). (38) גיטין ח, ב. (39) מרכבה הנישאת בידי אדם או על גבי בהמה (ויש מפרשים - עגלה מיוחדת לנשים). (40) ארגז גדול עשוי בתבנית מגדל. (41) כלומר, שאינם עומדים על הקרקע אלא נישאים באויר. (42) טומאת אויר. (וראה לחם-משנה הל' נזירות פ"ז ה"ג, שצידד לפרש "טמא" משום גושה). (43) אוהל שאינו קבוע בקרקע אלא מיטלטל ממקום למקום. (44) ואינו מפסיק. פסק כרבי שם. מדובר כשהם סתומים מכל צדדיהם. אבל אם הם פתוחים, נטמא האדם טומאת אויר, אפילו לדעת האומרים אוהל זרוק נקרא אוהל (לחם-משנה שם, ומשנה-למלך כאן).

- 19 ו. סוּרְיָא⁴⁵ - עֲפָרָה טָמֵא בְּחוּצָה לְאַרְץ, וְאִיִּירָה טְהוֹר. לֹא גָזְרוּ עַל אִיִּירָה. לְפִיכָךְ, אִם הִיְתָה סְמוּכָה⁴⁶ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל שָׁפָה בְּשָׁפָה וְלֹא הָיָה מִפְסִיק בִּיְנֵיהֶן לֹא אֶרֶץ הָעַמִּים וְלֹא בֵּית הַקְּבָרוֹת וְלֹא בֵּית הַפֶּרֶס⁴⁷ - הֲרִי זֶה יָכוֹל לְהַכְנִס לָהּ בְּטִהְרָה בְּשָׂדֶה תְּבָה וּמִגְדָּל, וְהוּא שְׂלֵא יִגַּע בְּגוֹשָׁה. וְכֵן אֶרֶץ הָעַמִּים⁴⁸ הַסְּמוּכָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְאִין בִּיְנֵיהֶן מְקוֹם טָמֵא - הֲרִי זֶה נִבְדָּקֶת⁴⁹ וּטְהוֹרָה⁵⁰.

(45) גיטין, שם. (46) אהלות שם מ"ז. (47) כלומר, שדה שאבד בו קבר, אבל נחרש בו קבר אינו חשוב הפסק, שהרי אינו מטמא באוהל (כסף-משנה). [באהלות שם מ"א ומ"ב, קראו "בית הפרס" לשדה שאבד בו קבר]. (48) תוספתא שם ה"א. (49) צריכה בדיקה שמה יש קבר במקום שהוא רוצה ללכת בו (ראה למעלה ה"א). (50) שלא גזרו על אויר ארץ הגויים הסמוכה לארץ ישראל.

- 27 ז. מְקוֹם⁵¹ שֶׁשָּׂכְנוּ בוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - הֲרִי זֶה מְטַמֵּא בְּאַרְץ הָעַמִּים עַד שֶׁיִּבְדֵּק, שְׂמָא קָבְרוּ בוֹ נַפְלִים.

(51) אהלות פ"ח מ"ז.

- 30 ח. וְתִרְוַמָּה⁵² וְקִדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ מִחֻמַּת מְדוּר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ בְּמָקוֹם וְיִהְיֶה צָרִיף בְּדִיקָה? אַרְבָּעִים יוֹם, כְּדִי שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשָּׁה וְתַפִּיל גָּפֶל שֶׁמְטַמֵּא⁵³. אֶפְלוּ אִישׁ שָׂאִין עִמּוֹ אִשָּׁה, אִם שָׁהָ אַרְבָּעִים יוֹם - מְדוּרוֹ טָמֵא עַד שֶׁיִּבְדֵּק. גְּזֵרָה מְשֻׁמָּה מְדוּר שֶׁתִּהְיֶה בוֹ אִשָּׁה. אֶפְלוּ עֹבֵד⁵⁴ וְסָרִיס⁵⁵ אוֹ אִשָּׁה⁵⁶ אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד⁵⁷ עוֹשֶׂה מְדוּר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

(52) תוספתא שם ה"ג, כתנא-קמא. (53) צורת הוולד נגמרת ארבעים יום אחרי הבעילה, ולפני כן אין עליו תורת וולד (ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"ב). ולא החמירו חכמים לגזור טומאה מפני החשש שמה באה האשה לשם כשהיא

- 1 עֶפֶר בֵּית הַפֶּרֶס וְעֶפֶר חוּצָה לְאַרְץ שְׂבֵא בִּירָק²⁰: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתֶם הַמְרָצוּפִין - מְטַמֵּא, וְאִם לֹא - אֵינוֹ מְצַטְרֵף²¹; שְׂלֵא גָזְרוּ אֲלָא עַל גּוֹשׁ כְּבִרְיִת²². מַעֲשֶׂה²³ שֶׁהָיוּ אֲגוּרוֹת בָּאוֹת מִחוּצָה לְאַרְץ לְבָנֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בָּהֶן כְּסָאָה וּכְסָאֵתִים חוֹתְמוֹת²⁴, וְלֹא חָשׂוּ לְהֵן מְשֻׁם טָמֵא, לְפִי שְׂלֵא הָיָה בְּחוֹתֶם מִהֵן²⁵ כְּחוֹתֶם הַמְרָצוּפִין.

(15) בהלכה א. (16) שם מ"ה. ופירש רבינו: "כמו נודים (נודות) מעור, ישימו בהם עוברי אורח (הולכי דרכים) בגדיהם וכליהם, ינעלו אותם ויחתמו אותם כחותם מטיט". (17) גודל החותם. (18) כדור חוטים העומד לאריגה. (19) עושי שקים. חוטים שאורגים מהם שקים, והם יותר עבים מחוטי שתי או ערב של בגדים, ומתוך כך גם הפיקה של סקאים יותר גדולה (בכורות כב, א). (20) שהובא מחוץ לארץ. (21) כחכמים. (22) כלומר, אפילו אם הדביק יחד את הגושים הקטנים, ויצא גוש כשיעור - אינו מטמא (ראה משנה אהלות פ"ג, בדין לבניה). (23) שם. (24) ככולן יחד היה שיעור גדול כזה. (25) לא היה ביניהם אף אחד כחותם המרצופים.

- 8 ד. הַמְּבִיא²⁶ תַּנּוּרִים וּכְסָפִלִים²⁷ וְכָלִי חֲרָשׁ²⁸ מִחוּצָה לְאַרְץ: עַד שְׂלֵא הִסְקוּ²⁹ - טָמֵאִים מְשֻׁם אֶרֶץ הָעַמִּים³⁰; מְשִׁהֶסְקוּ - טָמֵאִים מְשֻׁם כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא בְּאַרְץ הָעַמִּים³¹, שְׂאִינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְכָלִים, כְּמוֹ שְׂבֵאֲרָנוּ³².

(26) תוספתא, שם פ"ז ה"ז. (27) של חרס. (28) כלים קטנים, כגון צלחות וקדירות. (29) לפי שנשרפו ונתקשו אינם ראויים להשתמש בהם. (30) דינם כגושי עפר, ומטמאים אדם וכלים במגע ובמשא. (31) אחרי שנשרפו אין עליהם דין עפר אלא דין כלים, ואינם טמאים מחמת עצמם אלא מפני שנגעו בעפר ארץ הגויים. ואם הוסקו בארץ ישראל ולא נגעו בעפר ארץ הגויים אחרי ההסקה - טהורים (משנה-למלך). (32) למעלה פ"ה ה"ו, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לעולם ואינו מטמא אדם וכלים. ה'תוספתא' מסיימת: "נמצאת אומר, בשעה שהן טמאים משום ארץ העמים - טהורים משום כלי חרס, ובשעה שהן טמאים משום כלי חרס - טהורים משום ארץ העמים".

- 13 ה. הַמְּהַלֵּךְ³³ בְּאַרְץ הָעַמִּים בְּהָרִים וּבְסָלְעִים - טָמֵא³⁴ טָמֵאת שְׂבִיעָה; בָּיִם וּבְמָקוֹם שֶׁהֵינִי עוֹלָה בְּצִעְפּוֹ³⁵ - טְהוֹר מְשֻׁם נוֹגַע בְּאַרְץ הָעַמִּים³⁶ וְטָמֵא מְשֻׁם אִיִּירָה³⁷. הַנִּכְנָס³⁸ לְאַרְץ הָעַמִּים בְּשָׂדֶה³⁹ תְּבָה וּמִגְדָּל⁴⁰ הַפּוֹרְחִין⁴¹ בְּאִוִּיר - טָמֵא⁴²; שְׂאֵהֶל זְרוּק⁴³ אֵינוֹ קָרוֹי אֵהֶל⁴⁴.

(33) משנה, שם פ"ח, ו. (34) אף-על-פי שאין קוברים שם מתים - טמא, משום שמשתפכת שם לפעמים אדמת ארץ הגויים (רבינו בפירושו, שם). (35) כשהים סוער מאוד, עולים שם הגלים, וכשנח מזעפו מתגלה המקום הזה. (36) מפני שאין קוברים שם מתים, וגלי הים הסוערים

קלו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ב תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

67) שם מ"ט. מקום ברשות הרבים על יד הבית, ויש עליו תקרה סמוכה על עמודים ואין לו כתלים. (68) שם. (69) ואין קוברים שם נפלים. (70) בנין עראי בשביל שומרי פירות. (71) אוהל עשוי ממין גומא שנקרא "צריפא" (רבינו בפירושו למשנה) ואין להם גג, אלא הקירות משתפעים כלפי מעלה עד שנוגעים זה בזה. (72) סוכות שמכניסים שם את הפירות. (73) במשנה: "אלקטיות". (74) לפני פתח החצר היו בונים חדר קטן שיושב בו שומר החצר והוא פתוח לרשות הרבים. (75) פירוש, השטח הבלתי מקורה שבחצר (דוגמה תמצא למעלה פ"ו ה"ט) והגוי דר שם. ראה להלן אות עו. (76) מקום מריצות הפרשים (רבינו, שם).

19 יא. הַחֲנוּתִי⁷⁷ - אֵין בָּהּ מְשֹׁם מְדוֹר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים,
20 אֶלָּא אִם בֶּן הָיָה דָּר בְּתוֹכָהּ. חָצֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה⁷⁸
21 מְשֹׁם מְדוֹר הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים - הָרִי בֵּית שַׁעַר שֶׁלָּהּ
22 וְאוֹרֵהָ⁷⁹ טְמֵאִין פְּמוּהָ. וְאֵין מְדוֹר הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים⁸⁰
23 וְלֹא בֵּית הַפֶּסֶס בְּחוּצָה לְאַרְצָן⁸¹.

(77) תוספתא שם פי"ח ה"ו. (78) כגון שדר בשטח המקורה. (79) טמא גם השטח שאינו מקורה. ונראה שלפירוש זה התכוון הר"י קורקוס (ראה כסף-משנה שפירש אחרת, וקשה מאוד ליישב לשונו של רבינו לפי פירושו). (80) שם. (81) פירוש, בעיירות המובלעות בארץ ישראל (ראה ההלכה הבאה), שלא גזרו עליהן טומאת ארץ הגויים, אבל בלתי מובלעות טמאות משום ארץ העמים, שטומאתה חמורה ממדורות גויים (ר"י קורקוס, מובא בכסף-משנה כאן).

24 יב. עֵירוֹת⁸² הַמְּבֻלְעוֹת⁸³ בְּאַרְצָן יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן סִיסִית
25 וְחִבְרוֹתֶיהָ, [אַשְׁקֵלוֹן וְחִבְרוֹתֶיהָ]. אָף עַל פִּי
26 שְׁפָטוֹרוֹת מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית⁸⁴ - אֵין בָּהֶן
27 מְשֹׁם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחִזְקַת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי בָּבֶל
28 טְהוֹרוֹת⁸⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבֻלְעוֹת בְּאַרְצָן הָעַמִּים.

(82) שם ה"ג. (83) מוקפות ארץ ישראל משלושה צדדים, והן אדמת חוץ לארץ. (84) פירות שגדלו בהן בשנת השמיטה אין עליהם קדושת פירות שביעית. (85) ברור הדבר שהדרכים טהורות.

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) יבאר שטפח על טפח ברום טפח מביא טומאה וחוצץ בפניה וקרוי אוהל, אדם או כלים שהם אוהל אם חוצץ, ונסר שהוא נתון על פי תנור חדש, נסר שהוא נתון על פי שני תנורים או על פי תנור ישן, אדם שנשא כלי והאהיל צדו האחד על הטומאה, ארונות של עץ שמניחים בהם המת ויש בהם חלל טפח, קורה שהיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה, וסאה שהיא מוטה על צדה באויר, עמוד עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ.

א. טַפַּח עַל טַפַּח מְרַבֵּעַ² עַל רוּם טַפַּח³ מְבִיא אֶת

מעוברת. (54) גוי, שגם רבו גוי, ואין עמו אשה. ומשמיענו, שלא תאמר שעליו לא גזרו מפני שאימת רבו עליו ולא יכנס זונה לביתו (ה'תפארת ישראל' שם, בועז יא). (55) שאינו מוליד. (56) שאין עמה איש. (57) בגיל נמוך מזה אינו עושה מדור. ולא נתבאר מה בינו לבין סריס. ואולי, סריס גדול אפשר להחליפו באדם בריא.

ט. מְדוֹר⁵⁸ עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים שֶׁהִיָּה בּוֹ עֶבֶד
(מִיִּשְׂרָאֵל)⁵⁹ או אִשָּׁה או קָטָן בֶּן תִּשְׁעֵי מִשְׁמֵרִין
אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִקְבְּרוּ שָׁם נֶפֶל - אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה⁶⁰.
וְאֵת מָה הֵן בּוֹדְקִין?⁶¹ אֶת הַבִּיבִין⁶² הַעֲמָקִים⁶³ וְאֵת
הַמִּים הַסְּרוּחִין⁶⁴. וְכָל מְקוֹם שֶׁהַחֲזִיר וְהַחֲלָדָה
יְכוֹלִין לְהוֹלִיף מִשָּׁם⁶⁵ הַנֶּפֶל - אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה,
מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹרְרִין אוֹתָם מְשָׁם. מְדוֹר הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים
שְׁתָּרֵב - הָרִי הוּא בְּטִמְאָתוֹ עַד שְׁיַבְדֵּק⁶⁶.

(58) שם. (59) יש לקיים את הגירסה עבד "מישראל" (וכן הגירסה בכת"י תימן, ובדפוס רומא), והכוונה לעבד גוי שנמכר לישראל ומל וטבל לשם עבדות והוא חייב במצוות שהאשה חייבת בהן, והאמינוהו חכמים באיסורי דרבנן (בפסחים ד, ב אמרו: "הימנוהו רבנן בדרבנן"). וכן פירשו הרא"ש והר"ש במשנה, שהכוונה לעבד גוי שרכו ישראל. (60) תוספתא, שם. שיערו חכמים שקטן בן תשע אפשר לסמוך על שמירתו, אבל לא על קטן למטה מגיל זה. (61) שם מ"ח. (62) תעלות הביוב. (63) אבל שאינם עמוקים, אפשר לראות את הנמצא בהם בלי בדיקת קפדנית. (64) המכונסים בבורות וכדומה. (65) בית-הלל במשנה, שם. ויש גורסים במשנה: חזיר וחולדה וברדלס, וכן בגמרא נדה טו, ב "שחולדה וברדלס מצויין שם", וברור שהוא-הדין לכל חיה אוכלת נבילות. ואין בדיון זה ניגוד לבור שמטילים לתוכו נפלים, שמטמא באוהל מדיון תורה אפילו אם חולדה וברדלס מצויים שם (למעלה פ"ט ה"א), מפני ששם ידוע ודאי שהיתה טומאה בבור זה, והגרייה היא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כאן גזרו חכמים טומאה מפני הספק, שמא קברו נפלים, ולפיכך סומכים על גרייה. (66) תוספתא שם ה"ו. מדובר כשאין חזיר וחולדה מצויים שם. במ"ט שם, אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עיר של גויים שחברה, אין בה משום מדור גויים". ורבינו בפירושו שם, מסיים: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

י. הָאֶצְטוּנוֹת⁶⁷ - אֵין בָּהֶן מְשֹׁם מְדוֹר עוֹבְדֵי
פוֹכְבִּים, לְפִי שֶׁהִיא גְלוּיָהּ וְאֵין בָּהּ מְקוֹם לְהִטְמִין
הַנֶּפִּלִים. וְעֵשְׂרָה מְקוֹמוֹת⁶⁸ אֵין בָּהֶם מְשֹׁם מְדוֹר
עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים. לְפִי שְׁאֵין דִּירְתָן קְבוּעָה⁶⁹, לֹא גִזְרוּ
עָלֶיהֶן טְמֵאָה. וְאֵלוֹ הֵן הָעֵשְׂרָה מְקוֹמוֹת: אֶהְלִי
הָעֲרִבִים, וְהַסְּפֹתוֹת⁷⁰, וְהַצְרִיפִין⁷¹, וְהַבְּרִנְגִּין⁷²,
וְהַתְּקָרָה שֶׁעַל גִּבֵּי הָעֲמֻדִים וְאֵין לָהּ דְּפִנּוֹת, וְהֵן
בִּתֵּי הַקִּינִין⁷³, וּבֵית שַׁעַר⁷⁴, וְאוֹרֵהָ שֶׁל הָצִיר⁷⁵,
וְהַמְּרִחֵן, וּמְקוֹם שֶׁעוֹשִׁין בּוֹ הַחֲצִים וְכָלִי הַמְּלַחְמָה,
וּמְקוֹם הַלְּגִינוֹת⁷⁶.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ב תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האהיל על המת ועליהם. (10) כאילו היו תחת הלוח, כי הלוח מונח על אדם וכלים אינו חוצץ. (11) חיות.

ב. היתה טמאה על גביו - הרי כל הכלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהיל חוצץ בפני הטמאה. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה הבאים במדה¹² - הרי הם פאהלים ואינם ככלים, ולפיכך חוצצים בפני הטמאה¹³.

(12) גדולים ואינם מיטלטלים ממקום למקום. (13) והוא הדין לכלי עץ הבאים במידה.

ג. נסר¹⁴ שהוא נתון על פי תנור חדש¹⁵ ועודף מפל צדדי¹⁶ בפותח טפח: היתה טמאה תחת הנסר - כלים שעל גביו טהורין, טמאה על גביו - כלים שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענין זה¹⁷. ואם היה ישן¹⁸ - הפל טמא¹⁹.

(14) קרש. (15) תנורים שלהם עשויים מטיט בתבנית סיר גדול. וכל זמן שלא הוסקו באש אין עליהם תורת כלי כלל. (16) הקרש יוצא ברוחב טפח מחוץ לתנור סביב סביב. (17) לענין חציצה ולפיכך הקרש חוצץ. (18) שהוסק כבר. (19) בין טומאה למעלה וכלים למטה ובין כלים למעלה וטומאה למטה, מפני שכל האוויר שתחת עודף הנסר מכל צדדיו נידון כאוהל אחד, והנסר אינו חוצץ מפני שהתנור מעמידו והוא כעמוד של אוהל.

ד. נסר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף²⁰ מחוצה לתנור זה²¹ ומחוצה לתנור זה, והיתה טמאה תחתיו בין שני התנורים - ביניהן בלבד טמא; אבל כלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים - טהורים, שהרי הן כשני אוהלים²² זה בצד זה. וכן נסר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, ויוצא מזה טפח ומזה טפח אבל לא מן הצדדין, וטמא בצד זה - כלים שבצד השני טהורין²³.

(20) טפח. (21) בקצוות, אבל לא מן הצדדים. (22) שאינם מחוברים. (23) מפני שהתנור מפסיק בין האוהלים.

ה. אדם שנשא קלי, כגון מרדעת וכיוצא בו, והאהיל צד הפלי האחד על הטמאה, אם היה בהקפו²⁴ טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושליש²⁵ - הרי זה מטמא את הנושא²⁶ ומביא לו טמאה מדבריהם, שגזרו על שיש בהקפו טפח משום שיש ברחבו טפח²⁷; אבל אינו מביא את הטמאה לכלים שתחתיו ולשאר אדם שיהיה עליהן ועל הטמאה עד שיהיה בו רחב טפח.

(24) של הכלי. (25) בהתאם לכלל החשבון המקובל בידיהם: "כל שיש ברחבו טפח, יש בהיקפו שלושה טפחים" (אין כלל זה מדויק והוא מוסר רק את המספרים השלמים ולא את שבריהם) והטפח ארבע אצבעות. (26) טומאת אוהל שבעה ימים וטעון הזאת מי פרה ביום

1 הטמאה וחוצץ בפני הטמאה דין תורה. שאין קרוי 2 אהל אלא טפח על טפח ברום טפח או יתר על זה. 3 ביצד? בזית מן המת מנח לאויר⁴ ובצדו כלים, כגון 4 מחטין וצנורות⁵ וכיוצא בהן, ואינן נוגעים בטמאה, 5 אם האהיל עליהן אהל שיש בו טפח על טפח והיה 6 גבוה מעל הארץ טפח - הרי זה מביא את הטמאה 7 לכלים וטמאין. היו כלים אחרים על גבי אהל זה 8 שיש בו טפח על טפח - הרי הן טהורין, מפני 9 שהאהיל חוצץ בינם ובין הטמאה. הגה למדת, 10 שפושם שהאהיל מטמא כל שתחתיו, מציל כל 11 שחוצה לו, וחוצץ בין הטמאה ובין כלים שעל 12 גביו. וכן אם היתה הטמאה על גביו וכלים תחתיו 13 - הכלים טהורין; שהאהיל חוצץ בפני הטמאה. היה 14 האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח 15 אף על פי שהוא גבוה כמה טפחים - הכלים שבצד 16 הטמאה טהורים⁶; וכלים שלמעלה מאהל זה - כל 17 שפנגד הטמאה טמא, מפני שהאהילו על הטמאה 18 ואין שם אהל לחץ בפני הטמאה. וכן אם היתה 19 טמאה על גבי אהל זה וכלים תחתיו - כל שפנגד 20 הטמאה טמא, שהרי האהילה עליהן ואין שם אהל 21 שחיצ בפני הטמאה. שפל פחות מרום טפח כנגיעה 22 הוא חשוב⁷, וטמאה שתחתיו טמאה רצוצה היא, 23 כמו שבארנו. כמה דברים אמורים? כשלא היה 24 האהל אדם או כלים; אבל אדם או כלים שנעשו 25 אהל על הטמאה, בין שהיו הן עצמן אהל בין שהיו 26 עמודי האהל, אפלו היו כלים שאין מקבלין טמאה 27 כל עקר⁸ - הרי אלו מביאין את הטמאה, ואינן 28 חוצצין בפני הטמאה. ביצד? לוח שהיה מנח על 29 גבי ארבעה בני אדם או על גבי ארבעה כלים, אפלו 30 קלי אבנים וכיוצא בהן מכלים שאין למינן טמאה, 31 ואין צריך לומר אם היה מנח על ארבעה שפודין 32 או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמאה 33 וכלים תחתיו - הכלים טמאים⁹. ואם היו כלים על 34 גביו, אפלו שלא כנגד הטמאה - טמאים¹⁰. ואם 35 היתה טמאה על גבי לוח וכלים תחתיו - כל כלים 36 שתחת הלוח טמאין. אבל אם הלוח היה מנח על 37 גבי ארבע אבנים או על גבי בהמה וחיה¹¹, והיתה 38 טמאה תחתיו - הרי הכלים שעל גביו טהורין.

(2) כלומר, צריך שיהיה טפח באורך וטפח ברוחב, ואם מצד אחד הוא פחות מטפח אף על פי שהשני הוא יותר מטפח ומשלים את החסר, אינו אוהל. (3) אוויר פנוי על גבי הטומאה. (4) לא קבור. (5) ווים דקים עקומים. מפני שהמדובר בשטח קטן נותן רבינו דוגמאות של כלים זעירים. (6) שהרי לא נגעו בה וגם לא היו באוהל המת. (7) כאילו נוגע השטח העליון בשטח התחתון ואין אוהל כלל. (8) כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. (9) שהרי הלוח

29 וְשֹׁמְכִים עָלֶיהֶן חֲכָמִים בְּחֻשְׁבּוֹן כָּל הַמְשָׁפְטִים:
30 שְׂכָל יָשׁוּשׁ בְּהִקְפּוֹ שְׁלֹשָׁה - יֵשׁ בּוֹ רַחֵב טַפַּח, וְכָל
31 טַפַּח עַל טַפַּח בְּרֹבֹעַ - יֵשׁ בְּאַלְכֻסָּנוֹ טַפַּח וְשְׁנֵי
32 חֲמִשִּׁין. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בְּהִקְפּוֹ הָעֵמּוּד עֲשָׂרִים
33 וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים - נִמְצָא תַּחַת כָּל דָּפְנוֹ טַפַּח עַל רוֹם
34 טַפַּח מְרַבֵּעַ וְיֵתֵר מֵעֵט, שֶׁחֻשְׁבֹּנוֹת אֵלּוּ בְּקֶרֶב הֵן.

הסאה היא כלי מידה עגול והניחה על צידה העגול ולא על שוליה. (34) במקום גלוי. (35) הנקודה הגבוהה ביותר מעל פני הקרקע. (36) אם תחתוך את הסאה במקום המרוחק טפח מן הקרקע אפשר יהיה לרבע בשטח החתך טפח על טפח. והחשבון הוא כזה: כשיש בהיקפו ארבעה טפחים וחצי שהם שמונה עשרה אצבעות יהיה רחבו של העיגול (הקוטר) טפח ומחצה היינו שש אצבעות, ואם תחתוך את הסאה באמצע גבהה תקבל שטח עגול שרחבו שש אצבעות וגבהו מעל הארץ 3 אצבעות, וכדי להגיע לרום טפח יש להגביה את נקודת החתך עוד אצבע ומתוך כך יצטמצם הרוחב אצבע מכאן ואצבע מכאן ויישאר רוחב בן ארבע אצבעות (טפח), ויצא לך מרובע של טפח על טפח ברום טפח (על-פי הכסף משנה). (37) תלויה באוויר ומרוחקת חצי טפח מהקרקע. (38) במקרה זה השטח הרחב ביותר, שהוא טפח על טפח, גבוה חצי טפח מדופנה התחתון של הסאה וממנו לארץ עוד חצי טפח, יוצא לך טפח על טפח ברום טפח. [בשני הדינים האלה המדובר בסאה, שהיקפה שווה בכל אורכה ואינה מתעגלת לא בכיוון שוליה ולא בכיוון פיתחה]. (39) משנה שם פרק י"ב ז. - ההבדל בין עמוד לסאה הוא, שהסאה חלולה וכשיש בה השיעור שנאמר למעלה הרי היא כאוהל ומביאה את הטומאה, והעמוד הוא גוש אטום והטומאה שתחתיו היא טומאה רצוצה (ראה למעלה הלכה א), אולם, כשהעמוד העגול מונח על הארץ לארכו יש מקום פנוי תחת עיגולו ואם יש במקום זה טפח על טפח ברום טפח דינו כאוהל ומביא את הטומאה אפילו למקומות שאינם גבוהים מן הקרקע טפח (ראה למעלה הלכה ז). חשבו חכמים ומצאו, שאם היקפו של העמוד הוא עשרים וארבעה טפחים ולמעלה אפשר לרבע במקום פנוי זה טפח על טפח ברום טפח, מה שאין כן בהיקף פחות מזה. כיצד? נקוט בידך שני כללים: א. הכלל שלמעלה, שהיקפו של עיגול הוא פי שלושה ברחבו (בקוטרו); ב. כל טפח שבצלע המרובע שווה-הצלעות נותן טפח ושני חומשי טפח באלכסונו של המרובע. ויוצא מזה, שאם ההיקף הוא 24 טפחים רוחב העיגול הוא שמונה טפחים. וכאשר תצייר מרובע של 8 על 8 על פני העיגול הזה מבחוץ יהיה אלכסונו של מרובע זה 8 טפחים ועוד 16 חומשים, השמונה מכסים את רוחב העיגול ושש עשרה החומשים עודפים על הרוחב 8 מכאן ו-8 מכאן. ועכשיו תצייר מרובע קטן שהעורף יהיה אלכסונו. מרובע קטן זה יהיה בו קצת יותר מטפח על טפח, שהרי הטפח נותן אלכסון של שבעה חומשי טפח וכאן יש לך 8 חומשים ונשאר עודף קטן של חומש אחד באלכסון, שהוא כשני שלישי חומש במרובע. וזהו שסיים רבינו הלכה זו בכתבו: "ויתר מעט, שחשבונות אלו בקירוב הם". אגב,

השלישי וביום השביעי. (27) שהשומע שטימאווה טומאת ערב בלבד יחשוב שטימאווה טומאת אוהל ויטעו ויאמרו שאוהל מטמא טומאת ערב בלבד, ולפיכך טימאווה טומאת שבעה. אבל אדם וכלים שלא נגעו במרדע זה ולא נשאוהו אלא האהילו טהורים לגמרי, ואין לחוש שמא מת אינו מטמא באוהל כלל.

1 ו. אַרְוֹנוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁמִּנְחִין בָּהֶן אֶת הַמֵּת - אֵינָן
2 כְּבָבָר²⁸, [אֲבָל] (אֵלָא) אִם יֵשׁ בֵּין פְּסוֹי הָאָרוֹן וְהַמֵּת
3 גְּבֵה טַפַּח - חוּצָין, וְהַעֲמִיד עַל גְּבֵי הָאָרוֹן טְהוֹר מִן
4 הַתּוֹרָה. וְאִף עַל פִּי שָׂרֵב אַרְוֹנוֹת יֵשׁ בָּהֶן חָלָל טַפַּח,
5 הוֹאִיל וְיֵשׁ שְׁאִין שֶׁם חָלָל טַפַּח - גָּזְרוּ עַל כָּל
6 הָאָרְוֹנוֹת שְׁאִין חוּצָין, וְשִׁיחָהּ הַמְהִלָּה עַל גְּבֵי
7 הָאָרוֹן פְּנוּגָע בְּמֵת אוֹ בְּכָבָר²⁹.

(28) בנוי, שטמא מכל צדדיו, ודינם ככל דבר המאהיל על הטומאה. (29) מקור דין זה בברכות יט. "אמר ר' אלעזר בר' צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל". והוא היה כהן ואסור לו להיטמא למתים. וביארו שם שמפני כבוד המלכות מותר בטומאות דרבנן, ומזה למד רבינו, שארונות של עץ אינם כקבר המטמא מן התורה.

8 ז. קוֹרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִכְּתָל לְכַתֵּל וְהִטְמָאָה תַּחְתֶּיהָ:
9 אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טַפָּח³⁰ - מְבִיאָה אֶת הַטְּמָאָה תַּחַת
10 כָּלָהּ, וְכָל הַבָּלִים אוֹ אָדָם שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמָאִים. אִף עַל
11 פִּי שְׁאִין כָּלָה שְׁוֶה וְקֻצְתָּה פְּחוּתָה מִטְּפַח³¹, מִפְּנֵי
12 שֶׁקֻצְתָּה מִקְצַת אֹהֶל הוּא. וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טַפַּח
13 - טְמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת, כְּמוֹ
14 שֶׁבְּאַרְנוֹ. כְּמָה יִהְיֶה בְּהִקְפָּה³² וְיִהְיֶה בָּהּ פּוֹתֵחַ
15 טַפַּח? בְּזֶמֶן שֶׁהִיא עֹלָה - שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וּבְזֶמֶן
16 שֶׁהִיא מְרַבֵּעַת - אַרְבָּעָה טַפָּחִים.

(30) הקורה רחבה טפח. (31) וגם הכלים הנמצאים במקום שאין בו טפח טמאים. זה למד מלשון המשנה; מביא את הטומאה "תחת כולה". ואפילו אם הטומאה מונחת תחת הקורה במקום שאין בו טפח, מפני שזה כשיפועי אהלים. (32) אורך חוט החוגר את כל עובי הקורה.

17 ח. סָאָה שֶׁהִיא מִטָּה עַל צִדָּה³³ בְּאֵוִיר³⁴ - אֵינָה
18 מְבִיאָה אֶת הַטְּמָאָה תַּחַת כָּלָהּ עַד שִׁיחָהּ בְּהִקְפָּה
19 אַרְבָּעָה טַפָּחִים וּמִחְצָה בְּקֶרֶב, כְּדִי שִׁיחָהּ גְּבֵה
20 הַצֵּד הָעֲלִיּוֹן³⁵ טַפַּח וּמִחְצָה, וְיִהְיֶה הַטְּפַח עַל טַפַּח
21 מִמֶּנָּה גְּבֵהוּ מֵעַל הָאָרֶץ טַפָּח³⁶. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה
22 גְּבוּהָה מֵעַל הָאָרֶץ חֲצִי טַפַּח³⁷ וְהָיָה בְּהִקְפָּה
23 שְׁלֹשָׁה - מְבִיאָה אֶת הַטְּמָאָה³⁸. וְכֵן עֲמּוּד עֹלָל³⁹
24 שֶׁהוּא מְטִיל לְאֵוִיר וּמִנֵּחַ עַל הָאָרֶץ - אֵינּוּ מְבִיא
25 טְמָאָה תַּחַת דָּפְנוֹ עַד שִׁיחָהּ בּוֹ הִקְפּוֹ עֲשָׂרִים
26 וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים; וְאִם אֵין בְּהִקְפּוֹ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה
27 טַפָּחִים - טְמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת. זֶה
28 שֶׁהֲצִרִּיכוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים - עַל הָעֲקָרִין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ג תמוז - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גם שני הכללים עצמם אינם בתכלית הדיוק. יש בהיקף יותר מפי שלושה ברוחב (3,1415) והאלכסון גדול קימעה משבע חמישיות, ולא הטילו חכמים על האדם לחשב חשבונות הנדסיים מדויקים כל כך.

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו

פרק שלשה עשר

(1) יבאר אוהל שאינו עשוי בידי אדם ואוהל רעוע, המביאים טומאה וחוצצים, ומביאים ולא חוצצים, ושאינם חוצצים ולא מביאים.

א. כל טפה על טפה ברום טפה קרוי אהל, כמו שבארנו², וחוצץ בפני הטמא את הטמא. בין שעשאוהו להאחיל בין שנעשה מאליו, אפלו ה'ה' שלא בידי אדם - הרי זה מביא וחוצץ. כיצד? אחד חור שתררהו מים³ או שרצים או שאכלתו מלחה⁴, או שצבר אבנים או קורות ונעשה בהן חלל טפה - הרי זה אהל ומביא וחוצץ.

(2) למעלה פי"ב ה"א. ראה שם. (3) אהלות פ"ג מ"ז. (4) מלשון הכתוב (ירמיה יז, ו): "ארץ מלחה", והיא מתבקעת מאליה.

ב. במה דברים אמורים? בשהיה האהל חזק ובריא; אבל אהל רעוע⁵ אינו מביא את הטמא ואינו חוצץ בפני הטמא מן התורה, אבל מדברי סופרים מביא את הטמא ואינו חוצץ. כיצד? שריגי האילנות⁶ הסוכים על הארץ, והן הנקראים סככות, ואבנים היוצאות⁷ מן הגדר⁸ הסככות על הארץ, והן הנקראין פרעות⁹: אם יכולין לקבל מעזיבה¹⁰ בינונית¹¹ והן עומדים - הרי אלו מביאין וחוצצין מן התורה; ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא הן נופלים - הרי אלו מביאין מדבריהם¹² ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן.

(5) שבקלות אפשר להזיזו ממקומו או להפילו. (6) ענפי העצים. (7) בולטות לחוץ. (8) של אבנים. (9) מלשון הכתוב (במדבר ו, ה): גדל פרע שער ראשו. (10) שכבת טיט, שנותנים על קרשי התקרה. (11) שהם חזקים ויעמדו בפני לחץ משא שכזה, מבלי להשבר או להתכופף ולהפילו. כחכמים במשנה שם פ"ח, ב, ולפי פירוש רבינו (ראה תפארת ישראל שם, יכין לג ולד). (12) במס' נדה סח, ב אמרו: "סככות ופרעות וכו' רבנן הוא דגזרו (חכמים הם שגזרו)", ולכאורה זה בניגוד למשנתנו שהסככות והפרעות מביאים וחוצצים, ומשמע שמן התורה הם כאוהל ממש, שהרי חכמים לא יטהרו דבר שהוא טמא מן התורה, ולפיכך מפרש רבינו, שאם יכולים לקבל מעזיבה בינונית דינם מן התורה כאוהל ומביאים וחוצצים, ובגמרא נדה שם המדובר כשאננם יכולים לקבל מעזיבה כזו, ומן התורה אינם אוהל, וגזרו רבנן להחמיר שיביאו את הטומאה, אבל לא הקילו לענין חציצה (כסף-משנה).

ג. אלו¹³ מביאין וחוצצין: כלי עץ הבא במדה¹⁴. וכן כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה הבאין במדה. ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ¹⁵ ומחצלת¹⁶ שהן עשויות אהלים¹⁷. ובהמות או חיות, בין טמאות בין טהורות. והוא שהיה ראש זו בין רגלי זו והיו קלן דבוקות. והעוף ששכן¹⁸. והחוטט בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש. ואכלין שאינן מכשרין, כדי שלא יטמאו¹⁹. ירקות המתקנימין בימות החמה והגשמים - הרי הן באילנות ומביאין וחוצצין. ואלו הן: הארוס²⁰ והקיסוס²¹ וירקות חמור²² ודלעת וניזית. וכן הסככות והפרעות²³ והזיזין והגזורות²⁴ והשוככות והשקיפין²⁵ והסלעים²⁶ והנחירים²⁷ והשננין²⁸. כל אלו מביאין וחוצצין.

(13) שם משנה א. (14) גדולים וכבדים. ראה למעלה פי"ב ה"ב וביארנו שם. (15) שטיח עשוי מגמי. (16) עשויה מקנים או קש. (17) שעשאוהו אוהל ממש נטוי (תנאי זה נמשך אל כל האמור בבבא זו, החל מפשוטי כלי עור). ואע"פ שהם מקבלים טומאה, וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ, מכיוון שעשאוהו אוהל ממש נטוי, בטלו מתורת כלי (רבינו בפירושו למשנתנו). (18) וקשור לעץ או לכותל (רבינו במשנה שם). (19) אבל אוכלין המוכשרים לקבל טומאה אינם חוצצים (לקמן ה"ד). (20) איריס. (21) מין עשב המתפשט לגבהו ולרחבו, ומשתמים בו להאחיל. (22) מין קישואים, בערבית "אלתקם" (רבינו במשנה שם). (23) נתבאר דינם למעלה (הלכה ב). (24) אבן או עץ הבולט מכותל הבית, ובסופו תוספת. כשהתוספת כלפי מעלה נקרא זיז, ואם היא כלפי מטה - נקראת גזורה (רבינו בפירושו למשנה כאן. ראה משנה שם פי"ד, א). (25) רבינו במשנה שם מפרש: "תוספת ההרים" כנראה בליטות באמצע גבהם. (26) אבן יוצאת מן הכותל (שם), ויש מפרשים: נקיקי הסלעים]. ואין זה דומה לזיז וגזורה שנעשו בידי אדם בכונה. (27) רבינו במשנה גורס "והגהרים", מלשון "ויגהר ארצה" (מלכים א יח, מב). ופירושו: תוספת הכותל המשתפעת כלפי הקרקע. (28) שיני הסלע בראש ההר (רבינו שם).

ד. ואלו²⁹ מביאין ולא חוצצין: האדם³⁰. וכלי עץ שאינן באין במדה. מפני שהן ככל הכלים ומתטמאין. ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאינן עשויות אהלים, אלא מתוחין בלבד³¹, ואין להן שפוע ואין שם קתלים. ובהמה וחיה שמתו³², ואכלין טמאין או מכשרין. שדבר טמא³³ אינו חוצץ. ורחים של יד³⁴, שהרי היא בכלל כלי אבנים³⁵. כל אלו מביאין ואינן חוצצין.

(29) שם פ"ח מ"ג. (30) שם פ"ו ה"א. (31) פרושים מלמעלה כגג בלי כתלים. (32) ונבילה מטמאה. והוא-הדין כשנשחטו, שהרי הוכשרו בשחיטה (רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ז, וראה באות הבא). (33) וכן המוכשר

בפירושו שם. ראה ר"ש, ברטנורא ותפארת ישראל, שפירשו: חוטי שתי. (54) חבלים סרוגים שמניחים אותם על המיטה כדי לקבל את הכרים והכסתות, ואויר מפסיק בין חבל לחבל. (55) סלים קלועים שמוציאים בהם את הזבל. (56) שבכות. (57) הסריגה אינה צפופה. ואויר מפסיק בין חבל לחבל וכדומה. (58) בפרק הבא.

יום ש"ק כ"ד תמוז ה'תשע"ו

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר שאין טומאה נכנסת לאוהל ולא יוצאת ממנו בפחות מטפח על טפח, חלון הנעשה לאורה וחלון הנעשה שלא בידי אדם, מאור שהתחיל לסותמו ולא הספיק לגומרו, חלון העשוי לאורה או לתשמיש והיה בו שבכה, וחלון שבין שני בתים, חור שבדלת או העושה חור בכותל להניח בו מסמר.

א. אין טמאה נכנסת² לאהל ולא יוצאה ממנו²⁵ בפחות מטפח על טפח. כיצד? חלון שבין בית לבית או שבין בית לעליה: אם יש בו טפח על טפח מרבע³ והיתה טמאה באחד מהן - הבית השני טמא; אין בחלון פותח טפח - אין הטמאה יוצאה ממנו ולא נכנסת לאהל השני. במה דברים אמורים? בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש⁴; אבל חלון שעשה אותו האדם לאורה כדי שיכנס ממנו האור - שעורו בפונדיון⁵, והטמאה יוצאה ממנו. כיצד? היתה טמאה בבית, ובא אדם ונסמן⁶ לחלון זה של מאור או שהניח בו פלי או שהאחיל עליו אהל בצד הפתל - נטמא כל שבאהל, שהטמאה יוצאה לו. וחלון העשוי לאורה הוא שאין עליו תקרה, אלא גלוי הוא לשמש⁷.

(2) אהלות פ"ג מ"א. (3) טפח באורך וטפח ברוחב, אבל טפחים באורך וחצי טפח, ואפילו יותר קצת ברוחב, אינו מכניס ומוציא את הטומאה (ראה למעלה פ"ב ה"א). (4) להניח שם חפצים וכדומה. (5) דרכו. (6) מטבע עתיקה, משנים עשר דינר. וטעמו של דבר, מפני שחור כזה מכניס אור מספיק להאיר קצת את הבית. במשנה שם כתוב: "כמלוא מקדח", ובבכורות לז, א - פירשו שזהו כפונדיון האיטלקי. (7) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה: "חלון שהיה לאויר".

ב. חלון⁸ הנעשה שלא בידי אדם, כגון שחררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת⁹, או שהיה חלון פקוק¹⁰ ונטל הפקק, או שהיתה בו זכוכית ונשברה - שעורו מלא אגרוף¹¹, והוא בראש גדול של אדם. והוא שלא חשב עליו לתשמיש; אבל אם חשב עליו לתשמיש - שעורו בפותח טפח. חשב עליו למאור - שעורו בפונדיון. שהמחשבה כאן במעשה¹².

(8) אהלות, שם. (9) ראה פ"ג ה"א. (10) סתום בפקק.

לקבל טומאה, שהרי הוא מתטמא עכשיו (רבינו במשנה שם). (34) שאינם כבדים כל-כך. (35) שאינם באים במידה.

ה. ואילו³⁶ לא מביאין ולא חוצצין: הורעים³⁷ והירקות³⁸ המהפריין לקרקע³⁹, חוץ מן הארבע ירקות שמנינו. וכפת הפרד⁴⁰ והשלג והכפור⁴¹ והגליל⁴² והמלח. והדולג⁴³ ממקום למקום, והקופץ⁴⁴ ממקום למקום. והעוף הפורח, וטלית המנופלת⁴⁵, וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין ולא חוצצין. שאף על פי שהאחילו - אינו אהל המתקיים⁴⁶.

(36) שם משנה ה. (37) צמחים שבתוכם גרעינים הנאכלים. (38) שהם עצמם נאכלים. (39) מפני שאין להם קיום אינם כאוהל, ואם הם תלושים דינם ככל האוכלין. (40) בגודל טפח. (41) טיפות הטל שקפאו. (42) קרח. (43) רגל אחת מצד זה של הטומאה, והשנייה בצד שני. (44) בשתי רגליו ביחד. (45) הרוח מגביהה אותה והיא מאחילה על הטומאה, אבל אינה מחוברת לשום מקום. (46) אינו מתקיים כלל והוא גרוע מאוהל רעוע, שמביא את הטומאה מדבריהם (למעלה הלכה ב).

ו. קשר⁴⁷ את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה⁴⁸, כבש כנף הטלית באבן⁴⁹ - הרי זו מביאה את הטמאה.

(47) שם. (48) בשבת קא, ב "והוא (בתנאי) שקשרה בשלשלת ברזל". מובן שברזל לאו דוקא, וגם חבל חזק המעמיד את הספינה דינו כברזל. (49) הניח על כנפה אבן כבידה, והרוח אינה מזיזה את הכנף, והטלית מתנופפת ומאחילה.

ז. נסר⁵⁰ שהוא צף על פני המים וטמאה תחת צדו האחד - הרי הפלים שפתחת צדו השני טהורים; שהרי כבר בארנו, שהספינה השטה אינה מביאה הטמאה.

(50) תוספתא אהלות פ"ט ה"ו.

ח. אלו⁵¹ חוצצין⁵² ולא מביאין: מסכת⁵³ פרוסה, וחבילי מטה⁵⁴, והמשפלות⁵⁵, והסריגות⁵⁶ שפחלונות. כיצד הן חוצצין? שאם היה חלון בין שני בתים והטמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו, אף על פי שיש ביניהן אויר⁵⁷ - הרי אלו חוצצין ולא תכנס טמאה לבית שני. והוא שלא יהיה שם בסריגות אלו או בעיני המשפלות או בין חבל לחבל פותח טפח; שאם היה שם פותח טפח - תכנס בו הטמאה, כמו שיתבאר⁵⁸.

(51) שם משנה ד. (52) כגון שהיו מונחים על ארובה של הבית שטומאה בתוכו וכלים טהורים על גביהם או שסותמים חלון שבין בית לבית. (53) מחצלת (רבינו

וְהָרִי הָיָה בֵּין שְׁנֵי פְתִים - שְׁעוּרָה בְּפֹתֶחַ טֶפַח. וְנָתַן
 אֶת הַתְּקֵרָה בְּאֶמְצַע הַחֲלוֹן - הַתַּחְתּוֹן²⁵ שֶׁתַּחַת
 הַתְּקֵרָה שְׁעוּרוֹ בְּפֹתֶחַ טֶפַח, וְהָעֲלִיּוֹן שְׁלֹמֶעֱלָה מִן
 הַתְּקֵרָה שְׁעוּרוֹ כְּפוֹנְדִּיּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָלוּי לְאֹוִיר²⁶.

(22 שם מ"ב. 23) למעלה ה"א. כפל בבא זו, כעין הקדמה
 לבבא שלאחריה. (24) כגון שהתקרה למעלה מן החלון
 וסומכת עליו. (25) החלק התחתון של החלון. (26) כמו
 שהיה לפני שבנה את התקרה.

ו. הַחֹר²⁷ שֶׁבְּדִלְתָּ²⁸, או שְׁשִׁיר בַּהּ הַחֶרֶשׁ²⁹ מְקוֹם
 פְּתוּחַ מְלֻמָּעָה או מְלֻמָּטָה³⁰, או שֶׁהִגִּיף אֶת הַדִּלְתָּ
 וְלֹא גָמַר לְהִדְקָה וְנִשְׁאָר אֹוִיר בֵּין שְׁתֵּי הַדִּלְתוֹת, או
 שֶׁסָּגַר הַדִּלְתָּ וּפְתָחוֹ הָרוּחַ, בְּכָל אֵלוּ: אִם הָיָה
 הַפְּתוּחַ כְּאֶגְרוֹף³¹ - הַטְּמָאָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ וְנִכְנָסֶת לָהּ
 בְּמְקוֹם פְּתוּחַ זֶה; וְאִם הָיָה פְּחוֹת מִכְּאֶגְרוֹף - הָרִי
 הוּא כְּסִתוּם³².

(27 שם מ"ג. 28) שנעשה שלא בכוונה להשתמש בו,
 אלא הנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסותמו.
 (29) הנגר. (30) הדלת קצרה מפתח השער, ונשאר מקום
 פנוי למעלה או למטה. (31) כדין חלון שנעשה שלא בידי
 אדם, בהלכה ב. (32) כרכי עקיבא, שם.

ז. הַעוֹשֶׂה³³ חֹר בְּכֹתֵל כְּדִי לְהַנִּיחַ בוֹ קֶנֶה או מִסְמָר
 גָּדוֹל³⁴, או לְרֹאוֹת מִמֶּנּוּ הָעוֹבְרִים וְהַשֹּׁבִים, או לְדַבֵּר
 עִם חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה כְּחֲלוֹן הָעוֹשִׂיָה לְתַשְׁמִישׁ
 וְשְׁעוּרָה בְּפֹתֶחַ טֶפַח³⁵.

(33 שם מ"ד. 34) לפתוח בו את הדלת. (35) כבית-הלל
 שם. [בשני הדינים האחרונים, לראות ממנו ולדבר עם
 חבירו, מודים בית-שמאי לבית-הלל. ראה ראב"ד וכסף-
 משנה].

(11) במסכת כלים פ"ז מ"ב, שנינו: "זהו אגרופו של בן
 בטיח", אדם ידוע בזמנם גדול כענק, ואגרופו כראש גדול
 של אדם בינוני. (12) כאילו עשה בתחילה את החלון לשם
 כך.

ג. מְאֹור¹³ שֶׁהַתְּחִיל לְסִתְמוֹ¹⁴ וְלֹא הִסְפִּיק לְגַמְרוֹ,
 מִפְּנֵי שֶׁלֹא הָיָה לוֹ טִיט או שֶׁקָּרָאוּ חֲבֵרוֹ או
 שֶׁחֲשָׁכָה לִילִי שָׁבַת, וְנִשְׁאָר מִמֶּנּוּ מַעַט¹⁵: אִם נִשְׁאָר
 מִמֶּנּוּ רוּם אֲצָבָעִים עַל רֹחַב הַגּוֹדֵל - מְבִיא אֶת
 הַטְּמָאָה; פְּחוֹת מִכָּאן - הָרִי הוּא כְּסִתוּם¹⁶.

(13) חלון העשוי לאורה. (14) אהלות, שם: "שירי מאור".
 (15) וברעתו לגמור את הסתימה. (16) ואם רוצה להשאירו
 כמו שהוא, מחשבתו קובעת כמו בה"ב. כל השיעורים הללו
 הלכות מקובלות הן.

ד. חֲלוֹן גָּדוֹל¹⁷ הָעוֹשִׂי לְאוֹרָה וְהָיָה בַּהּ שֹׁבָכָה
 וְכִיוּצָא בַּהּ: אִם יֵשׁ שָׁם בְּמְקוֹם אֶחָד מִמֶּנּוּ
 כְּפוֹנְדִּיּוֹן - מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה וּמוֹצִיא אֶת הַטְּמָאָה;
 הָיָה נִקְבִי הַשֹּׁבָכָה דְּקִים וְאֵין בְּאֶחָד מֵהֶן כְּפוֹנְדִּיּוֹן -
 הָרִי זֶה כְּסִתוּמָה¹⁸. וְכֵן חֲלוֹן הָעוֹשִׂיָה לְתַשְׁמִישׁ¹⁹
 וְבַהּ סְבָכוֹת²⁰ וּרְפָפוֹת²¹: אִם יֵשׁ בְּמְקוֹם אֶחָד טֶפַח
 עַל טֶפַח מְרַבֵּעַ - מְבִיא וּמוֹצִיא, וְאִם לֹא - הָרִי
 הִיא כְּסִתוּמָה¹³.

(17) שם. (18) כבית-הלל שם, שאין הנקבים מצטרפים.
 (19) ושיעורו להביא ולהוציא את הטומאה — טפח.
 (20) צ"ל: סבכות. (21) מסגרת ובה נסרים דקים מונחים זה
 על זה בשיפוע ומרוחקים קצת זה מזה, כדי להכניס אוויר
 לחדר (תפארת ישראל).

ה. חֲלוֹן שֶׁהָיָה גָלוּיָה²² לְאֹוִיר - שְׁעוּרָה כְּפוֹנְדִּיּוֹן,
 מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ עוֹשִׂיָה אֱלָא לְאוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֶמְרֵנוּ²³.
 בָּנָה בֵּית חוּצָה לָהּ וְנַעֲשִׂית חֲלוֹן זֶה תַּחַת תְּקֵרָה²⁴

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח כ"ד תמוז תשע"ו

יום ראשון י"ח תמוז ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רמו. רמג.

תלמוד לומר: "בְּנִחֲלָתָךְ אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאֶרֶץ" (שם), בְּאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּשְׁנֵי אֲוִי; בְּחוּצָה לְאֶרֶץ אֵינוֹ עוֹבֵר אֱלָא
 מִשּׁוּם לֹא אֶחָד — כְּלוּמָר: לֹא תִגְזֹל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר
 שֶׁלֹא זֶה אֵינוֹ אֱלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הָרַמ"ג — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּגַנוֹב אֲדָם
 מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוּ בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת: "לֹא תִגְנֹב"
 (שמות כ, טו). וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת יתרו שם): "הָרִי
 אֲזִהְרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ". וּבִגְמָרָא סְנִהֲדִין (פו.): "אֲזִהְרָה
 לְגוֹנֵב נֶפֶשׁוֹת מִנִּין? רַבִּי יֵאָשִׁיָה אוֹמֵר: מ"לֹא-תִגְנֹב",
 רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: מ"לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד" (ויקרא כה,

הַמִּצְוָה הָרַמ"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּגַנוֹב
 גְּבוּלוֹת הַקְּרָקְעוֹת, וְהוּא שֶׁלֹא נִשְׁנָה אֶת-הַגְּבוּל שֶׁבִּינוּ
 לְבֵין זוּלָתָנוּ עַד שֶׁיָּהָא אֶפְשָׁר לְטוּעֵן לְטוּעֵן (לעצמו)
 אֶת-קְרָקַע זוּלָתוֹ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא תִסֵּיג גְּבוּל
 רֵעֶךָ" (דברים יט, יד). וּבִסְפָּרִי (פרשת שופטים שם) אָמְרוּ:
 "לֹא תִסֵּיג גְּבוּל רֵעֶךָ", וְהָלֹא כִּכֵּר נֶאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל",
 וְכֵן תִּלְמוּד לומר "לֹא תִסֵּיג" מִלְּמַד שֶׁכָּל-הָעוֹקֵר תַּחֲמוּמוֹ
 שֶׁל חֲבֵרוֹ — עוֹבֵר בְּשְׁנֵי אֲוִי. וְכֹל אֵף בְּחוּצָה לְאֶרֶץ?

מתוך מהדורת חזק

שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֲצִלָּהּ חֹב הַזֵּה־רַף מִלְּהַחֲזִיק בּוֹ. וְכִבֵּר נִכְפָּל
הֵלָא בְּעֵינֵי זֶה וְהֵבִיא לְדַגְמָא דְּכִרָּה זֶה בְּעֵצְמוֹ וְאָמַר:
"לֹא-תַעֲשֶׂק שָׂכִיר" (דברים כד, יד), עֲנִינוּ: לֹא-תַעֲשֶׂק
אֶת-הַשָּׂכִיר לִפִּי שֶׁהוּא עֲנִי וְאֶבְיוֹן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בּוֹ:
"וְלֹא-תִבּוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ (בלי שתשלם המגיע לו) כִּי עֲנִי
הוּא" (שם, טו). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי-תצא): "לֹא-תַעֲשֶׂק
שָׂכִיר עֲנִי וְאֶבְיוֹן, וְהָלֹא כִּבֵּר נֶאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל"? מִלְּמַד
שֶׁכָּל-הַכּוֹבֵשׁ שָׂכִיר שָׂכִיר — עוֹבֵר מִשּׁוּם: בַּל תַּעֲשֶׂק,
וּבַל-תִּגְזֹל, וּבַל-תִּלְיֵן פְּעֻלַּת שָׂכִיר, וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן
שָׂכָרוֹ. וְשֵׁם אָמְרוּ בְּפִירוּשׁ עֲנִין אָמְרוּ "עֲנִי וְאֶבְיוֹן"
אָמְרוּ: "מִמֶּהֱרָ אֲנִי לְהַפְרֵעַ עַל-יָדִי (כשמדובר ב) עֲנִי
וְאֶבְיוֹן". וְהַעוֹבֵר עַל הָעֵשֶׂק דִּינוֹ בְּעֵנֶשׁ רִדִּין הַגְּזֵלָן שֶׁהוּא.
אָמַר יִתְעַלָּה: "וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ בַּפֶּקֶדוֹן אוֹ-בְתַשׁוּמַּת יָד אוֹ
בְּגִזֵּל אוֹ עֵשֶׂק אֶת-עַמִּיתוֹ" (ויקרא ה, כא).

יום רביעי כ"א תמוז ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רסה.

הַמִּצְוָה הָרִסָּה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּה־רַף מִלְּהַעֲסִיק
מִחֻשְׁבוֹתֵינוּ בַּתְּחִבּוּלוֹת אֵיךְ לְכַוֵּשׁ קִנְיָן שֶׁל זולתנו
מֵאַחֲרֵינוּ, וְזֶהוּ אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא תַחֲמַד בֵּית רֵעֶךָ" (שמות
כ, יז). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת יתרו שם): "לֹא תַחֲמַד —
אוֹ (אם-כך אולי) אֲפִלּוֹ חֲמוּד בְּדַבּוּר? תִּלְמֹד לֹמַר:
"לֹא-תַחֲמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָם לָךְ" (דברים ז, כה),
מִה לְהֵלֵן עַד שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, אֵף כָּאֵן נִמִּי עַד שֶׁעוֹשֶׂה
מַעֲשֶׂה", הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁלֹּא זֶה מִזְהִיר מִלַּעֲשׂוֹת
תְּחִבּוּלוֹת כְּדִי שֶׁשִּׁישִׁיג לַעֲצֵמָנוּ דְּכִרָּה שֶׁחֲמִדְנוּ מִכְּרוֹשׁ
אַחֲרֵינוּ, וְאֲפִלּוֹ בְּקִנְיָה וּמִתֵּן דָּמִים מְרִבִּים — שֶׁכָּל-זֶה
עֹבֵרָה עַל "לֹא תַחֲמַד".

יום חמישי כ"ב תמוז ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רסו.

הַמִּצְוָה הָרִסָּה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּה־רַף מִלְּתִלוֹת (לקשור)
מִחֻשְׁבוֹתֵינוּ בַּחֲמוּד רְכוּשׁ זולתנו וְלִהְתַּאֲוֹת לוֹ, לִפִּי שֶׁזֶה
יָבִיא לִידֵי עֲשִׂית תְּחִבּוּלָה לְרִכִּישׁוֹ, וְזֶהוּ לִשׁוֹן הֵלָא שָׂבָא
בְּעֵינֵי זֶה, אָמַר: "וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" (דברים ה, יח). וְאֵין
שְׁנֵי הֵלָאִין עֲנִין אֶחָד, אֲלֵא הֵלָא הִרְאִשׁוֹן וְהוּא "לֹא
תַחֲמַד", מִזְהִיר מִלְּכַוֵּשׁ קִנְיָן זולתנו (על ידי תחבולות),
וְהֵלָא הַשְּׁנֵי מִזְהִיר אֲפִלּוֹ עַל הַתְּאַוָּה וְהַחֲמוּד בְּלִכְד. וְלִשׁוֹן
הַמִּכְלָתָא (פרשת יתרו): "לֹא תַחֲמַד בֵּית רֵעֶךָ" וְהֵלֵלֵן הוּא
אוֹמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" — לְחִיב עַל הַתְּאַוָּה
(במחשבה ולב) בִּפְנֵי עֲצָמָה וְעַל הַחֲמוּד (במעשה) בִּפְנֵי
עֲצָמוֹ. וְשֵׁם אָמְרוּ: "מִנֵּין שֶׁאֵם הַתְּאַוָּה אָדָם סוֹפּוֹ לְחֲמוּד
(בנקיטת פעולות מעשיות)? תִּלְמֹד לֹמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה וְלֹא
תַחֲמַד". מִנֵּין שֶׁאֵם חֲמַד אָדָם סוֹפּוֹ לְגִזּוֹל? תִּלְמֹד לֹמַר:
"וְחֲמַדוֹ שְׂדוֹת וְגִזְלוֹ" (מִיכָה ב, ב). פְּרוּשׁ דְּכִרָּה זֶה: שֶׁאֵם רָאָה

1 (מב) וְלֹא פְּלִיגִי (הם אינם חולקים): מִרָּקָא חֲשָׁב (אחד
2 מתייחס ל) לֹא דִּגְנָבָה וּמִרָּקָא חֲשָׁב לֹא דְּמִכְרָה, לִפִּי
3 שְׁאֵין עוֹנְשִׁים אוֹתוֹ עַל כָּךְ עַד שֶׁיִּגְנוֹב וְיִמְכּוֹר, וְכַשִּׁינְעוֹבֹר
4 עַל שְׁנֵי לֵאוֹיִן אֵלּוּ — חִיב חֲנֻק. אָמַר יִתְעַלָּה: "וְיִגְנוֹב
5 אִישׁ וְיִמְכְּרוּ וְנִמְצָא כִּידּוֹ מוֹת יוֹמָת" (שמות כא, טז). וְכִבֵּר
6 נִתְבָּאֵרוֹ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִרְקָא י"א מִסְנֵה־רִינָן (פה).

יום שני י"ט תמוז ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמָּה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּה־רַף מִלְּגִזּוֹל, וְהִיא
8 לְקִיחַת דְּכִרָּה שְׁאֵין לָנוּ זְכוּת בּוֹ, בְּאִנְס וּבְחִזְקָה בְּגִלּוּי, וְהוּא
9 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְכָךְ פִּרְשׁוּ בְּעֵלֵי
10 הַקְּבֵלָה (בבא קמא עט): "לֹא תִגְזֹל" — כְּעֵינֵי שֶׁנֶּאֱמַר:
11 "וְיִגְזֹל אֶת-הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי" (שמואל-ב כג, כא). וְלֹא
12 זֶה נִתַּק לַעֲשֶׂה וְהוּא אָמְרוּ: "וְהַשִּׁיב אֶת-הַגְּזֻלָּה אֲשֶׁר גִּזַּלְתָּ"
13 (ויקרא ה, כג), אֲלֵא שֶׁאֲפִלּוֹ בְּטֵל (עשה פעולה המונעת קיום
14 ה) עֲשֶׂה שָׂבָה — אֵינוֹ לִזְקָה (שלא בבכל לאו הניתק לעשה),
15 [שְׁאֵין אָדָם לִזְקָה וּמִשְׁלָם] לִפִּי שֶׁהוּא לֹא שֶׁנִּתֵּן [שְׁנִיתָם]
16 לְתַשְׁלוּמִין: שֶׁאֵם שָׂרָף אֶת-הַגְּזֻלָּה אוֹ זָרְקָה לָיִם —
17 מִשְׁלָם מִה-שֶׁהִיָּתָה שֶׁהוּא; וְאֵם כִּפּוּר בַּהּ וְנִשְׁבַּע — מוֹסִיף
18 חֲמִשׁ וּמִקְרִיב אֲשֶׁם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמִּקְוָמוֹ (מצות עשה עז),
19 וְכֵן נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מִכּוֹת (טז). וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוֹ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
20 בְּפִרְקָא ט' וּפְרָק י' מִבְּבָא קָמָא.

יום שלישי כ' תמוז ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רמז.

21 הַמִּצְוָה הָרִמָּה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּה־רַף מִלְּכַבּוֹשׁ
22 (לעבב) אֶת הַחֻבוֹת הַקְּבוּעִים (המטילים) עָלֵינוּ לְכָל נִחְזִיק
23 בָּהֶם וְלֹא נִשְׁלָמָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תַעֲשֶׂק
24 אֶת-רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְהוּא שֶׁהַגְּנָבָה הִיא
25 לְקִיחַת דְּכִרָּה שֶׁל הַזולת בַּתְּחִבּוּלָה וּבְהִסְתַּר, וְהַזֵּה־רַף
26 מִמַּעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִגְנוֹבוּ", כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ (לא
27 תעשה רמד); וְהַגְּזֹל הוּא לְקִיחַת דְּכִרָּה שֶׁל הַזולת בְּאִנְס
28 וְחִזְקָה בְּגִלּוּי כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים שׁוֹרְדֵי הַדְּרָכִים, וְהַזֵּה־רַף גַּם
29 עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִגְזֹל"; וְהַעֲשֶׂק הוּא שִׁיחָה
30 לְזולתָהּ אֲצִלָּהּ חֹב מְסִים, כְּלוֹמַר: שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֲצִלָּהּ
31 וּבְאֲחֻרֵי יוֹתֵף מִמּוֹן וְאַתָּה מִחֲזִיק בּוֹ וְאֵינְךָ מוֹסְרֵוֹ לוֹ בֵּין
32 דֶּרֶךְ אִנְס בֵּין שְׁלֹא דֶּרֶךְ אִנְס, אֲלֵא (דוחהו בטענות) בְּלֶךְ
33 וְשׁוֹב אוֹ בְּרִמְיָה. וְהַזֵּה־רַף גַּם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ
34 יִתְעַלָּה: "לֹא תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ". וּבְפִירוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרָא
35 (פרשת קדושים): "לֹא-תַעֲשֶׂק — עֵשֶׂק שֶׁהוּא שֶׁל מִמּוֹן,
36 וְאֵינָהּ זֶה הַכּוֹבֵשׁ שָׂכִיר" (מעבב שבר הפועל) וְכֵן
37 כָּל-הַדּוּמָה לוֹ. וְהַמִּשָּׁל בַּשָּׂכִיר שָׂכִיר, לִפִּי שֶׁהוּא חֹב
38 הַקְּבוּעַ עָלָיָהּ אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא מִסֵּר לָךְ מִמּוֹן מִשְׁלוֹ וְלֹא
39 בָּא לְדֶרֶךְ אֲתָה מִמּוֹנוֹ שׁוֹם מִמּוֹן, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן בֵּין

יום שבת קודש כ"ד תמוז ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רסט.
מצות עשה דר.

המצוה הרס"ט — האזהרה שהזהרנו מלהתעלם
 מן-האבדה, אלא נקחנה ונחזיקנה לבעליה, והוא אמרו
 ותעלה: "לא תוכל להתעלם" (דברים כב, ג). וכבר באנו
 (מצות עשה דר) אמרם במכילתא בענין האבדה: "נמצאנו
 למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה". ולשון
 הגמרא (בבא מציעא ל): "השב אבדה עשה ולא-תעשה
 הוא". ובמשנה תורה כפל את-הלאו בענין זה ונאמר בו
 לאו מיוחד והוא אמרו ותעלה: "לא-תראה את-שור
 אחיך או את-שיו נדחים וגו'" (שם, א). ובספרי (פרשת
 תצא שם): "לא-תראה את-שור אחיך" — מצות לא-
 תעשה ולהלן הוא אומר: "כי תפגע" (שמות כג, ד) —
 מצות עשה" וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפ"ב מבבא
 מציעא.

המצוה הד"ר — הצווי שנצטוינו להשיב את-
 את-האבדה לבעליה, והוא אמרו: "השב תשיבנו לו"
 (שמות כג, ד); "השב תשיבם לאחיך" (דברים כב, א).
 ובפרוש אמרו (בבא מציעא לב): "השבת אבדה — עשה
 הוא". ואמרו (ספרי פרשת כי-תצא) עוד על האבדה:
 "נמצאנו למדים שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה",
 ועוד נבאר לא-תעשה של אבדה במקומו (לא תעשה רסט).
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפ"ק ב' (מבבא) מציעא.

דבר יפה אצל אחיו אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו
 — הרי עבר על אמרו ותעלה: "לא תתחזק בו
 אהבת אותו הדבר עד שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יחדל
 מלפסו ולהכביד עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב
 ממנו ויותר יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על
 "לא תחמד" כשירש אותו הדבר שהיה של חברו שלא
 היה לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה
 עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו
 (שכל זה גורם). ואם נמנע זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת
 חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת
 התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם על
 "לא תגזל". והתבונן בענין זה במעשה אחאב ונבות
 (מלכים א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא
 תתאנה" ובין "לא תחמד".

יום שישי כ"ג תמוז ה'תשע"ו
מצות עשה קצד.

המצוה הקצ"ד — הצווי שנצטוינו להשיב את-
 הגזלה עצמה אם היא קימת בעינה, עם תוספת חמש (אם
 כפר על גזלתה בשבועה) או לתן דמיה אם נשתנתה, והוא
 אמרו ותעלה: "והשיב את-הגזלה אשר גזל וגו'" (ויקרא
 ה, כג). וכבר בארו במסכת מכות (טז), שלאו דגזל הוא
 לא שנתק לעשה ואמרו: "רחקנא אמר: לא תגזל (שם)
 יט, יג), והשיב את-הגזלה וגו'". וכבר נתבאר דיני מצוה
 זו בפ"ק האחרונים (מבבא) קמא.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תמוז, תשכ"א
 ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ כ' מו"ה גדול שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השני ושלאחריו, בו כתב אודות ענין לימוד אומנות המילה כניסה
 לבריתו של אברהם אבינו בקשר להמצב באיזה ארצות אירופא.

ות"ח על שהעיר שימת לבבי על זה ואשתדל לברר המצב בהאמור וכן בקשר להצעתו בזה.

ויהי רצון מנותן התורה ומצוה המצוה, שיביא הבריר לקיום מצוה זו בהידור בכל הפרטים.

והרי היא המצוה שקבלו עליהם בשמחה ועדיין עושים אותה בשמחה (שבת קל, א) ומצוה
 תמידית היא מצוה הנמשכת בכל רגע וכמרו"ל בהנוגע לדוד מלכא (מנחות מג, ב) וראה ג"כ ספר
 המצות לאדמו"ר הצמח צדק, עיין שם היטב מצות מילה.

בטח יודע מפרשת חג הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע נשיא ישראל,
 י"ב וי"ג תמוז.

בברכה לבשו"ט ובברכת חג הגאולה.

ישעיה פרק כח יז

יז וְשִׁמְתִי מִשְׁפָּט לִקְוֹ וְצִדְקָה לְמִשְׁקַלֹּת וְיֵעָה בְרֹד מַחֲסֶה כֹּזֵב וְסִתֵּר מַיִם יִשְׁמְפוּ: (ס) יח וְכִפֹּר בְּרִיתְכֶם אֶת־מֹות וְחֻזֹּתְכֶם אֶת־שְׂאוֹל לֹא תָקוּם שְׁוֹט שְׁוֹמֵץ פִּי יַעֲבֹר וְהֵייתֶם לֹא לְמֶרְמָם: יט מְדֵי עֲבָרוֹ יִקַּח אֶתְכֶם פִּי־בִבְקָר בִּבְקָר יַעֲבֹר בַּיּוֹם וּבְלֵילָה וְהִיָּה רִקְיָוָעָה הַבֵּין שְׁמוּעָה: כ פִּי־קֶצֶר הַמִּצָּע מִהַשְׁתַּרֵּעַ וְהַמִּסְכָּה צָרָה בְּהַתְפַּנֵּם:

רש"י

למרמס: (יט) בבקר בבקר. כל' תדיר תדיר אביא עליכם גזירות: והיה רק זועה הבין שמועה. זועה לכל השומעים להבין שמועות פורענו' הקשות שאביא עליכם כל השומעים יזועו: (כ) כי קצר המצע מהשתרע. כי אביא עליכם שונא דוחק אתכם אשר לא תוכלו להספיק עבודתו כשיציע מצעו עליכם יקצר לו מהשתרע השוכב עליו: מהשתרע. מהשתטח להאריך איבריו אישטנדליי'ר בלע"ז: והמסכה צרה. הנסיך שימשול עליכם יהיה מקומכם דחוק לו בהתכנסו לתוכו, ורבותינו דרשוהו על עכו"ם שהכניס מנשה להיכל קצר המצע הזה מהשתרע מהשתרר עליו שני רעים, ואני פרשתי לפי פשוטו ובדרך זה תרגום יונתן ואף מדרש רבותינו יש לישבו על אופן הדבור כלומר למה אני מביא עליכם פורענות זו לפי שקצר המצע מהשתרע אני לבדי עליו שנאמר (מ"א ח) הנה השמים לא יכלכלוך וכל־שכן בהכניסכם מסכה עמי בכיכול צר לנו המקום:

מצודת ציון

(יז) לקו. ענינו חבל המדה: ויעה. ענין כבוד וטאטא והוא מל' ואת היעים (שמות לח) שהם הכלים העשויים לכבד ולהסיר את הדשן: (יח) וכופר. ענין העברה ובטול וכן איש חכם יכפרנה (משלי טז): וחזותכם. מל' מחזו וגבול: לא תקום. לא תתקיים: למרמס. ענין דריכה ברגל: (יט) מדי. כמו מתי וכן מדי דברי בו (ירמיה לא): זועה. ענין רתת וחרדה כמו ביום שיועו שומרי הבית (קהלת יב): (כ) המצע. ענינו הכרים והכסות ההושם תחת האדם בשכבו כמו ערש יצועי (תהלים קלב): מהשתרע. ענין עודף ויתרון האורך כמו שרוע וקלוט (ויקרא כב): והמסכה. מל' מסך ומסכה כמו והמסכה הנסוכה (לעיל כה): צרה. דחוקה: כהתכנס. ענין אסיפה כמו נדחי ישראל יכנס (תהלים קמד):

שעשיתם עם השאול כי כן תבואו אל השאול: שוט שוטף וגו'. כלפי שאמרו שוט וגו' לא יבואנו אמר כאשר יעבור המכה המתהלכת תהיו לו למרמס כי עליכם יבוא וירמוס אתכם: (יט) מדי עברו. מתי שיעבור שוט השוטף יקח אתכם אליו: כי בבקר. בכל בוקר יעבור עליכם ואח"י יתמיד לבוא ביום ובלילה: והיה וגו'. מי שיתן לב להבין שמועת הפורעניות לא ישקוט לבבו רק יהיה מלא מרתת וחרדה: (כ) כי קצר וגו'. המצע אשר ישכב עליו יהיה קצר להשתטח עליו ולהאריך עצמו בפשוט הרגלים ר"ל ארצם תהיה צרה מהכיל התפשטות מרבית חיל האויב הבא: והמסכה צרה כהתכנס. המסכה תהיה צרה לו כאשר יתכנס להתאסף תחתיה עם כל איבריו והוא כפל ענין במ"ש ויורה על הפלגת הדבר שיהיה רב מחנהו וכמ"ש והיה מטות כנפיו מלא רוחב ארצך (לעיל ח):

מצודת דוד

(יז) ושמתי משפט לקו. אז אשוב גמול המפעל ואשים משפט יסורים להרשעים הללו כפי קו חטאם ר"ל כדבר הנמדד בקו לא פחות ולא יותר: וצדקה למשקלת. ואל הצדיקים אעשה צדקה כפי משקל צדקתם כי בימי חזקיה יכבוש סנחריב ערי הבצורות ביהודה ויהרוג הרשעים והצדיקים יותרו ויקבלו הטובה: ויעה ברד. כלפי שאמרו כי שמנו כזב מחסנו אמר שהברד יכבד ויטאטא את המחסה הכזב ר"ל סנחריב המכה לא יפנה אל דברי הכזב: וסתר. כלפי שאמרו ובשקר נסתרנו אמר שהמים ישטפו את מסתור השקר ר"ל סנחריב לא יפנה אל השקר וכפל הדבר במ"ש: (יח) וכפר וגו'. כלפי שאמרו כרתנו ברית את מות אמר אז יוסר הברית ויבוטל כי בוא יבוא עליכם: וחזותכם וגו'. כלפי שאמרו ועם שאול עשינו חזוה אמר אז לא תקום הגבול

שעשיתם עם השאול כי כן תבואו אל השאול: שוט שוטף וגו'. כלפי שאמרו שוט וגו' לא יבואנו אמר כאשר יעבור המכה המתהלכת תהיו לו למרמס כי עליכם יבוא וירמוס אתכם: (יט) מדי עברו. מתי שיעבור שוט השוטף יקח אתכם אליו: כי בבקר. בכל בוקר יעבור עליכם ואח"י יתמיד לבוא ביום ובלילה: והיה וגו'. מי שיתן לב להבין שמועת הפורעניות לא ישקוט לבבו רק יהיה מלא מרתת וחרדה: (כ) כי קצר וגו'. המצע אשר ישכב עליו יהיה קצר להשתטח עליו ולהאריך עצמו בפשוט הרגלים ר"ל ארצם תהיה צרה מהכיל התפשטות מרבית חיל האויב הבא: והמסכה צרה כהתכנס. המסכה תהיה צרה לו כאשר יתכנס להתאסף תחתיה עם כל איבריו והוא כפל ענין במ"ש ויורה על הפלגת הדבר שיהיה רב מחנהו וכמ"ש והיה מטות כנפיו מלא רוחב ארצך (לעיל ח):

איוב פרק ה יא-כב

יא לְשׁוֹם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקִדְרִים שֹׁגְבוּ יֵשַׁע: יב מִפֶּר מַחֲשָׁבוֹת עֲרוּמִים וְלֹא־תַעֲשִׂינָה יְדֵיהֶם תּוֹשִׁיָה: יג לִבְךָ חֲכָמִים בְּעֶרְמָם וְעֵצָה נִפְתָּלִים נִמְהָרָה: יד יוֹמָם יִפְגְּשׁוּ־חֶשֶׁךְ וְכָלִילָה יִמְשְׁשׁוּ בַצֹּהָרִים: טו וַיֵּשַׁע מַחֲרֵב מִפִּיהֶם וּמִדַּחֲזָק אֲבִיוֹן: טז וַתְּהִי לִדָּל תִּקְוָה וְעֵלְתָה קִפְצָה פִּיהָ: יז הִנֵּה אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יוֹכִיחֵנּוּ אֱלֹהִים וּמוֹסֵר שְׂדֵי אֱלֹהִים תִּמְאָם: יח כִּי הוּא יִכְאִיב וַיַּחֲבֹשׁ יָמָיִן (וידו) וַיִּדְּיוּ תַרְפִּינָה: יט בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יִצְלָךְ וּבְשִׁבְעַת לֹא־יִגַּע בְּךָ רָע: כ בָּרָעַב פֶּדֶךְ מַמּוֹת וּבְמַלְחָמָה מִיַּד חָרֵב: כא בְּשׁוֹט לִשׁוֹן תַּחֲבֹא וְלֹא־תִירָא מִשֹּׁד כִּי יָבֹא: כב לִשְׁדָּה וּלְכַפֵּן תִּשְׁחָק וּמַחֲיִת הָאָרֶץ אֱלֹהֵי־תִירָא:

רש"י

העלילה והרשעה כמו (תהלים סד) יחפשו עולות, עלילות: קפצה. סגרה כמו לא תקפוץ: (יז) הנה אשרי אנוש וגו'. ביסורין וכשם שהוא (מרפא) מכאובי של אלו כך אני אדרו' אליי על יסורין אלו שיבאוני והיה לך לקבלם ולא למאסם: (יט) בשש צרות. כשיבאו לעולם יצילך על ידי יסורין שנתייסרת בהם וגם בשביעית כשתבא לא יגע בך ועכשיו הוא מונ' אותך: (כא) בשוט לשון. של שטן תחבא אותך אלו הן השבע צרות רעב וחרב לשון ושוך וגו' וחית הארץ הם ליסטי':

מצודת ציון

(יא) וקודרים. ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יאל ב): שגבו ישע. כמו שגבו בישע: (יב) תושיה. מל' יש: (יג) נפתלים. עקשים כמו אין בהם נפתל (משלי ח): (יד) יומם. ביומם: יפגשו. יפגשו: ימששו. ענין החיפוש בידיהם להשמר ממכשול כמו כאשר ימשש העור (דברים כח): (טז) קפצה. ענין סתימה וכן וכל עולה קפצה פיה (תהלים קז): (יח) ויחבשו. מל' תחבושת ורפואה כמו לחבוש לנשברי לב (ישעיה סא): ימחץ. ענין הכאה כמו מחץ ראש (תהלים קי): (כא) בשוט. ענין ההליכה אנה ואנה כמו משוט בארץ (לעיל א): (כב) ולכפן. ענין אסיפה וכן כפנה שרשיה (יחזקאל יז) ובדרז'ל יש כנופיא (שבת ס) ועם הוא הפוך:

הנראה לעין כל תסכל עצתם ויתעו בה: וכלילה. כמו ההולך בחשכת הלילה אשר דרכו למשש ביד לבל יוכשל בדבר מה כן ימששו בעת הצהרים ור"ל אף בדבר המובן בתחילת המחשבה יהיה טח עיניהם מראות מהשכל לבותם וכפל הדבר במ"ש: (טז) ויושע. ובסכול דעתם יושע ה' את מי אשר היה עצתם עליו ויהיה נושע מחרב והוא מפייהם של הרשעים ההם אשר חשבו לבלעם חיים כי ישגו ולא ידעו מה יעשו להשיג תוחלתם: ומיד חזק. בזה יושע האביון מיד החזק ממנו וכפל הדבר במ"ש: (טז) ותהי. סכול דעת הרשע תהיה למלאות תקות הדל אשר ייחל עליה: ועולתה. והנה העולה סתמה פיה ולא תוכל להרע לו ונראה א"כ מכ"ז גודל ההשגחה: (יז) הנה. הואיל והכל בא בהשגחה הנה אשרי להאדם אשר יוכיחנה אלוה במשפט יסורין כי בזה ימורק העון להטיב אחריתו וגם אתה אל תמאס מוסר שדי: (יח) כי הוא יכאיב. ביסורין הוא מכאיב ובהם עצמן עושה תחבושת ורפואה כי בהם ממורק העון ותלך לה: וידיו. הידים אשר ימחץ בהם הם עצמם מרפאים בזה את המחץ מחלי העון וכפל הדבר במ"ש: (יט) בשש צרות. הנה דע לך אשר בעבור היסורין הבאים עליך נתמרק העון ועוד לא יוסיפו הצרות לגעת בך כי יצילך ה' בעת יבוא בעולם אחת מששת הצרות האמורות למטה: ובשבע. ובדבר השביעית אשר לא תחשב לצרה כמוהם מ"מ לא יגע בך הרע שבו: (כ) ברעב. בעת בוא רעב בעולם יפוך ה' שלא תמות מחסרון האוכל ובמלחמה יפוך מיד חרב האויב: (כא) בשוט לשון. בעת יתרבה לשון הרע בעולם ותשוטט הלשון לדבר רכיל אתה תהיה נחבא ונסתר ממנה כי לא תדבר עליך ולא תירא א"כ מהשוד והאבדון הבאה ע"י לה"ר: (כב) לשוד. לעת בוא שודד לגזול הון או בעת בוא כפן ר"ל עת יאצרו התבואות לייקר השער הנה תשחק ותלעג באלה כי לא יגעו בך לרעה: ומחית הארץ. בעת יהיה משלחת החיות לא תירא מהם, הרי הם ששה צרות במספר רעב ומלחמה ולה"ר שודדים כפן חית הארץ:

מצודת דוד

(יא) לשום. בכדי להשים למרום בגבהי המעלה את השפלים חסירי הלחם כי בהיות המטר האדמה תתן יכולה ורווח להם ונראה גם בזה גודל ההשגחה: וקודרים. הנשחרים מעקת הרעבון נתחזקו בישע אלהים וכפל הדבר במ"ש: (יב) מפר. בהשגחתו מפר מחשבות חכמים המתחכמים בערמות ותחבולות: תושיה. כל מה אשר יש עם מחשבותיהם לעשות: (יג) בערמם. בדבר הערמה אשר חשבו לעשות לזולת בזה עצמה לוכד אותם ויפול בשחת יפעל: ועצת נפתלים. עצת העקשים נעשים במהרה כי תשוב על עצמם והוא ענין מליצה לומר הואיל והוא ייעצה ואליז תשוב א"כ נעשית במהירות רב כי האדם קרוב אל עצמו ואין לעצה מרחוק ללכת: (יד) יומם. באור היום יפגשו את החשך ר"ל בדבר ברור

פ ר ק ש ב י ע י

א המבריך את הגפן בארץ, אם אין עפר על גבה שלשה טפחים, לא יביא זרע עליה, אפלו הכריכה בדלעת או בסילון. הכריכה בסלע, אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות – מתר להביא זרע עליה. הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העקר השני.

ב המבריך שלש גפנים ועקריהם נראים, רבי אלעזר בר צדוק אומר: אם יש ביניהם מארבע אמות ועד שמונה, הרי אלו מצטרפות; ואם לאו, אינן מצטרפות. גפן שיבשה, אסורה ואינה מקדשת. רבי מאיר אומר: אף צמר גפן אסור ואינו מקדש. רבי אלעזר בר צדוק אומר משמו: אף על גבי הגפן אסור ואינו מקדש.

פירוש ברטנורא

א המבריך את הגפן בארץ. ועוברת ההכרחה חוץ לששה טפחים, דבתוך ששה טפחים אפילו יש עפר על גבה שלשה טפחים אסור, משום עבודת גפן יחידית: **לא יביא זרע עליה.** אבל מן הצד מותר דורעים לצדדים לא משתרש, אלא שעושין העפר תיחוח ומלקין יסודות הכותל כשנוערים אצלו, אבל אין השרשים שלהן מהלכין מן הצד. ומעמא דלא יביא זרע על הגפן המוכרחת אפילו חוץ לעבודתה לפי שהגפן רך ונכנסים שרשי הזרעים בגפן והיו הרכבת ירק באלו, אבל שאר אילנות שאינן רכין שרי: **אפילו הכריכה בדלעת או בסלון.** שתחת הגפן בתוך הדלעת או בתוך הסלון אסור משום דרששי הזרעים נוקבים ומפלשין עד הגפן כשאין על גבה שלשה טפחים עפר. ומשום זרעים בדלעת לא מתכר כגון שהדלעת יבישה: **סלון.** צינור ומרוב וסלון אחד הוא. ובסלון של חרס דוקא מיירי בדבסלון של מתכת אין צריך עפר שלשה טפחים: **הכריכה בסלע.** קשה. דסלע רך [מתפלש] ונפתח מן השרשים: **הארכובה שבגפן.** גפן עקומה ונכפפת על גבי קרקע וחוזרת ונוקפת כמין ארכובה עקומה, כשבאים למדוד ששה טפחים שהן עבודת גפן יחידית מודדין מן העיקר השני במקום שהוא חוזר וזוקף. והני מילי כשאין העיקר הראשון נראה אלא דומה כאילו הוא נטועה במקום כפיפתה, אבל אם העיקר הראשון נראה וניכר שהוא שרש הגפן העקומה אין מודדין אלא מן העיקר הראשון:

ב המבריך שלש גפנים. דרך המבריך כשיצאין שתי זמורות מגפן אחת חופר בארץ ומשכיב הזמורה תחת הקרקע באותה גומא ומציא ראשה מצד אחר ונעשית גפן, נמצא משלש גפנים עושים ששה. וה"ה דהוי מצי למתני (המכריב) [צ"ל המבריך] שתי גפנים משלש דבהכי הווי כרם דהא איכא שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת ונב: **ועקריהן נראין.** שלא השכיב כל הגפן בקרקע (דא"כ) [צ"ל דאל"כ] לא הוי שלש עושים שש גפנים אלא שהניח העיקר ועשה מגפן אחת שתי גפנים: **אם יש.** בין גפן לגפן, לא פחות מארבעה ולא יותר משמנה מצטרפים, ואע"פ ששתיים יונקות משרש אחד חשבינן כשתי

משניות מבוארות – קהתי

הראשון, היינו שורש הארכובה, יש למדוד מהעיקר הראשון (ירושלמי; פירוש המשניות להרמב"ם).

באור משנה ב

המבריך שלש גפנים – שכתפ זמורה מכל גפן וטמנה בקרקע, ויצאו ראשיהן של שלש הזמורות במקום אחד, ועל ידי כך נעשו שלש הגפנים לשש גפנים, **ועקריהם נראים –** הגזעים של כל שש הגפנים נראים, שלא טמן כל הגפן אלא זמורה אחת ממנה, כמו שבארנו, **רבי אלעזר בר צדוק אומר: אם יש ביניהם –** בין גפן לגפן, **מארבע אמות ועד שמונה –** לא פחות מארבע אמות ולא יתר על שמונה אמות, **הרי אלו מצטרפות –** לכרם, ואף על פי ששלש הגפנים החדשות מחוברות לגפנים הראשונות, הרי הן נחשבות כגפנים מיוחדות וכיון שיש כאן שתי שורות של שלש שלש גפנים, הרי זה כרם, וצריך להרחיק משם את הזרע ארבע אמות, **ואם לאו –** שיש ביניהן פחות מארבע אמות או יתר על שמונה אמות, **אינן מצטרפות –** לכרם, ודינן כגפנים יחידות, שאין להרחיק מהן אלא ששה טפחים. **גפן שיבשה –** שנשרו עליה בתחילת החורף, והיא נראית כיבשה, **אסורה –** בזריעה סמוך לה, כלומר שאסור לזרוע תוך ששת הטפחים שלה, משום מראית העין. וירושלמי מבואר, שאפילו אם נשרו עליה בקיץ, אף על פי שניכר שהיא יבשה, מכל מקום אסור לזרוע בתחום ששת הטפחים שלה, שיש גפנים שעליהן נושרים גם בקיץ ונראות כיבשות אבל אינן יבשות. **ואינה מקדשת –** אם זרע סמוך לה, אין הזרוע נאסר משום כלאי הכרם. **רבי מאיר אומר: אף צמר גפן –** אילן המגדל צמר גפן, **אסור ואינו מקדש –** אסור לנטוע אותו בכרם, אבל בדיעבד כשנטעו בכרם אינו אוסר את הכרם. ויש מפרשים: שהוא אסור לזרוע אצל האילן המגדל צמר גפן, משום מראית העין, שהוא דומה לגפן, אבל אינו מקדש את הזרוע ("תפארת ישראל"). **רבי אלעזר בר צדוק אומר משמו –** של רבי מאיר: **אף על גבי הגפן –** שהכריכה בארץ, ואין עפר על גבה שלוש טפחים, **אסור –** לזרוע, כמו ששינוי במשנה הקודמת, **ואינו מקדש –** אם זרע עליה, אין הזרע אוסר משום כלאי הכרם. ואין הלכה לא כרבי מאיר ולא כרבי אלעזר בר צדוק שאמר משמו.

באור משנה א

הרצח להגדיל את מספר הגפנים בכרמו, ואין לו אפשרות לנטוע בין גפן לגפן מחמת מיעוט שטח היניקה, שמה לא תיקלט, ואם תיקלט שמה תדלדל את הגפנים הסמוכות, הריהו לוקח זמורה ארוכה של גפן וכופפה ונועצה בתוך האדמה, ובאמצע השטח שביד גפן לחברתה מוציאה מעל הקרקע, באופן שתיקן מהקרקע ומהגפן שהיא מחוברת אליה; ולאחר שתיקלט ותשתרש ותוציא ענפים, מפרידים בינה ובין גפן האם. דרך זו לריבוי הגפנים נקראת "הכריכה" מלשון "כרך", על שם שכופפים את הזמורה ונועצים אותה באדמה. משנתנו עוסקת בדיני כלאים הקשורים ב"הכריכה".

המבריך את הגפן בארץ – הכופף זמורת הגפן וטמנה בקרקע ומוציא ראשה מצד אחר, כדי שתצמח משם כגפן חדשה כמו שבארנו לעיל; ומדובר כאן בהכריכה שהיתה חוץ לששה טפחים מעיקר הגפן (ברטנורא), שהזריעה מותרת שם, **אם אין עפר על גבה –** על גבי הזמורה המוכרחת, במקום שהיא טמונה שם, **שלשה טפחים –** עובי, **לא יביא זרע עליה –** לא יזרע במקום זה, שבפחות משלושה טפחים שרשי הזרעים נכנסים בגוף הזמורה, והרי זה כמרכיב כלאים בגפן. אבל מן הצד מותר לזרוע, לפי שאין שרשי הזרעים מהלכים לצד, **אפלו הכריכה בדלעת –** שתחת את הזמורה המוכרחת בדלעת, וכגון שהדלעת יבישה, שהיא עצמה אינה אוסרת משום כלאים, **או בסילון –** שהכניס את הזמורה בסילון, היינו בצינור, וכגון שהוא של חרס (ירושלמי), מכל מקום אם אין עפר על גבה שלוש טפחים אסור לזרוע עליה, לפי ששרשי הזרעים מנקבים את הדלעת ואת הסילון ונכנסים בזמורה. ברם בצינור של מתכת אין צריך עפר שלושה טפחים, שאין השרשים יכולים לנקבו. **הכריכה בסלע –** הכריך את הזמורה בתוך סלע קשה, **אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות –** (כ-6 ס"מ), **מתר להביא זרע עליה –** שאין השרשים מנקבים את הסלע. **הארכובה שבגפן –** יש שהגפן לאחר שעלתה מעט מן הארץ נכפפת למטה, וכשמעלים אותה הרי היא נעשית כעין ארכובה, היינו כרך, **אין מודדין לה –** ששה טפחים כדי עבודתה משרשה של הגפן, **אלא מן העקר השני –** ממקום שהארכובה עולה, מסוף הארכובה. במה דברים אמורים? כשאין העיקר הראשון נראה, היינו שלא ניכר מקום שרשה של הגפן, והרי זה נראה כאילו הגפן נטועה במקום כפיפתה. אבל אם נראה העיקר

ג אלו אוסרין ולא מקדשין: מותר חרפן הכפר, מותר מחול הכפר, מותר פסקי ערים, מותר אפיפירות. אבל תחת הגפן, ועבודת הגפן, וארבע אמות שפפרם, הרי אלו מקדשות.

ד המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חברו, הרי זה קדש וחיב באחריותו. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו.

ה אמר רבי יוסי: מעשה בִּאֲחֵד שְׁזַרְעָה אֶת פְּרָמוֹ בְּשִׁבְעִית, וְבֵא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׁאִינוּ שְׁלוֹ.

פירוש ברטנורא

גפנים: גפן שיבשה אסורה. אסור לזרוע בתוך עבודתה משום מראית העין, ואם זרע אינה מקדשת. ולא מבעיא בחורף שאסור לזרוע תחתיה דאיכא למיחש למראית העין שכל הגפנים נראים כבישים, אלא אפילו בקיץ דניכר שהיא יבשה אסור, משום דגם בקיץ איכא גפנים שנושרין עליהן וגראין כבישים והן אינן יבשים: צמר גפן. מוך שקורין קוטין ואילן שלו דומה לגפן, אסור ואינו מקדש לפי שאינו מין זרעים: אף על גבי הגפן. אם זרעו על גבי גפן המורכבת בקרקע ואין על גבה עפר ג"ט אסור ואינו מקדש. ואין הלכה כר"מ ולא כר' אלעזר בר' צדוק שאמר משמו:

ג אלו אוסרים. המקום לזרוע בו: ולא מקדשים. שאם זרע אין הזרע טעון שריפה: מותר חרפן הכפר. כגון הא דתנן לעיל קרחת הכרם ט"ו אמה אם לא היו שם אלא ט"ו אמה זרע שבע אמות לא קדש. וכן מותר מחול הכרם י"ב אמה אם לא היו שם אלא י"א אמה והרחיק ד"א מן הכרם זרע את המותר לא קדש: מותר פסקי ערים. דתנן בפרקין דלעיל אם יש שם ח' אמות לא יביא זרע לשם ואם הרחיק ו' מנחים מכאן ו' מנחים מכאן זרע את המותר לא קדש. ופסקי ערים דנקט לרבותא ואע"פ שיש ערים מכאן וערים מכאן וכו' בערים א': מותר אפיפירות. דתנן בפרקין דלעיל לא יביא זרע אל תחת המותר אם הביא לא קדש: אבל תחת הגפן. כגון זמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן זרע תחתיה: ועבודת הגפן. ו"ט שהם עבודת הגפן יחידית: ועבודת הכרם. ד"א:

ד ה וחיב באחריותו. לשלם לו את תבואתו ואפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי שאני הכא דקא עביד מעשה בידים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. ולא דמי לשאר איסורים שבתורה כגון הנותן חלב ודם בקדירת חברו או בשל בשר בחלב של חברו דאוסרין, דשאני כלאים דכתיב בהו (דברים כב) לא תזרע כרכם כלאים דלאים דמשמע כרמך ולא כרם אחר, ורבנן אמרי לא תזרע כרכך אין לי אלא כרכך כרם אחר מניין ת"ל כלאים מ"מ. ואין הלכה כר' יוסי (ולא כרבי שמעון) ולא כרבי עקיבא: בשימיטה. אין לו בהם קנין גמור שהכל הפקר ואינו חשוב כשלו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בדינים שאסור לזרוע ואינו מקדש.

אלו אוסרין – המקום לזרוע בו; ויש גורסים: אסורין. ולא מקדשין – שאם זרע, אינו נאסר משום כלאי הכרם: מותר חרפן הכפר – למדנו (לעיל ד, א) בענין "קרחת הכרם", היינו כרם שחרב מאמצעו, שאם הקרחת היא שש עשרה אמה, מרחיקים מן הגפנים ארבע אמות כדי עבודת הכרם, וזורעים את המותר. "מותר" זה נקרא "מותר הקרחת" או "מותר חורבן הכרם"; אבל כשאין בקרחת שש עשרה אמה, אסור לזרוע את המותר (אף על פי שמרחיקים מן הגפנים ארבע אמות); ובאה משנתנו ללמד שבדיעבד אם זרע את המותר, אין הזרע מתקדש. מותר מחול הכפר – שכן למדנו (לעיל ד, ב) בענין מחול הכרם, היינו המקום שבין כרם לגדר, שאם אין שם שתיים עשרה אמה לא יביא זרע לשם, ואף על פי שהרחיק ארבע אמות מהכרם, מכל מקום אסור לזרוע את "מותר מחול הכרם"; ובאה המשנה ללמד שבדיעבד אם זרע מותר מחול הכרם, אין הזרע מתקדש. מותר פסקי ערים – ששינו (לעיל ו, א): "פסקי ערים – אם יש שם שמונה אמות לא יביא זרע לשם; שמונה אמות ועוד, נותנין לו כדי עבודתו וזרע את המותר", ובאה משנתנו ללמד, שאם אין שם שמונה אמות והרחיק מהגפנים ששה טפחים לכל צד וזרע את המותר, אין הזרע מתקדש. מותר אפיפירות – כמו ששינו (לעיל ו, א): "המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות, לא יביא זרע אל תחת המותר, ואם הביא לא קידש". אָבֵל תַּחַת הַגֶּפֶן – הזרע תחת הגפן, כגון בזמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן זרע תחתיה, וְעִבּוּדַת הַגֶּפֶן – או בתוך ששת הטפחים שהם שיעור עבודת הגפן היחידית, וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁפֶּפְרָם – או הזרע בתוך ארבע אמות של הכרם, שהן שיעור עבודת הכרם, הֲרִי אֵלוֹ מְקַדְּשׁוֹת – הכל אסור בהנאה וטעון שריפה.

באור משנה ד

המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חברו – והוא הדין בזרע תחת גפנו של חברו, אלא נקט התנא "המסכך" משום שיש בזה חידוש לדברי תנא קמא (תוספות יבמות פג, א), הֲרִי זֶה קִדְּשׁ – אסר תבואת חברו בהנאה, משום כלאי הכרם, כדין תבואתו, וְחִיב

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ואמנם בכל הנוסחאות באות שתי המשניות הללו ביחד, ומסומן בראשן: ד' ה'.

אמר רבי יוסי: מעשה בִּאֲחֵד שְׁזַרְעָה אֶת פְּרָמוֹ בְּשִׁבְעִית – זרע תבואה או ירקות בכרמו בשנת השמיטה, וְבֵא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׁאִינוּ שְׁלוֹ – כיון שהכל הפקר, הרי זה כזורע בכרם של אחר, ואין אדם אוסר משום כלאים דבר שאינו שלו, ולכן לא נאסר על ידי זריעתו לא הכרם ולא

ו האנס שזרע את הפרס ויצא מלפניו, קוצרו אפילו במועד. עד כמה הוא נותן לפועלים? עד שליש. יתר מכאן, קוצר פדרבו והולך, אפילו לאחר המועד. מאימתי הוא נקרא אנס? משישקע.
ז הרוח שעלעלה את הגפנים על גבי תבואה, וגדר מיד. אם ארעו אנס – מותר. תבואתו שהיא נוטה תחת הגפן, וכן בירק, מחזיר ואינו מקדש. מאימתי תבואה מתקדשת? משתשריש. וענבים? משיעשו כפול הלכן. תבואה שיבשה כל צרפה, וענבים שבשלו כל צרפן – אינן מתקדשות.
פירוש ברטנורא

ו האנס. שגול כרם וזרעו: ויצא מלפניו. שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרעו: קוצרו אפילו במועד. ואע"פ שאינו דבר האבד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אעפ"כ מפני מראית העין התירו לקצור במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם. א"נ אם הוא ירא שמא יוסיף מאתים במועד או היו דבר האבד, דאף ע"ז. והאנס לא אסרן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מכל מקום אם הוסיפו מאתים לאחר שחזרה לבעלים קדש, ולא גרע מלכשחזור אלקטנו או סערתו הרוח לפניו דתנן לעיל שקדש: עד שליש. אית דמפרשי עד שליש בשכר הפועלים, שאם לא מצא פועלים אלא בשליש יותר על שכר הראוי יתן כדי שיעקור הכלאים מיד, יותר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכן אע"פ שהכלאים משתתין בכרם. ואית דמפרשי עד שליש ממה בשוין פירות הכרם ותבואת השדה יתן לפועלים כדי לעקור הכלאים מיד, יותר משליש שווי פירות הכרם ותבואת הזרע לא יתן, אלא ימתן עד שיקצור כדרכו: מאימתי נקרא אנס. כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס להחשב כשלו לאסרו בוירעה: משישקע. שם הבעלים מן הכרם ויקרא ע"ז הגולן, מאותה שעה תהיה הכרם חשובה כשלו וקדש כל מה שזרע בה:

ז הרוח שעלעלה. שסערה. רוח סערה מתרגמן רוח עלעלא: יגדור. כמו גודר בתמרים כלומר יחתוך וילקוט: וכן בירק. [הנוטה] תחת הגפן: יחזיר. התבואה והירק למקומן: ואינו מקדש. אם לא החזיר אינו מקדש, דהא דתנן לעיל תחת הגפן אוסר ומקדש היינו כשעיקר התבואה תחת הגפן אבל כשעיקר התבואה עומדת חוץ לגפן ונוטה תחת הגפן אינו מקדש: משתשריש. משעה שיתפשטו שרשים בקרקע. ואית דגרסי משתשליש כלומר משתביא שליש דרחמנא אמר (דברים כב) ותבואת הכרם ופחות משליש לא מקרי תבואה: וענבים משיעשו כפול הלכן. שאם זרע תבואה או ירק בכרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלכן ועקר הזרע קודם שניעו הענבים להיות כפול הלכן ה"ז לא קדש. וכן ענבים שנעשו כפול הלכן זרע בצדן תבואה או ירק ולקט הזרע קודם שישריש, או קודם שיביא שליש למאן דגרס משתשליש, ה"ז לא קדש: תבואה שיבשה כל צרפה וענבים שבשלו כל צרפן. ונטע גפן בצד

משניות מבוארות – קהתי

כרמו של חברו, הדין אמנם שצריך לעקור את הכלאים, ואם לא יעקור הריהו כמקיים כלאים, אבל אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי להם, משום שמעולם לא היה אסור, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובעל הבית כשיודע לו יעקור. מכאן דנה משנתנו דווקא באנס ולכך היא שואלת: מאימתי הוא נקרא אנס לענין דין זה? משישקע שם הבעלים. אבל קודם שישקע אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי, שדינו כאדם אחר שזרע כרמו של חברו (שנות אליהו).

הזרע. והביא רבי יוסי עובדה זו כראיה וסמך לדבריו שבמשנה הקודמת, וכן פוסק הרמב"ם: "סיכך גפן חברו על תבואת חברו, לא קידש אחד מהן, ומפני זה הזרע כרמו בשביעית, לא קידש" (כלאים ה, ח). ור"ש כותב, שדווקא הענבים לא נאסרו, אבל הגפנים נאסרו, אם הוסיפו מאתים, שאין הזמורות הפקר.

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד בדיון "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו".

האנס שזרע את הפרס – ליסטים שגזל כרם וזרעו תבואה, ויצא מלפניו – מלפני האנס, שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרעו כלאים; והרי הכרם מותר, שאין אדם מקדש דבר שאינו שלו, אלא שצריך לקצור את התבואה, שלא יהא מקיים כלאים בכרמו, קוצרו אפילו במועד – קוצר הוא את התבואה אפילו בחול המועד; ואף על פי שאין מלאכה מותרת בחול המועד אלא בדבר האבד, מכל מקום התירו לו לקצור תבואה זו מפני מראית העין, שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם; עד כמה הוא חייב להעלות בשכרם, פועלים שיקצרו בשכר הקצוב, עד כמה הוא חייב להעלות בשכרם, כדי להחיש את הקצירה? עד שליש – בירושלמי נחלקו אמוראים בפירוש הדבר: אחד אומר עד שליש יתר על השכר הקצוב, ואחד אומר עד שליש מדמי הפירות. יתר מכאן – אם הפועלים דורשים תוספת יתירה על שליש, קוצר פדרבו והולך – אינו חייב לשכור פועלים, אלא הוא עצמו קוצר כפי יכולתו, אפילו לאחר המועד – אפילו אם על ידי כך תשתהה הקצירה ותימשך גם לאחר המועד, שהואיל והוא עוסק בקצירת הכלאים, הכל רואים שאינו רוצה לקיימם, ואין כאן משום מראית העין. מאימתי הוא נקרא אנס – כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס שייחשב כשלו לאסרו בוירעה כלאים? משישקע – משישתכח שם הבעלים הראשונים מן הכרם; מאז נחשב הכרם כשלו, וכשזרע בו הריהו מקדש הכל. כך מבארים מפרשי המשנה. והג"א כותב: "פירושם של כל המפרשים דחוק, והיה ראוי שיהא הלשון: מאימתי נקרא של אנס. וגם מהו הלשון "מאימתי"? הרי לא הוזכר מקודם שיהיה שלו? אבל הפירוש הנכון הוא, שמה ששינוי במשנתנו שצריך ליתן לפועל עד שליש, היינו דווקא כשאנס כרם חברו, שכשהיה בידו היה אסור, הלכן כשיצא מלפניו צריך בעל הבית להחיש את הקצירה. אבל באדם אחר שזרע

באור משנה ז

הרוח שעלעלה את הגפנים על גבי תבואה – שסערה וכפפה את הגפנים על גבי שבלי התבואה (תרגום "רוח טערה" – יחזקאל א, ד. רוח עלעולא), יגדר מיד – יעשה גדר ביניהן (ר"ש), שלא יסככו הגפנים על התבואה; ויש גורסים: יגדוד – כלומר יחתוך את הזמורות או את הגפנים שעל גבי התבואה ("מלאכת שלמה"); ויש מפרשים כך גם לפי הגירסה "גודר", כמו "גודר בתמרים" (ברטנורא). אם ארעו אנס – ואינו יכול לגדור מיד, מותר – אפילו אם הוסיף בינתיים אחד ממאתים (עיין לעיל ה, ו). תבואתו שהיא נוטה תחת הגפן – אם שבלי תבואתו הזרועה חוץ לגפן היו נוטות תחת ענפי הגפן, וכן בירק – אם עלי הירק היו נוטים תחת הגפן, מחזיר – את השיבולים או את עלי הירק למקומם, ואינו מקדש – ואינו אוסר בהנאה אם לא החזירם; ומה ששינונו לעיל (משנה ג): תחת הגפן מקדש. היינו כשעיקר התבואה או הירק תחת הגפן, אבל כשעיקר התבואה או הירק עומד חוץ לגפן, אלא שראשי השיבולים או עלי הירק נטו תחת הגפן אינו מקדש (דא"ש; ברטנורא). מאימתי תבואה מתקדשת – תבואה שנוזעה בכרם, מתי היא נאסרת בהנאה? משתשריש – משעה שתשליש שרשים בקרקע. ויש גורסים: משתשליש (ידושתלמי), כלומר משתגניש שליש גידולה, אבל אם עקר את התבואה קודם לכן, לא נתקדשה. [וענבים] – מתי מתקדשים ואוסרים את התבואה? משיעשו כפול הלכן – ואם זרע תבואה בכרם ועקר אותה קודם שנעשו הענבים כפול הלכן, הכל מותר. תבואה שיבשה כל צרפה – ונטע גפן בצידה, וענבים שבשלו כל צרפן – זרע בצידם, אינן מתקדשות – שכתוב בכלאי הכרם (דברים כב, ט): "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם", ותבואה שיבשה כל צרכה אינה נקראת עוד "מלאה זרע" אלא "דגן" או "תבואה". וענבים

ח עציץ נקוב מקדש פפרם. ושאניו נקוב אינו מקדש. ורבי שמעון אומר: זה וזה אוסרין ולא מקדשין. המעביר עציץ נקוב פפרם – אם הוסיף במאתים, אסור.

פירוש ברטנורא

התבואה שיבשה כל צרכה או זרע בצד [הענבים שבשלו] כל צרכן אינו מקדשות, דאמר קרא (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם, אינו מקדש עד שיהיה שם מלאה זרע ותבואת כרם, ותבואה וירק שלא השרישו או שלא הביאו שליש לא הגיעו לכלל מלאה זרע, וכן לאחר שיבשו שוב אינו קרוין מלאה זרע, וענבים קודם שיגיעו להיות כפול הלבן או לאחר שבשלו כל צרכן אינו קרוין תבואת כרם:

ח עציץ נקוב. שיש בו נקב כדי שרש קטן זורע בתוכו: **מקדש בכרם.** אם הניחו בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם מקדש כאילו זרע בארץ: **אסורין ולא מקדשין.** לא יביא זרע לתוכו לכתחלה ואם הביא לא קדש דלא הוי כזרע בארץ. ואין הלכה כר' שמעון: **המעביר עציץ נקוב בכרם.** עציץ נקוב שיש בו תבואה שהביאה שליש, והעבירו בכרם שיש בו ענבים כפול הלבן, ולא הניחו בארץ אלא העבירו תחת הגפנים בלבד, אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו חלק ממאתים על מה שהיו תחלה, אסור הזרע שבעציץ, אבל הגפנים לא קדשו כיון שלא הניחו בקרקע. ולעיל בפרק כרם שחרב פירשנו כיצד רואין אם הוסיף אחד ממאתים:

משניות מבוארות – קהתי

הענבים הגיעו לעונת הקידוש, דהיינו שנעשו כפול הלבן, אף על פי שהתבואה עדיין לא הביאה שליש או לא הוסיפה אחד ממאתים, או להיפך אם התבואה הביאה שליש גידולה, ועדיין הענבים לא נעשו כפול הלבן, אותו מין שהגיע לעונת הקידוש היהוה נאסר, חוץ בממקרה שהמין השני עוד לא השריש, שאז אינו אוסר כלל, שהרי זה כאילו אין כאן עדיין כלאים כלל.

שיטת הרמב"ם היא:

בכרם – עונת הקידוש אינה אלא משיעשו הענבים כפול הלבן. ואין בו עונת קידוש אחרת לא בהשרשה ולא בהוספת אחד ממאתים. דבר זה נלמד ממה שכתוב "ותבואת הכרם".

בתבואה – עונת הקידוש היא משתשריש, או לגירסת הירושלמי משתשליש. היינו משתביא שליש. כמה דברים אמורים: בתבואה שנזרעה מעיקרה באיסור. אבל ב"זרוע ובא" (כגון שמצא ירק בכרמו שצמח מאליו) עונת הקידוש היא בתוספת אחד ממאתים. דבר זה נלמד ממה שכתוב: "פן תקדש המלאה הזרע", שכן "הזרע" משמעו משריש. ו"המלאה" משמעה על ידי מילוי ותוספת. ברם עונות אלו מיוחדות הן לתבואה בלבד, וכפשוטו של מקרא המדבר על תבואה, אבל בענבים אין עונות אלו כלל, כמו שכבר הזכרנו קודם. איסורי הכרם והתבואה קשורים זה בזה, וכל זמן שאחד מהמינים לא הגיע לעונת הקידוש, אף המין השני אינו מתקדש.

ומכל מקום גם לדעת הרמב"ם, הזרע תבואה בכרם ונשתרשה, אף על פי שהענבים לא הגיעו עדיין להיות כפול הלבן, התבואה אסורה מדורגת. משום קנס (הל' כלאים ה, יד).

באור משנה ח

כבר שנינו במסכת דמאי (ה, י'): "עציץ נקוב הרי הוא כארץ", ושם בארנו ש"עציץ נקוב" היינו שיש בו נקב כדי שרש קטן, והזרע בו יונק גם מן הקרקע שהוא עומד עליה. משנתנו באה ללמד דין עציץ נקוב לענין איסור כלאי הכרם.

עציץ נקוב – שזרע בתוכו מין תבואה או ירק, **מקדש פפרם** – אם העציץ היה מונח בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם, הרי הוא אוסר בהנאה, כאילו זרע בקרקע הכרם. **ושאניו נקוב** – אבל עציץ שאינו נקוב, **אינו מקדש** – אם הניחו בכרם זרע בו, אינו מקדש, ומכל מקום יש בזה איסור מדרבנן (**ומב"ם**). **ורבי שמעון אומר: זה וזה** – עציץ נקוב ועציץ שאינו נקוב המונחים בכרם, **אוסרין ולא מקדשין** – לכתחילה אסור לזרוע בהם, אבל בדיעבד אם זרע בהם, אינם מקדשים, שאף הזרע בעציץ נקוב אין דינו כזרע בארץ. **ואין הלכה כרבי שמעון. הפעמי** **עציץ נקוב** – הזרע מין ירק, **פפרם** – שלא הניחו בארץ, אלא העבירו באויר תחת הגפנים, **אם הוסיף במאתים** – אם בזמן שהעביר את העציץ בכרם הוסיף הזרע שבו אחד ממאתים; וכבר הזכרנו, שתוספת אחד ממאתים היינו שהיו בצמח מאה תשעים ותשעה חלקים כשיעור התוספת שגדלה באיסור, ועם התוספת יש בו מאתיים חלקים, **אסור** – הזרע, אבל הגפנים לא נאסרו, כיון שלא הניח העציץ בקרקע. יש מבארים, שאף הזרע שבעציץ אינו אסור אלא משום קנס, שקנסוהו חכמים כדי שיהא זהיר בכלאי הכרם (**יתוספות יום טוב**). אבל לדעת הרמב"ם אין הזרע שבעציץ נאסר כלל, ולא באה המשנה אלא להשמיע, שאסור להעביר

שבשלו כל צרכם אינם נקראים עוד "תבואת הכרם" אלא "ענבים". כן גם תבואה קודם שהשרישה, או (לפי גירסת הירושלמי) קודם שהביאה שליש, וענבים קודם שנעשו כפול הלבן, אינם בכלל "מלאה זרע ותבואת הכרם", ומכאן הטעם למה ששינוי לעיל: "מאימותי תבואה ותקדשותי משתשריש (או משתשליש), וענבים משיעשו כפול הלבן" (**ומב"ם**). ויש מבארים טעם הסיפא, שהואיל ונגמל כל בישולם, שוב אינם גדלים, ואין כלאי הכרם מתקדשים אלא כשהם גדלים באיסור (**הור"ם**).

ממשנתנו נמצאו למדים, שאיסור ההנאה בכלאי הכרם אינו אלא משעה שהגיעה התבואה והענבים לעונה מסוימת, והיא הנקראת: "עונת הקידוש". עונה זו הרי היא בתבואה – משתשריש (או משתשליש), ובכרם משיעשו הענבים כפול הלבן. וזהו אמנם שיטתו של הרמב"ם, שלפיה בארנו את משנתנו, אך שיטת הר"ש היא אחרת.

ולהרחבת באור הענין נפרט איפוא שתי השיטות (על פי "ארץ חמדה").

לפי שיטת הר"ש (בפירושו למשנתנו), יש בכרם שלושה זמנים שבהם הוא מתקדש, וכן גם בתבואה יש שלושה זמני קידוש.

הזמנים בכרם הם: (א) משרישו החרצן, (ב) משיעשו הענבים כפול הלבן, (ג) כשיוסף הכרם אחד ממאתים. פירוש הדברים: החרצן שנשתל מעיקרו באיסור ("זרוע מעיקרא") עם הזרעים, נאסר מיד בהשתרשות הגרעינים, וזהו "משרישו החרצן". אולם הזרע תבואה או ירק בכרם שהוא נטוע מכבר ("זרוע ובא"), אף על פי שגם בזה הכל נאסר, אין הענבים נאסרים, אלא כשהגיעו באיסור לעונת "פול הלבן" וזהו "משיעשו הענבים כפול הלבן" ואם הגיעו הענבים בהיתר לעונת הלבן, ורק אחר כך נזרעו בו כלאים הרי הם נאסרים כשיוסיפו אחד ממאתים.

זמנים אלו נלמדים משינויי הלשון בכתוב "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם".

"זרע" – משמעו: משעת הזריעה, היינו משרישו, שקודם לכן כמונה בכד הוא (עיין פסחים כה, א); "המלאה" – משמעו: שהתוספת המתמלאת מתקדשת, היינו תוספת אחד ממאתים; "תבואת הכרם" – משמע: מאותה שעה שחל על הענבים שם "תבואת הכרם", שהוא כדברי חכמים "משיעשו כפול הלבן". ואף על פי ש"הזרע" ו"המלאה" אמורים בנוגע לתבואה שנזרעה בכרם, מכל מקום למדים מכאן גם בנוגע לכרם עצמו.

וכן גם בתבואה ישנם שלשת הזמנים הללו (על פי הירושלמי): (א) משתשריש, (ב) משתביא שליש הגידול (כנגד עונת "פול הלבן" שבענבים), (ג) כשתוסף אחד ממאתים. עונת הקידוש בהבאת שליש היא בתבואה שנזרעה בכרם, שאז אין התבואה נאסרת משתשריש, אף על פי שעיקר זריעתה באיסור כלאים, שהיא הורקם לא זרע באיסור, גם עונת הקידוש של התבואה אינה אלא בהבאת שליש, זו דעת ר' אושעיא (בירושלמי); אבל ר' יוחנן חולק עליו וסובר, שגם בכגון זה נאסרת התבואה משתשריש, שהרי היא "זרועה מעיקרא באיסור". ומכל מקום נראה (כותב בעל "ארץ חמדה") שגם לדעת ר' יוחנן תיתכן בתבואה עונת קידוש בהבאת שליש, והוא בהעברת עציץ נקוב הזרע תבואה בכרם (כמבואר במשנה הבאה), שבכגון זה גם התבואה עיקר זריעתה בהיתר, ולכן תיאסר בהבאת שליש, וצריך עיון.

כן לפי שיטת הר"ש אין הענבים והתבואה תלויים זה בזה לענין הקידוש, שאם

פ ר ק ש מ י נ י

א פְּלֵאי הַכֶּרֶם אֲסוּרִין מִלְזָרֹעַ וּמִלְקִים, וְאֲסוּרִין בְּהֶנָּה. פְּלֵאי זְרַעִים אֲסוּרִים מִלְזָרֹעַ וּמִלְקִים, וּמִתְרִין בְּאֵכִילָה, וְכָל שֶׁפֶן בְּהֶנָּה. פְּלֵאי בְּגָדִים מִתְרִין כָּכָל דָּבָר, וְאֵינָן אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְלָבוֹשׁ. פְּלֵאי בְּהֶמָּה מִתְרִים לְגִדְל וְלִקְיָם, וְאֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא מִלְּהַרְבִּיעַ. פְּלֵאי בְּהֶמָּה אֲסוּרִים זֶה בָּזֶה.

ב בְּהֶמָּה עִם בְּהֶמָּה, וְחִיהָ עִם חִיהָ, בְּהֶמָּה עִם חִיהָ, וְחִיהָ עִם בְּהֶמָּה, טִמְאָה עִם טִמְאָה, וְטָהוֹרָה עִם טָהוֹרָה, טִמְאָה עִם טָהוֹרָה, וְטָהוֹרָה עִם טִמְאָה – אֲסוּרִין לְחַרֹּשׁ וּלְמַשׁוֹךְ וּלְהַנְהִיג.

פירוש ברטנורא

א פְּלֵאי הַכֶּרֶם אֲסוּרִים מִלְזָרֹעַ. אבל אינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיוצע שני מיני זרע שהן כלאים זה בזה וזרעם בכרם דהכי משמע קרא (דברים כב) לא תזרע כרמך כלאים לא תזרע שני מיני זרעים שהן כלאים בתוך כרמך, ואם זרעו בכרם לוקה שתיים משום כלאי זרעים וכלאי הכרם: ומלוקים. אם רואה אותם ומתייחס מלעקם אסור, אלא שאינו לוקה אלא אם כן עושה מעשה: **ואסורים בהנאה**. דכתיב (שם) פן תקדש, תוקד אש, מלמד שהן מעונים שריפה ואסורים בהנאה: **אלא ללבוש**. והוא הדין להעלות עליו דכתיב (ויקרא יט) לא יעלה עליך: **אלא להרביע**. להכניס כמכחול בשפופרת, אבל מותר להכניס לדיר ולהעמיד זה אצל זה שני מינים וזכר ממין זה ונקבה ממין אחר: **כלאי בהמה אסורים זה עם זה**. כגון הנולדים מן הכוס שאביהן חמור עם הנולדים מן החמור שאביהן כוס. ומתניתין אתיא כמ"ד אין חוששין לזרע האב, דלמ"ד חוששין כל מיני פירות א' הן ומותרים זה בזה. ובידושלמי רצו להוכיח שאסור לרכוב על פרדה מק", ומה אם בבגדים שאתה מותר ללבוש זה ע"ג זה אתה אסור בתעורבותן בהמה שאתה אסור להנהיג זו עם זו לא כ"ש שאתה אסור בתעורבותה, ומקשינן והכתיב (שמואל ב ג) וירכבו איש על פרוו וינוסו, אצל בני דוד כשנהרג אמנון, ומשינן אין למדין מן המלכות. תו מקשינן והא כתיב (מלכים א) והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי, ומשינן הריא בריה מששת ימי בראשית הויה. ומיהו חיוניא להו לרבנן קשישי קמאי דקמן שרובכין לפניהם על פירות ואין מוחה בדבר, אלא שמוזהרים שלא להנהיג יחד שתי פירות דשמא אחת מהן נולדה מחמור ואביה כוס, והאחרת מסוס ואביה חמור:

ב **בהמה עם בהמה וחיה עם חיה וכו'**. אע"ג דלא תחרוש בשור וחמור (דברים כב) אמר רחמנא, ילפינן שור שור משבת דהוא הדין לכל בהמה חיה ועוף: **ולמשוך ולהנהיג**. למשוך את שדרכו למשוך ולהנהיג את שדרכו להנהיג, גמל אדחיה במשיכת חמור אדחיה בהנהגה. ומיהו בין בגמל בין בחמור חייב בין מושך בין מנהיג:

משניות מבוארות – קהתי

כלאים מותר לגדלם ולהשתמש בהם למלאכתו (**יתפארת ישראל**):
ויש מפרשים שמותר לגדל יחד שני מיני בהמה, היינו ליתן להם מזונות באכוס אחד, וכן לקיים אותם בדיר אחד (**ימשנה ראשונה**), **ואינם אסורים אלא מללבוש** – את שני המינים, שנאמר (**ויקרא יט, יט**): "בהמתך לא תרביע כלאים". **פְּלֵאי בְּהֶמָּה** – הנולדים מכלאים כגון ולד של אתון וסוס עם ולד של סוסה וחמור, **אֲסוּרִים זֶה בָּזֶה** – להרבעה או למלאכה יחד, כמו שכתוב (**דברים כב, י**): "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו".

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו באה ללמד, שאף על פי שנאמר (דברים כב, י): "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו", אין איסור זה דווקא בשור ובחמור אלא בכל שני מינים שונים, כמו ששינוי (בבא קמא ה, ז): "אחד שור ואחד כל בהמה... לכלאים... וכן חיה ועוף כיצא בהן. אם כן, למה נאמר שור או חמור? אלא שדיבר הכתוב בהווה" (במה שמצוי ורגיל).

בְּהֶמָּה עִם בְּהֶמָּה – משני מינים, **וְחִיהָ עִם חִיהָ** – משני מינים, **בְּהֶמָּה עִם חִיהָ, וְחִיהָ עִם בְּהֶמָּה** – הפסיקה "וחיה עם בהמה" מיותרת היא, שבהמה עם חיה וחיה עם בהמה הרי זה היינו הך (**ד"ש**). **טִמְאָה עִם טִמְאָה** – כל בהמה או חיה האסורה באכילה נקראת "טמאה", **וְטָהוֹרָה עִם טָהוֹרָה** – היינו מינים המותרים באכילה, **טִמְאָה עִם טָהוֹרָה, וְטָהוֹרָה עִם טִמְאָה** – אף כאן כפל לשון, שהפסיקה "וטָהוֹרָה עִם טִמְאָה" מיותרת; כל שני מינים שנימנו כאן **אֲסוּרִין לְחַרֹּשׁ** – אסור לחרוש בהם יחד, **וּלְמַשׁוֹךְ** – בהם עגלה או משא (**רמב"ם**), **וּלְהַנְהִיג** – אותם כשהם קשורים יחד אפילו בלא עגלה או משא (**רמב"ם**; **יתפארת ישראל**). ויש סוברים, שלהנהיגם שלא לצורך מלאכה אפילו כשהם קשורים בחבל, אין איסור, ולכן מפרשים הם משנתנו: **ולמשוך** – שימשכו יחד עגלה או המשא, או שיחרשו יחד, בלא סיוע האדם להנהיגם, ולהנהיג – שיעשו כמלאכה על ידי שינהיגם האדם (**ימשנה ראשונה**). ויש מפרשים: **למשוך** – את שדרכו למשוך, כגון גמל, ולהנהיג – את שדרכו להנהיג, כגון חמור; ומכל מקום בין גמל ובין חמור אסורים בכלאים גם למשוך וגם להנהיג (**ר"ש**; **ברטנורא**). – הרמב"ם מפרש משנתנו, שהרישא עוסקת בכלאי הרבעה, והיא באה להשמיענו שמה ששינוי במשנה הקודמת, ש"כלאי בהמה אינם אסורים אלא מללבוש" היינו "בהמה עם בהמה, וחיה עם

בתוך הכרם עצים נקוב שזורע בו ירק. אבל בדיעבד אם העביר, לא נאסר הכרם ואף לא הזרע. אך הרמב"ם מוסיף: "ואם הניחו תחת הגפן ונשתתה שם בארץ כדי תוספת אחד ממאמיתם, הרי זה קידש" (**הל' כלאים ה, כג**). ברם, לשון המשנה נראה כפירוש הראשון שהבאנו (**על פי ברטנורא**).

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרק זה עוסק בהלכות כלאי בהמה, אלא שמשנתנו פותחת בפירוט כל סוגי הכלאים ואיסוריהם.

פְּלֵאי הַכֶּרֶם – תבואה או ירק בכרם, **אֲסוּרִין מִלְזָרֹעַ** – שנאמר (**דברים כב, ט**): "לא תזרע כרמך כלאים"; וכבר הזכרנו, שאמנם הלכה היא, שאין אדם חייב על לאו זה אלא אם כן זרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כלומר שיחד עם החרצן זרע שני מיני זרעים שהם כלאים זה בזה, או שזרע שני מיני ירק וחרצן או ירק ומין תבואה וחרצן במפולת יד. אבל אסור גם לזרוע ירק או תבואה בצד הגפנים או לנטוע גפן בצד ירק או תבואה, כמו שלמדנו בפרקים הקודמים, **וּמִלְקִים** – וכן אסור לקיים כלאי הכרם, שהרואה כלאים צעמחו בכרמו שלא מדעתו, הריחו חייב לעקור, **וְאֲסוּרִין בְּהֶנָּה** – שנאמר בכלאי הכרם (**שם**): "פן תקדש" ודרשו חכמים: "תקדש" – תוקד אש, מלמד שטעונים שריפה, ומכאן שאסורים הם בהנאה (עיין הקדמתנו למשנה ה פרק ה). **פְּלֵאי זְרַעִים** – המבוארים בשלשת הפרקים הראשונים של מסכתנו, **אֲסוּרִים מִלְזָרֹעַ** – שנאמר (**ויקרא יט, יט**): "שדך לא תזרע כלאים"; וכבר בארנו, שאמנם התורה לא אסרה אלא לזרוע שני מינים כאחד במפולת יד, אבל חכמים אסרו גם לזרועם זה בצד זה, **וּמִלְקִים** – וכן אסור גם לקיים כלאי זרעים, **וּמִתְרִין בְּאֵכִילָה, וְכָל שֶׁפֶן בְּהֶנָּה** – מי שעבר זרע כלאי זרעים, הרי הם מותרים באכילה, שלא נאמר בהם איסור וזיעה בלבד. בנוסף אחר אין הפסיקה "וכל שכן בהנאה". **פְּלֵאי בְּגָדִים** – אריג שנעשה מצמר ופשתים, **מִתְרִין כָּכָל דָּבָר** – כגון לארוג ולקיים, **וְאֵינָן אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְלָבוֹשׁ** – שנאמר (**דברים כב, יא**): "לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו", והוא הדין שאסורה העלאה דרך מלבוש, שנאמר (**ויקרא יט, יט**): "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך". **פְּלֵאי בְּהֶמָּה** – שני מיני בהמה, **מִתְרִים לְגִדְל וְלִקְיָם** – אלו שנולדו על ידי

ג המנהיג סופג את הארבעים. והיושב בקרון סופג את הארבעים; רבי מאיר פוטר. והשלישית שהיא קשורה לרצועות, אסורה.

ד אין קושרין את הפוס, לא לצדדי הקרון ולא לאחר הקרון, ולא את הלבדקים לגמלים. רבי יהודה אומר: כל הנולדים מן הפוס, אף על פי שאביהן חמור – מתרין זה עם זה. וכן הנולדים מן החמור, אף על פי שאביהם פוס – מתרין זה עם זה; אבל הנולדים מן הפוס עם הנולדים מחמור, אסורים זה עם זה.

ה הפרוטיות אסורות, והרמק מותר. ואדני השדה – תיה; רבי יוסי אומר: מטמאות באהל באדם. הקפד וחלדת הסננים – תיה. חלדת הסננים – רבי יוסי אומר, בית שמאי אומרים: מטמא פזית במשא וכעדרשה במגע.

פירוש ברטנורא

ג והיושב בקרון. חייב הואיל ואולי מחמתה חשיב כאלו מנהיג; רבי מאיר פוטר. היושב בקרון דלאו מדי קעביר. ואין הלכה כר"מ: והשלישית שהיא קשורה לרצועות. אם שני סוסים קשורים בקרון וקשר שם חמור אע"פ דבלא חמור קאולי אסור, ולא חזינן לחמור כמאן דליתיה:

ד אין קושרין פוס בצדי הקרון. כשהבקר מושכות בקרון אין קושרין פוס בצדו או אחריו של קרון כדי שילמוד למשוך, לפי שפעמים הפוס שאחר הקרון דוחף את הקרון ומנהיגו בגופו: לזבדקס. חמור של לוד והוא גדול וערץ משאר חמורים ודומה לגמל: אע"פ שאביהן חמור מתרין זה עם זה. שאביו של זה חמור ואביו של זה חמור. וקמ"ל דלא אמרין אתי צד פוס ומשתמש בצד חמור וצד חמור משתמש בצד פוס, דכיון דאמיתיהן שוות אין חוששין לזרע האב: אבל הנולדים מן החמור עם הנולדים מן הפוס אסורים זה עם זה. כיון שאמור של זה ממין החמורים ואמו של זה ממין הפוסים דבותר זרע האם אולינ ותרין הן שני מינים. והלכה כר' יהודה:

ה פרוטיות. מין פרוטות שאין אדם יכול לעמוד [עליהן] ולברך ע"י סימנים איהם מהם אמו חמור ואיזה מהם אמו פוס, הלכך אסורין זה עם זה: והרמק מותר. שכולם מין אחד ואמם פוס, ובלשון ערבי קורין לסוסיא נקבה רמ"ך, ודומה לו בני הרמכים: אדני השדה. היה הגדלה בשדות, וכמין חבל גדול יוצא מן הארץ שגדלה בו אותה חיה, ושמה ידוע, והוא ידעונו הכתוב בתורה, ומחובר בטבורו באותו חבל היוצא מן הארץ, וצורתו צורת אדם בפרצוף וידיים ורגלים ואין כל בריה רשאה לקרב אליו כי הוא הורג וטורף כל הקרב אליו. וכשרוצים לצוד אותו מורים בחצים בחבל עד שנפסק וצועק בקול מר ומת מיד, ואליו רמו באיוב (ה) כי עם אבני השדה בריחך: מטמא באהל באדם. דכתיב (דברים יט) וכל אשר יגע על פני השדה, באדם שגדל בשדה: הקפד. שרץ שגופו מלא קוצים וכשארם נוגע בו כופל עצמו ומכניס ידיו ורגליו בבטנו ונעשה ככדור, וקורין לו בלע"ז אריצ"ו: חולדת הסננים. חולדה

משניות מבוארות – קהתי

שוורים, ולא לאחר הקרון – לפי שאף הסוס דוחף לפעמים את הקרון ומסייע במשיכתו, ולא את הלבדקים – חמורי לוב, שהם גדולים וחזקים, לגמלים – אין קושרים אותם לגמלים; שכן הלבדקים דומים לגמלים, ובאה המשנה להשמיענו ששני מינים הם ואסור למשוך אותם יחד. יש מפרשים שמדובר בגמלים העושים מלאכה, ואסור לקשור להם לובדקים, לפי שמסייעים להם (משנה ואשונה). רבי יהודה אומר: כל הנולדים מן הפוס – היינו מן הסוסה, אף על פי שאביהן חמור – אינם כלאים, והם מתרין זה עם זה – שבכלאי בהמה הולכים אחר האם ואין חוששים לזרע האב, וכן הנולדים מן החמור – היינו מן האתון, אף על פי שאביהם פוס, מתרין זה עם זה – מהטעם שהזכרנו; אבל הנולדים מן הפוס – הסוסה, עם הנולדים מחמור – מאתון, אסורים זה עם זה – שהואיל ואמותיהם ממינים שונים, הרי הם כלאים, לפי שהולכים אחר האם. וכן ההלכה.

באור משנה ה

הפרוטיות – פרוטות שאין מבחינים בהן אם נולדו מסוסה או מחמורה, אסורות – זו עם זו, משום חשש כלאים, שמא יזדמן מין בשאינו מינו, והרמק – פרד שאמו סוסה, מתר – עם רמך אחר או עם הסוס, לפי שהוא מין סוס. ואדני השדה – בירושלמי מבואר: בר נש דטור (אדם פרא המצוי בהרים או ביערות), וסוברים רבים שהכוונה למין קוף גדול הדומה בצורתו לאדם, תיה – דינן כחיה לכל דבר; רבי יוסי אומר: מטמאות באהל פאדס – שאדם מת המונח באוהל מטמא כל מה שבאוהל, ואילו נבלת בהמה או חיה אינה מטמאה באוהל, וסובר רבי יוסי שאדני השדה דינן כאדם לענין טומאת אוהל. הקפד – הוא הקיפוד, וחלדת הסננים – חולדה המקננת בעצי סנה, תיה – ולא שרץ. חלדת הסננים, רבי יוסי אומר, בית שמאי אומרים – לענין חולדת הסננים אומר רבי יוסי, שבית שמאי סוברים: מטמא פזית במשא וכעדרשה במגע – ההלכה היא בנבלת בהמה או חיה, שכזית ממנה מטמא במגע ובמשא, כלומר שאם אדם נוגע בכזית מן הנבלה, או שהוא נושא כזית מן הנבלה, אפילו אם אינו נוגע בו, הריהו טמא.

חיה, בהמה עם חיה, וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה, וטהורה עם טהורה: אבל "טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה", כלומר כשמין אחד הוא טהור והשני טמא, מלבד איסורם בהרבעה, הם גם אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג. ברם, דין זה הוא מן התורה, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאים בהרבעה אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג.

באור משנה ג

העובר על "לא תעשה" שבתורה, חייב מלקות, ככתוב (דברים כה, ב-ג): "וזיהא אם בן בנות הרשע, והפילו השופוט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר. ארבעים יכנו לא יוסף". ודרשו חכמים: "במספר ארבעים יכנו" – מספר שהוא סמוך לארבעים, כלומר שמלקים אותו ארבעים חסר אחת (מכות ג, י). ומכל מקום נוקט התנא בכל מקום "ארבעים" בלשון הכתוב. משנתנו באה ללמד, שלא רק הנוהג כלאי בהמה עובר על הלאו "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", אלא גם האדם היושב בתוך העגלה הרתומה לכלאי בהמה עובר על לאו זה, והוא חייב מלקות.

המנהיג – כלאי בהמה, סופג את הארבעים – לוקה מלקות ארבעים, כלומר ארבעים חסר אחת, כמו שבארנו לעיל, שעבר על לאו: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו". והיושב בקרון סופג את הארבעים – ואף היושב בעגלה, אף על פי שאינו מנהיג, הואיל וישיבתו גורמת להליכת הבהמות, דינו כמנהיג, והוא לוקה משום "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו". רבי מאיר פוטר – את היושב בקרון ממלקות, שלדעתו אין ישיבתו גורמת כלום להליכת הבהמות. ואין הלכה כרבי מאיר. והשלישית שהיא קשורה לרצועות – כגון שמושכים שני סוסים בקרון וקשר חמור לרצועות הסוסים, אף על פי שהקרון נמשך בעיקר על ידי הסוסים, אסורה – כלומר אסור למשוך ולהנהיג כשהיא קשורה. הרמב"ם מפרש בדרך אחרת לגמרי: והשלישית – היינו עגלה שלישית שקשורה אחר שתיים שלפניה, אף היא אסורה לשבת בה, אם הכל נמשך על ידי כלאי בהמה. ולכן נקט התנא "השלישית", שכן לדעת הרמב"ם הקרון היינו העגלה השנייה, שעגלה אחת היתה מיועדת למשא, והקרון היה מיועד לנוסעים, ובאה המשנה להשמיענו, שאם יש עוד שלישית אף היא אסורה (משנה ואשונה).

באור משנה ד

אין קושרין את הפוס, לא לצדדי הקרון – שמושכים בו

ו שור פר – מין פְּהֶמָה. וְרָפִי יוֹסִי אוֹמֵר: מִין חֲזִיה. פֶּלֶב – מִין חֲזִיה. רָפִי מֵאִיר אוֹמֵר: מִין פְּהֶמָה. חֲזִיר – מִין פְּהֶמָה. עֲרוּד – מִין חֲזִיה. הַפִּיל וְהַקּוֹף – מִין חֲזִיה. וְאֵדָם מִתֵּר עִם פֶּלֶם לְמִשְׁוֹף וְלַחְרוֹשׁ וְלַהֲנִיגָה.

פירוש ברטנורא

הגדלה בסנה: כזית במשא. דמספקא להו אם מין חיה ומטמאה נבלתו בכזית ומטמאה נמי מוטמאה חמורה במשא למטמא אדם לטמא בנדים כנבלת בהמה מטמאה, או מין שרץ הוא ומטמא בכעדשה אבל אינו מטמא במשא כנבלת בהמה אלא במגע כשרץ. ואין הלכה כר' יוסי לא באדני השדה ולא בחולדת הסנאים:

ו שור הבר. שור הגדל במדבר: מין בהמה. וחלבו אסור ואינו מעון כסוי, דסברי רבנן עקרו מן הישוב היה אלא שברח למדבר ונעשה שור בר: מין חיה. ומעון כסוי וחלבו מותר, קסבר עקרו מן המדבר היה. וסימנים שמנו חכמים להכיר בין בהמה לחיה בשאר חיות נאמרו חוץ משור הבר. ואין הלכה כרבי יוסי: כלב מין חיה. נפקא מינה לכותב כל חיה שברשותו לאחר, או למקדיש כל חיה שברשותו: ר' מאיר אומר מין בהמה. ואין הלכה כר"מ: ערוּד. חמור הבר: ואדם מותר עם כולם. דכתיב (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור, אבל אתה חורש באדם ושור, באדם וחמור:

משניות מבוארות – קהתי

בצירי, שחלב בהמה אסור ואילו חלב חיה מותר. פֶּלֶב מִין חֲזִיה – ונפקא מינה שאם אדם מוכר לאחר כל החיה שברשותו, מכר לו גם הכלב (תוספתא). רָפִי מֵאִיר אוֹמֵר: מִין פְּהֶמָה – כלב מין בהמה הוא. ואין הלכה לא כרבי יוסי בענין שור בר ולא כרבי מאיר בענין כלב. חֲזִיר מִין פְּהֶמָה – והוא כלאים עם חזיר בר. עֲרוּד – חמור הבר, מִין חֲזִיה – והוא כלאים עם חמור ביתי. הַפִּיל וְהַקּוֹף מִין חֲזִיה – אף הקוף שנמצא תמיד בישוב אינו מין בהמה אלא מין חיה (הגר"א). וְאֵדָם מִתֵּר עִם פֶּלֶם – עם בהמה וחיה וכל בעל חי אחר, לְמִשְׁוֹף – משא ועגלה, וְלַחְרוֹשׁ – עמהם, וְלַהֲנִיגָה – שלא אסרה התורה אלא "בשור ובחמור ויחזד" וכיוצא בהם, אבל לא באדם ובשור או באדם ובחמור. בירושלמי וכן בנוסחאות אחרים אין גורסים תיבת "ולהנהיג", שאמנם אין לה מקום כאן.

אבל שרץ מת אינו מטמא במשא אלא במגע בלבד; ברם, שיעור טומאתו הוא בכעדשה; מכאן אמרו בית שמאי לענין חולדת הסנייים, שהואיל וספק אם היא חיה או שרץ, לפיכך נוהגות בה חומרות חיה וחומרות שרץ, שכזית מנבלתה מטמא במשא משום ספק נבלת חיה, ואפילו כעדשה מנבלתה מטמאה במגע משום ספק שרץ. ואין הלכה כרבי יוסי לא באדני השדה ולא בחולדת הסנייים.

באור משנה ו

שור פר – שור הגדל במדבר, מִין פְּהֶמָה – ואינו כלאים עם השור הביתי. וְרָפִי יוֹסִי אוֹמֵר: מִין חֲזִיה – שור בר מין חיה והריהו כלאים עם השור הביתי. יש מפרשים, שהלכה זו נשנתה כאן דרך אגב, לאו דווקא לענין כלאים, אלא לענין דינים אחרים הנוהגים בחיה ואינם נוהגים בבהמה או להיפך, כגון לגבי חלב (החיי"ת

אגרות קודש

ב"ה י"ד תמוז, ה'תשכ"א

ברוקלין, נ. י.

הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר שלמה זלמן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה מכתבו מיום ב' בתמוז, ותקותי שרפואתו מתקדמת ומתחיל להכנס במסלול הפצת היהדות המסורתית בתוככי כלל ישראל, מתאים לדבר משנה אני נבראתי לשמש את קוני.

בקשר עם ימי הגאולה יב-יג תמוז של כ"ק מו"ח אדמו"ר דאזלינן מיני, ה' הייתי בעת ההיא במדינה ההיא, וכמובן אשר כל פרטי הפרשה ההיא חקוקים היטב בזכרוני כמו חי. והרי לימוד מאלף והוראה חי' בזה עד כמה אפילו איש אחד יכול לפעול ולהתגבר על מניעות ועכובים הכי גדולים באם יש ההחלטה התקיפה במסירות נפש מבלי חת.

ועל של עתה באתי להביע ברכת מזל טוב להולדת הנכד שי', ויהי רצון שהוריו שי' יגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה בגו"ר.

בברכה.

מפני סיבה נתעכב משלוח המכתב וזה עתה קבלתי מכתבו עם הבשורה טובה מחתונת בתו שתליט"א, ויהי רצון שיבנו בית בישראל על יסודי התורה והמצוה בנין עדי עד באושר אמתי בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף נא עמוד ב. משנה ב. **מִשְׁנֵה מִי שֶׁלֹּא רָאָה שְׂמֻחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵכָה** שנתקיימה בבית המקדש בימי חג הסוכות מהקרבנות התמיד של בין הערביים כל הלילה עד הבוקר, **לֹא רָאָה שְׂמֻחָה** חשובה כמוה **מִיָּמִיו**.

נִמְרָא תָּנּוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת שְׂמֻחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵכָה בבית המקדש **לֹא רָאָה שְׂמֻחָה** חשובה כמוה **מִיָּמִיו**. וכן **מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּתַפְאֲרָתָהּ** **לֹא רָאָה כְּרֶךְ נֶחֱמֵד** - יפה מעולם. דבר נוסף, **מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִנְיָנוּ** - כשהוא עומד על תילו **לֹא רָאָה בְּנִין מְפֹאָר מְעֻלָּם**. מבררת הגמרא: **מֵאֵי הֵיא, כִּלְפֵי אִיזָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר שְׁהִיָּה מְפֹאָר בִּיּוֹתָר, הָאֵם בֵּית רֵאשׁוֹן שְׁבִנָּה שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ, או בֵּית שְׁנֵי שְׁבִנָּה נַחֲמִיָּה בֶן חַכְלִיָּה, או מִה שְׁבִנָּה הוֹרְדוֹס כְּשִׁחִידֵשׁ אֶת הַבֵּית הַשֵּׁנִי. עוֹנָה הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבִי וְאִתִּימָא רַב חֲסִידָא הַבְּנִין הַמְּפֹאָר שֶׁעָלִיו דִּיבֵר הַתָּנָא זֶה בְּנִין הוֹרְדוֹס. מְבַרְרָת הַגְּמָרָא: בְּמֵאֵי בְּנֵיהּ - כִּיצַד בָּנָה הוֹרְדוֹס אֶת הַבֵּית שְׁהִיָּה מְפֹאָר כָּל כֶּךָ. עוֹנָה הַגְּמָרָא: אָמַר (רַבָּא) [רַבָּה], הוֹרְדוֹס בָּנָה בְּנִין זֶה בְּאֲבֵנֵי - בְּאֲבָנִים שֶׁל שִׁישׁ - כַּעֲשֵׂן שֵׁשׁ יוֹרֵק וּמִרְמָרָא - שֵׁשׁ לֶבֶן. אִיכָא דְאָמְרֵי שְׁבִנָּה בְּאֲבֵנֵי שִׁישׁ - כַּעֲשֵׂן שֵׁשׁ יוֹרֵק, וגַּם בְּבוֹחֲלָא - שֵׁשׁ כָּחֹל, וגַּם בְּמִרְמָרָא - שֵׁשׁ לֶבֶן. וְצוֹרֵת הַבְּנִיָּה הִתָּה בְּאוֹפֶן שֶׁאֵפִיק שְׁפָה וְעִיָּיל שְׁפָה - שוֹרֵת אֲבָנִים אַחַת נִכְנַסַת [שׁוֹקַעַת לִבְנִינִים] וְשׁוֹרֵת אֲבָנִים אַחַת שֶׁמַּעֲלִיָּה יוֹצֵאת [בּוֹלֶטֶת לְבַחוּץ], וְעֵשָׂה שְׁקָעִים אֱלוֹ כִּי הֵיכִל דְּלִקְבֵּל סִידָא כְּדִי שֶׁהָאֲבָנִים יִקְבְּלוּ לְתוֹכָם אֶת הַסִּיד, וְרָצָה לְהַטִּיל בָּהֶם סִיד מִשּׁוּם שֶׁסָּכַר - רָצָה (לְמַשְׁעִיין) [לְמַשְׁעִיָּה] בְּדִקְחָא - לְצַפּוֹתוֹ זֶה וּבִשְׁבִיל הַזֶּהָב הִיָּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת קוֹדֵם מְצוּפָה בְּסִיד, אֲךָ אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְהוֹרְדוֹס שְׁבָקִיָּה - הֵנַח כֶּךָ עִם הַשְּׁקָעִים וְהַבְּלִיטוֹת לֹלֵא סִיד וְזֶהָב, דְּהִכֵּי שְׁפִיר מְפִי - שֶׁכֵּן נִרְאָה הַבְּנִין יִפָּה יוֹתֵר, מִשּׁוּם דְּמִיתֻחֵי כְּאִדּוֹתָא דִּימָא - שֶׁנִּרְאָה כְּגִלֵּי הַיָּם מִשּׁוּם שִׁינִי הַגּוֹזֵנִים שֶׁל הָאֲבָנִים.**

תָּנִיָּא - שִׁנִּינוּ בְּבִרְיֵיתָא רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, **מִי שֶׁלֹּא רָאָה דְּיוֹפְלוֹסְטוֹן** - מִבְּנֵה מְפֹאָר שֶׁל בֵּית הַכִּנְסַת שֶׁל אֶלְכְּסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מְצָרִים, **לֹא רָאָה כְּכַבּוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל**. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא הֵיאךְ הִיָּה מִרְאֵהוּ: אָמְרוּ כְּמִין בְּסִילָקִי [אַרְמוֹן גְּבוּהָ] גְּדוֹלָה הִתָּה, וְהִתָּה עֲשׂוּיָה סְטִיָּו - אֲצִטְבָּאוֹת [סַפְסָלִים] לְפָנֵים מְסִטִּין, דְּהִינּוּ מוֹשְׁבִים כְּפֹלִים [לִישִׁיבַת שְׂרִים שֶׁל אֶלְכְּסַנְדְּרִיָּא], וְפַעְמִים שְׁהִיָּו בָּהּ (שְׂשִׁים רְבּוּא עַל שְׂשִׁים רְבּוּא) [שְׂשִׁים רְבּוּא - שֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אֲנָשִׁים כְּמִין יוֹצְאֵי מְצָרִים, וְאָמְרֵי לָהּ - יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁהִיָּו שֶׁם] כְּפָלִים כְּיוֹצְאֵי מְצָרִים - כְּלוֹמֵר מִלִּין וּמֵאֲתִיִּים אֶלֶף אִישׁ, וְהִיָּו בָּהּ שְׂבָעִים וְאַחַת קַתְרָאוֹת - מְקוֹמוֹת יִשִּׁיבָה שֶׁל זָהָב לְמוֹשֵׁב סִנְהֶדְרִין שֶׁעָשׂוּ לְעֶצְמָן בְּנֶגֶד שְׂבָעִים וְאַחַד דִּינָּיִם שֶׁל סִנְהֶדְרִי גְּדוֹלָה, וּמִשְׁקָלָה שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת מִקַּתְרָאוֹת לְמוֹשֵׁב הַזִּקְנִים אֵינָה פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים וְאַחַד רְבּוּא כְּכָרִי זָהָב. וְכִימָה שֶׁל עֵץ הִתָּה בְּאִמְצָעֵיתָהּ שֶׁל בֵּית הַכִּנְסַת, וְחֶזֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת - שֶׁמֶשׁ הַצִּיבּוֹר הִיָּה עוֹמֵד עָלֶיהָ - עַל הַבֵּימָה וְהַסִּנְהֶדְרִין אַחֲזִין בִּידּוֹ, וְכִינּוּ שְׁהִיָּע הַזֶּמֶן לְעֲנוֹת אָמֵן דְּהִינּוּ כֹאשֶׁר גָּמַר שְׁלִיחַ הַצִּיבּוֹר בִּרְכָה חֲלָה - הַשֶּׁמֶשׁ מִנִּיָּה בְּסוֹדֵר לְסִימָן שִׁכְעַת צָרִיכִים כּוֹלֵם לְעֲנוֹת אָמֵן, לִפִּי שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ כָּל הָעָם אֶת שְׁלִיחַ הַצִּיבּוֹר, וְכָל הָעָם בְּרָאוּתָם אֶת הַסּוֹדֵר הִיָּו עוֹנִין אָמֵן.

שְׂמֻחַת בּו' — הַשְּׂמֻחָה הִיָּה בְּשִׁבְלֵי נִיסוּךְ הַמִּים דְּכִתִּיב וּשְׁאֲבָתָם מִים בְּשִׁשּׁוֹן. הַשּׁוֹאֵכָה — שֶׁשֶּׁם הִיָּו שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ דָּאִין ר"ה שׁוֹרָה כ"א ע"י שְׂמֻחָה. גְּמָרָא מֵאֵי הֵיא — אִיזָה מִן הַבְּנִינִים? שֶׁל שְׁלֵמָה, או שֶׁל נַחֲמִיָּה בֶן חַכְלִיָּה, או שֶׁל הוֹרְדוֹס שֶׁסִּתְּרוּ וּבִנָּאוּ. [שִׁישׁ] — שִׁישׁ צְבוּעַ, לֹא לֶבֶן וְלֹא שַׁחֲוֵר, אֲלֵא כַּעֲשֵׂן יוֹרֵק, בְּלַע"ז בִּישׁ. [וּמִרְמָרָא] — שִׁישׁ לֶבֶן. כּוֹחֲלָא — שִׁישׁ צְבוּעַ כְּכֹחֹל. אֲפִיק שְׁפָה — שׁוֹרָה שֶׁל אֲבָנִים נִכְנַסָּה, וְשׁוֹרָה יוֹצָאָה. דְּמִיתֻחֵי כְּאִדּוֹתָא דִּימָא — כְּגִלֵּי הַיָּם, שֶׁהָאֲבָנִים מִשּׁוֹנִים בְּמִרְאֵיהֶן זֶה מִזֶּה, וְהַעֲנִינִים הַמִּסְתַּכְלֹת בָּהֶן שׁוֹטְטוֹת, וְנִרְאֹת כְּאִילוֹ גִּלֵּי הַיָּם הֵם נָדִים וְנִעִים. דְּיוֹפְלוֹסְטוֹן — לִשּׁוֹן יוֹנִית: דִּיָּו — שְׁנִים, פְּלוֹ — לִשּׁוֹן שְׂרִים, כְּמוֹ מִטְרָפוֹלִין, וְכְמוֹ דְּיוֹפּוֹלִין מְרוֹמִי, דְּתַעֲנִית (יחב), סְטוֹן — לִשּׁוֹן סְטִיָּו, שְׁנֵי סְטוֹיִן. סְטִיָּו כְּפֹל — לִישִׁיבַת שְׂרִים שֶׁל אֶלְכְּסַנְדְּרִיָּא, שֶׁהִלְכוּ שָׁם יוֹחֲנָן בֶּן קֶרֶךְ וְשִׁרֵּי הַחִיָּלִים לְאַחַר חוֹרְבֵן בֵּית רֵאשׁוֹן בִּימֵי יִרְמְיָה וְנִתְיָשְׁבוּ שָׁם. וְאֵף עַל פִּי שֶׁעָלָה שָׁם נְבוּכַדְנֶצַּר וְהַחֲרִיב אֶת מְצָרִים, וְנִהְרְגוּ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהִלְכוּ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם יִרְמְיָה (מב) — עָלוּ בְּנֵיהֶם שָׁם לְגִדּוּלָה וְעוֹשֶׁר, עַד שֶׁהַחֲרִיבִים אֶלְכְּסַנְדְּרוֹס. בְּסִילָקִי — פְּלִטִירִין גְּבוּהִים נִקְרָאִים בְּסִילְקָאוֹת. כְּנֶגֶד שְׂבָעִים וְאַחַד זְקִנִים — שֶׁעָשׂוּ לָהֶם סִנְהֶדְרִין: כְּכָרִי זָהָב גְּרִסִּינָן. בֵּימָה — כַּעֲשֵׂן אֱלִמִּימְבֵּר"א שֶׁלֵּנוּ. חוֹן הַכְּנֶסֶת = שֶׁמֶשׁ הַצְּבוּר. לְעֲנוֹת אָמֵן — שְׁהִיָּה שְׁלִיחַ שְׁלִפְנֵי הַתִּיבָּה גּוֹמֵר בְּרַכְתּוֹ, וְהוּן לֹא הִיָּו יִכּוֹלִין כּוֹלֵן לְשִׁמּוֹעַ קוֹל.

משיבה הגמרא: אם היה כתוב 'ונפל שמה שור וחמור' היה מקום לומר
 שאינו חייב אלא אם נפלו לבורו שור וחמור יחד, ולכן תיבת 'או', **מִכְּעַי**
 ליה לְחֶלֶק – נצרכת לחלק בין תיבת שור לתיבת חמור וללמד שגם אם
 נפל לבור שור לבד או חמור לבד בעל הבור חייב. שואלת הגמרא:
 ולרבי יהודה שדרש 'או לרבות כלים, מהיכן נלמד לְחֶלֶק – לחייב על
 שור לבד או חמור לבד. משיבה הגמרא, **מִן־נִפְלָא נִפְקָא** – למד זאת
 ממה שכתוב 'ונפל' בלשון יחיד ולא כתוב 'ונפלו' בלשון רבים. שואלת
 הגמרא: ולרַבֵּנָּן – מדוע נצרכה תיבת 'או' לחלק, ואין למדים זאת
 מגופל' בלשון יחיד. משיבה הגמרא: רבנן סוברים שהלשון 'ונפלו'
טוֹבָא מִשְׁמַע – אין משמעותו בדיוקא נפילת יחיד, אלא אף בנפילת
 שור וחמור יחד אפשר שיכתב לשון 'ונפל', ולכן נצרך תיבת 'או' לחלק
 וללמד שגם בנפילת שור לחוד או חמור לחוד מתחייב בעל הבור.
 מבואר בדברי חכמים, שמה שהתורה פירטה 'שור' ו'חמור' למדים
 למעט רק אדם וכלים, אך על שאר בעלי חיים חייב בעל הבור. שואלת
 הגמרא: מדוע ממועט מהפסוק רק אדם וכלים, הלא יש לדרוש את
 הפסוק באחד מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, שבמקום שנכתב
 'כלל' ואחר כך פורט בפסוק 'פרט' מסוים מאותו הכלל, הפרט הוא
 פירושו של הכלל, ואם כן **אִמְרָא**, שכיון ש'ונפלו' משמעותו **כָּלֵל**,
 הרינו שכל דבר הנופל, והמשך הפסוק 'שור וחמור' הוא **פֶּרֶט**, ובמקום
 שנאמר **כָּלֵל וּפֶרֶט** הדין נותן שאין **כָּלֵל** אלא **מִה שֶׁנִּפְרַט**, ולכן
 יש לנו לומר שרק על 'שור וחמור' המפורטים בפסוק אין – יתחייב בעל
 הבור, אך על מִידֵי אֲחֵרִינָא – כל שאר בעלי חיים לא יתחייב בעל
 הבור. מיישבת הגמרא: **אִמְרֵי**, כיון שבהמשך הפסוק נאמר 'פֶּעַל הַבּוֹר
 יִשְׁלֹם' שמשמעותו שעל כל דבר שנפל לבור חייב לשלם, נמצא ש'שור
 הפסוק וְכָלֵל, ולכן הפסוק נדרש במידה אחרת מ"ג מידות, שכאשר
 נאמר **כָּלֵל וּפֶרֶט וְכָלֵל**, **אִי אַתָּה דֵּן אֵלָּא בְּעֵין הַפֶּרֶט** – הכלל השני
 בא לרבות כל דבר הדומה לפרט המפורש בפסוק, וזה **הַפֶּרֶט מִפּוֹרֵשׁ**
בְּעֵלֵי חַיִּים – כשם שהפרטים המפורשים בתורה הם בעלי חיים, אף
 בעל מרבה שפָּלַי בְּעֵלֵי חַיִּים הם בכלל החיוב בבור.
 שואלת הגמרא: עדיין מדוע כל בעלי חיים מתרבים מהכלל, והלא **אִי**
מִה הַפֶּרֶט מִפּוֹרֵשׁ דְּכִרָּה שֶׁנִּבְלָתָה מִטְּמֵאָה כְּמִנְעַ וּבְמִשְׁא – כשם
 ששור וחמור המפורטים בפסוק, נבלתם מטמאת את הנוגע בהם או
 הנושא אותם, אף הכלל שנאמר אחר כך אינו מרבה אלא **כָּל דְּכִרָּה**
שֶׁנִּבְלָתָה מִטְּמֵאָה כְּמִנְעַ וּבְמִשְׁא, דהיינו כל חיות ובהמות שיתחייב
 עליהם בעל הבור, **אֲבָל עוֹפּוֹת** שנבלתם אינה מטמאה במגע ובמשא
לֹא יתחייב עליהם בעל הבור שהרי אינם דומים לשור וחמור. משיבה
 הגמרא: **אִם כֵּן** – אם אין כוונת התורה לרבות אלא חיות ובהמות
 הדומים לגמרי לשור וחמור המפורטים בפסוק, מדוע כתבה תורה גם
 שור וגם חמור. **נִבְתָּיִב רַחֲמֵינָא חַד פֶּרְשָׁא** או 'שור או 'חמור' ודי בכך
 שנרבה בדריש הדומים לו לגמרי, דהיינו שנבלתם מטמא במגע
 ובמשא. אלא בהכרח הפרט השני בא לרבות, שגם דברים שאינם
 דומים לגמרי לפרט כיון שאין נבלתם מטמא מגע ובמשא, אם הם
 עדיין דומים לפרט בכך שהם בעלי חיים, גם הם בכלל החיוב של בעל
 הבור, ולכן יחייבים גם על נזקי עופות בבור.
 דוחה הגמרא את יישוב זה: אין הפרט השני מיותר לרבות כל בעלי
 חיים, כיון שאם היה כתוב רק אחד מהפרטים עדיין לא היו למדים
 ממנו שכל דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא הוא בכלל החיוב,
 שהרי **הֵן נִבְתָּיִב** – איזה מהפרטים די בכך שנכתבו, **אִי קָתֵב רַק 'שור'**,
הוּא אִמְרֵינָא קָרֵב לְגַבִּי מִזֵּבֶה אִין שְׁאִינֵי קָרֵב לְגַבִּי מִזֵּבֶה לא – היה
 מקום לומר שרק בעלי חיים הדומים לשור וראויים לקרבן הם בכלל
 החיוב, אבל בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן אינם בכלל החיוב, ולכן
 כתבה תורה 'חמור' כדי לרבות שגם בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן
 הם בכלל החיוב אם הם מטמאים במגע ובמשא. **וְאִי קָתֵב רַחֲמֵינָא** רק
 'חמור' הוּא אִמְרֵינָא, קדוש בְּבִכּוּרָה אִין שְׁאִינֵי קדוש בְּבִכּוּרָה לא –
 רק בעלי חיים הדומים לחמור בכך שהבכור הנוול להם קדוש בקדושת
 בכורה הם בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאין בכורם קדוש בקדושת
 בכורה אינם בכלל החיוב, ולכן כתבה תורה 'שור' לרבות שגם שאר
 בעלי חיים שאין בהם קדושת בכורה הם בכלל החיוב. ונמצא שגם
 הפרט השני נצרך ללמד שכל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא הוא
 בכלל החיוב, ואין לרבות ממנו כל בעלי חיים.

מיישבת הגמרא באופן אחר: אין שאר בעלי חיים מתרבים מ'כלל ופרט
 וכלל', אלא ממה שאמר **קָרָא** (שמות כא לד) גבי תשלומי בעל הבור,
 'בעל הבור ישלם כֶּסֶף וְיָשִׁיב לְבַעְלֵי וְהָמָת יִהְיֶה לוֹ' ומשמעות הפסוק
 שְׂקָל דְּכִרָּה מִיָּתֶה – ששייך בו 'זהמת יהיה לו' הוא בכלל החיוב, ומיתה
 שייכת בכל הבעלי חיים.
 מקשה הגמרא: מאחר ולמדים מ'זהמת יהיה לו' שחיובי בור הם על
 דברים ששייך בהם מיתה, אם כן כֵּן לְרַבֵּנָּן דְּקָא מִכְּעַי לְהוּ לְכָלִים
 – הסוברים שמעט הכתוב 'חמור' ולא כלים, ובין לרבי יהודה דְּקָא
מִרְבִּי לְהוּ לְכָלִים – הסובר שריבה הכתוב כלים מ'או', וכי כלים כֵּנִי
מִיָּתֶה נִינְהוּ – הרי בכלים לא שייך מיתה, ומדוע לדעת רבנן צריך את
 תיבת 'חמור' למעט כלים. וכן לרבי יהודה, איך אפשר לומר ש'או'
 מרבה כלים והרי לא שייך בהם 'זהמת יהיה לו'. מתרצת הגמרא:
אִמְרֵי, גם בכלים שייך לשון מיתה כיון ששְׂכִיבְתָּן זו הִיא מִיָּתֶה, ואף
 הם בכלל הפסוק 'זהמת יהיה לו', ולכן לרבנן נצרכה תיבת 'חמור'
 למעט אותם, ולרבי יהודה אפשר לרבותם מתיבת 'או'.
 מקשה הגמרא: וְלִיָּב דְּאִמְרָא (לעיל נ: בור שְׂכִיבְתָּן עָלָיו תוֹרָה לְהַבִּיל
 וְלֹא לְהַכְבִּיט – רק על נזק הנגרם מחמת ההבל ואורו חם) שבבור חייבה
 תורה, אך על נזק הנגרם מחמת הכהטה בקרקעית הבור פטור החופר,
 שהרי קרקע הבור לא נעשה על ידי רוק הבל הבור נעשה על ידו, אם
 כן כֵּן לְרַבֵּנָּן כֵּן לְרַבִּי יְהוֹדָה, מדוע נאמר פסוקים לרבות או למעט
 חיוב כלים בבור, וכי כלים כֵּנִי הִבְלָא נִינְהוּ – הרי כלים אינם נשברים
 מחמת הבל הבור אלא מחמת שנחבטו בקרקעית הבור, ואין אפשר
 לחייב כלל על נזק כלים בבור. מתרצת הגמרא: **אִמְרֵי**, התורה דברה
בְּחֻדְתֵּי דְּמִיפְקֵי מִהַבְלָא – בכלים חדשים הפוקעים מחמת הבל הבור
 ואפשר לחייב על שבירתם.
 מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שהכתוב 'זהמת יהיה לו' בא לרבות
 כל דבר ששייך בו מיתה, הרי **הִיא 'זהמת יהיה לו', מִכְּעַי ליה**
לְכַדְרָבָא – נצרך לדרשתו של רבא, דְּאִמְרָא קָרָא (לעיל נא.), שור פסולי
 המוקדשין – שור שהוקדש לקרבן ונפל בו מום ונפסל, שדיני שהוא
 נפדה ובשרו מותר באכילה אבל אסור להאכיל לו נבלתו לכלבים,
שְׁנִפְלָא לְבוֹר, פטור עליו בעל הבור, שְׁנִפְלָא 'זהמת יהיה לו', ודרשו
 מכך, שלא חייבה תורה את בעל הבור לשלם לניזק אלא **כְּמִי שֶׁהָמָת**
שָׁלוּ – על בהמה שנבלתה שייכת לבעליה ויכולים הם למוכרה, יִצָּא
 זֶה שְׁאִינֵי הָמָת שָׁלוּ – אך על שור פסולי המוקדשים שאין בעליהם יכולים
 למכור נבלתו שהרי הוא חייב בקבורה, אין בעל הבור חייב בנזק, וכיון
 שהפסוק נצרך לדון זה ואינו בא לרבות כל דבר ששייך בו מיתה, חזרת
 השאלה מנן שחייבים אף על שאר בעלי חיים שנפלו לבור.
 מיישבת הגמרא באופן אחר: שאר בעלי חיים אינם מתרבים מהפסוק
 'זהמת יהיה לו' אלא ממה שאמר **קָרָא** (שם) **כֶּסֶף וְיָשִׁיב לְבַעְלֵי**,
 שלכן הוצרכה התורה לומר 'לבעלי' כדי לרבות, שבעל הבור חייב
 על כָּל נִזֶק דְּאִית לִיה בְּעָלִים, ובכלל זה כל בהמות וחיות ועופות
 שיש להם בעלים. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם ריבתה תורה חיוב על
 כל דבר שיש לו בעלים, הלא **אִפְּלִי** על כָּלִים וְאִדָּם שיש לו בעלים
 כגון עבד כנעני, נִמְי יתחייב בעל הבור. מתרצת הגמרא: אדם וכלים
 ממועטים ממה שאמר **קָרָא 'שור' וְלֹא אִדָּם 'חמור' וְלֹא כָלִים**.
 מקשה הגמרא: וְלִיָּב יְהוֹדָה דְּקָא מִרְבִּי לְהוּ לְכָלִים – הסובר שבעל
 הבור חייב בנזקי כלים, שְׁלֵמָא תיבת 'שור' שכתבה תורה נצרכה,
 שהרי **מִכְּעַט בִּיה אִדָּם**, אלא תיבת 'חמור' מֵאִי מִכְּעַט בִּיה, ומדוע
 נכתבה. משיבה הגמרא: **אִלָּא אִמְרָא רַבָּא**, תמור דבור לרבי יהודה –
 תיבת 'חמור' הכתובה לגבי בור, לפי רבי יהודה, וכן **שֶׁה דְּאִבְדִּי**
לְדִבְרֵי הַבֵּל – תיבת 'שוי' הכתובה לגבי השבת בפסוק 'לא
 תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם
 לאחיך' (דברים כב א), לפי כולם קָשָׁא, למה נכתבו בפסוק:
 שנינו במשנה, נִפְל לְתוֹבו שור חֲרָשׁ שוֹמֵה וְקָנָן חֲיִיב: שואלת
 הגמרא: מֵאִי שור חֲרָשׁ שוֹמֵה וְקָנָן, אִילָּמָא – אם נאמר שהכוונה
 לשור שֶׁל חֲרָשׁ, שור שֶׁל שוֹמֵה, שור שֶׁל קָנָן, אם כן משמע הֵא
 אם נפל שור שֶׁל פֶּקֶח, פטור עליו בעל הבור, וכי היכן מצינו שהתורה
 פטרה על שור של פקח. מיישבת הגמרא: **אִמְרָא רַבִּי יוֹהָנָן**, כוונת
 משנתנו לשור שהוּא חֲרָשׁ, שור שהוּא שוֹמֵה, שור שהוּא קָנָן,
 שחייב בעל הבור עליהם.

בבא קמא. שור שנחג את הפרה – פרק חמישי דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קנה רש"י תוספות

לחלק. דלא תימא אינו חייב עד שיפול שם שור וחמור בחד: ונפל. לשון יחיד: ונפל
טובא. וכמו ונעשה בצלאל ואהליאב (שמות לו) ובא האות והמופת (דברים
יג) ובא הארי ואת הדוב (שמואל א יז) מיד אחריתא לא. ושאר מילי מן: אף כל
בעלי חיים. לרבונו קמסרין לה ולר' יהודה אקא או ורבי אף שאר מטלטלין: עופות.
אין מטמאין במגע ובמשא א"כ. דלא רבי אלא
מאי דדמי ליה לפרטא משני צדדין: נכתוב
רחמנא חר פריש. או שור או חמור ודרשין כל
בעין הפרט ומדכתב אידך אם אינו ענין לדרב
שנכתבו מטמאה דהא אתי בכללא הנחו ענין
לעופות דרמו לפרטא בחד צד דהוה בעלי חיים
ואיכא למפרך השתא דתרווייהו צריכי מתיבא
ממעט אדם אלא מהך מלתא דעופות מקשי
ואויל עד דמפיק ליה מכוליה טעמא: שאין קדוש
בבבירה לא. כגון סוסים וגמלים כתב רחמנא
שור דלא איצטרובא דהא מכלל אתי לרבוני
אפי' סוסים וגמלים הואיל ורמו לפרטא משני
צדדין בעלי חיים ונכתבן מטמא אכל עופות
דלא דמו אלא בחד צד לא: אלא. לא תימא
חור וכלל למדרשה בכלל ופרט וכלל אלא
אימא אמר קרא והמת יהיה לו בר: פלים בני
מיתה ניהו. בתמיה ול"ל קרא למעטינהו לרבוני
ורבי יהודה הדיכי מצי לרבונינהו הא לא קרין
בהו והמת יהיה לו: שבידך זו היא מיתתן.
הלקב לרבוני אתא חמור למעטינהו הואיל ולאו
מיתה ממש היא ושור למעטי' אדם שאינו מין
בהמה ואי כתב רחמנא חד הוה אמינא למעטי'
אדם אכל כלים לא דבי קא ממעט בעלי חיים
דכותיה קא ממעט להכי איצטרך חמור ולרבי
יהודה לא לרבוני פלים אקא אף ע"ג דלאו בני
מיתה ניהו ממש ושור למעטי' אדם בעלי חיים
דכותיה ולקמן פריך לר' יהודה חמור לקמה לי:
הפרי'. וחדשי: שור פסולי המוקדשין. שנפדה
אין המיתה שלו דקיימא לן בבבורות בפרק
ב' (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין לאחר פדיונו
תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא
לכלביה: שור ולא אדם. שאינו מין בהמה: ושה
דאבידה. כיון דכתיב לכל אבידת אחיך לקמה לי
דכתב רחמנא חמור ושור ושה ושלמה ובפרק
אלו מציאות דרשין להו לכולהו בר משה:
הא של פקח פטור. בתמיה היכא פטריה קרא:
הא

או מבעי ליה לחלק ורבי יהודה לחלק מונפל
נפקא ורבנן ונפל טובא משמע אימא ונפל כלל
שור וחמור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה
שנפרט שור וחמור אין מיד אחריתא לא אמרי
בעל הבור ישלם חור וכלל כלל ופרט וכלל אי
אתה דן אלא בעין הפרט מה הפרט מפורש בעלי
חיים אף כל בעלי חיים אי מה הפרט מפורש
דבר שנכתבה מטמאה במגע ובמשא אף כל דבר
שנכתבה מטמאה במגע ובמשא אכל עופות לא
א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא הי נכתוב אי כתב
שור הוה אמינא קרב לגבי מובח אין שאינו קרב
לגבי מובח לא ואי כתב רחמנא חמור ה"א קדוש
בבבירה אין שאין קדוש בבבירה לא אלא אמר
קרא והמת יהיה לו כל דבר מיתה בין לרבנן דקא
ממעטי' להו לכלים ובין לר' יהודה דקא מרבי' להו
לכלים פלים בני מיתה ניהו אמרי שבידתך זו היא
מיתתן ולרב דאמר בור שחייבה עליו תורה להביל
ולא לחכמו בין לרבנן בין לרבי יהודה פלים בני
הכלא ניהו אמרי בחדתי דמיפסקי מהכלא האי
והמת יהיה לו מבעי ליה לדרבנא דאמר רבא שור
פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת
יהיה לו כמו שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו
אלא אמר קרא פקח ישיב לבעליו לרבות כל דאית
ליה בעלים א"ה אפילו פלים ואדם נמי אמר קרא
שור ולא אדם חמור ולא פלים ולרבי יהודה דקא
מרבי' להו לכלים בשלמא שור ממעט ביה אדם
אלא חמור מאי ממעט ביה אלא אמר רבא חמור
דבור לרבי יהודה ושה דאבידה לדרבי הפל קשיא:
נפל לחוכו שור חרש שוטה וקטן חייב: מאי שור
חרש שוטה וקטן אולימא שור של חרש שור של שוטה שור של קטן הא שור
של פקח פטור אמר רבי יוחנן שור שהוא חרש שור שהוא שוטה שור שהוא קטן
הא

או מבעי ליה לחלק. האי סוגיא כר' יאשיה דמרצין או לחלק בכל דוכתין אכל לרבי יוחנן
אין צריך או לחלק ותימיה איכ סוגיא זו דלא בהלכתא דבפ' השואל (כ"מ דף צה.) מוקי
אבי' רבי יאשיה ורבא כרבי יוחנן וק"ל כרבא לגבי דאבי' ובפ' אותו ואת בנו (חולין דף
עח.) גבי פלוגתא דר' יוחנן ור' יאשיה נמי
יש לתמוה לקמה אינו פוסקין במיד רבי יוחנן
מבט מילתיה דרבא בפרק השואל: הוה אמינא
קרב לגבי מובח אין. תימיה לקמה לא לפרין דקא
שור שור משבת ובמסקנא נמי דמרבינן עופות
מדכתבי' ושיב לבעליו כל דאית ליה בעלים ל"ל
גילה משור שור או חמור חמור משבת כמו חסימה
ופריקה לקמן וממילא אמעטי אדם דליכא למילף
משבת כדאמרין לקמן (ע"ב.) גבי בלאים להנחה
הקשתי' ולא לדרבא אחר וכן גבי תשלומי כפל
השבת אבידה מה צריך ריבוי לקמן גילה משבת
ומיהו להפרישה דדר סיני ניתא דלא שייך למילף
משבת דרצין לא נאמרו עשרת הדברות ו"ל
דבמקום ששייך לדרוש בכלל ופרט לא לפרין
שור שור משבת וכן כל דהי דהוה דרשין בכלל
ופרט דתשלומי כפל דרשין ליה בהדיא במדובה
(לקמן דף סו.) אי לא רבנא דכל וכן יש לפרש
בהשבת אבידה אלא בכל אחריתי י"ל דלא
מדריש בכלל ופרט וכלל:
קרב לגבי מובח. בפ' קדושים (דף יז.) גבי
הענקא דכתיב צאן גורן וקב לא ממעט
כל דבר שאין קרב לגבי מובח משום דבכלל גורן
הוי כהן דברים שאין קריבים לגבי מובח אכל
בפ' קדושים (דף כה.) צ"ע דכתיב כל מעשה
עדים ותחטאו דאמר עדים למעטי' עופות
ואמאי לא ממעטין כל דבר שאין קרב לגבי
מובח ומיהו להחיות לישנא דאמר לקמן כל
ריבויא הוא לא קשה מתקם ב"ן לרבי יהודה
דמרבה פלים כלים בני מיתה ניהו. וא"ת ומאי
פריך כ"ש משום דלאו בני מיתה ניהו צריכי
ריבויא לרבי יהודה ו"ל דלר' יהודה נמי הוה
ממעט כלים מחמור אי לאו ריבויא ולקחי פריך
בין לרבנן דמעטי' להו פלים מחמור ובין לרבי
יהודה דמרבה להו פלים מאו לאפוקי ממיעט
דחמור הא לאו בני מיתה ניהו: ב"ן לרבנן בין
לר' יהודה פלים בני הכלא ניהו. אפילו למאן
דאית ליה בפ' תמיתין (לעיל דף כט.) דלרבי יהודה
מפקדי נקיו לאחר נפילת פשיעה פטור וא"כ לא
מתייב רבי יהודה אלא בבזר ברשותו ובבזר
ברשותו אצטרך שפיר למיפטר כלים בהבטה
דחבטה דידיה הוא מ"מ פריך שפיר דבהניקו הכל
משמע קרא מדריש רב ונפל עד שיפול דרך
נפילה וחקשה היכא דהוי דידיה אתאי בק"ז
ובנהל דמשמע ביה קרא אית לן לאשכחיה ריבויא דכלים לר"י ומיהו אין נראה שידרש ר'
כמו ששמואל אין דורשו משום דבכל מקום שיתחייב בהבל מתחייב בהבטה: חמור. דבור לר' יהודה כו'. והא דלא קאמר נמי גם לב"ה דרביש הגזול קמא לקמן (דף צד.) דלא חשיב אלא
הקר דרמו דהו בעלי חיים הקשה הר"ר משה מפנטיי"א ואימא דחמור אתא למעט שטרות ואור"י דלמאן דלא דאין דיקא דגרמי אפי' הוא עצמו פטור ולמאן דדאין דיקא דגרמי נמי
לא מחייב אלא מדרבנן כדמוכח בפרק תבואה (לקמן דף סב.) דמיבעיא ליה אי עשו תקנת נגזל במסור או לא ואי דיקא דגרמי דאורייתא לקמה לא עשו תקנת נגזל במסור כמו בגזל: שיה
דאבידה לדרבי הכל קשיא. וא"ת לגופיה אצטרך למייה פרט וכלל ונגשה כלל מסיף על הפרט ואחרת כל מילי דשור וחמור ושלמה אצטרך כל חד וחד למילתיה בדרשיה בפ' אלו מציאות
(כ"מ דף כו.) ואי לא שה דמיתר הוה משיירי חד מנייהו לפרט וכלל ולא הוה דרשין ביה מיד ו"ל דבכל מקום שיש פרט וכלל רגיל רבינו שמואל ליתן טעם לקמה לי לפרט כיון דאתרבי
כל מילי ומפרש דשמן יש דברים שלא הוה מתרבי מהכלל אם לא שקדמו פרט להיות כלל מסיף עליו ולרבות כל דבר והכא קים ליה לבצל היש' דמאבידה סתם הוה שמעין שפיר
כל אבידה באילו יש פרט וכלל שאין למעט שום אבידה מבנין אב או מקי' או בשום ענין וא"צ כאן פרט כדי שלא למעט מן הכלל שום דבר על ידי שום דבר א"צ לכל אבידה כתיב והי
לכל ריבויא לרבות כל אבידה באילו יש פרט וכלל אף על גב דדרשין מניה בע"ז (דף כו.) לרבות המומר מכל מקום איכא למדרש נמי כל אבידה דאתרוייהו קאי ריבויא אאבידה
ואאחרי ומרבינן כל אבידה דכל אחד ולכאחרי:

בהמה בשבת (דברים ה יד) 'שור' ו'חמור' ו'כל בהמה' ו'כל חיה ועוף' 57
 כ'יוצא ב'הן – אף חיה ועוף דינם כבהמה לגבי דינים אלו. מבאר 58
 המשנה: אם בן ל'מה נאמר בפסוקים אלו 'שור או חמור' אלא משום 59
 ש'דבר ה'תוב ב'חנה – התורה דברה על בהמות אלו שדרך בני אדם 60
 להשתמש בהם לצרכם. 61

גמרא

הגמרא מבאר מהיכן למדה משנתנו שדינים אלו נאמרו בכל בהמות 62
 חיות ועופות. לגבי נפילת חמור ב'קפה' ו'שם ל'בעליו' ב'תיב (שמות כא 63
 לד), וכונת הפסוק לרבות שחייב על כל דאית ליה בעלים דהיינו אף 64
 שאר בהמות חיות ועופות. ב'דאמרן – כמבואר לעיל (ע"א). לגבי 65
 ה'פרישת הר סיני' נאמר (שם ט יג) 'אם תהמה אם איש לא יחיה' 66
 והכלל בכל מקום שהיה בכלל בהמה חיה, ותיבת 'אם' שנאמר 67
 בפסוק זה בא לרבות את העופות. וכן לגבי תשלומי כפל חייב בו אף 68
 על שאר מיני בעלי חיים ואפילו על דבר שאין בו רוח חיים, ב'דאמרין 69
 להלן (סב): 'ההואמר בתחילת הפסוק (שם כב ח) 'על כל דבר פשע' 70
 הוא כלל ובא לרבות כל דבר פשיעה. וכן לגבי השבת אבידה כל 71
 דבר חייב בהשבה שנאמר (דברים כב ג) 'וכן תעשה לכל אבידת אחיך'. 72
 וכן לענין חיוב פריקה, ו'ל'ה' חמור' ו'חמור' משבת – למדים גזירה 73
 שוה מ'חמור' האמור לגבי שביתת בהמה בשבת ל'חמור' הכתוב גבי 74
 חיוב פריקה, וכשם שלענין שבת אף שאר בהמות חיות ועופות בכלל 75
 האיסור כך לענין פריקה כולם בכלל החיוב. וכן לענין חסימה, ו'ל'ה' 76
 'שור' ו'שור' משבת – למדים גזירה שוה מ'שור' האמור גבי שבת 77
 ל'שור' הכתוב גבי איסור חסימה. וכן לגבי איסור כלאים, אי בלאים 78
 ד'חרישה' – גבי איסור לחרוש בשני מיני בהמות, ו'ל'ה' גזירה שוה 'שור' 79
 'שור' משבת. אי בלאים ד'חרישה' – גבי האיסור להרביע בלאים, ו'ל'ה' 80
 'בהמה' ו'בהמה' משבת – למדים שאף כל שאר בעלי חיים בכלל 81
 האיסור, גזירה שוה מ'בהמה' האמור לגבי שבת ל'בהמה' הכתוב 82
 לגבי איסור הרבעת בלאים. 83

מבאר הגמרא: ונפי שבת עצמה מנול שכל בהמה חיה ועוף בכלל 84
 חיוב שביתה, ד'תניא, רבי יוסי אומר משום רבי ישמעאל, בעשרת 85
 הדברות הראשונות שנאמרו בפרשת יתרו (שמות כ י) נאמר 'עבדך 86
 ואמרתך ובהמתך' ולא הוסיפה התורה שור וחמור, ובעשרת הדברות 87
 האחרונות שנאמרו בפרשת ואתחנן (דברים ה יד) נאמר 'ושורך 88
 וחמורך וכל בהמתך', מבאר הברייתא ואף שהלא שור וחמור 89
 בכלל כל בהמה חיה – כלולים במה שכתבה תורה 'וכל בהמתך', 90
 ו'ל'ה' יצאו – ולמה נכתבו בלחוד, לומר לה, מה שור וחמור האמור 91
 כאן – גבי שבת, גם חיה ועוף כ'יוצא ב'הן, אף כל מקום שכתבה תורה 92
 שור וחמור, כונתה שגם חיה ועוף כ'יוצא ב'הן. 93

שואלת הגמרא: מנין שגבי שבת אף חיה ועוף בכלל האיסור, והלא 94
 אחד מ'ג' מידות שהתורה נדרשת בהם הוא, שבמקום שהתורה כתבה 95
 'כלל' ואחר כך פרט מסוים מאותו כלל, הפרט הוא פירושו של הכלל, 96
 ואם כן אימא, שכיון ש'בהמה' דנאמרה בדברות הראשונות היא 97
 'כלל', שהרי משמעותה כל בהמה, ו'שורך וחמורך' דנאמרו בדברות 98
 האחרונות הם 'פרט', נמצא שיש כאן כלל ופרט, ואין בכלל אלא 99
 מה שצ'ב'ט, ולכן שור וחמור המפורטים בפסוק אין – יש עליהם 100
 חיוב של שביתה, אבל מ'ד' אחרת לא – על שאר בעלי חיים אין חיוב 101
 שביתה. מיישבת הגמרא: אמרי, כיון ששוב נאמר ו'כל בהמה' 102
 ד'דברות האחרונות, נמצא ש'שור וחמור' הכתוב ו'כלל', ולכן הפסוקים 103
 נדרשים במידה אחרת מ'ג' מידות, שכאשר נאמר 'כלל ופרט' ו'כלל' 104
 אי איתא דין אלא בעין הפרט – הכלל השני בא לרבות כל דבר הדומה 105
 לפרט המפורש בפסוק, ומה הפרט מפורש בעלי חיים – כשם ששור 106
 וחמור המפורשים בפסוק הם בעלי חיים, אף כל שאר בעלי חיים הם 107
 בכלל חיוב שביתה. 108

שואלת הגמרא: מדוע כל בעלי חיים מתרבים מהכלל, והלא אימא, 109
 מה הפרט מפורש דבר שנכללו ממנו כמנע וקמא – כשם ששור 110
 וחמור המפורשים בפסוק נכללם מטמאת את הנוגע והנושא אותם, אף 111
 וחמור המפורשים בפסוק נכללם מטמאת את הנוגע והנושא אותם, אף 112

שואלת הגמרא: משמע שרק על שורים אלו חייב בעל הבור, הא אם 1
 נפל שור שהוא פקת, פטור בעל הבור, והרי לא מצינו שהתורה 2
 פטרה בשור פקת. מיישבת הגמרא: אמר רבי ירמיה, אין כוונת 3
 המשנה שרק על שור שהוא חרש או שוטה או קטן חייב, אלא לא 4
 כמנעא קאמר – כוונתה לחדש שלא רק על שור פקת חייב אלא גם על 5
 שור חרש שוטה וקטן חייב, דהיינו, לא כמנעא – אין צריך לומר שאם 6
 נפל שור שהוא פקת דחייב בעל הבור, אבל אם נפל שור חרש שוטה 7
 וקטן, אימא – שמא תאמר שח'רשותו נרמא לו, או קטנותו נרמא לו 8
 ליפול, ולכן ליפטור בעל הבור, קא מ'ש'טע לן משנתנו שגם על 9
 שורים אלו חייב בעל הבור. 10

מקשה הגמרא: אלא מנעא אחר שפירשנו שכונת הברייתא, לאדם, 11
 אם כן משמע שרק על אדם בן דעת הוא הפטור, הא על אדם שהוא 12
 לאו בן דעת הוא דחייב, ואי אפשר לומר כן הרי 'שור' ולא אדם 13
 ב'תיב – הפסוק 'שור' ממעט שאינו חייב כלל על אדם. מתרצת 14
 הגמרא: אין כוונת הברייתא שדווקא על אדם בן דעת פטור, אלא מאי 15
 בן דעת' ששנינו בברייתא. מין בן דעת, והיינו כל אדם. מקשה 16
 הגמרא: אמר ליה רב אחא, והלא התנא בברייתא אחרת, נפל לתובו 17
 שור בן דעת פטור, ומבואר שרק על שור שאינו בן דעת חייבתו 18
 תורה. מתרצת הגמרא: אלא אמר רבא אכן כוונת המשנה כפי 19
 שנתבאר בתחילה, שאם נפל שור והוא חרש, או שור והוא שוטה, 20
 או שור והוא קטן, ו'קא' על שורים אלו חייב, אבל אם נפל שור 21
 והוא פקת, פטור, מאי מ'טעמא, כיון דב'ע'י ליה עיוני ומיזל – שור פקת 22
 היה לו להתבונן בהליכתו ולהזהר שלא ליפול בבור, ולכן לא נחשב 23
 בעל הבור פושע לגבי נפילת שור בן דעת. מביאה הגמרא ראייה לדין 24
 זה: תנא נמי הכי, נפל לתובו שור חרש שוטה וקטן ו'שור סוקא – 25
 עור ו'שור פקת ש'מחלף ב'ל'ה, חייב עליהם בעל הבור, כיון שגבי 26
 שורים אלו שאינם יכולים לראות את הבור בעל הבור פושע, אבל אם 27
 היה השור פקת ו'מחלף ב'יום, פטור עליו בעל הבור. 28

משנה

בכמה ענינים מצינו בתורה שפרטי דיניהם נאמרו על 'שור', ומשנתנו 36
 מבאר שאין כוונת התורה דווקא שור, אלא בין בשור ובין בשאר 37
 בהמות וחיות ועופות. מבאר המשנה: אחר שור ואחר כל בהמה 38
 שוים לגבי נפילת חמור, שעל אף שנאמר (שמות כא לג) 'ונפל שמה 39
 שור או חמור', אין הכוונה שחייב רק על 'שור' אלא אף בשאר בהמות 40
 הדין כן. וכן לה'פרישת הר סיני' – לגבי ציווי התורה שיפרישו את 41
 עצמם ואת בהמתם מלעלות להר סיני קודם מעמד הר סיני, נאמר 42
 (שמות יט יג) 'אם תהמה אם איש לא יחיה', וכונת התורה גם לחיה 43
 ולעופות, כמבואר בהמשך המשנה. וכן ל'תשלומי כפל' – לגבי חיוב 44
 גג בתשלומי כפל, נאמר (שמות כב ג) 'מ'שור עד חמור עד ש'ה חיים 45
 שנים ושלם', וכונת התורה לחייב אף על גביבה כל בהמה. וכן לגבי 46
 השבת אבידה שנאמר בה (דברים כב א) 'לא תראה את שור אחיך או 47
 את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך', כוונת התורה 48
 להשבת כל בהמה. וכן ל'פריקה' – מה שנאמר (דברים כב ד) 'לא תראה 49
 את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו', 50
 כוונת התורה לכל בהמה. וכן לחסימה שנאמר בה (דברים כה ד) 'לא 51
 תחסם שור בדישו', כוונת התורה לכל בהמה. וכן ל'בלאים' – הנאמר 52
 לגבי איסור הנהגה בכלאים (דברים כב י) 'לא תחרש בשור ובחמור 53
 יחד', כוונת התורה לכל שני מיני בהמה, ומה שנאמר לגבי איסור 54
 הרבעת בלאים (ויקרא ט יט) 'בהמתך לא תרביע בלאים', כוונת 55
 התורה גם לחיה ועוף. וכן לשבת – מה שנאמר לגבי חיוב שביתה 56

בְּנֵה וְאִסּוּר לְהַרְבִּיעַם זֶה עִם זֶה. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִתְקַן לָהּ רִבָּא בְר
 רַב הֲלֵן, מָאִי מַעְמָא שְׁשֵׁנִי מֵינִים הֵם, אִלּוּמֵימָא – אִם מְשֻׁם, דִּהְיָ אֲרִיף
 קוּעִיָּה – זֶה חֲרֻטְמוֹ אַרְוֹךְ וְהָאִי זֹוֹטֵר קוּעִיָּה – זֶה חֲרֻטְמוֹ קָצֵר, וְהָרִי
 אֱלָא מַעְתָּה לְפִי טַעַם זֶה, אִף גְּמֵלָא פְרָסָא – גַּמְל פְּרָסִי, וְגַמְלָא מִיִּיעָא
 – וְגַמְל עֲרִבִי, דִּהְיָ אֱלִים קוּעִיָּה – שֹׁזֵה צוּאָרוֹ עֵב, וְהָאִי קִמְזִין קוּעִיָּה
 – זֶה צוּאָרוֹ דֵּק, חֲכִי נִמְי דִּהְיוּ בְלָאִים זֶה בָּזָה – וְכִי גַם בְּהֵם נִאמֵר
 שְׁשֵׁנִי מֵינִים הֵם וְאִסּוּר לְהַרְבִּיעַם זֶה בֹּזֵה מְשֻׁם כְּלָאִים. מִיִּישַׁבַּת
 הַגְמָרָא: אֱלָא אֲמַר אֲבִי, סִימָן אַחֵר יֵשׁ לִכֵּךְ שְׁשֵׁנִי מֵינִים הֵם, שְׁהָרִי
 אֵין הֹזְכֵרִים שְׁבָהֵם דּוֹמִים זֶה לְזֶה, כִּיּוֹן שֹׁזֵה בִּיעִצִּי מִכְּפֹחִין – אוּזוֹ הֵבֵר
 נִיכְרִים בִּיעִצִּי זְכֻרֹתוֹ נִיכְרִים מִכְּפֹחִין, וְזֹה בִּיעִצִּי מִכְּפֹחִים – וְאִילוּ אוּזֵה שֶׁל יִשׁוּב
 אֵין בִּיעִצִּי זְכֻרֹתוֹ נִיכְרִים מִכְּפֹחִין. רַב פָּפָא אֲמַר סִימָן אַחֵר שְׁשֵׁנִי מֵינִים
 הֵם, שְׁהָרִי אֵין הַנְּקֻבּוֹת דּוֹמֹת זוֹ לְזֹוֹ, הָאִי מַעְוָה הָאִי בִּיעִתָּא בְּשִׁחְלָא
 – נִקְבַּת אוּזוֹ הֵבֵר אֵינָה טַעוֹנָה אֲלָא בִּיצָה אַחַת בְּכָל פַּעַם, וְדִק אַחֵר
 שְׁמַטְלָת אוּתָהּ הִיא נִטְעֶנֶת בְּבִיצָה אַחֶרֶת, וְהָאִי מַעְוָה כְּמָה בִּיעִתָּא
 בְּשִׁחְלָא – וְאִילוּ נִקְבַּת אוּזֵה שֶׁל יִשׁוּב טַעוֹנָה כְּמָה בִּיצִים בְּבַת אַחַת.
 אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, הַמְרַבֵּיעַ שְׁנֵי מֵינִים שְׁכִיבִים – מִינִי
 בַּעֲלֵי חַיִּים הַגְדִּילִים בֵּים, לְזַקְתָּ. מִבְּאֵרֶת הַגְמָרָא: מָאִי מַעְמָא, אֲמַר רַב
 אֲדָא בְרַ אֲהֵבָה מְשֻׁמִּיָּה דְעוּלָא, אֲתֵינָא לְמִינְהוּ לְמִינְהוּ מִיבְשָׁה –
 לְמַדִּים כֵּן בְּגִיזָה שׁוּה, נִאמֵר תִּיבַת לְמִינֵיהֶם גְּבִי מֵינִים שְׁבִים בַּפְסוֹק
 (בְּרֵאשִׁית א כב) וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הִרְמַשְׁתָּ אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַמַּיִם
 לְמִינֵיהֶם, וְנִאמֵר תִּיבַת לְמִינְהוּ בְּהַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוֹק וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף
 לְמִינֵיהֶם לְגַבִּי מֵינִים שְׁבִיבִישָׁה, וְכֵשֶׁם שְׁמִינִים שְׁבִיבִישָׁה אֲסוּרִים
 בְּהִרְבַּעַת כְּלָאִים כֵּךְ מֵינִים שְׁבִים אֲסוּרִים.
 מִבִּיּאָה הַגְמָרָא נִידוֹן בְּאִסּוּר הַנְּהַגַּת כְּלָאִים: בְּעִי רַבְּהֵה – רַחֲבָה
 הַסְתַּפֵּק, הַמְנַהֵיג בְּעוּזָא וְשִׁבּוּטָא – קֶשֶׁר קָרוֹן לַעֲזוֹ דּוֹג, וְהַדְגָּ צֶף בְּמִים
 וְהַעֲזוֹ מוֹשֵׁךְ עִמּוֹ עַל שַׁפַּת הַמַּיִם, מָהוּ – הָאֵם עוֹבֵר בְּכֵךְ עַל אִסּוּר
 לְהַנְהִיג בְּכָלָאִים, מִי אֲמַרְיִין, בִּיּוֹן דְּעוּזָא לֹא נִחִית בֵּים – כִּיּוֹן שְׁהַעֲזוֹ
 אֵינוֹ יוֹרֵד לִים, וְשִׁבּוּטָא לֹא סָלִיק לִיבְשָׁה – וְדָג אֵינוֹ עוֹלֶה לִיבְשָׁה, לֹא
 כָּלֹם עָבִיד – לֹא עֵבֵר עַל אִסּוּר מִמָּה שֶׁהַנְּהִיג קָרוֹן עַל יְדֵי שְׁנִידֵם, שְׁאֵין
 זֶה נִחְשָׁב כְּהַנְהִיג יַחֲדוּ, אִי דְלָמָא כִּיּוֹן שְׁסוּף סוּף הַשְּׁתָּא מִיְהִת קָא
 מְנַהֵיג – עֲבָשִׁי הוּא מְנַהֵיג קָרוֹן עַל יְדֵי שְׁנִידֵם, הִרִי זֶה נִחְשָׁב הַנְּהִיגָה
 יַחֲדוּ, וְעוֹבֵר בְּכֵךְ עַל אִסּוּר כְּלָאִים. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִתְקַן לָהּ רִבָּא, וְהָאִי
 אֵיךְ אֲפֻשֶׁר לְצַדֵּד לְוֹמֵר שֶׁבְּהַנְהִיגָתָם יַחֲדוּ עוֹבֵר בְּאִסּוּר כְּלָאִים עַל אִף
 שֶׁהֵם בְּשֵׁנִי מִקְּמוֹת, וְכִי אֱלָא מַעְתָּה אִם חִיבֵר חֲטָה וְשַׁעֲוָה בְּיָדוֹ,
 וְזֹרַע חֲטָה בְּאֲרֵץ – בְּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְקוֹם שֶׁאֲסוּר לְזוֹרַע בּוֹ כְּלָאִים,
 וְשַׁעֲוָה זֹרַע בְּחֻצָּה לְאֲרֵץ שֶׁהוּא מְקוֹם שְׁמוּתֵר לְזוֹרַע בּוֹ כְּלָאִים,
 שְׁהָרִי אִסּוּר כְּלָאִי זֹרְעִים הִיא מִצְוֵה הַתְּלוּיָה בְּאֲרֵץ, חֲכִי נִמְי דְּמַחֲיִיב
 – הָאֵם גַּם בֹּזֵה נִאמֵר שְׁכִיּוֹן שְׁחִיבֵרֵם וְזֹרְעִים יַחֲדוּ עַל אִף שֹׁרַעַם בְּשֵׁנִי
 מִקְּמוֹת נִפְרָדִים עֵבֵר עַל אִסּוּר כְּלָאִי זֹרְעִים, וְכֵשֶׁם שְׁבִאֲפּוֹן זֶה וְדֹאִי לֹא
 עֵבֵר עַל אִסּוּר כְּלָאִי זֹרְעִים, כֵּךְ מְנַהֵיג בְּעוֹ דּוֹג לֹא עֵבֵר מְשֻׁם אִסּוּר
 הַנְּהִיגָה בְּכָלָאִים. מִתְרַצַּת הַגְמָרָא, אֲמַר, חֲכִי הַשְּׁתָּא – אֵין זֶה דּוֹמָה
 לְזֹוֹ, שְׁהָרִי חֲתָם – זֹרַע חֲטָה בְּאֲרֵץ וְשַׁעֲוָה בְּחֻצָּה לְאֲרֵץ פְּטוּר, מְשֻׁם
 שֶׁאִמְנָם אֲרֵץ מְקוֹם חִיּוּבָא – אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הוּא מְקוֹם שְׁחִיבִים עַל
 זֹרְעֵתוֹ בְּכָלָאִים, אֵךְ כִּיּוֹן שֶׁבְּחֻצָּה לְאֲרֵץ לֹא מְקוֹם חִיּוּבָא – אֵין חִיבִים
 בּוֹ עַל זֹרְעֵת כְּלָאִים, וְאֵם כֵּן לֹא זֹרַע אֵת שְׁנֵי הַמֵּינִים בְּמִקּוֹם הָאֲסוּר
 בּוֹרִיעָה, אֲבָל חֲבָא – בְּמַנְהִיג עַל יְדֵי עֲזוֹ שְׁבִיבִישָׁה וְדָג שְׁבִים, אֲדִי וְאֲדִי
 חִיּוּבָא הוּא – גַּם מִינִי יִבְשָׁה וְגַם מִינִי דִּגִּים יֵשׁ בְּהֵם אִסּוּר כְּלָאִים, שְׁהָרִי
 אֵם הִיָּה מְנַהֵיג קָרוֹן עַל יְדֵי שְׁנֵי מִינִי בְּהַמּוֹת, אוֹ שְׁהִיָּה מְנַהֵיג סְפִינָה עַל
 יְדֵי שְׁנֵי מִינִי דִּגִּים הִיָּה חִיבִי מְשֻׁם כְּלָאִים, וְלִכֵּן גַּם כְּשֶׁמְנַהֵיג עַל יְדֵי עוֹ
 וְדָג יֵשׁ מְקוֹם לְצַדֵּד שְׁחִיבִים בְּכֵךְ מְשֻׁם כְּלָאִים:

נִאמֵר בְּהֵם טוֹב' – בְּמִצְוֹת כְּבוֹד אֵב וְאֵם נִאמֵר (דְּבָרִים ה טז) 'כְּבֹד אֶת
 אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כְּאֲשֶׁר צֻוֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ לִמְעַן יָרִיכְךָ וְיִמְצֵא לְמַעַן יִיטֵב
 לָךְ. אֲמַר לוֹ רַבִּי חִיָּיא בְרַ אֲבָא, עַד שֶׁאֵתָּה שׁוֹאֲלֵנִי לָמָּה נִאמֵר בְּהֵם
 טוֹב, שְׁאֲלֵנִי אִם נִאמֵר בְּהֵן טוֹב אִם לֹא, כִּיּוֹן שְׁאֲנִי יוֹדֵעַ אֲפִילוּ
 אִם נִאמֵר בְּהֵן טוֹב אִם לֹא, כָּלֶךְ – לֶךְ לְשֹׁאֵל אֲצִיל רַבִּי תַנְחוּם בְּר
 חֲזִילָא, שְׁהָיָה רִגְלִי לְלַמּוֹד אֲצִיל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹי, שְׁהָיָה בְּקִי
 בְּאִנְיָה. אֲזַל לְבִנְיָה – הִלֵּךְ אֲצִיל רַבִּי תַנְחוּם וְשֹׁאֵל, אֲמַר לִיהִי רַבִּי
 תַנְחוּם, מִמֶּנּוּ – מִרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹי לֹא שְׁמַעְתִּי בִיאֹר בּוֹזֵה, אֱלָא כֶּךְ
 אֲמַר לִי שְׁמוּאֵל בְּרַ נְחוּם אֲחִי אֲמַר שֶׁל רַב אֲחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאֲמַר
 לָהּ – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא אֲבִי אֲמַר שֶׁל רַב אֲחִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, לֹא כְּתוּבָה
 הַתּוֹרָה טוֹב' בְּלוּחוֹת רֵאשׁוֹנוֹת הוּאִיל וְסוּפֵן שֶׁל לֹחוֹת אֵלוֹ
 לְהַשְׁתַּבֵּר. מִבְּאֵרֶת הַגְמָרָא: וְכִי סוּפֵן לְהַשְׁתַּבֵּר מָאִי הָיוּ – מִזֶּה בְּכֵךְ
 שְׁסוּפֵן לְהַשְׁתַּבֵּר, אֲמַר רַב אֲשִׁי, אִם הִיָּה נִכְתָּב 'טוֹב' בְּלוּחוֹת אֵלוֹ
 שְׁנִשְׁבְּרוּ, חָם וְשִׁלּוֹם פְּסָקָה מִיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי שְׁבִירָתָן.
 מִבִּיּאָה הַגְמָרָא עוֹד בְּעִנְיֵן טוֹב: אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָרוּחָה אוֹת טוֹ"ת
 בְּחִלּוּמֵי, סִימָן יָפֵה לוֹ. מִבְּרַת הַגְמָרָא: מָאִי מַעְמָא שׁוּה סִימָן יָפֵה,
 אִלּוּמֵימָא מְשֻׁם דְּכֶתִיב 'טוֹב', וְלִכְךָ הָאוֹת טוֹיִת מִרְמֹזַת עַל טוֹבָה
 הַכְּתוּבָה בְּאוֹת טוֹיִת, וְהִלָּא אֵין זֶה מוֹכֵרֵת, שְׁכֵן אִימָא שְׁמִרְמוּזִים לוֹ עַל
 מִזֶּה שֶׁאִמֵּר הַנְּבִיא יִשְׁעִידוֹ לְגַבִּי מַפְלַת בָּבֶל (יִשְׁעִידוֹ יד כג)
 וְיִמְאֲתֵיהֶּ בְּמִטְאֲמָא הַשְּׁמַד שֶׁהִיא לִשׁוֹן שֶׁל רַעֲה הַכְּתוּבָה בְּאוֹת
 טוֹיִת, מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אֵין לְפִרְשׁ שְׁהוּא רִמּוֹ לְטִאטְאֲתִיָּה שְׁהָרִי חֵד
 טוֹיִת קִאֲמַרְיִין – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲמַר אֵת דְּבָרֵי כְּשִׂרָא אוֹת טוֹיִת אַחַת,
 וְאִילוּ בְּתִיבַת 'טִאטְאֲתִיָּה' נִכְתְּבָה אוֹת טוֹיִת פַּעֲמִיִּים. שׁוֹאֲלַת הַגְמָרָא:
 וְהִלָּא עֲדִיין אִימָא שְׁמִרְמוּזִים לוֹ עַל הַפְּסוֹק שֶׁנִּאמֵר לְגַבִּי חֲטָאִי יִירוּשָׁלַם
 (איכָה א ט) 'מִטְאֲתָהּ בְּשִׁלְיָה' שֶׁהִיא לִשׁוֹן שֶׁל רַעֲה הַכְּתוּבָה בְּאוֹת
 טוֹיִת אַחַת, מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: טוֹיִת בִּיִּית קִאֲמַרְיִין – דְּבָרִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 נִאמְרוּ, כְּשִׂרָא בְּחִלּוּמֵי אֵת הָאוֹתִיוֹת טוֹיִת וְבִיִּית וְלִכֵּן אֵין לְפִרְשׁ
 שְׁרִמּוֹ לוֹ עַל תִּיבַת 'טִמְאֲתָהּ'. שׁוֹאֲלַת הַגְמָרָא: וְהִלָּא עֲדִיין אִימָא
 שֶׁהָאוֹתִיוֹת טוֹיִת וְבִיִּית מְרִמּוּזִים עַל הַפְּסוֹק שֶׁנִּאמֵר לְגַבִּי חוֹרֵבִן
 יִירוּשָׁלַם (איכָה ב ט) 'מִכְּעוֹ בְּאֲרֵץ שְׁעָרֶיהָ'. מִבְּאֵרֶת הַגְמָרָא בְּאֲפֹן
 אַחֵר: אֱלָא הַטַּעַם שֶׁהוּרָאָה אוֹת טוֹיִת בְּחִלּוּמֵי סִימָן יָפֵה לוֹ, הוּאִיל
 וְפִתָּח בּוֹ הַתְּנוּבָה לְטוֹבָה תַּחֲלִילָה – כִּיּוֹן שֶׁהָאוֹת טוֹיִת הִרְאִשׁוּנָה
 בְּתוֹרָה הִיא לְטוֹבָה, שְׁהָרִי מִהַפְּסוֹק הִרְאִשׁוּן 'בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים
 עַד הַפְּסוֹק (בְּרֵאשִׁית א ד) 'וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם' לֹא כְּתִיב טוֹיִת,
 וְדִק בַּפְּסוֹק זֶה נִאמֵר וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם כִּי טוֹב.
 וְאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹי, הָרוּחָה תִיבַת 'הַסְפֵּד' בְּחִלּוּמֵי הִרִי זֶה סִימָן
 שְׁחִסּוֹ עָלָיו מִן הַשְּׁמַיִם וּפְדָאוּהוּ, כִּיּוֹן שֶׁתִּיבַת 'הַסְפֵּד' מִרְמֹזַת לְתִיבַת
 חֵס וּפְדָה, וּמִבְּאֵרֶת הַגְמָרָא, הִנֵּי מִילִי בְּכֶתֶבָא – רִמּוֹ זֶה אֵינוֹ אֲלָא
 כְּשִׂרָא אֵת תִּיבָה זֹו כְּתוּבָה, אֲבָל אִם שְׁמַע כֵּן אֵין זֶה מִרְמֹז עַל כֵּךְ.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: שֶׁהַנִּאמֵר בְּתוֹרָה 'בְּהִמְתָּךְ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים' (וְיִקְרָא יט
 יט), אֵין זֶה דּוּקָא בְּבַהֲמָה, אֲלָא וְכֵן חִיָּה וְעוֹף בִּיצָא בְּהֵן וְכו'. אֲמַר
 רִישׁ לְקִישׁ, כָּאֵן שְׁנָה רַבִּי – מִמָּה שֶׁשְׁנָה רַבִּי בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ שֶׁאֲסוּר
 לְהַרְבִּיעַ הִיא מִינֵי עוֹפוֹת זֶה בֹּזֵה מְשֻׁם כְּלָאִים לְמַדּוּ, שְׁאֵף תַּרְנַגּוּל,
 וְסוּפִין, וּפְסִיּוֹנֵי כְּלָאִים זֶה בְּנֵה וְאִסּוּר לְהַרְבִּיעַם זֶה בֹּזֵה. שׁוֹאֲלַת
 הַגְמָרָא: פְּשִׁטָּא שְׁמִינִים שׁוֹנִים הֵם וְאֲסוּרִים מְשֻׁם כְּלָאִים. מִיִּישַׁבַּת
 הַגְמָרָא: אֲמַר רַב חֲבִיבָא, מְשֻׁם דְּרָבּוּ בְּהָרִי הֲדָרִי – כִּיּוֹן שֶׁהֵם גְּדֻלִּים
 זֶה אֲצִל זֶה, מָהוּ דְּתִיבָא מִין חֵד הוּא – שְׁמָא תִאמֵר שְׁנַחֲשִׁים כְּמִין
 אַחֵר וּמוֹתֵרִים זֶה בֹּזֵה, קָא מְשַׁמְעַ לָן רִישׁ לְקִישׁ שְׁשִׁלְשָׁה מֵינִים הֵם
 וְאֲסוּרִים זֶה בֹּזֵה.
 מִבִּיּאָה הַגְמָרָא עוֹד מִינֵי עוֹפוֹת הָאֲסוּרִים בְּהִרְבַּעַת כְּלָאִים: אֲמַר
 שְׁמוּאֵל, אֲוֹזֵה שֶׁל יִשׁוּב וְאֲוֹזֵה חֲבֵר שְׁנֵי מֵינִים הֵם, וְלִכֵּן הֵם בְּלָאִים זֶה

בבא קמא. שור שננגח את הפרה – פרק חמישי דף נה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קנט
רש"י

נֶאֱמַר בְּהֵן טוֹב. גִּבִּי כִּיבּוֹד אֲבָ וְאִם דְּכָתִיב בְּהֵן לְמַעַן יִשָּׁב לָךְ. וּפְתַח בּוֹ. ט"ת שְׁכֵתוֹכָה
רֹאשׁוֹן בְּתוֹרָה נֶאֱמָרָה לְטוֹכָה: הַכֹּפֶר. חִיבָה זֶה לְבָדָה הִרְאֵנוּהָ: כֵּאֵן שָׁנָה. כְּמִשְׁנָה זֶה דְּקֻתָּנִי
כִּלְאִים נוֹהֵג בְּעוֹפוֹת דְּכָל עוֹפוֹת כִּלְאִים זֶה בְּהָה מִיֵּן בְּשֵׁאֵינוּ מִינָה: טוֹנֹס. פּוֹאֲרִין
כִּלְעָה: פִּסְיוֹנִי. מִיֵּן שְׁלִי שְׁקוֹרִין פִּירִידִין: קוֹעִיָה. חֲרֻטוֹנוּ בִּירֵךְ כִּלְעָה: מִיֵּינָא. עֲרֵבָה: אֵלִים
קוֹעִיָה. צִאָרוּר עֵבֶ: קִשְׁוִי. דִּק: בִּיצִיִּי מִכְּחוּץ. בִּיצִי
הַזְכֵּרִית נִיבְרִין בְּאִזְנוֹ הַכֹּר מִכְּחוּץ: בְּשִׁיחָלָא.
כְּטַעֲנָה אַחַת אֲזוּר בִּר אִינוּ טוֹעֵן בִּירָה שְׁנִיָּה עַד
שֶׁתֵּלַד אֶת הָרֹאשׁוֹנָה: הִנְחִינּוּ בְּעִיָּא וְשִׁיבּוּטָא.
קִשְׁר קָרוֹן לַעֲזָה וְזֶה הָאֵץ עַל הַמֵּיִם וְהָהָר מוֹשֵׁר
עֲמֹו עַל שֹׁפֵת הַיָּם: כִּלְאִים כְּחוּצָה לְאֶרֶץ לֹא
נִהְיָה דְּמִצְוָה הַתְּלָחָה בְּאֶרֶץ הָיָא וְכָל חוּבָת
קִרְקַע אֵין נוֹהֵג אֲלֵא בְּאֶרֶץ מִן הַתּוֹרָה: אִידִי
וְאִידִי מְקוֹם חִיבּוּקָא. אִם הָיָה מִנְהִיג סִפְיָה בִּים
בְּשִׁנִּי דְּגִים שֶׁל שָׁנִי מִינִין חִיב דְּהָא דִּרְשִׁין
לְמִינְהוּ לְמִינְהוּ מִיבְּשָׁה

הדרן עלך שור שננגח את הפרה

נֶאֱמַר בְּהֵם טוֹב אֲמַר לוֹ עַד שְׁאֵתָה שׁוֹאֲלִנִי לָמָּה
נֶאֱמַר בְּהֵם טוֹב שׁוֹאֲלִנִי אִם נֶאֱמַר בְּהֵן טוֹב אִם לֹא
שְׁאִינִי יוֹדַע אִם נֶאֱמַר בְּהֵן טוֹב אִם לֹא כִּלְכָּה אֲצֵל ר' **תנחום**
בר חנילאי שֶׁהָיָה רְגִיל אֲצֵל ר' **יהושע** בֶּן לִוִּי
שֶׁהָיָה בְּקִי בְּאִנְדָּה אֹל לְנִבְיָה א"ל מִמֶּנּוּ לֹא שְׁמַעְתִּי
אֲלֵא כִּד אֲמַר לִי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחוּם אֲחִי אֲמֹו שֶׁל רַב
אֲחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא וְאֲמַרִי לָהּ אֲבִי אֲמֹו שֶׁל רַב אֲחִי
בְּרַבִּי חֲנִינָא הוּאִיל וְסוֹפֵן לְהַשְׁתַּבֵּר וְכִי סוֹפֵן לְהַשְׁתַּבֵּר
מִזֵּא הוּי אֲמַר רַב אֲשִׁי חֵם וְשְׁלוֹם פִּסְקָה טוֹכָה
מִיִּשְׂרָאֵל א"ר **יהושע** הִרְוָאָה ט"ת כְּחֻלּוֹמוֹ סִימֵן יִפָּה
לוֹ מ"ט אִילִימָא כְּשׁוֹם דְּכָתִיב טוֹב אִימָא וְטִאמִטִּיתָה

כְּמִטְמָטִי הַשְׁמַד חַד ט"ת קְאָמְרִין אִימָא טוֹמִטִיתָה בְּשׁוּלִיָּה ט"ת בִּי"ת קְאָמְרִין אִימָא טִכְעוּ
בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ אֲלֵא הוּאִיל וּפְתַח בּוֹ הַכְּתוּב לְטוֹכָה תְּחִילָה שְׁמַפְרָאשִׁית עַד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת
הָאֹזֵר לֹא כְּתִיב ט"ת וְא"ר **יהושע** בֶּן לִוִּי הִרְוָאָה הַסֵּפֶד כְּחֻלּוֹמוֹ חֲסוֹ עָלָיו מִן הַשְׁמָם וּפְרָאוּהוּ
הֵנִי מִלִּי בְּכִתְבָא: (כֵּן חִיָּה וְעוֹפֵן פִּיּוּצָא בְּהֵן וְכו') אֲמַר ר"ל כֵּאֵן שָׁנָה רַבִּי תִרְגָּלוּל טוֹנֹס וּפְסִיוֹנִי
כִּלְאִים זֶה בְּהָה פְּשִׁטָא אֲמַר רַב כִּיבּוּא כְּשׁוֹם דְּרַבּוּ בְּהַדִּי הִדְדִי מַהוּ דְּתִימָא מִיֵּן חַד הוּא
קמ"ל: אֲמַר שְׁמוּאֵל אֲזוּר וְאֲזוּר הַכֹּר כִּלְאִים זֶה בְּהָה מִתְקִיף לָהּ רַבָּא בֶר רַב חֲנֵן מִזֵּא טַעֲמָא
אִילִימָא כְּשׁוֹם דְּהָא אִידִי קוֹעִיָה וְהָאִי וּזְטָר קוֹעִיָה אֲלֵא מַעְתָּה גְּמֻלָּא פְּרָסָא וְגֻמְלָא מִיֵּינָא
דְּהָאִי אֵלִים קוֹעִיָה וְהָאִי קָטִין קוֹעִיָה חֲכִי נִמִּי דְּהוּי כִּלְאִים זֶה בְּהָה אֲלֵא אֲמַר אֲבִי זֶה בִּיצִי
מִכְּחוּץ וְזֶה בִּיצִיִּי מִכְּפָנִים רַב פֶּפֶא אֲמַר הָא מַעְוִנָה חָדָא בִּיעֵתָא בְּשִׁיחָלָא וְהָא מַעְוִנָה כְּמָה
בִּיעֵתָא בְּשִׁיחָלָא א"ר יִרְמְיָה אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ הַמְּרַבִּיעַ שָׁנִי מִינִים שְׂבִים לֹקָה מִזֵּא טַעֲמָא אֲמַר
רַב אֲדָא בֶר אֲהֵבָה מִשְׁמִיָּה דְּעוּלָא אֲתִיָּא לְמִינְהוּ לְמִינְהוּ מִיבְּשָׁה בְּעִי רַחֲבָה הַפְּנִיָּהוּ בְּעִיָּא
וְשִׁיבּוּטָא מַהוּ מִי אֲמַרִין בִּינֵן דְּעִיָּא לֹא נַחִית בִּים וְשִׁיבּוּטָא לֹא סָלִיק לִיבְשָׁה לֹא כִּלּוֹם עֲבִיד
אִי דִלְמָא הַשְׁתָּא מִיֵּתָא קֵא מִנְהִיג מִתְקִיף לָהּ רַבִּינָא אֲלֵא מַעְתָּה חִיבֵר חָפָה וְשַׁעֲרָה בִּידִי
וְזַרַע חָפָה בְּאֶרֶץ וְשַׁעֲרָה כְּחוּצָה לְאֶרֶץ חֲכִי נִמִּי דְּמַחֲזִיב אֲמַרִי חֲכִי הַשְׁתָּא הָתָם אֶרֶץ מְקוֹם
חִיבּוּקָא חוּצָה לְאֶרֶץ לֹא מְקוֹם חִיבּוּקָא אִידִי וְאִידִי חִיבּוּקָא הוּא:

הדרן עלך שור שננגח את הפרה:

אֲמַר ר"ל כֵּאֵן שָׁנָה רַבִּי תִרְגָּלוּל טוֹנֹס וּפְסִיוֹנִי כִי מַהוּ דְּתִימָא מִיֵּן אֲחֵד הוּא קמ"ל. ואע"ג
דְּלֹא אֲשַׁמְעִי מִפְּתוּחִיתִין דְּלִיָּהוּ תִרִי מִינִי אַע"ג דְּרַבּוּ בְּהַדִּי הִדְדִי וְלֹא שְׁמַעֲנִין אֲלֵא
דְּאִיסוֹר כִּלְאִים שְׂדִיךְ בְּעוֹפוֹת מִיֵּם אֲתִי שְׂפִיר דְּהָכִי קְאָמַר ר"ל כֵּאֵן שָׁנָה רַבִּי כְּלוּמַר כִּיֵּן
שָׁשָׁנָה רַבִּי יִדֵּשׁ כִּלְאִים בְּעוֹפוֹת א"כ תִּרְגָּלוּל טוֹנֹס וּפְסִיוֹנִי כִלְאִים זֶה בְּהָה כִי מְסַבְּרָא דְּנִפְשִׁין
יֵשׁ לֵנוּ לְדַעַת שְׁאֵלָה הַמֵּינִים חֲלוּקִים זֶה מִזֵּה וְאֵינִים
מִיֵּן אֲחֵד וְאֵע"ג דְּרַבּוּ בְּהַדִּי הִדְדִי וְכִיבּוּאָה בְּהָה יֵשׁ
בִּיבְמוֹת בְּפִרְקִי דְּרִשׁ (דף קיג) וְהַבְּנִיָּה (גִּישׁוֹן נה).
אֲמַר רַבָּא מַעְדוּתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גִּדְרָא
שֶׁהֵעִיד עַל תְּרִשֶׁת שֶׁהִשְׁאִיָּה אֲבִיָּה שִׁיּוּצָאָה בִּטּוּ
אֲמַר לְעִידִים גָּט אִם זֶה שְׁאֵנִי נוֹתֵן לְאֲשִׁתִּי וְחֹדֶר
וְאֲמַר לָהּ כְּנִסִּי שֶׁטֶר חוֹב זֶה מְגוֹרֶשֶׁת מִי לֹא א"ר
יוֹחָנָן בֶּן גִּדְרָא לֹא בִּעְיָן דַּעַת הִיב ר' פִּשְׁטָא
מַהוּ דְּתִימָא כִּיֵּן דְּאֲמַר כְּנִסִּי שֶׁטֶר חוֹב זֶה בְּטוּלָה
בְּטָלָה קמ"ל אַע"ג דְּלֹא יָדַע רַבָּא מִמְּלִיתָה
דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גִּדְרָא דְּלֹא בְּטָלָה בְּמַה שְׁאֲמַר
כְּנִסִּי שֶׁטֶר חוֹב זֶה אֲלֵא מְסַבְּרָא דְּנִפְשָׁה אִפְּהִי
קְאָמַר מַעְדוּתוֹ שְׁמַעִי לִיָּה וְכִיבּוּאָה בְּהָה יֵשׁ הִרְבָּה
בְּגִמְרָא:

המרביע

שְׁנֵי מִינִים. ר"י ב"ר יוֹחָנָן הָיָה מְגִיָּה
הַמְּנִיָּה ב' מִינִים שְׂבִים לֹקָה מִשׁוֹם
דְּכִבְרָאשִׁית רַבָּה (פ"ו) וְגִירוּשְׁלִמִי דְּכִלְאִים (פ"א)
מִשְׁמַע דְּאִי אֲפִשֵׁר לְהַרְבִּיעַ דְּגִים וְגִמְזוּ אֵין צָרִיךְ
לְהִיָּה דְּגִים דְּזָקָא הוּא דְּמִשְׁמַע דְּאֵין לְהַרְבִּיעַם
אֲבָל מִיֵּן חִיּוֹת הֵם שְׂדִיךְ בִּיה אִיסוֹר הִרְבָּעָה
וְהָכָא אִיבָא לְאוֹקְמִי בְּמִין חִיָּה שִׁיבּוֹל אָדָם
לְהַרְבִּיעַ דְּקָאֵמַר בְּכִרָאשִׁית רַבָּה הַמְּרַבִּיעַ מִיֵּן
חִיּוֹת הֵם לֹקָה וְכֹתֵר הִכִּי קְאָמַר כָּל מְקוֹם
שְׁנָאֲמַר בּוֹ לְמִינְהוּ כִלְאִים נוֹהֵג בּוֹ וְפִרְקִי אֲחֵד
בְּרִיּוּתָא וְהָיָה דְּגִים שְׁנָאֲמַר כְּהוֹ לְמִינְהוּ וְכִי
כִלְאִים הִרְבָּעָה בְּהֵם וְהָיָה יָכוֹל לְהַרְבִּיעַם
וּמִשְׁנִי דְּהָא דְּקָאֵמַר בְּדִגִּים כִּלְאִים נוֹהֵג בְּהֵם
הֵינִינוּ דְּזָקָא בְּהַנְהִיָּה אֲבָל בְּהַרְבָּעָה לֹא מִשְׁכַּחַת
לָהּ מִשְׁמַע דְּבִדְחוּת הֵם מִשְׁכַּבְחַת שְׂפִיר הִרְבָּעָה
לְהִכִּי לֹא פִרְקִי שֶׁם אֲמַרְבִּיעַ חִיּוֹת הֵם יִהְיֶה
לֹקָה אֲלֵא אֲמַרֵּן דְּאֲמַר כָּל שְׁנָאֲמַר בּוֹ לְמִינְהוּ
דְּהִינֵינוּ אֲפִילוּ סֵתָם דְּגִים כִּלְאִים נוֹהֵג בְּהֵם:
אֲתִיָּא לְמִינְהוּ לְמִינְהוּ מִיבְּשָׁה. וּמִשְׁכַּח לֹא מִצִּי
לְמִילָה דְּמַרְבִּי דְּזָקָא בְּהַמְתָּף לִית לָן לְרַבּוּי אֲלֵא
כָּל מִלִּי דִּבְשָׁה שְׂאָדָם רְגִיל לַחֲמַר אֲחֻרִּיָּהם
דְּבִתְקַר כְּתִיב קֵרָא דְּבִתְקַמְתָּר גִּבִּי שְׁבֵת. **לְמִינְהוּ**
מִיבְּשָׁה. וְאִתְּ מַה צָרִיךְ לְלַמּוֹד מִיבְּשָׁה תִּפּוּק לִיָּה
מִדְּכָתִיב בְּגוֹפִיהָ לְמִינְהוּ דְּכִאֲלוּ טְרִיפּוֹת (תולין דף
ס. ושם) מִשְׁמַע דְּאִי הָיָה כְּתִיב לְמִינְהוּ כְּצוּי שֶׁל דְּשָׂאִים אִיסוֹר לְהַרְבִּיב שְׁנֵי דְּשָׂאִים זֶה בְּהָה וְיִל דְּלִמִּינְהוּ לְחוּדִיָּה לֹא הָיָה מִשְׁמַע שְׁנִכְתַּב אִיסוֹר כִּלְאִים אִי לֹא חֻקוֹתִי תִשְׁמְרוּ דְּרִישׁ
שְׁמוּאֵל חֻקוֹת שְׁחַקְתִּי לָךְ כִּבְר וּמִפְרֵשׁ ר"ת שְׁחַקְקָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית שְׁכֵתוֹב בּוֹ לְמִינְהוּ וְהֵינִינוּ לְמִינְהוּ דִּבְשָׁה דְּבִתְקָה אֵילִין דְּאִינְרִי בִּיה קֵרָא דְּחוּקוֹתִי אֲבָל מִלְּמִינְהוּ דִּים לְחוּדִיָּה לִיבָא
לְמִילָה מִינִיָּה דְּגִים וְאִתְּ דְּסוֹגִיָּא דְּגוֹקָא דְּלֹא כִרְבֵּן דְּבַפ' ד' מִיתוֹת (סנהדרין דף ס. ושם) דְּלֹא מִיחִיבִי בִּינֵן גַּם לֹא כִּלְאִים וְלֹא בְּהַרְבָּעָה אֲלֵמָא לֹא דִרְשִׁין לְמִינְהוּ וְיִל נָהִי דְּלֹא דִרְשִׁין
לְמִינְהוּ לְגַבִּי בִּינֵן נֵחַ לֹא אֲשַׁכְּחֵן דְּמוֹהֵר כְּהוֹר רַחֲמָנָא לְגַבִּי יִשְׂרָאֵל דְּהוֹחֲקוּר גִּבִּי כִלְאִים דִּרְשִׁין לִיָּה וְנִימ' לְגַבִּי דְּגִים אִי' לְהַרְבִּיב אֵילִין דְּקָרָא דְּשָׂדֶךְ לֹא מִיִּירִי אֲלֵא בּוֹרְעִים לְהוֹמַר דְּכָתִיב
לְמִינְהוּ אֵילִין דִּרְשִׁין מִינִיָּה מַה בְּהַמְתָּף בְּהַרְבָּעָה אִף שָׂדֶךְ בְּהַרְבִּיב אֵילִין וְכֵאֵן פִּלְגִי ר"א וְרַבֵּן זִרְאִי יִלִּין מְחוּקוֹתִי שְׁחַקְתִּי לָךְ כִּבְר שְׁדוּחֲקוּר בִּינֵן גַּם עַל כִּלְאִים שְׁמוּאֵל לְמִינְהוּ
וְרַבֵּן לֹא יִלִּי מִינִיָּה אֲלֵא שְׁנַרְמֹו מִלְּמִינְהוּ דְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית וְנִימ' לֹא נֶאֱסָר לְבַנִּי נֵחַ וְאִתִּי שְׂפִיר דְּאֲתִיָּא אֲפִילוּ כִרְבֵּן מִלְּתִיָּה שְׁמוּאֵל וְאִת' לִיל לְמִילָה דְּכִלְאִים דְּהִרְבָּעָה בְּהַמְתָּף
בְּהַמְתָּף מִשְׁכַּח לְרַבּוּי עוֹפוֹת תִּפּוּק לִיָּה מִלְּמִינְהוּ כִי הִכִּי דִּילְפִין דְּגִים וְיִל דְּאִי לֹא גִשׁ לֹא הָיָה מִפְּקִי קֵרָא דְּבִתְקַמְתָּר מִשְׁמַעֲתָא אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאֲתִי גִשׁ וּמִפְּקִי לְקָרָא מִשְׁמַעֲתָא
מִרְבִּין אֲפִילוּ דְּגִים לְמִינְהוּ לְמִינְהוּ מִיבְּשָׁה: **הַמְּנִיָּה** בְּעִיָּא וְשִׁיבּוּטָא. וְאִת' דְּמִשְׁמַע דְּפִשְׁטָא לִיָּה דְּבִשְׁנֵי מִינִים שְׂבִים חִיבִי וְהָא לְמִינְהוּ גִבִּי הִרְבָּעָה וְהִרְבָּעָה כְּתִיב וְלֹא גִבִּי וְיִרְעִה וְהַנְהִיָּה
כְּדֻמְכַח בִּפ' ד' מִיתוֹת (שם) דְּלֹא מִיתְסִרִי בִּינֵן גַּם נֵחַ כְּחִירִישָׁה חוּרִישָׁה וְלֹא אוֹקְמִין חֻקוֹת שְׁחַקְתִּי לָךְ כִּבְר כְּלוּמַר בְּלִמִּינְהוּ דְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית אֲלֵא דוּמִיָּא דְּבִתְקַמְתָּר לֹא תִרְבִּיעַ מַה בְּהַמְתָּף
בְּהַרְבָּעָה אִף שָׂדֶךְ בְּהַרְבִּיב וְיִל דְּסִבְרָא דְּמוֹקְמִין לְמִינְהוּ בִּין בִּישְׂרָאֵל בִּין לְכָל אֲחֵד כְּמוֹ שְׁמַעֲנִי אִיסוֹר בְּמִקּוֹם אַחֵר לְבַנִּי נֵחַ בְּהַרְבָּעָה וְלִישְׂרָאֵל אִף בְּהַנְהִיָּה וְעִיל כִי הִכִּי
דִּילְפִין כוּלְהוּ מִשְׁכַּח חִיָּ: לְפִין שְׁבֵת בְּהַמְתָּף בְּהַמְתָּף מִתְרַבֵּעָה לְאִסוֹר דְּגִים שְׂבֵת בְּמִלְאָכָה וְהִדִּר: לְפִין כִּלְאִים דְּהַנְהִיָּה מִשְׁכַּח: **אֲלֵא** מַעְתָּה חִיבֵר חָפָה וְשַׁעֲרָה וְזַרַע חָפָה בְּאֶרֶץ
וְשַׁעֲרָה כְּחוּצָה לְאֶרֶץ. כְּגוֹן בְּעִירוֹנָה אַחַת כְּסֻמוֹךְ בְּפִחוֹת מִג' טַפְסִים דְּצָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּין זֶרַע לְזֶרַע כְּדֻמְכַח בְּמִש' שְׁבֵת פֶּרֶק א"ר עֲקִיבָא (דף פה) וְהָא דְּבִיעַר ר' יִאשִׁיָּה חֻקָּה וְשַׁעֲרָה וְזַרַע
בְּמַפּוֹלֵת יִד' לְהַתְחִיב כִּלְאִים הַכֹּרם קְאָמַר אֲבָל כִּלְאִים וְזַרַעִים חִיבִי בְּחֻשָּׁה וְשַׁעֲרָה לְחוּדִיָּה וְהָא סוֹגִיָּא נֶקֶט כִּרְבֵּן דְּלֹא כְּעוֹ אֲלֵא ב' מִינִין אֲבָל ר"י פִּלְגִי וּמַצִּירֵךְ שְׁלִישָׁה וְזַרַעִים אוֹ מִב' מִינִין
אוֹ מִג' מִינִין דְּרַבֵּן (כִּלְאִים פ"א מ"ט) הַזֹּרַע חֻשָּׁה וְשַׁעֲרָה כְּאֲדָר חִיבִי ר"י אוֹמַר שְׁנֵי חֲסִין וְשַׁעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁנֵי שְׁעוּרִים וְחֻשָּׁה אַחַת אוֹ חֻשָּׁה וְשַׁעֲרָה וְכֹסֶמֶת וּבְלִבֵּר שִׁיחִי שְׁלִישָׁה:

הדרן עלך שור שננגח את הפרה

הכונס צאן לדיר. זה היה ראוי לשנות לעל בחדרי מילי דשור דלא היה לו להפסיק במילי דבור אלא אגב דתנא נפל לבור והבאיש מימיו תנא בתריה מילי דבור א"נ מילי דבור ראוי לשנות תחילה קודם שישנה דיני שמירה וגם דיני אש היה ראוי לשנות תחילה אלא אגב דתנן כסוה כראי בבור דהוצרך להחזיר דין פותח וכו' שבו דבר הכתוב תנא נמי דהך דנעל בפניה כראוי: **נפרצה** בלילה. אע"פ

דתנא נעל בפניה כראוי פטור אצטרך למתני נפרצה בלילה פטור כדדיק ב"פ"ק (נ"ד). הא ביום חייב דקלא אית ליה למילתא ומסתמא ידע שנפרצה אי נמי בלילה אפילו נודע לו שנפרצה ויחזקה הבהמה אין לו לטרוח יותר מדאי לחזר אחריה באפילה: **א** שפרצה לטסים. ואצטרך לאשמועין דאפילו הלכטים פטורים כשלא הוציאה:

מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. לא בעי למימר דמתני' בין בהם בין במועד וכד"א בן יעקב בפרק ד' זה (ולעיל דף מה) דמשמע ליה דמתני' במועד לחודיה איירי מדנקט צאן דאין רגילות להיות בן קרן אלא שן ורגל שאין רגילותו שיתפנותו לחזק דהכי דייק כסמוך וס' לנגמרא השתא דמועד דשן ורגל במועד דקרן ולחכי קאמר ר"י היא דל"מ כי דהכי דבעי שמירה מעולה במועד דקרן וד"נ בעי בשן ורגל אע"ג דבקרן קראי כתיב נלמוד סתום מן המפורש ועוד דכולו נקט כתיב בתר קרן וקרימא אתהוא דין שמירה המפורש בה: **רבי** יהודה היא. קצת תימה דר"י דריש לעיל (נ"ד מה) ולא ישמרונו לזה ולא לאחור:

התורה מיעטה בשמירתם. אע"ג דלעיל ב"ב" (נ"ד מה) וזה היה בעי למילף דשן ורגל חייב ברשות הרבים מק"ו מקרן וכן בעי למילף למפטר קרן ברה"ח משן ורגל כד"א אי לא קראי ולא פרכינן בשן מיעטה בשמירתם משום דאין שייך להקשות משמירה אתשלומין אי נמי כד"א בן יעקב דאמר אחר תם ואחר מועד סגי ליה בשמירה פחותה:

הא כסוה פטור. וא"ת ודלמא בכסוי מעולה דהרב קאמר וכו' למה לי קרא דסד"א עד דטאים ליה כדאמר לעיל (נ"ד) וי"ל דפשיטא ליה דכסוי מעולה כטאים ליה חשיב אי נמי השנה הכתוב הבורה לפותח ופוחת שמקצא מכוסה בכסוי בעין שמירה פחותה מסתמא לא התמירה עליו לכסותו בכסוי מעולה יותר מן הראשון ולא אמר הכתוב לא יכסנו אלא בכסוי הראשון ואפותח ואבורה קאי בשנה ובקנטרס משמע דכל כסוי עד דטאים ליה חשיב בשמירה פחותה: **עד** דעביד בעין ובער. אף על גב דבריש מכילתין (נ"ד) דרשינן מיניה אזולא מפילא מ"מ מדלא כתיב ובערה ש"מ אדאדם נמי קאי: **אילימא** בכותל בריא בדיני אדם נמי ליתיה. פ' אבותל דאבהמה ודאי לא מיתביה בפריעת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בעלמא וי"ס שכתוב בהן בהדיא אבותל וא"ת נהי דחייב אבותל ניקא

דפטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בהמה או בכותל אבל בשמירתן בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמנים על הכותל שהוא רעוע כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למתני חייב בדיני שמנים בין שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט בפני בהמה חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאבותל לא מיתביה כדפרישית והא דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי קעביד משמע דחייב בידי שמנים קאי נמי אבותל וי"ל דה"ק כיון דלמסתר קאי שהעלים מצווין לטוהריו שלא יפול על בני אדם ס"ד דכל הבודדים במצוה זוהו ואין לזה להניח מלשון בשביל בהמת חבירו וכו' ודיני שמנים נמי לא ליתיה קמ"ל אי נמי כלומר למסתר ולמפילא קאי: ועיי' תוס' סנהדרין עז. ד"ה בנזקין

הכונס פטור. דהא נטרה וזאי הוי ליה למעבד: הניחה בחפסה. מצערה לה שמשא ולא סגי ליה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה: נכנס הרועה תחתיו. להתחייב בנזקין: **נפלה** לנינה. באונס מגב בעלה הסמוך לנינה חבירו או שהיתה רח"ד גבוה מן הנינה ונפלה: **מה** שנהנית. לפי הנאמרה ולא לפי הניקה: **שמן** בית סאה באותה שנה. אין שמין את

הערוגה לבדה מפני שמפסיד מוסיק ששמן אותה בכל שותיה ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן בגמ' מלמד ששמן אותו על גב שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כולו דמיה דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מוקלל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דקר מועט: **ר"ש** אומר אכלה פירות גמורין. שכבר בשילו כל יצרן: **משלמת**. כל הניזק והיא שיימין אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרה: **גמ'** מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. מני מתני' דאמר צאן שהיוקה בשן ורגל הוא דהיינו מועד בתחילתו סגי ליה בנעילה כראוי דהיינו שמירה פחותה כדאוקמנא שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואי אית רוח שאין מצויה לא קאי קשרו בעליו. לשור: ונעל בפניו כראוי גרסי'. תם חייב. דלא סגי ליה בפחותה וטעמא דר' יהודה בפרק שור שנגח ד' זה (לעיל דף מה): **ר"א**. פליג אמריוהי דאילו ר"מ מידה בשמירה מעולה סגי ליה ור"א סבר לית ליה נטיהותא למועד. הא כסוה. אפי' פורקא ולא בעי עד דטאים ליה בעפרא: **בעין** מבעיה. בפשיעה בעין ובער. בעין שיאכלנה לבהמתו בדידים כלומר בפשיעה: **מתני'** נמי ידא. דטעמא משום דהתורה מיעטה אכל בקרן מועדת לאו ברי' ס"ל: **מדקתני** צאן. דאין היוקה אלא בשן ורגל: **עסקינן** וא"ת. כולוה פירק עד השתא: **פטור** מדיני אדם. קסבר גרמא בנזקין פטור: **הפורץ** גדר. וצאתה הבהמה ונכרתה: **הכופף** קפתו. לצד הדלקה כדי שתבער בה האש: **אי** בכותל בריא בדיני אדם נמי ליתיה. מיהא אבותל דהא בדידים עבר ואבהמה ליכא למימר דמחייב דהא תנן פרוצה לטסים פטור: **בכותל**

תומו טעמא דעביד בעין ושלח ובער הא לא עביד לא אמר רבה כותליתין נמי דיקא דקתני צאן מכדי בשור קא עסקינן וא"ת ניתני שור מאי שנא דקתני צאן לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן לאו משום דכאן קרן לא פתבא בה שן ורגל הוא דכתיב ביה וקמ"ל דשן ורגל דמועדיו הוא ש"מ תניא אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמנים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קפתו של חבירו בפני הדלקה והשוכר עדי שקר להעיד והיועז עדות לחבירו ואינו מעיד לו: **אמר** מר הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ה"ד אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי נחייב אלא בכותל

הפוטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בהמה או בכותל אבל בשמירתן בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמנים על הכותל שהוא רעוע כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למתני חייב בדיני שמנים בין שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט בפני בהמה חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאבותל לא מיתביה כדפרישית והא דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי קעביד משמע דחייב בידי שמנים קאי נמי אבותל וי"ל דה"ק כיון דלמסתר קאי שהעלים מצווין לטוהריו שלא יפול על בני אדם ס"ד דכל הבודדים במצוה זוהו ואין לזה להניח מלשון בשביל בהמת חבירו וכו' ודיני שמנים נמי לא ליתיה קמ"ל אי נמי כלומר למסתר ולמפילא קאי: ועיי' תוס' סנהדרין עז. ד"ה בנזקין

בבא קמא דף נה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קסא

משנה

המשנה עוסקת בנוקד שן ורגל, ומלמדת אימתי בעל הצאן חייב לשלם את נזקי צאנו:
הבונם – האוסף את הצאן שלו לדייר, ונעל – את דלת הדיר בפניה, והיינו בפני הצאן, כראוי, ויצאה בהמה מהדיר, והזיקה בשדה אחרים בשן או ברגל, פטור בעל הצאן, אולם אם לא נעל בפניה את הדלת כראוי, ויצאה והזיקה, חייב בעל הצאן. נעל את הדיר כראוי ונפוצה כותל הדיר פליטה, או שפוצה לקטנים – שודדים, ויצאה הצאן והזיקה, פטור בעל הצאן, מכיון ששומר על צאנו כראוי. ואם הוציאה לקטנים מהדיר, והלכה והזיקה, הלקטנים חייבין לשלם את מה שהזיקה. הניחה, את הבהמה, בחמה, במקום שהשמש מצערת אותה, או שפסרה לתרש שוטה וקמן, ויצאה הבהמה והזיקה, חייב בעל הצאן, לפי שפשה בשמירתה. מסרה לרועה, נכנס הרועה תחתיו, שקיבל על עצמו את חיובי השמירה של הבעלים, ואם לא שמרה כראוי הרי הוא חייב לשלם את נזקה.
המשנה דנה בשיעורי התשלום על נזקי בהמה: בהמה שנפלה באונס, מגג בעליה או מרשות הרבים לגינה, ונהנית במה שנחבטה בירקות לגינה ולא נתרסקו אבריה בקרקע, משלמת דמי מה שנהנית, שביט דין שמין כמה היה מוכן לשלם כדי שהבהמה תיפול על גבי ירקות רכים ולא יתרסקו אבריה בקרקע, וסכום זה הוא משלם, ואינו משלם את דמי הירקות שניזוקו, שהרי נאנסה. אולם אם הבהמה ירדה לגינה בדרבה, והזיקה בשן או ברגל, משלמת את דמי מה שהזיקה. ביצר משלמת את דמי מה שהזיקה, אם הזיקה ערונת ירק, אינו משלם את שווי הערוגה כשהיא לעצמה, אלא ששמן – מחשבים כאילו היתה ערוגה זו בתוך שטח של בית סאה וחמישים על חמישים אמהו באותה שדה, ואומדים כמה היתה יפה – כמה היה ערכה של בית הסאה קודם שהזיקה הבהמה ערוגה זו, וכמה היא יפה – וכמה שיהיה כעת, לאחר שהזיקה הערוגה, ומשלם את ההפרש, ובאופן כזה התשלום הוא פחות מאשר אם היו שמים את שווי הערוגה לכדה. רבי שמעון אומר, אם הבהמה אכלה פירות גמורים – שנגמר בישולם כל צרכם, ושוב אינם צריכים לקרקע, אין שמין את הערוגה אגב בית סאה, אלא משלמת פירות גמורים כפי שווים המלא, ואם אכלה סאה משלמת דמי סאה, ואם אכלה סאתים משלמת דמי סאתים:

גמרא

הגמרא דנה מה נחשב לנעילה כראוי ומיהו האומר זאת: תנו דקנן בברייתא, ויהיו כראוי, ויהיו שלא כראוי, אם נעל את הצאן בדיר בדלת שזיכלה לעמוד ואינה נפרצת, בעת שנושבת רוח מצויה ורגילה, וזה נעילה כראוי, ופטור אם יצאה והזיקה, ואם נעל את הצאן בדיר בדלת שאינה יכולה לעמוד בעת שנושבת רוח מצויה אלא היא נפרצת ונפתחת, וזה נעילה שלא כראוי, וחייב אם יצאה והזיקה. אמר רבי מני בר פמיש, מאן תנא – מי הוא התנא ששנה במשנתנו את דין מועד, וסובר דסני ליה – שדי לו, לשור מועד, בשמירה פחותה, רבי יהודה היא, דתנן (לעיל מה): קשור בעלי במוסירה – קשר בעל השור את שורו בחבל, שלא יוכל לברוח, ונעל לפניו כראוי – או שנעל את השור בדלת היכולה לעמוד בפני רוח מצויה בלבד, ויצא השור והזיק, אחר דם ואחר מועד – בין אם היה השור תם, ובין שהיה מועד, חייב בתשלומי הנזק, דברי רבי מאיר, לפי שלדעתו על בעל השור לקשורו בשלשלת של ברזל, או לנעול אותו בדלת העומדת אף ברוח שאינה מצויה. רבי יהודה אומר, אם היה השור תם, הרי הוא חייב בחצי נזק, מכיון שלא שמרו שמירה מעולה, אולם אם היה השור מועד, הרי הוא פטור, לפי שצאמר לגבי שור מועד, ולא ישמורנו בעליו שלם ושלם (שמות כא לו), ויש לדייק שאינו חייב אלא באופן שלא שמר כלל, ופטור הוא זה – ואילו שור זה שמור הוא בשמירה פחותה, ולכן פטור אם יצא והזיק. רבי אליעזר אומר, שור מועד אין לו שמירה, אלא על ידי סכין, כלומר שחייב לשוחטו, וכל שלא שחט חייב בנזקו, אפילו אם שמרו שמירה מעולה. שמר שמשתנה הוא כדעת רבי יהודה. דוחה הגמרא: אפילו תימא שמשנתנו כדעת רבי מאיר, שאני – שונה דין נזקי שן ורגל בהתורה מיעטה בשמירתה, ודי להם בשמירה פחותה, דאמר רבי אלעזר, ואמר לה – ויש אומרים

שבשמירתה תנא – בברייתא שנינו כן, ארבעה דברים – בארבעה נזיקין התורה מיעטה בשמירתה, ואם שמרם אפילו בשמירה פחותה, פטור, ואילו הן, א. בור ב. ואש גשן ד. ורגל. בור, דכתיב (שמות כא לא) '[ו]כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו, ויש לדייק מזה הא בפה – שאם כסדו בכיסוי כלשהו, פטור, ולא הצריכה התורה לסתום את הבור לגמרי ולמלאותו בעפר, והרי שמספיק שמירה פחותה בבור. אש, דכתיב (שם כב ד) 'כי תצא אש ומצאה קצים, ונאכל גדיש או הקמה או השדה, שלם ושלם המבעיר את הקעה', וממה שנאמר 'ומבעיר', יש ללמוד שאינו חייב עד דעביד כעין מבעיר – שיעשה כעין פעולת הבערה, והיינו שיפשע בשמירת האש, אבל אם לא פשע בשמירת האש אלא שמרה שמירה פחותה, פטור. שן, דכתיב (שם כב ד) 'כי יבער איש שדה או כרם וישלח את בעירה ובער בשדה אחר', וממה שנאמר 'ובער', אחר שכבר נאמר 'כי יבער', יש ללמוד שאינו חייב עד דעביד כעין 'ובער' – עד שיעשה פעולה שהיא כעין פעולת 'ביעור' היינו האכלת הבהמה בידים, והיינו שיפשע בשמירת הבהמה, אבל אם לא פשע בשמירת הבהמה אלא שמרה שמירה פחותה, פטור. רגל, דכתיב באותו פסוק 'וישלח את בעירו, ויש ללמוד מזה שאינו חייב עד דעביד כעין 'ושלח' – שיעשה פעולה שהיא כשליחת הבהמה בידים לשדה הבירו, והיינו שיפשע בשמירת הבהמה, אבל אם לא פשע בשמירת הבהמה אלא שמרה שמירה פחותה, פטור. עדיין לא נתברר מנין שהפסוקים שהובאו ללמד שהתורה מיעטה בנוקד שן ורגל, אכן עוסקים בשן ורגל. הגמרא מביאה ברייתא המוכיחה זאת: ותניא, מה שנאמר 'ושלח את בעירו', זה בהמה שהזיקה על ידי הרגל – דריסת רגלה, וכן הוא אומר (ישעיה לב כ) 'משלחי רגל השור והחמור', והרי שלשון 'שלוח' עולה על רגל הבהמות. ומה שנאמר 'ובער בשדה אחר', זה בהמה שהזיקה על ידי השן – אכילתה בשניה, וכן הוא אומר (מלכים א' יד י) 'ואשר יבער הרגל עד תמו' – כמו שהאכל מבער את המאכל בפיו ועושה אותו לגללים, והרי שלשון 'ביעור' הוא ענין של אכילה. מכל מקום למדנו לגבי נזקי שן ורגל, דמיעטא – שסיבת החיוב היא משום דעביד כעין 'ושלח' ו'בער', כאמור, הא לא עביד לא – אבל אם לא פשע אלא שמר את הבהמה ואף בשמירה פחותה, הרי הוא פטור. ומעתה שהתורה מיעטה בשמירת שן ורגל יכולה משנתנו להיות גם לשיטת רבי מאיר. הגמרא מביאה הוכחה שאכן תנא המשנה סובר כרבי מאיר ששור מועד צריך שמירה מעולה, אבל ששונה דין שן ורגל שהתורה מיעטה בשמירתה: אמר רבה, מתניתין נמי דיקא דקתני – משנתנו מדוקדקת במה שכתבה צאן שהזיקה בשן ורגל, שהרי מביא – מאחר ובשור קא עסקינו ואתי – בפרקים הקודמים עסקנו ב'שור' שהזיק בקרנו, ואם כן גם בפרקנו ניתני שור – היה על המשנה לכתוב את דינה לגבי שור, ומאי שנא דקתני צאן – מדוע שינתה המשנה וכתבה 'צאן, לא' – האם אין זה משום שהמשנה באה ללמד דהתורה מיעטה בשמירתה של נזקי שן ורגל, לא – והאם אין זה משום דקאן לגבי צאן קנן לא כתיבא בה – אין כתוב בתורה נזקי קרן, ורק נזקי שן ורגל הוא דכתיב בה, ולכן נקטה המשנה 'צאן' שלא נאמר בהם כי אם נזקי שן ורגל, וקא משמע לן – והשמענו המשנה דשן ורגל דמועדין הוא שרק בשן ורגל שהינם מועדים מתחילתם, ומעולם לא היו תמין, די בשמירה פחותה, אבל בשור מועד צריך שמירה מעולה, ושלא כשיטת רבי יהודה. שבע מינה – אכן יש ללמוד מכך שתנא המשנה סובר כרבי מאיר.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחיובו של הגורם נזק לחבירו: תניא, אמר רבי יהושע, ארבעה דברים – נזקים, העושה אותן פטור מדיני אדם ואי אפשר להוציא ממנו ממון, וחייב עונש דדיני שמים. ואילו הן, א. הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ויצאה הבהמה וברחה. ב. והבזיף את קתני הבאיתו של חבירו, בפני החליקה – לצד השריפה, כדי שתבער בה האש. ג. והשחיר עדי שקר להעיד ולחייב את חבירו. ד. והזדעזע עדות לחבירו שפלוגי חייב לו מעות, ואתי מועד לו. הגמרא מבארת את הברייתא: אמר מר, הפורץ גדר בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב דדיני שמים. מבררת הגמרא, היכי דמי, אליהוא – אם נאמר שמדובר באופן שפרץ כותל כראוי וחזק, בדיני אדם נמי נתייב על מה שהזיק את כותלו. אלא מוכרח שמדובר

הגמרא מבארת את החידוש שבכל אחד ואחד: **הפוזין גדר בפני**
בְּהֵמָה חֲבִירוֹ ויצאה וברחה, חידש בו רבי יהושע שחייב בדיני שמים,
 מהו **דְּתִימָא** – סבור היית לומר שפִּינָן דְּלִמְסַתְרִיהָ קא – כיון שעומד
 הוא הכותל להסתר, וכפי שהעמדנו למעלה, על כן מה עָבִיד – מה
 עשה. וּבְרִינִי שְׁמִים נמי – גם כן לא ליתייב, קא מְשַׁמַּע לן רבי יהושע
 שחייב. **הַבּוֹפֶה קָמְתוּ שֶׁל חֲבִירוֹ** בפני הדליקה, נמי – גם כן יש לחוש
 שחייב בדיני שמים, מהו **דְּתִימָא לִימָא** – שיאמר אותו אדם שעשה
 זאת מי הָיָה יִדְעָנָא דְּאֵתִינָא – האם ידעתי שתבוא דוֹחַ שְׁאִינָה מְצוּנָה
 ותבעיר את הקמה, וּבְרִינִי שְׁמִים נמי – גם כן לא ליתייב, קא מְשַׁמַּע
 לן. וְלִרְבִּי אִשִּׁי דְּאֵמֶר נָמִי טָמוֹן אִיתְמַר – וגם לרב אשי שהעמיד
 שמדובר שהטמין את הקמה ובכך פטר את המבעיר מלשלם לניזק, גם
 כן יש לבאר, מהו **דְּתִימָא** שיטען אותו אדם אֵנָא – אני לא הזקתיך
 כלל, אלא אדרבה כפִּינִי בְּסוֹתִינָה נִיחָלָךְ – כיסיתי אותה עבורך שלא
 תשרף הקמה באש במהרה, וּבְרִינִי שְׁמִים נמי – גם כן לא ליתייב, קא
 מְשַׁמַּע לן שחייב. וְהַשּׁוֹכֵר עָרִי שְׂקָךְ להעיד על חבירו, נמי – גם כן יש
 בו חידוש, מהו **דְּתִימָא לִימָא** – שיאמר אותו אדם שאין לחייבו משום
 שהלא 'דְּבָרִי הָרֵב וְדְּבָרִי הַתְּלִמִּיד' כשהם סותרים זה את זה, דְּבָרִי
 מִי שׁוֹמְעִין, בתמיהה, כלומר שדבר ברור הוא שלא היה לעדים ששכר
 להתפתות לו (ושהוא התלמיד) אלא לשמוע בקול הקב"ה (ושהוא הרב)
 שאסר להעיד עדות שקר, והיה להם שלא להעיד וּבְרִינִי שְׁמִים נמי –
 גם כן לא ליתייב על חטא שחטאו הם מרצונם, קא מְשַׁמַּע לן שאף על
 פי כן, כיון שגרם לכך, חייב בדיני שמים. וְהַיּוֹדֵעַ עֲדוּת לְחֲבִירוֹ וְאִינוּ
 מַעֲדִיד לוֹ, נמי – גם כן יש בו חידוש, מהו **דְּתִימָא** שנפטררה, משום
 שיכול אותו אדם לטעון מי יִזְמַר דְּבִי הָיָה (אִתִּינָא) מְסַתְרִינָא לִיה
 הָיָה מוֹדָה – מי יוכל לדעת בודאות שאם הייתי מעיד לו לתובע היה
 הנתבע מודה ומשלם, ונמצא שהפסדתי לו ממון, דְּלִמָּא הָיָה מְשַׁתְּבֵּעַ
 לְשִׁקְרָא – שמא היה הנתבע נשבע לשקר ונפטר, וּבְרִינִי שְׁמִים נמי –
 גם כן לא ליתייב, קא מְשַׁמַּע לן שגם בזה חייב בדיני שמים:
 שנינו במשנה, נעל את הדיר כראוי ונִפְרָצָה כותל הדיר פְּלִילָה, או
 שִׁפְרָצוֹה לְטָמִים – שודדים בו, ויצאה הצאן והזיקה, פטור בעל הצאן,
 מכיון ששמר על צאנו כראוי:
 הגמרא מבארת באיזה אופן פטור כאשר נפרצה בלילה: **אִמֶּר רַבָּה**,
 מה שנאמר שנפרצה בלילה פטור בעליה מנזוקה, וְהוּא שְׁחִתְרָה
 הבהמה תחת הכותל והפילה אותה, שאנוס הוא בכך. מדייקת הגמרא:
אָבָל אם לא חִתְרָה, אלא נפל הכותל מעצמו, מֵאֵי חֵיבִי בנזיקה של
 הבהמה, וקשה, הִכִּי דָמִי – באיזה כותל מדובר, אִילִימָא שמדובר
 בְּכּוֹתֵל בְּרִיא וְחֹזֵק, כִּי לא חִתְרָה אלא נפל מעצמו, אֵמָא – למה הוא
 חֵיבִי, מֵאֵי הָיָה לִיה לְמַעֲבָר – מה היה לו לעשות שנפל הכותל, אִלָּא
 דואי מדובר בְּכּוֹתֵל רָעוּעַ, ולכן אם נפל ויצאה הזזיקה חייב, מעתה
 קשה, כִּי – כאשר חִתְרָה הבהמה תחתיו והיא זו שהפילה אותו, אֵמָא
 פְּטוֹר בנזוקה, הלא 'תְּחִלְתּוֹ בְּפִשְׁעָה וְכֹפֵל בְּאוֹנוֹ' הוּא, שהוא
 מצידו פשע בבהמה שהניח אותה במקום שהכותל רעוע, אולם לבסוף
 אירע מאורע אחר שלא היה עליו להשמר ממנו, והוא חתירתה תחת
 הכותל, ואנוס הוא בכך. ואם כן הִנֵּחָא לְמָאן דְּאֵמֶר שאם תְּחִילְתּוֹ
 בְּפִשְׁעָה וְכֹפֵל בְּאוֹנוֹ פְּטוֹר הוא על הנזקים שבאו מכך, כיון שסוף
 סוף הנזק אירע באונס, ולכן הוא פטור כאן, שהלא יציאתה היתה
 בחתירה, אִלָּא לְמָאן דְּאֵמֶר תְּחִילְתּוֹ בְּפִשְׁעָה וְכֹפֵל בְּאוֹנוֹ חֵיבִי,
 כיון שהוא מצידו פשע בדבר, אף שהנזק לא נגרם בפועל אלא באונס,
 מֵאֵי אִיבָא לְמִימַר – מה נבאר כאן, ומדוע פטור הוא.
 הגמרא מעמידה את דברי רבה שהם נטובים על ענין אחר: אִלָּא
 מְתִינִין שפטרה את בעל הבהמה שיצאה מהדיר כאשר הכותל נפל,
 מדובר בה בְּכּוֹתֵל בְּרִיא, ונפילתו היא אונס ולכן הוא פטור כשנפל
 ויצאה וְאִפְּלִי לוֹ לא חִתְרָה תחת הכותל ולא מפני מעשיה נפל, וְכִי
 אִיתְמַר דְּרַבָּה אִסִּיפָא אִיתְמַר – ודברי רבה שנאמרו, על המשך דברי
 המשנה נאמרו, שנאמר שם שאם הִנֵּחָה, את הבהמה, בְּחִמָּה, או

בְּכּוֹתֵל רָעוּעַ, ובסתירתו לא הפסיד את הבעלים כיון שעומד הוא
 להסתר.
אִמֶּר מֶר, הַבּוֹפֶה קָמְתוּ שֶׁל חֲבִירוֹ בְּפִנֵּי הַדְּלִיקָה פטור מדיני אדם
 וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא: הִכִּי דָמִי – באיזה אופן מדובר,
 אִילִימָא שמדובר בְּמִטְנִיָּא לִיה – שכשכפפה הגיעה הדליקה לקמה
 בְּרוֹחַ מְצוּנָה, בְּדִינִי אֵדָם נָמִי נְחִיב שחרי בידיו הבעיר בה האש, אִלָּא
 מדובר בְּמִטְנִיָּא – שהגיעה הדליקה לקמה בְּרוֹחַ שְׁאִינָה מְצוּנָה, שאין
 לחייבו בדיני אדם כיון שאי אפשר היה לו לדעת שתבוא רוח זו. רב
 אשי מבאר באופן אחר: וְרַב אִשִּׁי אֵמֶר, טָמוֹן אִתְמַר – מדובר שהוא
 בעצמו לא שלח בידיו את הבעירה, אלא שהזיקו בטמון, שבעת שראה
 את דליקה מתקרבת כיסה אותה בסדינים, ובכך פטר את המבעיר
 שאינו חייב בטמון. וחייב בדיני שמים מִשּׁוּם דְּשָׁוְיָה – שעשה את
 הקמה טָמוֹן בְּאֵשׁ, ובכיסויו גרם להפסיד את בעליה ולפטור את
 המבעיר:
אִמֶּר מֶר, הַשּׁוֹכֵר עָרִי שְׂקָךְ להעיד על חבירו, פטור מדיני אדם וחייב
 בדיני שמים. מבררת הגמרא: הִכִּי דָמִי, אִילִימָא לְנַפְשִׁיהָ – לשוכר
 עצמו, שפלוני חייב לו ממון, ועל ידי עדותם הוציא מחבירו ממון שאין
 מגיע לו, הלא מְמוֹנָא בְּעִי שְׁלוּמִי – ממון שקיבל שלא כדון עליו
 להשיבו לבעליו, וּבְרִינִי אֵדָם נָמִי יִתְיִיב, אִלָּא מדובר ששכרם להעיד
 שפלוני חייב ממון לְחֲבִירָה – לחבירו, וחבירו הוא שקיבל את ההמון
 שלא כדון.
 אמר מר, וְהַיּוֹדֵעַ עֲדוּת לְחֲבִירוֹ שפלוני חייב לו מעות, וְאִינוּ מַעֲדִיד לוֹ,
 פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא: בְּמֵאֵי עֲסָקִין –
 במה המדובר, אִילִימָא שמדובר בְּבִי תָרִי – בשני עדים שלא העידו
 עדות הידועה להם, פְּשִׁימָא שחייב בדיני שמים, שהלא דין דְּאִוִּרִינָא
 הוּא שעליהם להעיד, שנאמר (ויקרא ה א) 'וְהָיָה עַד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע
 אִם לא יִגִּיד וְנִשְׁאָ וְעוֹנִי', ומדובר בפסוק בשני עדים, אִלָּא בְּחֵד – בעד
 אחד, שמחייב את הנתבע שבועה בלבד, וחייב בדיני שמים משום
 שיתכן שהיה הלה נמנע מלהשבע והיה משלם, ובכך שנמנע להעיד
 גרם להפסיד את התובע.
 הגמרא תמחה על דברי רבי יהושע: וְתוֹ לִימָא – והאם אין עוד היוקים
 שהעושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואף הם נמנו
 בברייתות, וְהָאִיבָא – הלא ישנו היוק נוסף שדינו כך (סִימָן לחמשת
 הדברים שהגמרא מונה להלן, הַעוֹשֶׂה בְּסֵם וְשִׁלְחַת חֲבִירוֹ נִשְׁכָּר),
 ששנינו בברייתא, הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חֲמָתָה – מי אפר פרה אדומה,
 כגון שהשתמש בהם כמשקולות ושקל כנגדם דברים אחרים בכף
 מאזניים, וּבְפִתְרַת חֲמָתָה – פרה אדומה, שהפסיד אותם במלאכה
 שעשה, שמענתה אינם כשרים עוד, שְׁפָטוֹר מְדִינִי אֵדָם, משום שהיוק
 שאינו ניכר הוא ואינו נחשב נזק, וְחֵיבִי בְּדִינִי שְׁמִים. וְהָאִיבָא, ששנינו
 בברייתא, הַנּוֹתֵן סֵם הַמּוֹת בְּפִנֵּי בְּהֵמָה חֲבִירוֹ ואכלה אותו ומתה,
 פְּטוֹר מְדִינִי אֵדָם וְחֵיבִי בְּדִינִי שְׁמִים. וְהָאִיבָא, הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה
 בְּיַד חֶרֶשׁ שׁוֹמֵה וְקָמָן והבעירו בה חפציו של אדם אחר, פְּטוֹר מְדִינִי
 אֵדָם, כיון שאין שליח לדבר עבירה, וְחֵיבִי בְּדִינִי שְׁמִים. וְהָאִיבָא,
 הַמְכַלֵּית – המבהיל אֶת חֲבִירוֹ, כגון שתקע לו בקולו באוזנו פתאום,
 פְּטוֹר מְדִינִי אֵדָם, כיון שלא עשה מעשה בגופו, וְחֵיבִי בְּדִינִי שְׁמִים.
 וְהָאִיבָא, נִשְׁכָּרָה בְּדוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים וְלֹא סִלְקָה מִשּׁוּם, או נִפְלָה
 גְּמִלוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים וְלֹא הִעֲמִידָה, ונתורו שם ונתקלו בהם אחרים
 וניזוקו, רַבִּי מֵאִיר מְחִיב בְּהִיזָקָן – במה שהזיקו שברי הכד והגמל
 הנופל, וְחֲקָמִים אוֹמְרִים, פְּטוֹר בְּדִינִי אֵדָם וְחֵיבִי בְּדִינִי שְׁמִים, ולמה
 לא מנה רבי יהושע בברייתא גם את הדברים הללו. מיישבת הגמרא:
 אִי, מִיָּהָא אִיבָא מוֹבָא – אכן ישנם דברים נוספים שהעושה אותם
 פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, וְהֵי – ואלו הארבעה שמנה רבי
 יהושע אֲצִמְרִיבָא לִיה – הוצרכו לו להוכיחם משום שיש בהם חידוש,
 מהו דְּתִימָא שְׁבָרִינִי שְׁמִים נמי – גם כן לא ליתייב, קא מְשַׁמַּע לן –
 משימענו רבי יהושע שהוא מתחייב בדיני שמים.

בבא קמא. הכונס – פרק ששי דף נו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסג רש"י תוספות

בביתל רעוע. דלא אפסדיה דלמסתר קאי: דמטי ליה. כשקפפה הגיע בה הדליקה: ברוח
מצינה. הרי בידים הבעיר וברדני אדם נתייב: ברוח שאינה מצויה. דמידי דלא סלקא
אדעתיה היא: טמון איחמר. שבישה קמת חבירו בסדינין כשראה דליקה אצלה והוא לא
שלה את הבקעה ושוינה טמון וגם להפסיד את הניקן ולפסור את המבעיר דפטור על
טמון באש: לנפשיה. להוציא ממון מחבירו

לעצמו: ממונא בעי לשלומי. אותו ממון שהוציא
חייב להחזיר: לחבריה. שכר עדי שער להוציא
מנה מראובן לשמעון: פשיטא דאורייתא הוא.
דחייב ברדני שמם: אם לא יגיד. בתרי קא
משמע: מדקפיד אהגדה משמע שאילו מגידין
מתחייב זה ממון ועוד קיל (סוטה דף ב) כל
מקום שנאמר עד הרי כאן שני עדים עד שפטר
לך חתוב אחד בדכתיב לא יקום עד אחד
באיש (דברים יט): אלא בחד. שמתחייב שבועה
וברדני שמם מתייב דאי הוה מסהדי מחייב ליה
שבועה ודלמא לא הוי משתבע בשיקרא
ומשלם: ותו ליכא דהויבין ברדני שמם: העושה
מלאכה בפי חסותא. ששקל כנגדן משקלות
במסכת גיטין (דף נג) והן נפסלין במלאכה: פטור
ברדני אדם. דהיוק שאינו ניכר לא שמייה חיוק
ובכולהו אגב חיובתי מתנייתא ניהו: הפועל
תקע לו באזנו פתאום ובעתו דלא עבד ביה
מעשה בגופו: ר"מ מחייב בחיוק. פלוגמיהו
מיפרשא בהמניח את הכד (דף טז) בנתקל פושע
ובמפקיד נוקח: אגב כסוי פסיתיה. שלא תבעיר
בה האש מהר: דברי הרב שושעין. והיה להם
שלא יעיד: והוא שחתרה. הא דתנן נכרצה
בלילה פטור כגון שחתרה בהמנהג והפילה
הביתל דאגס הוא: אבל לא חתרה. אלא
מעצמה נפלה: תחילתו בפשיעה. אצל נפילה
דעבד למפיל: וסופו באונס. דהא לא נפלה
אלא חתרה: הניחא למאן דאמר בו. פלוגמא
היא בסוף המפקיד (כ"מ דף מב) תרי לישני דרש
אליבא גריד וסוף: ה"ג אלא מתני' בביתל בריא
ואפילו לא חתרה: הניחה בחפה בו אמר רב
ואפילו חתרה. ובביתל בריא: תחילתו בפשיעה.
שדניחה בחמה ופשיעה היא אצל פתיחת הדלת
דאמרין לקמיה כל תחבולות שיכולה לעשות
עושה אגב צערה: וסופו באונס. שחתרה:
מצדקא. תחבולות:

בין

בביתל רעוע אמר מר הכופף קמתו של חבירו בפני
הדליקה חייב דמי אלימא דמטיא ליה ברוח מצויה
ברדני אדם נמי נחייב אלא דמטיא ברוח שאינה
מצויה ורב אשי אמר טמון אתמר משום דשויה
טמון באש: אמר מר השוכר עדי שער ה"ד אלימא
לנפשיה ממונא בעי שלומי וברדני אדם נמי נחייב
אלא לחבריה והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו
במאי עסקין אלימא בבי תרי פשיטא דאורייתא
הוא אם לא יגיד ונשא עונו אלא בחד ותו ליכא
והאיכא (סימן העושה בסם ושלוח חבירו נשבר)
העושה מלאכה במי חסותא ובפרת חסותא פטור
ברדני אדם וחייב ברדני שמם והאיכא הנותן סם
המות בפני בהמת חבירו פטור ברדני אדם וחייב
ברדני שמם והאיכא השולח את הבקעה ביד חרש
שוטה וקמן פטור ברדני אדם וחייב ברדני שמם
והאיכא המכביע את חבירו פטור ברדני אדם וחייב
ברדני שמם והאיכא נשברה ביד ברה"ל ולא סלקא
נפלה גמולו ולא העמידה ר"מ מחייב בחיוקן וזכ"א
פטור ברדני אדם וחייב ברדני שמם אין מיהא איכא
טובא והני אצטריכא ליה מהו דתימא ברדני שמם
נמי לא ליחייב קמ"ל הפורץ גדר בפני בהמת חבירו
מהו דתימא בין דלמסתר קאי מה עבד ברדני
שמם נמי לא ליחייב קמ"ל הכופף קמתו של חבירו
נמי מהו דתימא ליכא מי הוה ידענא דאתיא רוח
שאינה מצויה וברדני שמם נמי לא ליחייב קמ"ל
ולרב אשי דאמר נמי טמון איחמר מהו דתימא אגב
כסוי פסיתיה ניהלך וברדני שמם נמי לא ליחייב
קמ"ל והשוכר עדי שער נמי מהו דתימא ליכא דברי
הרב ודברי התלמיד דברי מי שושעין וברדני שמם

נמי לא ליחייב קמ"ל והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו נמי מהו דתימא מי יימר דכי
הוה (אתינא) מסתדינא ליה הוה מודה דלמא הוה משתבע לשקרא וברדני שמם נמי לא
ליחייב קמ"ל: ונכרצה בלילה או שפרצוה לסמים כו': אמר רבה והוא שחתרה אבל לא
חתרה מאי חייב חייב דמי אלימא בביתל בריא כי לא חתרה אמאי חייב מאי ה"ל למעבד
אלא בביתל רעוע כי חתרה אמאי פטור תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא הניחא למ"ד
תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב מאי
איכא למימר אלא מתני' בביתל בריא ואפילו לא חתרה וכי איחמר דרבה אסיפא איחמר
הניחה בחמה או שמוסרה לתרש שוטה וקמן ויצתה והיוקה חייב אמר רבה ואפי' חתרה לא
מכעיא חייב דלא חתרה דכילה בפשיעה הוא אלא אפי' חתרה נמי מהו דתימא הויה לה
תחילתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל דכילה פשיעה היא מ"מ דאמר ליה מידע ידעת דכיון
דשבתתה בחמה כל מצדקא דאית לה למעבד עבדא ונפקא: הוציאיה לסמים לסמים חייבין:

פשיטא

אילימא דמטיא ליה ברוח מצויה ברדני אדם נמי ליחייב. וא"ת בין שאין חילוק בין מקרב
דבר אצל האש ובין מקרב האש אצל הדבר אמאי אמרין בפרק כל הנשרפין
(סנהדרין דף עז. וטז) כפתו במקום שסוף חמה או צינה לבא פטור ליחייב למיד אשו משום
חציו וכן כפתו לפני ארי וי"ל דודאי אי כפתו והביאו במקום שסוף חמה או צינה לבא או
ארי חייב אבל התם מיירי שכפתו במקום שהיה
לא חיוזו ממקומו ולא הוי מצמצם הואיל
והתקמו והצניח והארי אין גליו בשעת כפייה
וההיא דאתקיל עליה בדקא דמיא אפילו כפתו
והביאו שם ואח"כ אתקיל פטור דמי לזרז חץ
והריס בידו ואפילו קדם הוא ונטלו פטור וא"ת
ההיא דהשקיע בו את התנש דפטור למיד מעצמו
הוא מביל אמאי פטור לפי מה שפירש בשמעתין
דפי פרה (דף כג) ששם ידו לתוך פיו והשקיע
ליחייב משום אשו דודאי התנש ידיו הקדם וי"ל
דשאני התם שאין הארס עדיין בעולם:

ממונא בעי לשלומי. וכי תימא פטור מדיני
אדם משום דלא ידעי' שהם עדי שער
מ"מ בין שאם היינו יודעין שהם עדות שער
משלם אין שייך למיתני פטור מדיני אדם: אלא
לחבריה. כגון שאין לחבריה מה לשלם או שהלך
למיתת דם או כגון שאין אגב יודעים שהם עדי
שער ודוקא שוכר אבל אמר פטור מדיני שמם
דשוכר שלא ישמעו לו דאין נראה לומר דנקט
שוכר לאשמועינן דאפי' שוכר פטור מדיני אדם
שואין זה שום חיידוש ולקמן לא עבד צריכתא
אלא מדיני שמם ועוד דבפיקוק תנן (דף נט)
השולח את הבקעה ביד חשו' פטור מדיני אדם
וחייב ברדני שמם שולח ביד פקח הפקח חייב
משמע דשולח פטור אף מדיני שמם: פשיטא
אם לא יגיד וכו'. וא"ת ה"מ כשעבר על שבועתו
בדכתיב ושמועה קול אלה וי"ל דה"ק קרא
כשעובר בדרך שאם לא יגיד היה נושא עון אגב
יביא קרבן שבועה אבל בלא שבועה נמי איכא
נשיאות עון כדמוכח במתני' באחד דיני ממונות
(סנהדרין דף לו) ודוקא בב"ד דכשואמרים אין אגב
יודעים להעיד שוב אינם יכולין להעיד דכיון
שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והניינו אם לא יגיד
דקרא אבל חוץ לביד אין לחוש שיכול לחזור
ולהעיד:

העושה

מלאכה במי חסותא. עד שלא נתן
האמר בדתינא במס' פרה (פי' מיד)
פרה נפסלת במלאכה עד שתעשה אפר
והמלאכה פוסלת במים עד שישים האפר
לתוכה ובספרי יליף מקרא וכול אף קדשן ת"ל
למשמרת למי נדה ולא שכבר מי נדה: פטור
מדיני אדם. בפ' הניזקין (גיטין נג) פריך מדינה
למיד היוק שאין ניכר שמייה חיוק: אבל הני
אצטרריך ליה. וא"ת הנותן סם המות נמי חידוש
הוא למיתני בדאמרין לעיל (דף מז) דאפילו סם
המות דלא עבדא דאכלה חייב ברדני שמם
ושמא אין כל כך חידוש: כסוי' כסיתיה. וא"ת
גלוי יודע למקום לקח תכונן אם לטובה אם
לרעה וי"ל דאפי' במתכונן לטובה שלא ימנה
לשחור ויכול להציל בעל הבית בתוך כך מ"מ
ברדני שמם חייב דאיבעי ליה לאודורי ולאסוק
אדעתיה שלא יבא לו הפסד בכך: מהו דתימא
הויה לה תחילתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל

דכולהו פשיעה היא. ק"ק דה"ל למימר מהו דתימא מולא אונס הוא וכגון שזעל כל כך יפה שאינה יכולה לצאת אלא בחתיקה קמשמע לן דפושע הוא אצל חתיקה שניחיה בחמה:
פשיטא

פְּשִׁיטָא כיון דאפקה קיימא לה ברשותיהו לכל מילי. בהוצאה לנזלה איירי מתני' כדמוקי לה בירושלמי וא"ת ומגילה דקיימא ברשותיהו אפי' להתחייב על מה שהיא מוקת דאחבי קאי דקתני וצאנא דהויקא דליבא למימר דכי הכי דמסרה לשומר חנם והשואל נכנסו תחת בעלים דיה גולן דלמא שומר הוא דמתניב אבל גולן לא דמצינו

דברים שהשומר חייב והגולן פטור שחרי בבקשה
בהמה הבקשה דהדריא ובפירות שהרקיבו מקצת
מוכח בהגולן קמא (למקד ד' צח) דגולן אומר לו
הרי שלך לפניך משום דלא חשיב שנינו ולא
קנינהו ופטור אפילו בפשיעה דלא קבל עליו
שמייה אבל שומר כיון שמתחייב בבקשה דלא
הורי' ובהרקיבו בולם אם נעשו בפשיעה כמו כן
יתחייב בבקשה דהדריא ובהרקיבו מקצתם כיון
דקבל עליו שמייה דלמא לא יתחייב בזה כמו
בזה שאין השומר קונה בשנינו ואפילו שואל
דקירל דאף לשואל שמין כדרך בהגא ורב אסי
(לעיל ד' יא.) ואין לומר דמתחייב לפי שאינו
יכולין לקיים בה מצות השקה דמתחילס מגופו
דבשן ורגל איירי מתני' ויש כאן השקה מעליא
בשמתחייבם אותה לבגלים וי"ל דסבדא הוא
דגולן נכנס תחת הבעלים דכיון שהוציא מרשות
בעלים שהיו חייבין בשמירתה ואין הבעלים
יכולים לשמרה לפי שגולן מהם יש על הגולן
לשמרה דלענין נזקן אסרו בעלים כל מי שבידו
לשומרה ולא דמי לתפסו נזק לרע (לעיל ד' לו)
דאפי' שומר חנם אינו על חלק חבירו ושומרה
אין מתחיל להחזיק רק בשלו ואינו בא להוציא
חלק חבירו מרשותו כמו גולן ועוד כיון דגולן
קמה ליה ברשותיה גם לענין אונסין יש לחשב
בעלים יותר משותף והכי משמע לישנא דקמה
ברשותיהו לכל מילי מה שהוא ברשותו לכל
מילי יש לו להועיל באן:

המַעֲמִיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב. ואע"פ שאין הבהמה שלו חייב משעם שן ורגל דאע"ג דכתיב בעירה כדירה חשיבא הואיל והוא עשה כמו מדליק פשתנו של חבירו
בגרו של חבירו אבל אין לפרש דמתניב משעם אש דברי הויקא והוי באילו גותן שלש אש ואע"ג דפטרין גותן סס המות לפני בהמת חבירו שאני התם או משום דלא עבדא דאכלא או משום דהיל שלא תאכל כדאמר לעיל (דף מג) דאי"כ משעם זה ה"ל להתחייב אפילו ברד"י ולא משתמע בשום דוחקא דלתייב ברשות הרבים שן אפילו מקרב בהמתו אצל הפירות ומעמידה עליה: **הכִּישָׁה** אמרת לו. ותחילה היה סובר דמעמיד בהמה היינו שמתחייב בידו דאפסר ומוליכה ממש על הקמה ומעמידה שם ולהכי הוה פשיטא שפי' **ולסטים** נמי שהכישוה. לנזלה מיירי כדמוקי לה בירושלמי ולא חשיב לה מילתא דפשיטא כמו שהיה חושב המקשה ולא חיש לפרש למא אין פשיטא לפי שקל להכי: **בההיא** הנאה דלא קבעי למיתב ריפתא לעניא. משום דעוסק במצוה ודוקא בשעה דמתעסק בה כגון שוטח לצורכה או משום עסק שצריך לה לאבידה אבל בשביל שאבידה בביתו לא יפטר מלמיתב ריפתא לעניא כיון שיוכל לקיים שמיים כדמוכח בסוכה (דף כה.) ויש דלא נפקא אן מקרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דוקא היכא שאינו יכול לקיים שמיים וסבדא הוא דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו ורצית בגבדו מוזהה בפתתו יפטר מן המצות ועוד דבפרק אין בין המוזהר (גריס ל:) אמר דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואי פטרת ליה כל זמן שהאבידה בביתו שכיח ושכיח הוא פסק ר"ח וה"ג דהלכה קרב יוסף משום דאמרין באין בין המוזהר (שם) דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף ואפילו מאן דשרי למודר להחזיר אבידה לא שרי אלא משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואור"י דאיהו ראיה כלל דגם רבה מודה לרב יוסף דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דס"ל דלא נעשה שומר שכן כבך ומי' הוא הנאה לכן אטור למודר אבל לא הוה שומר שכן ואין לדקדק נמי בשמעתין דהלכה קרב יוסף דמשני רב יוסף לעולם בגינתו המשמרתה וקמ"ל דלא בעינן דעת בעלים כדברי אלעזר והכי מוקי לה סוגיא דאלו מציאות (כ"מ ד' טז.) ויש בן נראה דרבה קבלה מרב יוסף דקרא כדרא' אתי ורבה נמי שהיה מדקדק מתחילה דכשומר חנם דמי לא משמע ליה קרא אלא אסמכתא בעלמא דהא שעמא משום דמאי הנאה קא מטי לה כל דלעיל ולא פליגי רבה ורב יוסף אלא בסבדא בעלמא דה"פ דההיא דאלו מציאות (שם ד' לא.) אי דמנטרא לרבה כדאית ליה מפשיעה לרב יוסף כדאית ליה מגביה ואבידה פשיטא דרבה לא צריך קרא ונראה לר"י דהלכה קרבה בכל מקום לגבי רב יוסף רב משה ענק ומחצה כדאיתא בשם (ב"ב ד' קמב) ואין לפרש דהיינו דוקא בבבא בתרא כמו שיש מפרשים מדאמר במי שאחוז (גישין ד' עה.) ויש (שם) ותסבדא והא ק"ל כרבה ובהא אין הלכה כרשב"ג ואין לומר דשמוא בההיא מילתא קיימא לן דהלכה כרבה דהוה ליה למימר והא ק"ל בהא הלכתא כרבה כדאמר ובהא אין הלכה כרשב"ג ועוד דבפרק המפקיד (כ"מ מג.) גבי מפקיד מעות אצל שולחני מותרים ישמש בהן (צורחם לא ישמש בהן) לפיכך אם אבדו חייב באחריותם קאמר רב נחמן ודק"ל בזהמיה דייני נאנסו לא דמשום שהתירו לו חכמים להשתמש בהן אלא שיש שומר שכן אי"כ באלו מציאות (שם דף טז.) גבי מה ידא בדמים רבי טרפון אומר ישמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן לא הוי אלא שיש כמו שאמר שם לרבה ואין לומר דהתם מודה רב נחמן דחייב באונסין משום היתר תשמיש משום דבלאו הכי היה שומר שכן שהיה שומר אבידה דאין זה סבדא דמשום שני סבדות דפטור מלמיתב ריפתא לעניא ועוד דמוקד להשתמש לא נעשה בשביל כך שואל אלא שיש בעלמא ועוד יש להביא ראיה דהלכתא כרבה מדמוקי שחמא דנקרא מתניתין דהאופנין (כ"מ דף פ.) הלכיו על המשכון שומר שכן מחזירתא דלא כרבי אלעזר דאמר במלוקה דרבה לא הפשטון ואבד ישבע ויטול מעותיו ולרב יוסף הו"מ לאוקמה אפילו כרבי אלעזר דלמסקנא מוקי בכולהו אליביה ופלוניתיהו במלוקה צריך למשכון אי מצוה קעביד אי לא פי' שצריך למשכון להשתמש בו ופוחת לו והולך מהלוקא וכו' פירש התם בקונטרס וא"כ הו"מ לאוקמה מתניתין באין צריך למשכון דכ"ע מצוה

כיון דאפקה. איכא משיכה ושינוי רשות דהוי קנינה לכל מילי דקמו לה באפה. שלא משכנה אלא עמדו בקניה לכל צד שלא חלק אנה ואנה אלא לקמה לאכול. מעשיה. משמע שאחזקה בידו ומוליכה לקמה הכישה. במקל אמרת לן בההיא דהמעמיד ומשום הכי מיתחייב ולסטים נמי דהכישוה. במקל ואשמועינן מתני' דהכישוה במקל זו היא משיכה אלא תחתיו דשופר. והכי משמע מסרה שומר לרועה נכנס הרועה תחתיו ואולי בעלים ומשתעו דינא כהדי שני והראשון מסתלק שופר שפסר לשומר חייב. אפילו באונסין דאמר ליה מפקיד את מהימנות לי בשבועה איהו לא מדיקן לי בשבועה שנאסרה בפי המפקיד (כ"מ לו:) לברזלית. לתלמידה: שומר אבידה. הכניס אבידה בחירו לביתו בדכתיב ואספת אל תוך ביתך וגו' (דברים כב.) דלא בעי לפיכך רפא לעניא. דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מולכתהו בדרך נפקא לן במס' סוכה (ו' כה.) החזירה

דאמר רבא שומר שפסר לשומר חייב אומר לך רבא מאי מסרו לרועה לברזלית דאורחיה דרועה למימסר לברזלית איכא דאמרי מדקתני מסרה לרועה ולא קתני מסרה לאחר ש"מ מאי מסרה לרועה מסר רועה לברזלית דאורחיה דרועה למימסר לברזלית אבל לאחר לא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא שומר שפסר לשומר חייב אמרי לא דלמא אורחא דמילתא קתני והוא הדין לאחר: איתמר שומר אבידה רבא אומר כשומר חנם דמי רב יוסף אומר פש"ש דמי רבא אומר כשומר חנם דמי מאי הנאה קא מטי ליה רב יוסף אומר פש"ש דמי בההיא הנאה דלא בעיא למיתבי ליה ריפתא לעניא הוי פש"ש איכא דמפרשי הכי רב יוסף אומר פש"ש דמי כיון דרמנא שעבדיה בעל בורחיה הלכך פש"ש דמי (סימן החזירה לעולם השב חייא אמרת נשבר שכן) איתביה רב יוסף לרבה החזירה

אגרות קודש

[ר"ח מ"א תשכ"א]

להערתו באה"ת רפ"א 1) בהסגנון **אבל** לענין תשובה כו' - ההמשך הוא: עבר על מ"ע ושב מוחלין לו, במל"ת - תולין. ואף שעשה דוחה ל"ת - זהו מצד הענין דעולמות והנפש אבל בענין המצות

המשך בעמוד הבא]

בבא קמא דף נו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שלישי) קסה

51 שְׁמֵרָא לְשׁוֹמֵר תְּחִיב הַשּׁוֹמֵר הָרָאוּשׁוֹן לְשַׁלֵּם לְבַעֲלִים אֶפְלוּ בַּמִּקְרָה
52 שֶׁל אֹנֶס, וְאִם כֵּן מִדּוּעַ בְּמִשְׁנֵתוֹ נִפְטֵר הַשּׁוֹמֵר הָרָאוּשׁוֹן מִנּוֹקִי
53 הַבְּהֵמָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִין זוֹ קוּשִׁיא, מִשּׁוּם שֶׁאִמְרַן לָךְ רַבָּא, מֵאִי
54 דִּקְתָּנִי בְּמִשְׁנֵה מִסְרֵי לְרֹעֵהָ, הַכּוֹנֵה שִׁמְסֵר הַשּׁוֹמֵר לְבְּרִיּוּלִיָּה –
55 לְרֹעֵהָ שְׂהוּא תִּלְמִידוֹ, וּבִאֲפֻן זֶה מוֹדֵה רַבָּא שְׁפִטּוֹר, כִּיּוֹן דְּאִוְרְחִיָּה
56 דְּרֹעֵהָ – דְּרָבּוּ שֶׁל הָרֹעֵה, לְמִימְסָר הַבְּהֵמָה לְבְּרִיּוּלִיָּה, וְלִכֵּן שְׁפִטּוֹר
57 הַשּׁוֹמֵר הָרָאוּשׁוֹן, מִשּׁוּם שֶׁעַל דַּעַת כֵּן מִסְרֵי לוֹ הַבְּעִלִּים מִתְחִילָה שֶׁאִם
58 יִרְצֶה יִמְסְרֵנוּ לְתִלְמִידוֹ לְשׁוֹמְרוֹ, כִּיּוֹן שׂוֹדוֹ דְּרֹךְ הַשּׁוֹמְרִים.
59 הַגִּמְרָא מְבִיאָה נֹסַח אַחֵר בְּדִבְרֵים אֵלּוּ: אִיכָא דְאָמְרֵי – יֵשׁ שְׁאִמְרוּ,
60 דְּמִדְקָתָנִי בְּמִשְׁנֵה מִסְרֵי לְרֹעֵהָ, וְלֹא קָתָנִי שְׁמִסְרֵי לְאַחֵר, שְׁמִעַ
61 מִינָהּ דְּמֵאִי דִּקְתָּנִי מִסְרֵי לְרֹעֵהָ, הַכּוֹנֵה הִיא שְׁמִסְרֵי הָרֹעֵהָ
62 לְבְּרִיּוּלִיָּה – לְתִלְמִידוֹ, הָרֹעֵהָ שְׁפִטּוֹר מִנּוֹקִיָּה מִשּׁוּם דְּאִוְרְחִיָּה דְּרֹעֵהָ
63 – שְׁכֵן דְּרֹךְ הָרֹעֵה, לְמִימְסָר לְבְּרִיּוּלִיָּה – לְמִסְרֵי אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁמִּקְבֵּל,
64 לְרֹעֵהָ שְׂהוּא תִּלְמִידוֹ, וְעַל דַּעַת כֵּן נִמְסְרָה לוֹ הַבְּהֵמָה מִתְחִילָה, אֲבָל
65 אִם מִסְרֵי הָרֹעֵה לְאַחֵר שְׁאִינוּ תִּלְמִידוֹ, לֹא נִפְטֵר הָרֹעֵה מִחֻיבוֹ. לְפִי
66 נֹסַח זֶה מִנְסַח הַגִּמְרָא לְהוֹכִיחַ כְּדִבְרֵי רַבָּא: לֵיכָא – שְׂמָא נִאֲמַר שְׂדִבְר
67 זֶה מְסִייעַ לִיָּה לְרַבָּא, דְּאָמְרֵי רַבָּא שׁוֹמֵר שְׁמֵרָא לְשׁוֹמֵר תְּחִיב, וְכִמוֹ
68 שֶׁמִּשְׁמַע מִהַמִּשְׁנָה שֶׁאִם מִסְרֵי לְאַחֵר שְׁאִינוּ תִּלְמִידוֹ חֵיב הַשּׁוֹמֵר
69 הָרָאוּשׁוֹן. דּוּחָה הַגִּמְרָא: אָמְרֵי – אִמְרוּ בְּנֵי הִישִׁיבָה, לֹא, אִין לְהוֹכִיחַ
70 מִמִּשְׁנֵתוֹ כְּרַבָּא, דְּלִיכָא – אֲפֻשֶׁר שֶׁהִטְעַם שִׁכְתָּה הַתָּנָא רִיעָה אִין זֶה
71 כְּדֵי לְדִייק שְׁדוּקָא כְּשִׁמְסֵר לְתִלְמִידוֹ שְׁפִטּוֹר, אֵלּא אִוְרְחִיָּה דְּמִיְלְחָא
72 קָתָנִי – כְּפִי הָרִגִּילֹת לְהִיּוֹת כֵּן נִשְׁנֵתָה הַמִּשְׁנָה, שְׁכֵן הוּא הָדָרֵךְ
73 שֶׁהָרֹעֵה מוֹסֵר לְתִלְמִידוֹ כְּדֵי לְשַׁמֵּר, אֲבָל לְהַלְכָה אִין חִילּוּק בֵּין רֹעֵה
74 לְכָל שׁוֹמֵר, וְהוּא הָרִין בְּכָל שׁוֹמֵר שֶׁמִּסְרֵי לְשׁוֹמֵר אַחֵר, שְׁפִטּוֹר הַשּׁוֹמֵר
75 הָרָאוּשׁוֹן מִתְשַׁלְּמוּי נּוֹקִיָּה:
76 הַגִּמְרָא דְּנָה בְּהַגְדֵּרֵת דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר אֲבִידָה, הָאֵם הַחֵיב שְׁחַל עֲלֵיו
77 לְהִיּוֹת כְּשׁוֹמֵר, הוּא כְּדִין שׁוֹמֵר חִינִם אוֹ כְּדִין שׁוֹמֵר שֶׁכֶּר: אִיְתָּמְרָא,
78 שׁוֹמֵר אֲבִידָה – אָדָם שֶׁהִגְבִּיה אֲבִידָה וְהִכְנִיסָה לְבֵיתוֹ וְנִתְחַיֵּב
79 לְשׁוֹמְרָה עַד שִׁיבּוּאוֹ בְּעִלְיָה, רַבָּא אָמְרָא, כְּשׁוֹמֵר חִינִם דְּמֵי, שְׂדִינוּ
80 כְּשׁוֹמֵר חִינִם שְׁחִיב בְּפִשְׁעִיהָ וּפְטוֹר מִגְּבִיבָה וְאֲבִידָה, רַב יוֹסֵף אָמְרָא,
81 כְּשׁוֹמֵר שְׁכָר דְּמֵי, שְׂדִינוּ כְּשׁוֹמֵר שֶׁכֶּר שְׁחִיב אֶף בְּגִבְיָה וְאֲבִידָה.
82 מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא אֵת טַעְמֵי מִחְלוקֹת: רַבָּא אָמְרָא, כְּשׁוֹמֵר חִינִם דְּמֵי,
83 מִשּׁוּם דְּמֵי הַנָּהָה קָא מְטִי לִיָּה – מִדֵּי הַנָּהָה שֶׁשׁ לוֹ מִשְׁמִירָה זֶה,
84 וּלְפִיכָן דִּינוֹ כְּשׁוֹמֵר חִינִם שְׁאִינוּ נוֹטֵל שֶׁכֶר בַּעַד הַשְּׁמִירָה. רַב יוֹסֵף
85 אָמְרָא, כְּשׁוֹמֵר שְׁכָר דְּמֵי, בְּהִיָּה הַנָּהָה – כִּיּוֹן שֶׁנִּהְיָה מִחֲמַת הָאֲבִידָה
86 בְּהִנָּה זֶה לֹא קָעָא – שְׁאִינוּ צָרִיךְ, לְמִתְבָּי לִיָּה רִפְתָּא לְעֵנָא לְתַת
87 לְחֵם לְעֵנִי בְּעוֹדוֹ עֹסֵק בְּטִפּוּל בְּאֲבִידָה, מִשּׁוּם שֶׁעוֹסֵק בְּמִצְוָה פְטוֹר מִן
88 הַמִּצְוָה כְּשֶׁאִינוּ יָכוֹל לְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם, הוּא כְּשׁוֹמֵר שְׁכָר. אִיכָא דְּמַפְרְשִׁי
89 הָכִי – יֵשׁ שְׁפִירָשׁוֹ שֶׁטַעְמֵוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף שֶׁאִמְרָא שׁוֹמֵר אֲבִידָה כְּשׁוֹמֵר
90 שְׁכָר דְּמֵי, הוּא מְכִיּוֹן דְּרִתְּמָנָא שְׁעָבְדִּיה – מִכִּיּוֹן שֶׁהַתּוֹרָה חֵיבָהּ אֶת
91 הַמְּגִבִּיה אֲבִידָה לְשׁוֹמֵר אֶת הָאֲבִידָה בְּעַל בּוֹרְחִיָּה – שְׁלֹא מִרְצוֹנוֹ,
92 וּמִקַּיִם בּוֹה מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל הַשְּׁבֵת אֲבִידָה, הִלְכָּךְ – כִּיּוֹן שֶׁמִּקַּיִם בּוֹה
93 מִצְוָה, זֶה עֲצֻמוֹ נִחְשָׁב הֵנָּה וְכְשׁוֹמֵר שְׁכָר דְּמֵי.
94 (סִימָן לְשִׁבְעַת הַבְּרִייתוֹת וְהַמִּימְרוֹת שֶׁהַגִּמְרָא מְבִיאָה הֵלֵךְ, לְהוֹכִיחַ
95 כִּרְבָּא אֶת כֶּר בַּיּוֹסֵף, הַחֲזִירָה לְעוֹלָם הַשֶּׁבַע חֵיָא אֲמַרְתָּ נִשְׁכָּר שְׁכָר).
96 מִכָּאֵן וְעַד סוֹף הַסּוּגִיא (נֹז) הַגִּמְרָא מְבִיאָה קוּשִׁיּוֹת וְהוֹכּוֹחוֹת בְּעֵנִן
97 הַמְּחֻלָּקֶת שֶׁל רַבָּא וְרַב יוֹסֵף הָאֵם דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר אֲבִידָה כְּשׁוֹמֵר חִינִם
98 אוֹ כְּשׁוֹמֵר שֶׁכֶּר.
99 אִיְתָּבִיבָה – הִקְשָׁה רַב יוֹסֵף לְרַבָּא

1 מקשה הגמרא, פְּשִׁטָא שהליטסים חייבים בנזקי הבהמה, דְּבִין
2 דְּאִפְקִיָּה – שהוציאה במשיכה מרשות הבעלים על מנת לגזולה,
3 קְנִימָא לָהּ – עומדת הבהמה, בְּרִשְׁוֹתֶיהָ – ברשות הלסטים, לְכָל
4 מִיָּלָה, – לכל ענין, בֵּין לְהַתְחַיֵּב בְּאוֹתוֹסִין וּבֵין לְהַתְחַיֵּב בְּנּוֹקִיָּה. מִתְרַצָּת
5 הַגִּמְרָא, לֹא צְרִיכָא, הַחִידוּשׁ שֶׁל הַמִּשְׁנָה שֶׁהַלִּיטִסִּים חֵיבִים בְּנּוֹקִיָּה,
6 אִינוּ בִּאֲפֻן שֶׁמִּשְׁכּוּה מִרְשׁוֹת הַבְּעִלִּים, אֵלּא דְּקָמוּ לָהּ בְּאִפְסָה – שֶׁעֲמַדוּ
7 בַּפְּנִיה מִכָּל צֶדַע עַד שֶׁהוֹכְרַח לִילֵךְ לְקַמָּה לֹאכּוֹל, וְהַחִידוּשׁ הוּא שֶׁאִף
8 שְׁאִין הַבְּהֵמָה עוֹמֶדֶת בְּרִשְׁוֹתָה לְהַתְחַיֵּב בְּכָל נּוֹקִיָּה כְּבַעֲלִים, מִכָּל
9 מְקוֹם חֵיבִים בְּנּוֹק זֶה כִּיּוֹן שֶׁהֵם גִּרְמוּ לָהּ לְהוֹיֵק, בִּי הָא – כִּמוֹ, דְּאָמְרָא
10 רַבָּא אָמְרָא רַב מִתְּנָה אָמְרָא רַב, הַמַּעֲמִיד אֶת בְּהֵמָת חֲבֵרָו וּמוֹלִיכָה עַל
11 קָמַת חֲבִירוֹ, וְאֲבָלָה הַבְּהֵמָה מִן קָמַת חֲבֵיב הַמַּעֲמִיד לְשַׁלֵּם אֶת נּוֹקִי
12 הַקָּמָה. וְקִשְׁיָה, שֶׁאִם הַכּוֹנֵה שְׂהוּא מַעֲמִיד אוֹתָהּ מִמֶּשׁ בִּידֵּיו, שֶׁאֲחֻזָּה
13 וְהוֹלִיכָה לְקַמָּה, פְּשִׁטָא שְׁחִיב, וְלֹא הוֹצֵרֶךְ רַב לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּין זֶה, אֵלּא
14 לֹא צְרִיכָא דְּקָם לָהּ בְּאִפְסָה – שֶׁעֲמַד בַּפְּנִיה מִכָּל צֶדַע וּמִתּוֹךְ כֵּךְ
15 הוֹכְרַחָה לִילֵךְ לְקַמָּה לֹאכּוֹל. וְכֵן הוּא גַם הַבִּיאוֹר בְּמִשְׁנֵתוֹ,
16 שֶׁהַלִּיטִסִּים קָמוּ לָהּ בִּאִפְסָה וְלֹא הַעֲמִידוּהָ בִּידֵּים, וְאִין חֻיבוֹם מִשּׁוּם גּוֹל
17 אֵלּא מִשּׁוּם שֶׁגִּרְמוּ לָהּ לְהוֹיֵק.
18 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בִּיאוֹר אַחֵר בְּדִבְרֵי רַב:

19 אָמְרָא לִיָּה אֲבִי רַב יוֹסֵף הִרִי בְּהִיָּשָׁה בְּמִקְל אֲמַרְתָּ לָן – פִּירִשְׁתָּ לֵנוּ
20 אֶת דְּבָרֵי רַב, שֶׁמְדוּבָר שֶׁעַל יְדֵי שִׁמְכָה בַּהּ בְּמִקְלוֹ הוֹלַכְתָּ וְאוֹכַלְתָּ
21 קָמַת חֲבִירוֹ, וְהַחִידוּשׁ שֶׁל רַב הִיא שֶׁהִכְשֵׁה בְּמִקְל גַּם הִיא כְּמִשְׁכָּה
22 לְהִיּוֹת גּוֹלָן עַל יְדֵיהָ, וְנִתְחַיֵּב בָּכָךְ בְּשִׁמְרַתָּה נּוֹקִיָּה, וְלֹא מִשּׁוּם שֶׁגִּרְמוּ אֶת
23 הַהוֹיֵק, וְלִפִּי זֶה נִפְרַשׁ אֶת הָאִמְרוֹ מִבְּמִשְׁנֵתוֹ שֶׁכְּשֶׁהוֹצִיאָה הַלִּסְטִים
24 חֵיבִים בְּנּוֹקִיָּה, נִמְי' – מְדוּבָר גַּם כֵּן בְּרִיָּשָׁה, וְחֻיבוֹם מִשּׁוּם גּוֹל וְלֹא
25 מִשּׁוּם שֶׁגִּרְמוּ אֶת הַהוֹיֵק, וְלִפִּי זֶה הַחִידוּשׁ בְּמִשְׁנָה הוּא שֶׁהִכְשֵׁה בְּמִקְל
26 מוֹעִיל גַּם כֵּן כְּקִיּוֹן מִשְׁכָּה:
27 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵתוֹ שֶׁאִם מִסְרֵי – אֶת הַבְּהֵמָה, לְרֹעֵהָ, נִכְנָס הָרֹעֵהָ
28 תַּחְתָּיו, לְהַתְחַיֵּב בְּשִׁמְרַתָּה נּוֹקִיָּה וְכו':

29 הַגִּמְרָא דְּנָה בְּהַמְשָׁךְ הָאֵם יֵשׁ לְהַבִּיא רִאִיָּה מִמִּשְׁנֵתוֹ לְדִין שׁוֹמֵר
30 שִׁמְסֵר לְשׁוֹמֵר. וְעִיקָר סוּגִיא זֶה בְּבִבָּא מְצִיעָא (לו-): וְהִנְדִּין הוּא
31 כְּשִׁשְׁמֵר מִסְרֵי לְשׁוֹמֵר אַחֵר, אִם נִפְטֵר הַשּׁוֹמֵר הָרָאוּשׁוֹן מִמָּה שֶׁהִיא
32 חֵיב קוֹרֵם שִׁמְסֵר לְשֵׁנִי, אוֹ מִשְׁחֵיב לְשַׁלֵּם לְבַעֲלִים בְּכָל אֲפֻן.
33 בְּגִמְרָא הוֹבָאָה מִתְחֻלָּקֶת בֵּין רַב לְרַבִּי יוֹחָן, וְנִאֲמָרוּ שְׁנֵי טַעְמִים לְחֵיב
34 אֶת הַשּׁוֹמֵר הָרָאוּשׁוֹן לְשַׁלֵּם, אוֹ מִשּׁוּם שִׁיכּוֹל הַמִּפְקִיד לּוֹמֵר אִין רְצוֹנִי
35 שִׁיחָא פְקוּדוֹנִי בִיד אַחֵר, וְנִמְצָא שֶׁפִּשְׁעַת הַשּׁוֹמֵר בְּמָה שִׁמְסֵר אֶת הַפְּקִידוֹן
36 לְאַחֵר, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁאִמְרוּ לוֹ הַמִּפְקִיד שֶׁאֵתָּה לְכָדֵךְ נִאֲמָן עֲלֵי בִשְׁבוּעָה
37 וְלֹא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי.

38 הַגִּמְרָא דְּנָה בְּבִיאוֹר הַמִּשְׁנָה: אָמְרֵי – דְּנוּ בְּעֵנִין זֶה חֲכָמִים, מַה שֶׁנִּאֲמַר
39 בְּמִשְׁנָה שֶׁנִּכְנַס הָרֹעַ תַּחְתָּיו, יֵשׁ לְבַרֵּר תַּחְתָּיו דְּמֵאֵן, כְּלוֹמֵר, מִי
40 נִתְחַיֵּב בְּשִׁמְרַתָּה בְּמִסְרִיהָ זֶה, אִיְלִימָא – אִם נִאֲמַר, שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא
41 לְתַחְתָּיו בְּעַל בְּהֵמָה, וְהִינֵנוּ שֶׁנִּכְנַס הַשּׁוֹמֵר תַּחַת הַבְּעִלִּים לְהַתְחַיֵּב
42 בְּנּוֹקִיָּה, קִשְׁיָה דְּתִנְיָנִי חֲרָא וְמָנָא – שְׁהִיר כְּבֵר שְׁנִינוּ פַּעַם אַחַת דִּין זֶה,
43 דִּתְּנֵן לַעֲלֵי (מֹד): מִסְרֵי – הַבְּעִלִּים, לְשׁוֹמֵר חִינִם וְלִשְׂאֵל לְנִשְׂאָא שְׁכָר
44 וְ– שׁוֹמֵר שֶׁכֶּר וְלִשְׂכָר, בּוֹלָן וְכִנְסוֹ תַּחַת הַבְּעִלִּים לְהַתְחַיֵּב בְּנּוֹקִיָּה,
45 וּמִדּוּעַ שֶׁנָּה הַתָּנָא שׁוּב דִּין זֶה בְּמִשְׁנֵתוֹ. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֵלּא כּוֹוֹנָה
46 הַמִּשְׁנָה שֶׁנִּכְנַס הָרֹעֵה תַּחְתָּיו דְּשׁוֹמֵר, שִׁמְסֵר הַבְּעִלִּים לְשׁוֹמֵר,
47 הַשּׁוֹמֵר מִסְרֵי לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וְהַשְׁמִיעֵנוּ הַמִּשְׁנָה שֶׁשׁוֹמֵר קָמָא אֲפֻשֶׁר
48 לִיָּה לְנִמְרִי מִשְׁמִירַת נּוֹקִיָּה, וְהַבְּעִלִּים יִכּוֹלִים לְתַבּוּעַ אֶת הַנּוֹק רַק מִן
49 הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: לֵיכָא – שְׂמָא נִאֲמַר, שֶׁמִּשְׁנָה זֶה תִּיְהִי
50 תִּיּוֹבְתָא דְּרַבָּא – תִּהְיֶה תְּבִירָה וּפִירְכָא בְּדִבְרֵי רַבָּא, דְּאָמְרֵי רַבָּא שׁוֹמֵר

המשך מהעמוד הקודם

(אורם) מל"ת גבוהים יותר (עיי' לקו"ת פקודי ו, ד) אבל לענין תשובה - (תשובת) מ"ע גדולה יותר כי אף כו' (ראה לקו"ת ד"ה מה טובו פ"ב).

2) איך יתאים משי"כ כאן עם הידוע דיוהכ"פ ממלא כל הפגמים כו' ויש להוסיף עם מרז"ל דאין דבר העומד בפני התשובה.

אבל כאן מדבר בתשובה סתם, ויוהכ"פ - מצד עיצומו של יוס, מבלי עבודת האדם בזה, כדמוכח גם בש"ס. ועיי' ד"ה מה טובו הנ"ל.

כמו שהשיבה לביתו, ואין בזה חידוש כלל שנפטר בכך מחיוב השבה, 45
ולמה הוצרכנו לרבות דין זה מהפסוק, **אֵלָּא פְּשִׁיטָא** שכונת הברייתא 46
לרבות השבה **לְגִינְתּוֹ שְׁאִינָה מִשְׁתַּמְרַת** ברוח שאינה מצויה 47
ולחורבתו **שְׁאִינָה מִשְׁתַּמְרַת** מרוח שאינה מצויה, ורק מרוח מצויה 48
היא משתמרת, **שְׁמַע מִינָה שְׁשׁוּמַר אַבִּידָה כְּשׁוּמַר חָנֶם דְּמִי**, ולכך 49
נפטר בהשבה כזו, שאם היה כשומר שכר היה עליו להשיבה למקום 50
המשתמר גם מרוח שאינה מצויה. **אֲמַר לִיה רב יוסף** לרבה, **לְעוֹלָם** 51
מדובר שהשיבה **לְגִינְתּוֹ מִשְׁתַּמְרַת** לגמרי ולחורבתו **מִשְׁתַּמְרַת** 52
לגמרי, שדינו כשומר שכר שעליו לשמור גם מהזיקים הבאים על ידי 53
רוח שאינה מצויה, ודקא **קִשְׁיָא לָךְ** אם כן הִינּוּ כמו שהשיבה לביתו, 54
ומה החידוש שנפטר בהשבה זו, **הָא קָא מְשַׁמַּע לָן** – השמיענו הפסוק 55
דְּלֵא בְּעִינָן דַּעַת בְּעָלִים בהשבת אבידה, אלא אפילו אם לא ידעו 56
הבעלים בהשבה זו יצא בה ידי חובתו, ופך דרבי **אֲלֵעָזָר דְּאֲמַר רַבִּי** 57
אֲלֵעָזָר כֹּה־ל – בין גנב וגולן ובין ארבעה שומרים, **צָרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים**, 58
כלומר, שידעו הבעלים שהשיב את החפץ לרשותם, חוץ **מִהַשְׁבָּת** 59
אֲבִידָה, שיוצא ידי חובתו אפילו אם משיב שלא מדעת בעלים, **שְׁתִּירִי** 60
רִיבְתָּהּ בּו תוֹרָה הַשְׁבּוֹת הַרְבָּה, שנאמר **הַשֵּׁב תִּשְׁבּוּם**, שתי פעמים. 61
אֲמַר לִיה אַבְיִי לָרַב יוֹסֵף, וְאַתָּה לֹא תִסְבְּרָא – בתמימה, האם אינך 62
סובר, **דְּשׁוּמַר אֲבִידָה כְּשׁוּמַר חָנֶם דְּמִי, וְהָא אֲמַר רַבִּי תִיָּא בְּרַ אֲבִי** 63
אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן מַעֲנַת גִּנְבָּה בְּאֲבִידָה – אדם שמצא אבידה ובא 64
בעל האבידה ותבע אותו שישכנה לו, וטען המוצא שנגנבה ממנו, 65
ונשבע על כך בבית דין, ולאחר מכן באו עדים והעידו שהוא עצמו 66
גנבה, דינו כגנב **וּמְשַׁלֵּם תְּשֻׁלָּמִי כִּפְּלָא לבעלים**. וְאִי סִלְקָא דַּעַתָּךְ – 67
ואם עולה על דעתך לומר ששומר אבידה **שׁוּמַר שְׁכָר הוּא, אֲמַי** 68
מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלָּמִי כִּפְּלָא, כשנמצא שהוא גנבה, והלא מלכתחילה 69
כשטען השומר שנגנבה ממנו, **כִּרְנָא בְּעִי שְׁלֹמִי** – עליו לשלם את 70
הקרן, כדין שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, וממילא לא שייך לחייב 71
אותו בכפל, לפי שאין חיוב כפל בטוען טענת גנב אלא אם כן טוען 72
טענה הפוטרת אותו ונשבע על כך בבית דין, ושומר אבידה זה כיון 73
שמתחייב לשלם את הקרן כשטוען שנגנבה ממנו אין שייך בו דין טוען 74
טענת גנב, ואינו מתחייב בכפל. **אֲמַר לִיה רב יוסף** לאבבי, **הָכָא בְּמֵאִי** 75
עֲסָקִין – כאן מדובר בגון **שְׁפוּעֵן מַעֲנַת לְסָטִים מוֹזִיין**, שלטסים מוֹזִיין 76
גנבה ממנו, שגניבת ליטסים מוֹזִיין נחשבת כאונס שאפילו שומר שכר 77
פטור עליו, וכיון שנמצא שטען שקר והוא עצמו גנבה חייב כפל כשאר 78
טוען טענת גנב, ובאמת בשאר טענת גניבה בשומר אבידה משלם קרן, 79
ואין שייך שם דין **טוען טענת גנב** כלל. **אֲמַר לִיה אַבְיִי לָרַב יוֹסֵף, וְהָרִי** 80
לְסָטִים מוֹזִיין נִזְלִין הוּא ולא גנב, כיון שבא לגזול מדעת הבעלים ואינו 81
מתחבא מהם, ואם כן לא שייך לומר שדין טוען טענת גנב בשומר 82
אבידה הוא כשטוען טענת ליטסים מוֹזִיין, שכיון שלטסים מוֹזִיין גזול 83
הוא, שוב אינו טוען טענת גנב אלא טענת גזילה, ואין בו דין כפל כלל. 84
אֲמַר לִיה רב יוסף לאבבי, **שְׁאִינָה אֲוִמַר לְסָטִים מוֹזִיין אף על פי** 85
שמתכוין לגזול בחזקה מיד הבעלים, מכל מקום **כִּינִין דְּמִיִּשְׁמַר** – נחבא, 86
מֵאִינְשִׁי, גִּנְבָּה הוּא ולא גזל. 87
אִיתִיבֵיהּ, הקשה 88

נאמר בברייתא לגבי מוצא אבידה, שאם **הַחֲזִירָה לְמָקוֹם שִׁירְאָנָה** 1
הבעלים כאשר יצא ויכנס לביתו, **אִינוּ חַיִּיב מעתה לְמַפְּלָא בָּה כְּדִין** 2
שאר מוצא אבידה, מפני שנחשב הדבר שכבר הושבה לבעליה, ואם 3
נִגְנְבָה או אֲבִידָה האבידה חַיִּיב המוצא בְּאֲחֵרֵיּוּתָהּ. מבארת הגמרא 4
את הקושיא: **מֵאִי נִגְנְבָה או אֲבִידָה חַיִּיב באחריותה**, **לֹא שֶׁנִּגְנְבָה** 5
האבידה **מִבֵּיתוֹ של השומר וכן שֶׁאֲבִידָה מִבֵּיתוֹ**, ומבואר מכאן ששומר 6
אבידה חייב גם בגניבה ואבידה. מתרצת הגמרא: **לֹא**, מדובר שנגנבה 7
או אבדה **מִמָּקוֹם שֶׁהַחֲזִירָה**, שהשבה למקום כזה נחשבת כפשיעה 8
שגם שומר חנים חייב עליה. חזרת הגמרא ומקשה: **וְהָא קִתְּנִי בְּרִישָׁא** 9
שאם החזירה למקום שיראנה שוב **אִינוּ חַיִּיב לְמַפְּלָא בָּה**, ומדוע חייב 10
אם גנבה או אבדה ממקום זה. מתרצת הגמרא: **אֲמַר לִיה רבה** לרב 11
יוסף, **הָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִין בגון שֶׁהַחֲזִירָה בְּצִדְהִירָם למקום שיראנה** 12
הבעלים, ובאופן זה חייב כשנגנבה או אבדה ממקום זה, ומזהטעם 13
שיבואר בגמרא להלן. **וְתִרְתִּי קִתְּנִי** – שני דינים נאמרו בברייתא 14
בהשבה למקום שיכולים הבעלים לראותה, **וְהָכִי קִתְּנִי** – כך אומרת 15
הברייתא, הדין הראשון הוא, אם **הַחֲזִירָה בְּשִׁחְרִית לְמָקוֹם שִׁירְאָנָה**, 16
וְשָׂכִיחַ – ומצוי הדבר **דְּעִייל וְנִפְסִיךְ** – שהבעלים נכנס ויוצא מביתו ועל 17
ידי כן **הוּא לֹא** – הוא רואה את האבידה, שוב **אִינוּ חַיִּיב לְמַפְּלָא בָּה**, 18
כיון שבדאי יראו אותה הבעלים. והדין השני הוא, שאם **הַחֲזִירָה** 19
בְּצִדְהִירָם לְמָקוֹם שִׁירְאָנָה, כיון **דְּלֹא שָׂכִיחַ דְּעִייל וְנִפְסִיךְ** – שאין מצוי 20
שהוא נכנס ויוצא לביתו שזהלא את האבידה בזמן הסמוך, **וְנִגְנְבָה או אֲבִידָה** 21
לֹא – שאינו עתיד לראות את האבידה בזמן הסמוך, **וְנִגְנְבָה או אֲבִידָה** 22
חַיִּיב בְּאֲחֵרֵיּוּתָהּ, שאין זה נחשב השבה ומוטל עליו עדיין חיוב 23
אחריות לשומרה שלא תגנב ושללא תאבד, ואפילו לרבה חייב בגניבה 24
ואבידה כיון שהנחת האבידה במקום כזה נחשבת פשיעה. 25
אִיתִיבֵיהּ רב יוסף לרבה, מהסיפא של הברייתא, **לְעוֹלָם הוּא** – מוצא 26
האבידה, **חַיִּיב באחריות האבידה**, **עַד שֶׁהַחֲזִירָה לְרִשּׁוּתוֹ מֵאִי** 27
לְעוֹלָם, לֹא – האם אין הכוונה ש**אִפְּלִי** אם נגנבה **מִבֵּיתוֹ של** 28
המוצא חייב באחריותה, **שְׁמַע מִינָה דְּשׁוּמַר אַבִּידָה כְּשׁוּמַר שְׁכָר דְּמִי**, 29
ולכן חייב בגניבה ואבידה. **אֲמַר לִיה רבה** לרב יוסף, **מוֹדִינָא לָךְ** 30
באבידת **בְּעָלִי חִיִּים** שבהם חייב המוצא גם בגניבה ואבידה, שגניבה 31
ואבידה אצלם נחשבת כפשיעה, **דְּכִינִין דִּנְקִטִי לְהוּ נִיגְרָא בְּרִייתָא** – 32
כיון שראה שהם מלומדים לצאת החוצה, שלכך אבדו מבעליהם, על 33
כן **בְּעִי נְטִירוּתָא וְתִרְתָּא** – צריכים שמירה יתירה, ואם לא שמרם 34
מגניבה ואבידה חייב, ושונה דינם משאר מטלטלין שבהם פטור על 35
גניבה ואבידה. 36
אִיתִיבֵיהּ רַבֵּה לָרַב יוֹסֵף מברייאתא הדורשת את הפסוק (דברים כב א) 37
הנאמר במצות השבת אבידה **יִהְיֶה תִּשְׁבּוּם לְאֲחִירָהּ, הַשֵּׁב, אִין לִי** 38
לומר שיוצא ידי חובת השבה **אֵלָּא** כשהשיבה **מִבֵּיתוֹ של הבעלים**, 39
אבל אם השיבה **לְגִינְתּוֹ ולחורבתו של הבעלים מִנֵּין** שיוצא בזה ידי 40
חובת השבה, **תִּלְמוּד לומר 'תִּשְׁבּוּם'**, ללמוד שיוצא בהשבה **מִכָּל** 41
מָקוֹם. מבארת הגמרא: **מֵאִי** – מהו החידוש שיוצא ידי חובת השבה 42
כאשר הוא משיבה **לְגִינְתּוֹ ולחורבתו**, **אִילִימָא** – אם נאמר שמדובר 43
שהשיבה **לְגִינְתּוֹ מִשְׁתַּמְרַת ולחורבתו מִשְׁתַּמְרַת**, אם כן הִינּוּ 44

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד א

שממנו נפרעים תחילה. הגמרא מביאה משא ומתן בביאור קדימת 11
הצדיקים לפרוענות: **בְּכִי** – בכה **רַב יוֹסֵף ואמר, בּוֹלִי הָאִי נָמִי** – גם 12
הצדיקים **לֵאנִן** ולהבל דומין, כלומר אף שהם צדיקים קודמים 13
לפרוענות, וכי אין הם חשובים כלל לפני הקדוש ברוך הוא. **אֲמַר לִיה** 14
אַבְיִי, מה שהם קודמים לפרוענות **מִיִּטְוִתָא הוּא לְנִפְיָהוּ** – טובה היא 15
עבורה. **דְּכִתִּיב** (ישעיה נא ו) **כִּי מִפְּנֵי תִרְעָה נֶאֱסַף הַצִּדִּיק**, כדי שלא 16
יראה ברעה, ונמצא שטוב הוא להם להסתלק קודם הרעה והפרוענות. 17
ענין נוסף הנלמד מהפסוק האמור במכת בכורות: **אֲמַר רַב יְהוֹנָה**, 18
אֲמַר רַב, 19

בפסוק, **אֵלָּא נִאֲמַר וְנִאֲבַל גִּדִּישׁ**, משמע **שֶׁנֶּאֱבַל גִּדִּישׁ כָּכָר** קודם 1
לקוצים, והיינו שהאש יוצאת כביש רשעים ואוכלת אותם, אולם 2
כשהיא אוכלתם כבר נאכל הגדיש, שכבר נפרעו מהצדיקים: 3
עוד בענין זה: **תֵּאֲנִי** – שנה **רַב יוֹסֵף, מֵאִי דְּכִתִּיב** (שמות יב כב) בזמן 4
מכת בכורות, **וְאַתָּה לֹא תִצָּאוּ אִישׁ מִמֶּתָּה בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר**, והלא זהו 5
עונש רק על המצרים, אלא **כִּינִין שְׁנִיתִן רִשּׁוּת לְמַשְׁחִית להפרע אִינוּ** 6
מִכִּתִּין בֵּין צִדִּיקִים לְרָשָׁעִים, ולכך הוזהרו ישראל להכנס לבתיהם 7
שיש בו דם קרבן פסח על המשקוף כדי שלא יפרעו מהם. **וְלֹא עוֹד**, 8
אֵלָּא מצינו שמתחילים להפרע מן הצדיקים תחלה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל 9
כא ח) **וְהָרַתִּי מִפֶּה צִדִּיק וְרָשָׁע**, והוזכר הצדיק קודם לרשע לומר 10

בבא קמא. הכונס – פרק ששי דף נו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסז רש"י תוספות

החזירה. לאבידה: למקום שיראנה. בעליה: שומר חנם פטור מגניבה ואבידה ושומר שֶׁכֶּר חייב בפי השואל (ב"מ דף צד:). שחרית. שכיח איניש בביתיה אכל בצִהָרִים מצוי במלאכתו בשדה: עד שיחזירו לרשותו. של בעלים: מאי לעולם לא אפילו. הניחה מוצא בביתו וקתני חייב: מודינא לה. באבידת בעלי חיים דחייב המוצא בגניבה ואבידה ולא ממשו

שכר מצוה אלא ממשו דגניבה ואבידה דידהו פשיעותא היא: דכיון דנקטו נגרי ברייתא. כיון שראָה שפולמודות הן לצאת בעי נטירותא ויתרבה ואפי' הוי שומר חנם חייב אכל שומר אבידה דמטלטלי פטור מגניבה ואבידה: נגרי. פסיעות: השב. השקה מעליהא משמע: לגינתו ולחורבתו מצי. דסיגי ליה למוצא בהשבתו לגינתו דבעלים: הכל צריכין דעת בעלים. גונב וגזול וא אחר מארבעה שומרין שהחזיר צריך להודיעו לבעלים ואם לא הודיעו חייב המחזיר באחריותו: טענת גנב. לפטור עצמו ע"י גנב שטוען נגנבה הימנו האבידה שמצאתי ונמצא שקדו הוא משלם תשלומי כפל כגנב עצמו דדרשינן בפרק מרובה (לפמן דף סג:) ואם לא ימצא הגנב אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו וכתבי בתריה ושלם שקים אי אמרת בשלמא שומר אבידה בשומר חנם דמי משום הכי משלם כפל דהוי בעי למפטר נפשיה בטענת גנב: קרנא בעי שלומי. מעיקרא כי טעין נגנבה הנה מדייב נפשיה לשלומי קרנא: טענת לסטים מוויין. גנב מוויין נטל הימנו בחזקה דקא פטר נפשיה בטענת אונס: לסטים מוויין זלזלו הוא. ובטענת אונס פטר נפשיה וכפל בטוען טענת גנב הוא דכתב ביה רחמנא (דרכינה) וגונב מבית האיש (שמות כב:) גנב הוא. ומשלם כפל וכן הפטר עצמו בטענת לסטים מוויין ולענן חייב לא מיתחייב שומר שֶׁכֶר עליה אם אמת אתו דהא אָניס:

לא

אבידה בשומר חנם דמי והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל ואי ס"ד שומר שֶׁכֶר הוי אמאי משלם תשלומי כפל קרנא בעי שלומי א"ל הכא במאי עסקינן פגון שטוען טענת לסטים מוויין א"ל לסטים מוויין זלזלו הוא א"ל שאני אומר לסטים מוויין כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא איתיביה

החזירה למקום שיראנה אינו חייב לטפל בה נגנבה או אבדה חייב באחריותה מאי נגנבה או אבדה לא נגנבה מביתו ואבדה מביתו לא במקום שהחזירה והא קתני אינו חייב לטפל בה א"ל הכא במאי עסקינן פגון שהחזירה בצִהָרִים ותרתי קתני והכי קתני החזירה שחרית למקום שיראנה ושכיח דעזיל ונפיק ותוי לה אינו חייב לטפל בה החזירה בצִהָרִים למקום שיראנה דלא שכיח דעזיל ונפיק דלא חוי לה ונגנבה או אבדה חייב באחריותה איתיביה לעולם הוא חייב עד שיחזירה לרשותו מאי לעולם לא אפילו מביתו ש"מ בשומר שֶׁכֶר דמי א"ל מודינא לה בבעלי חיים דכיון דנקטי להו יגרא ברייתא בעי נטירותא ויתירא איתיביה רבה לרב יוסף השב אין לי אלא בביתו לגינתו ולחורבתו מנזן ת"ל תשיבם מפל מקום מאי לגינתו ולחורבתו אילימא לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת היינו ביתו אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת ולחורבתו שאינה משתמרת ש"מ בשומר חנם דמי א"ל לעולם לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת ודקא קשיא לה חיינו ביתו הא קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים בדרבי אלעזר דא"ר אלעזר הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה שהרי ריבתה בו תורה השבות הרבה א"ל אפי' לרב יוסף ואת לא תסברא דשומר אבידה בשומר חנם דמי והא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל ואי ס"ד שומר שֶׁכֶר הוי אמאי משלם תשלומי כפל קרנא בעי שלומי א"ל הכא במאי עסקינן פגון שטוען טענת לסטים מוויין א"ל לסטים מוויין זלזלו הוא א"ל שאני אומר לסטים מוויין כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא איתיביה

לא

מצוה קעביד ולכל הוי בשומר שֶׁכֶר והא דבעי לאוקמא פלוגתייהו בדרבה ורב יוסף והוי רבה ברי' שהווא שמותי ועוד קאמר למיא דרב יוסף תנאי היא ומסיק דרב יוסף כבולי עלמא ומשמע דרבה ודאי תנאי היא ואינו יכול להעמיד אלא ברי' ולא כרבי עקיבא דאי לרבי עקיבא ודאי הוי שומר שֶׁכֶר אי אפשר לומר כן דעל כרחיך לרבה אפי' לרבי עקיבא שומר חנם הוי דבאלו מצאות (ב"מ דף כט. ושם) לרבה לא הוי לרבי טרפון דמתיר להשתמש אלא שומר שֶׁכֶר א"כ לר"ע לא הוי אלא שומר חנם לכך נראה דרבה לא יעמיד כלל פלוגתייהו בשומר אבידה אלא יאמר דלכולי עלמא שומר חנם הוי פלוגתייהו בדשמואל דר"ע אית ליה דשמואל אבר קתא דמגלא אבר אלפא וזי ור"א לית ליה דשמואל ורב יוסף בי מוקי פלוגתייהו בדשמואל לא קאי רבי אליעזר כותיה שהווא פוטר את המלח באבידה אף מדמי המשכון ולכן מוקי פלוגתייהו בשומר אבידה והוי בר"ע וקאמר למיא דרב יוסף תנאי היא דרבה ודאי לא תנאי דמוקי פלוגתייהו בדשמואל ומסיק דכולי עלמא אית להו דרב יוסף בו והא דתנן בשבועות (ר"מ. שם) סלע הלוהית עזיו ושתיים הנה שוה דמשמע שחייב לשלם המשכון כשאבר מיירי שאבר בפשיעה לרבה דאמר שומר חנם הוי:

לא במקום שהחזירה. ואפילו שומר חנם חייב דפושע הוא:

לעולם הוא חייב עד שיחזירה בו. היא סיפא דברייתא דלעיל בתוספתא דב"מ (פ"ב ע"ש) ולחכי דייק מינה שפיר דחייב בגניבה ואבידה קאמר: אמר ליה מודינא לך בבעלי חיים דכיון דנקטי להו נגרי ברייתא בו. ובגון שנגנבה באותו ענין שנגרי ברייתא גרמו לה להגב ולעיל לא אסיק אדעתיה האי שניא דהשתא מצי למימר דנגנבה או שאבדה דלעיל מביתו קאמר אי נמי הך סיפא אאבידה דוקא קאי שניארי ברייתא גרמו לה להאבר אכל לענן גניבה פטור שאין גורמין לה ליגב ומשום הכי ברישא דקתני בחדא נגנבה לא מצי לשנויי הכי. אלא לגינתו שאינה משתמרת. פי' אלא ברח מצוה וש"מ בשומר חנם דמי דכלתה שמירתו: קרנא בעי לשלומי. וכיון שחייב עצמו לשלומי בשוין אפילו נמצא שגנבו פטור מבפל: כגון שטענו טענת לסטים מוויין. תימה אמאי מוקי לה בלסטים מוויין ודחיק למימר דגנב הוא לוקמיה פגון שטענו טענת גניבה באונס נגנבה ממנו באונס גדול כגון ששמר כספים בחפירה בקרקע שאי אפשר לנגבם אלא במחילות תחת הקרקע והיו אונס בלסטים מוויין או אם קא עליו חולי של טירוף הדעת או שניה נפלה עליו באונס או אונס אחר שאינו יכול לשומר ולרבה דפטר בסוף הפועלים (ב"מ דף צג:) על בעידנא דעזילי אינשי או דנס בעידנא דניימי אינשי משכחת כפל שטוען טענת גנב בעידנא דעזילי או בעידנא דניימי אינשי ולהנהו אמוראי דפליגי עליה הךס מ"מ משכחת בדפרישית ומיור איבא למימר דהא לא חייש כיון דמשני שפיר בלסטים מוויין וס"ל דגנב הוא ובסמוך נמי אברייא דפריך לא אם אמרת הנה מצי למימר נמי וליטעמיה דגולן הוא אבתי תקשי לה דמצינו שומר שֶׁכֶר משלם כפל בטוען טענת גנב באונס אך בההוא ק"ו דאין עליו תשובה קשה דבפרק השואל (ב"מ דף צה.) מסיק עלה דקסבר האי תנא לסטים מוויין זלזלו הוא מזה בכך אבתי יש עליו תשובה דמה לשומר שֶׁכֶר שכן משלם כפל בטוען טענת גנב באונס ואין לומר דכיון דגניבה באונס לא שכיח לא חשיב פירקא אכל לסטים מוויין שכיח טפי דבבכמה מקומות פריך מחומרות דלא שכיח ועוד אע"פ דלא שכיח יכול לטעון כן ונראה לר"י דכיון שחייב התבות שומר שֶׁכֶר בגניבה וסתם גניבה קרובה לאונס כדאמרין בהשואל (שם) סבא הוא דבכל ענין שתורה הגניבה יתחייב מגזרת התבות אפילו באונס גמור ואף על גב דבלסטים מוויין דהיינו שבחה דקרא פטר בו בהתבות אף על פי שאין אונסו גדול יותר ודוחק וועי' תוסי

לא

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד א

נוסח אחר במעשה זה: לישנא אחרניא – לשון אחרת, רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שמו דקלא – דקל שהחזיק אנב קמינא דארעא – שדה קטנה, ולא כמו שהורה ריש גלותא שיש לשומו בפני עצמו. הגמרא פוסקת את ההלכה בשומת דקל: והלכתא כוותיה דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע בדקלא דארמא – בדקל ארמי שיש

לשומו אגב שדה אחר, והלכתא כוותיה דריש גלותא בדקלא דארמא – בדקל פרסי, שהוא חשוב מאוד, ששמים אותו בפני עצמו, ולא אגב השדה שהוא בו. הגמרא מביאה מעשה שממנו נלמדים דיני קציצת תמרים שאינם גמורים: אלעזר וצירא – אליעזר הקטן וזה היה שמו וכינויו

קסת

בבא קמ

תוספות

לא אם אמרת בשומר חנם, נראה דקאי אהא דבעי למילף בשלמי המפקיד (ב"מ דף מא; ושם) שילוחו יד' בשומר שכן משומר חנם אע"י דשומר שכן מתחייב קרנא בלא שבועה קסבר האי תנא כפילא בשבועה עדיפא מקרנא בלא שבועה וזכימה להאי תנא מנלן דפרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם ושניה בשומר שכן איפוך אגא דבפרק השואל

1 לא אם אִמְרַת בְּשׁוֹמֵר חָנּוּם שֶׁנָּה מוֹשֵׁלם תְּשׁלּוּמֵי כֶּפֶל
 2 תֹּאמֹר בְּשׁוֹמֵר שֶׁכֶּר שְׂאִינוּ מוֹשֵׁלם תְּשׁלּוּמֵי כֶּפֶל וְאִל
 3 ס"ד לִסְטִים מְזוּיָּין גָּנֵב הוּא וּנְמָצָא בְּשׁוֹמֵר שֶׁכֶּר מוֹשֵׁלם
 4 תְּשׁלּוּמֵי כֶּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין א"ל הִכִּי
 5 קָאֵמֵר לֹא אִם אִמְרַת בְּשׁוֹמֵר חָנּוּם שֶׁנָּה מוֹשֵׁלם תְּשׁלּוּמֵי
 6 כֶּפֶל בְּכָל טַעֲנוֹתָיו תֹּאמֹר בְּשׁוֹמֵר שֶׁכֶּר שְׂאִינוּ מוֹשֵׁלם
 7 תְּשׁלּוּמֵי כֶּפֶל אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין אִתִּיבֵיהּ
 8 וְנִשְׁפָּר אוֹ מַת אֵין לִי אֶלָּא שְׁבוּרָה וּמַתָּה גָּנִיבָה וְאִבִּידָה
 9 מִזֵּן אִמְרַת ק"ו וְזֶה שׁוֹמֵר שֶׁכֶּר שֶׁפָּטַר בּוֹ שְׁבוּרָה
 10 וּמַתָּה חֵיב בְּגָנִיבָה וְאִבִּידָה שׁוֹאֵל שְׁחֵיב בְּשְׁבוּרָה
 11 וּמַתָּה אֵינוּ דִּין שְׁחֵיב בְּגָנִיבָה וְאִבִּידָה וְהוּוֹ ק"ו שְׂאִין
 12 עָלָיו תְּשׁוּבָה וְאִי ס"ד לִסְטִים מְזוּיָּין גָּנֵב הוּא אִמְאִי
 13 אֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה אִיכָּא לְמַפְרָד מַה לְשׁוֹמֵר שֶׁכֶּר שֶׁנָּה
 14 מוֹשֵׁלם תְּשׁלּוּמֵי כֶּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין א"ל
 15 קִסְכֵּר הָאִי תִּנָּא קִרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכְּפִילָא
 16 בְּשְׁבוּעָה לִימָא מְסִיעֵע לִיהַּ הַשׁוֹכֵר פֶּרָה מַחֲבִירוֹ וְנִגְנֵבָה
 17 וְאִמֵּר הִלָּה הִרִינִי מוֹשֵׁלם וְאִינִי נִשְׁבַּע וְאִח"ב וּנְמָצָא
 18 הַגָּנֵב מוֹשֵׁלם תְּשׁלּוּמֵי כֶּפֶל לְשׁוֹכֵר סְכָרוֹה דְּרַבִּי יְהוּדָה
 19 דְּאִמֵּר שׁוֹכֵר בְּנוֹשֵׂא שֶׁכֶּר דְּמִי וּמִדְּקִתָּנִי וְאִמֵּר הִרִינִי
 20 מוֹשֵׁלם וְאִינִי נִשְׁבַּע מִכָּל דְּאִי בְּעִי פָטַר לִיהַּ נִפְשִׁיהּ
 21 בְּשְׁבוּעָה ה"ד בְּגוֹן דְּקָא טַעֵין טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין
 22 וְקִתְּנִי וְאִח"ב וּנְמָצָא הַגָּנֵב מוֹשֵׁלם תְּשׁלּוּמֵי כֶּפֶל לְשׁוֹכֵר
 23 ש"מ לִסְטִים מְזוּיָּין גָּנֵב הוּא אִמְרִי מִי סְכָרָת דְּר"י
 24 דְּאִמֵּר שׁוֹכֵר בְּנוֹשֵׂא שֶׁכֶּר דְּמִי דִלְמָא דְּר"מ ס"ל
 25 דְּאִמֵּר שׁוֹכֵר בְּשׁוֹמֵר חָנּוּם דְּמִי אִיבְעִית אִימָא דְּרַמְחֶלִיף
 26 רַבָּה דְּרַב אַבּוּהִי וְתַנִּי שׁוֹכֵר בִּיצֵד מוֹשֵׁלם ר"מ אוֹמֵר
 27 בְּשׁוֹמֵר שֶׁכֶּר ר"י אוֹמֵר בְּשׁוֹמֵר חָנּוּם רַבִּי זִירָא אִמֵּר
 28 הָכָא בְּמֹאֵי עֲסָקִין בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים מְזוּיָּין וּנְמָצָא
 29 לִסְטִים שְׂאִינוּ מְזוּיָּין: נִפְלָה לְגִינָה וְנִחְנִית מוֹשֵׁלֶמַת מַה
 30 שְׁנִיחִית: אִמֵּר רַב בְּנַחֲמָה אֶבֶל אֶכְלָה אֶפִּילוּ מַה
 31 שְׁנִיחִית אֵינָה מוֹשֵׁלֶמַת לִימָא רַב לְמַעֲמִיהּ דְּאִמֵּר רַב
 32 הִוָּה לָהּ שְׁלֹא תֹאכַל אִמְרִי הִכִּי הִשְׁתֵּא אִימֹר דְּאִמֵּר רַב
 33 הָתָם הִוָּה לָהּ שְׁלֹא תֹאכַל הִיכָא דִּיאִתּוּקָא הִיא דְּמִצִּי
 34 א"ל מִרִּיהּ דְּפִירִי לֹא מוֹשֵׁלֶמַת הִוָּה לָהּ שְׁלֹא תֹאכַל
 35 לְאוּקְיָי הִיא אַחֲרִינִי דְּפִטְרִיהּ לְשׁוֹמֵר מִי אִמֵּר אֶלָּא

והשוכר משלמים את הגגיהב ואת האבידה ורבי רמיהה נמי אית ליה הכי בהמפקדי (בימי יף לו. ושם) גבי עמימי ששניהם בהשאת כו' וביבמות בריש פרק אלמנה (ד' סו. ושם) גבי כהן ששכר פרק משקאל מוסקי דהיה דמייביב בגגיהב ובאבידה ובהשואל (כ"מ דף אה.) נמי גבי מר בר רב חנינא אגר ליה בודניהתא לכי חזאי ותיבניהו רבא ומסקי דנגגה: **וא** בעית אימא בדמחליף כו'. לא ג"מ מדיד אלא לפי דבריו דבעי לאוקמא כר"י רוצה להשיב לו שצורם כן כדי להעמידם תחת מחנה' נמי ושקא אפי' ששניהם כהנים כו' הביאו אנו: **נפלה** לגיני' דתוליתלה בפניהם וסופה באנו אנוס ויפא דקתני ששכר

מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ)

רש"י

לא אם אפרת כו' ומתניתא היא ואלא דרעא הויא תנאי; ככל שטעוניו. כלומר כל טענות
שעל ידי גב בין מזוין ובין שאינו מזוין דקא שומר תהם פטור בגניבה ואבידה הלכך
בשומראן שקרן משלם כפלי; תאמר בשומר שכר שאינו משלם כפלי. טענת גב שאינו
מזוין אפי' נמצאת בידו דקא תעיקרא לא הוה פטר נפשיה מקרנא; אין לי. שיהא שואל
חייב; אלא בשבורה ופתה. שחן אוסר. שפטר בו
שבורה ומתה. דכתיב ביה זמא או נשבר או
נשבה וכתיב בתריה שבועת ה' ותהיה בין שניהם
(שמות כב); חייב בגניבה ואבידה. דכתיב ביה אם
גב יגבב וגו'; מה לשומר שכר כו'. תאמר
בשואל שאין בו כפל לעולם דקא מידחייב
באונסין דכתיב וגשבר או מת וכי נמי טעין
לסטים מזוין נטלו להננו הוה מחייב נפשיה
כקרנא ומי שאינו כאל לגבב או מת לא ישלם
כפלי; קסבר האי תנא. דהנשבר או מת; קרנא בלא
שבועה עדיפא מכפילא בשבועה. שואל עדיף
שמתחייב בשבורה ומתה בלא שום שבועת
שקר משומר שכר שפטור עליון ואע"פ שיש
לשומר שכר כפל בטעון טענת לסטים מזוין אין
דחומר דקא פטר בשומרו עד שפסק לשרק
שנגבבה להננו ואח"כ בא עדים שפטר מרובה
(למקן דף סג) הלכך קקסא משום שבועה הוא
דקסיה רחמנא; כפיי' ליה. ולסטים מזוין גבב
הוא; ואיני נשבע. דאי בעינא משתבע דנגבבה
מפסרתנא; לשובר. דכיון דשילם נמצאת הגניבה
שלו; סבורה. שובך דבעו לסתיעיה לרב יוסף מתא
ר"י היא דאמר רבנן בשומר שכר דמי בהשבור
את הארעלים (ב"מ גג) ומחייב בגניבה; ומוקחתי.
אינו נשבע מכלל דאי בעי אשתבעי דנגבבה
דקטעין הוה מפטר ותיכי דמי דמפטר הא
מיתייב בגניבה אלא דאי דקטעין לסטים מזוין
נגבבה בחוקה וקחתי דמי נמצא אותו לסטים
משלם כפלי; שובר בשומר תהם דמי. וגבב
שאינו מזוין הלכך פטר נפשיה מעיקרא; ואי
בעית אימא. לעולם ר"י היא וגבבב שאינו מזוין;
וכדמחליף רבה בר אבבה. בהשובר את
הפועלים; ר' יוחא אמר. לעולם בשומר שכר
דמי ואפי' הכי לא תסיעיה דהאי דקחתי כפל
בלסטים שאינו מזוין קאמר וקחתי רישא אינו
נשבע מכלל דאי בעי פטר נפשיה במאי עסקין
בטעון טענת לסטים מזוין הלכך אי בעי אימא
וכשנמצא הגבב נמצא שאינו מזוין ובר כפל
הוא; אמר רב. האי דקחתי מה שנהנית משלמת
שנהנית קאמר בשבועה על התבואה שיקעקעו
בקרעו והפסידים והיא נהנית שלא לקחה
מקראעו; ופרכין אגל אכלה אפי' מה שנהנית
ממשלמת ומתקני; ליוא רב. למעשה דאמרי.
גבי הכניס פירותיו לחצר חבירו שאל ברשרת
בשוד שנגח את הפרה (לעיל דף מז) דקחתי
הדוקה בדם בדקמה של בעיה חייב בעל הפירות
ואמר רב בשחולקה בזה שנו אגל אכלה
והתריחו פטור המכניס דהוה לה שלא תאכל
דקא נמי אמר בעל הדקמה בירידתה אנוסה היא שחרי נפלה ובאכילתה הוה לה שלא
תאכל ומה אני יכול לעשות;

לחן

בבא קמא דף נז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קסט

הברייתא דנה מדוע נאמר בתורה דין שליחות יד בין בשומר חנים
(שמות כב ז) ובין בשומר שכן (שם י), שהרי אפשר ללמוד בקל וחומר
משומר חנים הקל הפטור מגניבה ואבידה לשומר שכן החמור החייב
בזה. דוחה הברייתא: לא – אין ללמוד זאת, אם אמרת, בשומר חנים
שחייב בשליחות יד, הרי זהו מפני שיש בו חומרא שכן משלם תשלומי
כפל כשטוען שהפקדון נגנב ממנו ונשבע על כך ופטור ושוב נמצא
שהוא עצמו גנבה, והאם מפני כן תאמר שיש חיוב שליחות יד גם
בשומר שכן שהוא קל ממנו בכך שאינו משלם תשלומי כפל, שכיון
שחייב בגניבה ואבידה, הרי כשהוא טוען נגנבה מיד הוא מתחייב
לשלם את הקרן, ולפיכך אף אחר כך כשנמצא שלא כדבריו, אלא
שהוא עצמו גנבה, אינו מתחייב בכפל, שהרי לא פטר עצמו
מתשלומים. ומאחר ששומר שכן קל בזה משומר חנים, אין ללמוד
להתחייב בשליחות יד משומר חנים החמור ממנו. עד כאן דברי
הברייתא. ומעתה קשה, ואי סלקא דעתך שלמים מוזין נגב הוא,
נמצא שיש בשומר שכן מקרה שהוא משלם תשלומי כפל, וזה
באופן שמוען מענת גניבת הפקדון על ידי לסיים מוזין, ובהו גם
שומר שכן פטור, שאנוס הוא, ואם נמצא שנשבע לשקר, מתחייב
בכפל, כיון שפטור את עצמו בטענת גניבה. ועל כרחך שלמים מוזין
גולן הוא ולכך אם פטור עצמו בטענה זו לא יתחייב בכפל, שאין חיוב
כפל אלא כשפטור את עצמו בטענת גניבה. אמר ליה רב יוסף, הכי
קאמר, לא, אין ללמוד שליחות יד בשומר שכן משומר חנים, שאם
אמרת בשומר חנים שחייב, זהו מפני שיש בו חומרא שכן משלם
תשלומי כפל בכל טענותיו, דהיינו בכל טענת גניבה שהוא, והאם
תאמר שיש חיוב שליחות יד גם בשומר שכן שאינו משלם תשלומי
כפל אלא במוען מענת לסיים מוזין ולא בשאר טענת גניבה.
ומעתה אף שיש כפל בשומר שכן, עדיין חמור הימנו שומר חנים שיש
בו יותר מקרי כפל מבשומר שכן.

קושיא נוספת על רב יוסף: אייתיביה אביי, נאמר בתורה בפרשת שואל
(שמות כב ג) 'ונשבע או מת, בעליו אין עמו שלם ושלם', אין לי
ללמוד שחייב לשלם אלא בשבועה ומתה, אבל בגניבה ואבידה,
נמין אמרת קל וחומר, ומה שומר שכן שפטר בו הכתוב מלשלם
בשבועה ומתה, ואף על פי כן חייב לשלם בגניבה ואבידה, שואל
שחייב לשלם בשבועה ומתה, אינו דין שחייב בגניבה ואבידה, וזהו
קל וחומר שאין עליו תשובה, שאי אפשר לפרוך אותו. הגמרא
מבארת את הקושיא, ואי סלקא דעתך שלמים מוזין נגב הוא,
אמאי – מדוע אמרו שאין עליו תשובה, והרי איכא למפרך – אפשר
להשיב על הקל וחומר ולומר מה לשומר שכן שמה שהוא חייב
בגניבה ואבידה הרי זהו משום שחמור הוא משואל, שכן משלם
תשלומי כפל במוען מענת לסיים מוזין, ואילו השואל אינו מתחייב
בכפל בטענה זו, לפי שהשואל חייב לשלם את הקרן גם כשנגנבה ממנו
על ידי לסיים מוזין, ואין ללמוד את השואל שהוא קל משומר שכן
החמור. אמר ליה רב יוסף, קסבר האי תנא שאין זו פירכא משום
שקרינא בלא שבועה – מה שמשלם השואל קרן ואינו יכול להפטר
בשבועה כשאומר שנגנבה על ידי לסיים מוזין, עדיפא – חמורה יותר
מכפילא בשבועה – מתשלומי כפל שמתחייב השומר שכן רק לאחר
שנשבע על טענה זו ונמצא בידו, וטעם הדבר, שחיוב הכפל אינו
חומרא בדין שומר שכן, מאחר שאינו מתחייב בו רק לאחר שנשבע
לשקר, ואם כן החיוב הוא על כך שנשבע לשקר, ולא מפני שדינו של
שומר שכן חמור מדינו של שואל.

הגמרא מנסה להביא ראיה לרב יוסף: לימא מסייע ליה, שנינו
בברייתא, השומר פרה מהבירו ונגנבה, ואמר הלה – השוכר, הריני
משלם ואיני נשבע, אף שיכול הייתי להשבע על כך שנגנבה ולהפטר
מלשלם, ואחר כך נמצא הנגב, משלם הגנב את תשלומי הכפל
לשוכר. סבריה – סברו החכמים שרצו להביא ראיה מברייתא זו לרב

יוסף, שהברייתא פשיטת רבי יהודה דאמר ששוכר כנושא שכן
(שומר שכן) דמי, ומתחייב בגניבה ואבידה, ולא כדעת רבי מאיר
שדינו כשומר חנים ופטור בזה, ומדקתני בברייתא ואמר הריני משלם
ואיני נשבע, מכלל – יש לדייק מזה דאי בעי – שאם היה רוצה
השוכר, פטר ליה נפשיה – היה פטר את עצמו בשבועה ונפטר
מלשלם. ומעתה יש לשאול, הכי דמי – באיזו גניבה מדובר, בפטות
יש לומר שקנן דקא מעין השוכר, מענת גניבה שנגנבה הימנו על ידי
לסיים מוזין, שאם היה מדובר בגניבה רגילה, לא היה השוכר יכול
להפטר אפילו אם היה נשבע כדבריו, כיון שדין השוכר כשומר שכן
שחייב על גניבה רגילה, וקתני עוד בברייתא, ואחר כך נמצא הנגב
משלם תשלומי כפל לשוכר, שמע מינה שלמים מוזין נגב הוא,
שאם היה דינו כגולן, לא היה נהג בו דין תשלומי כפל. דוחה הגמרא:
אמר – אמרו בני הישיבה, מי סברת – האם הנה שוכר, שברייתא זו
היא פשיטת רבי יהודה דאמר ששוכר כנושא שכן דמי, הלא –
שמה, התנא של ברייתא זו פרבי מאיר סברא ליה, דאמר ששוכר
כשומר חנים דמי ופטור גם בגניבה רגילה, ולפיכך אפשר לומר
שמדובר בגניבה רגילה ואין הוכחה שלסיים מוזין גנב הוא. דחייה
נוספת דוחה הגמרא: איבעית אימא, שגם אם התנא של הברייתא
סובר כרבי יהודה, עדיין אין ראיה מכאן לרב יוסף, שיש לומר
בדמיה דרבה בר אבבה בין שמות התנאים בברייתא ותני – וגורס
בברייתא, שוכר כיצד משלם, רבי מאיר אומר בשומר שכן רבי
יהודה אומר בשומר חנים, ונמצא שגם אם הברייתא כרבי יהודה
אפשר לומר שמדובר בגניבה רגילה ומכל מקום פטור השוכר מלשלם
אם ישבע כדבריו שנגנבה, שהרי דעת רבי יהודה ששוכר דינו כשומר
חנים. דחייה נוספת לראיית הגמרא: רבי זירא אמר, הלא כמאי
עסקינן, במוען השוכר מענת לסיים מוזין, ונמצא שנגנב על ידי
לסיים מוזין, ולכן חייב הגנב לשלם כפל, מכיון שהיתה זו לפי
האמת גניבה רגילה, וכיון שהשוכר שילם ולא נשבע בטענתו שהיה
זה לסיים מוזין, מקבל את הכפל:
שנינו במשנה, נפלה בהבמה לגינה ונהנית, משלמת מה שנהנית ולא
מה שהזיקה:
הגמרא מפרשת במה היתה הנאתה בנפילתה לגינה: אמר רב, מה
שאמרה המשנה שנהנתה, המדובר הוא בנחבטה בנפילה זו, שנפלה
על התבואה ורמסה אותה ונתקלקלה, ונהנתה מהתבואה לפי שעל
ידיה לא לקתה מהקרקע, ועל כן משלמת כפי הנאתה ולא כפי הזיקה,
כיון שהנפילה היתה באונס. שואלת הגמרא: האם יש לדייק מדבריו
שמה שאמרה המשנה שמשלמת מה שנהנתה זהו רק בנחבטה, אבל
אם נפלה לגינה ואכלה מתבואתה, וזו היתה הנאתה בה, שאפילו מה
שנהנית אינה משלמת, ואם כן הוא, לימא שרב למעמיה – לשיטתו
הוא הולך, דאמר רב, אם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא
ברשות ואכלה אותם בהמתו של בעל הבית וחזקה בהם, פטור
המכניס, שהיה לה שלא תאכל, וכאן גם כן טוען בעל הבמה שעל
מה שנפלה אין לתובעו, לפי שנפלה באונס, ומה שאכלה אחר כך גם
כן לא ישלם, שהיה לה שלא תאכל. דוחה הגמרא: אמרי – אמרו בני
הישיבה, הכי השתא – האם כך הוא הדבר לדמות בנייהם, אימור
דאמר רב הושע – כל מה שאמר רב שם שהיה לה שלא תאכל, זהו
רק הויכא דאיתקא היא – היכן שניזוקה הבמה, דמצי אמר ליה
מריה דפריי לא משלמנא – שיכול לומר בעל הפירות לבעל הבמה
שאינו חפץ לשלם על מה שניזוקה, לפי שהיה לה שלא תאכל, אבל
לאיזניק היא אחריני דפטרנה לשלומי מי אמר – לפטורה לשלם על
מה שהזיקה אחרים, האם גם זאת אמר רב, ואין זה כלול בדבריו שם,
ואין לומר כן.
הגמרא מבארת את דברי רב: אלא

ותפול ותזיק.

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת אודות גדרי הפטור בנפילה זו
מתשלומי ההיזק: **אמר רב כהנא**, לא שנו שפטורה מלשלם את מה
שאכלה בנפילתה, **אלא** על מה שאכלה באותה ערוגה מיד, שכיון
שנפלה וראתה תבואה תחתיה לא יכלה לעצור בעצמה שלא
לאוכלה, ואנוסה היא, **אבל** אם הלכה מערוגה לערוגה ואכלה
מערוגה אחרת, משלמת בערוגה השניה כל מה שהזיקה. **ורבי יוחנן**
אמר, אפילו הלכה מערוגה לערוגה, ואפילו כל היום כולו היא
מהלכת בגינה ואוכלת, פטורה, עד שתצא ותחזור לדעת הבעלים.
מביאה הגמרא ביאור לדברים אלו: **אמר רבי פפא**, לא תימא – אל
תאמר שהכוונה היא עד שתצא לדעת הבעלים, שידעו שיצאה
מהגינה, ותחזור לדעת הבעלים שלא נעל בפניה כראוי, **אלא כיון**
שיצאה לדעת הבעלים מהגינה אף על פי שחזרה שלא לדעת
הבעלים, שנעל בפניה כראוי ויצאה, חייב, **מאי טעמא** – מפני מה הוא
חייב אפילו שמר כראוי, **דאמר ליה בעל התבואה**, כיון דילפא –
שלמדה לאכול שם, **כל אימת דמשתמטא להתם רחמא** – כל זמן
שהיא יכולה להשמט לשם היא הולכת, והיה עליך לשומרה שמירה
מעולה:

שנינו במשנה, **ידדה הבהמה בדרבה** שלא נפלה, והזיקה באכילת
ערוגה בשדה, **משלמת מה שהזיקה**:
הגמרא מביאה ספק אודות דרך ההיזק: **בעי** – נסתפק רבי ורמיה, **ידדה**
הבהמה בדרבה לשדה, וילדה שם, והזיקה את הגדל שם **כמי לידה**
שיצאו ממנה, מהו שיתחייב בעליה בנזיקה, **אליבא דמאן דאמר** – לפי
הסובר שכל נזק שתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב, **לא תיבעי**
לך – אין לך להסתפק, שודאי הוא חייב בנזיקה, שהרי תחילתו
בפשיעה, שהיה לו לשומרה שלא תרד ותאכל, וסופו באונס שלא
היה יודע שתלד שם, וגם באופן זה חייב. **כי תיבעי לך** – מה שיש
להסתפק הוא **אליבא דמאן דאמר** – לפי הסובר שתחלתו בפשיעה
וסופו באונס פטור, ומצד זה יש לפטרו כאן, **מאי** – מהו הדין בזה,
מי אמרינן – האם אנו אומרים שבין שתחלתו בפשיעה וסופו
באונס, פטור, או דלמא – או שמא נאמר חקא – כאן שונה הדבר, ויש
לחייבו, שכולה בפשיעה הוא, **דכיון דקא חזי דקריקה לה למילד**
איבעי ליה לנפורה

רב לא מבעיא קאמר – אמר את דבריו בדרך של אין צריך לומר.
דהיינו, לא מבעיא – אין צריך לומר שאם אכלה מתבואת הגינה
דמשלמת מה שנהנית באכילתה זו, אף שלא פשע בשמירתה כלל,
שהרי סוף סוף נהנית, ובוה רק בנפילה היתה אנוסה ולא באכילתה,
אבל אם נפלה ונהנתה רק במה שהגנה עליה התבואה שלא
תחבל, שבוה גם בהנאתה היתה אנוסה, ולא התכוונה להנאה זו כלל,
אימא – בזה הייתי אומר שבעל השדה כמבריח ארי מנכסי חבירו
הוא, שאין בעל הנכסים צריך לשלם לאותו אדם שהבריחו, כיון
שמצוה עשה, וכן כאן הצילה התבואה את הבהמה ומנעה ממנה נזק,
ומה שנהנית נמי – גם כן לא משלם, קא משמע לן – משמענו רב
שבמקרה זה עליו לשלם את הנאת הבהמה. שואלת הגמרא: ואימא
קבי נמי – ומדוע לא נאמר שאכן כך הוא, שבעל התבואה כמבריח
ארי מנכסי חבירו הוא ולא ישלם דבר. משיבה הגמרא: חלוקים
המקרים ביניהם, שםבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו הוא שעשה כן,
ועל כן אין לו לקבל על כך שכר, ואילו האי – זה שהופסדה תבואתו
כאשר נפלה הבהמה עליה, לאו מדעתו היה הדבר, ועל כן יקבל את
שכרו על כך. אי נמי – חילוק נוסף, שםבריח ארי מנכסי חבירו לית
ליה פסידא – לא ניזוק בהברחה זו, ועל כן לא יקבל שכר, ואילו האי
– זה שנפלה הבהמה על תבואתו אית ליה פסידא – יש לו הפסד בכך,
שנתמעכה התבואה ונרמסה.

הגמרא מבררת מהי נפילת אונס שפטור בה על ההיזק ואינו חייב אלא
על הנאתה: היכי – באיזה אופן נפל לגינה. מביאה הגמרא מחלוקת
בדבר: רב כהנא אמר, מדובר כאן שהזיקה הבהמה במימי רגליה
כאשר היתה מהלכת ברשות הרבים, שזהו אונס שאין להעלותו על
הדעת ולהשמר ממנו. רבא אמר, מדובר כאן שדחפתה חבירתה.
הגמרא מבארת את המחלוקת: מאן דאמר – רבא שאמר שהמדובר
שדחפתה חבירתה, כל שכן שהזיקה במימי רגליה נחשב לדעתו
אונס, ופטור בעל הבהמה על נפילה זו. ומאן דאמר – רב כהנא שאמר
שמדובר שהזיקה במימי רגליה, משום שלדעתו רק זה נחשב אונס,
אבל אם דחפתה חבירתה, פשיעה, ומשלמת כל מה שהזיקה, ולא רק
מה שנהנתה בנפילה באכילה או בחבטה. והטעם לדבר הוא דאמר
ליה בעל התבואה לבעל הבהמות, איבעי לך עבורי חדא חדא – היה
לך להעבירן אחת אחת, בכדי שלא יארע כן שתודחוף אחת את חברתה

אגרות קודש

בי"ה, ט"ז תמוז, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה! זה מזמן נתקבל מכתבו אודות לימודו עם מר... שי' ובודאי ממשיך בזה וכן
משתדל להמשיכו יותר בעניני חב"ד עיי השתתפותו בהתועדות וכיו"ב הנקרא בשם הכללי, דעם ארום
פון חסידות, ובטח יודיע מהיתקדמות הענינים.

ובמ"ש אודות סדר לימוד, הנקודה הכללית בזה מתאים להודעת חז"ל, במקום שלבו חפץ,
והרי תוה"ק רחבה מני ים, הלכה ואגדה כו' יש למצוא מקומות שלבבו של הנ"ל חפץ בהם, ובודאי
למותר לבאר שעכ"פ אחד הלימודים צ"ל בתורת חסידות חב"ד אשר רחבה היא כנ"ל וגם שימצא
ענינים שלבו חפץ, וכן לעוררו ע"ד הקריאה ולימוד בשיחות, ובטח השגת הנ"ל מספיקה די ויותר
שיקראם בעצמו ורק דבר הקשה יביא לפניו ולפני כל אלו העוסקים בתורת החסידות בקביעות.

המחכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

בבא קמא. הכונס – פרק ששי דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצא רש"י תוספות

לא מבעניא אכלה דמשלמת. מיהא מה שנקנית אע"ג דלא פשע בשמירתה דהא נקנית: אכל נחבטה. דאפי' בההיא הויקא אנוסה הו"א אימא. האי בעל השדה מבריה ארי מנכסי חבירו הוא שהציל את בהמת חבירו שלא נחבטה בקרקע ומצוה הוא דעבד ומיד לא לשקול קרילי: שהחלקה במימי רגליה. מרה"ר לגינה דאנוסא דלא סלקא אדעתיה הוא:

לא שנו. דמה שנקנית הוא דמשלמת ולא מה שהויקה: אלא. שאכלה מיד באותה ערוגה שפלה שם דכיון דאנוסה היא בנפילה אנוסה היא נמי באכילתה דכיון דהויא לתבואה תותה לא מוקמה אנפשה: אבל. הלכה מערוגה לערוגה ואכלה משלמת מה שהויקה: לא תימא עד שתצא לדעת. שידעו הבגלים שיצאת: ותחזור לדעת. שלא נעל בגניה כראוי: אלא בין שיצאת לדעת. שידעו בריציאתה: אף על גב שהורה שלא לדעת. דהשתא לא סגי לה בשמירה פחותה דאמר ליה בין דילפא כו': תחלתו בפשיעה. בלא לידה הוה לו לשומרה שלא תבנס ותאכל: וסופו באונס. לא הוה יודע שחלה:

ולאסטמורי

לא מבעניא קאמר לא מבעניא אכלה דמשלמת מה שנקנית אכל נחבטה אימא מבריה ארי מנכסי חבירו הוא ומה שנקנית נמי לא משלם קמ"ל ואימא ה"נ מבריה ארי מנכסי חבירו מדעתו הוא לאו מדעתו אי נמי מבריה ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא האי אית ליה פסידא היכי נפל רב כהנא אמר שהוחלקה במימי רגליה רבא אמר שדחתה חברתה מ"ד שדחתה חברתה כל שכן שהוחלקה במימי רגליה ומאן דאמר שהוחלקה במימי רגליה אכל דחתה חברתה פשיעה ומשלמת מה שהויקה דא"ל איבעי לך עבורי דא דאמר רב כהנא לא שנו אלא באותה ערוגה אכל מערוגה לערוגה משלמת מה שהויקה

ורבי יוחנן אמר אפי' מערוגה לערוגה ואפילו כל היום כולו עד שתצא ותחזור לדעת א"ר פפא לא תימא עד שתצא לדעת ותחזור לדעת אלא בין שצתה לדעת אע"פ שהורה שלא לדעת מ"ט דא"ל בין דילפא כל אימת דמשלמטא להתם רהטא: ירדה כדרפה והויקה משלמת מה שהויקה: בעי רבי ירמיה כדרפה והויקה במי לידה כהו אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב לא תיבעי לך פי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור מאי מי אמרינן בין דתחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור או דלמא הכא כולה בפשיעה הוא דכיון דקא חיו דריביה לה למילד איבעי ליה לנטורה ולאסטמורי

א"נ מבריה ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא. וא"ת והרי פורע חובו דחשביון ליה מבריה ארי בריש אין בין המור (מרים דף לג) אע"ג דאית ליה פסידא וי"ל דהכי"נ מבריה ארי מנכסי חבירו מדעתו וכיון דמדעתו אפי' אית ליה פסידא כמו פורע חובו חשיב מבריה ארי האי שלא מדעתו א"נ מבריה ארי מנכסי חבירו אפי' כשאינו מדעתו אלא חבירו מבריהו להבריה ארי מעוררו לית ליה פסידא למבריה האי אית ליה פסידא וכיון דאיכא תרמי שלא מדעתו ואית ליה פסידא לא חשיב מבריה ארי אכל מדעתו אפי' אית ליה פסידא או שלא מדעתו ולית ליה פסידא חשיב מבריה ארי ואין נתן לו אפי' שכרו וא"ת דכסוף השוכר ואתו הפועלים (כ"מ צג) אמר דשומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ומקלות ולא קדם חייב ומפרש שומר חנם בחנם וש"ש בשכר ומסיק דחוזר ונטל מבי"ה ומשמע דשומר חנם לא מתייב לקדם בשכר אכל כ"ש אם קדם בשכר דשפיר עבד ונותנים לו מה שהוציא ומסתברא דה"ה אינש דעלקא שאינו שומר וגם שכר עצמו נטל ואין סברא לחלק בין רועה עצמו שמושל עליו להתעסק ולשומר לאינש דעלקא ועוד אמרינן בהגוזל בתרא (למקן דף סט) ששק נהר חמור וחמור חבירו והניח שלו והציל של חבירו אין לו אלא שכרו ושכרו מיהא מיקא שקול ולא אמרינן מבריה ארי בעלקא הוא וכן משיב אבידה שנותנין לו שכר כפועל בטל (כ"מ דף לא ושם) לא אמר דליהוי מבריה ארי בעלקא ולא ישול כלום ואין לומר דבכל תנאו אע"ג דמן הדין הוה פטור מ"מ תנתן חקמים הוא שישלם לו כדי שלא יאבדו של חבירו אכל פורע חובו אין לנו לעשות תקנה ע"י זה וזהא הכא בשמעתין משמע דאי הוה מדעתו הוה חשיב מבריה ארי ולא הוה נטל כלום אנפי' שהוא מציל חבירו

מן ההפסד לא עשו תקנה ונראה לר"י דמבריה ארי שאינו נוטל שכר היינו כשאין הדבר ברור שיבא לידי הפסד כגון שהאיר דחוק ואין יודע אם יבא כאן האיר אם לא ואין מצילו אלא מודאגה ומן הפחד שדואג שמא יבא אכל אם הדבר ברור שיבא לידי הפסד ולידי דריסת הארי או מציל מפי הארי עצמו אז ודאי נוטל שכרו כמו שנוהג בחמור חבירו והך דשמעתין מיייר שהצילו יקרות מצער בעלקא שאין בעל הבקעה רוצה שתבטש בהמנו בארץ ותצטער אע"פ שלא היו דמיה נפחתין בכר ולכן הוה נחשב מבריה ארי אי הוה מדעתו ופורע חובו אין מצילו מהפסד כמה שהיה חלול קוק לפרעו אין זה הפסד שהרי נתתיב לו ואינו מצילו אלא מצער בעלקא וחשיב מבריה ארי א"נ כדמפרש טעמא בירושלמי דכחובות (פ"א) ובגדרים (פ"ד) מפייסא הויקא ליה ומחיל לי ואפי' במשבון מפייס הויקא ליה ותייב לו משובני ואפי' בב"ח דוחק עצמו מסיק לה בירושלמי ונראה דהטעם משום שיקול לומר לו הייתי מוצא תרבה בני אדם שהיו פורעין עבתי כי דרך אהובים שמקמים על אהוביהם להציל מן הצער הוה דהיינו מעין אותו טעם וזה דקרי בחוקת הבתים (כ"ב דף נג) מבריה ארי נתן צרור והועיל נטל צרור והועיל דסבר מיהא מיהא והוציא מיהא מיהא אע"פ שמצילה מהפסד שהיה נהר שוטפה לא נקט לשון מבריה ארי לענין שיפטר חבירו משכר הברתו אלא כלומר דאין זה חוקה דאין זה תיקון כמו רפס בה פורתא או נעל וגדר ופרץ אלא מגין עליה פורתא שלא תבא לידי קלקול ויבני גרשון פסק בשבועה אחת על אנס עברים שאנס ביהו של ישראל ובא ישראל אחר ולקחו ממנו שלא יחזיר לבגלים בחנם אכל רש"י פי' בהנזקין (גטין דף נח) גבי עברים הכא מחמת חוב ומחמת אנפשות אין בו משום סקריקון שאם החזיק עברים בקרקע של ישראל מחמת חוב שהיה לו עליו או מחמת אנפשות כגול בעלקא ואינו מסור בידי להרוגו אין בו דין סקריקון אפילו אם שהתה "ב חדש" לתת רביעי לבגלים בחתיקן חקמים אלא מחזיר לו מהפסד דכיון דאין כאן סקריקון לא נמר ומקמי מדי ואע"ג דהשתה "ב חדש" לא בא לו שעה לכופו להלך אין מבריה ארי מנכסי חבירו כלל ור"י אמר דלא מבעניא במקום שאם לא קנאו ישראל לא היה חוזר לבגלים לעולם שהיה מוכרו או נותנו לעבדים אחר והיה אבוד מן הבגלים לגמרי דלא חשיב מבריה ארי בין שמצילו מן ההפסד ואפי' קנאו בשוין מצילו מהפסד הוא כמו מקדים ברועים ובמקלות בשכר דאמרינן שנותן שכר עד כדי דמיהם ונ"מ לכבישא דחיותא או לטרקא יחירתא אלא אפי' יודע ודאי שאם לא מהדר זה לקנות היה חוזר לבגלים בדמים הללו כל שעה שירצו להשתא אין מצילו מן ההפסד אעפ"כ אין לדמותו כלל למבריה ארי דכיון שיצא הבית מחזקת ישראל ובא ליד הנכר וזה מוציא מיד הנכרי ומחזירו ליד ישראל לא דמי למבריה ארי ונטל מה שהתנהו ואתם היהודים הבורחים מעירם והשר מחזיק קרקעותיהם שאין בהן ספקא ואפי' יש בהן ספקא אם הניח הקרקעות בידי אחרים לפרוע מהן ספקא אומר ר"י שאם בא ישראל וקנאו מיד השר מחזיקם לבגלים ונטל מה שהתנהו דאין זה דינא דמלכותא אלא גזילה כי ראינו במדינה שסביבותינו שמשפט היהודים לעמוד כמו פרשים בכל מקום שירצו ובדין מלכותא היה חופסין שלא יחזיק המושל בנחלת היהודים כשיצאו מעירו וכן היו מנהגין בכל ארץ בורגנא"א ואם יש שר שבא לשנות את הדין ולעשות דין לעצמו אין זה דינא דמלכותא שהרי זה הדין אין הגון כלל ודמיה למזכס שאין לו קצבה (למקן דף ק"ג) והיכא שמשביח נכסי חבירו אין דומה כלל למבריה ארי כגון יורד לתוך שדה חבירו ונטעו שלא כרשות ומקף את חבירו משלש רוחותיה וכגון ההוא דהאומנין (כ"מ דף ע"ו) השוכר את הפועל לעשות בשלו ותרצוהו בשל חבירו דנטל מבעל הבית מה שהתנהו ואין להקשות בששן נהר חמור חבירו לקוח אין לו אלא שכרו לקוח אין לו כל הפסדו דכיון דבעל חמור עומד שם מה לנו לעשות לו תקנה שלא מדעתו אם ירצה ותנה (עם) דמציל שלם חמורו ועוד דע"כ מיייר כיכול להציל על ידי הדיק דאל"כ לימא ליה מהפקר קובינא כדאמרינן התם על חבית של דבש וימ"מ שכרו נתנו לו דמסתמא נתיא ליה שכל מי שיציל ישול שכר כל זמן שלא ימחה בידו בין שאין יכול להציל אלא ע"י הדיק: לא שנו אלא באותה ערוגה. דכיון שתחלתו נפילתה באותה ערוגה באונס אינו חייב להחלוקה מאותה ערוגה אכל מערוגה לערוגה הוי כפודה אחר:

57 שְׁפִינְיָם – גורם לו להפסיד. מבררת הגמרא: **מאי קאמר** – מהי כוונת
58 הברייתא, **אמר רב שפא, ה'ב' קאמר, אי' שמי' קב** שאכלה מה שוויו
59 בתוך כמות של **ששים קבים** – שאין מחשבים כמה ערך שישים קבים
60 וישלם אחד חלקי שישים ממנו, **מפני' שמשפתי' – מרויח המזיק**
61 שמשלם רק מעט, כי כמות של שישים קבים אינה נמכרת, שהיא
62 גדולה מדי בשביל עני ומועטת מדי בשביל אדם בינוני וכל שכן אדם
63 עשיר, ועל כן מחירה נמוך וחישוב הנזק יהיה מועט. ועוד, שאין חסרון
64 של קב ניכר בכמות שישים קבים. אלא שמים קב בסאה, וסאה בשישים
65 סאים, וכך ישלם. **וכן לא שמים פור** שאכלה מה שוויו **בששים פורין**,
66 **מפני' שפונים** – מפסיד המזיק שמשלם הרבה, שאדם המשופע בנכסים
67 ורוצה לקרקע גדולה של שישים כור מוכן לשלם עליה יותר מערכה,
68 ועל כן מחיר הכור יהיה יקר יותר. ועוד, שחסרון של כור בשטח של
69 שישים כורים הוא ניכר מאוד. ועל כן באופן שאכלה כור שמים כל
70 סאה ממה שאכלה בשישים סאים, וכך ישלם.
71 הגמרא מביאה דחייה לביאור זה: **מתקין לה רב הונא בר מנזה, האי**
72 **– מה שנאמר בברייתא 'ולא בית פור', 'ולא בור' מפני' ליה – צריכה**
73 **היתה לומר, כפי שאמרה מתחילה 'אין שמים קב' ולא אמרה 'בית קב',**
74 **הגמרא מביאה פירוש אחר: אלא אמר רב הונא בר מנזה משמיה**
75 **דרב אחא בריה דרב אקא, ה'ב' קתני, אי' שמי' קב** שאכלה **בפני'**
76 **עצמו, כמה שווי בשוק, מפני' שמשפתי' – שמרויח הנזיק ומפסיד**
77 **המזיק, שערכו רב מאילו יניחם אגב שטח גדול יותר, ולא שמים קב**
78 **זה בשטח גדול של בית פור** כמה שווי מתוך בית כור, **מפני' שפונים** –
79 **מפסיד הנזיק ומרויח המזיק, שערכו אינו כלום, שאין קרחת של קב**
80 **ניכרת בשטח גדול כזה, אלא שמים בששים.**
81 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **ההוא גברא דקץ קנשא מחבריה –**
82 **שקצץ דקל של חברו, אהא – בא הניזק לקמיה דריש גלותא – לפני**
83 **ראש גלותא – ראש הגולה, הממונה על היהודים, אמר ליה ריש**
84 **גלותא, לדידי חזי לי – אני ראיתיו את אותו דקל, ותלתא תאלתא**
85 **בקניא הוו קניי' – היו שם שלושה דקלים יחדיו, והוו שווי – ושווי**
86 **שלשתם יחד היה מאה זוזי, על כן זיל תב ליה – לך ותן לו תלתין**
87 **ותלתא ותלתא – שלושים ושלושה זוזים ושלש. אמר אותו מזיק, גבי**
88 **ריש גלותא דדאין דינא דפרסאח למה לי – מה לי ללכת אצל ריש**
89 **גלותא הון דינא של פרסים, שאינו דין תורה. אהא לקמיה – בא לפני**
90 **דרב נחמן, אמר ליה רב נחמן שישום את שווי הדקל מה ערכו כשהוא**
91 **בששים דקלים, וכך ישלם. אמר ליה רבא לרב נחמן, אם אמרו בגנן**
92 **קמונא, דהיינו כשמונו הזיק, כגון בהמתו, שמקלים ושמים את נזקו**
93 **בשישים, האם יש להוכיח מזה שיאמרו ויקלו כן גם בגנן גופא,**
94 **דהיינו כשהזיק בעצמו בידיו. אמר ליה אבי' לרבא, בגנן גופא**
95 **שאמרת ששמא בהם אין מקילים לשום בשישים, מאי דעתך – מהיכן**
96 **למדת לומר זאת, דתניא, המקביר – המשחית ומכלה פרמו של חברו**
97 **כשפירותיו עדין ספקד ואינם גמורים, רואין אותו – את מה שהזיק**
98 **במה היתה יפה – שזה קודם לכן – לפני שהזיק, וכמה היא יפה עתה**
99 **לאחר מכן – לאחר שהזיק, עד כאן דברי הברייתא. ואילו שמים**
100 **את נזקו בשישים לא קתני בברייתא, ומה צרית ללמוד שאין קולא זו**
101 **בנזקי גופא. אמנם קשה, אטו גבי בהמתו נמי מי לא תניא כי האי**
102 **גוונא – האם לא שנינו גם לגבי בהמה ברייתא שמדברת באופן זה**
103 **שבהמה הזיקה ולא נאמר בה שמים בשישים, דתניא, בהמה**
104 **שקממה – תחתה וכלתה נמיתה – עץ צעיר, רבי יוסי אומר, גזירי**
105 **גזירות – מטילי קנסות שבידו שלם, והם חנן ואדמונן בן אבישלום,**
106 **אומרים, אם הזיק נמיתה בת שנתה משלם שתי בבת, ואם היא בת**
107 **שתי שנים משלם ארבעה בבת. אבלה חזי – שחת, דהיינו שעדיין לא**
108 **צמחה דיה, רבי יוסי הגלילי אומר, גידון ונחשב הנזק במשוייר שבו**
109 **– לפי מה שיהיה ערך מה שנשאר בערוגה בימי הקציר ישערו כמה**
110 **הפסידו שהיה יכול להוסיף לגדול. וכן קמים אומרים, רואין אותה**
111 **במה היתה יפה ושוה הזיקה עקרקע ועל השחת וכמה היא יפה ושוה עתה**
112 **ללא השחת, ומה שנתמעט דמיה משלם.**

1 **ולאסמורי' בגנה – כיון שרואה הוא שהיא קרובה ללדת היה לו**
2 **לשומרה ולהזהר בה, שמא תזיק בלידתה, ופשע במה שלא שמרה.**
3 **אומרת הגמרא: תיקן – יעמוד הספק כמות שהוא, שלא הוכרע;**
4 **שנינו במשנה 'כיצד משלמת מה שהזיקה' וכו', שאם אכלה ערוגה**
5 **בשדה, 'שמי' בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה',**
6 **שאי' שמים רק את הערוגה שאכלה כמה נפסדה בדמיה, שאז ישלם**
7 **סכום רב, אלא שמים שטח בית סאה שבו הערוגה, בכמה ירד ערכו**
8 **בגלל נזק הערוגה, ובאופן זה הוא משלם פחות, מאחר שבקניית בית**
9 **סאה אין ערכה נפחת הרבה אם חסרה בה רק ערוגה אחת:**
10 **מבררת הגמרא: מנא הני מילי שכן היא השומא. אמר רב מתנה,**
11 **דאמר קרא (שמות כב ד) לגבי נזק של אכילת בהמה בשדה, 'ובער**
12 **בשדה אחר, מלמד ששמי' את הנזק על גב – אגב שדה אחר, ולא**
13 **לפי נזקה של אותה ערוגה שאכלתה לבדה. שואלת הגמרא: האי**
14 **'ובער בשדה אחר' מפני' ליה לאפוקי – למעט בהמה שהזיקה**
15 **באכילתה ו–ש'ן או אגב דילוכה ו–רגל' ברשות הרבים שפטורה,**
16 **ואין ניתן לדרוש גם דרשה זו. מיישבת הגמרא: אם כן שלא בא הפסוק**
17 **ללמד אלא לאותה דרשה, לכתוב רחמנא 'ובער בשדה חברו', אי**
18 **נמי 'ובער שדה אחר', מאי – למה כתבה 'ובער בשדה אחר', הרי זה**
19 **בא ללמד ששמי' את הנזק על גב שדה אחר. שואלת הגמרא: ואימא**
20 **בוליה להכי הוא דתתא – ושמן נאמר שכל הפסוק בא ללמד רק**
21 **זאת, ולא לפטור נזקים אלו ברשות הרבים, ואם כן לאפוקי – להוציא**
22 **ולפטור נזקים אלו ברשות הרבים מנלן – מהיכן נלמד. מיישבת**
23 **הגמרא: אם כן שלא בא הכתוב אלא ללמד שהשומא אגב שדה אחר,**
24 **לכתביה רחמנא – שהתורה תכתוב פסוק זה גבי – אצל דין התשלומין**
25 **דלהלן בפסוק, שכן תאמר התורה, 'מיטב שדהו ומיטב פרמו' ישלם**
26 **בשדה אחר, שישלם מהטוב בנכסיו עבור הנזק לפי ערכו לעומת**
27 **שדה אחר, למה לי דכתביה רחמנא דין זה של השומא גבי – אצל**
28 **'ובער' שעוסק בתיאור הנזק עצמו, שפעם מינה שיש ללמוד מהפסוק**
29 **תתתי, האחד שפטור ברשות הרבים ולכן נכתב 'שדה אחר' כאן ולא**
30 **להלן בתוך ענין התשלומין, והשני שהשומא נעשית אגב שדה אחר**
31 **ולכן נאמר 'בשדה אחר' ולא 'בשדה חברו' או 'שדה אחר'.**
32 **הגמרא דנה כיצד היא שומא זו. מבררת הגמרא: היכי שיימי' – כיצד**
33 **שמים את אותה בית סאה שבמשנה, שבה מחשבים את נזק הערוגה.**
34 **הגמרא מביאה מחלוקת דבר: אמר רבי יוסי בר חנינא, שמים את**
35 **בית הסאה לפי ערכו כשהוא בששים סאים, שאם ישומו בית סאה**
36 **לעצמו, יפסיד המזיק, משום שבית סאה הוא שטח מועט ואינו מצוי**
37 **להמכר, ולעניים שאין ידם משגת לקרקע גדולה הוא נמכר ביותר**
38 **מערכו. ולכן אין לחשב כן, אלא יש לחשב מחיר קרקע גדולה של**
39 **שישים סאים, ולחלק את מחירה לשישים כדי לדעת את מחירה של**
40 **סאה, ושוב יש לחשב כמה יורד ממחיר זה בנזק הערוגה. רבי ינאי**
41 **אמר, מחשבים תרבב – חצי סאה, בששים תרבבים, דהיינו בשלושים**
42 **סאים, שאין משערים בשישים סאים, שהיא שדה גדולה מדי מכדי**
43 **שיקנה אותה אדם בינוני וקטנה מדי בשביל המשופע בנכסים, ולכן אין**
44 **קונים מצוים לה וערכה נמוך ואם יחשבו בה יפסיד הניזק, אלא**
45 **מחשבים סאה בשלושים סאים שזהו גודל שדה לאדם בינוני. חזקיה**
46 **אמר, מחשבים קלח שאכלה, דהיינו את הערוגה, בששים קלחים**
47 **כמותו, כמה ערך הנזק בשטח הגדול ממנו פי שישים. מקשה הגמרא**
48 **מברייתא: מיתבי, אבלה קב או קבנים, אין אומרים תשלם דמיה'ן**
49 **לפי ערך של קב או קבנים בשוק, אלא רואין אותה – את הערוגה,**
50 **באילו היא ערוגה קטנה ומשערים אותה. מאי לאו – האם אין**
51 **הכוונה שמשערים אותה בפני עצמה ולא אגב כמות גדולה יותר,**
52 **וקשה על כל הדעות האמורות ששמים בשישים. דוחה הגמרא: לא,**
53 **הכוונה שמשערים אותה בששים כאחת מהדעות הנזכרות.**
54 **הגמרא מביאה דינים נוספים בשומא זו: תנו רבנן, אם אכלה קב או**
55 **בית כור, אי' שמי' את שווי הקב שאכלה, מפני' שבכך הוא משפיעו**
56 **– גורם לו להרויח, ולא שמים את שווי בית פור שאכלה, מפני'**

57 וְכַמָּה הָיְתָה יָפָה קודם לכן, וישלם את ההפרש, וסותרים דבריו של
 58 רבי שמעון בדיונו של סמדר, האם דינו כלולבי גפנים או כבוטר. משיבה
 59 הגמרא: **אִמְר רַבִּינָא, בְּרוּךְ וְתָנִי** – יש לתקן את הברייתא ולהוסיף
 60 סמדר בדבריה, וכך יש לשנות, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים בְּזִמְנֵי שְׁאֵכְלָה**
 61 **לוֹלְבִי גְפָנִים וְיַחְוָרִי תְּאֵנִים, אֲכָל אֲכָלָה סְמָדָר פִּנִּין אוּ בּוֹסָר רֹאזִין**
 62 **אוֹתָן כְּאֵילוּ עֲנָבִים עֲזֻמֹּדוֹת לִיבְצָר,** ועתה לא קשה דבר, כי דין סמדר
 63 כדון פגים וכבוטר. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** שלדעת רבי שמעון בן יהודה
 64 דין סמדר שרואים אותם כענבים העומדות להבצר, **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן**
 65 **יְהוּדָה הָיִינוּ רַבִּי יְהוֹשֻעַ** שאמר דין זה בברייתא על סמדר, ואילו
 66 בברייתא נראה שרבי שמעון בן יהודה חולק על רבי יהושע. מיישבת
 67 הגמרא: אף ששניהם סוברים שרואים אותם כענבים העומדות להבצר,
 68 מכל מקום **אִימָא בִּינְיָהוּ** – יש הבדל ביניהם לגבי **כַּחַשׁ גּוֹפְנָא** – מה
 69 שמכחישים ומחלישים הענבים את הגפן, שאם לא היתה אוכלת את
 70 הענבים והיו נותרים על הגפן עד הבציר, אף שהיו גדלים וערכם היה
 71 רב יותר מאשר כשאכלתם, מכל מקום ערך הגפן היה יורד מפני
 72 שהענבים יונקים מלחוחותיו, ונחלקו רבי שמעון בן יהודה ורבי יהושע
 73 האם נכבים מערך הענבים העומדות להבצר את פחת הגפן שנמנע
 74 מהניזק על ידי אכילה זו, **וְלֹא מְסִימִי** – אין הדבר מבורר מי מהם סובר
 75 שמנכים ומי מהם סובר שאין מנכים. **אֲבִי אִמְר, מְסִימִי וּמְסִימִי** –
 76 הדבר מבורר גם מבורר, שהרי **מֵאן תִּנָּא דְּחִינֵי לְכַחַשׁ גּוֹפְנָא** – מיהו
 77 התנא הסובר שיש לחשב את פחת הגפן, **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה הָיָא,**
 78 **דְּתִנָּא בְּבִרְיָתָא** לגבי מי שאנס נערה, **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִמְר,**
 79 **מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְיָסָא, הָאֲוֹנֵס אֶת הַנַּעֲרָה, אֵינִי מְשַׁלֵּם לַאֲנוּסָה**
 80 **אֶת הַצֶּעֶר** על האונס, **מִפְּנֵי שְׁפּוּפָה לְהַצְטַעַר תַּחַת בְּעֻלָּה** ועתה
 81 כשבא עליה מנע ממנה צער זה ואין עליו לשלמו. **אִמְרוּ לוּ, אֵינִי**
 82 **דִּימָה צַעֲרָה שֶׁל נִבְעֻלָת בְּרָצוֹן,** לצערה של **נִבְעֻלָת פְּאֻזְנָס,** ולכן עליו
 83 לשלם את הצער משום שאם היתה נבעלת ברצון לא היתה מצטערת.
 84 ולמדנו מכאן שדעתו של רבי שמעון בן יהודה היא שהוא חושש
 85 לכחש גופנא.
 86 הגמרא מביאה תנא נוסף הסובר כן: **אִמְר אֲבִי הֲנִי תִנָּא** – אלו
 87 התנאים שיובאו בהמשך **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה, אִמְרוּ דְּכָר אַחֵר. רַבִּי**
 88 **שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה** אמר את **הָא דְאִמְרֵן** – מה שהבאנו משמו, שאונס
 89 אינו משלם צער מפני שמנע ממנה צער בעתיד. **הֲנִי תִנָּא** – אלו
 90 התנאים שאמרנו שאף הם אמרו כן, **מֵאָא הָיָא** – מה הם, הם אלו **דְּתִנָּא**
 91 בברייתא לגבי חיובו של מי שהכה אשה והפיל את עובריה שדינו
 92 שמשלם לבעל דמי ולדות, **רַבִּי יוֹסִי אִמְר, נָבִי** – יש לנכות
 93 מהתשלומים את דמי הַחֵהָה – המיילדת שהיה לו לבעל לשלם אילו
 94 לא היה מכה אותה והיה העובר נולד ובמעשהו מנע מהבעל הרצאה
 95 זו. **בֶּן עֲזַאי אִמְר, נָבִי** – יש לנכות מהתשלומים את דמי הַמְּזֻזְנוֹת
 96 היתרים שהיה לו לבעל לתת לאשה בימים שהיא מקשה לילד, שעתה
 97 שהכה אותה ואינה מקשה לילד מנע ממנו הרצאות אלו. ומכאן שגם
 98 הם סוברים שיש לנכות מתשלומי הנזק את ההוצאות שהנזק מנע
 99 מהניזק.
 100 הגמרא מפרשת במה נחלקו רבי יוסי וכן עזאי: **מֵאָן דְאִמְר נָבִי** –
 101 שמנכה דמי הַחֵהָה – המיילדת, **כֹּל שֶׁבֶן שֶׁבֶן** – שמנכה את דמי
 102 הַמְּזֻזְנוֹת היתרים שהיה הבעל מביא לאשה בימים שהיא מקשה לילד,
 103 **וּמֵאָן דְאִמְר נָבִי** – שמנכה את דמי הַמְּזֻזְנוֹת היתרים, לשיטתו רק
 104 אותם הוא מנכה **אֲכָל נָבִי** – לנכות את דמי הַחֵהָה, **לֹא,** שאין מנכה
 105 אותם, משום **דְאִמְר לִיה הִבֵּעַ לְמוֹק אֶתְתָּא דִּידִי פְּסִיקָה הָיָא** –
 106 אשתי פקחית היא **וְלֹא מְכַעֲרָא** – ואינה זקוקה לַחֵהָה – למיילדת, ולא
 107 מנעת ממני הוצאת דמי מיילדת במעשיך, ולכן אין לך לנכותם
 108 מתשלומיך.
 109 הגמרא מביאה מעשה בענייני סוגייתנו: **רַב פִּסְא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְרַב**
 110 **יְהוֹשֻעַ עֲבִיד עֻבְרָא** – עשו מעשה פְּזוּתִיָּה – כדעתו **דְרַב נַחֲמָן** שגם
 111 בבוקי גופו שמים את הנזק **כְּשִׁשִׁים**, שבא לידם אדם שהזיק את חברו
 112 ושמו את נזקו בשישים, ולא כרבא, שסבר שאין זה אלא בבוקי ממזנו.

1 ואם **אֲכָלָה** ענבים כשהם סְמָדָר – דקים בתחילת גידולם מיד לאחר
 2 שפרחו, **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אִמְר, רֹאזִין ומדמים אוֹתָן כְּאֵילוּ הֵן עֲנָבִים**
 3 גדולות שְׁעוּמֹדוֹת לִיבְצָר, וכפי ערך ענבים גדולים כן משלם. **וְתַכְמִּים**
 4 **אֲמֹרִים, רֹאזִין כַּמָּה הָיְתָה יָפָה** הקרקע עם הענבים וְכַמָּה הָיָא יָפָה
 5 עתה בלעדיהם, ומה שנתמעטו דמיה משלם, וחשוב זה הוא לקולא
 6 למזיק, שמשלם פחות. **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִמְר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן,**
 7 **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים** ששמים את הנזק אגב הקרקע ומשלם לפי כמה
 8 שנפחתה הקרקע בדמיה, **בְּזִמְנֵי שְׁאֵכְלָה לוֹלְבִי גְפָנִים וְיַחְוָרִי תְּאֵנִים** –
 9 אשכולות הגפנים והתאנים הנראים בעת החנטה אולם אינם ניכרים
 10 שעדיין לא פרחו, **אֲכָל אֲכָלָה תְּאֵנִים בְּדִיחֻתָּם פְּגִים אוּ עֲנָבִים בְּדִיחֻתָּם**
 11 **בּוֹסָר והם בגודל פול הלבן ונחשבים כפירות גמורים, רֹאזִין ומדמים**
 12 **אוֹתָן כְּאֵילוּ הֵם עֲנָבִים עֲזֻמֹּדוֹת לִיבְצָר,** וכן רואים את הפגים כאילו
 13 הם תאנים גמורות, ומחשבים את ההפסד לפי מחיר הענבים והתאנים
 14 הגמורים. **קִתְנֵי מִיתָה** – על כל פנים נאמר בברייתא **וְתַכְמִּים אֲמֹרִים**
 15 **רֹאזִין אוֹתָן כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הָיָא יָפָה, וְלֹא קִתְנֵי** ששמים
 16 **בְּשִׁשִׁים,** ואף שמדובר על נזק בהמתו שודאי נישומים בשישים, **הָכָא נָמִי**
 17 **מֵאָא אִית לָךְ לְמִימָר** שאף שלא נאמר כן, שמים **כְּשִׁשִׁים, הָכָא נָמִי**
 18 **בְּנֻזִי גּוֹפ,** בהם מדובר בברייתא דלעיל, יש לומר שהם נישומים
 19 **כְּשִׁשִׁים** אף שלא נזכר כן.
 20 אביי מביא את הדעות אודות חישוב מה שאכלה במשווייר שבו: **אִמְר**
 21 **אֲבִי, רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אִמְרוּ דְכָר אַחֵר. רַבִּי יוֹסִי**
 22 **הִגְלִילִי הָא דְאִמְרֵן** – מה שהובא לעיל (נח) משמו, שנידון החיזו
 23 במשווייר שבו. **רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דְּתִנָּא,** נאמר בתורה (שמות כב ד) לגבי
 24 מי שהזיקה בהמתו ממון של אחר, **מִיטֵב שִׁדְּהוּ וּמִיטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלֵם,**
 25 והיינו **מִיטֵב שִׁדְּהוּ שֶׁל נִיזָק וּמִיטֵב כְּרָמוֹ שֶׁל נִיזָק,** וכאשר יבואר,
 26 **דְּכָרִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אִמְר, לֹא כָא הִתְנוּב לֹזֵה אִלָּא** בא
 27 ללמד שיש לַגְבוֹת לַנִּיזָקִין את מה ששמו והטילו על המזיק לשלם, מֵן
 28 הקרקע הַעֲדִיית שיש לו לפי אותו שווי, וְכָל וְחוֹמֶר לְהַקְדִּישׁ שְׂגוּבָה מֵן
 29 העדית. ובפשטות הכוונה בדברי רבי ישמעאל שישלם שווי של
 30 ערוגה שמינה אף שאכלה רק כחושה, והתקשנו בזה לעיל (ה) מדוע
 31 ישלם יותר ממנה שהזיק, **וְלֹא תִימָא כְּפִירוּשׁוֹ שֶׁל רַב אִידִי בְּר אֲבִי,**
 32 **דְאִמְר דְכָר אִידִי בְּר אֲבִי,** שרבי ישמעאל דבר בְּזִמְנֵי שְׁאֵכְלָה עֲרוּגָה
 33 **בֵּין הָעֲרוּגוֹת וְלֹא דַעֲיָנָא אִי כַחֲשָׁה הָוָא** אותה ערוגה **אִי שְׁמִינָה**
 34 **הָוָא, דְאִמְר קוּם שְׁלֵם** – עמוד ושלם שווי של ערוגה שְׁמִינָה כְּמִיטֵב
 35 **דְאִימָא הִשְׁתָּא** – כפי שווין של הערוגות השמנות בשדה עתה, וזו
 36 כוונת רבי ישמעאל **מִיטֵב שִׁדְּהוּ שֶׁל נִיזָק** כפי המיטב בערוגות
 37 האחרות עתה, **דְּהָכִי לֹא אִמְרֵינָן** – שאין לומר כן, **וּמֵאָא מַעְטָא נִדְחִים**
 38 **דבריו** שאמר שמספק ישלם שמינה, משום שהלכה היא בספק ממון
 39 **שֶׁהַמְּזִיאַ מְחִבְרִי,** דהיינו שמי שבא לתבוע ממון מחברו, עָלָיו חֻבַּת
 40 הַרְאָה להוכיח כדבריו, ואם לא יוכיח אין חברו מחוייב לתת לו דבר.
 41 **אִלָּא** כוונת רבי ישמעאל שישלם **כְּמִיטֵב דְלִקְמִיָּה** – שיגיע אחר כך,
 42 **וּמֵאָא נִיחוּ** – ומדוח מיטב זה, **כִּי הָיָא דְסָלִיק** – כפי מה שיעלה בערוגות
 43 בימות הקציר, שפלי זה אנו יודעים כמה היה צריך לגדול כאן לולי
 44 אכלה, וסכום זה הפסידו ועליו לשלם. הרי שאף רבי ישמעאל סבר
 45 כרבי יוסי הגלילי ששמים לפי המשווייר שבו.
 46 הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: **אִמְר מַר, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה**
 47 **אִמְר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים בְּזִמְנֵי שְׁאֵכְלָה לוֹלְבִי**
 48 **גְפָנִים וְיַחְוָרִי תְּאֵנִים.** מדייקת הגמרא: דווקא אם אכלה לולבי גפנים
 49 ויחוריי תאנים שעדיין לא פרחו, בזה הדין שמחשבים את הנזק כפי
 50 שווים אגב הקרקע, **הָא אכלה סְמָדָר,** שהם הענבים מיד אחר שפרחו,
 51 בזה הדין שרֹאזִין ומחשבים אוֹתָן כְּאֵילוּ הֵם עֲנָבִים עֲזֻמֹּדוֹת לִיבְצָר.
 52 אולם קשה, **אִימָא סִיפָא** שאמר 'אבל אֲכָלָה פְּגִים אוּ בּוֹסָר רֹאזִין
 53 אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר', ויש לדייק שדווקא באכלה פגים
 54 או בוטר שהם כפירות גמורים, הוא **רֹאזִין אוֹתָן כְּאֵילוּ הֵם עֲנָבִים**
 55 **עֲזֻמֹּדוֹת לִיבְצָר, הָא** אם אכלה סְמָדָר שהם הענבים מיד אחר שפרחו,
 56 הדין הוא שרֹאזִין אוֹתָן כַּמָּה הָיָא – השדה יָפָה עתה אחר שאכלתם,

בבא קמא. הכונס – פרק ששי דף נט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצה רש"י תוספות

סִמְדָּר. עֲנָבִים דְּקִין בְּהִתְחַלְתָּן לְאַחַר שְׁפָרוֹ מִיָּד; וְכֵּפֶה הִיא יָפָה. הַקֶּרֶק לִמְכַר כְּשֶׁהִיא סִמְדָּר וּלְהַקֵּל בָּהּ: בְּר"א. בְּנִישׁוּמִין אֵבֶב קֶרֶק: בְּזֶמֶן שְׁאֵכְלָה לִילְכִי גִפְנִים. הָאֲשֻׁבֹלוֹת נִרְאָה בְּחִטִּית הַגִּפְנִים וְנִיכָר וְעִידִין לֵאמֹר פֶּרֶח לְהִיט הָעֲנָבִים גְּמוּרִים וְהוּא לֹלֶב וְכֵן יַחֲדָר בְּתַאנִּים: אֶבֶל אֶכְלָה גִּפְנִים. בְּתַאנָּה אוּ בֹסֶר כְּעֲנָבִים שֶׁהֵן כְּפֹל הִלְכֵן וְהוּוּ כְּפִירוֹת גְּמוּרִים

רואין אותן כו': לנגזין מן העידית. אותה שומא ששמו ביד מאה או מאתים יגבה קרקע במאה או במאתים מן העידית שבנכסיו: ולא תיפא. דהאי מיטב של נזק דקאמר ר' ישמעאל וקשא לן בפ"ק אכלה בחושה משלם שמינה ותרצה רב אידי כגון שאכלה כו' דהמוציא מחבירו עליו הראיה ובחושה הוא דמשלם אלא מאי מיטב דניק דקאמר ר' ישמעאל לא בספקא מיירי וד"ק אותה ערוגה שאכלה ישלם כפי מה שהיתה ראיה להטיב ולהשביח לקמיה: כי היאך דסליק. בימות הקציר: סמדר. לאחר שפרחו הענבים מיד ולזכין קודם שפרחו: ברוך והני. דוסיף סמדר עמהם במשנה: כחש גופא. לנבות מן התשלומין מה שיבדשו הענבים בגפנים אם יעמדו שם עד הקציר שתמיד יונקם לחלוף הגפן: אפי' אמר מסיימי ומסיימי ופאן תנא דחייש לבחש גופא ר"ש. דשמענא ליה בדוכתא אחריית: שסופה להצטער. אלמא מנבין מן התשלומין כפי מה שעתידה להכחיש: גבי חיה. בדמי ולדות מקמירי דמנכא לו מה שהבעל עתיד ליתן בשכר המילדת ונקו האשה שהיא נזוקה ומצטערת עכשיו יותר משיש לה חיה חרי הוא משלם לאשה נזק צער ונמנא הכל בכלל וממיר ולדות שהוא נותן לבעל מנבין שכר חיה: גבי מוונות. שהוא צריך להוסיף על מוונות אשתו בימי קישיה ונשתא אין קישוי אלמא מנבין מה שהוא עתיד להוציא: דקלא פרסאה. חשוב הוא מאד ונישום בפני עצמו: מוסאי

אֶכְלָה סִמְדָּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר רֹאִין אוֹתָן כְּאִילוֹ הֵן עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לִפְנֵי רֹאִין בְּמָה הִיְתָה יָפָה וְכֵּמָה הִיא יָפָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּר"א בְּזֶמֶן שְׁאֵכְלָה לִילְכִי גִפְנִים וְיַחֲדָר תַּאנִּים אֶבֶל אֶכְלָה גִּפְנִים אוּ בֹסֶר רֹאִין אוֹתָן כְּאִילוֹ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לִפְנֵי רֹאִין בְּמָה הִיְתָה יָפָה וְכֵּמָה הִיא יָפָה וְכֵּמָה הִיא יָפָה רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי וְר' יִשְׁמַעְאֵל אָמְרוּ דְּבַר אַחֵד ר' יוֹסִי הַגִּלְלִי הָא דְאָמְרֵן רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל דְּתַנָּי מִיטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיטֵב כְּרָמֹו יִשְׁלֹם מִיטֵב שְׂדֵהוּ שֶׁל נִזְק וּמִיטֵב כְּרָמֹו שֶׁל נִזְק דְּבַר ר' יִשְׁמַעְאֵל ר"ע אָמַר לֹא בֹא הַכְּתוּב אֱלֹא לְנִבּוֹת לְנִזְקִין מִן הָעִידִית וְק"ו לְהַקְדֵּשׁ וְלֹא תִּמְאָר כֶּרֶב אִידִי כִּר אֶבֶן דְאָמַר רַב אִידִי כִּר אֶבֶן גִּפְנֵן שְׁאֵכְלָה עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת וְלֹא יִדְעִין אִי בַחוּשָׁה הוּא אִי שְׁמִינָה הוּא דְאָמַר קוּם שְׁלִים שְׁמִינָה בְּמִיטֵב דְאִיפֵא הִשְׁתָּא דְרַבִּי לֹא אִמְרִין מֵאִי מַעֲמָא הַמוֹצִיא מִחִבְרֹו עָלָיו הָרֹאִיָּה אֱלֹא בְּמִיטֵב דְלִקְמִיָּה וּמֵאִי נִיְהוּ כִּי הֵיאֵךְ דְסָלִיק אָמַר מַר ר"ש בֵּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם ר"ש בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שְׁאֵכְלָה לִילְכִי גִפְנִים וְיַחֲדָר תַּאנִּים הָא סִמְדָּר רֹאִין אוֹתָן כְּאִילוֹ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לִפְנֵי רֹאִין אִימָא סִיפָא אֶכְלָה גִּפְנִים אוּ בֹסֶר הוּא דְרֹאִין אוֹתָן כְּאִילוֹ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת

לִפְנֵי רֹאִין אוֹתָן בְּמָה הִיְתָה יָפָה אָמַר רַבִּינָא כְּרוֹךְ וְהָנִי בְר"א בְּזֶמֶן שְׁאֵכְלָה לִילְכִי גִפְנִים וְיַחֲדָר תַּאנִּים אֶבֶל אֶכְלָה סִמְדָּר גִּפְנֵן אוּ בֹסֶר רֹאִין אוֹתָן כְּאִילוֹ עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לִפְנֵי רֹאִין אִי חֵב ר"ש בֵּן יְהוּדָה הֵינִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִיפֵא בִּינְיָהוּ כְּחֹשׁ גּוֹפֵנָא וְלֹא מְסִימִי אָפִי תַנָּא דְחִישׁ לְכַחֵשׁ מִפְּנֵי שְׁסוּפָה לְהַצְטַעַר תַּחַת בַּעֲלָה אָמְרוּ לוֹ אֵינִי דוּמָה נִבְעֵלַת כְּרָצוֹן לְנִבְעֵלַת בֹּאוֹנִם אָמַר אָפִי הֵנִי תַנָּא וְר"ש בֵּן יְהוּדָה אָמְרוּ דְּבַר אַחֵד רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן יְהוּדָה הָא דְאָמְרֵן הֵנִי תַנָּא מֵאִי הִיא דְתַנָּא רַבִּי יוֹסִי אָמַר גְּבִי חֵיה בֵּן עֲזַאי אָמַר גְּבִי מוֹוֹנוֹת מ"ד גְּבִי חֵיה כ"ש גְּבִי מוֹוֹנוֹת וּמ"ד גְּבִי מוֹוֹנוֹת אֶבֶל גְּבִי חֵיה לֹא דְאָמַר לִיה אֲתַתָּא יְדִידִי פְקִיחָא הִיא וְלֹא מְבַעֲיָא חֵיה רַב פֶּפֶא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עֲבוֹד עוֹבְדָא פְּוֹתִיה דְר"נ בְּשִׁשִּׁים לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא רַב פֶּפֶא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ שְׂמוּ דְקָלָא אֵבֶב קְטִינָא דְאֶרְעָא וְהִלְכְתָּא פְּוֹתִיה דְרַב פֶּפֶא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּדִקְלָא דְאֶרְמָאָה וְהִלְכְתָּא פְּוֹתִיה דְרִישׁ גְּלוּתָא בְּדִקְלָא פְּרַסָּאָה אֲלִיעוֹרָא וְעִירָא הוּא

אֶכְלָה סִמְדָּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר רֹאִין אוֹתָן כְּאִילוֹ הֵן עֲנָבִים עוֹמְדוֹת לִפְנֵי. וְאִפְּלוֹ אִם נִתְקַלְקַל הַפְּשׁוּיָרִית מִשְׁלֵם כְּעֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִפְנֵי רֹאִין וְזֶקֶא סִמְדָּר דְעֲנָבִים פַּעֲמִים שְׁאֵלוּ מִתְקַלְקְלִים וְאֵלוּ נִצְוִלִים לִפְנֵי רֹאִין בְּמִשְׁוִיר אֶבֶל בְּתַבּוּאָה רִגְלָה לְהַתְקַלֵּל בּוֹלָה יָחַד וּבְחִיזֵי מוּדָה ר' יְהוֹשֻׁעַ אוּ כְּרִבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוּ כְּרִבֵּן וּבְתַבּוּאָה גְּדוּלָה כְּמוֹ סִמְדָּר כְּעֲנָבִים יִסְבֹּר כְּמִשְׁוִיר שְׁבוּ אִי נָמִי בְּתַבּוּאָה לֹא נִסְבֹּר כֵּל כֵּל כְּמוֹ כְּעֲנָבִים וְלֹא יִתָּא נִידוֹן כְּמִשְׁוִיר שְׁבוּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִרְאָה דְעִיגָא דְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ רֹאִין אוֹתָן כְּאִילוֹ עוֹמְדוֹת לִפְנֵי מ"מ שְׁמִין אוֹתָן אֵבֶב קֶרֶק דְהֵא ר"ש נָמִי קָאֻמַר הֵבִי בְּפָנִים אוּ בֹסֶר וְע"כ אֵבֶב קֶרֶק שְׁמִין אוֹתָן כִּין דְרַבִּי לְשׁוֹה וּבְפִירוֹת גְּמוּרִים דְקָאֻמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן דְמִשְׁלֵם פִּירוֹת גְּמוּרִים בְּמִשְׁתַּנּוּ. וּמֵאִי נִיְהוּ כִּי הֵיאֵךְ דְסָלִיק. הָכֵא מִשְׁמַע דְסָבֵר אָפִי דְפִלְגִי דְנִידוֹן כְּמִשְׁוִיר שְׁבוּ לְהַקְשָׁה ר"ת דְבִרְשִׁי הַנִּזְקִין (נִישִׁין דף מ"ח וְשֵׁם) ס"ל לֵאבִי דְפִלְגִי אִי שְׁמִינָן בְּדִנְקָא אוּ בְּדַמְזִיק וְי"ל אֵע"ג דְמִשְׁמַע דְפִלְגִי אִי בְּדַמְזִיק אִי בְּדִנְקָא דְהָא תִנְיָא פ"ק (דף א) בְּהִדְיָא מִיטֵב שְׂדֵהוּ שֶׁל נִזְק וְיִטֵּב כְּרָמֹו שֶׁל נִזְק דְבַר ר' יִשְׁמַעְאֵל ר"ע אָמַר כו' מ"מ מִשְׁמַע לִיה לֵאבִי דְבִמְשׁוּר נָמִי פִלְגִי מִדְקָאֻמַר ר"ע לֹא בֹא הַכְּתוּב דְמִשְׁמַע שְׂרוּצָה לוֹמַר לֹא בֹא הַכְּתוּב לְהַחֲמִיר עַל הַמּוֹזֵק כְּמוֹ שְׁאִמְרָתָא אֱלֹא דְקָא לְנִבּוֹת לְנִזְקִין מִן הָעִידִית לְבַד וְאִי בְּעִידִית לְחוּדִיָּה פִלְגִי א"כ לֹא הָיָה ר' יִשְׁמַעְאֵל מִחֲמִיר עַל הַמּוֹזֵק טַפִּי מַר"ע אֱלֹא אֲדַרְבָּה הָיָה ר"ע מִחֲמִיר טַפִּי דִאִין חֵיב לְקוּת מְעִידִית דְנִזְק אִם אֵין לוֹ כְּדִפְרִישִׁית פ"ק (דף א) וְשֵׁם דִּיה כְּתוּב: ר' שְׁמַעוֹן כִּר יְהוּדָה הֵינִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. תִּימָה אֲפֹאִי לֹא קָאֻמַר כְּרוֹךְ וְהָנִי בְר"א בְּזֶמֶן שְׁאֵכְלָה לִילְכִי גִפְנִים וְסִמְדָּר יְי"ל מִשּׁוּם דִאִין שְׁיִיר לְכַלּוֹל סִמְדָּר כְּהָדִי לִילְכִים וְלֹא הָיָה לִיה לְחֹכֵיר לִילְכִים אֱלֹא הֵבִי ה"ל לְמִימַר בְּר"א בְּזֶמֶן שְׁאֵכְלָה סִמְדָּר אֶבֶל כְּהָדִי גִפְנִים וּבֹסֶר שְׁיִיר לְכַלּוֹל שְׁפִיר דְטַעֲמוֹן מִשּׁוּם דְחֻשִׁיב כְּפִינִי: אִיפֵא בִּינְיָהוּ כְּחֹשׁ גּוֹפֵנָא וְלֹא מְסִימִי. וְזִיתָ לִיקָא תַנָּא בְּתַרָא לְטַפְּחִי וְלַחֲמִיר בְּתַשְׁלֹמִין קָתִי כְּדָאֻמַר בְּרִישׁ הַמוֹכֵר פִּירוֹת (כ"ב דף צג) וְי"ל דְשִׁנְיָ הָכֵא דְדִלְמָא לֹא בֹא לְטַפְּחִי כִי אִם עַל חֲכָמִים דְאִמְלִיתִיהוּ דְרָבָן קָאִי: מֵאִי תַנָּא דְחִישׁ לְכַחֵשׁ גּוֹפֵנָא ר"ש הִיא. אָפִי כֹא לוֹמַר דְמְסִימִי שְׁפִיר וְלֹא לְאִפּוֹקִי בְּנָן דְפִלְגִי עֲלֵיה דְר"ש בֹּאוֹנִם קָתִי דְאִיְהוּ נָמִי חִישִׁי וְשְׁעִמְיָהוּ מִשּׁוּם דְאִיְהוּ דוּמָה נִבְעֵלַת בֹּאוֹנִם לְנִבְעֵלַת כְּרָצוֹן כְּדָאֻמַר: אִוְנִים אֵינִי מִשְׁלֵם אֶת הַצֶּרֶךְ. בְּפֶרֶק אֵלוּ נִצְרוֹת (בְּתַבּוּאָה דף לט. וְשֵׁם) גְבִי הָא דְתַנּוּ הָאֲנֹס נֹתֵן אֶת הַצֶּרֶךְ כְּעִי בְּגִמְרָא צֶעַר דְמֵאִי אֵע"פ דְכָדָר פְּשׁוּט הוּא שְׁנֵי צֶעַר גְּדוֹל לְבַתּוּלָה שְׁבַעֲשָׁלִי מִתְחִילָה כְּשִׁשְׁשִׁיר בְּתוּלָה וְרוֹב קְטֻנוֹת חֹלּוֹת מִזָּה הֵינִי מִשּׁוּם דְצֶעַר דְהִשְׁרַת בְּתוּלִים פְּשִׁיטָא לִיה דְלֹא מִשְׁלֵם לְפִי שְׁסוּפָה לְהַצְטַעַר תַּחַת בַּעֲלָה דְתַנָּא דְמִתְנִיתִין

דְהָתֵם חִישׁ לְכַחֵשׁ גּוֹפֵנָא מִדְקָתִי שְׁהָאֲנִס נֹתֵן אֶת הַצֶּרֶךְ וּמִפְתָּה פְטוֹר וּמִדְפֻטְרִין מִפְתָּה אֲלֵמָא חִישׁ לְכַחֵשׁ גּוֹפֵנָא מִזָּה שְׁסוּפָה לְהַצְטַעַר תַּחַת בַּעֲלָה הַלְכָר כְּעִי צֶעַר דְמֵאִי: הוּא

היה סיים מסאני אוכמי. משמע שלא היו גילין במגעלים שחורין וכן משמע בסדר תעניות אלו (ותענית כב. ושם) דקאמר אדכיהי אָתא והוא גברא דסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטי כדי שלא יכיר בו שהוא יהודי ותימה דבפ"ק דביצה (דף טו.) תנן אין משלחין מגעל לכן ביר"ט מפני שצריך ביצת הגיר להשחירו משמע שלא היו נוגעים אלא שחור ואומר ר"ת דהמגעל ודאי היה שחור אבל

היה סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא אשכחיהו דבי ריש גלותא וא"ל מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילנא אירושלים אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים סבור ויהרא היה אתויה וחבשוהו אמר להו גברא רבה אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא אמרו ליה בעי את אמר

להו האי מאן דקין פופרא מאי משלם אמרו ליה משלם דמי פופרא והא הוה תמרי א"ל משלם דמי תמרי אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה אמרו ליה אימא לן את את אמר להו בששים אמרו ליה מאן אמר פותחין אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קיים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושקבוחו: ר"ש אומר אכלה פירות גמורים כו': מ"ט הא דאמר רחמנא ובער בשדה אחר מלמד ששמיין על גב השדה ה"מ מירי דצריך לשדה הני כיון דלא צריכי לשדה בעינייהו בעי שלומי אמר רב הונא בר חינא א"ר ירמיה בר אבא דין רב פ"מ ופסק הלכתא פ"ש דין רב פ"מ דתניא כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו אברה כתובתה דכ"ר ר"מ רבי יהודה אומר יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי ופסק הלכתא פ"ש כי היא דתנן ר"ש אומר אכלה פירות גמורין משלמת פירות גמורין אם סאה סאה אם סאתים סאתים: מתני' המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הוזהר בהן בעל המגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב: גמ' לימא תנן דלא כרבי דאי כרבי האמר עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור אמר רב פפא הכא גמור פי דרי עסקין דכיון דא"ל עיל וגדוש עיל ואמר לך הווא: מתני' השולח את הבערה ביד חרש שומה וקמן פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים שלא ביד פקח הפקח חייב אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב בא אחר וליבה המולכה חייב ליבתה הרוח כולן פטורין: גמ' אמר ר"ל משמיה דחזקיה לא שנו אלא שפסור לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מ"ט מעשיו קא גרמו לו ורבי יוחנן אמר אפילו מסר לו שלהבת פטור מ"ט צבתא דחרש גרמה לו ולא מחייב עד שפסור לו גווא סלחא

לו שבו והיינו משום דאית ליה דאחריות טעות סופר הוא:

ופסק הלכה בר"ש דאמר אכלה פירות גמורין כו'. פי ר"ח דמקא פשיטא לן בפרק נערה בכתובת (דף נא. ושם) דכל העומד לגזוז בגזוז דמי לענן בעל חוב דלא טריף להו אע"ג דפולגותא לענן שובעה בפרק שביעית דהיינו (שביעית דף מג. ושם) בענבים העומדים ליבצר אי כבצורות דמיין אי לא: **המגדיש** בתוך שדה חבירו וכו'. אצטרף למתניא או למסתמא דלא כרבי או לאשמועינן דאפילו רבי מודה בהא כדמפרש בגמרא:

לבתה הרוח כולן פטורין. פ"י דברוח מצויה איניי כדמשמע בגמ' דסתם ליבי דרוח מיירי ברוח מצויה מדפריך עלה דברייתא וליהי פוורה ורוח מסייעתו ואי ברוח שאין מצויה הא לא תהא ליה לאסופי אדעמיה וא"ת כיון דמתלבה ברוח מצויה יתחייב האחרון של הנתן עצים וואורו דבכל דוכתי אשכחן שמתחייב לענן אש כשיכול להזיק ברוח מצויה כיון אבנו וסבינו ושואו שהינן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והיוק וכופה קמת חבירו בפני הדליקה דמטא ליה ברוח מצויה ואין לחלק משום דבהנהו אין מחוסר אלא הולכת האש בעלמא ע"י רוח מצויה אבל כאן מחוסר ליבה ואין שם אש עליו ולא קרינא ביה המבעיר את הבערה דהא בפ"ק (דף טו.) אמר גחלת פקח דשביק ליה מעמאי עמאי ואולא אע"פ שמתנדנדת בטלטולו מעמאי עמאי ואולא הא אם דרקה להחלבות ע"י נגדו של חרש המטלטלה היה המוסר לו חייב הכא נמי יהיה האחרון חייב אע"פ שמוסר ליבה וי"ל דלבתה הרוח דמתני' קאי אבא אחר וליבה דהשתא הו ליבה וליבתה הרוח כברייתא דגמ' וכן משמע לשנא דכולן וכאין בליביו כדי ללבות ולא ברוח בפני עצמו כדי ללבות כמו שאפרש בגמ' ובחנם דחק לפרש דליבתו הרוח היינו וליבתו הרוח אלא נראה לפרש דליבתו הרוח היינו שליבתה הרוח בפני עצמה ברוח שאין מצויה וליבה וליבתו הרוח בגמ' בין מצויה בין אין מצויה וכגון שקודם ליבה כבר בא הרוח שלבתו לבסוף איזה רוח שיהיה דמאחר שקא כבר כך לי שאינו מצויה במצויה וכן משמע מתוך תירוצו של רבא שתיירץ כגון שליבה ברוח מצויה וליבתו הרוח ברוח שאינה מצויה מכלל דמעיקרא כ"ר שמועיקרא בא הרוח שלבסוף ליבה וכן משמע בירושלמי דמתניתין איירי ברוח שאינה מצויה דגרסין להקם ליבתו הרוח כולן פטורין ממין אמרין ברוח של אנטים אבל ברוח שהעולם מתנהג בו חייב ר' יוחנן ור"ל תריוהו אמר אפי' ברוח שהעולם מתנהג בו שפעמים הוא בא ופעמים אין בא:

בבא קמא דף נט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קעז

במשנה לעיל (נה) רבי שמעון אומר, אכלה פירות גמורים משלמת
פירות גמורים, אם אכלה סאה משלם סאה ואם אכלה סאתים
משלמת סאתים, ואין שמים אגב השדה אלא בפירות הצריכים
לשדה:

משנה

המשנה עוסקת בדין תבואה שהוכנסה לשדה של אחר ונאכלה על ידי
בהמות בעל השדה או ניווקה על ידם, על מי היתה מוטלת חובת
שמירת התבואה שישא עתה בהפסדה.
המקדש – המכניס תבואה לעשות ממנה גדיש בתוך שדה של חבירו
שלא בנטילת רשות מבעל השדה, ובאה ואכלתו בהמתו של בעל
השדה, בעל השדה פטור משלם על התבואה שניזוקה. ואם בהמת
בעל השדה החליקה על התבואה ועל ידי כך הוזקה בהן, הרי בעל
המקדש חייב בתשלומי נזק. ואם בעל התבואה המקדש – הכניס
תבואתו לעשות גדיש בפרשות ובהסכמת בעל השדה, הרי בעל השדה
חייב לשלם על התבואה שניזוקה, וכן אם הוזקה בהמתו על ידי
התבואה, פטור המכניס כיון שהכניס ברשות. ואף שלא אמר בפירוש
שמקבל עליו שמירה, מכל מקום כיון שהסכים שיכניס את התבואה
הרי זה בקבלת שמירה עליה.

גמרא

בפרק הקדום (מו). שנינו מחלוקת בין רבי לחכמים בדין זה, שדעת
חכמים היא שכשהרשה להכניס לרשותו חפץ או בהמה, הרי זה כאילו
קבל עליו לשומרה, ולרבי אין רשותו אלא רשות להכניס ואין עליו
חובת שמירה עד שקבל אותה עליו בפירוש. מבררת הגמרא: ליקא
תנן במשנה דלא ברבי, דאי ברבי האמר שאינו חייב באחריות עד
שקבל עליו בעל הפית בפירוש לשמור אין די בהסכמתו להכניסה
לרשותו. ודחה הגמרא: אמר רב פפא, הלא – במשנתנו, בנזמר בי
דבי עקיבין – מדובר בשומר הגרות, שכל בני הבקעה עושים את
גדישם בשדה אחת וממנים שומר לשמור על כל הגרות, שבוה מודה
רבי דבין דאמר ליה עייל וגדוש – שכיון שאמר לו הכנס תבואתך
ועשה גדיש, אף שלא קיבל עליו בפירוש לשמור, מכל מקום עייל
ואנזמר לך הוא – כוונתו לומר הכנס תבואתך ואשמור לך, לפי שזוהי
עבודת השומר לשמור את התבואה.
המשניות הבאות עוסקות בענייני איש שהזיקה.

משנה

השולח את הבערה – המניח אש דולקת ביד – ברשות הרש שאינו
שומע ואינו מדבר שאין בו דעת, או שופה וקמן, והלכו עם האש
והזיקו, אותם אין לחייב לפי שאינם בני דעת, ומכל מקום גם המשלח
פטור בדיני אדם לפי שהם הלכו והזיקו ולא אשו לבדה, ומכל מקום
חייב המשלח בדיני שמים. ואם שלח את האש ביד אדם פקח – בר
דעת, הרי הפקח חייב בתשלום ההזיק, והמשלח פטור לגמרי.
המשנה מבארת דין אש שנעשתה על ידי כמה אנשים, מי חייב עליה:
אם אחד הביא את האור – האש עצמה, והניחה, ולאחר מכן בא אחד
והביא את העצים, האחרון הפקח את העצים הוא החייב, והראשון
שהביא את הלהבה פטור. לפי שהראשון לא עשה כלום, שבלעדי
העצים לא היתה האש יכולה לבעור ולהזיק, לכן נחשב השני לבדו
כעושה את האש המזיקה. וכן להיפך, אם בתחילה אחד הביא את
העצים ואחר כך בא אחד והביא את האור, האחרון שהוא הפקח
את האור חייב. כל זה הוא במקום שהרוח מצויה ללבות ולהבעיר את
העצים, אך אם אין רוח מצויה, והאש היתה דועכת, וקא אחד וליקה
– הבעירה על ידי שהשיב עליה רוח, שניהם פטורים והמלקח חייב,
שעל ידי ליבוי נעשתה האש למזיקה. ואם גם בליבוי לא היה בכדי
להבעיר את האש, אלא ליקתה הרוח שאינה מצויה, כולן פטורים לפי
שלא היה להם להעלות על דעתם שתבא רוח שאינה מצויה.

היה קיים מסאני אוקמי – היו נעולות לרגליו נעליים שחורות, כמנהג
אבלים, וקא בשוקא – והיה עומד בשוק דנהדרעא. אשכחיהו רבי
ריש גלויא – מצאנוהו אנשיו של ראש הגולה ואמרו ליה – ושאלוהו,
מאי שנא הני מסאני – מדוע הנך לובש נעליים אלו דווקא. אמר להו
אליעזר זעירא, הריני לובשם משום דקא מאבילנא אירושלים –
שמתאבל אני על חורבן ירושלים. אמרו ליה האם את השיבת
לאיתאבולי אירושלים – חשוב אתה להתאבל על חורבן ירושלים.
כבור יוהרא הוה – וכל על אתויה וחכשוהו – לקחורו ואסורוהו. כאשר ראה
גאון שיש בו, ועל כל אתויה וחכשוהו – לקחורו ואסורוהו. כאשר ראה
זאת אליעזר זעירא, אמר להו, נברא רבה אנא – אדם גדול הנני,
וראי לי להתאבל על ירושלים. אמרו ליה, מנא ידעין – מהיכן נדע
שאכן אדם גדול אתה. אמר להו, יכולים אתם לבחון את ידיעותי, ועל
כן או אתון קעו מינאי מילתא או אנא איבע מיניכו מילתא – או
שאתם תשאלוני דבר הלכה ואשיב לכם, או שאשאל אתכם דבר
הלכה. אמרו ליה, קעי את – שאל אתה. אמר להו, האי מאן דקין
בופרא – מי שקצץ תמרים שאינן גמורות, כעין בוסר בענבים, מאי
משלם בדמי נזק. אמרו ליה, משלם דמי בופרא, וכיון שאין להם
עתה שום ערך, אין משלם כלום. שאל אותם אליעזר זעירא, והא הוה
– והלא סופם להיות תמרי לאחר זמן. אמרו ליה, אם כן משלם דמי
תמרי. חזר אליעזר זעירא ואמר להו, והא לאו תמרי שקל מיניה –
הלא לא לקח דימנו תמרים, ולמה ישלם. אמרו ליה, אם כן, האי מאן
לו את – אמור אתה מה דינך. אמר להו, יש לשום את היזק בנפשים
דקלים הנמכרים עם הקרקע, שהקונה קרקע עם פירות מחשב בדעתו
גם את הפירות שיבואו לאחר זמן, ונמצא שכשקצץ את הכופרא ירד
ערכה להמכר. אמרו ליה, מאן אמר בנותיה – מיהו האומר כמוך.
אמר להו, הא שמואל חי ובית דינו קיים, ויכולים אתם לשואלו מהו
הדין בזה. שדרו קמיה דשמואל – שלחו את הדברים שאמר אליעזר
זעירא לפני שמואל. אמר להו שמואל, שפיר קאמר לבו – יפה אמר
לכם שכן יש לשום בנפשים. וראו אנשי ראש הגולה שאכן אדם גדול
הוא וראוי להתאבל על ירושלים ושקבוחהו – הניחורו:

שנינו במשנה, רבי שמעון אומר אכלה פירות גמורים כו' משלמת
פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתיים סאתיים, שאין שמים אגב
השדה כלל:

הגמרא מבארת את דעת רבי שמעון במשנה:

מאי מעמא, לפי שסובר דהא דאמר רבנא – שמה שאמרה התורה
(שמות כד ב) 'ובער בשדה אחר' שמה דרשנו לעיל (נה) שהפסוק
מלמד ששמן את הנזק על גב השדה כולה. הני מילי – אין דברים אלו
אמורים אלא במידי – דבר דצריך לשדה, כגון פירות שאינם גמורים,
ואילו הני – פירות אלו שהם גמורים, כיון דלא צריכי לשדה, בעיניהו
קעי שלומי – עליו לשלםם בשלימות.

הגמרא מביאה פסק הלכה בענין:

אמר רב הונא בר חייה, אמר רבי ירמיה בר אבא, שתי שמועות
בשם רב, דין רב במעשה שהיה לפניו ברבי מאיר, ובמקרה שיבואר
להלן, ופסק הלכתא – לימד לתלמידים הלכה פסוקה לדורות ברבי
שמעון. מה שאמרנו שדן רב ברבי מאיר, הוא רבי מאיר בברייתא זו,
דתניא, כתב אדם לראשון שהוא מוכר לו את השדה המיוחדת
לכתובת אשתו, והלך אותו אדם לאשה שתחתום גם כן על מכירה זו
לפי שללא הסכמתה הרי היא משועבדת לכתובתה ותחזור ותגבה
ממנו כבשתתבע כתובתה, ובה להחתימה שתותר על שדה זו, ולא
חתימה לו, ושוב מכר הבעל את השדה לשני והלך לאשה והסכימה
למכירה וחתמה לו עליה, אכרה כתובתה, לפי שמחלה עליה
במכירה זו, ואינה יכולה לומר שלא התכוונה באמת למכירה אלא
נחת רוח עשתה לבעלה, שאם כן היה לה לחתום כבר לראשון, ומוכח
שאינה חפצה בנחת רוח שלו, ומה שחתמה לשני, באמת חתמה. דברי
רבי מאיר. רבי יהודה אומר, גם באופן זה שלא חתמה לראשון יכולה
היא עדיין שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אהם מה לכם עלי, ובה
דן רב כרבי מאיר. ופסק רב הלכתא ברבי שמעון, כי הא דתנן

גם על קוצים גם על גדיש גם על קמה וגם על שדה, ואין די שיכתב
אחד מהם וממנו נלמד לשאר דברים שחייב עליהם. צריכי, דאי כתב
רחמנא רק קוצים, הוה אמינא שרק על קוצים הוא דחייב רחמנא
אם הזיקם, משום דשכיח אש נפיהו ושכיח דפשע – שדרך קוצים
להיכלל באש ומצוי שאין נזהרים שלא לגרום לשריפתם, ולכן יש
לתלות שאף הוא פשע וגרם לשריפתם, אבל אם אכלה האש גדיש של
תבואה, כיון דלא שכיח אש נפיהו ולא שכיח דפשע – אין דרך
לשרוף גדיש ונזהרים אנשים בשמירת אישם שלא תשרוף גדיש, ואימא
לא חייבתו תורה על שריפתה, שחיי יש לתלות שאנוס היה בכך, על
כן כתבה תורה שחייב גם על גדיש. ואי כתב רחמנא רק גדיש, הוה
אמינא – הייתי אמר שרק על גדיש חייב רחמנא, משום דהפסד
מריבה הוא לבעליה, כאשר הוא נשרף, אבל על נזק קוצים דהפסד
מוקטף הוא, אימא לא חייבתו תורה, לכך הוצרכה התורה לומר שחייב
גם על קוצים. ממשכה הגמרא לבאר: קמה' שאמרה תורה שחייב על
שריפתה, למה לי, ללמדנו מה קמה בגלוי – כשם שהתבואה
המחוברת ועומדת בקרקע, היא גלויה, אף בגל שאר נזקי אש לא
חייבה תורה אלא כאשר הדבר הניזק הוא בגלוי, אך אם שרפה איש
דבר הסמוך וחבוי, אינו חייב על כך. שואלת הגמרא: ולרבי יהודה
(להלן סא): דמתניב אנוכי טמון באש – הסובר שגם אם שרפה דבר
הסמוך חייב, קמה שהוכירה תורה שחייב עליה, למה לי, משיבה
הגמרא: אם הפסוק לרבות כל בעלי קומה – כל דבר שעומד גבוה,
ולא רק שדה ואבנים, ומכאן למדים שחייב גם על שריפת בעלי חיים
ואילנות. שואלת הגמרא: ורבנן שלמדים מ'קמה' לפטור טמון באש,
לרבות כל בעלי קומה מנא להו – מהיכן להם ריבוי לזה. משיבה
הגמרא: נפקא להו – למדים הם זאת מ'או' תקמה, שתיבת 'או' באה
לרבות כל בעלי קומה. שואלת הגמרא: ורבי יהודה המרובה מתיבת
קמה' כל בעלי קומה, מה למדים מתיבת 'או'. משיבה הגמרא: מ'כפי'
ליה לחלק לחלק בין גדיש לקמה, שלא תאמר שחייב רק אם אכלה
גם קמה וגם גדיש, אלא חייב אף אם אכלה רק אחד מהם או גדיש או
קמה. שואלת הגמרא: ורבנן שלמדים מ'או' לרבות כל בעלי קומה,
לחלק מנא להו – מניין להם לחלק שחייב גם על אחד מאלו בלבד.
משיבה הגמרא: נפקא להו – למדים הם זאת מ'או' השדה, שתיבת
'או' זו מיותרת היא לדרשה זו. שואלת הגמרא: ורבי יהודה שלמד
מ'או' הקמה לחלק, מה הוא דורש מתיבת 'או' שנכתבה בשדה.
משיבה הגמרא: אידי דכתב רחמנא או' תקמה' – אגב שכתבה תורה
תיבת 'או' לגבי קמה ללמד לחלק, כתב גם או' השדה אף ששתיבת
'או' זו אינה נצרכת לשום דרשה. ממשכה הגמרא לבאר: 'שדה'
שאמרה תורה שחייב על שריפתה למה לי, לאתויי – לרבות שאף אם
האש לחקה את נירו – חרישת חבירו שלא נזרעה עדיין וסבסכה –
שיכחה את אגניו וניזוק, חייב. שואלת הגמרא: ולכתוב רחמנא
'שדה' שחייב על נזקה, דהיינו כשליכחה נירו וסבסכה אבניו, ולא כפי'
הנך – ולא יצטרך הכתוב להזכיר את האחרים, קוצים גדיש וקמה,
שחייב גם על נירו ואבניו חייב פשוט שחייב גם עליהם. משיבה הגמרא:
צריכא דאי כתב רחמנא רק שדה, הוה אמינא שאין כוונת הכתוב
לשדה עצמה, אלא לומר שרק אם שרפה האש מה ששדה, דהיינו
תבואה, אין – כן חייב, אבל אם שרפה מידי אחרים – דבר אחר, דהיינו
את השדה עצמה, נירו ואבניו, לא יתחייב, קא משמע לן – לכך
השמיענו התורה בתיבת 'קמה' שחייב על התבואה, ותיבת 'שדה'
מיותרת ללמוד הימנה שחייב גם על השדה עצמה, בליכחה נירו
וסבסכה אבניו. ונתבאר גם למה כתבה התורה שדה.

הגמרא דורשת את הפסוק בדברי אגדה: אמר רבי שמואל בר כהנא,
אמר רבי יוחנן, אין פורענות – גזירה רעה באה לעולם, אלא בזמן
שהרשעים בעולם, ואינה מתחלת להפרע אלא מן הצדיקים תחלה,
שנאמר (שמות כב ה) כי תאש אש ומצאה קצים, ויש לפרש את
הפסוק בדרך רמז, שאימתי תאש דהיינו פורענות, ויצאה ובאה לעולם,
בזמן שקוצים שהם הרשעים, מצוין לה, דהיינו בזמן שיש רשעים
בעולם, ואינה מתחלת להפרע אלא מן הצדיקים תחלה, שנאמר
(שם) וינאכל גדיש שהם הצדיקים, וכיון ש'וינאכל גדיש' לא נאמר

או סלףא – עצים דקים ושרפא – נר דולק, דההוא – שבוה ודאי
מעשה ידיה – שלו גרמו לחוק.
שנינו במשנה, שלח ביד פסקת חייב וכו' בא אחר וליבה
המלכה חייב:
הגמרא מבררת את הגירסא במשנה: אמר רב נחמן בר יצחק מאן
דתני – מי ששונה 'בא אחר וליבה' לא משתבש – אינו טועה, וכן מאן
דתני – מי ששונה 'בא אחר וליבה', לא משתבש – אינו טועה. מאן
דתני 'ליבה' לא משתבש, דכתיב (שמות ג ב) וירא מלאך ה' אליו
בליבה אש' ופירושו להבת אש, הרי שלהבה נקראת לבה על שם
ליבויה. ומאן דתני 'ציבה' לא משתבש, דכתיב (ישעיה נז יט) 'בזרא
ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה', שהקדוש ברוך הוא
יברא ויחדש לישראל צורת דיבור של שלום, הרי שניב הוא ביטוי של
דיבור, וכשאדם מדבר מנענע שפתי ויוצא מהם רוח, לכן ניתן לקרוא
להשבת רוח בכדי להבעיר את האש בלשון ניבוי, ולומר 'בא אחר
וניבה'.

שנינו במשנה, לכתה הרוח כולן פטורין:
הגמרא מביאה ברייתא דינאי ליבוי אדם ורוח באש אחת: תנו רבנן,
אם אדם ליבה אש ולכתה גם הרוח המצויה את אותה אש, אם יש
בכח לבויו שלו לבדו בכדי ללפותה לאש, וברוח לבדה אין בכדי
ללבות, חייב המלכה, ואם לאו – ואם גם בליבויו שלו לבדו אין בכדי
ללבות, פטור. הגמרא מבררת את טעם דברי הברייתא. מקשה הגמרא:
אמאי – מדוע הוא פטור, שיהא חייב כמו שמצאנו בזורה
בשבת ורוח מסייעתו, והיינו שהוא מפריד את המוץ מהתבואה על
די הגפת התבואה ברוח, שחייב על כך משום מלאכת זורה, הרי שאף
שרק בצירוף הרוח נעשית הזרייה, בכל זאת נחשב הוא כעושה
המעשה כולו וחייב, וכמו כן לענין נזקי האש יתחייב כמבעיר האש אף
שלא הבעיר לבדו אלא בצירוף הרוח. מביאה הגמרא ארבע תשובות
לשאלה זו: אמר אבבי, קמא כמאי עסקין – בגין שליבה הוא מצד
אחד ובעד זה לא נתלבה כלל, אלא לכתה הרוח מצד אחר, לכן הוא
פטור לפי שליבויו לא הועיל כלום, ואין המדובר שליו שניהם כאחד
באותו מקום. רבא אמר, מדובר בברייתא בגין שליבה ברוח מצויה
ובזה עדיין לא נתלבה האש, ולאחר מכן באה ולכתה הרוח ברוח
שאינה מצויה, ולא היה לה היתר על דעתו שתבא רוח שאינה
מצויה ותבעיר את האש. ומה שזורה חייב על זרייה ברוח, הוא משום
שזורה ברוח מצויה, שגם היא מספיקה בכדי להפריד את המוץ
מהגרעינים. רבי זירא אמר, בגין דצמחה צמורי – מדובר במקום
שלא ליבה על ידי נשיבת רוח אלא הוציא חום הבל פיו על ידי
נשימתו, ואין זה ליבויו כלל. לדעת אמוראים אלו, אם יש בליבויו
בצירוף הליבויו של רוח מצויה בכדי ללבות, חייב, כזורה ברוח. רב אשי
חולק על כך. רב אשי אמר, חלוק דין זורה בשבת מדין אש, ולעולם
כיון שליבויו נצרך לסיועה של הרוח איננו מתחייב על אש זו, שאינו
נחשב כעושה האש, וכי אמרין – ומה שאמרנו שזורה בשבת ורוח
מסייעתו שחייב, הני מילי – זהו רק לענין איסור שבת, לפי דמלאכת
מחשבת אסרה תורה, דהיינו שהתורה אסרה כל מלאכה שחשב
וכיוון לעשותה, ובזורה כוונתו היתה שעל ידי הרוח תזורה התבואה
ונתקיימה מחשבתו, ולכן חייב. אבל קמא לגבי נזיקין גרמא בעלמא
הוא, כיון שלא עשה לבדו את האש, אלא רק גרם לה בצירוף הרוח,
ונגרמא בגין קין פטור.

משנה

משנתנו מבארת על מה חייבים בנזקי האש: השולח את העצרה
והכלה עצים, או אפילו רק סיכסכה אבנים, או ליכחה עפר – ניר
חרישה והתקלקל, חייב המבעיר שלם, שנאמר (שמות כב ה) כי
תאש אש ומצאה קצים, וינאכל גדיש או תקמה או השדה, שלם
ישלם המבעיר את העצרה:

גמרא

הגמרא דורשת את הפסוק: אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא שחייב

1 **פלתא.** עציס דקיס: ניבה. כשאדם מדבר מנענע שפתיו ורוח יוצא: ליתוי בווידה. דחייב
2 משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשהוא מגביה התבואה ברוח שקורין
3 פלוי: אחר. דלא אהני איהו: כגון שליפה ברוח מצויה. כשמתחיל ללבות לא היה
4 הרוח נושבת בחזקת ולא היה מבכיר בכך ובאתה רוח שאינה מצויה ולבותו דמילתא דלא
5 סליק אדעתא הוא אכל וזרה לענן שבת סגי לה

6 ברוח מצויה ולחייב איכפו: צמורה. לשון
7 אישטא צמירקא (שבת דף סו.) חמימות כלומר
8 שלא נפח ממש אלא בנשימה בדרך המחקם
9 בנשימותו את ידיו דאין זה ליבוי כלל: מלאכת
10 מחשבת. נחמיהה מחשבתו דניחא ליה ברוח
11 מסייעתו: **מתני'** או עשר. לחכה נירו
12 ונתקלקל: **גמ'** רשכיה אש גפיהו. אין בני אדם
13 מוזרחין כגון דלכך עומדין הלכך איכא למימר
14 זה פשע: אבל גדיש בוי. דאיכא למימר אגוס
15 הנהו [ולר"י]. פלוגתא דרבי יהודה בהאי פירקא
16 (ד' סא): כל בעלי קומה. אף בעלי חיים ואילנות:
17 נירו. חרישה שלא נורע. כסוקו שייך באגנים
18 לחיכה בשאר דברים: הנה אמרנא מה שבשדה.
19 תבואה קאמר קרא ולא חרקה ממש להכי כרב
20 קמה בהדיא דהשתא אתרבי שדה לגופה של
21 חרקה: הכי ירסין בולי האי נמי לאין דמיין.
22 כלומר להכליל חשבוים הצדיקים ופסידים
23 לפורענות: טיבותא הוא. שלא יראו כרעה
24 העתידה לבא דכתיב בו:

בבי

סלתא שרנא דההוא ודאי מעשה ידיה גרמו: שלח
בד פקח הפקח חייב וכו': אמר ר"נ בר יצחק מאן
דתני ליבה לא משתבש ומאן דתני ניבה לא משתבש
מאן דתני ליבה לא משתבש דכתיב בלבת אש ומאן
דתני ניבה לא משתבש דכתיב בורא ניב שפתים:
לבתה הרוח פולן פטורין: ת"ר ליבה ולבתה הרוח
אם יש בלבויו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור
אמאי ליתוי בווידה ורוח מסייעתו אמר אביי הקא
במאי עסקין כגון שליפה מצד אחד ולבתה הרוח
מצד אחר רבא אמר כגון שליפה ברוח מצויה ולבתה
הרוח ברוח שאינה מצויה ר' יורא אמר כגון דצמורה
צמורי רב אשי אמר כי אמרין וורה ורוח מסייעתו
ה"מ לענן שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל
הקא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנקין פטור: מתני'
השולח את העברה ואכלה עצים או אגנים או עפר
חייב שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל
גדיש או הקמה או השדה שלם ושלם המכעיר את

18 **העברה: גמ'** אמר רבא למה לי דכתב רחמנא קוצים גדיש קמה ושלח צריכי דאי כתב
19 רחמנא קוצים ה"א קוצים הוא דחייב רחמנא משום דשכיח אש גפיהו וישכיח דפשע אבל
20 גדיש דלא שכיח אש גפיהו ולא שכיח דפשע אימא לא ואי כתב רחמנא גדיש הנה
21 אמינא גדיש חייב רחמנא משום דהפסד מרובה הוא אבל קוצים דהפסד מועט אימא לא
22 קמה למה לי מה קמה בגלוי אף כל בגלוי ולר' יהודה דמחייב אגוני טמון באש קמה
23 למה לי לרבות כל בעלי קומה ורבנן לרבות כל בעלי קומה מנא להו נפקא להו מאו
24 הקמה ורבי יהודה או מיבעי ליה לחלק ורבנן לחלק מנא להו נפקא להו מאו השדה ורבי
25 יהודה אידי דכתב רחמנא או הקמה כתב או השדה שדה למה לי לאתויי לחכה נירו
26 וסכסכה אבניו ולכתוב רחמנא שדה ולא בעי הנך צריכא דאי כתב רחמנא שדה הנה
27 אמינא מה שבשדה אין מיד אחרתא לא קמ"ל אר"ש בר נתנאי א"ר יונתן אין פורענות
28 באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר
29 כי תצא אש ומצאה קוצים אימתי אש יוצאה בזמן שקוצים מצוין לה ואינה מתחלת אלא
30 מן הצדיקים תחלה שנאמר ונאכל גדיש ואכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש שנאכל
31 גדיש כפר: תאני רב יוסף מאי דכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר כיון
32 שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים
33 תחלה שנאמר והכרתי ממוך צדיק ורשע כבי רב יוסף פול' האי נמי לאין דומין א"ל
34 אביי טיבותא הוא לגפיהו דכתיב כי מפני הרעה נאסף הצדיק אמר רב יהודה אמר רב

לעולם

1 **רב** אשי אמר כי אמרין וורה ורוח מסייעתו הני מילי לענן שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וכשגורם לזרות הרוח דמסייעתו הוי מלאכת מחשבת ולחייב חייב בגרמא וידיה זו אבל
2 עושה מעשה של וורה בפני עצמו לא אקרי (וורה) לכך הקא לא מקרי מבכיר אלא גורם התורה לא חייבה אלא מבכיר ולא גורם (אלא) העברה ע"י רוח המסייעתו ולחייב חייב
3 הא גרמא לענן האש ככל שאר גרמות דקרי' גרמא כגון פטור ומר רב בר אשי דפריך גבי רקתא בלא יחפור (כ"ב דף כו.) ושם נאני שאנא מוזהר ורוח מסייעתו מצי סבר כרב אשי דהקא
4 דהקם לענן חיוב דהרקה חשיב גירי דיליה וצריך להרדיק ואפי' ר' יוסי כמו דהרקה סולם מהשוכך חשיב גירי דיליה לענן דהרקה אע"ג דלא חשיב ליה הקם אלא גרמא דפטור
5 מתשלומין מי"מ אסור וצריך להרדיק וכן היוצא מתחת הפטיש דחשיב מוסיף דניחא ליה דתיל ומכה בכה כל כך שאור גמור כחו יזיק ברוח מצויה וכן משני בלא יחפור ולא רצה
6 להעמיד שמחה כל כך בכה עד שמוסיף בכה אדם לבדו בלא רוח דאם כן לא הנה תני לה גבי נקין דאש אלא גבי נקין דאדם: **והקא** גרמא בנקין. מתוך כך נראה דאם שנים הביאו
7 עצים ואור וליבו שניהם ואין בכל אחד כדי ללבות פטור ותימה הוא:

1 **לרבות** כל בעלי קומה. כגונטרס פירש כל ב"ח אבל בירושלמי משמע דמריב אילנות וכל דבר המחובר והכי איתא הקם אי מה גדיש מיוחד שהוא תלוש מן החרקה אף כל שהוא תלוש
2 מן החרקה ת"ל או הקמה:

לעולם

1 **ליבה** ולבתה הרוח אם יש בלבויו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור. כשאין ברוח בפני עצמו
2 כדי ללבות מיירי דאי בשניש בו כדי ללבות אפילו כשיש בלבויו המלבה כדי ללבות
3 למה יתחייב דבלאו אידו נמי היה הולך ומוסיף אלא ודאי כשאין ברוח כדי ללבות מיירי ולכך
4 כשיש בלבויו כדי ללבות חייב המלבה כי הוא עשה הכל דהנה ליה כמו זה: יכול וזה אינו
5 יכול דחשיב אינו יכול מסייע שאין בו ממש בפרק
6 המצניע (שבת ד' עג.) ושם ואם אין בלבויו כדי
7 ללבות אע"פ שגם ברוח אין כדי ללבות פטור
8 דלא מחייב משום אשוי אלא אם כן עשה כל כך
9 בפני עצמו בלא סיוע הרוח או דבר אחר שיוכל
10 להזיק ברוח מצויה אחר גמר המעשה שלו דהכי
11 משמע המכעיר את העברה שבפני עצמו עשה
12 את העברה שיוכל להזיק ברוח מצויה ולכך כאן
13 פטור דבלאו ליבוי לא היה: יכולה להזיק
14 והליבו דהיינו גמר שפיתא לא עשה המלבה
15 בפני עצמו ופריך אמאי פטור ליהוי כשעושה
16 הליבו ע"י סיוע הרוח כאילו עשה בפני עצמו
17 כמו לענן שבת דחשיב וורה ורוח מסייעתו
18 כעושה בפני עצמו ומשני אביי הקא במאי
19 עסקין כגון שליפה מצד אחד שבענן זה אין
20 דרך הרוח לסייע ולכך כי מתרמי נשמייע
21 בליבו הרוח פטור דלא הנה ליה לאסוקי
22 אדעתיה שיצטרף ליבוי הרוח עם ליבו דלא
23 שכיח שיצטרפו ולא הו"ל להזכיר בכך יותר
24 מברוח שאין מצויה כך פרי' ויעוד יש לפרש כגון
25 שליפה מצד אחד שאין בלבויו ללבות כל
26 המדורה ולא ברוח אלא צד אחד דמדורה ליבה
27 הוא וצד אחר ליבה הרוח ואם לא היה
28 המדורה מתלבה כי אם מצד אחד הנה וולך
29 וכה מתחמת שהוא מועט ומחמת שהאש
30 מתחברת יחד מתגדלת האש ומקטת ולא דמי
31 השתא לורה ורוח מסייעתו דמה שליפה לא
32 סיעה הרוח כלום:

1 **רבא** אמר כגון שליפה ברוח מצויה וליבתה
2 דרוח ברוח שאין מצויה. ודפ' אם יש
3 בלבויו כדי ללבות עם רוח מצויה חייב דחשיב
4 כאילו עושה הכל בפני עצמו ואם לאו שאין
5 בלבויו בהדיא רוח מצויה כדי ללבות אלא ע"י רוח
6 שאין מצויה שסייעתו נעשה המלבה פטור דברוח
7 שאינה מצויה לא הנה ליה לאסוקי אדעתיה:
8 **ר"י** וירא אמר כגון דצמורה צמורי. לא נפח כאור
9 כעין נשיבת הרוח אלא חום הכל פיר הוציא על
10 האור ללבותו וזהו קאמר אם יש בלבויו בפני
11 עצמו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור אע"פ
12 שבסיעה הרוח מלבה דלא הנה ליה לאסוקי
13 אדעתיה שתצטרף נשיבת הרוח לצמור שלו
14 ויסמיע על ידה ללבות דלא שכיח מתצטרף
15 נשיבת הרוח עם הצמור לסייע כי הם מקלקלים
16 זה את זה אע"פ ששניהם מצד אחד כי הצמור חם
17 ודורות קרי:

1 **רב** אשי אמר כי אמרין וורה ורוח מסייעתו הני מילי לענן שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וכשגורם לזרות הרוח דמסייעתו הוי מלאכת מחשבת ולחייב חייב בגרמא וידיה זו אבל
2 עושה מעשה של וורה בפני עצמו לא אקרי (וורה) לכך הקא לא מקרי מבכיר אלא גורם התורה לא חייבה אלא מבכיר ולא גורם (אלא) העברה ע"י רוח המסייעתו ולחייב חייב
3 הא גרמא לענן האש ככל שאר גרמות דקרי' גרמא כגון פטור ומר רב בר אשי דפריך גבי רקתא בלא יחפור (כ"ב דף כו.) ושם נאני שאנא מוזהר ורוח מסייעתו מצי סבר כרב אשי דהקא
4 דהקם לענן חיוב דהרקה חשיב גירי דיליה וצריך להרדיק ואפי' ר' יוסי כמו דהרקה סולם מהשוכך חשיב גירי דיליה לענן דהרקה אע"ג דלא חשיב ליה הקם אלא גרמא דפטור
5 מתשלומין מי"מ אסור וצריך להרדיק וכן היוצא מתחת הפטיש דחשיב מוסיף דניחא ליה דתיל ומכה בכה כל כך שאור גמור כחו יזיק ברוח מצויה וכן משני בלא יחפור ולא רצה
6 להעמיד שמחה כל כך בכה עד שמוסיף בכה אדם לבדו בלא רוח דאם כן לא הנה תני לה גבי נקין דאש אלא גבי נקין דאדם: **והקא** גרמא בנקין. מתוך כך נראה דאם שנים הביאו
7 עצים ואור וליבו שניהם ואין בכל אחד כדי ללבות פטור ותימה הוא:

1 **לרבות** כל בעלי קומה. כגונטרס פירש כל ב"ח אבל בירושלמי משמע דמריב אילנות וכל דבר המחובר והכי איתא הקם אי מה גדיש מיוחד שהוא תלוש מן החרקה אף כל שהוא תלוש
2 מן החרקה ת"ל או הקמה:

לעולם יבנס אדם כבי טוב. מדקדק ר"ת מדמקדים בניהא ליציאה דבבנס מעיר אחרת
איירי מדקדק ברשי פסחים (דף ד. ו.ש) מאברהם דמצפרא סגי לזרזו מצות
דכתיב וישכם אברהם בבקר ודלקמא משום כי טוב הוא דלא השכים אלא ודאי מביתו לא
שויך למימר שצא כבי טוב שמכיר המוקשים והפחדים ואע"ג דהבא מימי קרא ואתם

לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר משמע
דמביתו נמי מיירי יש לומר דכיון דהוא סכנתא
חשיב כמו לעיר אחרת ובפ"ק דתענית (דף י) **2**
מייתי קרא דהבקר אור ור"י אומר דאין לדקדק
בהו דאורחיה דגמרא בבקי בפרק במה מדלקין
(שבת דף לד:) בין השמשות דכרף עין זה נכנס וזה
יוצא ובפרק עושין פסין (עירובין דף כא.) נמי
אמרין אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד וזה
דלית מושכם אברהם בבקר שפיר לית דמשום
כי טוב לא היה צריך לאמר בין דאול דלבר
מצוה דשלוהי מצוה אין נזקיק

שפלאך המות מפקד שם בלוי. לא גרסין
שנאמר למכמש פקיד בלוי דגבי
עשרה מקשות של סנהדרין כתיב האי קרא
(ביעשה י) בא על עית עבר במגדון למכמש
פקיד בלוי

מהו להציל עצמו בממון חבירו. איבעיא ליה אי
חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח
נפש:

דלא שביק להו לאחלופי. בתרתייהו כתיב
והצילה של שעורים שלא טהלה ע"מ
לשלם עדשים ושל עדשים שלא לקחה ממי
שוקה בה:

ד"ג

באמצע הדרכים דכיון דהיכא ליה רשותא מסגי להדיא שלום בעיר אל יהלך בצדי דרכים
דכיון דלית ליה רשותא מחבי בחייו ומסגי ת"ר דבר בעיר אל יבנס אדם יחיד לבית הכנסת
שפלאך המות מפקד שם בלוי וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה

ת"ר פלבים בוכים מלאך המות בא לעיר פלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית בהו נקבה: יתיב רב אמי ורב אסי
קמיה דר' יצחק נפחא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר
שמעתתא ולא שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקונה
ילדה מלקטת לו לבנות זקונה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מפאן ומפאן אמר להן אי הכי אימא לכו מלתא דשויא לתרתייכו

כי תצא איש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ושלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי אני
הציתי איש בציון שנאמר ויצת איש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר ואני אהיה לה חומת אש סביב
ולכבוד אהיה בתוכה שמעתתא פתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו: ויתאזהר דוד ויאמר מי

ישקני מים מבזר בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבזר בית לחם אשר בשער [וגו']
מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר ר"ג טמון באש קמיבעיא ליה אי כר' יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב
הונא אמר גדישים דשעורים דישאל להו דהוו מפורי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה

אסור להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה [ומלך] פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורבנן ואיתימא רבה בר מרי
אמרו גדישים דשעורין דישאל להו וגדישין דעדשים דפלשתים וקא מיבעיא להו מהו ליטול גדישין של שעורין דישאל ליתן
לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע
הוא אבל אתה מלך אתה וּמֶלֶךְ פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חר קרא ותהי

שם חלקת השדה מלאה עדשים וכתיב חר קרא ותהי חלקת השדה מלאה שעורים אלא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חר קרא ותהי
לחגי תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים דישאל להו מיפמרו בהו פלשתים בשלמא למאן דאמר למקלי היינו דכתיב
וימתצב בתוך החלקה ויצילה אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי בשלמא הני תרתי היינו דכתיב תרי קראי

ה"ג

כבי טוב. בעוד חמה זורחת ללן במלון ולא ימתין עד שתחשך ולבקר לא ישיכם לצאת
עד שאיר כי טוב לינשא מעליא האור כי טוב כלומר טוב הוא לצאת בו ולקבנס בו מפני
המזיקין והליסטיין: תרב. תרב של מלאך המות: אימא. אימת מות של מלאך ולא בגלוי
כל כה: רתמא. דבר: סבר כו. סתם חלונות: אם אפרנו כו. בארבעה אנשים מצורעים:
דליכא ספק נפשות. במקום שתגלה שם: תא
שמי. וסיפיה דקרא ועתה לכו ונפלה אל מחנה
אדם אם יחיונו נחיה וגו' וה"מ דלית בהו נקבה
דהתם משום נקבה הוא דעבדי דשויא
לתרתייכו. אגדתא ושמעתתא בדבר אחד
ושניכם שוין בה שתתריצו ותפצו בה: כי תצא
מעצמה. אגדנו גרמנו לו שקלקלנו והבטיח
הקב"ה לשלם כאילו הוא הבעירה: פתח הכתוב
בנזקי. שהיוק ממונו דכתיב כי תצא משמע
מעצמה שהחליק בתוך שלו והלכה ודלקה
בתוך של חבירו: וסיים בנזקי גופו. שקראו
מבעיר בנדים: משום חציו. בזורק חץ משויק
למורוק דאידו גופיה עבדי קבא נמי אידו גופיה
עבדי ונפיק מיניה לחיבו דר' דברים אם הווק
בה אדם כדאמרין בפ"ב (דף כג.) אשר בשער.
סנהדרין וקני השער: טמון באש קמיבעיא ליה
מעשה בא לפקו במחנה שחרפו אנשיו גדיש
של ישראל ונצרך לשאול הלכה אם חייבין
לשלם בלים הסמוכים בתוכו כר' יהודה או
פטורין כרבנן: גדישין דשעורין תוי. אקרא סמיך
דכתיב ותהי חלקת השדה מלאה שעורים: מלך
פורץ. גדר שדה אחרים לעשות לו דרך
ולאובלוסין שלו דאמר' בב"ב (דף ק) דרך המלך
אין לה שיעור: מלאה שעורים כו. בדברי הקומים:
מלאה עדשים. בספר שמואל: ויצילה. שלא
ישרפוה ודאלי ואסור להציל את עצמו בממון
חבירו:

ה"ג

ת"ר פלבים בוכים מלאך המות בא לעיר פלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית בהו נקבה: יתיב רב אמי ורב אסי
קמיה דר' יצחק נפחא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר
שמעתתא ולא שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקונה
ילדה מלקטת לו לבנות זקונה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מפאן ומפאן אמר להן אי הכי אימא לכו מלתא דשויא לתרתייכו

כי תצא איש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ושלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי אני
הציתי איש בציון שנאמר ויצת איש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר ואני אהיה לה חומת אש סביב
ולכבוד אהיה בתוכה שמעתתא פתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו: ויתאזהר דוד ויאמר מי

ישקני מים מבזר בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבזר בית לחם אשר בשער [וגו']
מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר ר"ג טמון באש קמיבעיא ליה אי כר' יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב
הונא אמר גדישים דשעורים דישאל להו דהוו מפורי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה

אסור להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה [ומלך] פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורבנן ואיתימא רבה בר מרי
אמרו גדישים דשעורין דישאל להו וגדישין דעדשים דפלשתים וקא מיבעיא להו מהו ליטול גדישין של שעורין דישאל ליתן
לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע
הוא אבל אתה מלך אתה וּמֶלֶךְ פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חר קרא ותהי

שם חלקת השדה מלאה עדשים וכתיב חר קרא ותהי חלקת השדה מלאה שעורים אלא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חר קרא ותהי
לחגי תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים דישאל להו מיפמרו בהו פלשתים בשלמא למאן דאמר למקלי היינו דכתיב
וימתצב בתוך החלקה ויצילה אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי בשלמא הני תרתי היינו דכתיב תרי קראי

אלא

בבא קמא דף ס עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קפא

לְעוֹלָם וְיָנֵס לְעִיר אֶרֶם הַמְהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ, וְיִלְוֶן בִּאֲכֻסְנִיהָ כְּבִי מוֹב – בעוד
החמה זורחת ומאיר היום, וַיֵּצֵא מִזְחָלְעִיר לְדֶרֶךְ כְּבִי מוֹב – בעת שהאיר
היום בבוקר, שְׁנָאֵמֶר (שמות יב כב) וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח
בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר, שהיום הוא הזמן הטוב לצאת ולהכנס בו מפני המזיקין
והליסטים המצויים בלילות.
הגמרא דורשת מפסוקים כיצד לנהוג בעיתות סכנה: תָּנִינוּ רַבִּנּוּן
בברייתא, אם יש מגפת דָּבָר בְּעִיר, בְּנֵס רַבִּנְלִיף – הסתגר בביתך ואל
תצא לחוץ, שְׁנָאֵמֶר (שם) וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד
בֹּקֶר, הרי שבעת מגפה יש להסתגר בבית, וְאִמְרַם פֶּסוּק נוסף (ישעיה
כו ב) לֹךְ עִמִּי בֹא בְּהַרְדִּיף וְכִנֹּר דִּלְתָךְ בְּעֶדְךָ חֲבִי כְּמַעַשׂ רָגַע עַד יַעֲבֹר
זַעַם, הרי שיש להתבאר בעת הזעם עד שיעבור ויחלוף, וְאִמְרַם פֶּסוּק
אחר (דברים לב כה) מִחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב וּמִחֲדָרִים אִמְרָה, הרי
שכאשר יש סכנת חרבו של מלאך המות בחוצות יש להסתגר בחדרים.
מפרשת הגמרא את הצורך בשלושת הפסוקים: מֵאֵי וְאִמְרָה – הטעם
שהוצרכה הברייתא להביא פסוקים נוספים מלבד הפסוק הראשון
וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר, וְכִי תִיָּמָא – שאם תאמר
שהלימוד מהפסוק הראשון שיש להסתגר בבית בעת מגפה, הֲנִי מִיָּלִי
– זהו רק בְּלִילִיא – בלילה, אֲכַל בְּיָמָא – ביום לא למדנו מהפסוק שיש
לכנס רגליו. לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראייה גם לזה מהפסוק לֹךְ עִמִּי
בֹּא בְּהַרְדִּיף וְכִנֹּר דִּלְתָךְ, שִׁמְמַנּוּ לְמִדִּים שְׁגַם בְּיוֹם כֵּן, וְכֵן כִּי תִיָּמָא
– אם תאמר שהלימוד מפסוקים אלו שיש להסתגר בבית בעת מגפה,
הֲנִי מִיָּלִי – הוא רק (היָמָא) דְלִיָּבָא אִימָה מְנוּאִי – באופן שאין אימה
ופחד בבית עצמו, אֲכַל הִיָּבָא דְאִימָה מְנוּאִי – באופן שגם
בבתים ישנה אימה ופחד, שִׁמָּא תֵאֵמַר דְּכִי נָפִיק יְתִיב בְּיָנִי אִינְשִׁי
בְּצוּתָא בְּעִלְמָא מִפִּי מַעֲלִי – שעדיף שיצא וישב בין אנשים ויהיו לו
לצוותא, לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראייה שגם באופן זה יש לו להסתגר
בביתו, שִׁנְאֵמֶר מִחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב וּמִחֲדָרִים אִימָה, שִׁאֵף עַל גֵּב
דְּמִחֲדָרִים יֵשׁ אִימָה וּפְחַד, בכל זאת מִחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב ולא בבית,
ומוטב שיתגר בבית. הגמרא מביאה מעשה מענין זה: רַבָּא, בְּעִירָן
רְתִיבָא – בזמן שהיה כעס מהקדוש ברוך הוא, והיתה מגפת דבר, הָוִי
סִכְרָא בְּוִי – היה סותם את החלונות, דְּבִתְרִיב (ירמיהו ט כ) בְּיָ עֲלָה מוֹת
בְּחִלּוּנֵינוּ, שהמוות בא דרך החלון, ואם הוא סגור אפשר להנצל
הדימו.
הגמרא מביאה ברייתא אודות התנהגות בזמן רעב: תָּנִינוּ רַבִּנּוּן בברייתא,
בעת שיש רָעָב בְּעִיר, פְּזֹר רַבִּנְלִיף – לך לחפש מזון, ואל תשאר
במקומך, שְׁנָאֵמֶר (בראשית יב י) וְיָהִי רָעָב בְּאֶרֶץ וְיִרְדּוּ אֲבָרִם
מִצִּיבְרָה [לָנוּחַ] (ויג' שם), הרי שהלך אברהם מפני הרעב למקום
אחר, וְאִמְרַם פֶּסוּק אחר (מלכים ב' ז ד) לגבי אריבעה אנשים מצורעים
שישבו מחוץ למחנה, ואמרו זה לזה אִם אִמְרֵנוּ נָבֵא הָעִיר וְהָרָעָב
בְּעִיר וְנִתְּנוּ שָׁם וְאִם יִשְׁכְּנוּ פֶה וְנִתְּנוּ וְנִתְּנָה לָנוּ וְנִפְלָה אֵל מִחֲנֵה אֶרֶם
אִם יִחְיֶינוּ נִחִיהָ וְאִם יָמִיתֵנוּ וְנִתְּנוּ, ולמדנו מזה שבעת רעב יש ללכת
למקומות אחרים להשיג שם מזון. הגמרא מפרשת את הצורך בשני
הפסוקים: מֵאֵי וְאִמְרָה – הטעם שהוצרך הפסוק השני, וְכִי תִיָּמָא –
שאם תאמר שהלימוד שבעת רעב יש לתור אחר מזון, הֲנִי מִיָּלִי – זהו
רק הִיָּבָא דְלִיָּבָא – כשאין פֶּסֶק סכנת נִפְשוֹת בהליכה למקום אחר,
אֲכַל הִיָּבָא דְאִימָא – כשיש פֶּסֶק סכנת נִפְשוֹת, לֹא יֵלֶךְ לְמִקוּם אַחֵר,
לכן תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראייה גם לכך מפסוק אחר, שִׁנְאֵמֶר בִּפְסוּק
השני שאמרו המצורעים זה לזה שִׁמְפְּנִי הָרָעָב בְּעִיר לָכֵן וְנִפְלָה אֵל
מִחֲנֵה אֶרֶם אִם יִחְיֶינוּ נִחִיהָ, הרי שבעת רעב יש ללכת גם במקום
סכנה להשיג מזון.

דְּרַבִּינִים, מפני שמלאך המות מהלך בשולי הדרכים, דְּבִינֵן דְּלִית לִיה
רְשׁוּתָא – שכיון שאין לו רשות להרוג, מִחֲבִי חֲבִינִי וּמִכִּנִּי – מהלך
בהחבא בצידי הדרכים, ומזיק את ההולכים שם. תָּנִינוּ רַבִּנּוּן, בעת שיש
דָּבָר בְּעִיר, אֵל וְיָנֵס אֶרֶם יָחִיד לְבֵית הַנִּנְסָת מִפְּנֵי שְׁמִלְאָה הַמְּוִת
מִפְּקִיד – מניח ושומר שָׁם את בָּלְיוֹ. מוסיפה הגמרא: וְהִנֵּי מִיָּלִי – וכל
זה אינו אלא הִיָּבָא דְלֵא קְרוּ בֵּית דְּרַבִּי וְלֹא מִצְלִי בֵּית עֲשָׂרָה –
שאינן לומדים שם ילדים ואין מתפללים שם עשרה. תָּנִינוּ רַבִּנּוּן, אם
הַבְּלָכִים שבעיר בְּזָכִים, סימן הוא שִׁמְלָאָה הַמְּוִת בֹּא לְעִיר, ואם
הַבְּלָכִים שבעיר מִשְׁחָקִים – צוחקים, סימן הוא שִׁמְלָאָה הַנְּכִיבָא בֹּא
לְעִיר. מוסיפה הגמרא: וְהִנֵּי מִיָּלִי – וכל זה שהצחקו סימן לאלוהו
הנביא שבא לעיר, אינו אלא באופן דְּלִית בְּהוּ נִקְבָּה – שאין ביניהם
כלבה נקבה, שאם יש ביניהם נקבה יתכן ששחקו מחמתה ולא מפני
שאלוהו הנביא בא לעיר;
הגמרא חוזרת לדברי הלכה ואגדה השייכים לנוקא אש: יְתִיב – ישבו
רַב אֱמִי וְרַב אֶסִּי קָמִיה – לפני דְּרַבִּי יִצְחָק נִפְתָּח ללמוד הימנו, מֵר
– אחד מהם אֶמֶר לִיה לרבי יצחק נפתח, לִיָּמָא מֵר שְׁמִעְתָּתָא – ילמדנו
מורינו דברי הלכה, מֵר – והשני אֶמֶר לִיה לרבי יצחק נפתח, לִיָּמָא מֵר
אֲנִיָּתָא – ילמדנו מורינו דברי אגדה, פֶּתַח רַבִּי יִצְחָק נִפְתָּח לְמִיָּמָר
אֲנִיָּתָא – לומר דברי אגדה, וְלֹא שְׂבִיבִי מֵר – ולא נתנו השני לאומרם,
לפי שרצה שיאמר דברי הלכה. פֶּתַח רַבִּי יִצְחָק נִפְתָּח לְמִיָּמָר
שְׁמִעְתָּתָא – לומר דברי הלכה, וְלֹא שְׂבִיבִי מֵר – ולא נתנו הראשון
לאומרם, לפי שרצה שיאמר דברי אגדה. אֶמֶר לָהֶם רַבִּי יִצְחָק נִפְתָּח
לרב אמי ורב אסי, אֲמַשּׁוּל לָהֶם מִשָּׁל, לָמָּה הִדְבַּר דוּמָה, לְאֶדָם שִׁישׁ
לוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת יִלְכֶּה – צעירה, וְאַחַת יִקְרָה, והיו לו בראשו
שערות שחורות ושערות לבנות, אשתו הִילְכָה היתה מְלַקֶּסֶת לוֹ את
השערות הלבנות לפי שרצתה שיראה צעיר, ואילו האשה הִקְרָה
היתה מְלַקֶּסֶת לוֹ את השערות השחורות לפי שרצתה שיראה זקן,
נִמְצָא קֶרֶת מִכָּאן וּמִכָּאן, לפי שלא נותרו לו שערות כלל. אף אני
איני יכול לומר דבר, לפי שאחד מהם אינו נותן לי לומר דברי הלכה
והאחר אינו נותן לי לומר דברי אגדה, ונותרנו בלא כלום. אֶמֶר לָהֶם
רַבִּי יִצְחָק נִפְתָּח, אִי הָכִי – אם כך, שעומדים אתם על דעתכם והאחר
רוצה שאומר דברי הלכה והאחר דברי אגדה, אִיָּמָא לָכֵן מִלְתָּא
דְּשִׁינָא לְתַרְוִיבֵינוּ – אומר לכם דבר המתאים לשניים, הלכה ואגדה
בענין אחד. נִאֵמַר (שמות כב ה) בְּיָ תֵצְאוּ אִשׁ וּמִצְאָה קִצִּים, ומשמע
שהאש תֵּצֵא מִעֲצָמָה, ואילו סיום הכתוב 'שִׁלֵּם יִשְׁלֵם הַמִּכְנָר אֵת
הַבְּעִרָה', משמע שהובערה על ידי מבעיר ולא מעצמה, ויש לדרוש
מכך דבר אגדה ודבר הלכה. דבר אגדה הוא, שהמדובר אודות שריפת
בית המקדש, שעל אף שלא הקדוש ברוך הוא הבעירה אלא אנו
שגרמנו לזה בעוונותינו הרבים, בכל זאת אֶמֶר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֲלִי
לְשִׁלֵּם אֵת הַבְּעִרָה שֶׁהִבְעַרְתִּי בְּצִיּוֹן, כאילו הבעירה בעצמו, שהקדוש
ברוך הוא אומר אֲנִי הַצִּיְתִי אֶשׁ בְּצִיּוֹן, שְׁנָאֵמֶר (איכה ד יא) יִצְעַת אֶשׁ
בְּצִיּוֹן וְתֵאֵכֶל יִסְדֹּרְתִּיהָ, והוא ממשיך ואומר, וְאֲנִי עֲתִיד לְבָנֹתָהּ
בְּאֶשׁ, שְׁנָאֵמֶר (זכריה ב ט) וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ חֹמַת אֶשׁ סָבִיב וְלִכְבוֹד
אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. זהו דבר אגדה. ודבר שְׁמִעְתָּתָא – הלכה שיש לדרוש
מכך, שפֶּתַח הַכְּתוּב בְּנִיָּקִי מְמוֹנֵה, שהרי 'כי תצא אש' מעצמה היינו
שהבעיר אש בתוך שלו ולא עמרה, והלכה האש לשדה חבירו
והזיקה, שזהו ככל ממונו שלא שמרו והלך והזיק, וכגון שורו שהזיק,
וְכִינִים בְּנִיָּקִי נוֹפֵא, שקראו הכתוב 'מבעיר' כאילו הוא עצמו הבעיר
בשדה חבירו והזיק בידי ובגופו, לוֹמַר לָךְ שְׂחִיב עַל אֲשׁוֹ שהזיקה
מִשּׁוּם שֶׁנִּחְשַׁבְתָּ כְּחֻצִּי שהזיק, שכשם שאם זרק חץ והזיק חייב כאילו
הזיק בידי ממש, כך חייב על איש שהדליק בתוך שלו כאילו הוא
עצמו הולכה לשדה חבירו והזיק בידי, שלכן קראו הכתוב 'מבעיר'.
וכיון שנוקא אש דינם כדין אדם המזיק בעצמו, כשם שאם הזיק בעצמו
חייב לשלם לניזק מלבד נזק גם צער, ריפוי, שבת ובושת, כך גם חייב
לשלם לו אם זה הוזק באיש. אך אף הדין חייב על אש כדיון המזיק
לא היה משלם אלא נזק בלבד, כשם שאם נגח שורו אדם, אין בעל

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד ב

מערש שני, חוץ מכמהין ופטרויות ומים ומלח שאינם פרי מפר, וחוצ
 מדגים שאינם ניוונים מן הקרקע. הרי מצינו בברייתא זו שאין דורשים
 את לשון הפסוק וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלָךְ נִפְשְׁךָ לרבות הכל, אלא הפסוק
 נדרש ב'כלל ופרט וכלל'. מתרצת הגמרא: **אֲמַרְי**, גבי מערש שנאמר
 לשון **בְּכָל**, הרי זה **כָּלְלָא**, והוא נדרש ב'כלל ופרט וכלל', ואילו גבי
 שבת שנאמר לשון **כָּל**, הרי זה **רִיבּוּיָא**, ולכן למדים מ'וכל בהמתך'
 לרבות כל בעלי חיים. מתרצת הגמרא תירוצ נוסף: **אִיבָעִית אִמָּא**,
כָּל נָמִי כָּלְלָא הוּא – אמנם סתם מקום שכתוב 'כל' כוונת התורה
 ל'כלל', מיהו **האי כָּל**? **דְּהָכָא רִיבּוּיָא הוּא** – אך לשון 'כל' שנאמר
 לגבי שבת בהכרח הוא ריבוי ומרבה הכל, **מִדְּהִיּוּ לִיה** **לְמַקְתָּב**
וּבְהִמְתָּךְ בְּדִבְרֵיכִי בְּדִבְרֵי הָרֵאשׁוֹנוֹת – שהרי בדברות האחרונות
 היה לו לכתוב רק 'ובהמתך' כמו שכתב בדברות ראשונות, וְזוהו
 שכתב **וְכָל בְּהִמְתָּךְ**, **שְׁמַע מִיָּה**, **רִיבּוּיָא** – שבא לרבות כל בעלי
 חיים.
 שואלת הגמרא: **הֲשָׂתָא דְּאִמְרַת כָּל רִיבּוּיָא הוּא** – עתה שביארת
 שהלשון 'כל' הנאמר בדברות אחרונות מרבה כל בעלי חיים, אם כן
בְּהִמְתָּךְ דנכתב בְּדִבְרֵי הָרֵאשׁוֹנוֹת, וְשׁוֹר וְחִמּוֹר' דנכתבו בְּדִבְרֵי הָאֲחֵרוֹנוֹת לָמָּה לִי מְשִׁיבָה גמרא: **אֲמַרְי**, תיבת 'שור' נכתבה בשבת
לְאִנְמוּרֵי שׁוֹר שׁוֹר דחסימה – ללמד בגזירה שוה לשור' האמור גבי
 לא דחסימה שאף הוא כולל גם חיה ועוף, ותיבת 'חמור' נכתבה
 בשבת **לְאִנְמוּרֵי חִמּוֹר חִמּוֹר** לְפָרִיקָה – ללמד בגזירה שוה ל'חמור'
 האמור גבי חיוב פריקה שאף הוא כולל גם חיה ועוף, וּבְהִמְתָּךְ
לְאִנְמוּרֵי בְּהִמְתָּךְ בְּהִמְתָּךְ **כָּלְלָאִים** – תיבת 'בהמתך' נכתבה בשבת
 כדי ללמד בגזירה שוה ל'בהמתך' האמור לגבי איסור הרבעת כלאים.
 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן איסור חרישה בכלאים לפדום
 בגזירה שוה משבת, **אֲפִילוּ אֲדָם לִיתֵסַר** – יהא אסור למשוך בקרן עם
 בהמה או חיה, וכשם שגבי שבת נאמר (דברים ה יג) 'לא תעשה כל
 מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וְכָל בְּהִמְתְּךָ',
 והוקשו עבד ואמה לבהמה, כך גם גבי איסור כלאים הנלמד משבת יש
 להקיש אדם לבהמה. **אֲלָמָּה תֵּנִן** – מדוע שנינו (כלאים פ"ח מ"ו), **אֲדָם**
מוֹתֵר עִם בּוֹלֵן לְחִרְשׁוֹ וְלִמְשׁוֹךְ. מתרצת הגמרא, **אֲמַר רַב פִּפְאָא**,
פְּפִינְאִי יָדְעֵי טַעְמָא דְּהָא מִילְתָּא – תלמידי מקום ששמו פפונאי
 יודעים את טעם הדבר, וְזִנּוּ – ומי הוא אותו תלמיד **רַב אַחָא בַר**
עֲקֵבָה, וטעם הדבר משום דְּאֲמַר קָרָא (דברים ה יד) **לִמְעַן יִנֹּחַ עַבְדְּךָ**
וְאִמְתְּךָ כְּמוֹךָ, ולמדים מפסוק זה שרק לְהַנְחִיחַ הַקְשָׁתוֹ – לגבי חיוב
 שביטה ומנוחה הוקשו עבד ואמה לבהמה, וְלֵאמֹר לְדָבָר אַחֵר, ולכן
 משבת אין למדים לאסור חרישת אדם ובהמה בכלאים:
 אגב שביארו לעיל את הפסוקים שנאמרו בדברות הראשונות
 והאחרונות לענין שבת, מבארת הגמרא את שינוי לשון הפסוקים לענין
 כיבוד אב ואם. **שְׂאֵל רַבִּי חִנְנָא בֶּן עֲנִיל אֵת רַבִּי חִנְיָא בַר אֲבָא**,
מִפְּנֵי מַה בְּדִבְרֵי הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁבִּפְרִשְׁתָּ יִתְרוֹ, לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם לִגְבִי
כְּבוֹד אֲבִי וְאִם מִיּוֹב – למען ייטב לך, וּבְדִבְרֵי הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁבִּפְרִשְׁתָּ
 ואתחנן

כָּל דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מִטְּמֵא כְּמוֹעַ וּבִמְשָׁא הרי הוא בכלל חיוב שביטה
 והיינו כל בהמה וחיה, **אֲבָל עוֹפֹת** שאין נבלתם מטמאת במגע
 ובמשא **לֹא**. מיישבת הגמרא: **אֲמַרְי, אִם כֵּן** – אם אכן כוונת התורה
 לכלול רק דבר הדומה לפרט לגמרי, כגון דבר שנבלתו מטמאת במגע
 ובמשא, מדוע כתבה תורה גם שור וגם חמור, נִכְתּוּב דְּהִמְתָּא רק דְּחִמְתָּא
 או 'שור או חמור', ודי בכך שנדמה אליו רק דברים הדומים לו
 לגמרי, והיינו שנבלתם מטמאת במגע ובמשא, אלא בהכרח הפרט
 השני בא לרבות שגם דברים שאינם דומים לגמרי לפרט, אם הם עדיין
 דומים לפרט בכך שהם בעלי חיים, כגון עופות, גם הם בכלל חיוב
 שביטתה.

דוחה הגמרא את יישוב זה, משום שאם היה כתוב רק אחד מהפרטים
 עדיין לא היו למדים ממנו שכל דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא
 הוא בכלל חיוב שביטה, שהרי **חֵי נִכְתּוּב דְּהִמְתָּא, אִי קָתֵב דְּחִמְתָּא**
 רק 'שור', הֲוָה אִמְיָנָא קָרֵב לִגְבִי מִזִּבְחָא אִין, שְׂאִינוּ קָרֵב לִגְבִי מִזִּבְחָא
לֹא – היה מקום לומר שרק בעלי חיים הדומים לשור בכך שראוי
 להקריבין על גבי המזבח הם בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאינם
 ראויים לקרב אינם בכלל החיוב, ולכן **קָתֵב דְּהִמְתָּא** גם 'חמור' לרבות
 שגם בעלי חיים שאינם ראויים לקרב הם בכלל החיוב אם הם
 משמאים במגע ובמשא, וְאִי קָתֵב דְּחִמְתָּא רק 'חמור', הֲוָה אִמְיָנָא,
קְדוּשׁ כְּכֹבֵדָה אִין שְׂאִין קְדוּשׁ כְּכֹבֵדָה לֹא – רק בעלי חיים הדומים
 לחמור בכך שהכבדים קדוש בקדושת בכורה הם בכלל החיוב, אבל
 בעלי חיים שאין בהם קדושת בכורה אינם בכלל החיוב, ולכן **קָתֵב**
דְּהִמְתָּא גם שׁוֹר לרבות שגם שאר בעלי חיים שאין בהם קדושת בכורה
 הם בכלל החיוב, ונמצא שגם הפרט השני נצרך ללמד שדבר שנבלתו
 מטמאת במגע ובמשא הוא בכלל החיוב, ואין לנו מקור לרבות עופות
 שאין נבלתם מטמאת במגע ובמשא.

מיישבת הגמרא באופן אחר: אין שאר בעלי חיים מתרבים מכלל ופרט
 וכלל, **אֲלָא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בְּהִמְתָּךְ**, שלשון 'וכל' משמעו **רִיבּוּיָא**
הוּא – שבא לרבות כל בעלי חיים, ואין לדרוש את הפסוק ב'כלל ופרט
 וכלל'.

מקשה הגמרא: וְכִי כָל הֵיכָא דְּכָתֵב דְּהִמְתָּא **כָּל** רִיבּוּיָא הוּא – זה
 בא לרבות הכל, ואין הפסוק נדרש ב'כלל ופרט וכלל', וְהָא גְבִי מַעֲשֵׂר
 בְּדִבְרֵיכִי בַּפְּסוּק **כָּל**, ומצינו דְּקָא דְּרִשְׁטֵין לִיה **כָּלְלָא וּפְרָט** וכלל' ואין
 הלשון 'כל' מרבה כל דבר, דְּתִנְיָא, גבי דברים הניקחים בכסף מעשר
 שני נאמר (דברים יד כו) **וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף כָּל אֲשֶׁר תִּאָּמַר נִפְשְׁךָ**
 ומשמעו **כָּלְלָא** – שיכול ליקח כל דבר, והמשך הפסוק **בְּכֶקֶר וּבְצֹאֵן**
וּבְיִין וּבְשֹׂכֶר משמעו **פְּרָט** שיכול ליקח רק בקר וצאן יין ושכר,
 והמשך הפסוק **וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלָךְ נִפְשְׁךָ חִמּוֹר וְכָלְלָא**, וכיון שנאמר
כָּלְלָא וּפְרָט וְכָלְלָא אִי אַתָּה דִּן אֲלָא בְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ
פְּרִי מִפְּרִי – כשם שהפרטים המפורשים בפסוק הם פרי היוצא מן
 הפרי, כמו בקר וצאן שהם ולדות בהמה, וכן יין יוצא מהענבים ושכר
 יוצא מתמרים, ופרטים אלו הם גם גִּידוּלֵי קֶרֶקֶק – גדלים וניזונים מן
 הקרקע, **אִם כָּל דָּבָר שֶׁהוּא פְּרִי מִפְּרִי וְגִידוּלֵי קֶרֶקֶק** נִיקָח בַּכֶּסֶף

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד א

יפטור כאן, קָא מְשַׁמַּע לִן דְּכּוֹלָה פְּשִׁיעָה הוּא, מָאִי טַעְמָא – ומהו
 הטעם לזה, משום דְּאֲמַר לִיה הִנּוּק לבעל הבהמה, מִידַּע יָדְעָתָּ דִּכְיוֹן
 דְּשִׁבְקָתָהּ בְּחִמָּה כָּל מַצְדָּקָא דְּאִיתָּ לָהּ לִמְעַבְדָּה עֲבָדָא וְנִפְקָא – הלא
 ידעת שכיון שהשארית אותה בהמה שהיא תעשה את כל התחבולות
 שתוכל בכדי לצאת, וגם מה שחתרה, הרי זה מפני שהחמה הפריעה
 לה, ואין זה נחשב אונס, וחייב:
 שנינו במשנה, הוֹצִיאָהּ לִסְטִים, לִסְטִים חֲתִיבִין:

שְׁמִיכְרָה לְחִרְשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן, וְיָצָתָה וְהִיָּקָה, חֲתִיב, וְעַל זֶה אֲמַר רַבָּה
וְאֲפִילוּ חֲתִירָה גם כן חייב. ופירוש הדבר, **שֶׁלֹּא מִכְּעִיָּא הֵיכָא** – במקום
 דְּלֵא חֲתִירָה, אלא יצאה מפני שהניחה בחמה, שחייב כיון דְּכּוֹלָה
בְּפִשְׁעָהּ הוּא, שלא היה לו להניחה שם, **אֲלָא אֲפִילוּ חֲתִירָה נָמִי** –
 שלא יצאה בדרך רגילה אלא שחתרה תחת הכותל ונפל, מִהוּ דְּתִינְיָא
 – סבור היית לומר שהוֹצִיאָהּ לָהּ – שנחשב הדבר תְּחִילָתוֹ בְּפִשְׁעָהּ, בכך
 שהניחה בחמה, וְסוּפּוֹ מְפִיזָהּ, בכך שלבסוף חתרה, ולסובר שפטור

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **יא** יום טוב שחל להיות במוצאי שבת שצריך לקדש ולהבדיל על פוס אחד⁷³ ואין לו יין⁷² יש אומרים
2 שיכול לומר יקנה"ו על הפת שאף שאין מבדילין על הפת מפלמקום הבדלה זו טפלה לקדוש וכיון
3 שמקדשים על הפת יכולים גם כן לומר עליה ההבדלה אגב הקדוש⁷⁴ ויש אומרים שיותר טוב לומר הקדוש
4 וההבדלה על פוס של שכר או שאר משקה שהם חמר מדינה והמנהג במדינות אלו פסבא הראשונה:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף יא
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

- [בח] ואין לו יין - אבל אם יש לו יין לא יקדש ויבדיל
על הפת - אף אם חביבה עליו יותר מן היין⁷⁴.
[בט] אגב הקידוש - בשעת אמירת ברכת ההבדלה על

ציונים והוספות

- 73 כדלקמן סי' תעג ס"ו: אם חל במוצאי שבת צריך לומר
הבדלה לאחר הקידוש, ואם יש לו נר יברך עליו קודם
ההבדלה לאחר הקידוש ואחר ההבדלה יברך שהחיינו נמצא
סדר הברכות יקנה"ו (יין קידוש נר הבדלה זמן).
74 משנ"ב ס"ק טו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

- 1 **ה** אבל אם יש מאמצעית היתר לקשת יותר מאלפים אמה
2 ובין ב' הראשים יש ד' אלפים אמה מודדין לה מן
3 המקום שנתקצר שם הקשת שאין בין ב' ראשים ד' אלפים
4 או שאין מאמצעית היתר לקשת יותר מאלפים אמה
5 ומכל מקום אפילו בני אותה הקשת ממש הולכים כל ריבוע
6 של קשת ועיגולו עד ראש השני ומשם ואילך אלפים אלא
7 שאסורים לבא דרך היתר שביניהם הארוך ד' אלפים ואינו
8 מובלע בתחום הקשת:
- 9 **ו** כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר אף על פי שאין דרים
10 בו עתה אלא שהוא ראוי לדירה שיש בו ד' אמות על ד'
11 אמות אם אין בינו ובין העיר אלא ע' אמה ושירים שהם ב'
12 שלישי אמה ועוד משהו שזהו שיעור צלע אחד מצלעות
13 בית סאתים המרובעות ממש הרי זה מצטרף לעיר ונחשב
14 ממנה וכשמודדין לה אלפים אמה מותחים חוט על פני כל
15 רחבה חוץ לבית דירה זה ומשם מודדים לה אלפים אמה.
- 16 ויש אומרים שמרחיקים משם עוד ע' אמה ושירים
17 ומתחילים למדוד ואצ"ל שאם אין בית דירה סמוך לעיר
18 ומודדין מהעיר עצמה שמרחיקים מחומתה ע' אמה ושירים
19 שכל ע' אמה ושירים הסמוכים לעיר נקראים עיבורה של
20 עיר ונחשבים כעיר ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי
21 סופרים.
- 22 אבל בית אחד אפילו גדול הרבה אין לו דין עיר לתת לו
23 ע' אמה ושירים כעיר אם אינו עומד בתוך ע' אמה ושירים
24 לעיר:
- 25 **ז** היה בית קרוב לעיר [ב]ע' אמה ובית שני קרוב לראשון
26 בע' אמה ובית ג' קרוב לב' בע' אמה וכן עד מהלך כמה
27 ימים הרי הכל כעיר אחת וכשמודדים מודדים מחוץ לע'
28 אמה מבית האחרון.
- 29 ואם היו בתים כאלו כנגד ב' ראשי העיר בלבד ומכנגד
30 אמצעה הוא חלק ויש מבית האחרון שכנגד ראש זה עד
31 בית האחרון שכנגד ראש זה ד' אלפים אמה ומהם לעיר
32 יותר מאלפים אמה אינן מצטרפין זה עם זה להיות עיר אחת
33 ולמתוח חוט מזה לזה על פני כל העיר ולמדוד משם אלפים
34 מכל העיר כמ"ש בעיר העשויה כקשת.
- 35 ואם אין בתים כאלו יוצאים אלא כנגד ראש אחד בלבד
36 ובית האחרון רחוק מן העיר יותר מאלפים אין מותחים חוט
37 כנגדו על פני אורך כל העיר אם יש בארכה יותר מאלפים
38 שאז מה שהוא חוץ לאלפים באורך העיר כיון שמקום
39 החלק שכנגדו אינו מובלע בתוך תחום בתים היוצאים כנגד
40 ראש העיר הרי היא עולה לו מכלל אלפים של תחום שבת
41 לפי שאינו נחשב מכלל העיר אבל מקום החלק שבתוך

וכן חומת העיר שנפרצה מב' רוחותיה זו כנגד זו וחרבו
הבתים שביניהן עד שנעשו כב' עיירות אם אין ברוחב מקום
החלק אלא קמ"א אמה ושליש דינו כסתום.

אבל בית אחד אפילו גדול הרבה מאד אע"פ שאין בינו
לעיר קמ"א אמות אינו מצטרף עמה עד שיהיה לה בתוך
שבעים אמה ושיריים לפי שאין נותנים שום עיבור לבית
אלא לעיר בלבדה:

יב היו שלשה כפרים משולשים כשלש רגלי הקנקן אם
אין בין האמצעית לכל אחד מהחיצונים יותר מאלפים
אנו רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם ואם כשהיה
מובלע ביניהם לא היה ממנו לכל אחד מהחיצונים יותר
מקמ"א אמה ושליש והרי כולם כעיר אחת הרי הם עכשיו
ג"כ כעיר אחת ומודרים להם אלפים לכל רוח מחוץ
לשלשתן ואפילו אם יש בין החיצונים יותר מד' אלפים אמה
מצטרפים זה עם זה אם האמצעי הוא גדול כל כך עד שאם
היה מובלע בין החיצונים לא היה ממנו לכל אחד מהם יותר
מקמ"א ושליש שכיון שאנו רואים כאילו האמצעי מובלע
בין החיצונים מה לנו למרחק שבין החיצונים.

ואינן דומים לעיר העשוי קקשת שאם יש בין ב' הראשים
ד' אלפים אינן מצטרפים זה עם זה לפי שאי אפשר לראות
כאילו הקשת מובלע במקום היתר בין הראשים שהרי
הקשת הוא גדול מהיתר לפיכך אם כפר האמצעי הוא גדול
מהמרחק שבין החיצונים אין רואין אותו כאילו הוא מובלע
ביניהם ומודרים לכל אחד לעצמו.

ואף על פי שאין ממנו לכל אחד מהם יותר מאלפים אינו
מצטרף עמהם (אם יש בין החיצונים ד' אלפים) ואינן דומים
לעיר העשויה קקשת שאם אין מקשת לאמצעית היתר יותר
מאלפים מצטרפים הראשים זה עם זה ונעשה הכל עיר אחת
(אפילו יש ביניהם יותר מד' אלפים) לפי שהמהלך ביתר
מראש זה לראש זה הוא מהלך בהיתר כאילו מהלך בבתי
הקשת כיון שהיתר הוא מובלע בתחומן משא"כ כאן
שהמהלך מחיצון לחיצון אף אם תחשבהו כאילו מהלך דרך
האמצעי הואיל והוא מובלע בתחומיו אינו מהלך בהיתר
(שאפילו אם אין מחיצון לחיצון יותר מאלפים, מכל-מקום
כיון שגם אם היה מהלך דרך האמצעי לא היה זה מועיל
לו שלא יהיה זה עולה לו מן המדה שיהא יכול לילך עוד
אלפים חוץ לחיצון לכן גם עכשיו שמהלך שלא בדרך
האמצעי הרי זה עולה לו למדת תחומו משא"כ בעיר
העשויה קקשת שאם היה מהלך דרך בתי הקשת לא היה
זה עולה למדת תחומו לכן גם כשמהלך ביתר אינו עולה לו
במדתו הואיל והוא מובלע בתחום הקשת).

ומטעם זה אם יש מאמצעי לחיצונים יותר מאלפים שאין
רואין אותו כאילו הוא מובלע ביניהם אין החיצונים
מצטרפים זה עם זה אפילו אין ביניהם ד' אלפים כל שיש
ביניהם יותר מקמ"א ושליש ואינן דומים לעיר העשויה
קקשת שאם אין בין ב' הראשים ד' אלפים מצטרפים זה עם
זה אע"פ שיש בין יתר לקשת יותר מאלפים לפי שאם היה

אלפים לבתים שכנגד ראש העיר הוא נחשב מכלל העיר
והדרים כנגדו מודדים אלפים חוץ ממנו דהיינו כנגד בית
האחרון מבתים היוצאים כנגד ראש העיר:

ת כל בית שאינו עשוי לדירה אם דרים בו מצטרף לעיר
אם הוא בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר כגון בית
הכנסת שיש בו דירה לחזן הכנסת ובית עבודה זרה שיש בו
דירה לכהניה והארוות של סוסים והאוצרות של תבואה
שיש בהן דירה להשומר.

וכן בית הקברות שהשומר דר במחיצותיו אף על פי שאין
שם בנין מיוחד להשומר שבנין המיוחד לכך בית גמור הוא
ואפילו אין דרים בו עתה מצטרף לעיר אם יש בו ד' אמות
על ד' אמות כמו שנתבאר.

וכן גשר שיש בו דירה להמוכס כגון שיש לו כתלים תחתיו
אלא שהכיפה חלולה ויש בכתלים פילוש שיעברו שם המים
והמוכס דר בכתלים אלו.

(וכן) ג' מחיצות אף על פי שאין עליהם תקרה (ודרים
ביניהם או שנשאר מביית גמור) חשוכות כבית גמור אם
גבוהות י' טפחים והוא שיהא בהן ד' אמות על ד' אמות
וכן ב' מחיצות שיש עליהן תקרה ומעזיבה (וג' מחיצות
שיש עליהן תקרה ומעזיבה אף על פי שאין דרים שם בית
גמור הוא) אבל ב' מחיצות שאין עליהם תקרה אע"פ
שדירים ביניהם וכן השוכן והבור ושיח ומערה אע"פ שדירים
בהן אין דירתן כלום ואינן מצטרפים לעיר.

ואם יש בנין על פני המערה הרי כל המערה חשוכה דירה
ע"י בנין שעל פיה ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה
אם הבנין הוא בתוך שבעים אמה לעיר והוא שיש בו ד'
אמות על ד' אמות ואם אין בו ד' אמות המערה משלימתו
לד' אמות אם יש בו רוב הד' אמות:

ט בית הבנוי בים שעשוי לפנות בו את הכלים שבספינה
מצטרף לעיר אם הוא בתוך ע' אמה ושיריים אבל הבית
שבספינה העומדת סמוך לעיר אינו מצטרף לעיר מפני
שאינו קבוע שם שפעמים הוא בתוך [ע' אמה] לעיר ופעמים
שאינו.

וכן הבורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסים או
שומרי העיר חוץ לעיר אינן מצטרפין עמהם מפני שהם
עראי מפני הגנבים ומפני הגשמים ששוטפים אותם אם הוא
מקום שמצויים בו גנבים או גשמים ששוטפים הבורגנים
אבל במקום שאינן מצויין הרי אלו מצטרפין לעיר ויכול
להלך אפילו כמה פרסאות על ידי בורגנין המובלעין זה
בתוך ע' אמה של זה וכן בכל אלו שמצטרפין לעיר:

י בית שאין ברחבו ד' אמות אף על פי שארוך מאד אינו
נקרא בית:

יא היו ב' עיירות זו סמוכה לזו קמ"א אמה ושליש (ועוד
דבר מועט) כדי שיהיה ביניהן ע' אמה ושיריים לזו וע'
אמה ושיריים לזו חשוכות שתיהן כעיר אחת ונמצאת כל
עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים אמה

24 כאן זמן מה עד שיכלה המרעה ואח"כ הולכים למקום אחר
25 מודדים לכל אחד ואחד מפתח אהלו ואע"פ שכל אהלים
26 סמוכים זה לזה אין מודדים מאהל החיצון כמו בעיר
27 שמודדים מבית החיצון אע"פ שאינה מוקפת חומה שכיון
28 שאין האהלים קבועים אין להם דין עיר.
29 ומכל-מקום אם הם מוקפים כולם במחיצה גבוה י' טפחים
30 או בחריץ עמוק י' טפחים שהוא נחשב כמחיצה הרי כל
31 ההיקף נחשב כד' אמות אם הוקף לדירה כמו שנתבאר בסי'
32 שצ"נ.
33 ואם יש שם ג' חצרות של ב' ב' בתים קבועים של אבן או
34 של נסרים הרי אלו עושין את כל האהלים קבע ויש להם
35 דין עיר ומרבעים אותה ונותנים לה אלפים לכל רוח כשאר
36 העיירות.
37 עיר שהוקפה ולבסוף ישבה אם אינה מיושבת כולה עד
38 החומה כשבא למדוד תחומיה לא ימדוד מהחומה אלא
39 מחוץ לע' אמה ושיריים מהבתים שהחומה היא כאילו אינה
40 לפי שצ"ע החומה לא נעשה ההיקף שבתוכה כד' אמות
41 הואיל ולא הקיפוה לדירה ומכל-מקום אם יש בחומה בית
42 דירה והיא בתוך ע' אמה ושיריים לשוב בתי העיר מודדים
43 מחוץ לע' אמה ושיריים מבית דירה זה כמו שנתבאר
44 למעלה אבל אם ישבה ולבסוף הוקפה הרי זה הוקף לדירה
45 ומודדים מחוץ לשבעים מחומתה בכל ענין:

חלק ב סימן שצח דין היאך מודדין אלפים אמה:

1 רוצה היה יכול לילך דרך בתי הקשת כמו שנתבאר למעלה
2 משא"כ כאן שאין בתים לחברם.
3 ויש אומרים שאף שאין מהאמצעי לחיצונים אלפים אין
4 רואים אותו כאילו הוא מובלע ביניהם אלא לענין
5 שהחיצונים מצטרפים זה עם זה ועם האמצעי אבל האמצעי
6 מודדים לו אלפים מחומתו לפי שאם נראה אותו כמובלע
7 ועומד בין החיצונים יפסיד כל כך לרוח השנית שאינה לצד
8 החיצונים (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל
9 ומודדים להאמצעי אלפים מחוץ לחיצונים ואף על פי כן
10 לא הפסיד לרוח השנית):
11 יג' עיר שיושבת על שפת הנחל שרוב העתים הוא יבש
12 שאינו מלא אלא בשעת הגשם אם יש לפניו מצבה
13 רוחב ד' אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו
14 בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדים לה אלפים אמה
15 משפת הנחל הב' ונעשה הנחל כולו מכלל העיר מפני
16 המצבה הבנויה בצדו ואם אין במצבה רוחב ד' אמות אין
17 תשמישם עליה בנחל נוח מפני שמתיראים שלא יפלו בנחל
18 ואין מודדים להם אלא מפתח בתים החיצונים הסמוכים
19 לנחל ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם ויש להסתפק
20 אם בכל מקום שמשתמשים שם בני העיר בתשמיש נוח
21 נתחיל למדוד משם:

22 יד' יושבי צריפים דהיינו שיושבים באהלים שעושין
23 מהוצין וערבה ואינן קבועים במקום אחד אלא יושבים

לקוטי תורה

17 הנר לבין האש - דהיינו כשהנר מעוטף באיזה דבר,
18 אזי אין האש יכולה להאיר את הנר - כן הוא ג"כ
19 ברוחניות, שאינו יכול להאיר את נשמתו בתפלתו אם
20 יש איזה מסך מבדיל. ולכן, כדי שהנשמה תוכל
21 להאיר באדם בגילוי צריך להסיר תחילה את כל
22 המסכים המבדילים.
23 וזהו שממשך:]

24 והנה קודם התפלה צריך כובד ראש.
25 שנינו במשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך
26 כובד ראש". ולפי הפירוש הפשוט "כובד ראש"
27 הוא לשון הכנעה, אבל יש להבין למה לא כתבה
28 המשנה במפורש לשון הכנעה, ונקטה לשון "כובד
29 ראש" דוקא.
30 [אלא הפירוש הפנימי בלשון "כובד ראש" הוא:]

31 שהוא המרירות על שאין ישראל - לי ראש -
32 מאיר בו בגילוי, מחמת עונותיו עברו ראשי.

1 שלשת ההכנות הנחוצות לתפלה: טהרה במקוה,
2 נתינת צדקה ולימוד דברי מוסר שבחכמת האמת
3 [לאחר שנתבאר גודל ענין עבודת התפלה, שעל
4 ידה מעוררים את האהבה לה' על ידי ההתבוננות
5 וההכרה באמיתית אחדותו של הקב"ה ("איל עולם")
6 - ממשיך לבאר בפרק זה כיצד צריך האדם להכין
7 את עצמו לעבודת התפלה כדבעי, כדי שיוכל לעורר
8 בנפשו את האהבה לה'.

9 ובהקדים: כדי שהאדם יוכל להגיע לידי הכרה
10 והתאמתות חזקה באלקות בשעת התפלה (שרק על
11 ידי זה בכוחו לעורר את האהבה לה'), צריכה הנשמה
12 הקדושה להאיר אצלו באופן גלוי; כי רק הנשמה
13 הקדושה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" יכולה לבוא
14 לידי הכרה כזו באמיתיות אחדותו יתברך.

15 והנה, הנשמה הקדושה נקראת "נר ה'", "וכמו
16 שאצל הנר גשמי, כאשר יש איזה מסך מבדיל בין

עבודה זו של ביטול "טמטום הלב" אין זמנה
בשחרית קודם התפלה, כי בבוקר קודם תפלת
שחרית מאירה בעולם מדת החסד (כנ"ל בפירוש
הכתוב "וישכם אברהם בבוקר"), ומצד הארת מדת
החסד בנשמות ישראל לא יתכן שבאותה שעה יהי
אצל בני ישראל מצב של "טמטום הלב" (אלא מיד
שיתבונן האדם בגדולת ה' ובענין "א-ל עולם" הנ"ל,
תתעורר האהבה המסותרת שבלבו משינתה) -
ולפיכך סדר העבודה הקבוע ד"כובד ראש" קודם
התפלה, אינו בשביל ביטול "טמטום הלב" אלא רק
ההכנה במוח כנ"ל.

כמו שאמרו רז"ל אידלי יומא אידלי קצירא,
שהחסד מתעורר בבוקר ראברהם.

ענין הארת מדת החסד בבוקר נרמז במאמר
חז"ל "אידלי יומא אידלי קצירא". ופירש רש"י -
כשהחמה זורחת בבוקר מיקל החולי. והיינו לפי
שבכל יום ויום בבוקר מתעוררים חסדים העליונים
למעלה ("בוקר דאברהם") ומתרפאים החולים, ועל
ידי זה מתבטל ו"מתרפא" גם החולי הרוחני.

[והנה, נוסף להכנה לתפלה על ידי "כובד ראש"
יש עוד דברים הנחוצים כדי להתכונן לתפלה כדבעי.

- וזהו שממשך:]

וג' דברים הם להסיר כל המונעים בתפלה.
כדי להסיר את כל המונעים המעכבים את גילוי
האהבה בשעת התפלה, זקוקים לשלשה דברים
(נוספים).

א', מקוה.

וכמו שמצינו במשנה סוף פרק ח' דיומא מה
מקוה מטהר.

אמרו רז"ל "מה מקוה מטהר את הטמאים, אף
הקב"ה מטהר את ישראל", והפירוש הפנימי
במאמר זה הוא שכשם שהמקוה מטהר את האדם
מן הטומאה כאשר גופו נטמא, כך על ידי הטבילה
במקוה הקב"ה מסיר את הטומאה ה"רוחנית"
הנדבכת באדם מחמת חומריות גופו ונפשו
הבהמית, ומביא על נפש האדם תוספת טהרה
וקדושה כדי שיוכל לעורר את האהבה לה'
בתפלתו.

השם "ישראל" הוא אותיות "לי ראש" וקאי
על הנשמה הקדושה שבכל אחד ואחד מישראל
שהיא בבחינת "ראש".

והנה, בזמן שהאדם עובד את ה' בקיום התורה
והמצוות ונזהר מללכת אחר תאוות הלב ומלעבור
עבירות ח"ו, הרי הנשמה האלקית יכולה להאיר
אצלו בגילוי; אבל אם האדם עובר עבירות ח"ו -
על זה נאמר "עוונתי עברו ראשי", היינו
שהעוונות "עוברים" ומגביהים את עצמם למעלה
מן הנשמה שהיא בבחינת "ראש" ומכסים
ומסתירים על הנשמה, שלא תוכל להאיר באדם
בבחינת "גילוי".

וזהו בחינת כובד ראש, והיינו שיבא לידי
הכנעה והשפלות ופחיתות עצמו.

וזהו שנקטו חז"ל לשון "כובד ראש", כי בזה
נרמז גם הדבר המביא את האדם לידי רגש ההכנעה
והשפלות, והוא שקודם התפלה צריך האדם
לחשוב ולהתבונן היטב ב"כובד" וקושי שנגרם
לנשמתו (שהיא בבחינת "ראש") בסיבת עוונותיו
שבגלל זה אינה יכולה להאיר בו בגילוי, ועל ידי
זה יגיע לידי הכנעה ומרירות ושפלות.

במוח בדיעה היטב, ואין צריך שיחיה בלב
דוקא.

הרגש ה"הכנעה ושפלות ופחיתות עצמו"
שצריך להיות קודם התפלה, אינו צריך להיות בלב
דוקא, היינו להרגיש מרירות ושפלות גם בלבו -
אלא די בהכנעה שהיא "במוח בדיעה היטב",
היינו שיתבונן ויכיר היטב את מצבו במוחו
ובמחשבתו, עד שיבוא מזה לידי הכנעה ושפלות
במוחו ובמחשבתו.

ולא כמו שסוברים העולם שקודם התפלה יוכל
להיות טמטום הלב.

ישנם הטועים וחושבים שענין "כובד ראש"
שצריך להיות לפני התפלה הוא כדי לבטל את
"טמטום הלב", היינו דכאשר לבו "נעשה כאבן"
ולא יכול לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שבלב
זו תפלה, צריך לבטש את עצמו ולעורר בעצמו
רגש של שפלות.

[אבל האמת אינו כן -]

כי אי אפשר להיות בשחרית קודם התפלה.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

המרחב דעצמות ממש וכמו שאמר כימי השמים על
הארץ ימי השמים מקיפים דטה"ע יתקבלו בארץ
בבחי' המרחב ולא כעכשיו שהארץ בתכלית הקטנות
כו' וכמ"ש במ"א בפי' הפסוק הרחיבי מקום אהלך כו'
אך בחי' בית קיבול כזה להכיל כל בחי' המרחב
דעצמות המשפיע ממש צריך לעשות תחלה והוא ע"י
ענין שמאל דוחה דמשפיע הנ"ל ואין זה כענין אין
האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שזהו רק
בבחי' יסוד דנוק' כמ"ש כי בועליך עושיך כו' בבחי'
רוחא דשביק בגווה כו' כידוע שאין זה רק בבחי'
צמצום קבל' כלי קבל' המקבל לבד אבל ע"י בחי'
שמאל דוחה הנ"ל היינו לעשות בחי' מרחב במקבל
כמו במשפיע ממש. וביאור הדבר יובן עפ"י המבואר
במ"א בענין חכמות בחוץ כו' ח"ע דאתמשיך בח"ת
שבחי' ח"ת הוא בחי' ביטול היש לאין ולכן אמ' יהב
חכמתא לחכימין דוק' והטעם הוא לפי שכל שיש בו
בחי' ביטול היש ביותר כן לפי ערך ממש יוכל
להתקבל בו בחי' אין העצמי דח"ע בחי' מ"ה העצם
דחכמה להיות שעצמות אא"ס הוא בחי' האין האמיתי
הרי לא ישכון רק בבחי' אין ע"כ כל שבחי' ביטול
היש הוא בעומק ביותר יותר ישכון מפנימי' ועמקות
עצמות אין האמיתי שבח"ע עד שבתכלית שלימות
ביטול היש מכל וכל שם דוקא ישכון כל עצמות אין
האמיתי כו' וכמ"ש מרום וקדוש כו' את מי אשכון את
דכא ושפל רוח במאנן תבירין דווקא כידוע בענין
עומק רום ועומק תחת ששקולין הן שכל שהביטול
דמקבל בעומק תחת ביותר כן יומשך עומק רום כו'
וכמ"ש שמים לרום וארץ לעומק כו' שהעומק הוא
הבית קיבול לרום וכמ"ש ממעמקים דוקא קראתיך מן
העצמות דווקא ונמצ' מובן מזה שבחי' ביטול היש
אע"פ שאינו רק היפך היש וההתפשטות לבד ואין לו
ערוך לבחי' ביטול העצמי דאי"ן דח"ע העצמי כו' הרי
מ"מ כאשר הוא בתכליתו בהפשט' עצמו לעומקו ממש
יוכל להגיע לבחי' האין העצמי ממש כי מאחר שנעשה
בחי' כלי מוכן לקבל כל בחי' אי"ן האמיתי העצמי
כנ"ל וה"ז ממש כמשל העיגול שעליונו בגובה ביותר
ותחתית' בנמוך ביותר שוין בענין בחי' מעלה ומטה
דדווקא באמצעות הקו ההולך מעליונו לתחתיתו יש
בחי' מעלה ומטה אבל כאשר בא לתחתיתו ממש
שהוא בעצם העיגול הרי עליונו ותחתיתו שוה כידוע

(א) אחרי ה' אלהיכ' תלכו וכו'. כתי' ימינך ה' נאדרי
בכח ימינך ה' וכו' ב"פ ימינך הל"ל ימינך
ה' נאדרי כו' ותרעץ אויב והנה לפעמים נזכר ג"כ ב"פ
שמאל כמו שמאלו תחת לראשי כו' וכתיב שמאלו
תחת ראשי כו'. כי הנה ידוע מארז"ל יצר תינוק ואשה
שמאל דוחה וימין מקרבת וטעם ענין שמאל דוחה
דמשפיע לרחק את המקבל כתינוק ואשה היינו כדי
לעשו' בו בחי' בית קיבול בעומק ואורך ורוחב כו' עד
שיוכל לקבל כל אורך ורוחב ועומק של המשפיע כי
כלי ריקן מחזיק וכל שנעשה בחי' חלל ריקן הרבה
מחזיק הרבה יותר כמשל הכוס כל שחללו עמוק ביותר
ואורך ורוחבו הרבה יוכל לקבל הרבה ממש כפי ערך
מדתו ברקניו' כן יקבל מילואו (וז"ש כוס"י רויה שהוא
בחי' המל' כללות נ"י בחי' מקבל ונק' כוס בחלל ריקן
לקבל גילוי אא"ס כמ"ש ושכנתי בתוכי' ממש וכאשר
מקבל בתכלית שלימות המילוי כמ"ש ימלא ה' כל
משאלותיך כו' נק' ארץ טובה ורחבה ביותר נחלה בלי
מצרים כלל וזהו שרמזו רז"ל עתידה א"י שתתפשט
בכל העול' כולו כו') והיינו מ"ש ארץ לא תשבע מים
שכלי המקבל רחבי' להכיל יותר מאור השפע מ"ד
דמשפיע וכמ"ש יצאו מים חיים מירושלי' חצים אל
הים כו' משום דנקבה תסובב גבר א"ח עט"ב כו'
כידוע ומבואר במ"א בענין עתידה א"י שתוציא
גלוסקא' כו' וכן מה שכתוב כל הנחלי' כו' והים איננו
מלא. אך מה שכתוב ימלא ה' כו' קאי לימה"ש דכנסת
ישראל נקר' ארץ חפץ חפצי בה וכה"ג שכל חפץ
ורצון הפשוט העצמי שבא"ס יתקבל בה וזהו מה
שכתוב חפצי בה חפצי ממש בה יהי' בגילוי כו' ומ"ש
כוסי רוי"ה גי' רכ"א בחי' ארץ אפים קאי לימה"ש
אבל לעתיד תקבל המל' כל בחי' אורך ורוחב ועומק
דעצמו' א"ס והיינו כאשר תתעלה בחי' מל' דאצי'
במל' דא"ס שזהו סוף מעשה שעלה בתחילת
המחשבה ורצון הפשוט אנא אמלוך כו' כידוע שנעוץ
תחילתן בסופן דווקא וז"ש מן המצר קראתי בבחי'
א"ח דעליי' המל' עד בחי' מל' דא"ס אך אח"כ יומשך
בחי' עצמות אא"ס שבמל' דא"ס דהיינו כל בחי'
האורך ורוחב כו' שבעצמות שהוא בחי' א"ס ממש
כמו שעשועי המלך שבעצמותו ממש וכן חכמתו
ורצונו העצמי' טרם שעלה ברצונו הפשוט אנא אמלוך
כו' שז"ש חפצי בה כנ"ל והיינו ענני במרחב י"ה בחי'

- 1 שאין בעיגול מצד עצמו בחי' מעלה ומטה כלל שהרי
2 כשיסובב התחתון נעשה עליון וכן בלא סיבוב לגבי
3 התחתון לבד יקרא עליון מעלה כו' אבל לגבי המרכז
- 4 כל צדדי העיגול יקרא מעלה כו' וז"ש ומתחת זרועות
5 עולם שוה ממש מעלה ומטה כידוע בביאור ענין סובב
6 כ"ע כו'.

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו

- 1 **שובה** ישראל עד הוי' אלקיך וכו'. תלת קשרין הן
2 ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא
3 בקוב"ה. הנה איתא במדרש שאלו לחכ' נפש החוטאת
4 במה תתקן ואמרה חטאים תרדף רעה, שאלו לנביאים
5 ואמרו תמות, שאלו לתורה ואמרה תביא אשם, שאלו
6 להקב"ה ואמר יעשה תשובה, ולכאורה הוא פלא הלא
7 חכ' מסתמא לא שאלו לחכ' אנושי' אלא לחכ' אלקי'
8 וגם נביאי' הנבואה הוא ג"כ אלקי' והתורה ג"כ אלקי'
9 והכל א' עם הקב"ה וכאו"א אמר באופן אחר, איך הוא
10 הפי' בהמדרש.
- 11 **אך** להבין זה מתחילה צריך להבין ענין ירידת
12 הנשמה בגוף שירידה צורך עלי', והיינו כי נש"י
13 עלו במח' ומלאכי' הם מבחי' דיבור כידוע, ומח' גבוה
14 במעלה מבחי' דיבור כידוע שהמח' מתאחד' עם הנפש
15 בתמידית כי א"א בלא מח' אפי' רגע א' אבל הדיבור
16 הוא נפרד וגם אפשר שלא לדבר כמה שעות כלל,
17 נמצא המח' למעלה מבחי' דיבור, וכן הוא למעלה
18 ג"כ המח' גבוה במעלה מבחי' דיבור, ונש"י עלו
19 במח' למעלה ממלאכי'. וזהו נשמה שנתת בי טהורה
20 היא מבחי' טה"ע, והעלי' היא ע"י תו"מ לאשתאבא
21 בגופא דמלכא, וזהו מבחי' טהרה לבחי' קדושה, אשר
22 קדשנו במצותיו קודש עליון, וזה עלי' גדולה כי המח'
23 במעלה גבוה מדיבור, אעפ"כ היא המח' ג"כ לבוש
24 כמו הדיבור רק שהדיבור הוא לבוש חיצוני והמח'
- 25 לבוש פנימי אבל הוא רק לבוש שפושט ולובש ממח'
26 זו למח' זו, כך למעלה ג"כ המח' נקר' לבוש, אבל
27 לאשתאבא בגופא דמלכא שהם ע"ס דאצי' שזהו
28 המשל כמו הגוף שמתאחד עם הנפש שהוא בתמידות
29 כך אוא"ס מאיר בע"ס ואיהו וחיוהי חד ממש,
30 וכשהנשמה נכללת באו"כ דאצי' זהו עלי' גדולה באין
31 ערך לגבי מח'. וזהו מ"ש והיתה נפש אדוני צרורה
32 בצרור החיים, החיים הוא איהו וחיוהי חד וזהו ע"י
33 תו"מ בגשמיו', וזהו כצורר אבן במרגמה שהאבן
34 טבעו לירד למטה וע"י המרגמה הוא למעלה מעלה
35 באין ערך אפי' כשיזרוק אותו ביד רק דוקא ע"י
36 מרגמה. וכך הוא ע"י תו"מ בגשמיו' כשהאדם עושה
37 התו"מ כדבעי אזי ע"י המצוות עולה הנשמה
38 לאשתאבא בגופא דמלכא וזהו ישראל מתקשראן
39 באורייתא כבמרגמה ואורייתא בקוב"ה ממילא הנשמה
40 מקושר בקוב"ה לאשתאבא בגופא דמלכא בבחי'
41 קודש. אבל כשפוגם בתו"מ אזי חיות נפש אויבך
42 יקלענה בתוך כף הקלע ג"כ ע"י דיבורי' ומעשי' אשר
43 לא לה' המה מקלעי' וזורקין בעומק רע, כי יש
44 היכלות קדושות ולעז"ז היכלות הטומאה והם
45 משפיעי' הטומאה כשאדם עובר עבירה משפיעי' בו
46 טומאה ודוחין וזורקין לעומק הרע וזהו כף הקלע
47 שהירידה הוא ג"כ שלא בערך, ולזה צריך תשובה וזהו
48 ענין המדרש שאלו לחכ' וכו'.

שובה ישראל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **והנה** בתו"א פי' ויהי מקץ שנתיים ימים שבחי'
2 שנתיים ימים הם אצלו בקץ ותכלית שהוא כליון
3 ואיבוד הימים, הוא כפי' הזהר קץ הימים, והוא ע"ד
- 4 מ"ש הוא השטן הוא היצה"ר והוא בעצמו הממית.
5 ובכדי להבין פי' האריז"ל והזהר צ"ל מהו השנתיים
6 ימים, כי הנה יש שני בחי' שנה, שנה דנוק' הוא מל'

25 וזהו שנתיים ימים שיתחברו הב' בחי' שנה כמ"ש בזהר
26 ע"פ משכו וקחו לכם משכו יומין עילאין ליומין תתאין
27 וכמ"ש כימי השמים על הארץ שימי השמים יתחברו
28 עם ימי הארץ וזהו דתב דרגא לדרגא, ועי"ז נזכר יוסף
29 שיהי' לו גאולה כי מה דתב דרגא לדרגא הוא יחוד זו"נ
30 וא"א להיות יחוד בלתי שיתגלה גילוי הגבוה משניהם
31 אני הוי' לא שניתי ועי"ז והי' הוי' לי לאלקים שגם שם
32 אלקים אין מסתיר כי שם אלקים גימט' הטבע, אבל
33 נסים הם יוצאים מדרכי הטבע כמ"כ ביוסף שנתחבר
34 שם אלקים בשם הוי' ונתעלה אלקי' במדרגת הוי' ואין
35 מסתיר ועי"ז נמשך זכירה שיהי' גאולה ליוסף, ועי"י
36 מס"נ שלו בפוטיפר זכה שיתחברו הב' דרגות וכאשר
37 נתחברו נמשך גאולה. וזהו לדרגא דאית ב' זכירה, כי
38 לשון זכירה אין נופל כ"א על דבר קטן שנופל שכחה
39 וצריך לזכור עליו, וכן לגבי א"ס הסוכ"ע כללות
40 השתלשלות העולמות צריך לזכור עליהם והם דבר קטן
41 ממש והוא דרגא דיוסף יסוד דא"ק העולה כו', ועי"י
42 מס"נ נתעלה ונתחבר לשרשו, והוא ע"ד מה שאומרים
43 בר"ה פסוקי מלכיות וזכרונות, פסוקי מלכיות הוא מל'
44 לעורר בחי' המל' הנק' שם אלקים, וזכרונות הוא גילוי
45 הוי' כי פסוקי זכרונות הוא וגם את נח באהבה זכרת
46 כו', וזכרתי את בריתי יעקב כו', כי גם נח ע"פ מדה"ד
47 דשם אלקים לא הי' ראוי להנצל ומה שנזכר וניצל הוא
48 עי"י שם הוי' שלמעלה מהטבע.

יודי מקץ שנתיים

בס"ד, פ' מקץ, תרל"ב.

1 כמ"ש נקי יהי' לביתו שנה א', ופי' בכהאריז"ל דקאי
2 על מל' ונק' בשם שנה דכמו שיש בשנה י"ב ר"ח כמ"כ
3 למעלה הוא י"ב בקר והים עומד עליהם הוא מל'
4 דאצי', ופי' שנה מלשון שינוי כי מל' נק' בשם לבנה
5 דכמו שהלבנה שאין לה אור ומקבלת האור מהשמש
6 ומאירה הרי היא משנה אורה שהרי היא מאירה אור
7 אחר שאינה מערך אור השמש וכמו הוולד בבטן האם
8 שנשתנה למהות אחר, כן מה שמאיר ומתגלה ממל'
9 לבי"ע הוא אור אחר שאינו ערוך לשמש הוי' שממנה
10 מקבלת שהרי משם יפרד, ולכן ימות הלבנה שנה ימים
11 כמנין שנה שימי הלבנה הם חסרים. וכן יש שנה
12 דדכורא הנק' בשם שמש ה' וכנגד י"ב ר"ח י"ב גבולי
13 אלכסון ובהם מאיר ומתגלה אני הוי' לא שנית, וימות
14 החמה שס"ה ימים כי עי"י שס"ה ל"ת הגבוהים ממ"ע
15 עי"ז נמשך גילוי שמש הוי'. ואין זה סותר למ"ש בתו"א
16 שהשנתיים ימים הוא ואהי' אצלו שעשועים יום יום
17 שהוא אאלפך חכמה אאלפך בינה, כי א"א להיות יחוד
18 ו"ה אם לא שיהי' יחוד י"ה כמשנ"ת בשנ"ש שיש ב'
19 בחי' כלה הא' כמ"ש כלתה נפשי לחצרות הוי' שפי'
20 לשון תשוקה והיינו ביטול היש דמל' דהיינו שהוא יש
21 ודבר אלא שמבטל א"ע, והב' מלשון כלה שארי ולבבי
22 ותרגומו ואשתיצי גושמי היינו כליון כל הרצונות כליון
23 היש לגמרי כמשנ"ת בכמה דרושים, וכן יש ב' בחי'
24 חתן, וא"א להיות יחוד ו"ה כ"א שיהי' תחלה יחוד י"ה.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

פרק נמ.

13 שהכתר של עולם האצילות נקרא כך וכתר של הבריאה
14 נקרא כך, משמע שהם דרגות שונות וחלוקות אחת
15 מהשניה, שזהו מדרגות פרטיות בבחינת מקיף העליון
16 שמקיף לכל עולם לפי ערך העולם ההוא כו',
17 אם כן משמע שיש התחלקות מדרגות גם בהאור מקיף,
18 כי ודאי אינו דומה האור מקיף דאצילות להאור מקיף
19 דבריאה כמו שאינו דומה עולם האצילות לעולם
20 הבריאה כו'. שהרי אם הכתר היה שווה בכל העולמות,
21 למה בעולם האצילות הוא נקרא כתר דאצילות ובבריאה
22 כתר דבריאה?
23 אך הענין הוא דהנה האור מקיף יש לו על-בלי-פנים
24 שייכות אל הפנימי, - למרות שהמקיף אינו מחלק בין
25 הנבראים ואינו נתפס בהם, מכיון שיש לו שייכות לאור

1 תוכן הפרק: היחס והשייכות בין המקיפים הכלליים
2 להשערת הפנימי לפני הצמצום ולאחריו, וביאור הפסוק
3 כי תצא.
4 בפרק הקודם נתבאר, שהאור המקיף לא מתלבש
5 בעולמות בפנימיותם (אף שנמצא בכולם), אלא מקיף
6 את כללות ההשתלשלות בשווה. על ביאור זה מקשה
7 הרבי נ"ע:
8 אמנם עדיין צריך להבין כיצד אומרים שהמקיף נמצא
9 בשווה בכל העולמות וחללא יש מקיפים פרטיים לפרטי
10 העולמות, וכמו כתר דאצילות המקיף את עולם
11 האצילות וכתר דבריאה המקיף את עולם הבריאה עד
12 כתר דעשיה המקיף את עולם העשיה, וכן מזה עצמו

שונות, ובכללות נחלק המקיף לשתי מדרגות - מקיף כללי ומקיף פרטי, והמקיף הכללי הוא הרצון בכלל כללות העולמות וההשתלשלות והמקיף הפרטי הוא הרצון פרטי בכל עולם בפרט בו. היינו, זה שרוצה בכלל העולמות הוא המקיף הכללי, וזה שרוצה בעולם פרטי ומסוים, הוא המקיף הפרטי של אותו עולם. בשורות הבאות מאריך הרבי נ"ע לבאר את אופן השייכות בין אור הסובב לאור הממלא הנמשך ממנו, כפי שכלול בו לפני הצמצום. שאף שהסובב שייך לפנימי, ושייכות זו מתחילה עוד באור איך-סוף לפני הצמצום ששם היתה השערה על הספירות הגנוזות - שורש האור הפנימי, השערה זו שמשער האור איך-סוף על שורש האור הפנימי (אינה כמו השפע שפועל במשפיע, אלא היא) אינה פועלת ומשפיעה באור איך-סוף עצמו. ובלשון הרבי נ"ע:

והנה המקיף הכללי הראשון שקדם לכל המקיפים הפרטיים הוא בחינת הרצון הפשוט שבאור איך-סוף שלפני הצמצום שעלה ברצונו להאציל ולברוא, הרי רצון זה הוא לא לעולם או דרגה מסוימים, אלא על כללות ההשתלשלות שכולל הכל בו, והוא בחינת טהירו עילאה (טוהר העליון), שזהו הכינוי לאור איך-סוף שלפני הצמצום (בחינת טהירו תתאה זה עולם אדם קדמון שהוא כבר לאחר הצמצום, ובחינת טהירו עילאה זה אור איך-סוף שלפני הצמצום), והיינו, שדרגת טהירו עילאה היא בחינת הרצון הכללי לכללות ההשתלשלות. אלא שבבחינת רצון זו, עדיין לא מודגש מהו הרצון אלא עצם הרצון, כלומר, עצם ההמשכה מעצמותו לבחינת 'התפשטות האור'.

ולאחר מכן נעשתה ההשערה על עולמות, וכמאמר הזהר¹⁶⁷ גליף גליפו בטהירו עילאה בטוהר העליון. כלומר, שבתוך הרצון הכללי לכללות ההשתלשלות שהוא נקרא "טהירו עילאה", שהוא הכינוי לאור איך-סוף שלפני הצמצום, נעשתה חקיקה. ומהו עניינה של חקיקה זו? שזהו ענין החקיקה בחינת ההשערה מה שהאור איך-סוף שיער בעצמו כללות העולמות וההשתלשלות בו, - הבחינה של "טהירו עילאה" עצמה היא האור איך-סוף עצמו שלפני החקיקה, ובו עצמו, נעשתה חקיקה כללית, דהיינו השערה ותכנון על כללות ההשתלשלות, שזהו הבחינה של "גליף גליפו". כלומר, יש כאן ב' דרגות: יש את הטהירו עילאה, שהוא הרצון הכללי לכללות העולמות, והוא במהותו בחינה

הפנימי, יש בו דרגות שונות בהתאם לשייכות לאור הפנימי. והביאור בזה, דאם האור המקיף היה רק כפי שהוא בעצמותו - גילוי עצמי ללא התפשטות, לא היה בו שום התחלקות, אך כיון שיש במקיף התפשטות (וכפי שהתבאר לעיל בפרק נ"ז שיש 'עצם האור' ו'התפשטות האור', ושתייהם קיימים באור המקיף), מצד ההתפשטות יש לו שייכות אל הפנימי ומצד שייכות זו יש בו חילוקי דרגות.

וכמו שנתבאר לעיל בפרק נ"ב במשל בנפש על היחס בין כוח הרצון לכוחות הפנימיים שהכחות פנימיים אינם תופסים בהרצון כיון שהכוחות הפנימיים הם מוגבלים והרצון אינו מוגבל, אבל הרצון תופס בכל הכחות ומתחבר עמם, שהרי אם הרצון לא היה מתחבר כלל עם האברים והכוחות הפנימיים, לא היה יכול לשלוט בהם, ומזה עצמו ששולט בהם מוכח שיש תפיסה והתחברות בין הרצון לכוחות הפנימיים, רק שהתחברות אינו בבחינת התערבות ממש להיות מתלבש ומתגלה בהם - אופן התחברות הרצון בכוחות הפנימיים, שונה מאופן התחברות הכוחות הפנימיים באברים. לאברים שבהם מתלבשים הכוחות הפנימיים יש יכולת השפעה על הכוחות המלוכשים בהם, ואילו לאברים והכוחות הפנימיים אין יכולת השפעה על הרצון המלוכש בהם רק שהוא מתחבר עמם כהעלם - וזה גורם להיות הגילוי כפי אופן הרצון בו.

וכמו כן בנמשל למעלה בבחינת רצון העליון שהוא בחינת האור מקיף הרי יש לו על-ידי-פנים אחיזה וחיבור עם הפנימי בו, המתבטא בזה שכל המשכת הכוחות הפנימיים תלוי בהמשכת הרצון.

וכמו שנתבאר לעיל בפרק כ"ז שהשייכות בין אור המקיף לאור הפנימי היא כבר בשורשו הראשון, דשרש האור פנימי הוא מהאור מקיף והיינו, דעשר ספירות הגנוזות שהם שורש האור הפנימי לפני הצמצום זהו מה שאור איך-סוף הבל-גבול בחינת ספירות אין קץ שיער בעצמו להאיר במדה וגבול בו, וכפי שמבאר שם, שהמשכת הספירות הגנוזות נקראת "מלכות דאיך-סוף", כיון שהיא הדרגה האחרונה בתוך האיך-סוף עצמו (ספירות אין קץ).

וכמו כן לאחר הצמצום יש ביניהם שייכות, שהאור מקיף פועל בהאור פנימי באופני הגילויים של האור פנימי להיות כפי אופן הרצון בו.

ומאחר שיש להמקיף שייכות אל הפנימי לפני הצמצום ואחרי הצמצום אם כן שייך בזה - במקיף - גם כן דרגות

- 1 של מקיף, ככח הרצון שהוא כח מקיף. ויש את החקיקה
2 שנעשתה בו, שהיא ההשערה והתכנון של הבורא
3 לעולמות, שההשערה היא כבר התחלה של שרש לאור

שבת פרשת תצא

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

1 ב' אופנים בהדחת היצה"ר את האדם: דבר ר"ל – קרירות בעיני תומ"צ, אופל. קטב
2 ר"ל – חמימות לתאוות עוה"ז, אפילו ב"צהרים". התהוות הרע – כדי שהאדם יעמוד
3 בנסיין.

- 4 דְּהִנֵּה כְּתִיב (תהלים צא) "מְדַבֵּר בְּאֶפֶל יְהִלֵּף מִקְטָב
5 לְשׁוֹד צְהָרִים", הִנֵּה דָבָר הוּא רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן
6 מִגִּפָּה הַבָּאָה מִן מַחְלָה מִתְדַבֵּקֶת, וְאֵפֶן הַחֲלִי רַחֲמָנָא-
7 לְצֻלָּן הוּא שְׂמִתְקָרִים אֲבָרָיו בְּזָה אַחֵר זֶה עַד
8 שְׂרַחֲמָנָא-לְצֻלָּן הוּא מֵת, וְקָטָב הוּא רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן חֲלִי
9 הַמִּכְרִית, וְאֵפֶן הַחֲלִי רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן הוּא עַל יְדֵי חֲמִימוּת
10 גְּדוּלָּה הַנִּקְרָא פְּאִרְבְּרַעֲנִי רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן. וְהִנֵּה דָבָר
11 וְקָטָב הֵם ב' קְלָפוֹת קִשּׁוֹת, אֲשֶׁר כְּפִי הַמְבָאָר בְּעֵנֵינוּ,
12 דָבָר הוּא קְלָפָה דְּקָר שְׂזַמְנוּ יוֹתֵר בְּלִילָה, דְּכָכָל זְמַן
13 מְזַמְנֵי הַשְּׁנָה הֵן בַּחֲרָף וְהֵן בְּקִיץ הַלִּילָה הִיא קָרָה יוֹתֵר
14 מִהִיּוֹם וְלָכֵן הַמַּחְלָה רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן שֶׁל דָבָר בְּלִילָה,
15 וְקָטָב הִיא קְלָפָה דְּחֵם שְׂזַמְנוּ יוֹתֵר בֵּיּוֹם. וְעֵנֵינוּ
16 בְּעִבּוּדָה הוּא, דִּינָר הָרַע יֵשׁ לוֹ ב' מִינֵי דְרָכִים וְאֶפְסִים
17 אִיף לְהִסִּית אֶת הָאָדָם וּלְהַדִּיחוֹ מִדְּרָכֵי הַתּוֹרָה
18 וְהַמְצָנָה: הָאֵפֶן הָא' הוּא עַל יְדֵי חֲלִי הַדָבָר שֶׁהוּא
19 לְשׁוֹן מְדַבֵּר וְדְבוּר, וְעֵנֵינוּ בְּקִרְיֹת, וְהוּא מֵה שֶׁהִינָר
20 הָרַע מְקַרֵּר לְהָאָדָם כָּל עֵנִין הַתּוֹרָה וְהַמְצָנָה, וְכִשֶּׁם
21 שֶׁבְּשִׁמּוּת עֵנִין מַחְלָה זֶה הוּא מֵה שְׂרַחֲמָנָא-לְצֻלָּן
22 אֲבָרָיו אֶחָד לְאַחַד מִתְקָרִים וּמִתִּים, וְיוֹעֵרֵן רַחֲמָנָא-
23 לְצֻלָּן פֶּאֶרְקִילֵט אִין אֶפְגַּעֲשִׁטְאֲרַבְעֵן עַד אֲשֶׁר נִכְלָה כְּלוֹ
24 רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּרוּחִינִיּוֹת, מֵה שֶׁהִינָר
25 הָרַע מְקַרֵּר אֶת הָאָדָם מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת, מְקַרְרוֹ מִהֲצִינִיּוֹת
26 וּמְקַרְרוֹ מִן הַתְּפִלִּין שְׂבֵת מְקַרְרָה וְכִשֶּׁר עַד אֲשֶׁר עוֹשֶׂה
27 אוֹתוֹ לְמֵת רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן, וּמִתְחִיל מִן הַנֶּקֶל בְּיוֹתֵר, דְּגַם
28 מִי שֶׁהוּא בֶּן תּוֹרָה מְקַרְרוֹ שְׁלֵא יְלֵמֵד, וְאַחֵר כֶּף מְקַרְרוֹ
29 בְּהִעָדָר קִיּוֹם מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְאַחֵר כֶּף מְבִיאֵי רַחֲמָנָא-
30 לְצֻלָּן לְמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְכָל הַשְׁתַּדְּלוּתוֹ שֶׁל הִינָר
- 31 הָרַע הוּא לַעֲשׂוֹת אֶת הָאָדָם כְּמִדְּבָר שְׁמֵם שְׁלֹא יִהְיֶה
32 רְאוּי לְהַצְמִיחַ שׁוֹם פְּרִי טוֹב, עַר מֵאֲכָט אִים פּוֹסֵט,
33 לִיִּידִיגֵט רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן אִים אוֹיִסִּי מִכָּל דָבָר טוֹב, אוֹן
34 פִּילֵט אִים אֲוִי כָכָל הַדְּבָרִים רְעִים, כְּמוֹ בְּדָבָרִי לִיִּצְנוּת
35 וְהַדּוּמָה, דְּבַתְחִלָּה מִפְּטָם אוֹתוֹ בְּרַבּוּי דְּבוּרִים שֶׁל
36 דְּבָרִים בְּטִלִּים וּמְבִיאֵי גַם לְדְבוּרִים אֲסוּרִים וּבְקִרְיֹת
37 כָכָל עֵנֵינוּ הַתּוֹרָה וְהַמְצָנָה. וְהָאֵפֶן הַב' שֶׁהִינָר הָרַע
38 מְלַהִיב אֶת לֵב הָאָדָם כָכָל דָבָר תַּאֲוָה וְחֲמִידָה מְעֵנֵינוּ
39 עוֹלָם הִנֵּה, דִּיעַר יִנָּר הָרַע צוֹפֵלְאֲקָרֵט דִּיעַם מְעֵנֵטְשֵׁן
40 מִיִּטֵּט כָּל הַצִּיּוּרִים הַנִּחְמָדִים לְגוֹפּוֹ, וְכָל הַשְׁתַּדְּלוּתוֹ
41 שֶׁל הִינָר הָרַע מֵאֲכָט דִּיעַם מְעֵנֵטְשֵׁן א צוֹלְאֲזַעֲנֵעַ
42 הָאֲרִץ, וְלַעֲוֹרְרוֹ לְכָל מִינֵי רַע, וְהוּא עַל יְדֵי פְּרִיקוּת
43 עַל שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוֹם דָבָר הַמוֹנֵעַ מִלְּמִלָּת תַּאֲוָתוֹ,
44 וּבְזָה הוּא חֲסִי-וְשְׁלוֹם מְכִרִית אֶת הָאָדָם. וְזֶהוּ "מְדַבֵּר
45 בְּאֶפֶל יְהִלֵּף", דִּי הַתְּחִלָּה אִין אֶפֶל, וּוְאֵס עֵס אִין
46 פִּינִסְטֵעַר. תּוֹרָה אִין אִין חִיּוֹת, אוֹן אִין עֵס פִּעֵלֵט
47 דִּיעַר אִין הַתּוֹרָה אִין פִּינִסְטֵעַרִי, וְעַל יְדֵי רַבּוּי הָאֶפֶל
48 רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן בְּהִעָדָר אִין תּוֹרָה, הִנֵּה הַמַּחְלָה
49 הַמִּתְדַבֵּקֶת רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן בְּקִרְיֹת לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת יְהִלֵּף,
50 וּמִיּוֹם לִיּוֹם רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן תַּתְּגַבֵּר, וְקָטָב הַפְּרִיָּתָה
51 רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן יִשּׁוּד גַּם הַצְהָרִים שֶׁהוּא תִקָּף הָאוֹר
52 וְהַגְּלוּי, וְהִנֵּנוּ דְּגַם בְּזָה שֶׁהוּא כְּרוּר כְּצִהָרִים, הִנֵּה יִשְׁדֵּר
53 מִגְּדָל הַפְּרִיקוּת עַל, עַד כִּי רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן יֵאמְרוּ לֹאֵל
54 סוּר מִמֶּנּוּ, וְדַעַת דְּרָכָיו לֹא יִחְפְּצוּ. וְזֶהוּ "דִּרְךְ רְשָׁעִים
55 כְּאֶפֶלָה", שֶׁהוּא עֵמֶק רַע, שֶׁהָרַע סוֹכְבּוֹ וּמְקִיפּוֹ מִכָּל
56 צֶד וּפְנָה, וְלֹא חֲלִי לֹא מְרַגֵּשׁ, עַר אִין אִין פִּיל מְשַׁקֵּעַ
57 אִין דִּיעַם רַע רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן, אִין עַר פִּילֵט דִּיעַם גָּאֵר

1. וקודח (שרוף). 2. עושה אותו שומם, מרוקן אותו, ה' יצילנו. 3. וממלא אותו. 4. יצר הרע מלהיב ומלהיט את האדם
עם. 5. לעשות לאדם לב פרוע. 6. יא. ההתחלה - אופל, שחשור. 7. תורה היא אור וחיות, וכשחסר אור התורה, אזי חשור.
8. הוא כל כך שקוע ברע ה' יצילנו, שאינו מרגיש את זה כלל.

7 שְׂבַמְחוּ לְהִתְאַפֵּק וּלְמַשֵּׁל בְּרוּחַ תְּאֵנָתוֹ שְׂבָלְבוּ, וְטָבַע
8 זֶה הוּא בְּכָל אָדָם, אֲלֵא לְהִיטוֹת חֲמָרֵי הֵינּוּ שְׁנֵשְׁקַע
9 בְּעֵנִינִים הַגְּשָׁמִיִּים וּמְטָבַע בְּעֵנִינֵי הַגּוֹף, הוּא יוֹשֵׁב
10 רַחֲמָנָא-לְצִלָּן בְּאַפְלָה וְכַנ"ל, דְּבִאֲפְלָה הֵנָּה הָאִוִּיר
11 נִתְקַלְקַל עַד שְׁדוּחָה אֶת הָאִוִּיר. וְלִכֵּן הֵנָּה בְּכַדִּי לְהָאִיר
12 מְקוֹם הָאֲפְלָה צְרִיכִים אִוִּיר שֶׁל אֲבוּקָה גְדוּלָּה דְּוָקָא.

ד"ה והאר עניינו בתורת

1 נִיטִי¹, וְהֵינּוּ שֶׁהוּא בֵּית קָבוֹל לָרַע שֶׁהוּא קָשָׁה מִהֲרַע
2 עֲצָמוֹ, דְּהֲרַע הִיא בְּרִיאָה וְעֵנִינֵי בְּכָד, וּבְאֲמַת הֵנָּה עָקָר
3 הֵהֱתֵהוּת הָרַע אֵינוֹ אֲלֵא לְנִסּוֹת אֶת הָאָדָם וּלְהַרְבּוֹת
4 שְׂכָרוֹ בְּעֲמָדוֹ בְּנִסְיוֹן, וְכִמּוֹ שְׁנֵאָמַר בְּסִפְרֵי שֶׁל בִּינּוּנִים יי
5 פָּרָק יב כִּי הַמָּחַ שְׁלִיט עַל הַלֵּב בְּתוֹלְדוֹתוֹ וְטָבַע יִצְרָתוֹ,
6 שְׂכָף נּוֹצֵר הָאָדָם בְּתוֹלְדוֹתוֹ שְׂכָל אָדָם יָכוֹל בְּרָצוֹנוֹ

יג. ספר התניא.

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

29 לליובאוויטש בתקופת הקיץ. אב-הסבא הרבי ה"צמח
30 צדק" היה אז בפטרבורג באסיפת הרבנים וחזר
31 לליובאוויטש בחודש אלול¹³⁹.

32 ר' חנוך הענדל החל להכין את עצמו להיכנס,
33 וכנס ל"יחידות" אחרי שבועות לערך, שהיה זה
34 כמעט שנה מבואו לליובאוויטש.

35 יד. במוחין ומדות ישנם חילוקי דרגות, פחות או
36 יותר, שכן במוחין ומדות ישנם כמה מדרגות. ואילו
37 במדרגת האמת אין חילוקי מדרגות והיא בכולם
38 בשווה.

39 אמת ואמונה אינן בבחינת גילויים. אמת ואמונה
40 הן "עצמיים", וההתגלות של אמונה ואמת היא
41 ההתגלות של עצמות הנשמה.

42 טו. אחד התמימים בבואו לליובאוויטש התדבק
43 אל החסיד המשפיע ר' מיכאל הזקן¹⁴⁰, שעשה בו
44 חקיקה, ונעשה לבחור חסיד. לאחר מכן כשחזר
45 מליובאוויטש לביתו, השתלב בעסקי אביו, עסקי
46 יערות, והיה שר בשפה הרוסית: "ניעט ניעט ני
47 קאווא קראמיע באגא אדנאבא. - שתרגמו: לא, אין
48 שום דבר, רק השם אחד.

49 כשהוד כ"ק אאמו"ר שמע ניגון זה, אמר: זה "אין
50 עוד" של תהו.

51 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר בשם כ"ק אדמו"ר
52 האמצעי, על-ידי שלומדים תורה בשפת המדינה,
53 מבררים את השפה. התמים האמור היה רגיל בשפת
54 המדינה, כי היה סוחר יערות, והיכן שבא, היה מסור
55 לדרכי החסידים, וניגונו הוא "אין עוד" של יער.

אחרון של פסח בסעודת ריוס

1 יא. החסיד ר' אייזיק מהומיל לפני שהגיע
2 ל"יחידות" אצל הרבי הזקן הכין את עצמו במשך
3 שנתיים.

4 בהלכו אל רבנו הזקן עבר דרך הישוב קאזאן
5 שליד פולוצק. שם נכנס אל החסיד ר' שאול מקאזאן,
6 מחסידי רבנו הזקן - הוא לא היה מזקני החסידים -
7 אמר לו ר' שאול מה ששמע מהחסידיים הראשונים
8 של ויטבסק: כשרבנו הזקן ייסד את דרך חסידות
9 חב"ד אמר חסידות חב"דית:

10 'ששה¹³⁵ חדשים בשמן המור וששה חדשים
11 בבשמים'¹³⁶. ששה חדשים בשמן המור, ההתבוננות
12 המביאה למרירות אמיתית, וששה חדשים בבשמים
13 - הטוב טעם בהשגת אלקות, שכל זה צריך להיות
14 הכנה ל"יחידות".

15 כששמע ר' אייזיק זאת, חיכה שנה נוספת ורק אז
16 הלך ל"יחידות" אל הרבי.

17 יב. ידוע שאצל הרבי הזקן, היו חסידים קוראים
18 לחדר הראשון, בו היו מתאספים ומחכים להיכנס
19 ל"יחידות", בשם "גן עדן התחתון", ואת חדר
20 ה"יחידות" עצמו, בשם "גן עדן העליון".

21 חסידיו הראשונים של רבנו הזקן - לפני פטרבורג
22 - אמרו: כשהיו דורכים על סף חדר ה"יחידות"
23 ונכנסים אל הרבי בחדר ה"יחידות", שכחו על כל
24 עניני השגה ועל ה"אני" של העולם הזה, וכשיצאו
25 מה"יחידות" היה נרגש בכל אחד הענין של "בכל
26 דרכיך דעהו"¹³⁷, ואצל גדולי בעלי ההשגה היה נרגש
27 הענין של "בלתי לה' לבדו"¹³⁸.

28 יג. החסיד ר' חנוך הענדל בא בפעם הראשונה

(139) ע"ד נסיעה זו ראה קונטרס: ה"צמח-צדק" ותנועת ה"השכלה".

(140) ר"מ בלינער, הנודע בשם ר"מ נעוולער. ראה אודותיו תורת שלום עמוד שכב.

(135) אסתר ב, יב.

(136) ראה תורה אור ד"ה ויושט המלך ס"ב-ג.

(137) משלי ג, ו.

(138) שמות כב, יט.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, ת"ש

נויארק

6 בהנוגע למלח אינני נזיר גמור, רק הנני תחת ביקורו של
7 הד"ר ווילדער מווינן הנותן לי ויטמינים שונים, והשי"ת
8 ישלח לי רפואה.

9 ת"ל הנני חוזר מאמרים מדי שבת בשבתו.
10 נהניתי לשמוע שת"ל הסתדר בעבודה רפואה והוראה,
11 יצליח לו השי"ת בגשם וברוח.

12 בטח יקיים הבטחתו לשלוח לי את ספרו.

13 כבוד אמי מורתי הרבנית, רעיתי וב"ב שליט"א
14 פורשים בשלומי ומאחלים לו רוב טוב בגשם וברוח.
15 והנני ש"ב ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו.

כבוד ידידי ש"ב החכם הנודע לשם

תהלה ותפארת, בעל מדות תרומיות גזע

תרשישים, וו"ח אי"א מוה"ר פישל שי,

המכונה פראפיסור שניאורסאהן

שלום וברכה!

1...במצב בריאותי אין עדיין דבר המשמח, הדיעטא של

2 גערזאן הנני שומר רק לחצאין ולשלי[ש], כי ישנם דברים

3 שהנני זהיר בהם מאד כמו העישון שעזבתי לגמרי, מאכלי

4 בשר ודגים פעמים בשבוע, פעם בשר עוף ופעם דגים, כן

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תמוז, תשי"ח

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ וכו'

מו"ה אברהם זושא שי

שלום וברכה!

מאשרים קבלת הפ"נ שלו עם המצורף אליו, ויהי רצון שעוד רבות בשנים ימשיך בעניני תורה ומצות בכלל ובמצות הצדקה ביחוד, ובפרט ע"פ דברי רבנו זקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כו' ולא אמרו רז"ל ת"ת כנגד גמ"ח אלא בימיהם כו' (אגה"ק ס"ט).

ומובן שגם ע"פ נגלה אין קושיא ממרז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח, כי הרי מצוה שזמנה עובר וכן זו שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים דוחה תורה (מו"ק ט' ע"ב).

ובעקבתא דמשיחא הרי היוקר יאמיר כו' ואין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס (עיין אגה"ק סוף סי' י"ד).

ויהי רצון שפירות הנ"ל שאוכלין אותם בעוה"ז יומשכו ויפעלו בהנוגע לאברים בכלל ובחי' רגלים בפרט (אגה"ק סי' ט') של בנו הגדול יחיאל שליט"א. ויבשר טוב גם אודותו.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשורות טובות בכל האמור.

פרק ב הלכה א

הַמְזַבֵּחַ, מְקוֹמוֹ מְכוּן בְּיוֹתֵר; וְאֵין מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל". וּבַמִּזְבֵּחַ נֶעֱקֵד יִצְחָק אֲבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹד לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּדְבָּר", וְנֶאֱמַר: "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת" (מלכים א ז) "בְּבַחַר הַמִּדְבָּר" (דברי הימים ב ג, א).

נקודות משיחות קודש

ביותר, ואין משנים אותו ממקומו לעולם", הוא מביא את הפסוק "זה מזבח לעולה לישראל" - שנאמר לאחר בחירת המקום, ואין זה מחמת המעלות שהוא עתיד למנות בהלכה שלאחר זה? יש לומר הבאור בזה: זה שאדם הראשון וכו' הביאו קרבנות במקום זה דווקא, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ד'" (כעתיד). בסגנון אחר: לא שבחירת הקב"ה במקום זה היא מסובב מזה שכבר הקריבו שם קרבנות קודם לזה, אלא להיפך: זה שהקריבו קרבנות במקום זה דווקא הוא מחמת זה שהם ידעו בנבואה שהקב"ה יבחר במקום זה.

ויש לומר שבזה שהרמב"ם מביא גם את המעלות של מקום המזבח, מתורץ למה "ואין משנים אותו ממקומו לעולם" - הן אמת שזהו "המקום אשר יבחר ד'", אבל הרי עדיין אין זה ראייה גמורה שעל ידי זה נשללה האפשרות לשנות למקום אחר! מטעם זה מביא הרמב"ם ראייה שבנדון זה הבחירה היא באופן שהיא שללה מקומות אחרים, שלכן אדם הראשון וכו' בנו מזבחותיהם דווקא במקום זה: שכן אם בחירת הקב"ה לא שללה מקומות אחרים, למה דייקו כולם להביא קרבנותיהם רק במקום זה! משמע מזה, שמחמת בחירת הקב"ה נשללו מקומות אחרים, ולכן כשבאים להקריב קרבן במקום מסוים הרי זה רק ב"מקומו מכוון ביותר" - בהר המוריה עצמו.

אמרה תורה: "והיה המקום אשר יבחר וגו' (שהוא "בית הבחירה בירושלים") שמה תביאו וגו' עולותיכם וזבחיכם גו'". מהלשון "אשר יבחר ד'" - משמע שמעלתו של המקום הוא רק בחירתו של הקב"ה במקום זה. אבל לפני בחירת הקב"ה - היה אפשר לבחור במקום אחר, שמקום זה לא היתה בו שום מעלה מיוחדת לגבי מקומות אחרים.

אבל הרמב"ם כתב בהלכות בית הבחירה: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "זה מזבח לעולה לישראל", וחשיב לאחר זה כמה וכמה מעלות של מקום זה קודם שנבחר - שבפשטות הכוונה בזה היא שזהו "מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו ממקומו לעולם" הוא מפני שהוא המקום שבו הקריבו אברהם, נח וכו' את קרבנותיהם (שכל זה היה מקודם, לפני בחירת הקב"ה).

וצריך להבין: מהפסוק "המקום אשר יבחר ד' וגו' שמה תביאו" משמע שמעלת מקום זה הוא מחמת "יבחר ד'" - בחירת הקב"ה במקום זה. ומדברי הרמב"ם משמע שמעלתו של המקום הוא מפני מעלה שהיתה מימות אדם הראשון, ולכן "מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו"!

אבל כד דייקת שפיר מוכח שגם הרמב"ם בהל' בית הבחירה סובר שזהו "מקומו מכוון ביותר" אינו מחמת שהקריבו שם קרבנות לפני זה, אלא הוא רק מחמת בחירת הקב"ה: שהרי בהלכה א', בה הרמב"ם אומר כי "המזבח מקומו מכוון

מתוך 'המקדש' - תיאור בית המקדש השני לפי שיטת הרמב"ם מאת הרב לבנוני קצה

פרק א משנה יז

שְׁמַעוֹן בֶּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמֵי גִדְלָתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַּרְשׁ עֶקֶר, אֶלָּא הַמַּעֲשֵׂה. וְכָל הַמְרָבָה דְּכָרִים, מְבִיא הַמָּא.

נקודות משיחות קודש

הקב"ה: שכדי שתהיה מציאות של עולם שנראה כנפרד [=זולת] מאלוקות, צריך שתהיה בריאה על-ידי בחינת הדיבור - "בעשרה מאמרות (דוקא) נברא העולם".

אולם "ישראל עלו במחשבה", דהיינו שהם מאוחדים בקב"ה - "חלק אלוקה ממעל ממש"⁶, ואינם בבחינת "זולת"; וזהו תפקידן של נשמות ישראל, לגלות בעולם את בחינת המחשבה, דהיינו לאחד גם את העולם עם אלוקות [שלא יהיה כ"זולת"]. זהו "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם!", היינו שתפקידו של יהודי הוא לגלות את בחינת "מחשבה" (ההפך מדיבור - אילם) כאן בעולם.

והנה שתי בחינות אלה - מחשבה ודיבור - ישנן גם בתורה, מחשבה שבתורה היא התורה כפי שהיא ברוחניות, דהיינו פנימיות התורה; דיבור שבתורה, הוא מה שהתורה מדברת בעניני עולם הזה הגשמי שהוא על-דרך שמגלה לזולתו מה שנמצא במחשבתו.

על כך אומרת הגמרא, "יכול אף בדברי תורה", דהיינו שהיתה סברה לומר שכשם שבעניני העולם צריך להתעלות מבחינת הדיבור, על-דרך זה גם בתורה יעסוק אדם רק בפנימיות התורה; על כך התשובה - "צדק דבריון"! יש להתעסק ב"גליא תורה", מכיון שתכלית נתינת התורה למטה היא לזכך את עולם הזה הגשמי.

על-דרך זה יש לפרש את המשנה "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" - שהביטול הטוב ביותר לגוף (אומנותו של אדם בעולם הזה) הוא שיהיה בטל במציאות לאלוקות (על-דרך התאחדותה של הנשמה בקב"ה). ואולם, כאמור, בנוגע לדברי תורה, "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והכוונה היא שיש ללמוד את התורה כפי שירדה למטה (בדיבור ובמעשה), כדי לזכך את העולם.⁷

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1186)

ממשמעות דברי המפרשים¹ יוצא שהפיסקה הראשונה של המשנה עוסקת בדיבורים השייכים לגוף אשר בהם אין טוב משתיקה, ואילו הפיסקה השנייה מכוונת לדברי תורה, שאמנם שם הדיבור הוא טוב, אבל גם בזאת "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

והביאו בהתאם לזה את דברי הגמרא² על הפסוק³: "האמנם אלם צדק דבריון" - "מה אומנתו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק דבריון"

וצריך להבין:

א. מהמשנה ומהגמרא נראה כי השתיקה וההמנעות מדברים בטלים, אינה אלא הנהגה טובה ("לגוף טוב") או "אומנותו של אדם". ולכאורה, דברים בטלים כפשוטו, הרי זה איסור גמור - "ודברת במ ולא בדברים בטלים"!

ב. "יכול אף לדברי תורה" - האמנם קא-סלקא-דעתך שיש להימנע מלהרבות דברי תורה?!

ג. "מה אומנתו של אדם" - איך אפשר להגדיר את תפקיד האדם בעולם ככיוון של "סור מרע" ("ישים עצמו כאלם") בשעה שברור כי התכלית היא ב"עשה טוב" ואילו ה"סור מרע" הוא רק בגדר הקדמה והכנה ל"עשה טוב"?!

ד. מהו דיוק הלשון "אומנותו של אדם בעולם הזה"? ויש לבאר כל זאת על דרך החסידות:

דיבור ושתיקה ברוחניות, הם דיבור ומחשבה. בחינת דיבור הוא מה שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"⁴, "בעשרה מאמרות נברא העולם"⁵. ושייכות בריאת העולם לדיבור היא, כי יחודיותו של הדיבור הוא שעל-ידו אפשר לגלות לזולתו את הענינים הצפונים במחשבה שאינם גלויים לזולת. מה- שאין-כן מחשבה היא לעצמו ולא לזולתו, והנמשל הוא אצל

(1) ראה מדרש שמואל כאן. (2) חולין פט, א. (3) תהלים נח, ב. (4) תהלים לג, ו. (5) להלן פרק ה משנה א. (6) איוב לא, ב. ובתניא פרק ב, מוסיף "ממש". (7) אמנם, אין להסתפק ב"גליא שבתורה", אלא צריך להתעסק גם בלימוד פנימיות התורה, וכמאמר חז"ל (שבת לא, א) שיש לערב בחטים "קב של חומטין", שהכוונה לפנימיות התורה (לקוטי תורה ויקרא ו, א).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

גמרא

8 שהיא מלובה כבר, חייב המשלח, מאי טעמא - מהו הטעם לדבר, משום שמעשיו של המשלח קא גרמו לו - הם גרמו זאת. ורבי יוחנן אמר, אפילו מסר לו שלחבת שהיא מלובה כבר, גם כן פטור, מאי טעמא - מהו הטעם לדבר, משום שצבתא דחרש - אחיותו של חרש שנטלה והלך להזיק עמה היא שגרמה לו להזיק, ולא מחייב - ואינו מתחייב עד שיקסור לו גוויא - עצים יבשים

1 שנינו במשנה שהשולח אש ביד חרש שוטה וקטן, והזיקה, פטור. 2 הגמרא מביאה דעות שונות אימתי נאמר פטור זה: 3 אמר ריש לקיש משמיה דר' זוקא, מה ששנינו במשנה שהשולח אש ביד חרש שוטה וקטן שפטור המשלח, לא שנו - לא דברו אלא שמשמר לו גחלת - גחלים, שאין להם קיום כלל בלא ליבוי, ולפיכך החרש או השוטה או הקטן, אכל אם מסר לו שלחבת - להבת אש בוערת

פרשת מטות

ל גוידבר משה אל־ראשי המפות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה: ג איש כִּי־יֵדֵר גֵּדֵר לַיהוָה אוֹהֶשֶׁבֶע שְׁבָעָה לְאָסֶר אֶסֶר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הֵיכָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה: וְאִשָּׁה כִּי־תִדְרֵר גֵּדֵר לַיהוָה וְאֶסֶר אֶסֶר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרֶיהָ: ה וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־גֵּדְרָהּ וְאֶסֶרָהּ אֲשֶׁר אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָל־גֵּדְרֶיהָ וְכָל־אֶסֶר אֲשֶׁר־אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ כָל־גֵּדְרֶיהָ וְאֶסֶרֶיהָ אֲשֶׁר־אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ: וְאִם־הִיוּ תִהְיֶה לְאִישׁ וְגִדְרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִכְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ה וְשָׁמַע אִשָּׁה בַּיּוֹם שָׁמְעוּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ גִדְרֶיהָ וְאֶסֶרָה אֲשֶׁר־אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ: וְאִם בַּיּוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יֵנִיא אוֹתָהּ וְהִפֵּר אֶת־גֵּדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִכְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (לז) וְגֵדֵר אֶלְמָנָה וְגִרְשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: וְאִם־בֵּית אִשָּׁה גִדְרָה אוֹ־אֶסֶרָה אֶסֶר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה: י וְשָׁמַע אִשָּׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא הִנִּיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָל־גֵּדְרֶיהָ וְכָל־אֶסֶר אֲשֶׁר־אֶסֶרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: י וְאִם־הִפֵּר יִפֵּר אֹתָם וְאִשָּׁה בַּיּוֹם שָׁמְעוּ כָל־מוֹצֵא שְׁפָתֶיהָ לְגִדְרֶיהָ וְלֹא־אֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִשָּׁה הִפְרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (ישראל) וְכָל־גֵּדֵר וְכָל־שְׁבָעַת אֶסֶר לַעֲנַת נַפֶּשׁ אִשָּׁה יְקִימֶנּוּ וְאִשָּׁה יִפְרָנּוּ: י וְאִם־הַחֲרִישׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִשָּׁה מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהַקִּים אֶת־כָּל־גֵּדְרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֶסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַקִּים אֹתָם כִּי־הַחֲרִישׁ לָהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ: י וְאִם־הִפֵּר יִפֵּר אֹתָם

אחרי שמעו ונשא את־עונה: וְאֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בְּנַעֲרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 107)

וידבר משה אל ראשי המטות (ל, ב)

"למד שהפרת גדרים ביחיד ממנה" (רש"י). וז"ל אמרו "דיין מה שאסרתו תורה", כי יש להתעסק עם העולם ולהעלותו. מאידך אמרו "גדר סיג לפרשות", כי אם יש חשש שהתעסקות זו תביא ירידה ומכשול, יש לגדר. מוכן אפוא, שאם יש דין בגדר השניף לבעל דרגה, ממנה, מסתבר שהוא דין בהפרת גדר - הממנה מצלה את הנזדר לדרגה כזו שאינו זקוק עוד לגדר.

שני לא * וידבר יהוה אל־משה לאמר: ג נקם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֵר תֹּאסַף אֶל־עַמִּיד: גוידבר משה אל־העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על־מדִין לתת נקמת־יהוה במדִין: וְאֵלֶּה לַמִּטָּה אֵלֶּה לַמִּטָּה לְכָל מִפְּזֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא: ה וימסרו מאלפי ישראל אלף לַמִּטָּה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֵלֶּה חֲלוּצֵי צָבָא: ויִשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֵלֶּה לַמִּטָּה לְצָבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזֵר הַכֹּהֵן לְצָבָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצֵּצְרוֹת הַתְּרוּעָה בִּידָו: ויִצְבְּאוּ עַל־מִדִּין כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר: ה וְאֶת־מַלְכֵי מִדִּין הֲרֹגוּ עַל־חֲלָלִיתָם אֶת־אֹיוֹ וְאֶת־קָרָם וְאֶת־צֹר וְאֶת־חֹר וְאֶת־רַבֵּעַ חֲמִשָּׁת מַלְכֵי מִדִּין וְאֵת בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר הֲרֹגוּ בַּחֲרֹב: ויִשְׁבּוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשֵׁי מִדִּין וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בַּזּוֹ: וְאֵת כָּל־עֲרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבָתָם וְאֵת כָּל־טִירָתָם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ: ויִקְחוּ אֶת־כָּל־הַשִּׁלָּל וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: י ויָבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֱלֶעָזֵר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׂבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת־

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 77)

לַתַּת נִקְמַת ה' בְּמִדְּוֶן (לא, א)

הַקְּלָצוּ – יֵשׁ לְצִאת לַמִּלְחָמָה נֶגֶד הַמִּדְּוֶן וְהַפְּרִיד, הַפָּךְ אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל. מֵאִתְּכֶם – כָּל אֶחָד, בְּלִי יוֹצֵא מִן הַקָּלָל, חֵיב בַּמִּלְחָמָה זֶה. וְאִי אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּט בְּאַמְתָּלָא שֶׁל 'זָקֵן וְאִינוּ לְפִי כְבוֹדוֹ', שֶׁהָרִי גַם שָׁבֵט לֹוֹ הִשְׁתַּתֵּף בּוֹ. אֲנָשִׁים – יֵשׁ לְהִלָּחֵם בְּתַקִּיפוֹת שֶׁל אִישׁ, לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת, לֹא סָתֵם לְצִאת יְדֵי חוֹכָה. וּמִכֻּסָּחִים אֲנִי שֶׁהַקָּפָ"ה הוֹלֵךְ אִתָּנוּ בַּמִּלְחָמָה זֶה, שֶׁהָרִי מְטַרְחָה הִיא לַתַּת נִקְמַת ה'.

רביעי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כֹּה שָׂא אֶת רֹאשׁ מַלְקוֹת הַשְּׂבִי בְּאֶדְם וּבִבְהֵמָה אִתָּהּ וְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה: כֹּה וְחִצִּיתְ אֶת־הַמַּלְקוֹת בֵּין תַּפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאִים לְצִבָּא וּבֵין פְּלִי־הָעֵדָה: כֹּה וְהִרְמַת מִכֶּם לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאִים לְצִבָּא אֶחָד נָפֶשׁ מִחֻמֵּשׁ הַמָּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבֶּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן: כֹּה מִמַּחְצִיתָם תִּקְחוּ וְנִתְּתָה לְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה: כֹּה וּמִמַּחְצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבֶּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנִתְּתָה אֹתָם לְלוּיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה: כֹּה וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: כֹּה וַיְהִי הַמַּלְקוֹת יָתֵר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עִם הַצִּבָּא צֹאן שְׁש־מֵאוֹת אֵלֶף וְשִׁבְעִים אֵלֶף וְחֲמִשָּׁת אֲלָפִים: כֹּה וּבִקֹּר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אֵלֶף: כֹּה וְחֲמֹרִים אֶחָד וְשָׁשִׁים אֵלֶף: כֹּה וַנִּפֹּשׂ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר כָּל־נָפֶשׁ שְׁנַיִם וְשָׁלֹשִׁים אֵלֶף: כֹּה וַתְּהִי הַמַּחְצֵה חֵלֶק הַיִּצְאִים בְּצִבָּא מִסֹּפֶר הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֵלֶף וְשָׁלֹשִׁים אֵלֶף וְשִׁבְעֵת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת: כֹּה וַיְהִי הַמִּכָּס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שְׁשֵׁ מֵאוֹת חֲמֵשׁ וְשִׁבְעִים: כֹּה וַתִּבָּקֶר שְׁשֵׁה וְשָׁלֹשִׁים אֵלֶף וּמִכָּסֶּם לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים: כֹּה וְחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת

הַשִּׁלַּל אֶל־הַמַּחְנֶה אֶל־עֶרְכָּת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות יח עמ' 362)

לַתַּת נִקְמַת ה' בְּמִדְּוֶן (לא, א)

לְעִיל נֶאֱמַר "נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי הַקָּפָ"ה מְדַקֵּד בְּכַבֹּדֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ כָאֵן נֶאֱמַר "נִקְמַת ה'", כִּי מֹשֶׁה מְדַקֵּד בְּכַבֹּדוֹ שֶׁל מָקוֹם (לְקוּטִי לֹוִי יִצְחָק). וַיֵּשׁ לְבָאֵר מַה שְּׁשֹׁנוֹי זֶה מוֹפִיעַ דִּקְוָא כָאֵן, שֶׁכֵּן מִדְּוֶן בָּקֵשׁ לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל בְּאַמְצָעוֹת עֲצַת בַּלְעָם "אֲלַמִּיקָהּ" שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זְמָה". ה' מְדַגִּישׁ אֶת הַרְצוֹן לְחִזֵּק לְיִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה מְדַגִּישׁ אֶת הַרְצוֹן לְגֵרֵם גִּזָּק זֶה עַל יְדֵי פְעֻלָּה נֶגֶד ה'.

שלישי י וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן וְכָל־נִשְׂאֵי הָעֵדָה לִקְרֹאתָם אֶל־מַחְוִין לַמַּחְנֶה: י וַיִּקְצָף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמָּאוֹת הַבָּאִים מִצִּבָּא הַמִּלְחָמָה: י וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחַיִּיתֶם כָּל־נִקְבָּה: י וְהֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי בַלְעָם לְמִסְר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דִּבְרֵי פִּעוּר וַתְּהִי הַמַּגִּפָּה בַּעֲדַת יְהוָה: י וַעֲתָה הֲרֵגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמוֹשָׁכָב זָכָר הֲרֵגוּ: י וְכָל־הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר הַחַיִּי לָכֶם: י וְאַתֶּם חָנוּ מַחְוִין לַמַּחְנֶה שִׁבְעֵת יָמִים כָּל־הָרֹג נָפֶשׁ וְכָל אֶנְגֵּל בַּחֲלָל תִּתְחַמָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אֹתָם וְשָׁבִיכֶם: כ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִיעוּר וְכָל־מַעֲשֶׂה עֵזִים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַמָּאוּ: ס וַיֹּאמֶר אֶלְעֹזֶר הַכֹּהֵן אֶל־אֲנָשֵׁי הַצִּבָּא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֲקַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: כ וְאֵךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־הַבַּדִּיל וְאֶת־הָעֶפְרָת: כ וְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר־יִבָּא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמִי נִדָּה יִתְחַמָּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא־יִבָּא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם: כ וּכְבַסְתֶּם בְּגִדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם וְאַחֵר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחְנֶה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 112)

בְּיָדָאֵי עֶבֶר זְמַן רַב עַד שֶׁהִרְיִמוּ אֶת הַמֶּכֶס, וּבִדְרֹךְ הַטָּבַע
אֵי אֶפְשָׁר שֶׁבְמִשָּׁף זְמַן זֶה לֹא מֵת אֶף אֶחָד מִכָּל הָאָדָם
וְהַבְהֵמָה, וְאִם כֵּן לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים. וְהַפְתִּיב מִפְּרֵט אֶת
מִחְצַת הָעֵדָה כְּדִי לְהוֹדִיעַ דְּבָר פְּלֵא (לֹא בְּתוֹר מֶמְאֹר
הַמֶּסֶקֶר): הַחֲצִי הַשֵּׁנִי הָיָה בְּדִיּוּק כְּמוֹ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן, כִּי לֹא
מֵת אֶף אֶחָד. וְזוֹהִי פִגְּוַת רִשִׁי״: ״כֵּן וְכֵן״. וּבִטְעַם הַדְּבָר יֵשׁ
לִימֹר, שֶׁאִם לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים הָיָה עֲדָף שְׁלֵא נִלְקַח
מִמֶּנּוּ מֶכֶס.

וּמִכֶּסֶם לַיהוָה אֶחָד וְשֵׁשִׁים: ^מ וּנְפֹשׁ אֶדָם שֵׁשֶׁה
עָשָׂר אֱלֹף וּמִכֶּסֶם לַיהוָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נֶפֶשׁ:
^{מא} וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מִכֶּסֶם תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר
הַכֹּהֵן כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 197)

עַקֵּר הָאֲרִיכוֹת בְּפֶרֶשְׁתָּנָיו עַל מַלְחָמַת מִדְּבָן אֵינָהּ אוֹדוֹת
הַמַּלְחָמָה עֲצֻמָּה וְנִצְחָנוֹם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא עַל דָּבָר
הַשָּׁלָל וְהַמְּלָקוֹת, טְהָרְתָּן וְהִכְשַׁרְתָּן שֶׁל הַכֹּלִים, וְחִלּוּקַת
הַשָּׁלָל וְיִתְרוּמַת הַמָּכֶס מִמֶּנּוּ. וְהִינוּ, כִּי תַכְלִית שְׁלָמוֹת
הָעֲבוּדָה בַּמַּלְחָמָה זֶה הִיא רַק בְּטוֹל קִלְפַת מִדְּבָן, אֲלֵא
הַפִּיכַת הַמֵּר לְמָתוֹק, טְהָרַת וְהַעֲלָאת שָׁלָל מִדְּבָן לְקִדְשָׁהּ, עַד
שֶׁחֲלֹק הַנֶּרֶם לֵהִיֹּת תְּרוּמַת הוּא.

חמישי מִבְּ וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה
מִן־הָאֲנָשִׁים הַצְבָּאִים: מִן וְתִהְיֶה מִחֲצַת הָעֵדָה
מִן־הָעָאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: מִדְּ וּבִקֵּר שִׁשָּׁה
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף: מִה וַחֲמֵרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת: מִו וְנָפֵשׁ אִדָּם שִׁשָּׁה עֶשֶׂר אֶלֶף: מִז וַיִּקַּח
מֹשֶׁה מִמַּחֲצַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחִיז אֶחָד מִן־
הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַכֹּהֲנִים וַיִּתֵּן אֹתָם
לְלוֹיִם שְׁמִרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: מִנ וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים
אֲשֶׁר לְאֲלָפֵי הַצֶּבֶא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
הַמֵּאוֹת: מִס וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־
רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־נִפְקֹד
מִמֶּנּוּ אִישׁ: נ וְנִקְרָב אֶת־קֶרְפֶּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר
מָצָא כְּלִי־זָהָב אֲצַעֲדָה וְצִמֹּד טַבַּעַת עֲגִיל
וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: נא וַיִּקַּח
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֹתָם כָּל כְּלֵי
מַעֲשֶׂה: נב וַיְהִי | כְּלִי־זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ
לַיהוָה שִׁשָּׁה עֶשֶׂר אֶלֶף שִׁבְע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
שֶׁקֶל מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת:
גג אֲנָשֵׁי הַצֶּבֶא בָּזוּ אִישׁ לוֹ: גד וַיִּקַּח מֹשֶׁה

נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־
מִלֹּאֵי אַחֲרָי: י בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֹה הַקְּנֹזִי
וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון כִּי מִלֹּאֵי אַחֲרֵי יְהוָה: י וַיַּחֲרֹ-
אֵף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד־תָּתֵם כָּל־הַדֹּר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה: י וַהֲנֵה קִמָּתָם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבּוּת
אֲנָשִׁים חֲטָאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה
אֶל־יִשְׂרָאֵל: יא כִּי תָשׁוּבִן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד
לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: יב
וַיִּנָּשׂוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גִּדְרָת צָאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ
כֹּה וְעֵרִים לְטַפְּנוּ: יג וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם
וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי הָאָרֶץ:
יד לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתַּנְחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ נַחֲלָתוֹ: יו כִּי לֹא נַחֲלֵל אֹתָם מֵעַבְר הִירְדֵן
וְחִלָּה כִּי בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעַבְר הִירְדֵן

מִזְרָחָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב' עמ' 616)

גִּדְרֹת צָאן . . וְעֵרִים לְטַפְּנוּ (לב, טז)

"שֶׁהַקְּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם" (רש"י). בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן
רָצוּ לְהִתְיָשֵׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ קִדְשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
גַּם שָׁם, בְּ"אֶרֶץ מִקְנֵה", הֵינָנו בְּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּבְרוּר
מִן הַחַי כְּפֶשׁוּטוֹ. לָכֵן הַקְּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם, כִּי עָקַר בְּנוֹתָם
בַּהֲתַיִשְׁבוּת זוֹ הֵיטָה כְּדִי לְבַרֵּר אֶת חֵלְקָם בְּעוֹלָם, הַ"מִּקְנֵה
רֹב", לֹא לִמְעַן עֲצָמָם וְטַפֵּיהֶם.

שְׂבִיעִי: יא וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־
הַדְּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלִצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה:
יב וְעַבְר לָכֶם כָּל־חֲלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה
עַד הוֹרִישׁוּ אֶת־אֹיְבֵיו מִפְּנֵיו: יג וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ
לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרֵי תֵשְׁבוּ וְהֵייתֶם נָקִים מִיְּהוָה
וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהֵיטָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאַחֲזָה
לִפְנֵי יְהוָה: יד וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם
לְיְהוָה וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֹתְכֶם:
טו בְּנוֹי־לָכֶם עֲרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצִנְאֲכֶם

וְהִיצָא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: יא וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גֵד וּבְנֵי
רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֹאמֹר עַבְדֶּיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
אָדָנִי מְצֻוָּה: יב טַפְּנוּ נִשְׁיָנוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ
יְהוֹי־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד: יג וְעַבְדֶּיךָ יַעֲבְרוּ כָל־
חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדָנִי
דִּבֶּר: יד וַיֵּצֵאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וְאֶת־רָאשֵׁי אָבוֹת הַמִּטּוֹת לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אִם־יַעֲבְרוּ בְנֵי־
גֵד וּבְנֵי־רְאוּבֵן אֶתְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חֲלוּץ
לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם
וְנִתְּתֶם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאַחֲזָה: יז וְאִם־
לֹא יַעֲבְרוּ חֲלוּצִים אֹתְכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: יח וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֹאמֹר
אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עַבְדֶּיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה:
יט נִחְנוּ נַעֲבֵר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן
וְאִתְּנוּ אַחֲזָה נַחֲלָתֵנוּ מֵעַבְר הַיַּרְדֵּן: כ וַיִּתֵּן
לָהֶם אֶת מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְחֻצֵי
שִׁבְטוֹ אֶת־מֹשֶׁה בֶּן־יִוִּסָּף אֶת־מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלֶכֶת עֹוג מֶלֶךְ הַכְּשֵׁן הָאֶרֶץ
לְעֵרִיָּה בִּגְבֻלַת עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב: כא וַיִּבְנוּ
בְּנֵי־גֵד אֶת־דִּיבֵן וְאֶת־עַטְרֹת וְאֶת עֲרֵעֵר:
כב וְאֶת־עַטְרֹת שׁוּפָן וְאֶת־עֵזֶר וַיִּגְבְּהָה: כג וְאֶת־
בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי מִבְצָר וּגְדֵרֹת
צָאן: כד וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֱלֻעָלָא
וְאֶת קִרְיָתִים: כה וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן
מוֹסַבַת שָׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־
שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ: כו וַיִּלְכּוּ בְנֵי מְכִיר
בֶּן־מִנְשֶׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר־בָּה: כז וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמְכִיר
בֶּן־מִנְשֶׁה וַיֵּשֶׁב בָּה: כח וַיֹּאִיר בֶּן־מִנְשֶׁה הַלֵּךְ
וַיִּלְכְּ אֶת־חֻתִּיָּהֶם וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חֹת יֹאִיר:
כט וַיִּבְחַ הַלֵּךְ וַיִּלְכְּ אֶת־קַנָּת וְאֶת־בְּנֵיָהּ וַיִּקְרָא
לָהּ נִבַח בְּשֵׁמוֹ: פפפ

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֻעֹתָהּ וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵירוֹכּוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיֵּי רַבְּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶלְמָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן הֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
לְעָלְמָא וּלְעָלְמָא עָלְמָא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא
בְּרִידָא הוּא. אֲמֵן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְיִשְׂרָאֵל,
תִּשְׁתַּבַּחְתָּא וְנִתְמַתָּא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 210 ואילך – מתוך
'לקראת שבת')

ירושת הארץ ע"י משה רבנו

וַיִּתֵּן לָהֶם | מֹשֶׁה לְבִנְיָדָד וּלְבִנְיָ רְאוּבֵן וְלַחֲצִי | שִׁבְט |
מְנַשֶּׁה בֶן-יוֹסֵף אֶת-מַמְלַכֶּת סִיחֵן . . וְאֶת-מַמְלַכֶּת עֹוג גֹּז'.
(מטות לב, לג)

א' בירושלמי (בכורים פ"א ה"ח) "חצי שבט מנשה לא
נטלו מעצמן". וב'פני משה' שם מפרש: "וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה
בְּתִיב, וְהֵן לֹא בָּחְרוּ מֵעַצְמָן בְּתַחֲלָה כְּמוֹ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי
גָד".

וקשה, דהרי זה שבקשו בני גד ובני ראובן אחוזה
מעבר לירדן לא ה' לרצון משה רבנו, ועד שהשונה
אותם למרגלים, וא"כ, מדוע נתן משה רבנו מעצמו
לחצי שבט מנשה ש"לא בָּחְרוּ מֵעַצְמָן" אחוזה בעבר
הירדן?

יש לומר בטעם הדבר, דהנה קצינו שפל העננים

העקריים השייכים לעם ישראל נפעלו על ידי משה רבנו,
ויקמו התורה ש"משה קבל תורה מסיני" (אבות פ"א מ"א), ועד
ש"אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפניו רבו כבד
נאמר למשה מסיני" (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד), וקמו כן בנוגע
לגאולת ישראל אמרו חז"ל "משה הוא גואל ראשון הוא
גואל אחרון" (ראה שמו"ר פ"ב, ו. דב"ר ספ"ט. ועוד).

וכן הוא בנוגע לירושת הארץ, דאיתא בב"ב (נו, א) "כָּל
שֶׁהָרָאָהּ הַקָּב"ה לְמֹשֶׁה חֵיב בְּמַעֲשֹׁר", ומפרש ה'צפנת
פענח' (ראה צפע"נ המלוקט עה"ת ברכה לד, א) "דהוא קדש
בראיה שלו האויר", והינו דירשת וקדשת הארץ היתה ג"כ
על ידי משה.

והנה לעת"ל "נרחיב ה"א את גבולך" (פ' ראה יב, כ.
שופטים יט, ח) ויירשו בני ישראל גם את ארץ קיני קנזי
וקנזוני (ספרי ראה שם. רש"י שופטים שם. ב"ר ספמ"ד. ועוד), ועל
פי זה יש לומר שלכן נתן משה לבני מנשה (ש"יוסף חבב
את הארץ" (פירש"י פנחס כו, א)) חלק בעבר הירדן כדי שגם
ירושת החלק שמעבר לירדן לעתיד לבא תהיה על ידי משה
רבנו.

מפטיר לט' וילכו בני מכיר בן-מנשה גלעד
וילכדה ויורש את-האמרי אשר-בה: וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה אֶת-הַגִּלְעָד לְמַכִּיר בֶּן-מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ:
מא ויאיר בן-מנשה הלך וילכד את-חיותיהם
ויקרא אתהן חיות יאיר: מ"ב וַיִּבַח הַלֵּךְ וַיִּלְכֹּד
אֶת-קִנָּת וְאֶת-בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ גִּבְחָ בְּשֵׁמוֹ:

פפפ

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ע"י חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעים, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּרוּךְ אַתָּה יי הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א אלה הם דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הנביאים אשר ישב בענתות מעיר הכהנים שהיא בארץ בנימין: ב אשר היה תחלת דבריהו אליו בימי ואשיהו בן אמון מלך יהודה שהוא ודורו היו צדיקים, בשלש עשרה שנה למלכו: ג ויהי ירמיהו נביא כל ימי ואשיהו הנזכרים, בימי יהויקים בן ואשיהו מלך יהודה והתמידה נבואתו עד תם עשתיר עשרה שנה לצדקיהו בן ואשיהו מלך יהודה בתם מלכותו בשנת אחת עשרה למלכותו עד גלות ירושלים בחדש החמישי כי אז נפל צדקיהו ביד מלך בבל: ד ויהי דבריהו אל לאמר: ה בטרם אצרך בבטן אמך ידעתיו הכרתי בך שתהיה הנני וגוון לנבואה ובטרם תצא מרחם הנקדשתיך ונמתיך לך נביא לגוים על הנזים כלם נתתיך: ו ואמר אלה או לי על המניעה ארני יהוה הנני לא ידעתי דבר לסדר דברי הנבואה בצחות הלשון כי נער אנכי ולא הנלתי בזה: ז ויאמר יהוה אלי אל תאמר נער אנכי אל תמנן בדבר פעביר הנערות כי על כל הדברים אשר אשלחך תלך ואת כל אשר אצוץ תדבר: ח אל תירא מפניהם כי אתך אני להצילך נאם יהוה: ט וישלח יהוה את ידו ויגע על פי ויאמר יהוה אלי הנני נתתי דברי בפיך: י ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל-

שי למורא

ב) בשלש עשרה שנה למלכו, או התחילה לשרות עליו השראת הנבואה. ג) ויהי בימי יהויקים וגו', והנה מתנבא גם בימי יהויקים בנו ובימי צדקיהו וכו'. ד) בטרם אצרך בבטן ידעתיו, בטרם יצאתיך צורה בבטן אמך, גדלתיך. ה) הנקדשתיך, ונמתי אותך. ו) אהיה לשון קריאה על הצער ועל הדאגה. לא ידעתי דבר, רצה לומר, דברי תוכחה. כי נער אנכי, כי צעיר לגוים אנכי, ואף אהיה מוכיח לעמים. ט) את ידו, את דברי נבואתו. יגע על פי, והעביר את דברי הנבואה שהיו מסדרים בפי. י) הפקדתיך, שמתיך פקיד וממנה. לנתוש, לעקר. ולנתון,

הפטרה לפרשת מטות לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק א

א דברי ירמיהו בן חלקיהו מן

הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין:

ב אשר היה דבריהו אליו בימי

ואשיהו בן אמון מלך יהודה בשלש עשרה שנה למלכו:

ג ויהי בימי יהויקים בן ואשיהו מלך יהודה עד תם עשתיר

עשרה שנה לצדקיהו בן ואשיהו מלך יהודה עד גלות

ירושלים בחדש החמישי: ד ויהי דבריהו אלי לאמר:

ה בטרם אצרך בבטן ידעתיו ובטרם תצא מרחם הנקדשתיך

נביא לגוים נתתיך: ו ואמר אלה ארני יהוה הנני לא ידעתי

דבר כי נער אנכי: ז ויאמר יהוה אלי אל תאמר נער אנכי

כי על כל אשר אשלחך תלך ואת כל אשר אצוץ תדבר:

ח אל תירא מפניהם כי אתך אני להצילך נאם יהוה: ט וישלח

יהוה את ידו ויגע על פי ויאמר יהוה אלי הנני נתתי דברי

בפיך: י ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל-

שי למורא

עטרת מרים

בעת פְּלוּלְתִּיךָ שְׁחִית כְּכֹלָה בְּזִמְנָה חֲפָתָה בְּמִתֵּן תוֹרָה, גַּם זָכוּר לִפְנֵי שְׁהֲמִנְתָּ
 בִּי לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאַרְצָה לֹא זְרוּעָה שְׁאִין בָּהּ זֶרַע וְזֶרַע וְאִין מֵה
 לְאָבוֹל: ג וְלֹא קִדָּשׁ בְּתִרוּכָה נִחְשָׁב וְיִשְׂרָאֵל לִיהוָה שְׁלֹא יֵאָכְלֶנּוּ זֶר, כִּי
 וְיִשְׂרָאֵל רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ הַמִּיטֵב
 שְׂבָבֵל הָאוֹמֹת כָּל אֲכָלֶיךָ כָּל
 הַמְּכַבְּלִים אֶת יִשְׂרָאֵל יֵאָשְׁמוּ אִתְּךָ
 שֶׁהִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא הָאוֹיֵב בְּעֶבֶר
 חֲטָאִים, עִם כָּל זֶה רָעָה תִּבְאֵ
 אֱלֹהִים לְאוֹמֹת בְּסוּף נֶאֱמַר יְהוָה כִּי
 זָכוּר אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד נְעוּרִים שְׁהוּא
 חֶסֶד הָאֲבוֹת:

מְבִיא עֲלֶיךָ רָעָה בְּעֶבֶר מְעֻשֵׁיךָ הָרָעִים, לֹא אֲכֹלָה אוֹתָךְ, וְגַם אֲעִנֶשׁ אֶת
 הַמְּצִיקִים לָךְ, כִּי זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ. אֶהְבֵּת פְּלוּלְתִּיךָ, הָאֶהְבָּה
 שְׁחִיתָה לִּי עֲלֶיךָ בְּעֵת שְׁחִית כְּכֹלָה בְּזִמְנָה חֲפָתָה, כְּלוּמָר בְּמַעֲמַד הַר סִינִי
 לְקַבֵּל הַתּוֹרָה. ג) קִדָּשׁ וְיִשְׂרָאֵל
 לָהּ, נִחְשָׁבִים הֵם כְּמוֹ קִדָּשׁ, שְׁלֹא
 יֵאָכְלֶנּוּ זֶר. רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ,
 הַמִּיטֵב שְׂבָבֵל תְּבוּאָתוֹ, כְּלוּמָר,
 הַמְּכַבְּרִים שְׂבָמִין הָאָדָם. כָּל אֲכָלֶיךָ
 יֵאָשְׁמוּ, כָּל הַנּוֹזְלִים וּמְכַבְּלִים אֶת
 יִשְׂרָאֵל, יִהְיוּ אֲשֻׁמִּים וְהָרָעָה תְּבוּאָה
 עֲלֵיהֶם.

נְעוּרֶיךָ אֶהְבֵּת פְּלוּלְתִּיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי
 בַּמִּדְבָּר בְּאַרְצָה לֹא זְרוּעָה: ג קִדָּשׁ
 וְיִשְׂרָאֵל לִיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל
 אֲכָלֶיךָ יֵאָשְׁמוּ רָעָה תִּבְאֵ אֲלֵיהֶם נֶאֱמַר
 יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמִּדְבָּר וּמְקַיֵּם, שְׂפָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:
 נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא
 יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וּרְחֵמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
 דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
 שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנִּבְיָא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
 אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ד', שְׁעָה 1 בַּצֹּהֲרָיִים, 12 דְּקוֹת ו-2 חֲלָקִים.
 רֹאשׁ חֹדֶשׁ מְנַחֵם-אָב, בְּיוֹם הַשִּׁישִׁי הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לג * אלה מסעי בני־ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד־משה ואהרן: * ויכתב
 משה את־מוצאיהם למסעיהם על־פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם: * ויסעו מרעמסס בחדש
 הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני־ישראל ביד רמה לעיני
 כל־מצרים: (לוי) * ומצרים מקברים את אשר הפה יהוה בהם כל־בכור ובאלהיהם עשה יהוה
 שפטים: * ויסעו בני־ישראל מרעמסס ויחנו בספת: * ויסעו מספת ויחנו באתם אשר בקצה
 המדבר: * ויסעו מאתם וישב על־פי החירת אשר על־פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל: * ויסעו
 מפני החירת ועברו בתוך־הים המדבר וילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במקרה:
 * ויסעו ממרה ויבאו אילמה ובאילם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו־שם: * ויסעו
 מאילם ויחנו על־ים־סוף: * ויסעו מים־סוף ויחנו במדבר־סין: * ויסעו ממדבר־סין ויחנו בדפקה:
 * ויסעו מדפקה ויחנו באלוש: * ויסעו מאלוש ויחנו ברפידם ולא־היה שם מים לעם לשותות:
 * ויסעו מרפידם ויחנו במדבר סיני: * ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאוה: * ויסעו מקברת
 התאוה ויחנו בחצרת: * ויסעו מחצרת ויחנו ברתמה: * ויסעו מרתמה ויחנו ברמן פרץ: * ויסעו
 מרמן פרץ ויחנו בלבנה: * ויסעו מלבנה ויחנו ברסה: * ויסעו מרסה ויחנו בקהל־תח: * ויסעו
 מקהל־תח ויחנו בהר־שפר: * ויסעו מהר־שפר ויחנו בחרדה: * ויסעו מחרדה ויחנו במקהל־תח:
 * ויסעו ממקהל־תח ויחנו בתחת: * ויסעו מתחת ויחנו בתרח: * ויסעו מתרח ויחנו במתקה:
 * ויסעו ממתקה ויחנו בחשמנה: * ויסעו מחשמנה ויחנו במסרות: * ויסעו ממסרות ויחנו בבני
 יעקן: * ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד: * ויסעו מחר הגדגד ויחנו ביטבתה: * ויסעו
 מיטבתה ויחנו בעברנה: * ויסעו מעברנה ויחנו בעצין גבר: * ויסעו מעצין גבר ויחנו במדבר־צן
 הוא קדש: * ויסעו מקדש ויחנו בהר החר בקצה ארץ אדום: * ויעל אהרן הכהן אל־הר החר
 על־פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני־ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד
 לחדש: * ואהרן בן־שלוש ועשרים ומאת שנה במתו בהר החר: * * וישמע הפנעני מלך ערד
 והוא־ישב בגב בארץ כנען כבא בני ישראל: * ויסעו מחר החר ויחנו בצלמנה: * ויסעו
 מצלמנה ויחנו בפונן: * ויסעו מפונן ויחנו באבת: * ויסעו מאבת ויחנו בעי העברים בגבול
 מואב: * ויסעו מעיים ויחנו בדיבן גד: * ויסעו מדיבן גד ויחנו בעלמן דבלתימה: * ויסעו
 מעלמן דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני נבו: * ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבת מואב
 על ירדן ירחו: * ויחנו על־הירדן מבית הישמות עד אכל השמים בערבת מואב: * * (ישראל) * וידבר
 יהוה אל־משה בערבת מואב על־ירדן ירחו לאמור: * דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם
 עברים את־הירדן אל־ארץ כנען: * והורשתם את־כל־ישבי הארץ מפניכם ואבדתם את
 כל־משפחתם ואת כל־צלמי מסכתם תאבדו ואת כל־במותם תשמידו: * והורשתם את־הארץ
 וישבתם־בה כי לכם נתתי את־הארץ לרשת אתה:

לוח זמנים לשבת פרשת מטות באה"ק (פינחס בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:53	05:56	08:39	08:42	09:18	09:20	10:29	10:30	19:42	19:38	20:10	20:06	19:18	20:17
חיפה (ק)	05:49	05:53	08:36	08:38	09:15	09:17	10:27	10:28	19:47	19:43	20:13	20:09	19:14	20:20
ירושלים (ק)	05:50	05:54	08:36	08:39	09:16	09:18	10:27	10:28	19:46	19:42	20:10	20:05	19:03	20:17
תל אביב (ק)	05:51	05:55	08:38	08:40	09:17	09:19	10:29	10:30	19:44	19:40	20:12	20:08	19:21	20:19
אוסטריה, וינה (ק)	05:20	05:28	08:06	08:13	09:08	09:12	10:27	10:30	20:41	20:33	21:22	21:13	20:17	21:29
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:27	07:22	09:16	09:14	09:55	09:52	10:47	10:45	17:28	17:33	17:57	18:01	17:14	18:13
אוקראינה, אודסה (ק)	05:29	05:36	08:16	08:22	09:14	09:18	10:32	10:34	20:38	20:30	21:16	21:08	20:14	21:24
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:55	05:03	07:41	07:48	08:43	08:47	10:02	10:04	20:15	20:07	20:55	20:46	19:50	21:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:05	05:12	07:50	07:57	08:53	08:57	10:12	10:15	20:27	20:20	21:08	20:59	20:03	21:16
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:23	05:31	08:06	08:14	09:15	09:19	10:35	10:38	21:00	20:51	21:43	21:33	20:35	21:51
אוקראינה, קייב (ק)	05:15	05:23	07:57	08:06	09:07	09:11	10:28	10:30	20:53	20:45	21:37	21:27	20:28	21:45
איטליה, מילאנו (ק)	05:59	06:05	08:47	08:52	09:42	09:45	10:59	11:01	21:03	20:56	21:38	21:30	20:39	21:45
אקוודור, קיטו (ח)	06:17	06:17	08:47	08:47	09:17	09:17	10:19	10:19	18:24	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:53	07:49	09:48	09:46	10:25	10:22	11:18	11:16	18:09	18:13	18:36	18:40	17:54	18:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:00	08:54	10:43	10:41	11:24	11:21	12:15	12:13	18:44	18:50	19:16	19:21	18:31	19:33
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:00	06:05	08:48	08:52	09:34	09:37	10:48	10:50	20:26	20:20	20:58	20:52	20:03	21:05
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:46	05:51	08:34	08:38	09:22	09:24	10:37	10:38	20:18	20:13	20:52	20:45	19:56	20:59
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:46	05:52	08:35	08:39	09:22	09:25	10:37	10:39	20:19	20:13	20:53	20:46	19:56	21:00
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:17	06:23	09:06	09:10	09:56	09:59	11:11	11:13	20:59	20:53	21:34	21:27	20:36	21:41
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:36	06:40	09:22	09:24	10:00	10:02	11:11	11:12	20:20	20:16	20:47	20:43	19:59	20:54
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:58	06:03	08:46	08:49	09:26	09:28	10:38	10:40	19:58	19:54	20:28	20:23	19:36	20:35
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:44	06:46	09:28	09:30	10:03	10:05	11:13	11:14	20:11	20:08	20:38	20:34	19:51	20:45
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:40	05:45	08:28	08:33	09:17	09:20	10:32	10:34	20:16	20:10	20:50	20:43	19:53	20:57
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:10	06:16	08:59	09:03	09:46	09:49	11:01	11:03	20:42	20:36	21:15	21:09	20:19	21:22
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:37	05:43	08:26	08:30	09:15	09:18	10:30	10:32	20:16	20:10	20:51	20:44	19:53	20:58
בוליביה, לה-פס (ח)	07:00	06:58	09:16	09:15	09:47	09:46	10:46	10:45	18:19	18:20	18:43	18:44	18:02	18:54
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:56	06:05	08:36	08:46	09:50	09:54	11:11	11:14	21:41	21:32	22:25	22:15	21:15	22:34
בלגיה, בריסל (ק)	05:58	06:06	08:39	08:48	09:51	09:55	11:12	11:14	21:39	21:31	22:24	22:13	21:14	22:32
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:45	06:43	08:54	08:53	09:27	09:26	10:24	10:23	17:46	17:48	18:07	18:09	17:30	18:19
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:32	06:29	08:42	08:41	09:15	09:13	10:12	10:11	17:31	17:33	17:56	17:58	17:15	18:08
בריטניה, לונדון (ק)	05:13	05:22	07:52	08:02	09:08	09:12	10:29	10:31	21:02	20:53	21:45	21:35	20:39	21:53
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:12	05:22	07:39	07:56	09:12	09:16	10:34	10:37	21:18	21:08	22:06	21:55	20:54	22:15
גרמניה, ברלין (ק)	05:15	05:24	07:49	08:01	09:12	09:16	10:33	10:36	21:12	21:03	21:58	21:46	20:46	22:06
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:44	05:52	08:27	08:35	09:36	09:40	10:56	10:58	21:19	21:11	22:02	21:52	20:54	22:10
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:51	06:48	08:57	08:55	09:30	09:29	10:26	10:25	17:44	17:47	18:03	18:06	17:28	18:16
הודו, מומבאי (ח)	06:13	06:15	08:53	08:55	09:27	09:28	10:34	10:35	19:17	19:15	19:42	19:40	18:57	19:50
הודו, פונה (ח)	06:10	06:12	08:50	08:52	09:23	09:24	10:31	10:31	19:12	19:10	19:38	19:35	18:53	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	05:12	05:19	07:59	08:05	08:59	09:02	10:17	10:20	20:28	20:20	21:07	20:59	20:03	21:15
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:49	05:55	08:38	08:42	09:26	09:29	10:41	10:42	20:24	20:18	20:58	20:52	20:01	21:05
יוון, אתונה (ק)	06:22	06:27	09:10	09:14	09:55	09:57	11:08	11:10	20:41	20:36	21:13	21:07	20:19	21:20
מולדובה, קישינב (ק)	05:35	05:42	08:22	08:28	09:21	09:24	10:39	10:41	20:47	20:40	21:26	21:18	20:23	21:34

לוח זמנים לשבת פרשת מטות באה"ק (פינחס בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:09	06:12	08:50	08:52	09:24	09:25	10:31	10:32	19:15	19:13	19:40	19:38	18:55	19:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:57	07:50	09:30	09:27	10:15	10:11	11:03	11:01	17:15	17:22	17:50	17:56	17:03	18:09
נפאל, קטמנדו (ח)	05:22	05:26	08:07	08:10	08:44	08:46	09:54	09:55	18:58	18:54	19:25	19:21	18:37	19:32
סינגפור, סינגפור (ח)	07:06	07:06	09:36	09:36	10:06	10:06	11:09	11:09	19:16	19:16	19:40	19:39	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:45	04:54	07:21	07:33	08:42	08:46	10:03	10:06	20:39	20:30	21:25	21:14	20:13	21:34
פרו, לימה (ח)	06:29	06:27	08:49	08:48	09:20	09:19	10:19	10:19	18:01	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
צרפת, ליאון (ק)	06:15	06:22	09:03	09:08	09:59	10:02	11:16	11:18	21:19	21:12	21:56	21:49	20:55	22:04
צרפת, פריז (ק)	06:14	06:22	08:59	09:06	10:03	10:07	11:23	11:25	21:41	21:33	22:21	22:12	21:17	22:29
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:53	08:25	08:26	08:56	08:56	09:59	10:00	18:13	18:13	18:37	18:36	17:55	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	05:59	06:05	08:47	08:52	09:39	09:42	10:55	10:57	20:52	20:45	21:24	21:17	20:28	21:32
קנדה, מונטריאול (ק)	05:30	05:36	08:18	08:23	09:13	09:16	10:30	10:32	20:32	20:25	21:09	21:01	20:09	21:16
קפריסין, לרנקה (ק)	05:49	05:54	08:37	08:40	09:19	09:21	10:31	10:32	19:54	19:50	20:24	20:19	19:32	20:31
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:53	05:03	07:03	07:26	08:55	09:00	10:19	10:22	21:12	21:01	22:04	21:51	20:45	22:13
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:21	04:31	06:36	06:36	08:26	08:31	09:51	09:54	20:54	20:43	21:45	21:31	20:27	21:54
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	04:50	04:58	07:37	07:43	08:37	08:40	09:55	09:57	20:04	19:57	20:44	20:35	19:40	20:51
שווייץ, ציריך (ק)	05:55	06:02	08:41	08:48	09:41	09:45	11:00	11:02	21:14	21:07	21:49	21:40	20:50	21:56
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:01	06:02	08:39	08:40	09:11	09:11	10:17	10:17	18:48	18:47	19:13	19:11	18:29	19:20

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ז - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00536
24/07/2016

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון

דבר מלכות

מחנות היישומים

